

George Ticknor:

SCUM CUIQUE.

D.I.

PRESENTED TO THE

★ Q. 403.13

By George Ticknor, Esq.
Received _____ (Ac.)

Hain 9279; B.M.C., part V, p. 379.

Printed with gothic type, in two columns. It has 136 leaves, the fifth blank; ff. 6-106 and 109-136 are numbered as 1-101 and 1-28; from the Library's copy the blank leaf is missing. The size of a leaf is 286 × 188 mm., and the text in a column measures 232 × 68 mm. The initials are in red.

The "Etymologies" is an encyclopedia of all knowledge. It was written between 622-633 A.D., during the last years of the author's life. As the preface emphasizes, the work was the product of life-long reading. This encyclopedia is, indeed, as comprehensive as any of the similar Roman works; its information, however, is superficial, based on bookish knowledge and never on personal observation.

The title expresses the nature of the work. Isidore believed that by explaining the origins of words he could get nearest to their meaning. His encyclopedia is a dictionary, containing a vast number of derivations, many of which are ingenious while others are amusing. Yet Isidore himself warned against a blind confidence in words. His chapter "On etymology" may best elucidate his view, providing also a good example of his method; here is an excerpt:

"Etymology is the derivation of words, when the force of a verb or a noun is ascertained through interpretation. This Aristotle called σύνβολον, and Cicero, *notatio*, because it explains the names of things; as, for example, *flumen* is so called from *fluere*, because it arose from flowing.

"A knowledge of etymology is often necessary, for, when you see whence a name has come, you grasp its force more quickly. For every consideration of a thing is clearer when its etymology is known. Not all names, however, were given by the ancients in accordance with nature, but certain also according to whim, just as we sometimes give slaves and estates names according to our fancy . . .

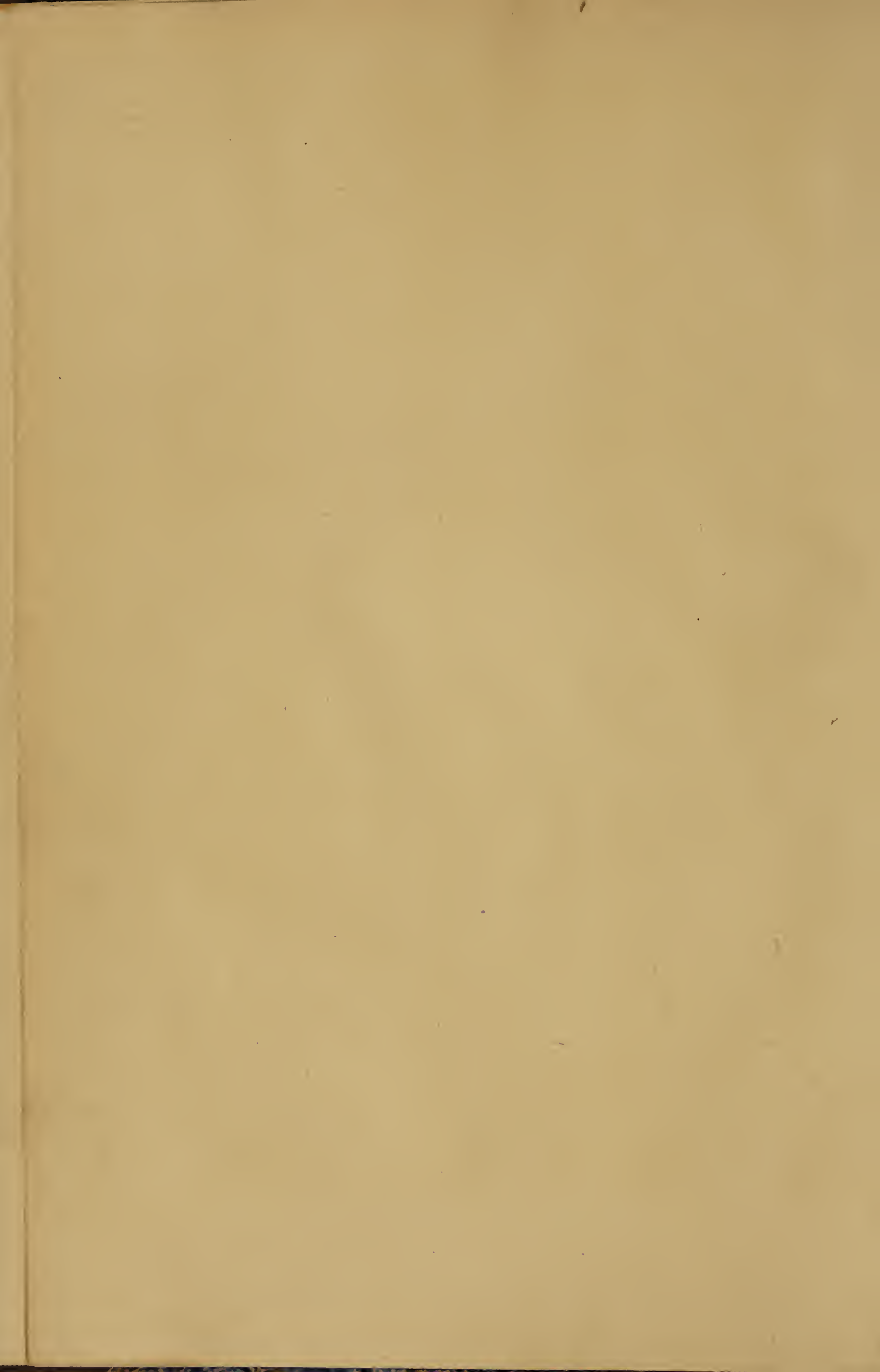
"Etymologies are given in accordance with cause, as *reges* from *regere*, that is *recte agere*; or origin, as *homo*, because he is from the earth (*humus*); or from contraries, as *lutum* (mud) from *lavare* — since mud is not clean — and *lucus* (sacred grove), because being shady it has little light (*parvum luceat*).

"Certain words also were formed by derivation from other words; as *prudens* from *prudentia*. Certain ones also from cries, as *graculus* (jackdaw) from *garrulitas*. Certain ones also have sprung from a Greek origin, and have changed over into the Latin, as *silva*. (Elsewhere Isidore explains that *silva* or *xilva* is derived from ξύλον, wood.)"

The "Etymologies" is divided into twenty books, treating of grammar (1), rhetoric and logic (2), arithmetic, geometry, music, astronomy (3), medicine (4), law and chronology (5), theology (6-8), languages, races, empires (9), human anatomy and physiology (11), zoology (12), cosmography and physical geography (13-14), architecture and surveying (15), mineralogy (16), agriculture (17), military science (18), ships and buildings (19), and of provisions and utensils (20). The tenth book consists of a number of words arranged in an alphabetical order, without any organization of the material according to subject-matter.

Isidore's indebtedness to the Roman encyclopedists is obvious. Varro and the elder Pliny were his chief sources, though he was acquainted with the writings of many other Roman writers as well as with the works of the Church Fathers. His influence during the Middle Ages was immense; all the later medieval encyclopedias were modelled upon his work. But even in his time he was recognised as the greatest scholar of the age. In his own "De viris illustribus" Bishop Braulio, his friend, inserted a note after his death: "In him antiquity reasserted itself — or rather our time created in him a picture of the wisdom of antiquity . . ."

The theological writings of Isidore are also numerous. Among these "De summo bono" (often called "Libri tres Sententiae") is one of the best known. The work is based on the "Moralia" of Gregory the Great.

Registrū in libris etymologiarū
sancti Iſidori hispalensis episcopi.
Et primo capitula libri primi.

numus pagine. 2

2	De disciplina ⁊ arte	Cap. I.
2	De septem liberalibus disciplinis	cap. II.
2	De litteris cōmunib⁹	cap. III.
2	De grāmatica	cap. IIII.
3	De partibus orationis	cap. V.
3	De nomine	cap. VI.
3	De pronomine	cap. VII.
3	De verbo	cap. VIII.
3	De aduerbio	cap. IX.
3	De participio	cap. X.
4	De coniunctione	cap. XI.
4	De prepositione	cap. XII.
4	De interiectione	cap. XIII.
4	De voce	cap. XIII.
4	De syllaba	cap. XV.
4	De pedibus	cap. XVI.
4	De accentibus	cap. XVII.
4	De figuris accentuū	cap. XVIII.
5	De positura	cap. XIX.
5	De notis sententiarū	cap. XX.
5	De notis vulgarib⁹	cap. XXI.
5	De notis iuridicis	cap. XXII.
5	De notis militarib⁹	cap. XXIII.
5	De notis litterarū	cap. XXIII.
5	De notis digitorū	cap. XXV.
5	De orthographia	cap. XXVI.
6	De analogia	cap. XXVII.
6	De etymologia	cap. XXVIII.
6	De glosis	cap. XXIX.
6	De differentiis	cap. XXX.
6	De barbarismo	cap. XXXI.
6	De solocismo	cap. XXXII.
6	De ceteris viriis	cap. XXXIII.
7	De metaplasimis	cap. XXXIII.
7	De schematibus	cap. XXXV.
7	De tropis	cap. XXXVI.
8	De prosa	cap. XXXVII.
8	De metris	cap. XXXVIII.
9	De fabula	cap. XXXIX.
9	De vocabulo historie	cap. XL.
9	De primis auctoribus hi- storiarum	cap. XLI.
9	De utilitate historie	cap. XLII.
9	De generib⁹ historie	cap. XLIII.

Capitula libri secūdi

9	De rhetorica ⁊ ei⁹ noie	Cap. I.
9	De inuentoribus rhetoricę artis	cap. II.
9	De nomine oratoris ⁊ par- tibus rhetoricę	cap. III.
9	De trib⁹ generib⁹ causarū	cap. IIII.

9	De gemino statu causarū	cap. V.
10	De tripartita cōtrouersia	cap. VI.
10	De quattuor partibus orationis	cap. VII.
10	De quinq⁹ modis causarū	cap. VIII.
10	De syllogismis	cap. IX.
10	De lege	cap. X.
10	De sententia	cap. XI.
10	De cataſceua ⁊ anasceua	cap. XII.
10	De prosopopeia	cap. XIII.
10	De ethopcia	cap. XIII.
10	De generib⁹ questionū	cap. XV.
11	De elocutione	cap. XVI.
11	De trimodo genere dicēdi	cap. XVII.
11	De colo cōmate ⁊ pe- riodis	cap. XVIII.
11	De viriis lraꝝ ⁊ verborū ⁊ sniaꝝ cauendis	cap. XIX.
11	De iūcturis verborū	cap. XX.
11	De figuris verborū ⁊ sententiarū	cap. XXI.
12	De dialectica	cap. XXII.
12	De differentia dialecticę ⁊ rhetoricę artis	cap. XXIII.
12	De diffinitione phię	cap. XXIII.
12	Quid sit philosophia	cap. XXV.
12	De isagogis porphiri	cap. XXVI.
12	De cathegoriis aristotelis	cap. XXVII.
13	De pibermenis aristotelis	cap. XXVIII.
13	De syllogismis dialecticis	cap. XXIX.
13	De diuisione diffinitionū ex marij Victorini libro abbreviata	cap. XXX.
14	De topicis	cap. XXXI.
14	De oppositis	cap. XXXII.

Capitula libri tertij

15	De vocabulo arithmeticę discipline	Cap. I.
15	De auctorib⁹ eius	cap. II.
15	Quid sit numerus ⁊ vnde dicatur	cap. III.
15	Quid p̄stet numeri	cap. IIII.
15	De prima diuisione pa- rium ⁊ imparium	cap. V.
15	De secunda diuisione totius numeri	cap. VI.
15	De tertia diuisione to- tius numeri	cap. VII.
16	De differētia arithmeticę geometricę ⁊ musicę	cap. VIII.
16	Quid numeri infiniti existunt	cap. IX.
16	Quid sit geometria. ⁊ de inuentorib⁹ ⁊ vocabulo ei⁹	cap. X.
16	De quadripartita diui- sione geometricę	cap. XI.

16	De figuris geometricis	cap. xii.
16	De numeris in geometria querendis	cap. xiii.
16	De musica et eius nomine	cap. xiiii.
16	De inventoribus eius	cap. xv.
16	Quid possit musica	cap. xvi.
16	De tribus partibus musicę	cap. xvii.
16	De triformi musicę divisione	cap. xviii.
16	De prima divisione musicę que armonica dicitur	cap. xix.
17	De secunda divisione que organica dicitur	cap. xx.
17	De tertia divisione que rhythmica nuncupatur	cap. xxi.
17	De musicis numeris	cap. xxii.
17	De astronomia	cap. xxiii.
17	De inventoribus eius	cap. xxiiii.
17	De scriptoribus astronomię	cap. xxv.
17	De differentia astronomię et astrologię	cap. xxvi.
17	De astronomię ratione	cap. xxvii.
17	De mundo et eius nomine	cap. xxviii.
17	De forma mundi	cap. xxix.
17	De celo et eius nomine	cap. xxx.
17	De situ spherę celestis	cap. xxxi.
17	De motu eiusdem	cap. xxxii.
17	De cursu eiusdem spherę	cap. xxxiii.
18	De celeritate cęli	cap. xxxiiii.
18	De axe cęli	cap. xxxv.
18	De celestibus poliis	cap. xxxvi.
18	De cardinibus cęli	cap. xxxvii.
18	De cõnexis cęli	cap. xxxviii.
18	De ianuis cęli	cap. xxxix.
18	De gemina cęli facie	cap. xl.
18	De quattuor partibus cęli	cap. xli.
18	De hemispherijs	cap. xlii.
18	De quinque circulis cęli	cap. xliii.
18	De zodiaco circulo	cap. xliiii.
18	De candido circulo	cap. xlv.
18	De magnitudine solis	cap. xlvi.
18	De magnitudine lune	cap. xlvii.
18	De natura solis	cap. xlviii.
18	De cursu solis	cap. xlix.
18	De defectu solis	cap. l.
18	De itinere solis	cap. li.
18	De lumine lune	cap. lii.
18	De formis lune	cap. liii.
18	De interlunio lune	cap. liiii.
18	De cursu lune	cap. lv.
18	De vicinitate lune ad terras	cap. lvi.
18	De eclipsi solis	cap. lvii.
18	De eclipsi lune	cap. lviii.
18	De differentia stellarum siderum et astrorum	cap. lix.
18	De lumine stellarum	cap. lx.
18	De situ stellarum	cap. lxi.

18	De cursu stellarum	cap. lxii.
19	De vario cursu stellarum	cap. lxiii.
19	De interualis stellarum	cap. lxiiii.
9	De numero circulari stellarum	cap. lxv.
19	De stellis planis	cap. lxvi.
19	De precedetia et antegradatione stellarum	cap. lxvii.
19	De remotione uel retrogradatione stellarum	cap. lxviii.
19	De statu stellarum	cap. lxix.
19	De nominibus stellarum quibus ex causis nomina acceperunt	cap. lxx.

Capitula libri quarti

20	De medicina	Cap. i.
20	De nomine eius	cap. ii.
20	De inventoribus eius	cap. iii.
20	De tribus heresibus medicorum	cap. iiii.
20	De quattuor humoribus corporum	cap. v.
20	De acutis morbis	cap. vi.
20	De chronicis morbis	cap. vii.
21	De morbis qui in superficie cutis videntur	cap. viii.
21	De remedijs et medicamentis	cap. ix.
21	De libris medicinalibus	cap. x.
21	De instrumentis medicorum	cap. xi.
21	De odoribus et unguentis	cap. xii.
21	De initio medicinę	cap. xiii.

Capitula libri quinti

22	De auctoribus legum	Cap. i.
22	De legibus diuinis et humanis	cap. ii.
22	Quid differunt inter se ius leges et mores	cap. iii.
22	Quid sit ius naturale	cap. iiii.
22	Quid sit ius civile	cap. v.
22	Quid sit ius gentium	cap. vi.
22	Quid sit ius militare	cap. vii.
22	Quid sit ius publicum	cap. viii.
22	Quid sit ius quiritium	cap. ix.
22	Quid lex	cap. x.
22	Quid scita plebium	cap. xi.
22	Quid senatus consultum	cap. xii.
22	Quid constitutio et edictum	cap. xiii.
22	Quid responsa prudentium	cap. xiiii.
22	De legibus consularibus et tribunicijs	cap. xv.
22	De lege saryra	cap. xvi.
22	De legibus rhodijs	cap. xvii.
22	De privilegijs	cap. xviii.
22	Quid possit lex	cap. xix.

22	Quare lex facta sit	cap. xx.
22	Qualis debeat fieri lex	cap. xxi.
22	De causis	cap. xxii.
22	De testibus	cap. xxiii.
22	De instrumentis legalib ⁹	cap. xxiiii.
23	De rebus	cap. xxv.
23	Decriminib ⁹ in lege con-	
	stitutis	cap. xxvi.
23	De penis in legibus con-	
	stitutis	cap. xxvii.
24	De chronice vocabulo	cap. xxviii.
24	De momentis et horis	cap. xxix.
24	De diebus	cap. xxx.
24	De nocte	cap. xxxi.
25	De hebdomada	cap. xxxii.
25	De mensibus	cap. xxxiii.
25	De solsticiis et equinoctiis	cap. xxxiiii.
25	De temporibus anni	cap. xxxv.
25	De annis	cap. xxxvi.
25	De olympiadicis et lu-	
	striis et iulicis	cap. xxxvii.
25	De seculis et etatibus	cap. xxxviii.
25	De discretionem tempo-	
	rum	cap. xxxix.

Capitula libri sexti

6	De veteri et nouo testa-	
	mento	Cap. i.
26	De scriptorib ⁹ et vocabu-	
	lis sanctorum librorum	cap. ii.
27	De bibliothecis	cap. iii.
27	De interpretib ⁹	cap. iiii.
28	De eo qui primum romam	
	libros aduexit	cap. v.
28	Qui apud nos bibliothecae	
	instituerunt	cap. vi.
28	Qui multa scripserunt	cap. vii.
28	De generib ⁹ opusculorum	cap. viii.
28	De ceteris	cap. ix.
28	De chartis	cap. x.
28	De pergamentis	cap. xi.
28	De libris conficiendis	cap. xii.
28	De librorum vocabulis	cap. xiii.
28	De librariorum et eorum instru-	
	mentis	cap. xiiii.
28	De canonibus euangeliorum	cap. xv.
29	De canonibus conciliorum	cap. xvi.
29	De cyclo paschali	cap. xvii.
30	De reliquis festiuitatib ⁹	cap. xviii.
30	De officiis	cap. xix.

Capitula libri septimi

32	De deo	Cap. i.
32	De filio dei	cap. ii.
33	De spiritu sancto	cap. iii.
34	De eadem trinitate	cap. iiii.
34	De angelis	cap. v.

34	De hominibus qui quodam	
	presagio nomen acceperunt	cap. vi.
35	De patriarchis	cap. vii.
36	De prophetis	cap. viii.
36	De apostolis	cap. ix.
37	De reliquis in euangelio	
	nominibus	cap. x.
37	De martyribus	cap. xi.
37	De clericis	cap. xii.
37	De monachis	cap. xiii.
38	De ceteris fidelium nominibus	cap. xiiii.

Capitula libri octau

38	De ecclesia et synagoga	Cap. i.
38	De religione et fide	cap. ii.
38	De heresi et scismate	cap. iii.
38	De heresibus iudeorum	cap. iiii.
38	De heresibus christianorum	cap. v.
39	De philosophis gentium	cap. vi.
40	De poetis	cap. vii.
40	De sibyllis	cap. viii.
40	De magis	cap. ix.
41	De paganis	Cap. x.
41	De diis gentium	Cap. xi.

Capitula libri noni

43	De linguis gentium	Cap. i.
43	De gentium vocabulis	cap. ii.
45	De regnis et militum vo-	
	cabulis	cap. iii.
46	De ciuitatibus	cap. iiii.
47	De affinitatibus et gradibus	cap. v.
49	De agnatis et cognatis	cap. vi.
49	De coniugis	cap. vii.

Capitula libri decimi

50 Liber decimus tractat de quibusdam vocabulis per alphabetum distinctis.

Capitula libri undecimi

54	De hominibus et tribus eius	Cap. i.
57	De etatibus hominis	cap. ii.
57	De portentis	cap. iii.
58	De transformatio	cap. iiii.

Capitula libri duodecimi

58	De pecoribus et iumentis	Cap. i.
59	De bestiis	cap. ii.
60	De minutis animan-	
	tibus	cap. iii.
60	De serpentibus	cap. iiii.
61	De vermibus	cap. v.
62	De piscibus	cap. vi.

63	De auibus	cap. vii.
64	De minutis volatilibus	cap. viii.

Capitula libri tertijdecimi.

65	De mūdo	Cap. i.
65	De atomis	cap. ii.
65	De elementis	cap. iii.
65	De celo	cap. iiii.
65	De partib ⁹ celi	cap. v.
65	De circulis celi	cap. vi.
65	De aere ⁊ nube	cap. vii.
65	De tonitruo	cap. viii.
66	De fulminibus	cap. ix.
66	De arcu ⁊ nubium ef- fectibus	cap. x.
66	De ventis	cap. xi.
66	De aquis	cap. xii.
66	De diuersitate aqua- rum	cap. xiii.
66	De maris nomine	cap. xiiii.
67	De oceano	cap. xv.
67	De mediterraneo mari	cap. xvi.
67	De finibus maris	cap. xvii.
67	De cōstibus ⁊ fre- tis	cap. xviii.
67	De lacis ⁊ stagnis	cap. xix.
67	De abyſſo	cap. xx.
67	De fluminibus	cap. xxi.
68	De diluuijs	cap. xxii.

Capitula libri quartidecimi

68	De terra	Cap. i.
68	De orbe	cap. ii.
69	De asia ⁊ parti- bus eius	cap. iii.
70	De europa	cap. iiii.
71	De libya	cap. v.
71	De insulis	cap. vi.
72	De promontorijs	cap. vii.
72	De montibus ceterisq ^{ue} terre vocabulis	cap. viii.
73	De inferioribus terre	cap. ix.

Capitula libri quintidecimi.

73	De ciuitatibus	Cap. i.
74	De edificijs publicis	cap. ii.
74	De habitaculis	cap. iii.
76	De edificijs sacris	cap. iiii.
76	De repositorijs	cap. v.
76	De operarijs	cap. vi.
76	De aditibus	cap. vii.
76	De partibus edifi- ciorum	cap. viii.
77	De munitionibus	cap. ix.
77	De tentorijs	cap. x.

77	De sepulchris	cap. xi.
77	De edificijs rusticis	cap. xii.
77	De agris	cap. xiii.
77	De finib ⁹ agro- rum	cap. xiiii.
77	De mensuris agro- rum	cap. xv.
78	De itineribus	cap. xvi.

Capitula libri sextidecimi

78	De pulueribus ⁊ gle- bis terre	Cap. i.
78	De glebis ex aqua	cap. ii.
78	De lapidibus vulga- ribus	cap. iii.
78	De lapidibus infi- gnioribus	cap. iiii.
79	De marmoribus	cap. v.
79	De gemis	cap. vi.
79	De viridioribus gem- mis	cap. vii.
80	De rubris geminis	cap. viii.
80	De purpureis	cap. ix.
80	De candidis	cap. x.
80	De nigris	cap. xi.
80	De varijs	cap. xii.
80	De crystallis	cap. xiii.
81	De aureis	cap. xiiii.
81	De vitro	cap. xv.
81	De metallis	cap. xvi.
81	De auro	cap. xvii.
82	De argento	cap. xviii.
82	De cre	cap. xix.
82	De ferro	cap. xx.
82	De plumbo	cap. xxi.
82	De stanno	cap. xxii.
82	De electro	cap. xxiii.
83	De ponderibus	cap. xxiiii.
83	De mensuris	cap. xxv.
83	De signis	cap. xxvi.

Capitula libri decimiseptimi

84	De auctoribus rerū ru- sticarum	Cap. i.
84	De cultura agro- rum	cap. ii.
84	De frumentis	cap. iii.
84	De leguminibus	cap. iiii.
84	De vitibus	cap. v.
85	De arboribus	cap. vi.
85	De proprijs nomi- nibus arborum	cap. vii.
87	De arborib ⁹ aromaticis	cap. viii.
87	De herbis aromati- cis siue cōmunib ⁹	cap. ix.
89	De olcribus	cap. x.
89	De odoratis olcrib ⁹	cap. xi.

Capitula libri decimioctavi.

89	De bellis	cap. i.
90	De triumphis	cap. ii.
90	De signis	cap. iii.
90	De buccinis	cap. iiii.
90	De armis	cap. v.
90	De gladijs	cap. vi.
90	De astis	cap. vii.
91	De sagittis	cap. viii.
91	De pharetris	cap. ix.
91	De fundis	cap. x.
91	De ariete	cap. xi.
91	De clypeis	cap. xii.
91	De loricijs	cap. xiii.
91	De galeis	cap. xiiii.
91	De foro	cap. xv.
91	De spectaculis	cap. xvi.
91	De ludo gymnico	cap. xvii.
91	De generibus gymnicoꝝ	cap. xviii.
91	De saltu	cap. xix.
91	De cursu	cap. xx.
91	De iactu	cap. xxi.
91	De virtute	cap. xxii.
91	De luctatione	cap. xxiii.
91	De palestra	cap. xxiiii.
91	De agone	cap. xxv.
91	De generibus agonũ	cap. xxvi.
92	De ludis circensibus	cap. xxvii.
92	De circo	cap. xxviii.
92	De ornamentis	cap. xxix.
92	De metis	cap. xxx.
92	De obelisco	cap. xxxi.
92	De carceribus	cap. xxxii.
92	De aurigis	cap. xxxiii.
92	De quadrigis	cap. xxxiiii.
92	De curru	cap. xxxv.
92	De equis quibꝰ currũt	cap. xxxvi.
92	De septem spatijs	cap. xxxvii.
92	De equitibus	cap. xxxviii.
92	De defultoribus	cap. xxxix.
92	De peditibus	cap. xl.
92	De coloribus equoꝝ	cap. xli.
92	De theatro	cap. xlii.
92	De scena	cap. xliii.
92	De orchestra	cap. xliiii.
92	De tragedijs	cap. xlv.
92	De comedijs	cap. xlii.
92	De themelicijs	cap. xlii.
92	De histriõibꝰ	cap. xlviii.
92	De minimis	cap. xlix.
92	De saltatoribus	cap. l.
92	Quid pro patrono agatur	cap. li.
93	De amphitheatro	cap. lii.
93	De ludo equestri	cap. liii.
93	De retiarijs	cap. liiii.
93	De secutoribus	cap. lv.

93	De laqueatoribꝰ	cap. lvi.
93	De velutibus	cap. lvii.
93	De ferali certamine	cap. lviii.
93	De horum execratione ludorum	cap. lix.
93	De alea	cap. lx.
93	De pirgis	cap. lxi.
93	De calculis	cap. lxii.
93	De tesserijs	cap. lxiii.
93	De figuris aleę	cap. lxiiii.
93	De vocabulis tesseraꝝ	cap. lxv.
93	De iactibus tesseraꝝ	cap. lxvi.
93	De calculorum motu	cap. lxvii.
93	De interdictione aleę	cap. lxviii.
93	De pila	cap. lxix.

Capitula libri decimnoni

93	De nauibus	Cap. i.
93	De pñibꝰ nauũ z armamẽt	cap. ii.
94	De velis	cap. iii.
94	De funibus	cap. iiii.
94	De renibus	cap. v.
94	De fabricis siue fornacibus	cap. vi.
94	De instrumentis fabroꝝum	cap. vii.
94	De fabricis parietũ	cap. viii.
94	De dispositione	cap. ix.
94	De constructione	cap. x.
95	De venustate	cap. xi.
95	De laquearijs	cap. xii.
95	De crustis	cap. xiii.
95	De lithostratis	cap. xiiii.
95	De plastis	cap. xv.
95	De pictura	cap. xvi.
95	De coloribus	cap. xvii.
95	De instrumentis edificioꝝum	cap. xviii.
96	De lignarijs	cap. xix.
96	De inuentione la/ neficij	cap. xx.
96	De veste sacerdotali	cap. xxi.
96	De nominibus vestiũ ceterarum	cap. xxii.
96	De vestibus quarum/ dam gentium	cap. xxiii.
97	De pallijs vi/ roꝝum	cap. xxiiii.
97	De pallijs fẽmi/ narum	cap. xxv.
97	De stratu z reliquis vestibus quẽi vsu habentur	cap. xxvi.
97	De lanis	cap. xxvii.
97	De coloribus ve/ stium	cap. xxviii.

97	De instrumentis vestiū	cap. xxix.
98	De ornamentis	cap. xxx.
98	De anulis	cap. xxxi.
98	De cingulis	cap. xxxii.
98	De calciamentis	cap. xxxiii.

Capitula libri vicesimi ⁊ vltimi

99	De mensis	cap. i.
99	De escis	cap. ii.
99	De poru	cap. iii.
100	De vasis escarijs	cap. iiii.
100	De vasis potatoꝝ	cap. v.
100	De vasis vinarijs ⁊ aquarijs	cap. vi.
100	De vasis olearijs	cap. vii.
100	De vasis coquinarijs	cap. viii.
100	De vasis repositoꝝ	cap. ix.
100	De vasis luminariū	cap. x.
101	De lecticis ⁊ sellis	cap. xi.
101	De vehiculis	cap. xii.
101	De reliquis que in vsa habentur	cap. xiii.
101	De instrumentis rusticis	cap. xiiii.
101	De instrumentis horroꝝ	cap. xv.
101	De instrumentis equoꝝ	cap. xvi.

Laus deo.

Incipit epistola Iſidori iunioris hispalenſis epiſcopi ad Braulionem ceſarauguſtanū epiſcopū.

Omino meo ⁊ dei ſuo braulioni epiſcō. Iſidoꝝ. Omini deſiderio deſideraui nūc videre faciem tuā. ⁊ vtinā aliquādo impleret deus votū meū anteq̃ moriar. Ad pꝛeſens autē deprecor: ut cōmēdes me deo orationibus tuis. ⁊ ut in hac vita ſpem meā impleat ⁊ in futuro beatitudinis tuę conſortiū mihi concedat. ⁊ manu ſua. **O**ra pro nobis beatiffime domine ⁊ frater.

Braulio ad Iſidorum.
Omino meo ⁊ vere domino: chriſtoq; electo Iſidoro epiſcopoꝝ ſūmo. Braulio ſeruus inutilis ſanctoꝝ dei. **O** pie domine ⁊ viroꝝ pꝛeſtantiffime. ſera eſt inquiſitio. ⁊ tarde data eſt mihi ſcribēdi optio. q: peccatis meis exigētibꝫ nō tantūmodo ſterilitatis uel inopię malo. vꝛz etiam peſtis mortalitatis luiſ ⁊ hoſtilitatis quo minus inquirere horribili ſum pꝛepeditꝫ incurſu. Nunc autē ⁊ ſi mille neceſſitatibꝫ ⁊ mille curis attritus poſt longum miſerię tempus veluti ab improbi ſoporis ut ita dixerim grauedine ſuſcitatus. iſtiꝫ meę ſuggeſtionis affatibꝫ dependere pꝛeſumo ſalutis obſequiū. ⁊ cōdiſcꝫ corpꝫ humilitate. pſtratus. impꝛecās excellentiſſimā tuę beatitudinis poteſtatē. ut peculiare famulū quē pio illo ſacrę dignationis intuitu ſemp habuiſti ſuſceptum. vſq; in finem habere iubeas cōmendatū. Nam ⁊ ego. xꝑs nouit. graui dolore diſcutior qꝫ cimenſo tꝑe tā plūto uel nūc veſtrū non mereor videri conſpectū. ſꝫ ſpero in illū qui nō obliuiſcitur miſereri: nec repellit in finem q: exaudiet pꝛecem pauperis. ⁊ veſtro me miſerū repreſentat aspectui. Suggestero ſane ⁊ omnimoda ſupplicatione depoſco. ut libꝛū etymologiāz quē iam fauente domino audiuiꝫ cōſūmatū. pꝛmiſſionis veſtrę memoꝝ res ſeruo veſtro dirigere iubeatis. q: ut mihi ſum conſcius. magna ibi ex parte ſerui tui poſtulatione ſudaſti. Et ideo in me pꝛimū exiſte munificus. ſic in ſanctoꝝ cetibus ⁊ ſelix habearis ⁊ pꝛimꝫ. Beſta etiā ſynodi in qua ſintaurius examinis veſtri igne: ⁊ ſi nō purificatus: iuenit tñ decoctus. queſo ut veſtro inſtinctu a filio veſtro dño rege. nobis dirigat cito. Nā ⁊ noſtra eiꝫ ſic flagitauit gloriam ſuggeſtio. q: multū in concilio pꝛinueſtiganda opus eſt veritate. De cetero creatoris altiffimi pietatē efflagito ut coronā beatitudinis veſtrę. pꝫ integritate fidei. ⁊ ſtatu eccleſię ſuę longo tꝑoꝝ re pꝛeſcipiat conſeruare. meq; intꝫ oblatrantia pꝫ ſentis mūdi varia ⁊ innumerabilia diſcrimina munitū reddat tuę interceſſionis gratia ac reconditum in gremio memorię tuę tutū ab oī tempeſtate peccati oratu veſtro efficiat trinitas ſacraſſima. Et manu ſua. Ego ſeruꝫ dñi Braulio. Iſi-

doꝝ in dño. fruatur te lucerna ardens ⁊ nō marceſcens.

Iſidorus ad Braulionem.
Omino meo ⁊ dei ſeruo Braulioni epiſcō. Iſidorus. Quia te incolumem cognoui. gratias xꝑo egi: ⁊ vtinā cuiꝫ cognoui ſalutē. in hoc corpꝫ aſpicere ⁊ viſionē. Qd aut mihi euenit. pꝫ peccatis meis manifeſtabo. q: nō fui dignꝫ tua pꝫ legere eloquia. ſtatim ut accēpi pictatiū tuū. puer regiꝫ ad me venit. dedi cubiculario meo illud pictatiū: ⁊ cōfeſtim ambulauī ad pꝫ incipem ut poſtea pꝫ legere reſcriberēq;. Reuerſus e palatio regis. nō ſolū ſcripta tua nō inueni. ſꝫ etiā quicquid aliud in caſtris fuit perijt. ⁊ ideo ſcit dñs. luxi meritū meū. q: nō pꝫ legi eloquiū tuū. ſed rogo ut quęcūq; occaſio euenierit: reſcribe mihi. Et gratiā verbi tui nō auferas. ut qd ex meo delicto pꝫ didi. iterū gratia tua recipiam. Et manu ſua. **O**ra pro nobis beatiffime domine.

Braulio ad Iſidorum.
Omino meo ⁊ vere dño chriſtoq; electo Iſidoro epiſcopoꝝ ſūmo. Braulio ſeruus inutilis ſanctoꝝ dei. **S**oler repleꝫ leticia homo interior: ac ſpiritualis. cū inquiſitiōe fungitꝫ amantis. **O**b id velle meū eſt mi dñe reuerentiſſime. niſi culpaz maceria meaz obſiſtat ⁊ benigne te inquiſitionē meā amplecti. ⁊ querelaz calūniā patientꝫ accipere. **U**trūq; enī ago. ⁊ officiū inquiſitionis pꝫ ſoluo. ⁊ tibi contra te cauſaz mearū neceſſitates dirigo. qd ut benigniſſime tuo auditui admittas. i ingreſſu buiꝫ dictationis porruq; pſtratus peto a culmine veſtri apoſtolarꝫ. ut qꝫ vacillet calūnię obiectio vbi lachrymarꝫ eſt interceſſio: cū lachrymę nō ſint ſigna calūnię. tñ ſint opto ⁊ lachrymabiles calūnię ⁊ calūniabiles lachrymę. ſꝫ vtrūq; pꝫ licentioſa amoris pꝫ ſūptione nō aut pꝫ arrogantię temeritate. ſꝫ iam cauſa exordiar. **S**eptē niſi falloꝝ annoꝝ ſe tꝫ gyꝫ rant. ex qꝫ me memini libꝛos a te cōditos originū poſtulaſſe ⁊ vario diuerſoq; modo pꝫ ſente me fruſtratū eē. ⁊ abſenti nil inde te reſcripſiſſe. ſꝫ ſubtili diſtatione modo necdū eſſe pꝫ fectos. modo necdū ſcriptos. modo meas litteras interceſſiſſe. aliqꝫ multa opꝫ ponens ad hanc vſq; diē pꝫ uenimꝫ. ⁊ ſine pꝫ titioꝝ nis effectu animus pꝫ durat. **O**b hoc ⁊ ego vera pꝫ ces in querelā. ut qd ſupplicatione nequini. uel calūnia laeſcendo valeā adipiſci. **S**epe nāq; ſolet mendico ꝑꝫ deſſe vociferatio. **Q**uocirca cur queſo te dñe nō tribuas qd rogariſ: **U**nū ſcias. ut nō dimittā quaſi fingēs me nolle negata. **S**ed querā: ⁊ iſtanter querā. quouſq; aut accipiā aut eliciā pꝫ ſſimo redemptore iubēte: **Q**uerite ⁊ inuenietis. ⁊ adiſcente: ꝑꝫ ſate ⁊ aperietur vobis. **Q**ueſui ⁊ queꝫ. etiā ⁊ ꝑꝫ ſo. **U**nde ⁊ clamo ut aperias. **N**ā buiꝫ argumēti me conſolat inuētiō. q: qui contempſiſti poſtulantē. exaudies forte calūniantē. **N**unc ergo ſcientię tuę ingero que nec ſtulti iactationē nouit. aliqd ſuggerere inſipiens

perfecto presumo. Nec tñ erubescō impitius discretissimo loq̄. aplici memor p̄cepti quo p̄ceperit libentē sufferre infipientē. Quāobrem accipe clamores calūnię. Cur rogo talentorū distributionē et cibariorū dispensationē tibi creditā bucūsq̄ retentas? Jam solue manū. impitire familijs. ne inopia pereant famis. Nosti quid credito: veniens reposcat a te. Nō minuet tibi quicquid dederis nobis. Ademor: esto parvis panib⁹ multitudinē satiātā. et sup̄esse reliq̄as fragmentorū magnitudine panū. An putas donū tibi collatū p̄ te solūmodo esse datū? Et vestrū ē et nostrū. cōmune est. nō priuatū. Et q̄s dicere uel insan⁹ p̄sumat. ut priuato tuo gaudeas. qui de cōmuni tñ inculpabiliter gaudere scias? Nā cū de⁹ tibi economiā sui thesauri et diuitiarū salutes sapientię et scientię tenere concesserit. cur larga manu nō effudis. qd̄ dando nō minues? An cū in mēbris sup̄ni capitis vnusquisq̄ qd̄ nō accepit: sic in altero possideat ut alteri qd̄ habet possidēdū sciat. tu forsitan ideo nobis parcus existis: q̄ qd̄ mutue a nobis resumas nō iuenis. S; si habēti das. ab illo mercedis fructū reportas. Sin nō nō habenti tribuis. p̄ceptū euangelicis satisfacias. ut reddat tibi i retributione iustorū. Proinde et ego remordeo: conscientia. eo q̄ in me cōmunicabile nihil boni sentiam. Quō iubemur p̄ charitatē seruire inuicē. et vnusquisq̄ quā accepit gratiā in alterutrū illā administrare sic boni dispensatores multiformis gr̄e dei atq̄ vniciq̄s sicut diuisit deus mensuram fidei in vno cōpage mēbroz debeat ea ceteris p̄ribus cōmunicare. q̄ hec oia opat vnus atq̄ idē spūs diuidēs singulis. put vult. h̄ ad vnū ac peculiare subsidium qd̄ p̄missi recurro ad inopoztunitatē scilz amicam amicitia destitut⁹. ac nulla mēbroz honestorum gratia decoratus. Adcirco audi vocē meam tot interiacentib⁹ terris. Redde redde qd̄ debes. Nā seruus. seru⁹ es xp̄i et xp̄ianorū ut illic sis maior omnium nostrū. et q̄ nostri causa tibi collatā p̄sentis gratiā. sitientib⁹ animis sciētięq̄ fame cruciatīs impitiri nō dedigneris. Nō sum saltem pes qui ad iniūcta discurrens possim aluo ecclesię mēbroz scilicet iudici obediētię discursu parere. nec principatui capitis ipetrandi obsequēdo placere. Quin et si de inhonestiorib⁹ mēbris me esse sciam sufficiat: q̄ quē te constat a capite p̄cepisse p̄ me ē dignū egerere. nec me te nō egere quous minūit: xp̄i tñ sanguine redemptū. Nā nō dicit caput pedibus. nō estis mihi necessarij. quō quē videntur mēbra corpis ifirmiora ēē necessariora sūt. et quē putant ignobiliora ēē corpis mēbra his bonorem abundantiorē circūdam⁹. et quē inhonestiora sūt nostra. maiorē bonestatē habēt. Sic itaq̄ creator noster ac dispensator: cūtra dispēsat. ut cū in altero alteri dona dina quē in se nō p̄cipit possidenda tribuunt. charitas cumulet. Deniq̄ tunc bene multiformis gratia dispensat: qñ acceptum donū et eis qui hoc nō habent credit: qñ p̄pter eū

cui impendit datū putat. Hoc apli capitulū a nobis i parte p̄missi. optime nouit p̄dētia charitatis vestre. huic regi congruere totū. et quicquid sumatim terigi. te p̄cul dubio nosse meli⁹ latet nulum. Itaq̄ hoc solū supest qd̄ et magnope peto. ut p̄stes postulata. et si nō p̄ me. saltem p̄ ipsa charitate diuinit⁹ impitira. Pro qua iubemur et nosse et p̄stare oia. et sine qua nihil sunt oia. S; et si q̄ sup̄flua. si qua nealigent. si qua min⁹ humilit⁹ aut inutili er pot⁹ effudi q̄ dixi. cūtra queso benigne suscipias: cūcta ignoscas: cūcta oēs ut deus ignoscat. Ergo et hoc innotesco. liberos etymologiaz q̄s a te dño meo posco. et si detricatos corrozosq̄ iam a multis haberi. inde rogo ut eos mihi trāscriptos integros emendatos et bene coaptatos digneris transmittere. ne rap⁹ auaritate in p̄uersum cogar vitia. p̄ virtutib⁹ ab alijs sumere. Ego autē opto quous nulli⁹ egeas. et vltro nec dicat putere mercedes. ut dignatio vestre benignitatis imperet nobis in id qd̄ et possum⁹ et valem⁹. tantū ut obsequio nostro vtaris. imo charitate quē de⁹ est p̄suari. His igit ex p̄lis erat mihi questionēs de sacris diuinisq̄ paginis quaz mihi expositionē cordis vestri lumen aperiret. si tñ et nobis iubes resplendere et diuinę legis obscura reserare. Nec si ista quē peto p̄cepero de illis silebo. h̄ viā reseras capiente fiducię. Cū in hac prima fronte nō me confodieris stimulis verēcundię et ignauię mee locū dederis venie q̄ quē diligebas quālibet imeritū nō iusseris reprobare: quia ignominiosū valde videt ac vile si nec dū sariatus qui charitate ab eo quē amabat inuenit recedere. Obsequio autē mee seruitutis impendo iura salutis. et queso pietatē sanctissime vestre potestatis. ut p̄ me orare digneris: quaten⁹ quotidie fluctuantē animā in malis. tuo intercessu lucreris et ad portū tranquillitatis eterne p̄ducas. erutam a miserijs et ab scandalis. Dulce mihi fuit diu ad te loqui. q̄si coram positus vultū videre tue faciei. Ideo nec verboratē caui: et temeritatē fortassis incurri. h̄ aut hoc aut aliud agere debui. tantū ut qd̄ nolui p̄ humilitatē. saltē tribuas p̄ tumultuantē improbitatē. Ecce quātā audaciā dedit mihi gratie vestre beniuolentiā. Et ideo si qd̄ in hoc displicuerit sibi ip̄tetur quē tantū amat. ut timorē tollat. Nā perfecta charitas foris mitrit timorē. Speciali q̄q̄ gratia fretus. speciali dño in quo vires sanctę ecclesię consistūt suggero. ut q̄ eusebius noster metropolitānus discessit. habeas misericordię cūrā. Et hoc filiolo tuo nostro dño suggeras. ut illū illi loco p̄ficiat. cui⁹ doctrinę sanctitas ceteris sit vite forma. Hūc autē filiū p̄sentē beatissime potestati vestre p̄ oia cōmendo. et tā de his quē hic suggestim⁹. q̄ etiā de his quē sup̄a quēsti sumus eloquio vestro p̄ cū illustrari mereamur.

O Isidorus ad Braulionem.
Dmino meo et dei seruo Braulioni ep̄o.
Isido⁹. Tuę sanctitatē ep̄istolę meę i v̄be

toletana inuenerunt. Nam p̄motus fuerat causa cōci-
lij. S3 quis iussio p̄ncipis in itinere positū re-
meare me amonuisse. ego tñ q: p̄p̄nquo: eram
p̄sentie ipsi q̄ regressioni. malui poti⁹ cursū iti-
neris nō intercludere. Veni ad p̄sentia p̄ncipis
inueni p̄sentē diaconū tuū. p̄ eū eloquia tua sus-
cipiēs: amplexus sū et legi. et de salute tua deo gra-
tias egi: desiderio oī desiderās. q̄uis debilis atq;
fessus. fiducia tñ habēs p̄ xpm in hac vita vidēdi
re. q: spes nō cōfundit p̄ charitatē quē diffusa est
in cordib⁹ nostris. Codicē etymologiarū cū alijs
codicib⁹. de itinere trāsmisi. et licet iemendatū p̄e-
ualitudine tñ tibi. modo ad emendandū statuerā
offerre si ad destinatū concilij locū puenissem. De
cōstituēdo autē ep̄o taraconensi nō eā quā petisti
fensi sententiā regis. h̄ tñ et ipse adhuc ubi certius
cōuertat animū illi manet incertū. Peto autē ut p̄
meis peccat⁹ apud dñm existere digneris interces-
sor. ut ipetratu tuo deleant⁹ delicta mea. et remit-
tant⁹ facinora. Itē manu sua. Ora p̄ nobis bea-
tissime domine et frater.

Item Isidorus ad Braulionem.

Est tibi sicut pollicit⁹ sū mihi op⁹ de qua-
rundā rerū origine ex veteris lectiōis re-
cordatione collectū. atq; ita in quibusdā
locis annotatū sicuti extat cōscriptū stilo maior.

Incipit liber primus etymologiarū
sancti Isidori hispalensis episcopi.
De disciplina et arte Cap. i.

Disciplina a di-
scendo nomē accepit. Unde
et scia dici pōt. Nam scire di-
ctū est a discere. q: nemo no-
strū scit nisi q̄ discit. Aliē di-
cta disciplina. q: discit plena.

Ar̄s nō dicta est q̄ artis p̄cept⁹ regulisq; p̄sistat
Alij dicūt a gr̄cis hoc tractū esse vocabulū ἀρ-
της ἀρετης. id ē a virtute. quā sciētia vocauerūt.
Inter artē et disciplinā Plato et Aristoteles hanc
differentiā esse voluerūt. dicētes artē esse i his quē
se et aliē habere possūt. disciplina nō ē quē de his
agit quē aliē euenire nō possūt. Nam qñ veris dis-
putationib⁹ aliqd̄ differit. disciplina erit. qñ aliqd̄
verisile atq; opinabile tractat. nomē artē habebit.

De septē liberalibus disciplinis Cap. ii.

Disciplinē liberaliū artū septē sūt. Prima
grāmatica. id ē loquēdi peritia. Secūda
rhetorica quē p̄p̄nitorē et copiā eloquen-
tiē suę marine i civilib⁹ questionib⁹ necessaria ex-
istimatur. Tercia dialectica cognomēto logica:
quē disputatiōib⁹ subtilissimis vera secernit a fal-
sis. Quarta arithmetica quē continet numeroū
causas et diuisiones. Quinta musica: quē in car-
minib⁹ cantibusq; consistit. Sexta geometria. quē
mensuras terrē dimensionesq; cōplectit. Septi-
ma astronomia: quē continet legem astroz.

De litteris cōmunibus Cap. iii.

Primordia grāmaticę artis litterę cōm-
munes existūt. q̄s librarij et calculatores
sequūt. quaz disciplina velut quedā grā-
maticę artis infantia ē. vnde et eā Varro littera-
tionē vocat. Litterę autē sūt indices rerum. signa
verboz: quib⁹ tanta vis est. ut nobis dicta absen-
tiū sine voce loquant⁹. Verba enim p̄ oculos nō p̄
aures introducunt. Uius lr̄az repertus est p̄pter
memoriā rerū. Nam ne obliuione fugiant. litteris
alligant⁹. In tanta enī rerū varietate nec disci au-
diendo poterāt oīa. nec memoria cōtineri. Litterę
autē dicte q̄si legitere. q̄ iter legentib⁹ p̄stent. uel
q̄ in legēdo iterent⁹. Litterę latine et gr̄ce ab he-
breis vident⁹ erortē. Apud illos enī prius dictū ē
Aleph. deinde ex simili enūciatione apud gr̄cos
tractū ē Alpha. inde apud latinos A. Trāslator:
enī ex simili sono alteri⁹ lingue litterā condidit. ut
nosse possim⁹ linguā hebraicā oīz linguaz ac lit-
teraz eē matrē. S3 hebrei viginti duob⁹ elemētis
litteraz fm̄ veteris testamēti libros vtunt⁹. Gr̄ci
xv. Latini int̄ vtrāq; linguā progredientes
xxii. elementa habēt. Hebreoz lr̄as a lege cepisse
p̄ moysen. Syroz autē et chaldeoz p̄ abrahā. Un-
de et cū hebreis et numero et sono concordāt: solis
characterib⁹ discrepāt. Egyptioz lr̄as isis regina
in achis filia. de gr̄ciā veniēs in egyptū reperit:
et egyptiis tradidit. Apud egyptios autem alias
habuisse lr̄as sacerdotes. alias vulgus. Br̄carū
lr̄az vsū primi phēnices inuenerūt. vnde et Lucan⁹
Phēnices primi magni si credit⁹ aui: Adansurā
rudib⁹ vocē signare figuris. Hinc est q̄ et phēni-
cco colore libroz capita scribūt. q: ab ipsis litterę
initū habuerūt. Cadmus agenoris filius gr̄cas
litteras a phēnice in gr̄ciā xvij. primus attulit:
α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ο π ρ σ τ φ. His pala-
medes troiano bello tres adiecit η χ ω. Post quē
simonides similiter tres alias adiecit ξ θ ψ. V lit-
terā pythagoras sanū ad exēplū vitę humane pri-
mus formauit. Cui⁹ virgula subterioz p̄mā etatē
significat. incertā quippe et quē adhuc senec vitis
nec virtutib⁹ dedit. Biniū autē qd̄ superest ab ado-
lescentia incipit. cui⁹ dextra pars ardua est. sed ad
beatā vitā tendens. sinistra facilior: h̄ ad libē in-
teritūq; deducēs. De q̄ sic Persi⁹ ait: Et tibi quē
sanios diduxit lr̄a ramos Surgēt dextro mō-
strant limite callē. Quinq; autē esse apud gr̄cos
mysticas litteras. Prima. Y. quē humanam vitā
significat de q̄ nūc dixim⁹. Secūda theta. θ. quē
mortē significat. Nam indices eandē litterā theta
apponebāt ad hoz noīa quos supplicio afficiebāt
et diceit theta ἀπο τοῦ θανάτου. id est a morte
Un⁹ et habet p̄ mediū telū id ē mortis signū. de q̄
qdā sic ait. Multū ante alias infelix lr̄a theta
Tercia thau. T. figuram demonstrās dñicę cru-
cis. Unde et hebraice signū int̄pretat⁹. de q̄ dictū ē
i ezechiele. angelo: Transi p̄ mediā iherlm̄ et signa
thau in fronte viroz gementiū et dolentiū. Reli-
quas nō duas sumā et vltimā sibi vendicat xps.

Moyse
Abraham
Isis

Lucanus

Cadmus

palamedes
simonides
pythagoras

Persius

Significatio y

De θ. πο.

T

Ipse ē enī principiū & finis dicēs: Ego sū alpha & ω. Cōcurrētib⁹ enī i se inicē α ad ω vsq; deuoluit & rursus ω ad α replicat. ut ostenderet i se dñs & inītiū decursū ad finē. & finis decursū ad inītiū. Oēs aut litterę apud grēcos & ōba cōponūt & numeros faciūt. Mā alpha α lra apud eos vocat in numeris vnū. Vbi aut scribūt beta β vocat duo vbi scribūt gāma γ vocat in numeris ipsoꝝ tria. vbi scribūt delta Δ vocat quattuor. & sic oēs lre apud eos numeros habent. Latini aut numeros ad lras nō computāt. s; sola ōba componūt. exēptis aliquib⁹ quę numeros figura demonstrant. ut i. p. vno. c. p. centū. d. p. quingētis. l. p. quinquaginta. m. p. mille. v. p. quinq;. & x. p. decē. lra quę in figura crucē significat: & in numero decem demonstrat. Latinas lras carmētis nympha prima italica tradidit. Carmētis aut dicta q; carminib⁹ futura canebat. Ceterū pprie vocata nicostrata. Litterę aut aut sūt cōmunes aut liberales. Cōmunes dicte q; multi eis vtuntur in cōmune. ut scribere & legere. liberales q; eas tm illi nouerūt qui libros cōscribunt. recteq; loquendi dictādiq; rationē nouerūt. Litteraz duplex modus est. Diuidunt enī principalit in duas ptes: in vocales & cōsonantes. Vocales sūt quę directo biatu fanciū sine vlla collisione varie emittunt. & dicte vocales q; p se vocē impleāt. & p se syllabā faciāt. nulla adherente consonāte. Consonātes sunt quę diuerso motu lingue uel impressiōe labioꝝ efficiunt. & vocate cōsonantes. q; p se nō sonāt. s; iūctis vocalibus consonāt. Hęc in duab⁹ partib⁹ diuidunt: i semi vocalib⁹ & in mutis. Semi vocales dicte eo q; qdāā semifonū de vocalib⁹ habeant. Ab e quippe vocali incipiunt & desinūt in naturalē sonū. ut f. l. m. Mute aut dicte q; nisi subiectis sibi vocalib⁹ nequaquā erumpūt. Si enī eis extremū vocalis detraxeris sonū. inclusū litterę murmur sonabit. ut b. c. d. Vocales at & semi vocales & mutę a veteribus sone & semifone & insone dicte sūt. Inter vocales aut i & v apud grāmaticos varias habet significationes. Mā modo vocales sūt. modo semi vocales. modo medie sūt. Vocales ideo sūt. q; solę posite syllabas faciūt & alijs consonantib⁹ cōiungunt. Consonātes ideo habent. q; interdū habēt post se vocales i eisdē syllabis cōstitutas. ut inuocates. & habent p consonantib⁹. Medie aut idcirco dicūt. qm naturalit solę mediū sonū habēt. ut illi vnus. Coniūctę alijs pinguius sonant. ut ianus vanus. Solę enī posite alit sonāt. alit iungit. & ō ppter ea interdū duplex dicitur. q; quocienscuq; in metro int duas vocales inuenit. pro duab⁹ consonantib⁹ habet. ut troia. Semināt enī ibi sonus ei. U. q; lra pinde interdū est nihil. q; alicubi nec vocalis. nec consonās ē. ut quis. Vocalis enī nō est q; i sequit: consonans nō est. q; q; precedit. ideoq; qm nec vocalis nec consonans est. sine dubio nihil ē. Eadē & digāmon a grēcis vocat qm sibi met alijsq; vocalib⁹ iungit. quę ideo di-

gāmon dicūt. q; duplex est instar f litterę quę duplex gāma habet. ad cui⁹ similitudinē coniūctas vocales digāmon appellari grāmatici voluerunt. ut vorū virgo. Int semi vocales aut quēdā liqde dicunt. ppter ea. q; interdū in vna syllaba postpositę alijs consonantib⁹ deficiūt & a metro excludūt. & quib⁹ duę apud latinos liquecunt. l. & r. ut fra- gor & flarus. relique. m. & n. apud grēcos liquecūt ut inncstheus. Decē & septē at latinis litteris vetē scriptura cōstabat. Unde & latine noiant. illa ratione scilicet q; ab e vocali incipiūt & in mutū sonū desinūt. ut sūt semi vocales. uel q; a suo sono incipiūt & in vocalē e desinūt. ut sūt mutę. Fuerūt aut in principio. xvij. id est a b c d e f g i l m n o p r s t & v. Hęc autem littera pro sola aspiratione adiecta est postea. Unde & a plerisq; aspiratio putat esse. nō lra. quę pinde aspirationis nota dicūt. q; vocē eleuat. Aspiratio enī ē sonus vberi⁹ eleuat. cui contraria ē prosodia. sonus equalit flexus. K litteram Salu⁹ ludi magister postea latinis adiecit. ut in sono discrimen faceret duaz litteraz c & q. quę ideo supuacua dicūt. q; exceptis kalendis supflua iudicat. p c enim vniuersa exprimimus. Q litterā nec grēci resonāt nec hebręi. exceptis enim latinis hāc nulla alia lingua habet. hęc prius nō erat. vnde & ipsa supuacua est vocata. q; p c cūtra veteres scripserunt. & littera vsq; ad augusti rpa nōdū apud latinos erat. s; p c c et f scribebant. vnde & duplex vocat. q; p c et f ponit. vnde & et eisdē litteris compositū nomen habet. A grēcis duas lras mutuauit latinitas y et z. ppriē nomina scilicet grēca. & hęc apud romanos vsq; ad augusti tempus nō scribebant. s; p z duo s ponebāt. ut bilarissat. p y ō i scribebant. Unicuiq; aut litterę tria accidunt: nomen. quō vocet. figura. quo caractere signet. potestas. quę vocalis. quę cōsonās habeat. Potestatē natura dedit. volūtas ordinē. A quibusdā & ordo adiicit. id ē. quę precedat. quę sequat. ut a prior sit: sequēs b. A aut in omnibus gētib⁹ ideo pō: ē lraz p eo q; ipsa prior nascētib⁹ vocē apiat. Noia aut litteraz gētes ex sono pprie lingue dederūt notatis oris sonis. atq; discretis. Mā postq; eas aiaduenterūt. & noia illis & figuras imposuerūt. Figuras autē parrim ex placito. partim ex sono litteraz formauerūt: ut puta. l. & o. quaz vnus sic exilis sonus ē. ita tenuis virgula. alterius pinguius sonus. sicut & plena figura. Inter figuras lraz & apices veteres distinxerūt. Apicē autē dictū. p eo q; longe sit a pedibus s; in cacumine litterarū apponit. Est enī linea iacens sup litteram equaliter ducta.

De grāmatica Cap. iiii.

Gramatica ē scia recte loquēdi scribēdiq; ratio. origo & fundamentū liberaliū artū. Hęc i disciplinis p lras cōmunes iuenta ē. ut iā qui didicerūt lras. p eā recte loquēdi rationē sciāt. Grāmatica at a litteris nomē accepit. Grāmata enim grēci lras vocant. Ara ō dicta

est q̄ artis p̄ceptis regulisq̄ cōsistat. Alij dicūt a gr̄cis hoc tractū esse vocabulū. apo tes aretes. id est a virtute: quā sciētiā vocauerunt. Oratio dicta est: q̄si oris ratio. Nā orare est loqui ⁊ dicere. Est aut̄ oratio context⁹ verborū cū sensu. Cōtextus aut̄ sine sensu nō est oratio. q̄ nō ē oris ratio. Oratio aut̄ plena ē sensu voce ⁊ l̄rā. Diuisiones aut̄ gr̄maticę artis a quibusdā. xxi. dinumerant. id est p̄es orationis. viij. vox articulata. l̄rā syllaba. pedes. accent⁹. positurę. notę. orthographia. analogia. etymologia. glosę. differentię. barbarismi. solocismi. vitia. metaplasmi. schemata. tropi. prosa. metra. fabulę. hystorię.

De partibus orationis Cap. v.

Partes orationis prim⁹ aristoteles duas tradidit: nomē ⁊ verbū. deinde donatus octo definiuit. h̄ oēs ad illa duo p̄ncipalia reuertunt. id ē ad nomē ⁊ verbū: quę significant p̄sonā ⁊ actū. Reliquę appendices sūt: ⁊ ex his originē trahunt. Nā p̄nomen ex noīe nascit̄ cui⁹ officio fungit̄. ut orator ille. Aduerbiū de nomine nascit̄. ut doct⁹ docte. Participiū de nomine ⁊ v̄bo. ut lego legēs. Cōiunctio v̄o ⁊ p̄positio uel interiectio. i cōplexu istarū cadūt. Ideo ⁊ nō nulli quinq̄ p̄es definiūt. q̄ iste sup̄flue sunt.

De nomine Cap. vi.

Nomen dictū quasi notamē q̄ nobis vocabulo suo res notas efficiat. Nisi enim nomen scieris cognitio rerū p̄it. Propria noīa dicta sūt. q̄ specialia sūt. Un⁹ enī tm̄ p̄sonā significant. Species p̄riorū nominū q̄ttuor sunt: p̄nomen. nomen. cognomen. agnomen. P̄nomen dictū eo q̄ nomini p̄ponit̄. ut luti⁹ quintus. Nomen vocatū q̄ notat gen⁹. ut cornelius. Cornelij enī oēs i eo genere dicebant̄. Cognomē q̄ nomini cōiungit̄ ut scipio. Agnomē v̄o quasi accedens nomini. ut metellus cretic⁹ q̄ cretā subegit. Extrinsecus enī venit agnomen ab aliq̄ ratione. Cognomentū aut̄ vulgo dictū eo q̄ nomini cognitionis causa sup̄adiat̄ siue q̄ cū noīe ē. Appellatiua noīa inde vocant̄: q̄ cōmunia sūt. ⁊ multorū significatiōe consistūt. Hęc in. xviij. species diuidunt̄. ex quib⁹ corpalia dicta: q̄ uel vidēt̄ uel tangunt̄. ut celū. terra. Incorpalia q̄ carent corpore. vnde nec videri nec tangi possunt. ut veritas iusticia. Generalia q̄ q̄ multarū rerū sūt. ut aīal. Nā ⁊ homo ⁊ equ⁹ ⁊ auis aīalia sūt. Specialia: q̄ partem demonstrāt ut homo. Species enī animalū homo. Principalia q̄ primā positionē habent. nec aliūde nascunt̄. ut mons fons. Deriuatiua eo q̄ ex alio noīe deducunt̄. ut a mōte montan⁹. Diminutiua q̄ minuunt̄ sensu. ut gr̄culus scholasticulus a scholastico. Sono diminutiua q̄ sic sonāt sicut diminutiua. h̄ intellectu p̄ncipalia sunt. ut tabula fabula. Lora gr̄ca: q̄ ex toto gr̄ce declinant̄. ut calisto calypso. Sic enī gr̄cus ⁊ latin⁹ dicit̄. Lora latina q̄ ex toto i latinū vertunt̄. gr̄cus dicit̄ odyssius. latin⁹ vlyses.

Media dicta q̄ ex p̄e gr̄ca sūt: ex parte latina. Eadē ⁊ notha q̄ corūpūt vltimas syllabas: manentib⁹ p̄iorib⁹. ut apud gr̄cos alexāndros. apud latinos v̄o alexāder menander. Dicta aut̄ notha quēadmodū notbus dicit̄ quisq̄s de dispari genere nascit̄. Synonyma. hoc ē plurinomia. eo q̄ sit in plurib⁹ nominib⁹ significatio vna. ut terra. humus. tellus. idē enī sūt oīa. Dmonyma. h̄ est vni nomia: eo q̄ sit in vno noīe significatio plurima. ut tumulus nūc mons breuis est: nūc tumēs tellus: nūc sepulchru. Est enī in vno noīe significatio diuersa. Relatiua dicta. eo q̄ ad aliā referant̄ p̄sonā. ut magister. dñs. pater. Illa aut̄ quę dicūt̄ ad aliqd̄ aliter se habentia a contraria significatione dicta sūt. ut dexter. Dicit̄ enī dexter non pōt nisi sinister fuerit. Porro qualitatis noīa ex eo dicta q̄ p̄ ea qualisq̄ sit ostendit̄. ut sapiens. fortis. diues. Quātitatis: q̄ a mensura trahunt̄ ut longus. breuis. Parronymica dicūt̄ eo q̄ trahunt̄ a patrib⁹. ut titides tidci filius. encius. enec filius. Quis ⁊ a maioribus ⁊ matribus ducuntur. Cretica id est possessiua a possessiōe. ut euandrius ensis. Epitbeta quę latine adiectiua uel superposita appellantur. eo q̄ ad implendam sui significationē nominibus adiiciant̄. ut magnus doctus. Adiciis ea p̄sonis ut magnus p̄bus. doctus homo. ⁊ plenus est sensus. Actualia ab actu descendunt. ut dur. rex. cursor. nutrit. orator. Gentēs a gente veniūt. ut gr̄cus. romanus. Patrię a patria descendūt. ut artheniensis. thebanus. Loci a loco. ut suburbanus. Verbalia dicunt̄: q̄ de v̄bo nascunt̄. ut lector. Participialia: quę sic sonāt sicut participia. ut clemens. prudēs. Verbi similia a verbi similitudine dicta ut contēplator. Nam ⁊ verbū est impariū modi futuri temporis. ⁊ nomē q̄ comparisonem recipit. Hęc oēs species a nominū appellatione descendūt. Secunda pars noīs comparatio. Compario dicta: q̄ ex alteri⁹ comparatione alterū p̄fert. Cuius gradus tres sūt: positius. comparius ⁊ suplatius. Positiuus dictus. q̄ primus ponit̄ in comparisonis gradu. ut doctus. Compariuius ab eo q̄ comparatus positius p̄fert̄ illi. ut doctior. plus enī doctior nouit̄ q̄ doctus. Suplatiuius eo q̄ comparatio superferat̄ ut doctissimus. plus enī nouit̄ q̄ doctior.

Genera dicta sūt eo q̄ generent. ut masculinū ⁊ femininū. Cetera nō sunt genera. h̄ hoc nominū ratio ⁊ auctoritas voluit. Neutrū dictū. quia nec hoc est nec illud. id est nec masculinū nec femininū. Cōmune dictū q̄ duobus generibus nominū cōmunicat. ut hic ⁊ hec canis. Qui contrariū est epicenon. q̄ vtrūq̄ sexum sub vno genere enūciat. ut hic piscis. Est enī incerti generis. q̄ nec natura. nec oculis discernitur h̄ sensus tm̄ perit̄ia. Omne genus dictū. q̄ cūctis generibus seruit. masculino ⁊ feminino ⁊ neutro cōmuni ⁊ oī.

Numer⁹ dicit̄ q̄ p̄cū uel singularia uel pluralia noīa ostendunt̄. Figura q̄ uel simplicita uel

Composita sunt. Casus a cadendo dicti. p eos enim inflecta nomina variantur et cadunt. Nominatiu⁹ casus dicitur quod per eundem aliquid nominamus ut hic magister. Genitiu⁹ quod per eum genit⁹ cuiusque querimus ut huius magistri filius. uel quod rem significamus huius magistri. Dativus quod per eum nos dare alicui demonstramus. ut da huic magistro. Accusatiu⁹ quod per eum aliquem accusamus. ut accuso hunc magistrum. Vocatiu⁹ quod per eum aliquem vocamus. ut o magister. Ablatiu⁹ quod per eum nos auferre aliquid cuique significamus. ut auferam a magistro. Hexaprotota nomina dicta quod per sex casus varietates habent. ut est unus. Pentaprotota quod tamen in quatuor casibus variantur. ut doctus. Terraprotota quod tamen in quatuor casibus declinantur. ut latus. Triprotota quod tamen in tribus. ut templum. Diptota quod tamen in duobus ut iupiter. Monoprotota quod uno tamen casu utuntur. ut frugi.

De pronomine Cap. vii.

Pronome dicti quod per vice nominis ponitur. ne fastidium faciat nomen ipsum dum iteratur. Nam cum dicimus Virgilius scripsit bucolica. ad dim⁹ pronomem. ipse scripsit et georgica. sicque varietas significationis et fastidium tollit. et ornatu inducit. Pronomina autem aut finita sunt aut infinita. Finita pronomina dicta. eo quod definiunt certam personam. ut ego. me enim statim intelligis. Infinita dicuntur quia non sunt certe persone. De absentibus enim dicuntur et incertis. ut quis. que. quod. Adin⁹ quod finita appellantur. quod comemorationem faciunt notae persone. ut ipse. iste. Tertium est enim de quo dicitur. Possessiva vocantur. eo quod nos aliquid possidere ostendunt. Nam cum dico meus tuus. definitio aliquid meum esse uel tuum. Relativa dicuntur. quod ad interrogationem referuntur. ut quis est? respondet is est Demonstrativa. eo quod habent demonstrationis significationem. Alique enim presentem his demonstramus. ut hic hec hoc. Quae tria et articuli nominantur. Articuli autem dicti quod nominibus arrantur. id est colligantur. cum dicimus hic orator. Inter articulum autem et pronomem hoc interest. quod articulus tunc est quando nomini iungitur. ut hic sapiens. cum vero non coniungitur. demonstratiui pronomem est. ut hic et hec et hoc. Quia autem pronomina aut homogenia sunt. aut deductiva. Primogenia dicta sunt quod aliunde originem non trahunt. Hec. xxi. sunt. Finita tria: ego tu ille. Infinita septem: quis. quilibet. talis. quantus. tantus. quotus. totus. Adin⁹ quod finita sex: iste. ipse. hic. is. idem. sui. Possessiva quinque: meus tuus. suus. noster et vester. Reliqua autem deductiva dicuntur. quod ex illis deducta atque composita existunt ut quispiam aliquis et reliqua.

De verbo Cap. viii.

Verbum dictum. eo quod verberato aere sonat uel quod hec pars frequenter in oratione versetur. Sunt autem verba mentis signa quibus homines cogitationes suas invicem loquendo demonstrant. Sicut autem nomen significat personam. ita verbum factum dicitur quod personam. In persona verbi agentis et patientis significatio est. Nam scribo. personam factum est. Item scribo. personam factum indicat. huius est quod patitur. Verborum genera duo sunt: grammaticorum atque rhetorum. Gram-

maticorum in tria cadunt tempora: praeteritum. instans. et futurum. ut fecit. facit. faciet. Rhetorum autem universa oratio verba dicuntur. veluti vobis bonis nos cepit verba bona habuit. Ubi non tamen verba quae in tria cadunt tempora. sed universa oratio est. Verborum species sunt: formae. modi. coniugationes et genera. Formae verborum inde dicuntur. eo quod nos ad unamquamque rem informemus. per has enim ostendimus quid agamus. Perfecta forma dicitur a perficiendo ut lego. tunc enim dicendum est quoniam in presenti tempore legimus. Meditativa dicta sunt a meditari sensu. ut lecturio. id est legere meditor. Inchoativa per meditationem ab inchoantis indicio ut caleasco. Frequetativa a sepe agendo. ut lecitro. clamito. Formae enim sensum tenent: modi declinationem. Nam nescis quid sit declinatio: nisi per didiceris quid sit sensus. Modi dicti ab eo quod admodum sint in suis significationibus. Indicativus enim modus dicitur quod significationem indicantis habet. ut lego. Imperativus quod sonum habet imperandi ut lege. Optativus quod per ipsum optamus aliquid agere ut utinam legerem. Coniunctivus quod ei coniungitur aliquid. ut locutio plena sit. Nam quando dicis. cum clamem: pendet sensus. Si dicam cum clamem quare putas quod taceam: plenus est sensus. Infinitivus dicitur eo quod tempora definiens personam verbi non definit. ut clamare. clamasse. Cui si adiungas personam. clamare debeo debes debet. fit quasi finitum. Impersonalis dicitur quod indiget persona nominis vel pronomis. ut legitur. addis personam a me a te ab illo. et plene sentit. Sed infinitivus modus persona tamen ubi eget. Impersonalis homo vel pronominis persona vel nominis.

Coniugatio dicitur eo quod per eam ad unum sonum multa coniunguntur. Docet enim in qua syllaba creat futurum tempus. ne per imperitia quis dicat legebo. per legam. Hae prima et secunda mittunt futurum tempus in bonum et in bonum. tertia in am et in ar. Genera verborum ideo dicta quod gignunt. nam actiuo adiectis r et gignit passivum. rursum passiuo adiunctis r et parit actiuum. Ipsa autem activa dicuntur. quod agunt ut vbero. et passiva quod patiuntur. ut verbero. Neutraque nec agunt nec patiuntur. ut iaceo sedeo. His si r litteram adiectis non sonant latina. Communia autem dicuntur quod et agunt et patiuntur. ut amplector. Hec similiter deposita et littera latina non sunt. Deponetia vero dicuntur. quod deponunt futuri temporis principium a significatione passiva quod erit in dous ut gloriandus.

De adverbio Cap. ix.

Adverbium dictum est eo quod verbis accedat ut puta bene legi. Bene adverbium est. legi verbum. Unde et dictum adverbium quod semper verbo iunctum adimpleat. Verbum enim solum sensum implet ut scribo. Adverbium autem sine verbo non habet significationem plenam. ut hodie. Adiectis illi verbum hodie scribo. et iuncto verbo implesti sensum.

De participio Cap. x.

Participium dictum quod nominis et verbi partes capiat quasi principium. A nomine enim vendicat sibi genera et casus. a verbo tempora et significationes. ab utroque numerum et figuram.

De coniunctione Cap. xi.

Coniunctio dicta eo quod sensus sententiasque coniugat. Hec enim per se nihil valet. sed in conpulatione sermonum quasi quoddam exhibet glutinum. aut enim nomina sociat. ut Augustinus et Hieronymus. aut verba. ut scribit et legit. Una autem vis omni suae copulet suae disiungant. Copulatiue autem coniunctiones dictae eo quod sensum vel personas coniungant. ut ego et tu eamus ad forum. ipsum et sensum coniungit. Disiunctiue dictae quod disiungunt res et personas. ut ego aut tu faciam. Subiunctiue dicuntur quod subiungunt ut quod. Dicimus enim regibus hominibus deo quod non dicimus regi quod homini quod deo. Expletive dictae quod expleant propositam rem. ut puta si hoc non vis saltem illud fac. Communes nominantur quod ubi vis preponunt et subiungunt. ut igitur hoc faciam. hoc igitur faciam. Causales dicuntur a causa. eo quod aliquid cogitetur facere. ut puta occido illum quod habet aux. Rationales dicuntur a ratione qua quisque vivit in faciendo. ut quod cum occidam ne agnoscat: veneno an ferro?

De prepositione Cap. xii.

Prepositio dicta quod nominibus preponatur et verbis. Accusatiue autem et ablatiue prepositiones a casibus quibus serviunt dicuntur. Loquaces vero quod loquelis id est verbis semper coherent. nec aliquid valet solum posite. ut di. dis. Coniunctae vero verbis figuram faciunt. ut diduco distrabo.

De interiectione Cap. xiii.

Interiectio est vocata quod sermonibus interiecta id est interposita affectum commoti animi exprimit: sicut cum dicis ab exultante va: a dolente heu: ab irascente he: a timente hei. Quae voces quarumque linguarum propriae sunt. nec in aliam linguam facile transferuntur.

De voce Cap. xiiii.

Vox est aer ictus sensibilis auditu: quantum in ipso est. Dis vox aut articulata est aut confusa. Articulata est hominum. confusa animalium. Articulata est quae scribi potest. confusa quae scribi non potest.

De syllaba Cap. xv.

Syllaba graece latine conceptio siue conceptio dicitur. Nam syllaba dicta est σύντομος σύντομος σύντομος id est a conceptione litterarum. σύντομος σύντομος enim dicitur concipere. Unde et vere illa est syllaba quae ex pluribus nascitur litteris. Nam una vocalis per syllaba abusive non proprie dicimus quae non tam syllaba dicenda est: quod ratio temporum. Syllabae autem aut breues sunt aut longae aut communes. Breues vocantur quod nunquam produci possunt. Longae quod semper produciuntur. et nunquam corripuntur. Communes autem quod per scribentis arbitrio cum necessitas cogit et produciuntur et corripuntur. Lege donatum. Ideo autem syllabae longae breuesque dicuntur quod per varias vocum moras aut dupla aut simpla spacia tempore habere videntur. Diphthonge syllabae graeco nomine dicuntur quod in eis binae vocales iungantur. Ex his apud nos veras esse scimus quattuor: ae. oe. au. eu. Et non apud maiores

res tamen celebrata fuit. Syllaba autem apud metricos ideo semper nominatur quod sit dimidius pes. Nam pes duabus constat syllabis. Cum ergo syllaba una est. quasi dimidius pes est. Dionysius linterius syllabarum omnium singulas formas aptissimas fecit. et ob id statua honoratus est.

De pedibus Cap. xvi.

Pedes sunt qui certis syllabarum temporibus insistant nec a legitimo spacio unquam recedunt. Pedes dicti eo quod per ipsos metra ambulet. Nam sicut nos pedibus incedimus. ita metra quasi pedibus gradiuntur. Pedes autem omnes. c. xliiij. sunt. dissyllabi quattuor. trissyllabi octo. tetrasyllabi. xvi. pentasyllabi. xxxij. hexasyllabi. lxiij. Usque ad quattuor autem syllabas pedes dicuntur. reliquae siquidem vocantur. Ipsi autem pedes habent speciales causas nominum quare ita vocentur. Pirrichius dicitur est quod bis assidue vel in certamine vel in ludo puerili saepius frequentabat. Spondeus dicitur quod tractim sonat. Nam spondeus tractus quidam dicitur id est sonus qui fundebatur circa aures sacrificantium. Unde et hi qui tibibus canebant in sacris gentiliis spondiales nominabantur. Trocheus vero ab eo dicitur est quod celebrem conversionem faciat cantilene. et quasi rota velociter currat in metris. Trochos enim graece rota dicitur. Iambus dicitur est quod ἰαμβος graeci detrabere dixerunt. Quinque modi enim carmine omnes inuentiones vel detractioes implere poetae sunt soliti. Dictum autem nomen ab eo quod veluti venenum quodammodo maledicti aut liuoris infundat. Tribachius quod et chorus appellatur dicitur quod sit ex tribus breuibus. Molossus dictus a saltatione molossorum quam exercuerunt armati. Anapestus graece dicitur repulsus. Graeci enim anapestin repulsionem dicunt. Qui ideo dicitur repulsus eo quod repulsi a dactylo. Est enim illi contrarius. Dactylus a digito dicitur quod a longiore nodo inchoans in duas desinat breues. Sic et iste pes iuncturam unam habet longam et duas breues. Unde et manus oppansa palma dicitur. et pendentes digiti dactyli. Amphibrachius quod in utraque parte breuem habeat. longa in medio iteriacere. Brachis enim brevis dicitur. Amphibrachus quod duae hinc et inde longae habeant in medio inclusam breuem. Macrus enim graece longus dicitur. Bachius appellatur est eo quod isto pede bachia id est liberi sacra celebrabant. Antibachi vel palimbachi dicitur quod tractus a bachio est. Proceleusmaticus eo quod sit ad celestium canentium aptus. Dispondeus autem et ditrocheus et diambus dicti quod geminis constant iambis spondeis vel trocheis. Antispastus quod sit ex contrariis syllabis. ex breui scilicet et longa ex longa et breui. Coriambus vero quod ex hoc pede compositum carmen choris aptissimum sit. Ionici sane propter numerorum inaequalem sonum dicti. habent enim binas longas syllabas binasque correptas. Peones dicti ab inuoluto. Constant ipsi ex una longa et tribus breuibus: quae longa iuxta nomina eorum variatim est constituta. Epitriti vocati quod semper tres longas habeant syllabas et unam breuem. Siquidem autem sunt

c. xliiij pedes

Pirrichius

Spondeus

Trocheus

Iambus

Tribachius

Molossus

Anapestus

Dactylus

Amphibrachius

Amphimachus

Macrus

Bachius

Antibachius

Proceleusmaticus

Dispondeus

Ditrocheus

Diambus

Antispastus

Coriambus

Peones

Epitriti

Siquidem

pentasyllabi et hexasyllabi pedes. dicti apud grecos sicque quasi quedam declinationes. Sed hi non sunt pedes sed appellantur pentasyllabi et hexasyllabi quia ultra quinque et sex syllabas non procedunt. unde non oportet in carmine has syllabas quolibet excedere nomen. ut cartbaginensium. hierosolymitanorum. et constantinopolitanorum. Accidunt unicuique pedi arsis et thesis. id est eleuatio et depositio vocis. Neque enim iter vocis pedes dirigere poterunt. nisi alterna vice leuentur et deponantur. ut arma. ar eleuatio est. ma depositio. In his duobus per diuisionem pedes legitimi colliguntur: ut duo ad duo. Equa diuisionis est quotiens arsis et thesis equali repositum diuisione cedunt. ut quattuor ad duo. Dupla quotiens ex his unum alterum duplo vincit. Sescupla vero est quotiens unum alterum sescuplo superat. dimidietate numeri. ut tria ad duo. In simpla enim eius parte unum plus inuenitur. in dupla uno minus habet. Sescuplum enim dimidium dupli dicitur. Triplum est quoniam maior pars ter continet totum minus. id est tria et unum. Epitritum est quoniam minus continet a maiore. et eius tertia pars. Cedunt vero pedum membra sibi per equalitatem uel per duplum uel per sescuplum uel per triplum uel per epitritum. Partimur ergo in equa hos pedes. Pirrichium. vi. vi. ut fuga. equa. Spondeum. ii. ii. ut estas. equa. Dactylum. ii. vi. vi. ut menalus. equa. Anapestum. vi. vi. ii. ut erato. equa. Dispondeum. ii. ii. ii. ii. ut oratores. equa. Proceleusmaticum. vi. vi. vi. vi. ut auicula. Diambum. vi. ii. vi. ii. ut apinquitas. equa. Ditrocheum. ii. vi. ii. vi. ut cantilena. equa. Antispastum. vi. ii. ii. vi. ut saloniinus. equa. Coriambum. ii. vi. vi. ii. ut armipotens. equa. Item in dupla partimur hos pedes. Trocheum. ii. vi. ut meta. dupla. Iambum. vi. ii. ut parens. dupla. Anapästus. ii. ii. ii. ut cneas. dupla. Tribachium. vi. vi. vi. ut macula. dupla. Ionicum maiorem. ii. ii. vi. vi. ut iunonius. dupla. Ionicum minorem. vi. vi. ii. ii. ut diomedes. dupla. Unum vero tantum est qui tripla partitione diuiditur: quae est maxima: atque ideo minime metris adest. Amphibrachium. vi. ii. vi. ut carina. triplex. Sescupli autem hi sunt. Amphimacrum. ii. vi. ii. ut insula. sescuplum. Bacchium. vi. ii. ii. ut achates. sescuplum. Antibacchium. ii. ii. vi. ut natura. sescuplum. Deon primum. ii. vi. vi. ut legitimus. sescuplum. Deon secundus. vi. ii. vi. vi. ut colonia. sescuplum. Deon tertius. vi. vi. vi. ut menedemus. sescuplum. Deon quartus. vi. vi. vi. ii. ut celeritas. sescuplum. Restant quos epitrita partitione diuidimus. Epitritus primum. vi. ii. ii. ii. ut sacerdotes epit. Epitritus secundus. ii. vi. ii. ii. ut conditores. epit. Epitritus tertius. ii. ii. vi. ii. ut demosthenes. epit. Epitritus quartus. ii. ii. ii. vi. ut fescenninus. epit. Sunt igitur hi equi. x. dupli vero. vi. triplus unum. sescupli. vii. epitriti quattuor. Numerus autem syllabarum in pedibus a duobus usque ad sex. prenditur. vltimum enim non

procedit quia usque ad sex syllabas tendunt pedes. Tempora in pedibus sunt. ut quanta unusquisque pedes habeat. Resolutio est pedum quoniam per una longa duae breues ponuntur. aut per duabus longis quattuor: breues ponuntur. ut sectaque intertunt abiecte costas. Abiecte nunc resolutio est spondei in proceleusmatico. in qua resolutio semper synalepha sequitur Virgilius. Ex una autem longa duae breues fiunt. ex duabus autem breuibus longa nunquam fit. Findi enim solida possunt. solidari scissa non possunt. Figura est cuius nota syllabe agnoscuntur. Ubi enim circuli partem inferiorem bis positam aspicias. pirrichius est. vv. ubi i geminata iacentem spondeus. --. Nota breuis inferior semicirculus est. v. nota longa i iacens est. --. Metra per duabus accidunt. ut a trocheo trochaicum. a dactylo dactylicum. a iambo iambicum. de quibus paulopost dicendum est.

A De accentibus Cap. xvii.
Accentus qui grece psodia dicitur. ex greco nomen accepit. Nam grece pros. latine ad: oden grece. latine cantus est. Hoc enim nomen de verbo ad verbum expressum est. Latini autem habent et alia nomina. Nam accentus et tonos et tenores dicuntur. quia ibi sonus crescit et desinit. Accentus autem dicitur quia iuxta cantum sit. sicut aduerbiu quia iuxta verbum est. Acutus accentus dicitur quia acuat et erigat syllabam: grauis quia deprimat et deponat. Est enim contrarius acuto circumflexus. quia de acuto et graui constat. Incipiens enim ab acuto in grauem desinit: atque ita dum ascendit et descendit. circumflexus efficitur. Acutus autem et circumflexus similes sunt. Nam utraque leuat syllabam. Grauis contrarius ambobus videtur. Nam semper deprimat syllabas cum illi leuentur. ut unde venit titan: et non ubi sidera condit. unde hic grauis est: minus enim sonat quam acutus et circumflexus. Monosyllaba autem pars orationis si naturaliter breuis est ut vir. aut positione longa ut ars: acutum accentum habebit. Si vero naturaliter longa ut res: circumflexum. Dissyllaba pars orationis si prior naturaliter longa habet. et vltimam breuem circumflectit ut musa. Aliter acuit. Trisyllaba pars orationis si mediam breuem habet ut tibia. tunc primam acimus. Si vero naturaliter longa habet secundam. vltimam breuem. ut metellus. tunc mediam circumflectimus. Tetrasyllaba autem et pentasyllaba ratione trisyllabarum retinentur. Grauis accentus cum uno accento poni potest in dictione vna: cum vtriusque nunquam ut catullus. In composita dictione vni accentus est ut armipotens omnipotens. Accentus autem reperiuntur uel propter distinctionem. ut viridique in litore conspiciuntur sus. ne dicas versus uel propter pronuntiationem: ne dicas meta breuius. et non producere meta. vel discernere ambiguitatis causa ut ergo. Nam cum producit ergo: causam significat. cum corripit coniunctionem.

A De figuris accentuum Cap. xviii.
Figurae accentuum. x. sunt. quae a grammaticis pro verborum distinctionibus apponuntur. Oria id est acutus accentus. linea a sinistra praeter dextram praeter sursum ducta fit ita.

Baria id ē grauis linea a summo sinistře
in dextram deposita fit ita

Perispomene id est circūflectus. linea
de acuto ⁊ graui facta exprimit ita

Macra aut id est longa virgula iacens
est ita

Brachia id est breuis pars circuli infe-
rior: iacens est ita

Hyphen. i. cōiunctio q: duo vba pūgit
Ibictra v̄gula v̄sui circūflecta fit ita

Diastrale id ē distinctio quę ecōtrario sepat
dextra pars circuli supposita v̄sui fit ita

Apostrophos pars item circuli dextra
⁊ ad summā litterā apposita fit ita

Qua nota deesse ostenditur in sermone vltimas
vocales. ut tribunal pro tribunale.

Dasian qđ interpretat aspiratio. id ē vbi b
b. littera poni debet tali figura notatur

Psile qđ interpretat siccitas siue puz. id ē vbi
b lra esse nō debet. tali nota ostenditur.

Quoz duoz accentuū figuram latini ex ipsa lra
aspiratiōis fecerūt. Un si iūgas has facis eandē
aspiratiōis notā. Kursū si mediū ei⁹ apicē scindis
dasian ⁊ psilen facis. Depositura Cap. xix

Positura ē figura ad distinguēdos sēsus
p cola ⁊ cōmata ⁊ periodos. quę dū ordi-
ne suo appōit. sensū nobis lectiōis oñdit

Dicere aut positurę. uel q: pūctis positis annotat.
uel q: ibi vor. p. inuallo distinctiōis deponit. Has
gręci thesis vocāt. latini posituras. Prima posi-
tura s̄bdistinctio dicit. eadē ⁊ cōma. Media distin-
ctio sequēs ē. ipsa ⁊ cola. Ultima distinctio quę to-
tā sniam claudit. ipsa ē piod⁹. cui⁹ ut dixim⁹ pres-
sūt cola ⁊ cōma. q̄rū diuersitas pūctis diuerso lo-
co positis demonstrat. Ubi enī i initio. p̄nūciatio-
nis nec dū plena sensui pars ē ⁊ tamen respirare
oportet. fit cōma id ē p̄ricula sensus punctusq; ad
vnā lram poniť. ⁊ vocatur s̄bdistinctio ab eo qđ
pūctū subr⁹. id ē ad vnā lram accipit. vbi aut i se-
quētib⁹ iā sentētia sensū p̄stat. h̄ ad huc aliquid
superest de snie plenitudine. fit cola. mediāq; lram
pūcto notam⁹ ⁊ mediā distinctionē vocam⁹. quia
pūctū ad mediā lram ponim⁹. Ubi v̄o iā p grad⁹
p̄nūciādo plenā snie clausulā facim⁹. fit period⁹.
pūctūq; ad caput lre ponim⁹. ⁊ vocat distinctio. id
ē distinctio. q: integrā sepat sniam. Hoc qđ apud
oratores. Eterū apud poetas vbi in v̄su p⁹ duos
pedes syllaba remanet cōma ē. q: ibi post scansi-
onē p̄cisio verbi facta ē. Ubi v̄o post duos pe-
des de parte orationis nihil superest. colon est.
Totus aut versus periodus est.

De notis sententiarum Cap. xx.

Per cetera quedā scripturaz notę apud ce-
leberrimos auctores fuerūt. q̄sq; antiq; ad
distinctionē scripturaz carminib⁹ ⁊ histo-
ris apposuerūt. Nota ē figura p̄ria i litterę mo-
dū posita ad demonstrandā vnāquāq; vbi senten-
tiarūq; ac versuū rationē. Notę aut v̄sib⁹ appo-
nūt. numero. xxi. quę sūt noib⁹ infra scriptis.

X Asteriscus apponit i his quę omīssa sūt
ut illucescant p eam notā quę deesse vi-
dentur. Stella enī αστὴρ gręco sermone dicit. a
quo asteriscus est deriuatus.

— Obelus id ē virgula iacens apponitur in
verbis uel sentētijs supflu eiteratis. sine i
his locis vbi lectio aliq; falsitate notata est. ut q̄si
sagitta iugulet supuacua atq; falsa pfodiat. Sa-
gitta enī gręce obelus dicitur.

— Obel⁹ supne appūctat⁹ ponit in his de q̄b⁹
dubitat vtrū tolli debeāt nec ne apponi.

— Limmisc⁹ id ē virgula int̄ geminos pun-
ctos iacēs appōit i his locis quę sacre scri-
pturę interpretes eodē sensu sed diuersis sermo-
nibus transtulerunt.

Δ Antigrahus cū puncto apponitur. vbi in
translationibus diuersus sensus habetur.

X Asteriscus cū obelo. hac p̄rie aristar-
chus vtebat. in his v̄sib⁹ q nō suo loco
positi erant.

¶ Paragraphus ponit ad separandas res a
reb⁹ quę i cōnexu pcurrūt. Quēadmodū i ca-
talogo loca a locis ⁊ regiōes a regionib⁹. i agone
p̄mia a p̄mijs. certamina a diuersis certami-
nibus separantur.

¶ Positura est figura paragrapho p̄traria. ⁊
ideo sic formata. quia sicut ille p̄incipia no-
tat. ita ista fines a p̄ncipijs separat.

U Biphia circuli pars inferior cū puncto
ponitur in his locis vbi quęstio dubia ⁊
obscura aperiri uel solui nō potuit.

Δ Antisigma ponit ad eos versus quoz ordo
p̄mutandus est. sicut ⁊ in antiquis aucto-
ribus positum inuenitur.

Δ Antisigma cū pūcto ponit in his locis vbi
in eodem sensu duplices versus sunt. ⁊ du-
bitatur qui poti⁹ eligendus sit.

✓ Diple. hanc scriptores n̄ri apponūt i libris
ecclesiasticoz viroz ad sepanda uel demon-
strāda testimonia sanctarū scripturarum.

✓ Dipleperistichon. hanc p̄rim⁹ leogaras sy-
racusanus posuit homericis v̄sibus ad se-
parationē olympi a celo.

✓ Diple p̄stigma id ē cum geminis punctis.
hāc antiq; in his apponebāt. quę genodo-
tus ephesi⁹ nō recte adiecerat. aut detraxerat. aut
p̄mutauerat. in his ⁊ nostri ea v̄si sūt.

X Diple obelismene interponit ad sepa-
rādos i comedijs uel tragedijs p̄iodos.
B Auerse quorūq; strophe ⁊ antistrophus
infertur.

B Auerfa cū obelo ad ea ponit quę ad
aliqđ respiciūt. ut nos ne tibi flu-
ras phrygie res vertere fundo conamur? Nos
an miseros q̄ troas achuius obiecit?

✓ Diple supne obelata ponit ad cōditiones
locoꝝ ac tempozū personarūq; mu-

B Recta ⁊ auersa superne (taras.
Obelata ponit finita loco suo. monade

significante simile sequente quoque esse.

Leraunium ponitur quoties multi usus improbant. nec per singulos obelant. Leraunium enim fulmen dicitur.

Xbrisanon. hec sola ex voluntate vniuscuiusque ad aliquid notandum ponitur.

Pbietro. id est fortis. hec ubi aliquid obscuritatis est ob sollicitudinem ponitur.

Anchora superior ponitur. ubi aliqua res magna omnino est.

Anchora inferior. ubi aliquid vilissime aut inconuenientius denunciatum est.

Sronis tamen in fine libri apponitur.

Alont? nota que ad medidas adhibetur. fuerunt et alie notae librorum. per agnoscendis his que per extremitates paginarum exponuntur. ut ubi lector in liminari huiusmodi signum inuenit ad textum recurrens eiusdem sermonis vel officii. sciat esse expositionem cuius simile superiacente notam inuenit.

De notis vulgaribus Cap. XXI.

Vulgares notas enim primus mille et centum inuenit. Notarum usus erat. ut quicquid per contentionem aut in iudiciis diceretur. librarii scriberent complures. simul astantes diuisis inter se partibus que quisque verba. et quo ordine exciperet. Rome primus tullius. tyro ciceronis libertus commentatus est notas. huius tamen prepositionum. Post eum tertius psannus. pilargyrus et aquila. libertus mecenatis alias addiderunt. Deinde seneca contracto omni digestoque et aucto numero. opus effecit in quingenta milia. Notae autem dicte eo quod verba vel syllabas prefixis characteribus notent et ad noticiam legendum reuocent. quos qui didicerunt proprie iam notarum appellauerunt.

De notis iuridicis Cap. XXII.

Quodam autem litterarum libris iuris verborum suorum notae sunt. que scriptio celeris breuiorque fiat. Scribebat enim ubi graece per b. et per f. bonum factum. per s. et per c. senatus consultum. per r. et per p. res publica. per p. et per r. populus romanus. per d. et per t. duntaxat. per supinam u. litteram mulier. per p. finem naturam pupillus. per v. verso capite pupilla. per vnu k caput. per duo cappa innecta. calumnie causa. per i. et e index esto. per d. et m. dolum malum. Cuius generis plurime consimiles notae in libris antiquis inueniuntur. Has iuris notas nouit impatores a codicibus legum aboleri sanxerunt. quia multos per has callidigenio ignorantes decipiebant atque ita iusserunt scriberedas in legibus litteras. ut nullos errores nullas ambages afferant. huius sequenda et vitanda aperte demonstrerent.

De notis militaribus Cap. XXIII.

In braciulis quoque quibus militum nomina continebant. propria nota erat apud veteres. que inspicere. quanti ex militibus superesset. quantum in bello cecidissent. T. thau nota in capite verbi cuius suppositum designabat. theta nota ad vniuscuiusque defectum nomen apponebat. Unde et habet per medium telum id est mortis signum. De quo Persius ait:

Et potis est nigrum vitio praefigere theta. Cum autem puericia significare vellent. lambda lauda littera usi sunt sicut mortem significabant. cum ponebant theta ad caput. In stipendiorum quoque largitione proprie erant notae.

De notis litterarum Cap. XXIII.

Notas etiam litterarum inter se veteres faciebant. ut quicquid occulte iuncte in scripturis significare vellent mutuo scriberent. Testis est brutus qui in his litteris ea quae acturus erat notabat. ignorantibus alijs quod sibi vellent hae litterae. Caesar quoque augustus ad filium: Inquit innumerabilia incidunt assidue quae scribi altitum oporteat et esse secreta. habeamus inter nos notas si vis tales. ut cum aliquid notis scribendum erit. per vnaque litteram scribamus sequente. huius modo. Pro a. b. p. b. e. et deinceps eadem ratione ceteras. Pro z. autem littera redeundum erit ad duplex aa. Quidam etiam versis verbis scribunt.

De notis digitorum Cap. XXV.

Sunt quaedam et digitorum notae. sunt et oculorum quibus secum taciti. perculque distantes colloquuntur. sicut mos est militaris. ut quotiens consentiat exercitus. quod voce non potest. manu permittat. Alij quoque voce non possunt. gladio motu salutant. Ennius de quadam impudica. quasi in choro pila ludens. datatim dat sese. et commune facit. Alium tenet. alij nutat. alibi manus est occupata. alij puellit pedem. alij dat annulum. expectandum a labris. alium inuocat cum alio cantat. at tamen alijs dat digito litteras. Et salomon. Annuit oculo. terit pede. digito loquitur.

De orthographia Cap. XXVI.

Ortographia graece latine recta scriptura interpretatur. Ortho enim graece recta. graphia scriptura dicitur. Hec disciplina docet. quemadmodum scribere debeamus. Nam si ars tractat de primum declinatione. ita orthographia de scribendi peritia. ut puta ad. cum est prepositio d. litteram. cum est coniunctio t. litteram accipit. Haud quoniam aduerbiu est negandi d. littera terminatur. et aspiratur in capite. quando autem coniunctio disiuncta est. per t litteram sine aspiratione scribitur. Apud prepositio per d. scribitur. sicut ad. ut apud patrem. quoniam veteres saepe apud pro ad usi sunt duabus ex his medijs litteris subtractis. Interdum autem alie litterae in locum aliarum litterarum rite ponuntur. B et p litteris quaedam cognatio est. Nam per byrrho dicimus pyrrhonem. E et g. quaedam cognitionem habent. Nam cum dicimus ceterum et trecetos. postea dicimus quodringetos g. ponentes. per c. Porro c. et q. quaedam cognatio est. nam huiusmodi per c. cuiusque per q. scribimus. Cum autem prepositio per c. scribenda est. si autem aduerbiu fuerit per q. Dicimus enim quoniam lego. De per e. sola. Demum per e diphthongon est notandum. Equum quod est animal per e. sola scribimus. Equus quod est iustum per e diphthongon est scribendum. Exul addita s. debet scribi. quia exul dicitur quod extra solus est. Exultat melius sine s. littera scribitur. Nam cum ipsa r. ex c. et s. constat. quomodo cum in ea sit s. rursus ei additur alia? Equor per diphthongon scribendum. quia non ab aqua. sed ab equalitate nomen est factum. Forsitan per n. in fine scribendum. quia integrum est. si forte tandem. Sed quod est deformis per e solam

scribendū. sedus qđ ē pactū. cū ē. diphthongo scri-
bendū. Formosus sine n. scribit. q: a forma vocat.
Suar⁹ qđ ē fili⁹ p g scribendū. q: facit generatus
h. que aspiratiōis littera ē in latino tñ vocalib⁹
iungit. ut bono: homo. hum⁹. Aspirat autē et cō-
sonantib⁹. h in grecis et hebreis noib⁹. Hec autē
et heu interiectiōes p h. scribēde. J litterā intē du-
as vocales cōstitutā. bis scribi qđā existimabant
ut troia maia. h hoc ratio nō permittit. Nunq̃
enī tres vocales in vna syllaba scribūt. h i. lra intē
duas vocales cōstitutā. p dupla habet. Id p nōmē
neutri generis p d. scribit ab eo qđ est is ea id. q:
facit idē. Q. si h bū est terciē p sone. p t. notabim⁹
ab eo qđ ē co is it. q: facit itur. K. litterā antiqui
p pōnebāt quotiēs a sequebat. ut kaput. kanna
kalam⁹. Nūc autē kartbago et kalende p eandē
tñ scribūt. Dia autē grēca noia q̃licūq; sequente
vocali p k. sūt scribēda. L. etus p ē diphthongon
scribit. q: leticia a latitudine vocata ē. cui cōtra-
ria ē tristitia que angustia facit. L. aut littera in-
terdū p d. lra vrimur. ut latū. p datū. et calamita-
re. p cadamitate. a cadendo enī nomē assūpsit ca-
lamitas. Datum⁹ an maxim⁹. et si q̃ similia sūt
q̃liter scribi debeāt questū ē. Varro tradidit ce-
sarē p i. eiusmodi hba enunciare solitū eē et scri-
bere. inde p p̃ auctoritatē tanti viri cōsuetudinē
factā. ut maxim⁹. optim⁹. pessim⁹ scribat. Malo
p vñ l. scribendū. q: ē magis volo. Mallo p duo
ll. magis scribendū. q: ē magis velle. Nolo q̃ p
vñ l. velle et nolle p duo ll. Nolo enī ne volo est.
nolle ne velle. Os. si vultū aut ossa significat. p o
solā scribendū ē. si psonā. b. p pōnēda ē. Ora si-
niū p o. hora dici p h. scribendū. On⁹ si de onere
venit. p o. solā scribendū. si de honore. cū h. aspira-
tione. P. ppositio et p pterea p diphthongon scri-
bendū. Bene nō qđ ē cōiunctio p e. pena qđ ē sup-
plicii p e. Q. littera tñ recte ponit cū illā statim
u. lra sequit. et alia quēlibet vna pluresve vocales
iungūt ita ut vna syllaba fiat. L. etera p c. scribūt.
Que. p nōmē per ē scribendū. que cōiunctio per e.
Quid p d. lram scribit cū p nōmē ē. p t. cū verbū-
cui⁹ positio prima ē. queo q̃s quit. et i cōpositione
nequeo nequis nequit. Quod qñ p nōmē ē p d
scribendū. qñ numer⁹ p t. q: totidē p t scribitur.
Quotidie p q scribendū. nō p c. ut sit quot dieb⁹.
R. lra cōiōnē habet cū l. lra. Itaq; apud antiq̃s
bonos. labos. arbos dicebatur. nūc bono: labo:
arbo: Sat p t scribi oportet. q: integrū ei⁹ facit
satis. Sed p d oportet scribi. apud antiq̃s enī sed
sedū dicebat. nos finales duas lras abscidimus.
Tant⁹ sit et quat⁹ i medio m. habebāt. Quā enī et
tam. vnde et quatitas. quat⁹. tat⁹. Ne interiectio
per ē. scribenda. ve cōiunctio per e. Epus q: grēcū
est. p. r. scribendū. ita et chrisma. Y. et z. litteris so-
la grēca noia scribūt. Nā cū iustitia z. littere so-
nū exprimat. tñ q: latinū ē. p t scribendū est. Sic
militia malitia nequitia et cetera similia. In du-
bijs q̃ h bīs cōsuetudo veterū erat ut cū eadē lit-

tera aliū intellectū correpta. aliū. pducta haberet.
lōge syllabe apicē apponebāt. utputa ipsa an ar-
bo: significaret. an boiū multitudinē. apice di-
stinguebat. sic et vbi littere cōsonantes geminabāt
sicilicū supponebant. ut sella. ferra. asseres. Uete-
res enī nō duplicabāt lras. h sup sicilicū appone-
bāt. q̃ nota admonebat lecto: gemināda eē lram.

De analogia Cap. xxvii.

A Analogia grēce latine similitū cōparatio.
siue pportio noiat. Cui⁹ hec vis est ut qđ
dubiū ē ad aliqd sile qđ nō ē dubiū refe-
rat. ut incerta certis pbenē. Octo autē modis cō-
paratio analogiē colligit. id ē q̃litate. cōparatione.
genere. numero. figura. casu. extremitatib⁹ similitū
syllabarū. et similitudine tēporū. Si qđ de his vñ
defuerit. iā nō ē analogia. id est similitudo. h ē ano-
malia id ē extra regulā. ut lup⁹ et lepus. totū que-
rit. h dissentit casu. facit enī lupi leporis. Nam
regularit⁹ ē dum queris vtrū trames masculinū an
femininū sit. similis ē illi oī declinatiōe limes. et
erit masculinū. Itē funis si incerti generis eē cre-
dis. similis ē illi panis i declinatiōe. erit masculi-
nū. Itē ex cōparatiōe positiuorū. ut si dicas doct⁹.
magn⁹. positiui sūt. et sui siles. Sit et p diminutio-
nē. utputa: funē masculinū eē funiculus oñdit. sic
marmo: neutri generis eē marmusculū indicat.
Nā qđ gen⁹ i pncipalitate ē. idē eē solet i dimi-
nutiōe. h hoc nō semp. ut pistrinū pistrilla. h sci-
re debem⁹ ex positiōe. id ē primitiuo declinatiōe
et ex diminutiōe genus colligere.

De etymologia Cap. xxviii.

E etymologia ē origo vocabulorū cū vis
hbi uel nois p interpretationē colligitur.
Hāc aristoteles symbolon. cicero anno-
tationē noiauit. q: noia et hba rez nota facit exē-
plo pposito. utputa flumē. q: fluēdo crenit. a fluen-
do dictū. Cui⁹ cognitio sepe vsū necessariū habet
interpretatiōe sua. Nā cū videris vnde ortū ē no-
mē: citius vim ei⁹ itelligis. Dis enī rei inspectio
etymologia cognita planior ē. Nō autē oia noia
a veterib⁹ fm naturā imposita sūt. h quedā et fm
placitū. sic et nos seruis et possessiōib⁹ interdū fm
q̃ placet nostrē volūtatī noia dam⁹. Hinc est q̃
oīū nominū etymologiē nō repunt. q: quedam
nō fm q̃litate qua genita sūt. h fm arbitriū hu-
manē volūtatīs vocabula acceperūt. Sūt autem
etymologiē nominū. aut ex causa datē. ut reges a
recte agēdo. aut ex origine ut homo q: sit ab hu-
mō. aut ex contrarijs. ut a lauādo lutū dū lutum
nō sit mundū. et lucus. q: vmbra opac⁹ parū luce-
at. Quedā etiā facta sūt ex nominū derivatione.
ut a prudētia prudens. Quedā etiā ex vocib⁹. ut
a garrulitate garrulus. Quedā ex grēca etymo-
logia orta et declinata sūt i latinū. ut silua dom⁹.
Alia q̃ ex noib⁹ locorū vbiū uel fluminū traxerūt
vocabula. Multa etiā et de diuersarū gētiū fmōe
vocāt. Unde et origo eorū vix cernit. Sūt enī plē-
raq; barbara noia incognita latinis et grēcis.

De glosis Cap. xxix.

Glosa græca interpretatiōe lingue sortitur nomē. Hæc philosophi aduerbiū dicūt. qz vocē illam de cuius qualitate requirūt vno ⁊ singulari verbo designat. Quid enim illud sit in vno vbo positū declarat. ut cōriscere ē tacere. Itē lat' haurit apertū. haurit pcurit. Itē cū terminū dicimus finem. aut populas interpretamur esse vastatas. ⁊ oīo cū vnius verbi rem vno vbo manifestam'. De differentiis Cap. xxx.

Differentia ē species diffinitionis quā scriptores artium de eodē ⁊ de altero noiant. Hæc enī duo qdā int' se cōiōne cōfusa. cōiecta differentia secernūt. p quā qd sit vtrūqz cōgnosciūt ut cū querūt quid int' regem sit ⁊ tyrānū. adiecta differentia qd vtrūqz sit diffinit' ut rex modestus ⁊ tēperās. tyrān' vō crudelis. Itē hæc enī duo differentia cū posita fuerit. quid sit vtrūqz cōgnosciūt. sic ⁊ cetera. De barbarismo Cap. xxxi.

Barbarism' ē vbi corrupta littera uel sono enūciatū. littera ut floret. dū floret. bit dicere oporteat. sono si p media prima syllaba pducatur. ut latebre tenebre. Appellatur aut' barbarism' a barbaris gentib'. dū latine oratiōis integritatē nescirēt. Unaqueqz enī gens facta romanorū cū opib' suis. vitia quoqz ⁊ vborū ⁊ morū romā trāsmisit. Inter barbarismū aut' ⁊ barbaralexim hoc int' est. qz barbarism' i vbo latino fit. dū corruptū. qñ aut' barbara vba latinis eloquiis inserunt. barbarolexis dicit'. Itē qñ in pla vitii fit s'monis. barbarism' vocat'. qñ i metro metaplasim' dicit'. Barbarism' aut' fit scripto ⁊ p nūciatiōe. Scripto. iij. modis. si qñ in vbo litterā uel syllabā adiciat. mutet. transmutet uel minuat. Pronūciatiōe autem fit. in t'pib'. tonis aspiratiōib'. ⁊ reliquis quē sequūt'. Per t'pā q'ppe fit barbarism'. si p longa syllaba brevis ponatur aut p breui longa. Per tonos. si accent' i alia syllaba cōmutet. Per aspirationē si adiciat. h. littera vbi non debet. aut detrahatur vbi esse oportet. Per hiatū quotiēs i p nūciatiōe scindit' v'us anteq' cōpleat. siue q'riens vocalis vocalē sequit'. ut muse. aonides. Fit barbarismus ⁊ p metacismos iotacismos. ⁊ labdacismos. Metacism' ē quotiens m. litterā vocalis sequit'. ut bonū aurū. iustū amicum. h' hoc vitii aut suspensioe m. littere. aut detractioe vitam'. Iotacismus est quotiens i iota littera duplicat' sonus. ut troia maia. vbi eaz litteraz adeo exilis p nūciatio ut vnū iota non duo sonare videat'. Labdacismus ē. si p vno l. duo p nūciant' ut apbi faciunt. sicut colloquiū. p cōloquiū uel quotiēs vnū l. exilis. duo largius. pferimus qd cōtrariū ē. Nā vnū largius duo exili' pferre debemus. Collisio est quotiens nouissime syllabę finis in alteri' pncipio ē. ut mater terra.

De soloecismo Cap. xxxii.

Soloecism' est plurimorū vborū int' se in cōueniens compositio. sicut barbarism'

vnius verbi corruptio. Verba enim non recta legē cōiuncta soloecismus est. ut si quis dicat. inter nobis p int' nos. aut date veniā sceleratozū. p sceleratis. Dicit' aut' soloecismus a ciuib' cicilibus q ex v'be soloe quē nūc pōpeiopolis appellat'. pfecti cū apud italos cōmorātes. suā ⁊ illoz linguā vtriose incōuenientēqz cōfunderent. soloecismo nomen dederunt. Unde ⁊ similiter loquentes soloecismos facere dicunt'. Soloecismus autē apud poetas schema dicit'. quotiēs in v'bu necessitate metri factus inuenit'. Cū aut' nō inuenit' necessitas. permanet soloecismi culpa. Soloecismus fit duob' modis. aut p p'pres oratiōis. aut p accidentia partium oratiōis. Per p'pres orationis. si alterā partem p'pro altera ponamus. utputa si p'p'ositiones aduerbiis applicem'. Per accidentia fit. id ē p ea quę accidunt p'p'riis oratiōis. utputa p q'litates. genera. numeros. figuras. ⁊ casus. Per ista igitur oia fiūt soloecismi. sicut donatus exposuit. fiūt p'p'eterea ⁊ plurimis modis. Nā lucilius centū genera soloecismorū dixit: qñ oēs vitare potius q' sequi debet qui regulā recte loquendi tenere studet.

De ceteris vitiis Cap. xxxiii.

Vitia apud grāmaticos illa dicunt' quę in eloq'o cauere debem'. Sūt aut' hæc: barbarism'. soloecism'. acyrologia. cacephaton ⁊ reliq'. Barbarism' ē corruptio vbi vni'. ut si tertiā syllabā qñ pducatur in ignoscere. Soloecismus cōpositio vitiosa vborū ut si aliq's dicat: int' hoib' p int' hoies. Acyrologia nō p'pria dictio ut liceat sperare timēti. Propriū aut' timēti ē formidare nō sperare. ⁊ gramineo in cāpo. Propriū est aut' graminosū dicere campū. nō gramineum Cacephaton dictio obscena uel incompōsite sonas. Obscena. ut his animū arrecti dictis. Incōposita. ut iuuat ire ⁊ dorica castra videre. Mala enī cōpositio fit ab ea syllaba incipe q' supior: finierat. h' ⁊ si alio mō quolibet incōposita dictio pferat. cacephaton dicitur. Pleonasmus adiectio vnius vbi supuacua. ut hactenus aruorū cultus ⁊ sidera celi. Neqz enim alibi nisi in celo sunt sidera. Perisologia adiectio plurimorū vborū supuacua. ut viuat ruben ⁊ nō moriatur dum nō sit aliud viuere q' non mori. Macrologia longiloquium res nō necessarias cōphendēs. ut legari nō impetrata pace retro vnde venerāt domū reuersi sunt. Tautologia. id est eloquium. ut si fata vix seruāt. siue scit' aura ætherea. neqz adhuc crudelibus occupat vmb'is. Totū enī qd repetitur vna res est. h' crebro sermōe annūciata. Eclipsis est defect' dictiōis. in quo necessaria vba desunt. ut cui pharetra ex auro. deest enī erat. Lapinosus est humilitas statum rei magnę dictis infirmās. ut apparent rari nantes i gurgite vasto. Burgitē posuit p mari. Cacophonybeton vitiosa compositio. ut versa qz iuueniū terga fatigamus basta. Amphibologia. ambigua dictio quę fit aut per casum accusatiuum. ut illud responsum apollinis

ad pyrrhū. aio te eacida romanos vincere posse. i quo nō ē certū quē i illo x̄su mōstrauerit eē victo- rem. Sit 7 p incertā distinctionē. ut bellū ingens geret italia. Incerta distinctio. vtrū bellū ingens an ingens italia. Sit 7 p cōe x̄bū. ut dep̄cat car- calūniat cicerō. prestolat b̄. ut. dedignat anton- nec oñdit in hac ambiguitate vtrū ipsi alios. an alij ipsos dep̄cati sint aut calūniati. Sit 7 p omō- nyma qñ vno noīe multa significant. ut acies. 7 uō addas aut ferri. aut oculos. aut militū.

De metaplasms Cap. xxxiii.

Metaplasms grēca lingua latine transfo- ratio dicit. Qui sit i vno x̄bo p̄p̄ metri necessitatē 7 licentiā poetaz. Cuius spe- cies hē sūt. Porthesis appositio in p̄ncipio x̄bi. ut gnato. p nato. Epentthesis appositio in medio. ut relliq̄as. p reliq̄as. 7 mancant i relligiōe nepotes. p religiōe. Paragoge appositio in fine. ut admit- tier. p admitti. 7 potestur. p potest. Apheresis ab- scisio de p̄ncipio. ut tēno. p cōtēno. Syncope. ab- scisio de medio. ut fo: san pro fo: sitan. Apocope abscisio de fine. ut sat pro satis. Ectasis. pductio cōtra naturā. ut italiā fato. p fugus. 7 exercet dia- na cho: os. Systole. est correptio p̄tra naturā. ut aq̄s orion. 7 vrbēq̄s fidenā. cū p̄ma syllaba. p̄dici debeat. Dieresis discessio syllabē i duas. ut diues pictai vestis. p picte. 7 albai lōgai Episynaliphe cōglutinatio duarū in vnā. ut pariere. p pariere. 7 genua. p genua. phacton. p pheron. Synalephe. collisio vocaliū iuncta vocalib⁹. ut atq̄ ea diuisa pe- nit⁹ dū pte gerūt. Ecclipsis. collisio p̄sonatiū cū vocalib⁹. ut multū ille 7 tris iactat⁹ 7 alto. Anti- thesis. cōtrapositio litterē p alia lrā. ut impete. p impetu. 7 olli. p illi. Metathesis. trāspositio lit- tere. ut euādre. p euāder. timbre. p timber. Inter barbarismū 7 lexiū hoc ē latinā 7 p̄fectam elo- cutiōe vitios⁹. Itē int̄ soloecismū 7 p̄basin. id ē p̄fectā cōnexionē sermonū figura est quē fit con- textu sermonum rōne vitiosa. Ergo metaplasmi 7 schemata media sunt. 7 discernūt peritia 7 im- peritia. Sūt aut̄ ad ornatum.

De schematibus Cap. xxxv.

Schemata ex grēco i latinū eloquiū figu- re int̄pretant. quē sūt i x̄bis uel sentētijs p varias distinctionū formas. p̄p̄ eloquiū ornatū. Hęc dū multa sint apud grāmaticos. ista inueniuntur. Prolepsis est p̄sūptio vbi ea quē sequi debent antepōnūt. ut interea reges ingenti mole latin⁹. Debuit enī sic dicere. Interca reges ingenti mole. 7 statim adijcere qd sequit⁹. p̄cedūt castris. deinde dicere latin⁹ 7 cetera. h̄ facta ē pro ornamēto p̄sūptio rei. 7 q̄ seq̄ debuerē reges in- terpositi sūt i septē x̄sib⁹. 7 postea additū est. p- cedūt castris. Et deinde p̄sūptio. q̄ anteposita sūt quē sequi debuerē. Zeugma ē clausula. cū plu- res sensus vno x̄bo claudūt. quē fit trib⁹ modis. Nā aut in primo aut in postremo aut i medio id

x̄bū ponit qd sentētijs iūgit. In p̄mo. ut vertit oenophori fūd⁹ sentētia nobis. In medio. ut grē- cia sulphurio sorti data. gallia corte. In postremo ut nāq̄ hoc tpe obsequiū amicos. veritas odium parit. Hypocentis ē figura supiori p̄traria vbi i singulis sensib⁹ p̄pria vnicuiq̄ clausula ē. ut regē adit 7 regi memorat nomēq̄ genusq̄. Syllepsis ē i dissimil⁹ clausulis aut pluralis dictio singulari x̄bo finita. ut socijs 7 rege recepro. aut singula- ris dictio plurali x̄bo expleta. ut sūt nobis mitia poma. castaneq̄ molles 7 pressi copia lactē. Sit ac- syllepsis nō solū p ptes oratiōis. h̄ 7 p accidētia p̄tib⁹ orationis. Nā vbi 7 p multis vn⁹. 7 p vno multi ponūt. syllepsis ē. Pro multi vn⁹. ut ē illud vterq̄q̄ armato milite cōpleuit. cū nō vno. h̄ mul- tis militib⁹. Itē p vno multi ut i euāgelio larro- nes qui crucifixi erāt cū eo improp̄erabāt. vbi p vno vterq̄ inducit blasphemasse. Anadiplosis ē qñ ab eodē x̄bo q̄ prior x̄sus finit. sequēs x̄sus incipit. ut ē illud: Errent 7 cygnis vlulē. sit ri- tyrus o: pheus. O: pheus i siluis. int̄ delphinas orion. Anaphora est repetitio eiusdem x̄bi p p̄n- cipia x̄suū plurimoz. ut nos te dardania incensa tuaq̄ arma securi. Nos tumidū sub te perimensi classib⁹ equoz. Epanaphora est in vno x̄su p p̄n- cipia sensuū eiusdē x̄bi repetitio. ut te nem⁹ an- gitiē vitrea te fucin⁹ vnda. te liquidi fleuere lacus Epiceuxis est i vno sensu cōgeminiatio x̄bi. ut sic sic iuuat ire sub vmbra. Epanalepsis ē p̄monis i p̄ncipio x̄sus positi. eiusdem i fine replicatio. ut est illud: Crescit amor nūmi quātū ipsa pecunia crescit. Paronomasia ē i significatiōe diuersa di- ctio pene ipsa. ut illud: abire an obire recōuenit. id ē exulē fieri an mori. Sebesis onomaton mul- titudo nominū cōiūctorū quodā ambitu copula- ta. ut nubila nix grādo. p̄celle fulmina ventri. Pa- romēon est multitudo verborū ex vna littera in- choantiū. q̄le est apud enniū. O tite tute tati ti- bi tanta tyrāne tulisti. h̄ hoc bene tēperat Vir- gili⁹: dū nō toto x̄su vrit̄ hac figura ut ennius. h̄ nūc in p̄ncipio x̄sus tm̄. ut est illud: Sēua sedes sup arma. nūc i medio. ut quēq̄ lacus late liq̄dos quēq̄ aspera dumis. nunc aut̄ i fine. ut sola mihi tales casus cassandra canebat. Homocroton ē cū plurima noīa p vnū casū denūcian̄. ut est illud Sz neq̄ currētē. nec se cognoscit euntē. Tollen- tēq̄ manus saxūq̄ in mane mouentē. Homocro- leuton ē cū vno mō x̄ba plurima finiūt. ut abijt abscellit. euasit. erupit. Polyptoton ē cū diuersis casibus sentētia variat. ut ex nibilo nihil in nibi- lum nil posse reueri. Marcida 7 mappa marco spondētē recurras. Marcus dicit: ita ē assigna marce tabellas. Myrmos ē sētētia p̄tinuatē ora- tiōis tenorē suū vsq̄ ad vltimū fuās. ut ē i seces- su lōgo locus insula portū 7 reliq̄. Hinc enī i lon- gum vadit sensus vsq̄ ad illud. Desuper horren- tiq̄ atrum nemus iminet vmbra. Polysynthe- ton est dictio multis cōcatenata coniunctiōibus

ut tectumq; laremq; armisq; amyclcumq; caneni.
Dialyton uel asynchetō ē figura quē ecōtrario si-
ne p̄iūctiōib; solute ac simpliciē effert. ut uenim;
vidim; placuit. Antitheton ē ubi cōtraria cōtra-
rijs opponit; et sentētie pulchritudinē reddunt. ut
illud: frigida pugnabūt calidis. humentia siccis.
mollia cū duris. sine pondere habentia pondus.
Hypallage ē quoriscūq; per cōtrarium uerba
intelligunt. ut dare classibus austros. cū. uentis
naues demus. non nauibus uentos.

Detropis xxxvi.

TRopos grēco noīe grāmatici vocāt. qui
latine modi locutionū interpretant. Sūt
autē a p̄p̄a significatiōe. ad nō p̄p̄iā. silitu-
dine. Quorū diu; noīa difficillimū ē annotare. h;
ex oib; donat. xiiij. vsui tradendo p̄scripsit. Me-
taphora ē ubi alicui; usurpata trāslatio. sic cū di-
cim; fluctuare segetes. gēmare vires. dū i his reb;
fluct; et gēmas nō iuenim;. in q̄b; hęc vba aliūde
trāsserūt. S; hęc atq; alię tropicę locutiōes ad ea
quę intelligēda sūt. p̄p̄erea figuratis amictib; ob-
regūt. ut sensū legētis exerceant. et ne nuda atq; in-
p̄mptū posita uilescāt. Sūt autē metaphorę mo-
dis q̄tuor. Ab aiali ad aiale. ut aligeros cōscēdit
equos. Metaphorice loquēs miscuit quadrupedi
alas anis. et q̄ cursu deserta petiuerit. miscuit vo-
latili cursum q̄drupedis. Ab inaiiali ad inaiiale. ut
pontū pin; arat. sulcū premittit alta carina. miscuit
vsū terrę aquis. dū arare et sulcū premere. ad trā-
ptineat non ad mare. Ab inanimali ad aiale. ut
florida iuuet; miscuit flores inanimales iuueturi.
quę aiām habet. Ab animali ad inaiiale. ut tu ne
prune pater cui tēpora cana crepanti. Lincta sa-
lo resonant. magn; cui p̄pete mēto p̄fluuit ocea-
nus et flumina crinib; errāt. Metū enī et tempora
et crines nō ad oceanū ptinent. h; ad hoīes. Sic et
alia rez noīa de alio genere i aliud gen; decēssim;
me decoris grā trāsserūt. ut oratio porne. Me-
taphora autē aut pris vni; ē. ut fluctuare segetes.
nō potes dicere segetare fluct;. aut antistropa ē.
id ē reciproca. ut remigiū alay. Nā et alē nauū. et
alarū remigia dicūt. Catachresis ē alienę rei no-
mē appositū. et eo a metaphora differt. q̄ illa vo-
cabulum habenti largit; hęc q; non habet p̄p̄iū
alieno vti. ut faciēs similitima lauro. et cētaurus
nūc vna ambę iūctisq; ferūt frontib; et lōge sulcāt
vada falsa carinę. dum facies et frons tm̄ aialiū et
hoīuz sūt. Nō nomē si poeta nō apposuisset na-
ui. qd p̄p̄iū eidē parti diceret nō haberet. Meta-
lepsis ē trop; a p̄cedēte indicās qd seq̄. ut Inq;
manus chartę nodosaq; venit arūdo. Nā p̄ ma-
nū uerba. p̄ arundinē litterę significatę sūt. Me-
tonymia transnominatio ab alia significatione
ad aliā. p̄mitate trāslata. Sūt autē multis modis
aut enī p̄ id qd ptinet. id qd ptinet oñdit. ut thea-
tra plaudūt. prata mugiūt. dū illic hoīes plaudāt
hic boues mugiāt. aut cōtra p̄ id qd cōtinet id qd
cōtinet. ut iā. prim; ardet ycalegon. dū nō ille. sed

dom; ei; arderet. Itē p̄ inuentorē id qd inuentū ē
ut. sine cerere et libero friget ven;. et cōmixtā vul-
canus mittit ad astra famillā. Vult enī p̄cererem
frumētū inuentricē intelligere panē. p̄ libez iuen-
torē vitis vinū. p̄ venerē libidinē. p̄ vulcanū ignē
At cōtra p̄ inuentū inuentorē demonstrat. ut vinū
p̄ecamur. p̄ libero qui vinū apud grēcos iuenit.
Item p̄ efficientē id qd efficiē. sic pigrū frigus q̄
pigras hoīes faciat. et timor; pallid; eo q̄ pallidos
hoīes reddat. At cōtra p̄ id qd efficiē efficiens. ut
iūgit eqs curru gēito. spumātiaq; addit frēna fe-
ris. Spumātia frēna dixit. cū vtiq; nō ipsa faciāt
spumas. h; equ; q̄ ea gerit spumis cōspergat infu-
sis. Antonomasia ē p̄ noīe. id est vice noīs posita
ut maia genit; p̄ mercurio. Qui trop; fit tribus
modis. Ab aio. ut magnanimusq; anchisiades. a
corpe. ut ipse arduus. extrinsecus. ut infelix puer
atq; ipar cōgressus achilli. Epitheton supranō-
men. p̄ponitur enī p̄prio nomini. ut alma ceres
obsceniq; canes. importunęq; volucres. Int an-
tonomasiā autē et epitheton h; differt. q̄ antono-
masia. p̄ vice noīs ponit. epitheton autē nūq; sine
noīe ē. Quib; duobus tropis. uel vitupam; ali-
quē ul; ostendim; ul; laudam;. Synecdoche ē cō-
ceptio. cū a pte totū. ul; a toto pars intelligit. Eo
enī et p̄ speciē gen;. et p̄ genus species demonstrat.
h; species pars est. genus autē totū. A toto enī p̄
itelligit. ut q̄ multę glomerāt aues. ubi frigidus
annus trans pontū fugat. Nō enī totus annus ē
frigidus. h; pars anni. id ē hyems. At cōtra a pte
totū. ut flāmas cū regia puppis extulerat. ubi non
solū puppis h; nauis. et nō nauis. h; qui i ea. et non
oēs. h; vn; flāmas extulit. Onomatopeia ē nomē
fictū ad imitādum sonum vocis cōfuse. ut stridor;
valuay. hinnitus eq̄. mugitus boū. balat; omū.
P̄scripsi est circūloquiū. dū res vna plurimis
vbi significat. ut auras vitales carpit. Signi-
ficauit enī p̄ copulationē vboz vnā rem. h; est. vi-
uit. Hic autē trop; geminus ē. Nā aut veritatem
splēdide. p̄ducit. aut fēditatē circuitu euitat. Ve-
ritatē splēdide. p̄ducit. sicut. et iā p̄ma nouo spar-
gebat luic frās Lithoni crocū linquēs auroa
cubile. Vult enī dicere. iā luceſcebat aut dies ori-
erat. Fēditatem circuitu euitat. sicut. placidūq;
petiuit cōiugis infusus gremio p̄mēbra soporē.
hoc enī circuitu euitat obscenitatē et decentē ostē-
dit p̄cubitū. Hyperbaton ē trāscēssio cū vbi aut
sententia cōmutat. Hui; spēs q̄nq; sūt. anastro-
phe. hysteronprotheron. parentthesis. temesis. syn-
chesis. Anastrophe uerboz ordo p̄p̄osterus. ut
littoza circū. p̄ circū littoza. Hysteronprotheron
fina ordine mutata. ut postq̄ altos terigit fluctus
et ad equora venit. ante enī ad equora venit. et sic
terigit fluct;. Parentthesis ubi inponim; senten-
tiā nostrā. q̄ ex medio remota. iteger sensus p̄du-
rat. ut eneas (neq; enī patrius cōsistere mentem
pass; amor) rapidū ad naues p̄mittit achaten.
Est enī ordo. eneas rapidum p̄mittit achaten.

Nā illud in medio parenthesis ē. *Temesis* ē se-
 crio vni nois p inpositionē & boz. ut multū ne-
 bulę circū dea fudit amictū. p circūfudit. *Syn-*
chesis ē vbi ex oi parte cōfusa sunt & ba. ut illud.
Iuuenes fortissima frustra pectora si vobis au-
 dendi extrema cupido ē certa seq. quę sit reb' for-
 tuna videtis. excessere oēs adytis anisq; relicq; dii
 quib' imperiū hoc steterat. succurrit vbi incēse-
 moriamur & i media arma ruamus. o: do talis ē.
Iuuenes fortissima pectora. frustra succurrit vbi
 incense. q: excessere dii quib' hoc imperiū steterat
 vnde si vobis cupido certa ē me sequi audetē ex-
 trema. ruam' i media arma & moriamur. *Hyper-*
bole ē excessitas fidē excedēs vltra q̄ credendū ē
 ut sidera & berat vnda. & terrā int fluctus aperit.
 Hoc eni mō vltra fidē aliqd auget. nec tñ a tra-
 mite significandę veritatis erratur: quia verba
 quib' indicat excedant. ut volūtas loquentis non
 fallēt appareat. Quo tropo nō solū nō auget ali-
 qd h' & minuit: auget. ut velocior aura: minuit.
 ut mollior pluma. durior saxo. *Allegoria* ē alie-
 niloquii. aliud eni sonat. & aliud itelligit. ut tres
 littoze ceruos pspicit errātes. vbi tres duces bel-
 li punici. vel tria bella punica significant. Et in
 bucolicis: Aurea mala decē misi. id est ad augu-
 stū. x. eglogas pastorū. *Hui'* tropi plures sūt spe-
 cies. e quibus eminent septem. ironia. antiphras-
 is. enigma. charientismos. parēmia. sarcasmos.
 asteismos. *Ironia* ē sentētia p. pñiciationē ptra-
 riū habēs intellectū. Hoc eni tropo. callide aut p
 accusationē. aut p insultationē aliqd dicit. ut ē il-
 lud: Vestrās cure domos illa se iacet i aula Sol'.
 & clauso ventoz carcere regnet. Et quō aula si car-
 cer est: Soluit eni pñiciatiōe. Nā carcer. pñun-
 ciatio ē. iacet i aula ironia ē. & totū p cōtrariam
 pñiciationē annūciat per ironię speciē quę lau-
 dādo deridet. *Antiphrasis* ē sermo ecōtrario in-
 telligēd'. ut lucus q: caret luce. pp' nimitā nemorū
 vmbra. & manes id est mites & modesti. cum sint
 terribiles & immanes. & parce. & cumenides furie.
 q: nulli parcāt vel bene faciāt. Hoc tropo & nani
 ārlantes. & cēci videntes. & vulgo & biopes ar-
 gentei appellant. *Int'* ironiam aut & antiphrasin
 hoc distat. q: ironia pñiciatione sola indicat qd
 intelligi vult. sicut cū dicimus hoi agenti male:
 bonū ē qd facis. *Antiphrasis* hō nō voce pñun-
 ciatio significat cōtrariū. h' suis tñ & bis q̄rū ori-
 go cōtraria est. *Enigma* est questio. obscura quę
 difficile itelligit. nisi aperiāt. ut est illud: De co-
 medente exiuit cibus. & de forti egressa est dulce-
 do. significans ex ore leonis fauū extractū. *Inter*
 allegoriā autē & enigma hoc interest. q: allegoriā
 bis gemina est. & sub realia aliud figuraliē indi-
 cat. *Enigma* hō sēsus tñ obscurus ē. & p quasdā
 imagines adumbratus. *Charientismos* ē tropus
 quo dura dictu gratius pferunt. veluti cū intro-
 gantibus nūqd nos quęsierit aliq: responderetur
 bona fortuna. vnde itelligit neminē nos quęsis-

se. *Parēmia* est rebus & rēporib' accōmodarū p-
 uerbiū. Rebus. ut cōtra stimulū calces. dū signi-
 ficatur aduersis resistendū. *Temporib'*. ut lupus
 i fabula. *Aut* eni rustici vocē boiem pdere. si cū
 lup' p̄ior viderit. vnde & subito tacēti dicit istud
 puerbiū: lupus in fabula. *Sarcasmos* est hosti-
 lis irrisio cum amaritudine. ut referes ergo hęc &
 nunci' ibis pelidę genitori illi mea tristia facta.
 dēgenerēq; neoptolemū narrarememento. *Hui'*
 contrari' est asteismos. id ē vrbauitas sine iracū-
 dia. ut id: Qui baviū nō odit amet tua carmina
 meui: Atq; idē iungat vulpes. & mulgeat hircos
 id est q baviū nō odit. p pēna ei cōtingat ut dili-
 gat meuiū. *Sucrūt* aut meui' & bavi' poetę pessi-
 mi & iimici virgilij. Qui hos g diligit. faciat quę
 cōtra naturam sūt. id est iūgat vulpes & mulgeat
 hircos. *Omocis* ē quę latine int̄pretat' silitudo
 p quā min' notę rei. p silitudinē ei' quę magis no-
 ta est pandit demonstratio. *Hui'* species sūt tres.
 icon. pabole. paradigma. id est imago. cōparatio
 exēpli. *Icon* est imago cū figurā rei ex sili genere
 conamur exprimere. ut oia mercario siliis. vocēq;
 colorēq; & crines flauos & mēbra decora iunēta.
Cōgrua eni ē silitudo de specie cū psona inducit
Parabola ē cōpario ex dissilib' rebus. ut q̄lis in
 aruis ē fere libye visus leo comin' host ē cōsedit.
 vbi leoni cēsare cōparauit. non ex suo h' ex alieno
 genere silitudinē faciēs. *Paradigma* hō ē exēpli
 dicti ul facti alicuius. aut ex simili aut ex dissimi-
 li genere cōueniēs ei quā pponim' rei. ita: Tam
 fortiter perijt apud hyponē scipio q̄ vtrice caro.
Similitudo aut trib' modis fit. a pari. a maiore.
 a minore. A pari. ac veluti magno in p̄lo cū sepe
 coorta ē seditno. A maiore ad min'. q̄liter exēpli
 venis p nubila fulmen. A minore ad mai'. si po-
 tuit manes arcessere coniugis orpheus. & breicia
 frēt' cirbara fidibusq; canoris. q̄si dicat. re par-
 ua & breui. id ē. si ille cirbara frētus. ego pietate.

De prosa Cap. xxxvii.

Prosa ē pducta oratio & a lege metri so-
 luta. *Prosa* eni antiqui pductū dicebāt
 & rectū. Unde ait Varro: Apud plau-
 tū prosis lectis significari rectis. Unde etiā quę
 nō est p̄fiera numero h' recta. p̄sa oratio dicitur i
 rectū pducendo. Alij prosam aut dictā ab eo q
 sit p̄fusa. uel ab eo q spaciōs' p̄deat & excurrat.
 nullo sibi termino p̄finito. *P̄terea* tam apud
 grecos q̄ apud latinos longe antiquiorem curā
 fuisse carminum q̄ prose. *Dia* eni prius versib'
 cōdebant. *Prose* aut studiū sero viguit. *Primus*
 apud grecos pherecydes syrus soluta oratione
 scripsit. apud romanos aut Appius cē' aduersus
 pyrribū solutā orationem prim' exercuit. Jam ex
 binc & ceteri prose eloquentia contenderunt.

De metris Cap. xxxviii.

Metra vocata. q: certis pedū mēsuris atq;
 spatij termināt. neq; vltra dimensionē
 tempoz constitutā pcedunt. *Offensura*

enī grēcemetrum dicitur. Versus dicti ab eo quod pedibus in ordine suo dispositis. certo fine moderantur articulos. qui celsa et membra noiant. Qui ne longius proluerent quod iudicium possit sustinere. modum statuit ratio unde reuertetur. et ab eoispo versum vocatum dicunt quod reuertitur. Huic adheret rithmus qui non est certo fine moderatus. sed tamen rationabiliter ordinatis pedibus currit. quod latine nihil aliud quam numerus dicitur. de quo est illud: Numeros memini si verba tenerent. Carminē vocatur quicquid pedibus continetur. Cui datum nomen existimatur. seu quod carptim pronuntiaretur. unde hodie lana quam purgantes discerpunt carminare dicunt. seu quod illa caneretur. ea rere mente existimabant. Metra uel a pedibus nūcupata uel a rebus quae scribuntur. uel ab inuētoribus. uel a frequentatoribus. uel a numero syllabarum. A pedibus metra vocata. ut dactylica. iambica. trochaica. A trocheo enī trochaicum metrum nascitur. a dactylo dactylicum. sic et alia a suis pedibus. A numero ut hexametrum. pentametrum. trimetrum. Nam senarios usus nos ex numero pedum vocamus. Hos greci quod geminos ferunt trimetros dicunt. Hexametros autē latinos primum fecisse Ennius tradit. eosque longos vocat. Ab inuētoribus metra vocata dicuntur ut anacreonticum. sapphicum. archiloicum. Nam anacreontica metra. anacreon composuit. Sapphica sappho mulier edidit. Archiloicum. archilochus quidam scripsit. Colophonium. colophonius quidam exercebat. Sotadeorum quoque reperor. ē sotades genere cretensis. Simonidia quoque metra. simonides poeta lyricus composuit. A frequentatoribus. ut asclepiadea. Non enī ea asclepius inuenit. sed pinde ita vocata quod eis frequentissime et elegantissime usus sit. A rebus quae scribuntur. ut heroicū. elegiacū. bucolicum. Heroicū enī carminē dictum. quod eo virorum fortium res et facta narrentur. Nam heroes appellantur viri quasi aerei et celo digni propter sapientiam et fortitudinem. quod metrum auctoritate cetera metra praecedat. unum ex omnibus tam maximis operibus aptum quam paruis. suauitatis et dulcedinis eque capax. Quibus virtutibus nomen solū obtinuit. ut heroicū vocaretur. ad memorandas scilicet heroum res. Nam et praeteris simplicissimum habet. constatque duobus pedibus dactylo et spōdeo. ac sepe pene uel ex uno uel ex illorum quod temperatissima sit utriusque mixtura. quod si instruat a singulis. Quibus quoque metris prius est. Hoc primum moyses in cantico deuteronomii. longe ante pherecidem et homerum cecinisse probatur. Unde et apparet antiquius fuisse apud hebreos studium carminum quam apud gentiles. Siquidem et iob. moysi temporibus adequatur hexametro usui dactylo spōdeoque decurrit. Hoc apud grecos achates milesius fertur primum composuisse. uel ut alij putant pherecides syrus. quod metrum ante homerum pythium dictum ē. post homerum heroicū nominatum. Pythium autē vocatum uoluit. eo quod hoc genere metri oracula apollinis sint edita. Nam cum in parnaso monte phrythone serpente in vindictam matris sagittis isequeret. accole del-

phici hoc illū metro hortati sunt dicentes. ut ait terentianus. Elegiacū autē dictum eo quod modulatio eiusdem carminis conueniat miseriis. Terentianus hos elegos dicere solet. quod clausula talis tristibus ut tradunt aptior: esset modis. Hoc autē vir omnino constat a quo sit inuentum. nisi quod apud nos Ennius eo prius usus ē. Nam apud grecos sic adhuc lex grammaticorum pēdet. ut sub iudice res religata sit. Nam quidam eorum colophonium quendam. quidam archilochum. auctorem atque inuētozem uolunt. Bucolicū. id ē pastorale carminē plerique syracusis primum compositum a pastoribus opinantur. nonnulli lacedaemone. Namque transiente in thraciam rerum rege psalm. cum spartanarum virgines sub hostili metu neque egredi urbem auderent neque populum eborumque agrestem dianae de more exercere possent. turba pastorum ne religio praeteriret. idē inconditis cantibus celebrarunt. Appellatur autē bucolicum de maiore parte. quoniam opilionum caprariorumque sermones. in his et cantica inserant. Hymnos primum dauid. propheta in laudem dei composuisse ac cecinisse manifestum est. Deinde apud gentiles prima memoria timothei fecit in apollinem et musas: quae fuit temporibus ennii longe post dauid. Hymni autē ex greco in latinum laudes interpretantur. Epithalamia sunt carmina nubentium quae cantantur a scolasticis in honorem sponsi et sponsae. Hoc primum salomon edidit in laudem ecclesiae et christi. Ex quo gentiles sibi epithalamium vendicarunt. et istius generis carminē assumptum est. Quod genus primum a gentilibus in scenis celebrabatur. postea tamen in nuptiis habuit. Vocatum autē epithalamium. eo quod in thalamis cantetur. Trenos quod latine lamentum vocamus primum hieremias versu composuit super iherusalem et populum quem captiuum ductus ē. Post hunc apud grecos simonides poeta lyricus. Adhibebant autē funeribus atque lamentis. similiter et nunc ē. Epitaphium grece latine supra tumulum. Est enī titulus mortuorum. qui in dormitione eorum fit qui iam defuncti sunt. Scribitur enī ibi vita et mores et gratia eorum. Poetis dicitur greco nomine opus multorum librorum. poema unum. id est unum paucorum versuum. disticon duorum. monosticon unius. Epigramma ē titulus quod in latinum subscriptio interpretatur. Epi enī super. gramma littera uel scriptio nominatur. Epodon in poemate clausula breuius ē. Dictum autē epodon quod assimilatur ad speciem elegiaci. ubi praemissio uno logio. et alibi breuius componitur. atque in singulis quibusque maioribus sequentes minores. quasi clausulae recinunt. Clausulas autē lyrici appellantur quasi praecipuos versus integris subiectos. ut est apud horatium: Beatus ille qui procul negotijs. deinde sequitur praecipuus ut prisca gens mortalium. sic et deinceps. Alterni. quibus aliquid pars deest. et ipsi praecedentibus similes sunt minores. Centones apud grammaticos vocari solent qui de carminibus homeri uel virgilii ad propria opera more cetenario. ex multis hinc inde compositis in unum sartiuntur: quod ad facultatem cuiusque materiae. Denique proba uxor ad delphi. centonem ex virgilio de fabrica mundi et euangelij plenissime expressit. materia composita sim versus et versibus

in materiā cōcinnatis. Sic quoq; et qdā pom-
ponius. ex eodē poemate inter cetera stili sui oia
rityrē in xpi honorē cōposuit. similē et cneidos.

De fabula Cap. xxxix.

Fabulas poetę a fando noiauerūt. q; nō
sūt res factę; s; tñ fando fictę. Quę ideo
sūt inductę; ut ficto mutorum animalū
int se colloquio imago quēdā vitę hominū nosce-
ret. Hās pñ inuenisse tradit almon croromien-
sis. appellatq; esopice q; is apud ph: ygiā in bac-
re polluit. Sūt autem fabulę aut esopice aut li-
bystice. Esopice sūt; cū animalia muta int se ser-
mocinasse fingunt uel quę animam nō habent. ut
v:bes. arbores. mōtes. petrę. flumina. Libystice
aut. dū hominū cū bestiis. aut bestiariū cū homi-
nibus fingit vocis esse cōmertū. Fabulas poetę
quasdā delectandi causa finxerūt; quasdā ad na-
turas rerū. nōnullas ad mores hominū interpre-
tati sūt. Delectandi causa: ut eas quas vulgo di-
cūt. uel quales Plautus et Terenti cōposuerunt.
Ad naturā rerū fabulas fingūt. ut Vulcanus clau-
dus q; p naturā nūq; rectus est ignis. ut illa tri-
formis bestia. prima leo. postrema draco. media
ipsa chymęra. id est caprea: etates hominum per
eam volentes distinguere. quarū ferox et borrens
prima adolescentia ut leo: dimidiū vitę tempus lu-
cidissimū ut caprea. eo q; acutissime videat. Tunc
fit senectus casib; inflexis ut draco. Sic et hippocen-
tauri fabulā esse confictā. id est hominē equo mi-
xtū. ad exprimendā humanę vitę velocitatē: quia
equū constat esse velocissimū. Ad mores. ut apud
horatiū. mus loquitur muri. et mustela vulpeculę. ut
p narrationē fictā ad id qd agit. verax significa-
tio referat. Un et esopi tales sūt fabulę ad morū
finē relatę. uel sicut in libro indicū ligna sibi regē
requirūt et loquuntur ad oliuā et ad ficū et ad vitem
et ad rubum. qd totū utiq; ad mores fingit: ut ad
rem quę intendit. ficta quidē narratione. s; veraci
significatiōe veniat. Sic et Demosthenes orator
fabula vsus ē aduersus philippū: qui cū ab athe-
nienrib; postularet. ut sibi decē oratores darent et
discederet. finxit ille hanc fabulā: qua disuaderet
dicens. lupos aliqñ pastorib; quorū diligentia de-
cipere voluissēt suasisse. ut i amicitia cōuenirēt. ea
tñ conditiōe ut canes in quib; erat causa iurgiorū
iure illis traderēt: annuissē pastores. et i spem se-
curitatis dedissē canes. quos ouinū suarū vigilan-
tissimos custodes habebāt. Tūc lupi adempta oī
formidine. oē qd in gregib; illis erat. nō p sarieta-
te tñ. vex etiā p libidine lacerauerūt. philippū q;
principes ppli postulare. quo facilius possit oppri-
mere spoliātam custodibus v:bem.

De vocabulo historie Cap. xl.

Historia ē narratio rei gestę. p quā ea quę
in pterito facta sūt dinoscūt. Dicta autē
gręce historia. apo tu istorin. id ē a vide-
re uel cognoscere. Apud veteres enī nemo conscri-
bebat histo: iā nisi is q̄iterfussset. et ea quę scribē-

da erāt vidisset. Adeli enī oculis quę sūt depre-
hendim; q; ea quę auditione colligim;. Quę enī
vident sine mendacio pferunt. Hęc disciplina ad
grāmaticā p̄tinet: q; quicqd dignū memoria est.
litteris mandat. Historię aut ideo monumēta di-
cunt eo q; memoriā tribuant rerū gestarū. Se-
ries aut dicta p translationē a sertis floz inuicē
comprehensorū.

De primis auctoribus historię Cap. xli.

Historiā aut prim; apud nos moyses de
initio mūdi cōscripsit. Apud gētiles vō
prim; daret ph: ygi; de gręcis et troianis
historiā edidit. quā i folijs palmarū ab eo cōscri-
ptā esse ferūt. Post daretē aut in gręcia herodot;
historiograph; pñ habitus ē. p quē pherecidas
claruit. his tēporib; quib; esdras legē cōscripsit.

De vtilitate historie Cap. xlii.

Historię gentium non impediūt legentes
in his quę vtilia dixerūt. Multi enī sa-
piētes pterita hominū gesta. ad institu-
tionē p̄sentū historię indiderūt. Siquidē et p
historiā sūma retro tēporū annorūq; supputatio
cōmpendit. et p consiliū regūq; successum multa
necessaria pscrutantur.

De generib; historie Cap. xliii.

Enī historie triplex ē. Ephimeris nāq;
appellat vnus diei gestio. hoc apud nos
diariū vocat. Nā qd latini diariū. gręci
ephimerida dicūt. kalēdaria appellat quę i mēses
singulos digerūt. Annales sūt res singulorū āno-
rū. Quęq; enī digna memorię domi militięq; ma-
ri ac terrę. p annos in cōmētariis acta sūt. ab an-
niuersariis gestis annales noiauerūt. Historia at
multorū annorū uel tēporū est. cui; diligētia annui
cōmētarij in libris delati sūt. Int historiā autē
et annales hoc interest. q; historia ē eorū temporū
quę vidim;. ānales vō sūt eorū ānorū q̄as etas nra
nō nouit. Un Salustius ex historialib; Euse-
bii et Hieronym; ex annalibus et historia con-
stant. Inter historiā et argumētū et fabulā intest.
Nā historie sūt res verę quę factę sūt. argumēta
sūt quę et si facta nō sūt. fieri tñ possūt. fabulę vō
sunt quę nec factę sunt nec fieri possunt. q; cōtra
naturam sunt.

Incipit liber secundus

De rhetorica et ei; noie Cap. i.

Rhetorica ē be-
ne dicēdi sciētia. in ciuilibus
questiōibus ad psuadēdū iu-
sta et bona. in rez psonarūq;
negocio. Dicta autem rheto-
rica gręca appellatione ἀρτο
r̄h̄o p̄h̄oio. id est a copia locutionis. Rhetis enī
apud gręcos locutio dicit. rhetor orator. Coniū-
cta est aut grāmaticę arti rhetorica. In grāma-
tica enī sciētiā recte loquēdi discimus. in rheto-
rica vō p̄cipim; qualiter ea quę didicim; pferam;.

De inuentorib⁹ rhetorice artis Cap. ii.
 Ecce aut disciplina a grecis inuenta ē a gor-
 gia. aristotele. hermacho. et trāslata in
 latinū a tullio videlicet et qntiliano. h̄ ita
 copiose ita varie ut eā lectori admirari in p̄mptu
 sit: cōprehēdere ipossibile. Nā mēbris reten-
 tis. quasi adherescit memorię series dictionis. ac
 mor̄ repositis. recordatio ois elabit. Huius di-
 scipline p̄fecta cognitio oratorem facit.

De noie oratoris et partib⁹ rhetorice Cap. iii.
Orator ē igit vir bonus dicēdi peritus.
 Vir bonus consistit natura. morib⁹. vita
 artib⁹. Dicēdi peritus consistit artificiosa
 eloquētia. quę constat p̄tib⁹ quinq; inuentioe. dis-
 positione. elocutione. memoria. p̄nūciatione. et fi-
 ne officij. qđ est aliqd psuadere. Ipsa aut peritia
 dicēdi. in trib⁹ reb⁹ consistit: natura. doctrina. vsu.
 Natura ingenio. doctrina scientia. vsu assiduita-
 te. Hęc sūt enī quę nō solū i oratore h̄ i vnoquoq;
 homine artifice expectant. ut aliquid efficiat.

De tribus generib⁹ causarū Cap. iiii.
Genera causarū tria sūt: deliberatiuū. de-
 monstratiuū. iudiciale. Deliberatiuū ge-
 nus est. in quo de quibuscūq; vtilitatib⁹
 vitę. qđ aut debeat. aut nō debeat fieri tractatur.
 Demonstratiuū in q̄ laudabilis p̄sona aut repre-
 hēnsibilis ostendit. Iudiciale. i quo de ipsi⁹ p̄so-
 ne facto. aut p̄ne aut p̄mij sententia dat. Dictū
 aut iudiciale eo qđ iudicet hominē. et snia sua ostē-
 dat verum laudabilis p̄mio dignus sit. aut certe
 reus cōdemnari. liberariq; supplicio. Deliberatiuū
 genus vocat. eo qđ de vnaquaq; re i eo deliberat.
 Huius genus duplex est: suasio. et dissuasio. id est
 de exptendo et fugiēdo. id est de faciēdo et nō fa-
 ciendo. Suasoria aut i trib⁹ locis diuidit: hone-
 sto. vtili. et possibili. Hęc differt aliqd a delibera-
 tiua: qđ suasoria eget altera persona. deliberatiua
 interdū et apud se agit. In suasoria aut duę sunt
 quę plus valēt: spes et metus. Demonstratiuū di-
 ctū. qđ vnaquaq; rem aut laudando aut vitupan-
 do demonstrat. Qđ gen⁹ duas habet species: lau-
 dem et vitupationē. Laudis ordo trib⁹ t̄pib⁹ di-
 stinguīt. ante ipsū. i ipsū. post ipsū. Ante ipsū. ut
 quę te tā leta tulerūt scēcula. In ipsū. ut o sola in-
 fandos troiē miserata labores. Post ipsū. ut i fre-
 ta dū flumij currēt. dū montib⁹ vmbre lustrabunt
 cōuexa polus dū sidera pascet: semp bonos no-
 menq; tuū. laudesq; manebūt. Pari ordine eon-
 trario et in vitupatione hois hęc forma seruanda
 ē: ante hominē. i hominē. p̄ hominē. Locus cō-
 munis ad demonstratiuū vitupationis gen⁹ p̄ti-
 net. Qđ tñ ab eo in aliq̄ differt. Nam vitupatio
 quę cōtraria est laudi. specialit̄ ad certam facientē
 p̄sonā adhibetur. Cōmunis nō locus generaliter
 in facti crimine p̄ponit. Unde et cōmunis locus
 dicit. qđ absente p̄sona. nō tantū in hoie: quantū
 in ipsū crimen exponit. De enī vitij. nō i vno tñ
 h̄ etiā cōmune in pluribus inuenit.

De gemino statu causarū Cap. v.
Status apud rhetores dicitur es res i qua
 causa consistit. id est constitutio. Greci enī
 statū a p̄tentiōe o T̄ciōv dicūt. latini at
 nō solū a pugna p̄ quā expugnēt p̄positionē aduer-
 sarij. h̄ qđ eo p̄ vtraq; p̄sistat. Fit aut ex inten-
 tione et depulsiōe. Status aut causarū duo sunt.
 rationalis et legalis. De rationali oriunt. cōme-
 ctura. finis. q̄litas. translatio. De fine iuridicia-
 lis et negocialis. De iuridiciali. absoluta et assum-
 ptua. De assumptua. concessio. remotio criminis.
 relatio criminis. compensatio. De cōcessiōe. pur-
 gatio et deprecatio. Cōiecturalis status ē. cū fa-
 ctū qđ aliq̄ obijciat. ab alio p̄negatur. Diffinitiuus
 stat⁹ est cum id qđ obijciatur non hoc esse conten-
 ditur. sed quid illud sit adhibitis diffinitionib⁹
 approbat. Qualitas est dum qualis sit res quę-
 rit. et qđ de vi et genere negocij controuersia agit
 constitutio generalis appellat. Translatio est cū
 causa ex eo pender qđ non aut is agere videt quē
 oportet. aut nō apud q̄s. quo t̄pe. qua lege. qđ cri-
 mine. qua pena oporteat. Translatiua constitutio
 est qđ actio trāslationis et cōmutatiōis indigere
 videt. Iuridicialis ē in q̄ equi et recti natura aut
 p̄mij aut p̄ne ratio queritur. Negocialis ē in
 qua qđ iuris et ciuili more et equitate sit p̄sidera-
 tur. Assumptua ē quę ipsa ex se nihil dat firmi ad
 recusationē. foris at aliqd defēsiōis assumit. Cō-
 cessio ē cū reus non id qđ factū est defendit. h̄ ut
 ignoscat postulat. Qđ nos ad penitētes p̄bam⁹
 p̄tinere. Remotio criminis ē. cū id crimen qđ in-
 fertur ab se et ab sua culpa. vi et potestate i alium
 reus dimouere conatur. Relatio criminis ē. cum
 ideo iure factū dicit. qđ aliquis ante iniuria lace-
 situs sit. Comparatio ē cū aliud aliqd alteri⁹ fa-
 ctū. honestū aut vtile contēdit. qđ ut fieret illud
 qđ arguit. dicit eē cōmissū. Purgatio ē cū factū
 quidē cōcedit. h̄ culpa remouet. Hęc partes ha-
 bet tres: imprudentiā. casū. necessitatē. Depcatio
 est cū et peccasse se et cōsulto peccasse reus p̄fret. et
 tñ ut ignoscat postulat. qđ gen⁹ p̄ raro pōt acci-
 dere. Itē ex legali statu hęc oriunt. id ē scriptū et
 voluntas. leges contrarie. ambiguitas. collectio
 siue ratiocinatio. et diffinitio legalis. Scriptū et
 voluntas ē qñ p̄ba ipsa vident cū sentētia scripto-
 ris dissidere. Legis contrarie stat⁹ ē qñ int se duę
 leges aut plures discrepare noscunt. Ambigui-
 tas ē cū id qđ scriptū ē. duas aut plures res signi-
 ficare videtur. Collectio uel ratiocinatio ē qñ ex
 eo qđ scriptū ē. aliud quoq; qđ nō scriptū ē iueni-
 tur. Diffinitio legalis est cū vis verbi q̄si in diffi-
 nitua cōstitutiōe i qua posita sit queritur. Sta-
 tus ergo tam rationales q̄ legales. a quibusdam
 certius. xviij. cōnumerati sunt. ceterum fm rbe-
 toricos tullij. xix. reperiuntur. p̄pterea qđ transla-
 tionem inter rationales p̄ncipalit̄ affixit status.
 Inde se ipse etiā cicero reprehendēs. trāslationē
 legalib⁹ statib⁹ applicauit.

De tripartita controuersia Cap. vi.

Tripartita controuersia iuxta Ciceronē aut simplex est. aut iuncta. Et si iuncta erit: considerandū est utrū ex plurib⁹ questionibus iuncta sit. an ex aliqua cōparatione. Cōtrouersia simplex est quę absolutā cōtinet vnā questionē. hoc modo. Corinthiis bellū indicam⁹ an nō? Iuncta est ex plurib⁹ questionib⁹ in qua plura querunt: hoc pacto. Utrum carthago diruat. an carthaginensib⁹ reddat. an eo colonia deducatur? Ex cōparatione in qua p contentionē utrū poti⁹ aut quid potissimū querit. ad hūc modū. Utrum ererit in macedoniā contra philippū mittat qui socijs sit auxilio. an teneatur in italia. ut maxime contra hannibalē copie sint.

De quattuor partib⁹ orationis Cap. vii.

Partes orationis in rhetorica arte quattuor sūt: exordii. narratio. argumentatio conclusio. Harū prima auditoris animū puocat. Secūda res gestas explicat. Tertia fidē assertionib⁹ facit. Quarta finē toti⁹ oratiōis complectit. Inchoandū est itaq; talit⁹ ut beniuolū. docilem uel attentū auditorē faciam⁹: beniuolū precando. docilem instruendo. attentū excitando. Narrandū est ita. ut breuiter atq; apte loquamur. Argumentandū ita. ut primū nostra firmem⁹. de hinc aduersa cōstringam⁹. Concludendū est ita. ut concitemus animū audientis implere quę dicimus.

De quinque modis causarū Cap. viii.

Species causarū sūt quinque. id est honestū. admirabile. humile. anceps. obscurum. Honestū causę genus est: cui statim sine oratione nostra fauet anim⁹ auditoris. Admirabile est: quo est alienat⁹ anim⁹ eorū q̄ audituri sūt. Humile ē qd negligit ab auditore. et nō magnope attendendū uidet. Anceps est: in quo aut iudicatio dubia ē. aut causa honestatis et turpitudinis princeps: ut et beniuolentiā pariat et offensā. Obscurū: in quo aut tardi auditores sūt. aut difficiliores questionibus ad cognoscendū negociū causa cernit implicata.

De syllogismis Cap. ix.

Syllogismus gręce. latine argumentatio appellat. Argumentatio autē dicta est. q̄si argutē mentis oratio qua inuentū p̄babile exequimur. Syllogismus igit est p̄positionis et assumptionis. confirmationisq; extrema cōclusio aut ex ambigenti incerto. aut ex fiducia comprobantis. Cōstat enī trib⁹ partib⁹: p̄positione. assumptione. conclusione: P̄positione. ut puta. qd bonū est turpē vsū habere nō potest. Consentit audiens. assumpsit ille: pecunia turpē vsū habet. Concludit. qd pecunia bonū nō est. Syllogismus autē nō solū rhetores. s; maxime dialectici vtunt. licet ap̄lus sepe p̄ponat. assumat. cōfirmet. atq; concludat: quę ut diximus p̄prie artis dialecticę atq; rhetoricę sūt. Syllogismorū apud rhetores p̄ncipaliter genera duo sunt: inductio et ratiocinatio.

Inductiōis mēbra tria sūt. Prima p̄positio. Secūda illatio. quę et assumptio dicit. Tertia cōclusio. Inductio est. quę reb⁹ nō dubijs caprat assensionē eius cui instituta ē. siue inter philosophos siue inter rhetores. siue inter sermocinātes. P̄positio inductionis est. quę similitudines concedendę rei necessario vnius inducit aut plurium. Illatio inductionis est. quę et assumptio dicit. quę rem de qua cōtendit. et cuius causa similitudines habite sūt introducit. Conclusio inductiōis est. quę aut concessionē illationis confirmat: aut qd ex ea cōficiat declarat. Ratiocinatio est oratio. qua id de quo ē questio cōprobat. Enthymema igit latine interpretat⁹ mentis cōceptio: quā imperfectū syllogismū solent artigraphi nūcupare. Nā in duab⁹ partibus eius argumenti forma consistit: qn̄ id qd ad fidē p̄tinet faciendū. ut syllogismorū lege p̄terita. ut est illud. Si tempestas vitanda ē. nō est igit nauigandū. Ex sola enī p̄positione cōstat esse p̄fectū. vnde magis rhetoribus q̄ dialecticis conuenire iudicatū ē. Ratiocinatiois modi sūt duo. Prim⁹ enthymema qui est imperfectus syllogismus atq; rhetoricus. Secūdus epicheirema. qui est i rhetoricis latior: syllogismus. Enthymematis mēbra sūt quinque. Primū conuincibile. Secūdum ostentabile. Tertiū sententiale. Quartū exemplabile. Quintū collectiuū. Conuincibile ē. qd evidēti ratiōe cōuincit. sicut fecit Cicero. p milone. Eius igit mortis sedetis vltiores cuius vitam si putetis p vos restitui posse nolit. Ostentabile ē qd certa rei demonstratione cōstringit. sicut Cicero in catilina. Hic tñ viuit. imo viuit et iam in senatū venit. Sententiale ē. qd sn̄ia generalis adiicit. ut apud Terentiū: Obsequiū amicos. veritas odiū parit. Exemplabile ē qd alicuius exempli comparatiōe. euentū similē cōminat. sicut Cicero i philippicis. te miro: antoni: quorū exempla imitaris. eorū eritus nō p̄mescere. Collectiuū ē. cū in vnū quę argumenta sunt colligunt. sicut ait Cicero p milone. Quē igit cū gratia noluit. hūc voluit cū aliquorū querela. quē iure. quē loco. quē tempore nō est ausus. hūc iniuria alieno tempore cū piculo capitis nō dubitauit occidere. P̄terea fm̄ Victorinū. enthymematis ē altera diffinitio ex sola p̄positione. sicut iam dictū est. quę ita constat: Si tempestas vitanda est. nō ē nauigatio requirenda. ex sola assumptione. ut est illud. Si inimicus ē occidit. inimicus aut ē. Et q; illi deest cōclusio: enthymema vocatur. Sequit epicheirema descendēs de ratiocinatiōe. latior: et executio: rhetoricis syllogismis. latitudine distās et p̄ductiōe sermonis a dialecticis syllogismis. p̄pter q̄ rhetoricis dat. Hic autē constat modis tribus. Primus mod⁹ tripartit⁹ ē. Secūdus quadripartitus. Terti⁹ quinquepartitus. Tripartitus epicheirematicus syllogismus ē. qui cōstat mēbris tribus id est p̄positione. assumptione. cōclusiōe. Quadripartitus ē. qui cōstat ex mēbris quattuor: prima

ppositione. secūda assumptiōe. ⁊ vna ppositionis
sue assumptionis cōiuncta. tertia pbarione ⁊ cō-
clusionē. Quinq; partitus ē qui cōstat ex mēbris
quinq; id est prima ppositione. secūda ei' pbariōe
tertia ei' assumptiōe. quarta eius pbarione. quin-
ta conclusiōne. hūc Cicero ita facit in arte rheto-
rica. Si deliberatio ⁊ demonstratio genera sunt
causaz. nō possūt recte partes alicui' generis cau-
se putari. Eadē enim res aliū genus aliū pars esse
potest. eidem genus ⁊ pars esse nō potest. ⁊ cetera
quousq; syllogismi huius membra claudunt.

L De lege Cap. x.
Ex est constitutio ppli. quā maiores natu-
cū plebī' sanxerūt. Nā qd rex ul' impe-
rator: edicūt. cōstitutio uel edictū vocat.
Institutio equitatis duplex est. nūc in legib'. nūc
in morib'. Inter legem aut ⁊ mores. hoc interest
q lex scripta est. mos nō est verustate pbata con-
suetudo: siue lex nō scripta. Nā lex a legendo vo-
cata q: scripta ē. Mos aut longa consuetudo est
de morib' tracta tantūdem. Cōsuetudo aut ē ius
quoddā morib' institutū. qd p lege suscipit cū de-
finit lex. Nec differt scriptura an ratione cōsistat
qn ⁊ legē ratio cōmendat. Porro si ratio lex con-
sistat. lex erit omne iā qd ratione constiterit. dū-
taxat qd religioni congruat. qd disciplinē cōue-
niat. qd saluti. pficiat. Vocata aut consuetudo q:
in cōmuni est vsu. Omnis autē lex aut permittit
aliquid. ut vir fortis petat p̄m̄ium. aut vetat. ut
sacraz virginū nuptias. nulli perere liceat. aut p̄ni-
nit. ut qui eadem fecerit. capite plectat. Facte sunt
aut leges ut eaz metu humana coerceat audacia:
rutaq; sit inter improbos innocentia. ⁊ in ipsis im-
probis formidato supplicio refrēnetur nocendi fa-
cultas. Legis enī p̄m̄io aut pena vita moderat
humana. Erit autē lex honesta. iusta. possibilis.
fm naturā. fm consuetudinē patrie. loco rēporisq;
conueniens. necessaria. vtilis. manifesta q; ne ali-
qd p obscuritatē in captionē p̄tineat. nullo priua-
to cōmodo. s; p cōmuni ciuiū vtilitate cōscripta.

S De sententia Cap. xi.
Sententia ē dictū impersonale. ut obsequiū
amicos. veritas odiū parit. Huic si per-
sona fuerit adiecta. chria erit. ita: offen-
dit achilles agamēnonem vera dicendo: metro-
phanes promeruit gratiā mitridatis obsequen-
do. Nam inter chria ⁊ sententiam hoc interest:
q sententia sine p̄sona p̄fert. Chria sine p̄sona
nunq; dicit. Unde si sententię p̄sona adiiciat. fit
chria. si detrahatur fit sententia.

A De catafseua ⁊ anafseua Cap. xii.
Atafseua est cōfirmatio positę rei. ana-
fseua aut contraria supiori est. Reuincit
enī nō fuisse. aut non esse qd natū aut fa-
ctū aut dictū esse pponit. ut si quis chimēram ne-
get fuisse. aut fuisse confirmet. Inter has ⁊ thesm
hoc interest q thesis quis ⁊ ipsa habeat disputa-
tionē in vtrāq; partē. tñ incertę rei quasi quedam

deliberatio uel corroboratio ē. Catafseua at ⁊ ana-
fseua in his reb' quę verisimiles nō sūt sed p veris
ponunt p̄lerunq; versant. Anafseuę p̄ma diuisio
est incōueniens ⁊ mendaciū. Incōueniens spe-
cies sūt. qd in bonellū ē. ⁊ qd inutile. Itē in bone-
llum tractat aut in dictis aut in factis. In dictis
ut si quis indecora ⁊ nō respondentia auctoritati
dixisse dicat. uelut si aliquis infamet catonē illū
censoriū. iumenturē illā ad nequitia ⁊ luxuriā co-
boratā. In factis. ut si qd abhorrens aliqd a san-
ctimonia ⁊ nomine suo fecisse dicat. ut est fabula
de adulterio martis ⁊ veneris. Mendacium tres
habet species: incredibile qd factū nō esse credat
ut adolescentem qui de siculo littoze ingrediētes
africa classes viderit. Impossibile est: ut clodius
insidias miloni fecerit. ⁊ idē occisus sit a milone.
cōtrariū ē. Nā si insidias fecit occidit. Occisus ē
nō fecit insidias. Hęc distributio in contrariū re-
formata catafseuę p̄oderit. Oportebit tñ p̄inci-
pia sic ordinari ut aut credendū esse veterū aucto-
ritati. aut fabulis fidē nō habendā esse dicamus.
Et ad postremū i anafseua requiramus. ne quid
aliud significare voluerint q ista fuerunt. ut scyl-
lam nō marinā. s; maritimā feminā. nec succinctā
canibus s; rapacem aliquā. ⁊ inhospitalē venien-
tibus extitisse.

P De prosopopeia Cap. xiii.
Prosopopeia est cū i aialū. rerū ⁊ p̄sona
⁊ sermo fingit. sicut Cicero in catilina.
Etenī si mecū patria mea quę mibi vita
mea multo est charior loqueret dicens tē. Sic ⁊
montes ⁊ flumina uel arbores loquētes induci-
mus. p̄sonā imponentes rei quę nō habet naturā
loquēdi. qd ⁊ tragediis vsitatū est. ⁊ in orationi-
bus frequentissime inuenitur.

E De ethopeia Cap. xiiii.
Ethopeia nō illam vocamus in qua ho-
minis p̄sonā fingim'. p̄ exprimendis affe-
ctib' etatis. studiū. fortunę. leticię. sexus.
ingrozis. audacię. Nā cū pirate p̄sona suscipit. au-
dax abrupta. temeraria erit oratio: cū femine ser-
mo simulatur. sexui cōuenire debet oratio. iam nō
adolescētis ⁊ senis ⁊ militis ⁊ impatoris ⁊ para-
siti ⁊ rustici ⁊ philosophi diuersa ratio est dicēdi
Aliter enī loquitur gaudio affectus. aliter vulne-
ratus. In quo genere dictionis. illa sunt maxime
cogitanda. qd loquat. ⁊ apud quē. ⁊ de quo. ⁊ vbi
⁊ quo tempore. quid egerit. quid acturus sit. aut
qd pati possit. si hęc consulta neglexerit.

G De generib' questionū Cap. xv.
Genera questionū duo sūt: quoz vnū est
finitū. alterū infinitū. Finitū hypothesis
gręce: latine causa dicitur. vbi cum certa
p̄sona controuersia ē. Infinitū. qd gręce thesis ⁊
latine ppositū nominat. hoc p̄sonā nō habet certā
nec inest in aliqua certa circūstantia. id ē nec lo-
cus nec tempus. In causa nō certa oia sunt. vnde
quasi pars causę est p̄propositum.

De elocutione Cap. xvi.

Iam vero in elocutionibus illo uti oportebit ut res. loc. temp. persona audientis efflagitat. ne prophana religiosis. ne inuerecunda castis. ne leuia grauius. ne lasciuia serijs. ne ridicula tristibus misceantur. latine autem et perspicue loquendum. Latine autem loquitur qui verba rerum vera et naturalia persequitur. nec a sermone atque cultu presentis temporis discrepat. Huic non sit satis videre quod dicat. nisi id quod suauiter et aperte dicere. ne id quidem tantum. nisi id quod dicat et facere.

De trimodo genere dicendi Cap. xvii.

Occurra sunt quae summissa leniter. incitata grauius. inflexa moderate. Hoc est enim illud trimodum genus dicendi: humile. medium. grandiloquum. Cum enim magna dicimus granditer. perscrutanda sunt: cum parua dicimus subtiliter. cum mediocra temperate. Nam in paruis causis nihil grande nihil sublimiter dicendum est. sed leni ac pedestri more loquendum. In causis autem maioribus ubi de deo uel hominum salute referimus. plus magnificentiae et fulgoris est exhibendum. In temporis vero causis ubi nihil agit ut agat. sed tantummodo ut delectet auditor. inter utrumque est moderate dicendum. sed et quousque de magnis rebus quisque dicat. non tamen semper granditer docere debet. sed summissa cum docet. temperate cum aliquid laudat uel vituperat. granditer cum ad conuersionem auersos animos prouocat. Utenda tamen verba in summisso genere sufficientia. in temporato splendens. in grandi uehementia.

De comate et periodis Cap. xviii.

Componitur autem instructusque oratio tribus: coma. colon. periodon. Coma praeputium est sententiae. Colon membrum. Periodus ambitus uel circuitus. Fit autem ex coniunctione uerborum coma. ex comate colon. ex colon periodus. Coma est uincturae finitio utputa. et si uereor iudices: ecce unum comam. sequitur et aliud comam. ne turpe sit. per fortissimum viro dicere: et factum est colon. id est membrum. quod intellectum sensui praestat. sed adhuc pendet oratio. sicque deinde ex pluribus membris fit periodus. id est extremum sententiae clausula. Ita veteres iudiciorum more requirunt. Periodus autem longior esse non debet. quam ut uno spiritu perficeretur.

De uitijs laxae et uerborum et sententiarum cauendis Cap. xix.

Proterea purum et honestum oratoris eloquium carere debet omnibus uitijs tam in litteris quam in uerbis. quam etiam in sententijs. In litteris ut uinctura apta et conueniens sit. et sic obleruandum. ne praecedentis uerbi extrema vocalis in eandem uocalem primam incidat ubi sequentis ut semine aegyptiae. Quae in structura melior fit. si consonantes uocalibus applicentur. Tertium quoque consonantium quae se incidentes. stridere et quasi rixari videntur. vitanda iunctura est. id est r s x. ut ars studiox. rex perperes error: romuli. Fugienda est et consonans in illa uocalibus. ut uerum enim. Proterea carere debet oratio omnibus uitijs. quae inter prima grammaticorum studia cognoscuntur.

De iuncturis uerborum Cap. xx.

In uerbis quoque cauenda sunt uitia. et non impropria uerba ponantur. quae graeci acyrologia vocant. Amanda est quoque proprietas. sic tamen ut non aliquando propter humilitatem sordidi aut spurci uocabuli translationis nominibus sit utendum. non tamen longe accitis. sicut ueris prima et cognita uideantur. Fugienda etiam hyperbata longiora. quae fieri sine aliorum sensuum confusione non possunt. Ambiguitas quoque et uitiu illud cauendum. cum quidam iactatione eloquentiae ducti. quod uno aut duobus uerbis significare poterant. interpositis inanibus uocibus longa et circumplexa ambage percludunt. quod uitiu perissologia vocatur. Cui contrarium criminis uitiu est. et breuitatis studio etiam necessaria uerba furari. Fugienda sunt quoque siccitas in litteris et uerbis: ita et sententiarum uitia. quae in prima grammaticorum studia cognoscuntur. Sunt autem cacemphaton. tantologia. eclipsis. acyrologia. macrologia. perissologia. pleonasmus. et his filia. At contra orationem extollit et exornat energia. tamen emphasis quae plus quiddam quam ueritatem intelligi facit. ut si dicas: ad gloriam scipionis ascendet. et Uirgilius: dimissum lapsi per funem. Cum enim dicit lapsi. altitudinem imaginis suggerit. Huic contraria uirtus est uerbis minuire. quae natura sua magna sunt.

De figuris uerborum et sententiarum Cap. xxi.

Sunt autem et quaedam figurae uerborum in praecipuis eloquentiae quibus augeatur et ornatur oratio etiam figuris uerborum ac sententiarum. Nam quae directa et perpetua oratio fatigationem atque fastidium. tam dicendi quam audiendi creat. flectenda est. et in alias uersanda formas. ut et dicentem reficiat. et ornatio fiat. et iudicem diuerso vultu auditumque deflectat. De quibus plurimum superius a donato in schematibus artis grammaticae annotatae sunt. Unde tamen illa hic interponi oportuit quae in poemate aut nunquam aut difficulter fuerunt. in oratione autem libere fuerunt. Anadiplosis est congeminiatio uerborum. ut hic tamen uiuit. immo uiuit et iam in senatu uenit. Climax est gradatio cum ab eo uerbo quo sensus superius terminatur. inferior incipit. ac dehinc quasi per gradus dicendi ordo seruatur ut est illud africanum. Ex innocentia nascitur dignitas. ex dignitate honor. ex honore imperium. ex imperio libertas. Hanc figuram nonnulli catenam appellant. propter quod aliud in alio quasi necesse noie: atque ita res plures in geminatione uerborum trahuntur. Fit autem hoc schema non solum in singulis uerbis sed etiam in contextu uerborum ut apud graecum. Pueritia tua adolescentiae tuae inhonestamentum fuit. adolescentiae senectutis decoramentum. senectutis reipublicae flagitium. sic et apud scipionem. Ubi atque gratis coactus cum illo sponsum feci. facta sponsum ad iudicem adduxi. adductum primo ceterum damnaui. damnatum ex uoluntate dimisi. Antitheta quae latine contrapositione appellantur. quae dum ex aduerso ponuntur. et in oronamento locutionis decentissima existunt. ut Cicero Ex hac parte pudor expugnat. illinc perulatia. hinc pudicitia. illinc stuprum. hinc fides. illinc

fraudatio: hinc pietas. illinc scelus: hinc constantia. illinc furo: hinc honestas. illinc turpitudine: hinc continetia. illinc libido: hinc denique equitas. temperantia. fortitudo. prudentia. et virtutes omnes certant: cum iniquitate luxuria: ignavia cum temeritate et cum vitis omnibus. Postremo copia cum egestate bona ratio cum perdita: mens sana cum amentia. bona denique spes cum omnium rerum desperatione colligit. In huiusmodi certamine ac prelio. huiusmodi locutionis ornameto liber ecclesiasticus usus est dicere: Contra malum bonum. et contra mortem vitam. sic contra primum peccatorum: et sic intueri in omnia opera altissimi. bina et bina. unum contra unum. Synonyma est quotiens in coniecta oratione. pluribus verbis unam rem significamus. ut ait Cicero. Nihil agis. nihil moliris. nihil cogitas. Item non feram. non patiar. non sinam. Epanodos quam regressionem nostri vocant. Principium dignitas erat pene par. non par fortasse eorum qui sequebantur. Antapodosis. quotiens media primis et ultimis conveniunt ut ibi. Vestrum etiam hoc factum reprehendo patres conscripti. non meum ac pulcherrimum quidem factum. verum ut dixi non meum sed vestrum. Paradiastole est. quotiens id quod dicimus interpretatiōe discernimus. cum te. per astuto sapientem appellas. per inconsiderato forte. per illiberali diligente. Antanaclassis est. quae eodem verbo contrarium exprimit sensum. Querebat quidam de filio cur mortem suam expectaret. respondere non expecto. imo peto inquit ut expectes. Antimetabole est conversio verborum. quae ordine mutato contrarium efficit sensum. Non ut edam vivo. sed ut vivam edo. Et illud Si consul antoni. brutus hostis. Si conservator reipublice brutus. hostis antoni. Eroben quos eos appellavit. Apinis. Quis produxit? Apinus. Nunc figuras sententiarum. quas opere precium est cognoscere. persequimur. Sententia est dictum ipsosonale. ut obsequium amicos. veritas odium parit. Huic si persona fuerit adiecta christian erit. ita offedit achilles agamemnonem vera dicendo. Metrophanes. promeruit gratiam mitridatis obsequendo. Nam inter christian et sententiam hoc interest. quod sententia sine persona. profertur christian sine persona nunquam dicitur. Unum si sententiae persona adiecta. fit christian. si detrahatur. fit sententia. Sententiarum species multae sunt. Aliae enim sunt indicativae. aliae pronuntiativae. ut nusquam tuta fides. Aliae imperativae ut vade age. nate voca cephyros et labere pennas. Aliae admirativae. tantum ne animis celestibus ire? Aliae comparativae. ut est: si vinco et pereco. quod ibi me vincere praestat. Aliae superlativae cum aliquo motu animi et indignatione. promunt. ut ibi: quod non mortalia pectora cogis auri sacra fames? Aliae interrogativae. ut iuvenes quae causa subegit ignotas tentare vias? quae genus? unde domo? pacem ne hic fertis: an arma? Aliae responsivae. ut illinc istinc. Aliae deprecativae ut eripe me his invicte malis. Aliae promissivae ut parce metu cytherea manent immota tuorum. Aliae concessivae. quae cum impulsione. prohibeant. ut si sequere italiam visis: pete regna per vndas: quae tamen ne non in-

tellecta sit persuasio. permixta sunt aliqua quae veretur latent. ut ventis per vndas. Aliae demonstrativae. ut ecce. Aliae optativae. ut o mihi praeteritos referat si iupiter annos. Aliae derogativae ut nequaquam. Aliae cum exclamatione. profertur. ut quos furo: o ciues pacem convertit in arma? Et Cicero: O dii immortales. ubi nam gentium sumus? Aliae exhortativae. cum ad sententiam provocamus. ut Aude hospes contemnere opes. Aliae dehortativae. cum a contrario vitio peccatoque reducimus. Sunt et affirmativae ut quod mihi quippe. Preceptivae ut nudus ara. sere nudus et habebis frigore menses. Uerativae ut ne ve inter vites coryllum sere. ne ve flagella summa pete. Negativae. ut non minime. Sunt et mirativae ut pape vivere non licet et fornicari libet. Dolentis. ut hei mihi quod nullus amor est sanabilis herbis Similitudinis sic. ut creta fert quondam labyrinthum in alta. Admonentis irridentis. gementis. flentis. exhortativae. consolativae. commiserantis. quorum quot sunt genera vel figure. tot et in pronuntiando voces. Sunt et amphidore. quarum pars honesta est. pars inhonesta. ut non est tua tuta voluntas. magna peris periton. Sunt et aliae. peritaphis cum id quod nobis obijci poterat ante praesumimus ad diluendum. ut si quos vestrum iudices aut eorum qui assunt forte mirantur. Sunt et apozie. dubitatio simulantis nescire se quae scit. aut quod dicat. Lenonensis autem dicitur communicatio consilii cum iudicibus aut adversariis. ut si dicas. vos consulo iudices. aut vos adversarii. quid me facere convenit. aut quod vos facturi fuissetis. Paradoxon est. cum dicimus inopinatum aliquid accidisse. ut per flacco Cicero. cuius laudis praedicator esse debuerit. ei periculi deprecator esse factum. Epitrope id est promissio. cum aliqua ipsis iudicibus aut adversariis promittimus existimanda. ut calvus in vatinio. Perfrica fronte. et dic te digniore quod praetor fieres quam catonem. Parisia est oratio libertatis et fiducia plena. ut ibi. occidi non spurium meliorem et cetera. Qua figura caute utendum est: ut Cicero. promissit enim rationem. Ethopeia est cum sermone ex aliena persona inducimus. ut per celio tullius facit apium cecum cum clodia loquentem. Energia est rerum gestarum aut quasi gestarum sub oculis inductio. de qua locuti iam sumus. Metathesis est. quae mittit animos indicum in res praeteritas. aut futuras. hoc modo. Revocate mentes ad spectaculum expugnate miserum civitatis. et videre vos credite incendia. cedentes. rapinas. direptiones. liberorum corporum iniurias. captivitates matronarum. trucidationes senum. In futurum autem anticipatio eorum quae dicitur est adversarii. ut tullius per milone. cum mittit animos iudicum in eum reipublice statum qui futurus est etiam: si occiso milone clodius viveret. Apopsiopesis est. cum id quod dicturi videbamur. silentio intercipimus. ita. Quos ego: sed motos praestat componere fluctus. Epanalepsis est digressio. ita. Tulit calor me dicendi et dignitas rerum paulo longius quam volebam. sed redeo ad causam. Anamimnisis est commemoratio ei rei cuius oblitus fuisse nos fingimus. Apetesis est cum id quod

animos iudicū q̄si deposueram? opportune repositim? Et iologia est cū pponim? oportune repositim? aliqd. eiusq; causā et rationē reddim? Eba-
racterism? ē descriptio figurę alicui? exp̄ssa. ut oia mercurio similis vocēq; colorēq; et crines flauos et inēbra decoza inuētē. Epitrochalmos. cū plu-
res sensus breuit? expeditos in vnū locū coaceruat et cū quadam festinatione decurrit. ut Cicero sic. Rempublicā queritis vitamq; oīz vestrū. bona
fortunas. coniuges. liberosq; vsus et cetera. Ironia est. cū p simulationē diuersū q̄ dicit intelligi cupit. Fit aut? aut cū laudam? cū quē vitupare vo-
lum? aut vitupam? quē laudare volum? Vtriusq; exemplū erit. si dicas amatozē reipublicę catilinā hostē reipublicę scipionē. Diasimos. ea quę ma-
gna sūt h̄bis minuit. aut minima extollit. Epimone ē quorīes i eodē sensu diuti? inozamur. sic. Cui randē pepercit. cui? amicitie fidem custodiuit. cui bono inimic? nō fuit. qm̄ nō aut accusauit aliquem aut verberauit aut pdidit. Epangelia ē pmissio
qua iudicem attentū facim? pollicentes nos aliq̄ magna. aut minima dicturos. Prosopopeia ē. cū in animalū et psona et sermo fingit. Cicero in ca-
tilina. Etenī si mecum patria mea quę mihi vita mea multo ē charior loqueret? dicēs et c. Parathe-
sis est. cū quasi deponimus aliqd. imp̄fectū. apud memoriā iudicū. repetituros nos dicētes cū op-
portunū fuerit. Pensis id est soliloquiū. cū ad in-
terrogata ipsi nobis respondem? Sinerosis ē cū differim? aliqd. ut petentes aliud interim nos nō
pmittant dicere inter figuras sententiarū.

De dialectica Cap. xxii.

Dialectica est disciplina ad discernendas rerū causas inuenta. Ipsa ē philosophię species quę logica dicit? id est rationalis
diffiniendi querendi et discernendi potens. Do-
cet enim in pluribus generibus questionum quē-
admodum disputando vera et falsa diiudicentur.
Hanc quidē primi phi in suis dictionib? habue-
runt. nō tñ ad artis rede gere peritiā. Post hos
aristoteles ad regulas quasdā doctrine argumēta
pduxit. et dialecticā nūcupauit. p eo q̄ in ea de di-
ctis disputat. Nam lecton dictio dicit. Ideo aut
post rhetoricā disciplinā dialectica sequit? q: in
multis vtraq; cōmunia existunt.

De diffe-
rentia dialecticę et rhetoricę art. Cap. xxiii.

Dialecticā et rhetoricā Varro in nouē
disciplinaz libris. tali similitudine diffi-
niuit. Dialectica et rhetorica est. qd i ma-
nu hoīs pugn? astrict? et palma distensa. illa h̄ba
contrahēs: ista distendēs. Dialectica siquidē ad
differēdas res acutior. rhetorica ad illa quę niti-
docēda facundior. Illa ad scholas nōnūq; venit.
ista iugit? pcedit in forū. Illa requirit rarissimos
studiosos. hęc frequent? et p̄plos. Solent aut? phi
anteq̄ ad isagogen veniant exponendam diffi-
nitionē phię ostendere. quo facili? ea quę ad eam
p̄tinent demonstrēt.

De diffinitione philosophię Cap. xxiiii.

Philosophia est rerū būanaz diuinarūq;
cognitio. cū studio bene viuēdi cōiuncta.
Hęc duabus ex rebus cōstare videt? scia
et opinatione. Sciētia est. cū res aliqua certa ra-
tione p̄cipit. Opinatio aut? cū adhuc incerta res
latet. et nulla ratione firmata videtur. utputa. sol
vtrū ne tant? quant? videt? an maior sit q̄ oīs ter-
ra. itē luna globosa sit. an concaua. et stellę. vtrum
ne adhęreant cęlo. an p aerē libero cursu ferant?
cēlū ipsum qua magnitudine. qua materia cōstet.
vtrū quietū sit et immobile. an incredibili celerita-
te voluat? quanta sit terre crassitudo. aut quibus
fundamētis librata et suspensa pmaneat. Ipsum
aut? nomen latine interpretatū. amorem sapientię
p̄fite. Nā gręci. philon amozē. sopia sapiētiā
dicūt. Philosophię species triptita ē: vna natu-
ralis. quę gręce p̄yfica appellat? in qua de naturę
iquisitōe differit. altera moralis. quę gręce et̄bi-
ca dicit? in qua de morib? agit. tertia rationalis.
quę gręco vocabulo logica appellat? in qua dispu-
tat? quēadmodū in rerū causis. vel vitę moribus
veritas ipsa querat. In p̄yfica igit? causa querē-
di. in et̄bica ordo viuēdi. in logica ratio intelli-
gendi versat. P̄yficā apud gręcos prim? p̄serua-
tus ē thales milesius. vn? ex septē illis sapientib?.
Hic enī ante alios cęli causas atq; vim rez natu-
raliū contemplata ratione suspexit. quā postmo-
dū Plato in quattuor diffinitiones distribuit. id
est arithmetica. geometriā. musicā. astronomiā.
Et̄bicā socrates prim? ad corrigendos componen-
dosq; mores instituit. atq; oē studium ei? ad bene
viuēdi disputationē pduxit. diuidēs eā in q̄ttuor
virtutes animę. id est prudentiā. iusticiā. fortitu-
dinē. tempantiā. Prudentia est in reb? qua discer-
nunt? a bonis mala. fortitudo qua aduersa equa-
nimit? tolerant. tempantia q̄ libido cōcupiscen-
tiāq; rerū frēnat. iusticia qua recte iudicando sua
cuiq; distribuunt. Logicā quę rationalis vocat?
plato subiūxit. p quā discussis rerū morūq; causis
vim eaz rationabili? p̄scrutat? est. diuidens eā in
dialecticā et rhetoricā. Dicta aut? logica. id est ra-
tionalis. Logos enim apud gręcos et sermonē si-
gnificat et rationē. In his quippe trib? generibus
phię. etiā eloquia diuina cōsistūt. Nā aut de na-
tura disputare solēt. ut in genesi et ecclesiasten. aut
de morib?. ut i puerbijs. et i oibus sparsim libris.
aut de logica p q̄ nostri theologicā sibi vendicant
ut in canticis canticoz et i euāgelijs. Item aliqui
doctoz philosophiā in nomine et partib? suis ita
diffiniērūt.

Quid sit philosophia Cap. xxv.

Philosophia est diuinarum humanarūq;
rerū inquantū homini possibile est p̄o-
babilis scientia. Aliter. Philosophia ē
ars artium et disciplina disciplinarum. Kursus
Philosophia ē meditatio mortis. qd magis pue-
nit xpianis. q̄ sęculi ambitōe calcata. querlatōe

disciplinabili similitudine future patrie viuunt. Philosophia diuidit in duas pres. in inspectiuā et in actualē. Alij diffinierūt philosophiē rationē in duab' consistere p'ib'. quarū prior inspectiua ē altera actualis. Inspectiua diuidit in naturalē. doctrinalē et diuinale. Doctrinalis diuidit in quatuor pres. in arithmetica. musica. geometria et astronomia. Actualis diuidit in moralē. dispensatiua et civilē. Inspectiua dicitur qua supgressi visibilia. de diuinis aliqd et celestib' contemplamur. eaq' mēre solūmodo inspicimus. quē corporeū supgrediunt obtutū. Naturalis dicitur ubi vniuscuiusq' rei natura discutit. q' nihil generat i vita cōfusu. s' vnu. qd'q' bis vsib' deputat. i q' b' a creatore diffinitū ē nisi forte cū voluntate dei aliqd miraculū. puenire monstret. Diuinale dicitur qū aut ineffabile naturam dei. aut spirituales creaturas ex aliq' parte. p' fundissima qualitate differim'. Doctrinalis dicitur scientia quē abstractā cōsiderat quantitātē. Abstracta enī quantitas dicitur. quā intellectu a materia sepantes uel ab alijs accidentib' ut est par. impar. uel ab huiusmodi. i sola ratiocinatiōe tractam'. Eius species sūt quatuor: arithmetica. geometria. musica. astronomia. Arithmetica est disciplina quantitatis numerabilis fm se. Geometria est disciplina magnitudinis immobilisq' et formarū. Musica ē disciplina quē de numeris loquit' qui ad aliqd sūt: his qui iueniunt i sonis. Astronomia est disciplina quē cursus celestiu siderum figurarq' contemplat oēs. et habitudines stellarū circa se. et circa terrā indagabili ratione p'currit. Porro actualis dicitur quē res ppositas operationib' suis explicat. Cui' pres sūt tres: moralis. dispensatiua et civilis. Moralē dicitur p' quam mos viuēdi bonest' appetit. et instituta ad virtutē tendentia preparāt. Dispensatiua dicitur. cū domesticarū rerū sapientē ordo disponit. Civilis dicitur p' quā totius ciuitatis utilitas administrat.

P De isagogis porphirij Cap. xxvi.
Est philosophiē diffinitiones in quib' generaliter oia continent. nūc isagogas porphirij expediāmus. Isagoga quippe grece. latine introductio dicitur. eorū scilicet q' philosophiā incipiūt. continēs in se demonstrationē primarū rationū de qualibet re quid sit. suarq' certa ac substantiali diffinitione declarat. Nā posito primo genere. deinde species et alia quē vicina esse possūt subiungim'. ac discretis cōmunionib' separam' tā diu interponētes differentias quousq' ad p'prium ei' de quo querim' signata ei' expressione pueniam'. ut puta. homo ē aīal rationale mortale terrenū. bipes. risus capax. Genus aīal cū dictū est. substantia hoīs declarata est. Est enī ad hominē gen' aīal. s' q' late patebat. adiecta ē species terrenū. et iam exclusum est id qd' aut ethereū aut humidū. Differentia vō ut bipes. quē ppter aīalia posita ē quē multis pedib' inittunt. Itē rationale ppter illa quē ratione egent. Mortale autē ppter

id q' nō angelus est. Postea discretis atq' secluis adiectū est p'prium. in parte postrema. risus capax. Est enī solū hoīs q' rider. Sic pfecta est omni. ex pte diffinitio. ad hominē declarandū. Cui' discipline diffinitionē plenā existimarūt aristoteles et tullius ex genere et differentijs consistere. Quidam postea pleniores i docendo. ei' pfectā substantialem diffinitionē. in quinq' p'ib' velut in membris suis diuiserūt. quarū prima est de genere. secunda de specie. tertia de differentiā. quarta de p'prio. quinta de accidente. Gen' ut aīal. est enī vocabulū generale et cōmune omnīū animā habentiu. Species ut homo. ē enī specialitas qua separa' a ceteris animantib'. Differentia. ut rationale mortale. His enī duobus differt homo a ceteris. Cū enī dicitur rationale. discernit ab irrationabilib' et mutis. quē nō habēt rationē. Cū mortale. discernit ab angelis qui nesciunt mortē. Propriū ut risibile. homo est enī qd' rider. et hoc ppter hominē nullū animalis est. Accidēs ut color. in corpore. doctrina in animo. Hec enī tempoz varietate et accedūt et mutant. et ē ex omnib' his qnq' partib' oratio plenē sentētiē. ita. Homo ē aīal rationale. mortale. risibile. boni maliq' capax. Sic etiā in omni oratione substantiali tam diu interponere debem' species et differentias. qd' diu secluis omnib' quē hoc idē esse possunt. ad id pueniat. ut p'prietas iam certa teneat. Isagogas aut ex greco in latinū transtulit Victorinus orator. cōmentūq' ei' quinq' libris boetius edidit.

De cathegorijs aristotelis Cap. xxvii.
S Equunt aristotelis cathegoriē. quē latine predicamenta dicunt: quib' p' varias significationes oīs sermo conclusus est. Instrumenta cathegoriarū sunt tria. id est prima equiuoca. secūda vniuoca. tertia denominatiua. Equiuoca sūt qn multarū rerū nomen vnu est. s' nō eadē diffinitio. ut leo. Nā quantū ad nomen p'inet et verus et pictus et celestis leo dicitur. quantū ad diffinitionē p'inet. aliē verus diffinit. aliē pictus. aliē celestis. Vniuoca sūt. qn duarū aut plurimarū rerū vnu nomen est et diffinitio. ut vestis. Nā et birrus et tunica. nomen vestis possunt accipere et ei' diffinitionē. Ergo hoc vniuocū in generib' esse intelligit' q' et nomen et diffinitionem dant formis suis. Denominatiua id ē deriuatiua dicunt. quēcunq' ab aliquo solo differentiē casu. fm nomen habēt appellationē. ut a bonitate bonus. a malitia malus. Cathegoriarū autē species decē sūt. id est substantia. quantitas. qualitas. relatio. finis. locus. tempus. habitus. agere et pati. Substantia est quē p'prie et principalit' dicitur: quē neq' de subiecto predicat neq' in subiecto est. ut aliqd homo uel aliqd equus. Secūde at substantiē dicunt i quib' speciebus ille quē principalit' substantiē primo dicte sunt insunt. atq' claudunt. ut in homine Cicero. Quantitas est mensura. p' quā aliqd uel magnū uel min' ostendit. ut long' breuis.

Qualitas est ut qualis sit orator. an rusticus. niger. aut candidus. Relatio est. que refert ad aliquid. Cum enim dicitur filius. demonstrat et pater. Hec relatiua simul incipiunt. Namque seruus ac dominus. vno rpe exordium nominis sumunt. nec aliquis inuenit dominum priorem seruo. nec seruus domino. Alter enim alteri preesse non potest. Porro situs a positione dicitur est. ut quis aut stet aut sedeat. aut iaceat. Locus est ubi sit. in foro. in platea. Loci autem motus partes sex habet. dextram et sinistram. ante et retro. sursum atque deorsum. Partes quoque istae sex. duo habet. longe et prope. Tempus ut hodie. heri. Habitus a habendo aliquid dicitur. ut habere scientiam in mente. virtutem in corpore. circa corporis vestimentum et cetera que ad habendi modum. designato a doctoribus numero comprehendunt. Jam vero agere et pati. ab agentis et patientis significatione consistunt. Nam scribo vocis actum habet. quam faciens rem indicat. Scribo patientis est. quam pati se ostendit. In his enim nouem generibus. quorum exempli gratia quedam posita sunt. uel in ipso substantie genere quod est versus innumerabilia reperiunt. Nam et ea que intellectu capimus. id ad alterum horum decem predicamentorum sermone vulgari. Plena enim sententia de his ita est. Augustinus magnus orator. filius illius stans in templo. hodie insultatus. disputando fatigatus. Versa autem substantia est. id est ad primum que ceteris subiaceret. reliqua nouem accidentia sunt. Substantia autem dicitur ab eo quod omnes res ad seipsam subsistit. Corpus enim subsistit et ideo substantia est. Illa vero accidentia. que in subsistere atque subiecto sunt. substantie non sunt. quia non subsistunt sed mutant sicut color. uel forma. De subiecto autem et in subiecto quasi de ipso et in ipso. Ubi enim dicitur de subiecto substantia est. quasi dicat de substantia. Ubi autem dicitur in subiecto accidentia sunt. id est que accidunt in substantia. ut quantitas. qualitas uel figura. De subiecto igitur genera et species. in subiecto accidentia sunt. Ex his nouem accidentibus tria intra versus in sunt. quantitas qualitas et situs. Hec enim sine versus esse non possunt. Extra versus non sunt. locus tempus et habitus. intra et extra versus. relatio facere et pati. Appellatas autem categorias constat. quia non possunt nisi ex subiectis agnoscere. Quis enim quid sit homo possit agnoscere. nisi aliquem hominem sibi ponat ante oculos. quam subiectum nominis. Hoc opus aristotelis intelligendum est quam sicut dictum est. quicquid homo loquitur inter decem ista predicamenta habet. Proficiet etiam ad liberos intelligendos. qui siue rhetoribus siue dialecticis applicant.

De peribermenis aristotelis. Cap. xxviii.

Equum de hinc liber peribermenis. subtilissimum nimis et per varias formas iterationesque cautissimum. de quo dicitur. aristoteles quam peribermenis scriptitabat. calamum in melle tingebat. Prefatio peribermenis. Omnis quippe res. que una est. et vno significat sermone. aut per nomen significat. aut per verbum. que due pres orationis interpretant totum quicquid conceperit mens

ad eloquendum. Omnis enim elocutio. conceptus rei mentis interpres est. Hanc aristoteles. viri rerum expressione. et facilius sermonibus peritissimum. peribermenis nominat. quam interpretationem nos appellamus. scilicet quod res mente conceptas. platis sermonibus interpretet. per cataphrasin et apophrasin. id est per affirmationem et negationem. Per affirmationem ut homo currit. per negationem ut homo non currit. In his itaque peribermenis. supradictus philosophus de septem speciebus tractat. id est de nomine. de verbo. de oratione. de enunciatione. de affirmatione. de negatione. de contradictione. Nomen est vox significativa secundum placitum sine tempore. cuius nulla pars est significatiua separata. ut socrates. Verbum est quod significat tempus cuius pars nihil extra significat. sed semper eorum que de altero dicuntur nota. ut cogitat. disputat. Oratio est vox significativa. cuius partium aliquid separatim significatiuum est. ut socrates disputat. Enunciatiua oratio est vox significativa de eo quod est aliquid uel non est. ut socrates est. socrates non est. Affirmatio est enunciatio alicuius de aliquo. ut socrates est. Negatio est alicuius ab aliquo. ut socrates non est. Contradictio est affirmationis et negationis oppositio. ut socrates disputat. socrates non disputat. Utilitas peribermenis hec est. quod ex his interpretamentis syllogismi fiunt. unde et analytica pertractant.

De syllogismis dialecticis Cap. xxix.

Equum de hinc dialectici syllogismi. ubi totius eius artis utilitas et virtus ostenditur. Quorum conclusio. plurimum adiuuat lectorem ad veritatem inuestigandam. tantum ut absit illi error decipiendi aduersarium per sophismata falsarum conclusionum. Formulę categoriarum id est predicatiuorum syllogismorum sunt tres. Prime formulę modi sunt novem. Primus modus est. qui conducit. id est qui colligit ex vniuersalibus dedicatiuis dedicatiuum vniuersale directum. ut omne iustum honestum. omne honestum bonum. omne igitur iustum bonum. Secundus modus est qui conducit ex vniuersalibus dedicatiuis et abdicatiuis. abdicatiuum vniuersale directum. ut omne iustum honestum. nullum honestum turpe. nullum igitur iustum turpe. Tertius modus est. qui conducit ex dedicatiuis particulari et vniuersali. dedicatiuum particulare directum. ut quoddam iustum honestum. omne honestum utile. quoddam igitur iustum utile. Quartus modus est qui conducit ex particulari dedicatiua et vniuersali abdicatiua dedicatiuum particulare directum. ut quoddam iustum honestum. nullum honestum turpe. quoddam igitur iustum non est turpe. Quintus modus est. qui conducit ex vniuersalibus dedicatiuis particulari dedicatiuum per reflectionem. ut omne iustum honestum. omne honestum bonum. quoddam igitur bonum iustum. Sextus modus est. qui conducit ex vniuersali dedicatiua et vniuersali abdicatiua. abdicatiuum vniuersale per reflectionem. ut omne iustum honestum. nullum honestum turpe. nullum igitur turpe iustum. Septimus modus est. qui conducit ex particulari et vniuersali dedicatiuis. dedicatiuum

priculare p reflexione. ut quoddā iustū bonestum. oē bonestū vrile. quoddā igit vrile iustū. Octau^{us} modus est: q̄ conducit ex vniuersalib^{us} abdicatiua z dedicatiua. priculare abdicatiū p reflexione. ut nullū turpe bonestū. oē bonestū iustū. quoddam igit turpe nō est iustū. Bonus modus est q̄ conducit ex vniuersali abdicatiua z priculari dedicatiua. dedicatiū priculare p reflexione. ut nullum turpe bonestū. quoddā bonestū iustū. quoddam igit iustū nō est turpe. Formule secūdi modi sunt quatuor. Prim^{us} modus est q̄ conducit ex vniuersalibus dedicatiua z abdicatiua. abdicatiū vniuersale directim. ut oē iustū bonestū. nullū turpe bonestū. nullū igit turpe iustū. Secundus modus qui conducit ex vniuersalib^{us} abdicatiua z dedicatiua. abdicatiū vniuersale directim. ut nullū turpe bonestū. omne iustū bonestū. nullū igit turpe iustum. Tert^{us} modus est: qui conducit ex priculari dedicatiua. z vniuersali abdicatiua. abdicatiū priculare directim. ut quoddā iustū bonestū. nullū turpe bonestū. quoddā igit iustū nō est turpe. Quartus modus ē qui conducit ex vniuersali dedicatiua z priculari abdicatiua. abdicatiū priculare directim. ut oē iustū est turpe. quoddā malū nō ē turpe. quoddā igitur malū nō est iustū. Formule tertij modi sūt sex. Prim^{us} modus est q̄ conducit ex dedicatiuis vniuersalib^{us} dedicatiū priculare tam directim q̄ reflexim. ut oē iustū bonestū. oē bonestū iustū. oē iustū bonū. quoddā igit bonestū bonū. quoddā bonū bonestū. Secundus modus ē q̄ conducit ex dedicatiuis particulari z vniuersali dedicatiū priculare directim. ut quoddā iustum bonestū. oē iustū bonū. q̄dā igit bonestū bonū. Tert^{us} mod^{us} ē. q̄ pducit ex dedicatiuis vniuersali z priculari. dedicatiū priculare directim. ut oē iustū bonestū. quoddā iustū bonū. quoddā igit bonestū bonū. Quart^{us} modus est. q̄ conducit ex vniuersali dedicatiua z priculari abdicatiua. abdicatiū priculare directim. ut oē iustū bonestū. nullū iustū malū. q̄dā igit bonestū nō ē malū. Quint^{us} modus est qui conducit ex dedicatiua priculari z abdicatiua vniuersali. abdicatiū vniuersale directim. ut quoddā iustū bonestū. nullū iustū malū. quoddā igit iustū nō est malū. Sext^{us} modus est q̄ conducit ex dedicatiua vniuersali z abdicatiua priculari. abdicatiū priculare directim. ut oē iustū bonestū. quoddā iustū nō est malū. quoddā igit bonestū nō ē malū. Has formulas cathegoricorū syllogismorū. q̄ plene nosse desiderat libzū legat q̄ inscribit peribermenas apulci. z subtili^{us} quē sūt tractata cognoscit. Distincta enī atq̄ considerata ad magnas intelligentie vias lectorem prestante dño vtilit^{er} introducūt. Nūc ad hypoteticos syllogismos. ordine sequēti veniam^{us}. Modi syllogismorū hypoteticorū qui fiūt cū aliq̄ conclusione sūt septē. Prim^{us} modus ē. si dies ē. lucet. est aut^{em} dies lucet igit. Secundus modus ē. si dies est lucet. nō lucet aut^{em}. nō est igit dies. Tert^{us} modus ē ita. nō

est dies. z non lucet. at quia dies est. lucet igitur. Quart^{us} modus ē ita. aut dies ē aut nō. at qz dies est. nō igit nō est. Quint^{us} modus ē ita: aut dies ē aut nō. vtriq̄ nō est. dies igit est. Sext^{us} modus est ita. non est dies. z nō lucet. dies autē est. nō igit nō ē. Septim^{us} modus est ita. nō ē dies z nō. vtriq̄ nō ē. dies igit ē. Modos at hypoteticorū syllogismorū si quis plen^{ius} nosse desiderat. libzū legat marij Victorini q̄ inscribit. de syllogismis hypoteticis. Hinc ad dialecticas diffinitionū species accedam^{us} quē tanta dignitate precellunt ut possint indiciorū apte manifestationes z quedam indicia dictionū ostendere.

De diuisione diffinitionū ex marij Victorini libro abbreviata Cap. xxx.

Diffinitio est philosophorū quē in rebus exprimendis explicat qd res ipsa sit. q̄lis sit. z quēadmodū membris suis cōstare debeat. Est enī oratio breuis. vniuersiusq̄ naturā rei a cōmunionē diuisā p̄pria significatione cōcludens. Diuisio diffinitionū in pres. xv. habet. Prima species diffinitionis ē οὐσιώδης. id ē substantialis. quē p̄prie z vere dicit^{ur} diffinitio. ut ē hō animal rationale. mortale. sensus disciplinēq̄ capax. Hec enī diffinitio p species z differētiās descendens. venit ad p̄prium. z designat plenissime qd sit homo. Secūda spēs diffinitionis est. quē grēce ἐννοιωτική dicit^{ur} latine notio nūcupat^{ur}. quā notionē cōmuni. nō p̄prio noīe possum^{us} dicē. Hec isto modo semp efficit^{ur}. Homo ē qd rationali conceptione exercitio p̄est animalibus cūctis. Nō enī dixit quid sit homo: s̄ quid agat. q̄si quodam signo in noticiā deuocato. Ista enī z reliquis noticia rei. p̄fert. nō substantialis explicatio declarat. z qz illa substantialis est. diffinitionū oīuz obtinet principatū. Tertia species diffinitionis ē quē grēce ποιότης dicit^{ur}. latine qualitatiua vocat^{ur}. qz ex q̄litate nomen accepit. p eo q̄ quale sit id qd querit^{ur} euident^{er} ostendit. Cui^{us} exemplū tale ē. Homo est qui ingenio valet. artib^{us} pollet z cognitiōe rerum. aut qd agere debet eligit. aut ad ductionē qd inutile sit cōtemnit. His enī qualitatib^{us} exp̄pressus ac diffinit^{us} est homo. Quarta species diffinitionis est: quē grēce ὑπορφική. latine a tullio descriptio noīat^{ur}. quē adhibita circūtione dictorū factorūq̄ rem quē sit descriptione declarat. Querit^{ur} enī quid sit avarus. quid crudelis. qd luxuriosus. z vniuersi luxuriosi. auari z crudelis natura describit^{ur}. ut si luxuriosū volumus diffinire. dicimus. luxuriosus est vic^{us} nō necessarij s̄ sumptuos^{us} si z honoris appetens. in delitijs affluens. in libidine p̄mptus. Hec z alia diffiniūt luxuriosum. s̄ p descriptionē diffiniūt. Quē species diffinitionis oratorib^{us} magis apta est q̄ dialecticis: qz latitudines habet. quē simili modo in bonis reb^{us} ponit^{ur} z malis. Quinta species diffinitionis ē: quā grēce ἁπλοῦς dicit^{ur} latine adubiū dicim^{us}. Hec vocē illā de cui^{us} re querit^{ur}. alio sermone designat. vno z

singulari. et quodammodo quid illud sit in vno verbo positum. vno verbo aliud declarat. ut contitescere est tacere. Item cum terminum dicimus finem. aut populas interpretamur esse vastatas. Sexta species diffinitionis est quam greci cata diaphorā. nos per differentiam dicimus. scriptores vero artium de eodem et de altero notant. ut cum queritur quid sit inter regem et tyrannum. adiecta differentia quod uterque sit diffinitus. id est rex est modestus et temperatus. tyrannus vero impius et imitatus. Septima species diffinitionis est. quam greci cata metaphoran. latini per translationem dicunt. ut Cicero in topicis. Virtus est quo fluctus elidit. Hoc varie tractari potest. Modo enim ut moneat. modo ut designet. modo ut laudet aut vituperet. Ut moneat. nobilitas virtutis maior est apud posteros sarcina. ut designet. aper est arx corporis. ut laudet. adolescentia est flos etatis. ut vituperet. diuitie sunt brevis vite longum viaticum. Octava species diffinitionis est. quam greci cata aphoresin vocant. a τοῦ ἐναυτίου latini per pueritiam contrarii est. quod diffinitus dicunt. bonum est quod malum non est. iustum est quod iniustum non est. et his similia. Hoc autem genere diffinitionis uti debemus. cum contrarium est notum. ut si bonum est quod. prodest cum honestate. id quod tale non est. malum est. Nona species diffinitionis est quam greci cata hypotyposin. latini per quandam imaginationem dicunt. ut eneeas est veneris et anchise filius. Nec semper in indiuiduis versatur. quam greci atomā appellat. Decima species diffinitionis est. quam greci αὐτὰ ἐκλειψίῳ ὁλοκληρου ὁμοιογενοῦς latini per indigentiam pleni ex eodem genere dicunt. ut si queratur quid sit animal. respondeat ut homo. rem enim quesitam per dictum declarauit exemplum. Hoc est autem proprium diffinitionis. quid sit illud quod queritur declarare. Undecima species diffinitionis est. quam greci cata analogian. latini iuxta proportionem dicunt. ut si queratur quid sit thebis respondeaturque cui vis deest ut sit arsis. Duodecima species diffinitionis est. quam greci cata epeñon id est per laudem. ut tullius perluentio. lex est mens et consilium et animus et sententia ciuitatis. Et aliter. Pax est tranquilla libertas. Fit et per vituperationem. quam greci psogon vocant ut seruitus est postremum omnium malorum. non modo bello sed morte quoque repellenda. Tertiadecima species diffinitionis est. quam greci cata to prosi. latini ad aliquid vocant. ut est illud pater est cui est filius. dominus est cui est seruus. Quartadecima species diffinitionis est. cata tonozon. latine generalis. ut Cicero in rhetoricis. genus est quod plures amplectitur partes. Item pars est que subest generi. Quintadecima species diffinitionis est. quam greci cata etio logian. latini finem rei rationem vocant. ut dies est sol supra terras. nox est sol sub terris. Scire autem debemus predictas species diffinitionum topicis merito esse sociatas. quoniam inter quedam argumenta sunt posite. et nonnullis locis commemorantur in topicis. Nunc autem ad topica veniamus. que sunt argumentorum sedes. fontes sensuum. et origines dictionum.

De topicis Cap. xxxi.

Topica est disciplina inueniendorum argumentorum. Diuisio topicorum siue locorum ex quibus argumenta ducuntur. triplex est. Nam alia in eo ipso de quo agitur habent. alia que dicuntur effecta. que quodammodo ex rebus alijs tracta noscuntur. alia que assumuntur extrinsecus. Argumenta que in eo ipso de quo agitur habent. in tribus diuisa sunt. Prima a toto. secunda a parte. tertia a nota. Argumentum a toto. cum diffinitio adhibetur ad id quod queritur. sicut ait Cicero. Gloria est laus recte factorum magnorumque in republica fama meritorum. A partibus est argumentum. cum is qui se defendit. aut negat factum. aut factum esse iure defendit. A nota est argumentum. cum et sui nominis argumentum aliquod dicitur. ut Cicero. consul inquit querebam. que in isto maiori inuenire non poteram. Effecta argumenta sunt que quodammodo ex rebus alijs tracta noscuntur. Sunt autem numero. tria. id est primum a coniugatis argumentum est. cum declinat a nomine et fit verbum ut Cicero verrem dicit euerisse pyntiam. uel nomen a verbo cum latrocinari dicitur latro. Nomen a nomine Terentius. Nam inceptio est amentium. haud amanti. dummodo distet vni appellacionis postremitas in alia vocis declinatione formata. Secundum argumentum a genere est. cum de eodem genere sententia dicitur. ut Virgilius. variū et mutabile semper femina Tertiū a specie argumentum est. cum generali questioni fide species facit. ut at non sic phrygi penetrat lacedemona pastor. A simili argumentum est. quoniam rebus aliquibus similia proferuntur. ut suggere telam mihi nam nullū dextera frustra toserit in rutulos. steterint que in corpore grauium iliacis capis. A differentia argumentum est. quoniam per differentiam aliqua separantur. ut Virgilius. non diomedis equos nec currum cernis achillis. A contrariis argumentum dicitur. quoniam res discrepantes sibi met opponuntur. ut Virgilius. mortali ne manu faceret immortale carinæ fas habeant. certusque incerta picula lustret eneeas. A consequentibus argumentum dicitur. quoniam posita rem aliquid inuitabiliter consequitur. ut Virgilius. non ea vis aio nec tanta supbia victis. Ab antecedentibus argumentum est. quoniam aliqua ex his que prius gesta sunt comprobantur. ut Cicero per milonem. cum non dubitauerit aperire quod cogitauerit. vos potestis dubitare quid fecerit. A repugnantibus argumentum est. quoniam illud quod obicitur. aliqua contrarietate destruitur. ut Cicero. Is igitur non modo de tali piculo liberatus sed honore amplissimo ditatus domi te interficere voluisset. A coniugatis argumentum est cum probabiliter ostenditur quid sit ex re quoque venturum. ut Virgilius. Nos si pellant. nihil abfore credunt quin omnem hesperiam sua sub iuga mittant. A causis argumentum est. quoniam consuetudine communi res quoque tractatur. ut Terentius. Ego non nihil veritus sum dudum abs te daue. ne faceres quod vulgus seruorum solet dolis ut me deluderes. Ab effectis argumentum est. cum ex his que facta sunt aliquid approbat. ut Virgilius.

degeneres animos timor arguit. A comparatiōe argumentū est. qñ p collationē psonarū siue cau-
sarū sententię ratio sub imputatione for:mat. ut
Virgilius. tu potes enean manib' subducere gra-
ium. Nos aliqd cōtra rutilos iuuisse nebandū
ē. Itē argumēta quę ducūt extrinsecus. quę gręce
ἀπὸ τοῦ ἑξῆς id est artis experres vocant. ut est te-
stimoniū. Testimoniū hō constat re. ⁊ diuiditur
quinq; modis. id est primo ex psona. secūdo ex na-
turę auctoritate. tertio ex temporib' auctoritatū.
quarto ex dictis factisq; maior. quinto ex tormē-
tis. Terti' ergo supior: modus: qui est ex tempo-
ribus. in octo species deriuat. Prima ingenio. se-
cunda opib'. tercia etate. quarta fortuna. quinta
arte. sexta vsu. seprima necessitate. octaua concur-
sione fortuitoz. Testimoniū oē est. qd ab aliqua
externa re sumitur. ad facien dā fidem. psona nō
qualiscūq; est testimoniū pondus habet ad faci-
endam fidem. h' morū. pbitatē debet esse laudabi-
lis. Naturę auctoritas ē. quę maxima virtute cō-
sistit. Testimonia multa sunt. quę afferūt aucto-
ritatē. id est ingenii. opes. etas. fortuna. ars. vsus
necessitas. ⁊ concursio rerū fortuitaz. A dictis fa-
ctisq; maior. perit fides. cū piscozū dicta factaq;
memorant. A tormentis fides pbeetur. post quę
nemo credit velle mentiri. Ea hō quę tractant in
tempore. q; suis nominib' plana sunt. diffinitioe
nō indigent. Memorie quoq; cōdendū ē. topica
orato:ibus. dialecticis. poetis. ⁊ iurispitis. cōmu-
niter quidē argumēta prestare. h' qñ aliquid spe-
cialit' pbāt. ad rhetores. poetas. iurispitosq; pri-
nēt. qñ hō generalit' disputant. ad philosophos
attinere manifestū est. Mirabile plane gen' opis
in vnū potuisse colligi. quicqd mobilitas ac va-
rietas humane mentis. in sensib' exquirendis. p
diuersas causas poterat inuenire. conclusū liberū
ac voluntariū intellectū. Nā quocūq; se verterit.
quascūq; cogitationes intrauerit: in aliqd eozū
quę pēdicta sunt necesse est. cadat ingenii.

De oppositis Cap. xxxii.

Oppositorū genera quattuor sunt: quę
aristoteles ἀντικειμενα id ē opposita
vocat. ppter q; sibi velut ex aduerso vi-
dent obistere. ut contraria. nec tñ oīa quę oppo-
nunt sibi contraria sūt. h' oīa contraria opposita
sūt. Prīmū genus est contrarior. qd iuxta Lice-
ronē diuersum vocat. p eo q; tantū cōtraria sibi
opponūt. ut nō eoz sint quib' opponunt. ut sapi-
entia. stulticia. Qd genus in tres species diuidit
Nā sūt quēdā eiusmodi quę mediū habēt: ⁊ sūt
quę sine medio sūt. ⁊ quēdā sūt quę habēt mediū
⁊ in sine nomine sūt. nisi utrūq; ei vocabulū creet.
Candidū ⁊ nigrū mediū habent. q; int' eos sepe
colo: pallidus ul' fuscus inuenit. Sine medio sūt
quoties vnū de duob' accidit. ut sanitas ul' infir-
mitas. hoz nihil est mediū. Ea autē quoz media
sine noie sūt. ut felix infelix. mediū habēt nō felix
Secundū genus est relatiuoz. quę ita sibi oppo-

nunt ut ad se conferant. sicut duplū simplū. Hoz
solū oppositor gen' ad se refert. Nō enī est maius
nisi ad min' referat. ⁊ simplū nisi ad duplū. aut ei'
cui opponit. Nā relatiuū ipsi relatiuo ita opponit
ut hoc ipsū qd opponit. aut ei' sit cui opponit. aut
ad id quocūq; modo referat. Dimidiū enī oppo-
nit duplo. eiusq; dupli mediū est: h' ita illi oppo-
nit. ut ei' sit cui opponit. Sic ⁊ parū opponit ma-
gno. ita ut ipsum parū ad magnū cui opponitur
sit paruum. Nā supiora quę dicunt contraria. ita
sibi opponunt. ut eoz nō sint quib' opponunt. nec
ad eā quocūq; modo referant. Siquidē iniqui-
tas. iusticię ita contraria est. ut non eiusdē iusticię
iniquitas sit. aut ad illā sit iniquitas. Tertiū ge-
nus est oppositorū. habitus uel o: batio: qd gen'
Licero priuationē vocat. qua ostēdit aliqd quē-
piā habuisse vnde priuat' est. Cui' species sūt tres
qrū pma ē in re. secūda i loco. tercia i tpe cōgruo
In re. ut cecitas ⁊ visio i oculis. In loco. ut ceci-
tas ⁊ visionis in oculis loc' est. In tpe cōgruo. ut
infantē nō dicere sine dentib' cū cui dētes adhuc
parua etas negauit. Nō enī est priuat' dentibus
quos nōdum habuit. Quartū hō gen' ex cōfir-
matione ⁊ negatione opponit. ut socrates dispu-
tat. socrates nō disputat. Hec a supiorib' ideo dif-
ferūt. q; illa sigillatim dici possūt. hęc nisi cōnere
dici nō possunt. Qd gen' quartū apud dialecti-
cos multū habet conflictū. ⁊ appellat ab eis. valde
oppositū. siquidē ⁊ tertiū nō recipit. Nam ex illis
quēdā habere tertiū possunt. ut in cōtrariis. can-
didū ⁊ nigrum. Tertiū eius nec candidum nec
nigrum. h' fuscum uel pallidū. In relatiuis quoq;
ut multa ⁊ pauca. Tertiū ei'. nec multa nec pau-
ca. h' mediocria. In habitu ul' or: batione. ut visio
⁊ cecitas. Tertiū ei'. nec cecitas nec visio. h' lūpi-
tudo. Hic ergo legit. ⁊ nō legit. tñū nihil habet.

Finit liber secundus

Incipit pēfatio de quattuor
sequentibus disciplinis.

Mathematica latine dicit' doctrinalis scia
quę abstractam considerat quantitatem
Abstracta enim quantitas est. quā intel-
lectu a materia separantes uel ab alijs acciden-
tibus. ut est par. impar. uel ab alijs huiusmodi
in sola ratiocinatione tractamus. Cuius species
sūt quattuor. id ē arithmetica. musica. geometria
⁊ astronomia. Arithmetica est disciplina quan-
titatis numerabilis fm se. Musica est disciplina
quę de numeris loquitur. qui inueniunt in sonis.
Geometria ē disciplina magnitudinis ⁊ forma-
rum. Astronomia est disciplina. quę cursus cele-
stium siderū atq; figuras cōtemplat. atq; omnes
habitudines stellarum. Quas disciplinas. de in-
ceps paulo latius indicabimus. ut earum causę
competenter possint agnosci.

Incipit liber tertius
De vocabulo arithmetice
discipline Cap. I.

¶ qđ lex, vnu enim ⁊ duo ⁊ tria ⁊ qttuo: ⁊

sex simul ducta. xvi. faciūt. 7 longe a duodenario excedūt. sic 7 alij siles plurimi. ut duodeuicesim⁹. 7 multi tales. Diminutiui numeri sunt. q̄ partib⁹ suis cōputati. minozē summa efficiūt. ut puta de nari⁹ cui⁹ ptes sūt tres. decima qd̄ ē vnū. q̄nta qd̄ duo. dimidia qd̄ q̄nqz. Unū enī 7 duo 7 q̄nqz si mul ducta octonariū faciūt longe a denario minozē. Similis ē huic octonarius 7 alij plurimi. qui i ptes redacti infra cōsistūt. Perfect⁹ numer⁹ est q̄ suis ptrib⁹ adimplet ut senari⁹. habet enī tres partes. sextā. terciā. 7 dimidiā. Seta enī ei⁹ vnū est. tertia duo. dimidia tres. De ptes in sumā ducte id ē vnū 7 duo 7 tria. simul eundē cōsumant pficiūtqz senariū. Sūt at pfecti numeri intra denariū sex. intra centenariū. xviij. intra millenariū quadringenti nonaginta sex.

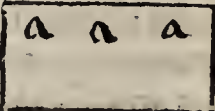
De secūda diuisione totius numeri. Cap. vi.

Omnis numerus aut fm se considerat aut ad aliquid. Iste diuiditur sic. Alij enim sunt equales; alij ineq̄uales. Iste diuiditur sic: Alij sunt maiores; alij sunt minores. Maiores diuiduntur sic. l. multiplices. ij. superparticulares. iij. suppartientes. iij. multiplices superparticulares. v. multiplices superpartientes. Minores diuiduntur sic. l. submultiplices. ij. subparticulares. iij. subsuppartientes. iij. submultiplices. subsuperparticulares. v. submultiplices subsuppartientes. Per se numer⁹ ē q̄ sine relatiōe aliqua dicitur. ut. iij. iij. v. vi. 7 ceteri similes. Ad aliqd̄ ē numer⁹ q̄ relatiue ad alios cōparat. ut verbi gratia. iij. ad. ij. dū cōparatus fuerit duplex dicitur. 7 multiplex. sex ad. iij. viij. ad. iij. x. ad. v. 7 iterū tres ad vnum. triplex. sex ad. ij. ix. ad. iij. 7 ceteri. Equales numeri dicuntur q̄ fm quātitatē equales sunt. verbi grā. ij. ad. ij. iij. ad. iij. x. ad. x. c. ad. c. Ineq̄uales numeri sūt q̄ ad iuicē cōparati ineq̄litate dēmonstrāt. ut. iij. ad. ij. iij. ad. iij. v. ad. iij. x. ad. vi. 7 vniuersalit̄ maior. minoz. aut minoz. maiori. huiusmodi dū cōparat⁹ fuerit. ineq̄ualis dicitur. Maior numer⁹ ē q̄ habet in se illū minozē numer⁹ ad quē cōparat. 7 aliqd̄ plus. ut vbi grā: Quinari⁹ numer⁹ trinario numero fortior est. eo q̄ habet quinari⁹ numerus in se trinariū. 7 alias partes ei⁹ duas. 7 reliq̄ tales. Minor numerus ē q̄ continet a maiore. ad quē compāt cū aliqua pte sui. ut ternari⁹ ad quinariū. continet enī ab eo cū duab⁹ partib⁹ suis. Multiplex numer⁹ ē qui habet in se illū minozē numer⁹. bis aut ter aut quater aut multipliciter. ut verbi grā: Duo ad vnum dū compati fuerint duplex ē. iij. ad. i. triplex. iij. quadruplex 7 reliqui. Contra submultiplex numer⁹ ē q̄ intra multiplicē cōtinet bis aut ter aut quater. aut multipliciter. ut verbi grā: vn⁹ a duob⁹ bis cōtinet. a trib⁹ ter. a quoz q̄ter. a q̄nqz quinquies. 7 ab alijs multipliciter. Supparticularis numer⁹ ē dū fortior cōtinet infra se inferiorē. numer⁹ circa quē cōparat. similiter vnā partē ei⁹. ut verbi grā. iij. ad. ij. dū cōparati fuerint. conti-

nent intra se duos. 7 aliū vnū qui media pars est duozū. Quattuor ad tres dū cōparati fuerint cōtinent i se. iij. 7 aliū vnū. q̄ ē tertia pars triū. Iterū q̄nqz ad quattuor dū cōparati fuerint habet in se quaternariū numerū 7 aliū vnū q̄ quarta pars esse dicitur q̄ternarij numeri. 7 ceteri tales. Suppartiens numer⁹ ē qui in se inferiorē numer⁹ totū cōtinet. 7 super hoc alteras ptes ei⁹ duas. aut. iij. aut iij. aut. v. aut alias. ut verbi grā: quinqz ad tres dū cōparati fuerint. habet i se quinari⁹ numer⁹ trinariū. 7 sup b alias ptes ei⁹ duas. Septē ad. iij. dū cōparati fuerint habet i se q̄ttuo. 7 alias ptes ei⁹. tres nouē ad q̄nqz dū cōparati fuerint. habet in se q̄nqz 7 alias q̄ttuo. ptes ei⁹. Subsuppartiens numer⁹ ē q̄ cōtinet in numero suppartienti. cū aliq̄uib⁹ partib⁹ suis duab⁹ aut trib⁹ aut pluribus. ut vbi grā. iij. cōtinent a. v. cum alijs duab⁹ ptrib⁹ suis. v. a. ix. cū. iij. ptrib⁹ suis. Subsupparticularis numer⁹ ē minor. q̄ cōtinet in fortiori numero cū aliqua pte sua. aut media. aut tertia. aut q̄rta. aut q̄nta. ut verbi grā: ij. ad. iij. iij. ad. iij. iij. ad. v. 7 ceteri. Multiplex supparticularis numer⁹ est qui dū cōparat⁹ ad inferiorē sibi numer⁹ fuerit. continet in se totū inferiorē numer⁹ multipliciter cum aliq̄ parte ei⁹. ut vbi gratia. v. ad. iij. dū cōparati fuerint cōtinet in se bis bini. iij. 7 vnā partem ei⁹. Nouē ad. iij. dū cōparati fuerint. cōtinet in se bis q̄terni. 7 vnā partē ei⁹. Submultiplex superparticularis numer⁹ ē q̄ dū cōparat⁹ ad inferiorē sibi numerū fuerit. cōtinet cū multipliciter cum alijs ptrib⁹ eius. ut verbi gratia. octo ad. iij. dum cōparati fuerint. p̄tinet i se bis terni. cū alijs duabus partib⁹ ei⁹. xiiij. ad. vi. dū cōparati fuerint. cōtinet i se bis seni. cū alijs duab⁹ partib⁹ ei⁹. xvi. ad. viij. dū cōparati fuerint. cōtinet in se bis. viij. cū alijs duab⁹ ptrib⁹ ei⁹. xxi. ad. ix. dū cōparati fuerint continent intra se bis nouē cū alijs trib⁹ partib⁹ ei⁹. Submultiplex suppartionalis numer⁹ ē q̄ dū ad fortiorē sibi cōparat⁹ fuerit cōtinet ab eo multipliciter. cum aliquib⁹ ptrib⁹ suis. ut vbi grā. iij. ad. viij. continet bis cū duab⁹ ptrib⁹ suis. iij. ad. xi. cōtinent bis cū trib⁹ ptrib⁹ suis.

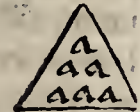
De tertia diuisione totius numeri. Cap. vii.

Numeri aut discreti sūt. aut contriuentes. Iste diuidit sic. l. linealis. ij. superficiali. iij. solidi. Discret⁹ numer⁹ ē. qz discretis monadibus continet. ut verbi grā. iij. iij. v. vi. 7 reliq̄. Continens numer⁹ ē qui cōiunctis monadib⁹ continet. ut vbi gratia: Ternari⁹ numer⁹ i magnitudine intelligit. id est linea. aut spaciū. aut solidum dicitur. Continens similiter. ut quaternari⁹ 7 quinari⁹ numeri. Linealis numer⁹ ē q̄ inchoans a monade linealiter describitur ad infinitū. Unde alpha ponit. p signatione linear. q̄m hęc lra vnū significat apud grecos. Supficialis numer⁹ ē q̄ nō solū longitudine. s̄ 7 latitudine cōtinet. ut trigon⁹ q̄drat⁹ q̄nquagul⁹ uel circulares nume-

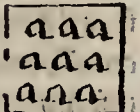

rit ceteri q̄ semp̄ i plano pede id ē sup̄ficie p̄tinēt.

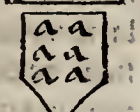
Trigonus numerus est ita

Quadratus numerus ē ita

Quinquangulus ita

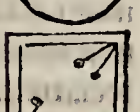

Circularis est ita

Qui dū similit̄ multiplicat̄ fuerit a se inchoas ad se cōuertit̄. ut ubi grā. Quinquies quini vices q̄nquies ita

Solidus numer⁹ ē qui longitudine ⁊ altitudine continet̄ ut sunt pyramides q̄ i modū flāmē cōsurgūt ita

Lubus ut sunt tessere ita

Sph̄erē q̄b⁹ ē q̄lis vndiq̄ rotunditas ita

Sph̄eric⁹ aut̄ numer⁹ ē q̄ circulato numero multiplicat⁹ a se inchoat ⁊ i se cōuertit̄. q̄nquies quini vices q̄nquies. Hic circulo dū in seipso multiplicat⁹ fuerit facit sph̄erā. id est q̄nquies. rrv. c. rrv. De differētia arithmetice geometrie ⁊ musice Cap. viii.

Inter arithmetica aut̄ ⁊ geometria ⁊ musica b̄ interest ut media iuenias i arithmetica. Primo sic queris. Cōiūgis extrema ⁊ diuidis ⁊ facis mediū. ut puta fac extrema esse vi. ⁊ xij. simul iūgis. ⁊ faciūt. xvij. partiris media ⁊ facis. ix. qd̄ ē analogicū arithmetice. ⁊ medi⁹ q̄ monadib⁹ sup̄at primū. his sup̄at ab extremo. superant enī. ix. vi. trib⁹ monadib⁹. his sup̄at. a. xij. Scdm̄ geometriā nō ita queris. Extrema multiplicata tantū faciūt quātū ⁊ media multiplicata ut puta. vi. ⁊ xij. multiplicata facient septuagies dupondī. media. viij. ⁊ ix. multiplicata tantūde faciūt. Scdm̄ musica ita. Qua p̄te sup̄at medi⁹ primū. eadē p̄te sup̄at medi⁹ ab extremo. ut puta vi. ⁊ viij. duab⁹ p̄tib⁹ sup̄ant. quē due p̄tes tertia media. viij. sup̄at ab vltia. nona ul̄ decima secūda

Arithmetica medietas
vi. viij. xij.

Musica medietas
v. viij. xi.

Geometrica medietas.
vi. viij. ix. xij.

Numeri infiniti existunt Cap. ix.

Numeros aut̄ infinitos ēē certissimū est. qm̄ in q̄cūq̄ numero finē faciēdū puta ueris. id ē ipse nō dico vno addito auge. ri. h̄ quālibet ingentē multitudinē cōtinēs. i ipsa rōne atq̄ sciētia numeroz nō solū duplicari. ver̄ etiā multiplicari pōt. Ita nō suis q̄sq̄ numeros

pprietatib⁹ terminat̄. ut null⁹ eoz par esse cuiq̄q̄ alteri possit. Ergo ⁊ dispares inter se atq̄ diuerſi sūt. ⁊ singuli quiq̄ finiti sūt ⁊ oēs infiniti sūt.

Quid sit geometria: ⁊ de inuentoribus ⁊ vocabulo eius Cap. x.

Geometrie disciplina primū ab egyptijs repta dicit̄. q̄ iundāte nilo ⁊ oib⁹ possesſionib⁹ ei⁹ limo obductis initiū t̄re diuidēde p̄ lineas ⁊ mēsuras nomē arti dedit. Quē deinde longi⁹ acumine sapiētū pducta. ⁊ maris ⁊ celi. ⁊ aeris spacia metiūt̄. Nā puocati studiosi ceperūt post t̄re dimensionē ⁊ celi spacia querere. quāto intuallo luna a terris. a luna sol ipse distaret. ⁊ vsq̄ ad verticē celi quāta se mēsurā distēderet. sicq̄ intuallo ipsa celi. orbisq̄ ambitū p̄ numerū stadiorū rōne. pbabili distinxerūt. S; q̄ ex t̄re dimensionē hęc disciplina cepit. ex initio sui ⁊ nomē seruauit. Nā geometria de terra ⁊ de mēsurā nūcupata ē. Terra enī gr̄ce γη vocat̄. μέτρον mēsurā. Hui⁹ disciplinē ars cōtinet in se liniamēta intuallo. magnitudines ⁊ figuras. ⁊ in figuris dimensiones ⁊ numeros.

De quadripartita diuisione geometrie Cap. xi.

Geometrie q̄dripartita diuisiō ē. i planū in magnitudinē numerabilē. in magnitudinem rationalem ⁊ figuras solidas. Planę figurę sūt quę longitudine ⁊ latitudine cōtinent̄ quę sūt iuxta platonē numero q̄nq̄. Numerabilis magnitudo ē quę numeris arithmetice diuidi pōt. Magnitudines rōnales sūt q̄rū mensurā scire possum⁹. Irrationales nō quarum mensurę quāritas cognita nō habetur.

De figuris geometrie Cap. xii.

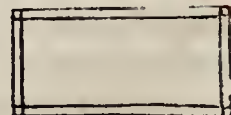
Figurę solidę sūt quę lōgitudine ⁊ latitudine ⁊ altitudine cōtinent̄. ut ē cub⁹. cui⁹ species q̄nq̄ i plano. Quarū prima plano pede circulus ē. figura plana ita que vocat̄ circūducta. cui⁹ i medio pūct⁹ ē q̄ cūcta cōuergūt. qd̄ centrū geometrici vocāt. latini punctū circuli nūcupāt.

plano pede ita
Quadrilatera figura ē in plano quadrata: quę sub quattuor rectis lineis iacet ita

Dianatbeton grammaton
figura plana ita

Orthogoniū id ē recti angulū. figura plana in plano pede. Est enī triangu-
lū ⁊ habet angulū rectum ita

Isopleros figura plana recta ⁊ subtiliter constituta in solidum ita

Sph̄era ē figura i rotūdū formata ita
partib⁹ cūctis equalibus in solidū

Lubus est figura propria solida. quę longitudine ⁊ latitudine ⁊ altitudine continet̄ in solidum ita

Cylindrus est figura quadrata habens superius semicirculū in solidum ita

Conon figura quę ab amplo in angustum finit sicut orthogonium ita

Pyramis est figura quę in modū ignis ab amplo in acumen consurgit ita
Ignis enī apud gręcos pyrin appellat.

Sicut autē infra. x. ois est numerus. ita infra hunc circulū omniū figurarū cōcluditur ambitus.

Prima autē figura huius artis pūctus ē. cuius pars nulla ē. Secūda ē linea p̄ter latitudinē lōgītudo Recta linea ē quę ex equo ī suis pūct̄ iacet. sup̄ficies v̄o qđ lōgītudines ⁊ latitudines solas habet. Sup̄ficies v̄o fines lineę sūt. Quorū formę ideo ī superioribus. x. figuris positę nō sunt. quia intra eas inueniuntur.

De numeris s̄m geometriam querendis Cap. xiii.

Numeros autē s̄m geometriā ita queris. Extrema quippe ei⁹ multiplicata tātū faciūt quātum ⁊ media duplicata. ut puta vi. ⁊ xii. multiplicata faciūt septuagies dipondi⁹ media. vii. ⁊ ix. multiplicata tantūde faciūt.

De musica ⁊ eius nomine Cap. xiiii.

Musica ē peritia modulationis sono cantuq; p̄sistēs. ⁊ dicta musica p̄ deriuationē a musis. Musc autē appellatę ἀρὸ τοῦ αἰῶσι id ē a querēdo. q̄ p̄ eas sicut antiqui voluerūt. vis carminū ⁊ vocis modulatio quereret. Quaz son⁹ q̄ sensibilis res ē. ⁊ p̄terfluit ī p̄teritū tēp̄ imprimiturq; memorię. Inde a poetis iouis ⁊ memorię filias. musas esse cōficū ē. Nisi enī ab homine memoria teneātur soni pereūt. q̄ scribi non possunt.

De inuentoribus eius Cap. xv.

Myses dicit repertorē musicę artis fuisse tubal. qui fuit de stirpe cain ante diluuiū B̄cci v̄o pythagorā dicūt huius artis inuenisse p̄mordia. ex malleorū sonitu ⁊ cordaz extensione p̄cussa. Alij linū thebei ⁊ ceterū ⁊ amphion ī musica arte p̄mos claruisse ferūt. Post quos paulatim directa est p̄cipue hęc disciplina. ⁊ aucta multis modis. eratq; tā turpe musicā nescire q̄ lras. Inr̄ponebat autē nō mō sacris. s̄ ⁊ oib⁹ solēnib⁹ oib⁹q; lēis uel tristioribus rebus. Ut enī in veneratiōe diuina hymni. ita ī nuptiis hymeni ⁊ ī funerib⁹ threni. ⁊ lamēra ad tibias canebantur. In cōiuijs v̄o lyra ⁊ cithara circūferebat ⁊ accubantib⁹ singulis ordinabat cōiuiiale genus cāricorū. Quid possit musica Cap. xvi.

Itaq; sine musica nulla disciplina pōt ē p̄fecta. Nihil enī est sine illa. Nā ⁊ ipse mund⁹ quadā armonia sonorū fert cēcō-

positus. ⁊ celi ipsū sub armoniē modulatione reuolui. Musica mouet affect⁹. puocat in diuersū habitū sens⁹. In p̄clis q̄ tubę cōcent⁹ pugnātes accēdit. ⁊ quāto vehementior fuerit clāgo. tanto fit ad certamē anim⁹ fortior. Siquidē ⁊ remiges cant⁹ horra. ad tolerādos q̄ labores musica animū mulcet. ⁊ singulorū operū fatigationē modulationis vocis solat. Excitatos q̄ aios musica sedat. sicut de dauid legi⁹ qui a spū imūdo saulem arte modulationis eripuit. Ipsas q̄ bestias necnō ⁊ serpentes volucres atq; delphinos. ad auditū suę modulationis musica puocat. Sed ⁊ q̄cqd loquimur uel intrinsecus venaz pulsib⁹ cōmouemur. p̄ musicos ritmos. armoniē ⁊ ritibus p̄batur esse sociatum.

De trib⁹ partib⁹ musicę Cap. xvii.

Musice p̄tes sūt tres. id ē armonica. ritmica. metrica. Armonica ē quę decernit in sonis acutū ⁊ grauē. Ritmica ē quę requirit incurfionē ⁊ boz v̄t bene sonus animalē cohereat. Metrica ē quę mensurā diuersorū metroz p̄abili rōne cognoscit. ut v̄bi grā. heroicum. iambicū. elegiacū. ⁊ cetera.

De triformi musicę diuisione Cap. xviii.

Ad oēm autē sonū qui materies cantilenaz est. triformē constat esse naturā. Prima ē armonica quę ex vocū cantib⁹ cōstat. secunda organica quę ex flatu consistit. tertia ritmica quę impulsu digitorū numeros recipit. Nā aut voce edit sonus. sicut p̄ fauces. aut flatu. sicut p̄ tubā uel tibiā. aut impulsu. sicut p̄ citharā. aut p̄ quodlibet aliud quod p̄cutiendo canorū est.

De prima diuisione musicę quę

armonica dicitur Cap. xix.

Prima diuīsiō musicę quę armonica dicitur. id est modulatio vocis p̄inet ad cōmēdos. tragedos uel choros. ul⁹ ad oēs q̄ voce p̄pria canūt. Hęc ex animo ⁊ corpe motū facit. ⁊ ex motu sonū. ex q̄ colligitur musica quę in homine vox appellat. Vox ē aer spū verberat⁹. vnde ⁊ v̄ba sūt nūcupata. Proprie autē vox boiuz ē seu irrōnabiliū animātū. Nam ī alijs abusive non p̄prie sonum vocē vocari. ut vox tubę infremuit fractasq; littoze voces. Nam p̄p̄riū est ut littozei sonent scopuli. ⁊ at tuba terribilē sonitū procul ere canoro. Armonica ē modulatio vocis ⁊ concordantia plurimorū sonorū uel coaptatio. Symphonia est modulatiōis tēperamentū ex graui ⁊ acuto concordantibus sonis. siue ī voce siue ī flatu siue ī pulsu. Per hāc q̄ppe voces acutiores grauiorēsq; p̄cordāt. ita ut q̄sq; ab ea dissonuerit sensū auditoris offendat. Cui⁹ p̄traria ē diaphonia id ē voces discrepātes uel dissonę. Euphonia ē suauitas vocis. Hęc ⁊ melos a suauitate ⁊ melle dicta. Diastema ē vocis spaciū. ex duob⁹ ul⁹ plurib⁹ sonis apratū. Diesis ē spacia quedā ⁊ deductiōes modulandi. atq; vergentes de vno ī alterū sonū.

Tonus ē acuta enūciatio vocis. Est enī armoniē differētiā quātitas quē i vocis accētū uel tenore cōsistit. cui⁹ genera i. xv. partib⁹ musici diuiserūt ex quib⁹ p̄m⁹ hyperlidius. nouissim⁹ ⁊ acutissim⁹ hypodorius. oīz grauissim⁹. Cantus ē inflexio vocis. Nā son⁹ directus ē. p̄cedit autē son⁹ cātū. Ars ē vocis eleuatio. h̄ ē initiū. T̄bēs vocis positio. hoc ē finis. Suauēs voces sūt. subriles ⁊ spissē. clarę atq; acutę. Perspicuę voces sunt. quę lōgius p̄trahūt ita ut oēm ipleāt cōtinuo locū sicut clangor tubarū. Subriles voces sūt quibus nō ē spūs. q̄lis ē infantiū uel mulier uel egrotantiū. sicut i neruis. Quę enī subtilissimę cordę sūt. subriles ac tenues voces emittūt. Pingues sunt voces qñ spūs multus simul egredit̄. sicut viroz. Acuta. vox ē tenuis alta. sicut in cordis videm⁹. Dura vox ē quę violēt emittit sonos. sic tonitruū sicut incudis son⁹. quotiēs in durū malle⁹ pcutit ferrū. Aspera vox ē rauca ⁊ quę disp̄git p̄ minus ⁊ i dissimiles pulsus. Ecce vox ē quę mox ut emissa fuerit cōticescit. atq; suffocata nequaquā longius pducit̄. sicut est in fictilibus. Vinnola vox est mollis atq; flexibilis. ⁊ vinnola dicta a vinno hoc est cincinnō molliter flexo. Perfecta autem vox ē alta suauis ⁊ clara. Alta ut in sublimi sufficiat. clara ut aures ipleat. suauis ut animos audientiū blandiat. Si ex his aliqd defuerit. vox perfecta non erit.

De secūda diuisiōe quę organica dicit̄ Cap. xx.

Secūda diuisiō organica ē. in his quę spū resanre cōpleta. in sonū vocis animant. ut sūt tubę. calami. fistulę. organa. pado-
ria ⁊ his similia instrumēta. Organū vocabulū est generale vasorū oīz musicoz. Hoc autē cui folles adhibent̄. alio grēci noīe appellant. Ut autem organū dicat̄. magis ea vulgaris ē grēcorū cōsuetudo. Tuba p̄mū a tyrrhenis inuenta. de quib⁹ Virgili⁹: Tyrrhenusq; tubę mugire per æthera clangor. Adhibebat autē nō solū in p̄liis. h̄ ⁊ in oib⁹ festis dieb⁹ p̄ laudis uel gaudiij claritatem Unde ⁊ in psalterio dicit̄: Canite initio mensis tuba i die i signi solēnitatis vestre. Preceptū enī fuerat iudeis ut initio nouę lunę tuba clangerēt. qd̄ etiam bucusq; faciūt. Tibias excogitatas in p̄rygia ferūt. Has quidē diu funerib⁹ t̄m adhibitas. mox ⁊ sacris gentiliū. Tibias autē appellatas putāt q̄ p̄mū deceruinis tibijs cruribusq; hinnuloz fierēt. deinde p̄ abusione ita ceptas vocari etiā quę nō decurib⁹ ossibusq; essent. Hinc ⁊ tibicen q̄si ubiaz cant⁹. Calam⁹ nomē ē p̄mū arboris a calēdo. id ē fundēdo voces vocat⁹. Si-
stulā quidā putāt a mercurio inuētā. aliq̄ a fauno. quę grēci vocāt pana. Nōnulli eā ab idi pastore agrigentino ex sicilia. Fistula autē dicta q̄ vocem emittat. Nā grēce fos vox. ὄτλατος missa appellat̄. Sābūca in musicis spēs ē symphoniarū. Est enī gen⁹ ligni fragilis. vnde ⁊ ribiē cōponūt. Pandon⁹ ab iuente vocat⁹. de ij Virgili⁹: Pan

p̄m⁹ calamos cēra cōiūgere plures instituit. pan curat oues. ouīq; magistros. Fuit enī apud gentiles. deus pastoralis. qui primus disparez calamos ad cantū aptauit ⁊ studiosa arte composuit.

De tertia diuisione quę rithmica nuncupatur Cap. xxi.

Tertia ē diuisiō rithmica p̄ncens ad neruos ⁊ pulsus. cui dant species citthararū diuersarū. Tympanū q̄ cymbalū sistrū acitabula cēna ⁊ argentea. uel alia quę metallico rigore p̄cussa reddūt cū suauitate tinnitū ⁊ cetera huiusmodi. Cittharę ac psalterij repro: tubal ut p̄dictū ē p̄hibet. Juxta opinionē autē grēcorū cittharę vsus reptus fuisse ab apolline credit̄. Forma cittharę initio similis fuisse tradit̄ pectori humano. quo veluti vox e pectore. ita ex ipsa cant⁹ edere-
retur. appellatāq; eadē de causa. Nā pect⁹ dorica lingua citthara vocat̄. Pautatim autē plures eius species extiterūt. ut psalteria. lirę. barbitę. p̄benices. ⁊ pectides ⁊ quę dicunt̄ indice ⁊ feriūt a duobus simul. Item alię atq; alię ⁊ quadrata forma ul trigonali. cordaz etiā numer⁹ multiplicat⁹ ē ⁊ cōmutatū gen⁹. Ceteres autē cittharā fidiculā uel fidicē noīauerūt. q̄ tā cōcinūt inter se cordę eius q̄ bene cōueniūt in quos fides sit. Antiqua autē citthara. vij. cordis erat. vnde ⁊ Virgilius: Sc̄p̄te discrimina vocū. Discrimina autē ideo. q̄ nulla corda vicinę cordę similem sonū reddat. h̄ ideo septē cordę. uel quia totā vocē implent. uel q̄ septē motib⁹ sonat cēlū. Cordas autē dictas a corde. q̄ sicut pulsus est cordis in pectore. ita pulsus corde in citthara. Has p̄m⁹ mercurius excogitauit. idēq; p̄ior in neruos sonū strinxit. Psalteriū qd̄ vulgo canticum dicit̄. a psallēdo noīatū. q̄ ad ei⁹ vocē ehoz cōsonādo respōdeat. Est autē similitudo cittharę barbaricę i modū Δ delte litterę. sed psalterij ⁊ cittharę hęc differētia ē. q̄ psalteriū lignū illud concauū vnde son⁹ reddit̄ sup̄ habet. ⁊ deorsū feriunt cordę ⁊ desup sonant. Citthara hō ecōtra concauitatē ligni inferi⁹ habet. Psalterio autē hebrei decacordon vsi sunt. p̄ numerz decalogum legis. Lira dicta apo tu lirin. id est a varietate vocū. q̄ diuersos sonos efficiat. Liram p̄mū a mercurio inuētā fuisse dicūt. hoc mō. Cū regrediens nilus in suos meat⁹. varia in cāpis reliquisset aīalia. relictā etiā testudo est. quę cū putrefacta ēēt. ⁊ nerui ei⁹ remansissent. extenti intra coriū p̄cussa a mercurio sonitū dedit. Ad cui⁹ specie mercuri⁹ lirā fecit. ⁊ orp̄beo tradidit q̄ eius rei maxime erat studiosus. Unde ⁊ estimat̄ eadem arte nō feras t̄m. sed ⁊ saxa atq; siluas. cant⁹ modulatiōe applicuisse. Hęc musici p̄ studiū amorē ⁊ carminis laudē. etiā in sidera suaz fabulaz cōmēt collocatā ēē finerūt. Tympanū ē pellis uel coriū ligno ex vna p̄tē extētū. Est enī pars media symphonie. i similitudinē cribri. Tympanū autē dictū qd̄ mediū ē. Un⁹ ⁊ margaritū mediū tympanū dicit̄. ⁊ ipsū ut symphonia. ad virgulā pcutit̄.

Cymbala et acitabula quedam sunt. que percussa in uice se ranguit et sonum faciunt. Dicta autem cymbala. quia cum ballemaria simul percutiunt. Ita enim greci dicunt cymbala ballemaria. Sistrum ab iuetrice vocatum. Isis enim regina egyptiorum id genus iuuisse. probatur. Iuuenalis: Isis et irato feriat mea lumina sistro. Unde et hoc mulieres percutiunt. quia iuetrice huius generis mulier exiit. Unde et apud amasonas sistro ad bellum feminarum exercitum vocabatur. Lincinnabulum de sono vocis nomen habet. sicut et plausus manu. stridor: ualuarum. Symphonia vulgo appellatur lignum cauum ex utraque parte pelle extensa. quam uirgulis hinc et inde musici feriunt. Firque in ea ex cordia grauis et acuti suauissimus cantus.

De musicis numeris Cap. xxii.
Numeros autem secundum musicam ita queris. Positis extremis ut puta vi. et decies dipondius. uides quod monadibus super. vi. a. xii. et e. vi. monadibus. ducis per quadratum. series seni faciunt xxxvi. Coniungis extrema illa prima. vi. ad. xii. si efficiunt. xviii. Partiris tricies series per decies octo efficiunt dipondi. Hos iungis cum summa minore. id est series erunt. viii. et erit medium inter. vi. et. xii. Quapropter octo superant sex duabus monadibus. id est tertia de series. et superant. viii. a. xii. iiii. monadibus tertia portione. Qua parteque superat. eadem superat. Sed hec ratio quemadmodum in mundo est ex volubilitate circuloz. ita et in microcosmo intantum preter uocem ualeat ut sine ipsius perfectione etiam homo symphonie carere. non constet: eiusdem musicę perfectione etiam metra consistit in arsi et thesi. id est eleuatione et positione.

Astronomia Cap. xxiii.
Astronomia est astroz lex. que cursus siderum et figuras et habitudines stellarum circa se et circa terram indagabili ratione percurrit.

Astronomiam primi egyptii inuenerunt Cap. xxiiii.
Astronomiam primi egyptii inuenerunt Astrologiam uero et natiuitatis obseruariam. chaldei primi docuerunt. Abraham autem instituisse egyptios astrologiam. iosephus auctor: asseuerat. Greci autem dicunt hanc artem ab athlante prius excogitaram. ideoque dicitur esse sustinuisse celum. Quisque autem ille fuit motu celi et ratione animi excitatus. per temporum uices. per astroz ratos diffinitosque cursus. per intervalloz spacia moderata considerauit dimensiones quasdam et numeros. que diffiniendo ac discernendo in ordinem nectens astrologiam repperit.

Inscriptionibus astronomie Cap. xxv.
Utraque autem lingua diuersorum quidem sunt de astronomia scripta volumina. inter quos tamen ptolemeus rex alexandrie apud grecos habetur precipuus. hic etiam et canones instituit quibus cursus astroz inueniatur.

In differentia astronomie et astrologie. Cap. xxvi.
Inter astronomiam autem et astrologiam aliquid differt. Nam astronomia celi positionem orientis. obis. motusque siderum continet. uel qua

ex causa ita vocetur. Astrologia uero partim naturalis partim superstitiosa est. Naturalis dum exequitur solis et lune cursus uel stellarum certasque temporum stationes. Superstitiosa uero est illa quam mathematici sequuntur. qui in stellis augurantur. quodque etiam. xii. celi signa per singula animę uel corporis membra disponunt. siderumque cursu natiuitates hominum et mores predicare conantur.

Astronomie ratione Cap. xxvii.
Astronomie ratio. modis plurimis constat. Definit enim quod sit mundus. quod celum. quid sphaere situs et cursus. quod axis celi et poli. que sint climata celi. qui cursus solis et lune. atque astroz et cetera.

Mundo et eius nomine Cap. xxviii.
Mundus est is qui constat ex celo et terra et mari cunctisque sideribus. Qui idcirco mundus est appellatus. quia semper in motu est. nulla enim requies eius elementis concessa est.

Astronomie forma mundi Cap. xxix.
Descriptio mundi ita demonstratur. Nam quemadmodum erigitur mundus in septentrionalis plagam. ita declinat in australem. Caput autem eius et quasi facies orientalis regio est. ultima pars septentrionalis est.

Celo et eius nomine Cap. xxx.
Celum philosophi rotundum uolubile atque ardens esse dixerunt. vocaturque hoc nomine eo quod tamquam uas celatum. impressa signa habeat stellarum. Distinxit enim id deus claris luminibus et impleuit sole scilicet et lune orbe fulgenti. et astroz micantium splendentibus signis adornauit. Hoc autem grece διπραυος dicitur. ὁπρὸ τοῦ ὁπερ. id est a uidentibus. eo quod aer perspicuus sit. et ad speculandum purior.

Sphaera celi Cap. xxxi.
Sphaera celi est species quedam in rotundum formata. cuius centrum terra est. ex omnibus partibus equaliter conclusa. Hanc sphaeram nec principium habere dicunt nec terminum. ideoque in rotundum quasi circulus unde incipiat. uel ubi desinat. non facile comprehenditur. Philosophi autem mundi. vii. celos. id est planetas globorum consono motu introduxerunt. quorum orbibus conuexa memorant omnia quos sibi inextos et uelut insertos versari retro. et e contrario certis moribus suis ferri arbitrantur.

Sphaerae motus Cap. xxxii.
Sphaerae motus duobus modis uoluit. Quorum unus est septentrionalis. qui nunquam occidit. appellaturque boreus. Alter australis qui nunquam uidetur et austronotus dicitur. His duobus polis moueri sphaeram celi dicunt et cum motu eius sidera in ea fixa ab oriente usque in occidentem circuire. septentrionibus breuioribus gyros iuxta cardinem pagantibus.

Sphaerae cursus Cap. xxxiii.
Sphaera celi ab oriente et occidente semel in die et nocte uertitur. xiiii. horarum spatio quibus sol cursum suum supra terras et sub terras sua volubilitate concludit.

De celeritate celi Cap. xxxiii.

Enta celeritate celi sphaera dicitur currere ut nisi aduersus precipitem eius cursu astra currerent quae eum remoueret mundi ruinam faceret.

De axe celi Cap. xxxv.

His est septentrionalis linea recta quae per mediam pilam sphaerae tendit. et dicta axis quia in ea sphaera ut rota voluit. uel quia ibi plaustrum est.

De celestibus polis Cap. xxxvi.

Poli sunt circuli qui currunt per axem. Horum alius est septentrionalis qui nunquam occidit. appellaturque boreus. alius australis qui nunquam videtur et austronotus dicitur. et dicti poli quia sunt axium cycli. ex usu plaustrorum a poliendo scilicet notari. huius polus boreus semper videtur. austronotus nunquam. quia dextra celi altiora sunt. pressa austri.

De cardinibus celi Cap. xxxvii.

Cardines celi extremitates partes sunt axis. Et dicti cardines eo quod per eos vertitur celi. uel quia sicut cor voluitur.

De conueris celi Cap. xxxviii.

Conueria autem celi extrema eius sunt a curuitate dicta. ut est illud: Conueru quotiens clauditur nox humida celum. Conueru enim curui est. quasi conuersu seu inclinatu. et ad modum circumflexu.

De ianuis celi Cap. xxxix.

Ianuus celi duo sunt. oriens et occasus. Nam una parte sol praecedit. alia se recipit.

De gemina celi facie Cap. xl.

Facies celi uel caput. orientalis regio est. ultima septentrionalis. De qua Lucanus: Sic mundi pars ima iacet. quam cona niualis. perpetue premunt hyemes.

De quattuor partibus celi Cap. xli.

Limitata celi id est plage uel partes quattuor sunt. ex quibus prima pars orientalis est. unde aliquae stellae oriuntur. Secunda occidentalis. ubi nobis aliquae stellae occidunt. Tertia septentrionalis ubi sol puenit in diebus maioribus. Quarta australis. ubi sol puenit noctibus maioribus. Oriens autem ab exortu solis est nuncupatus. Occidens quod diem faciat occidere et interire. Abscondit enim lumen mundo et renebras supinducit. Septentrio autem a septem stellis axis vocatur. quae in ipso reuoluntur rotantur. Hic proprie et vertex dicitur eo quod vertitur. Meridies autem vocatur. uel quia ibi sol facit medium diem. quasi medidies. uel quia tunc purius micat ether. Meru enim purus dicitur. Sunt et alia septem climata celi. quasi. vii. lineae ob oriente in occidentem. sub quibus et mores hominum dispersae atque aialia specialiter diuersa nascuntur. quae uocata sunt a locis quibusdam famosis. quorum primum est meroces. secundum syenes. tertium catacozas. id est africa. quartum rhodus. quintum hellespontus. sextum mesopontus. septimum brustenus.

De hemisphaerijs Cap. xlii.

Hemisphaerium dimidia pars sphaerae est. hemisphaerion supra terras. est ea pars celi quae

a nobis tota videtur. hemisphaerion sub terra est. quae videri non potest quod diu sub terra fuerit.

De quinq; circulis celi Cap. xliii.

Quinq; celi quinq; sunt quarum distinctionibus quaedam partes reperiuntur sua incolunt. quaedam immanitate frigoris aut caloris inhabitabiles existunt. Quae ideo conae uel circuli appellantur. eo quod in circumductione sphaerae existunt. Quorum primus circulus ideo arcticus appellatur. quia in eum arcturi signa inclusa perspicuntur. Secundus circulus tberinos qui et tropicus dicitur. quia in eo circuiens sol. aquilonis finibus estatem facit. et ultra eum circulum non transit. sed statim reuertitur. et inde tropicus appellatur. Tertius circulus bimerinus. qui a latinis ideo equinoctialis appellatur. eo quod sol cum ad eum orbem puenit equinoctium facit. bimerinus enim latine dies dicitur atque nox quo circulo dimidia sphaerae pars constituta perspicitur. Quartus circulus antarcticus vocatur. eo quod contrarius ut circulo quem arcticum nominamus. Quintus circulus chimerinus tropicus. quia a latinis hyemalis siue brumalis appellatur. ideo quia sol cum ad eum circulum puenit. hyemem bis quae ad aquilonem sunt facit. et estatem bis quae in austris partibus commorantur.

De zodiaco circulo xliiii.

Zodiacus autem circulus est qui ex lineis quinq; angulis et ex una linea constat.

De candido circulo Cap. xlv.

Acteus circulus via est quae in sphaera videtur. a candore dicta. quia alba est. quam aliqui dicunt viam esse qua circuit sol. et ex splendoris ipsius transitu ita lucere.

De magnitudine solis Cap. xlii.

Magnitudo solis fortior est tunc. quando et eodem momento quod oritur. et orienti simul et occideri equaliter apparet. Non tamquam cubitalis nobis videtur. considerare oportet. quantum sol distat a terris. quae longitudo facit ut paruus videatur a nobis. De magnitudine lunae Cap. xlvii.

Magnitudo quae lunae minor fertur esse quam solis. Nam dum sol superius sit a luna. et tunc a nobis maior quam luna videatur. iam si ipse nos accessisset. multo maior quam luna conspiceretur. Sicut autem fortior est sol terra. ita terra fortior est luna. per aliquam quantitatem.

De natura solis Cap. xlviii.

Sol dum igne sit. per nimium motu conuersionis suae amplius calefacit. Cuius igne dicunt philosophi aqua nutritur et contrario elemento virtutem luminis et caloris accipere. Unde videmus cum sepius madidum et roantem.

De cursu solis Cap. xlix.

Sol per seipsum moueri. non cum mundo verti dicunt. Nam si fixus caelo maneret. omnes dies et noctes equestres existerent. huiusmodi cum alio loco cras occasus. alio occidisse besterno videmus apparet eum per seipsum moueri. non cum mundo verti. Spatijs enim inaequalibus orbem annuos conficit propter temporum mutationes. Oriens diem facit. occidens noctem

inducit. Nā vadens longi⁹ ad meridiē hyemem facit. ut hibernis humorib⁹ ac p⁹uinis trā pin-
guet. Accedēs p⁹ius ad septētrionē. estatē red-
dit. ut fruges maturitate durent. et quę sūt i bu-
midis incocta. feruefacta mitescat.

De defectu solis Cap. l.

Sol oriēs diē facit. occidēs noctē indu-
cit. Nam diēs ē sol sup⁹ terras. nox ē sol
sub trā. Ex ipso enī sūt hōrę. ex ipso diēs
cū ascēderit. ex ipso etiā nox cū occiderit. ex ipso
menses et anni numerāt. ex ipso vicissitudines fi-
unt tēporū. Nā autē p⁹ meridiē currit. vicinior trē
est. qñ hō iuxta septētrionē sublimis attollit. Cui
ideo de⁹ diuersos cursus p⁹stituit. loca et tpa. ne dū
semp i iisdē moraret⁹ locis. quotidiano vapore ei⁹
vniuersa cōsumerēt. h⁹ ut clemens ait: cursus di-
uersos accipit. quib⁹ aeris tēperies. p⁹ ratioe tēpo-
rū dispense⁹. et ordo vicissitudinū p⁹mutationūq⁹
seruet. Nā dū ad supiora cōscenderit ver tēperat.
vbi at ad sūmū celi venerit. estiuos accēdit calo-
res. descendēs rursus autūno tēperie reddit. vbi
hō ad inferiorē redit circulū. ex glaciali compage
celi rigorē nobis hiberni frigoris derelinquit.

De itinere solis Cap. li.

Sol oriens per meridiem iter habet: qui
postq⁹ ad occasū venerit. et oceano se in-
tinxerit. p⁹ incognitas sub terra vias va-
dit. et rursus ad orientē recurrit.

De lumine lune Cap. lii.

Lunam quidā philosophi dicūt p⁹ziū lu-
men habere. globiq⁹ ei⁹ vnā partē eē lu-
cifulā. aliam hō obscuram. et paulatim se
vertēdo diuersas formas efficere. Alij ecōtra autē
lunā nō suū lumē habere. h⁹ solis radijs illumina-
ri. Unde et eclipsin patiē. si int⁹ ipsam et solē vm-
bra terre interueniat. Sol enī illi loco supior est:
hinc euenit ut qñ sub illo est p⁹te supiore luceat.
inferiore hō quā habet ad terras obscura sit.

De formis lune Cap. liii.

Prima figura lune
bicornis est ita

Secūda sectilis habet ita

Tertia dimidia habet ita

Quarta plena ita

Quinta iterū dimidia ex maiore ita

Sexta iterū sectilis ita

Septima bicornis ita

Septima autē semis. et vicesima secunda semis in
suo orbe medię sunt. Ceterę p⁹portionales sūt.

De interlunio lune Cap. liiii.

Interlunium lune est tēp⁹ illud int⁹ defici-
entē et nascētē lunā. Est autē. xxx. diēs q⁹
luna nō lucet. Quę ideo videri non pōt.
quia soli cōiuncta obscuratur. h⁹ eodē momēto re-
nascēs paulatim ab eo recedēdo videt⁹.

De cursu lune Cap. li.

Luna amissi ac recepti lūis vicibus men-
strua in cētro spacia moderat. Quę ideo
incedit obliquo et non recto cursu ut sol
scilicet ne incidat in centrū terre. et frequēt patiat⁹
eclipsin. Vicin⁹ enī ē ei⁹ circulus trē. Crescēs autē
orientē cornib⁹ spectat. decrescēs occidētē meri-
to. qz occasura et amissura ē lumen.

De vicinitate lune ad ter-
ras Cap. li.

Luna terris vicinior est q⁹ sol. inde et bre-
uiori orbe celer⁹ pagit cursū suū. Nam
iter qd i dieb⁹. ccc. lxx. sol pagit. ista per
xxx. diēs pcurrit. Unde et antiqui menses in luna.
annos aut in solis cursu posuerūt.

De eclipsi solis Cap. liii.

Eclipsis solis ē quotiēs luna. xxx. ad ean-
dem lineā qua sol vehitur puenit. ei⁹ se
obiiciēs solē obscurat. Nā deficere no-
bis sol videtur. dum illi orbis lune opponit⁹.

De eclipsi lune Cap. liiii.

Eclipsis lune est quotiēs in vmbra terre
luna icurrit. Non enī suū lumē habere
sed a sole illuminari putat. vnde et defe-
ctum patitur. si int⁹ ipsam et solē vmbra terre in-
terueniat. Patit⁹ autē hoc. xv. luna. eo vsq⁹ qd diu
centz atq⁹ vmbra obstat⁹ terre exeat. videatq⁹
solem. uel a sole videat⁹.

De differentia stellarū siderū
et astrorum Cap. lix

Stelles et sidera et astra inter se differunt.
Nā stella ē quilibet singularis. Sidera
hō sūt stellis plurimis facta. ut hyades.
pleiades. Astra autē sūt stellę grandes. ut orion
bootes. sed hęc nomina scriptores confundūt et
astra p⁹ stellis. et stellas p⁹ sideribus ponunt.

De lumine stellarum Cap. lx.

Stelles non habere proprium lumen. sed a
sole illuminari dicuntur. sicut et luna.

De situ stellarum Cap. lxi.

Stelles immobiles sunt. et cum celo fixę
perpetuo motu feruntur. neq⁹ cadunt p⁹
diem. sed a solis splendore obscurant⁹.

De cursu stellarū Cap. lxii.

Sidera aut feruntur. aut mouentur. Fe-
runtur quę celo fixę sunt et cum celo vol-
uuntur. mouentur hō quędam sicut pla-
netę id est erraticę. quę cursus suos vagos. certa
tamen diffinitione conficiunt.

De vario cursu stellarum Cap. lxiii.

Stelles p eo q p diuersos orbes celestium planetarū ferunt. Nam quedā celerius exortē serius occidunt. quedam tardius exortē citius ad occasum pueniunt. alię parit oriuntur et non simul occidunt. omnes aut suo tēpore ad suū cursum ppiū reuertuntur.

De interuallis stellarum Cap. lxiiii.

Stelles inter se diuersis interuallis distāt a terra. ppterā dispari claritate magis minusve nostris oculis apparent. Nam multe maiores sunt his quas videm⁹ cōspicuas. h longius posite parue videntur a nobis.

De numero circulari stellarum Cap. lxv.

Numerus circularis stellarum est. p quē cognoscitur in quāto tpe circulū suū vnaqueq stella pcurrat. siue p longitudinem siue p latitudinē. Nam luna octo annis fert ex plere circulū suū. mercurius annis. xx. lucifer annis. ix. sol annis. xix. vesp̄. xv. p̄beton ānis. xij. saturn⁹. xxx. Quibus pactis ad reuersionē circuli sui hsdē signis et parib⁹ reuertūt. Quedā sidera radijs solis p̄pedita. anomala fiunt. aut retrograda. aut stationaria. iuxta qd et poeta meminit dicens: Sol tēpora diuidit cui. mutat nocte diē radijsq potentibus astra ire verat. cursusq vagos ratione moratur.

De stellis planetis Cap. lxvi.

Quedam stellę ideo planetę dicūt. id ē errantes. quia p totum mundū vario motu discurrūt. Unde p eo q errant. retrogradę dicuntur uel anomala efficiuntur. id est qn p̄riculas addūt et detrahūt. Ceterū qn t̄m detrahunt retrogradę dicuntur. stationē aut faciūt quando stant.

De p̄cedentia et antegradatione stellarum Cap. lxvii.

P̄cedentia uel antegradatio stellarum est dū stella motū suū consuetū agere videt⁹ et aliqd p̄ter cōsuetudinē p̄cedit.

De remotione uel retrogradatione stellarum Cap. lxviii.

Remotio uel retrogradatio stellarum est. in qua stella dum motum suū agat. simul et retrosum moueri videtur.

De statu stellarum Cap. lxix.

Status stellarum est. quia dum stella semp mouetur. tamen in aliquibus locis stare videtur.

De nominibus stellarum quib⁹ ex causis nomina acceperunt Cap. lxx.

Sol appellat⁹ ē. eo q solus appareat. obscuratis fulgore suo cūctis siderib⁹. Luna dicta quasi lucina. ablata media syllaba. de qua Virgilius: Casta fauelucina. Sūpsit aut nomē p derivationē a solis luce. eo q ab

eo lumen accipiat. acceptūq reddat. Stelle dicte a stando. quia fixę stant semper in celo nec cadūt. Nam q videmus ecclō stellas quasi labi. nō sūt stellę. sed igniculi ab etherelapsi. qui sūt dū ventus altiora petens. etherē ignem secū trahit qui tractu suo imitatur stellas cadentes. Nam stellę cadere non possūt. Immobiles enim ut p̄dictū est sunt. et cum celo fixę feruntur. Sidera dicta q ea nauigantes considerando iter dirigunt ad cursus consilium. ne fallacibus vndis aut ventis alibi deducantur. Quedam aut stellę idcirco signa dicuntur. quia eas nauē obseruāt in gubernandis renigis. contēplantes aciem fulgorēq eorū. quib⁹ rebus status celi futur⁹ ostendit. Sed et omnes hoies ea intendūt ad p̄uidēdas aeris qualitates. p estatem et hyemē vernalēq temperiem. Ortu enim uel occasu suo. cernis stationib⁹ temporū qualitates significant. Signorū primus arcton qui in arcē fixus. vij. stellis in se reuolutis rotatur. nomen est gr̄cum qd latine v̄sa dicitur quę quia in modū plaustrī vertitur. nostri eā septentrionem dixerūt. Triones enim sūt proprie boues aratorij dicti eo q terram terant. quasi teriones. Septentriones aut nō occidere. aris viciuitas facit. quia i eo fixę sūt. Arctophylax dicit⁹. qd arcton. id est elicen v̄sam sequitur. Eundēq booten dixerunt. eo q plaustro h̄ret. signū multis spectabile stellis. int⁹ quas et arctur⁹ est. Arcturus sidus est post caudam maioris v̄se. positū in signo bootis. vnde et arcturus dictus ē quasi ἄρκτορ ὄψα quia bootis p̄cordis collocat⁹ ē. Oritur aut autūnali tēpore. Orion astrū ante tauri vestigia fulget. et dictus orion ab v̄rina id ē ab inundatione aquarū. Tēpore enī hyemis obortus mare et terras aquis et tempestatib⁹ turbat. Hunc latini iugulā vocant eo q sit armat⁹ ut gladius. et stellarū luce terribilis atq clarissim⁹. In quo si hęc fulgēt omnia serenitas portēdit. si obscurat hui⁹ acies tempestas cernit imminere. Hyades dicte ἄπὸ τοῦ ὕειν id est a luto et pluuijs. Nam pluuię gr̄ce ὕετορ dicūtur. Ortu quippe suo efficiunt pluuias. vnde et eas latini succulas appellauerūt. quia quādo nascuntur pluuiarū signa monstrantur. de quib⁹ Virgilius: Arcturū pluuiasq hyadas. sunt autē i fronte tauri. vij. et oriūtur tpe vernali. Pleiades a pluralitate dicte quia pluralitatem gr̄ci πλειότῃς appellant. Sūt aut stellę septē ante genua tauri. ex quibus vi. videntur. Nam latet vna. Has latini vergilias dicūt. a tēporis significatiōe. q vere exorūt. Nā occasu suo hyemē. ortu estatē. p̄mēq nauigatiōis temp⁹ ostēdūt. Canicula stella quę et syrius dicit⁹. estiuis mensib⁹ i medio centro celi ē. et dū sol ad eā ascēderit. cōiuncta cū sole duplicat calor ipsi⁹ et dissoluūt corpora et vaporant. vñ et ex ipsa stella dies caniculares dicuntur. qn et molestę sūt purgatiōes. Canis at vocat⁹ p̄t̄ea q corpora morbo afficiat. siue p̄t̄ flāme candorē eo q eiusmodi

fit. ut p[re] ceteris lucere videat[ur]. Itaq[ue] quo magis
eam cognosceret. syrión appellasse. Cometes stel-
la dicta ē eo q[uod] comas luminis ex se fundat. Q[uod]
gen[us] sideris q[ua]n[do] apparuerit. aut pestilētiā. aut fa-
mē. aut bella significat. Cometes at[que] latine crini-
re appellat[ur]. q[uia] in modū criniū flāmas spargūt. q[uo]s
stoici dicūt esse vltra. xxx. q[ua]rū noia et effect[us] quidā
astrologi scripserūt. Lucifer dicit[ur] eo q[uod] int[er] oia si-
dera plus lucem ferat. Est aut[em] vnus ex planetis.
Ibidē pprie et iubar dicit[ur]. eo q[uod] iubar lucis ex se fū-
dat. h[uius] et splendor solis ac lune et stellarū iubar vo-
cat[ur]. q[uod] in modū iubē radij ipsor[um] extendant[ur]. Ve-
sperus ē stella occidentalis. quā cognominatā p[ro]-
hibet a vespero hispanie rege. Est autē et ipsa ex
v. stellis planetis. nocte ducēs et solē sequēs. Fert
aut[em] q[uod] hęc stella oriens luciferū. occidēs vesperum
facit. De q[uo] statim. et alterno deprendit vnus i ortu
Planete stelle sūt que nō sunt fixę in celo ut reli-
que. h[uius] in aere ferunt[ur]. Dicit[ur] aut[em] planete. ἀπὸ τῆς
πλάνης. id ē ab errore. Nam interdū i austrū.
interdū in septentrionē. plerūq[ue] cōtra mundū. nō
nūq[uam] cū mūdo ferunt[ur]. q[ua]rū noia gręca sūt. Pheton
phenonca. pyrión. besper[us]. stylbon. Has roma-
ni noib[us] deor[um] suor[um] id ē iouis. saturni. martis. ve-
neris atq[ue] mercurij sacrauerūt. Decepti enī et deci-
pere volentes. in eor[um] adulationē. q[uod] sibi aliqd fm
amozē prestirissent. sidera ostēdebāt i celo. dicen-
tes q[uod] iouis esset illud sidus et illud mercurij. et cō-
cepta ē opinio vanitatis. Hanc opinionē erroris
diabolus confirmauit. xp[istu]s euertit. Jam nō illa
que ab ipsis gētilib[us] signa dicūt. in quib[us] et aian-
tiū imago de stellis forma[ta]. ut arcton. aries. taur[us]
libra et huiusmodi alia. hi q[uod] sidera p[re]iuderūt. in
numex stellarū speciē corp[or]is supstitiosa vanitate
pmoti finxerunt. ex causis quibusdā deor[um] suor[um] et
imagines et noia cōformantes. Nā arietē primū
signū. cui ut lib[er]e mediā mūdi lineā tradunt. p[ro]pter
ammonē. id ē ionē vocauerūt. q[uia] in ei[us] capite qui
simulacra faciūt. arietis cornua fingunt. Q[uod] si-
gnū gentiles ideo int[er] signa primū constituerunt.
q[uia] in mense martio. qui ē anni p[ri]ncipiū solē in eo
signo cursū suū pagere dicūt. S[ed] et taurū int[er] siede-
ra collocant. et ipsū in honozē iouis. eo q[uod] in bouē
fit fabulose cōuersus. q[ua]n[do] europā trāsuertit. Casto-
rem q[ue] et pollucē. post mortē int[er] notissima sidera
cōstituerūt. q[uod] signū gemini dicūt. Cancrū q[ue] in-
de dixerūt eo q[uod] cū ad id signū mense iunio sol ve-
nerit. retrogradit[ur] i modū cancri breuior[um]q[ue] dies
facit. Hoc enī animal incertam habet primā p[re]te-
rit. Deniq[ue] ad vtrāq[ue] p[re]te[rit] gressum dirigit. ita ut p[ri]or
pars sit posterior. et posterior p[ri]or. Leonē i grę-
cia ingentē hercules occidit. et p[ro]pter virtutē suam
hūc int[er] xij. signa constituit. Hoc signū sol cū at-
tigerit. nimiū calozē mūdo reddit. et annuus fla-
tus etefias facit. Virginis etiam signum idcirco
inter astra collocauerūt. p[ro]p[ter] q[uod] his dē dieb[us] i quib[us]
p[er] illud sol decurrit. terra crusta solis ardore nihil
pariat. Est enī hoc tēp[us] caniculariū dierū. Lib[er]ā

aut vocauerunt ab cōlitate mensis ipsius. q[uia]. viij.
kal. octobris sol p[er] illud signū currēs. equinociū
facit. vnde lucan[us]. Ad iustē pondera lib[er]e. Scor-
piū q[ue] et sagittariū. p[ro]p[ter] fulgura mensis ipsi[us] appel-
lauerunt. Sagittarius vir equin[us] crurib[us] defor-
mat[us]. cui sagittā et arcū adiungūt. ut ex eo mēsis
ipsi[us] fulmina demōstrent. Unde et sagittari[us] ē vo-
catus. Capricorni figurā ideo int[er] sidera finxerūt
p[ro]p[ter] caprā iouis nutrice. cui[us] posteriorē p[re]te[rit] corp[or]is
in effigiē piscis ideo finxerūt. ut pluuias eiusdem
mensis designarent. q[uia] solet idem mēsis plerūq[ue]
in extremis habere. Porco aq[ui]n[us] et pisces. ab im-
brib[us] tēpor[um] vocauerunt. q[uia] hyeme q[ua]n[do] i his signis
sol vertit. maiores pluuię pfundūt. Et miranda
dementia gentiliū. q[uod] nō solū pisces. h[uius] etiā arietes
et hircos et tauros. vras et canes. cancos et sco-
riones in celū trāstulerūt. Nā et aquilā et cygnū
p[ro]p[ter] iouis fabulas int[er] celi astra ei[us] memorie causa
collocauerūt. Perseū q[ue] et vxorē eius andromedā
postea q[uod] sunt mortui in celū receptos esse credi-
derūt. ita ut imagines eor[um] stellis designarēt. eo-
rūq[ue] appellare noib[us] nō crubescerent. Aurigā etiā
erichthoniū in celi astra collocauerunt. p[ro]pter q[uod]
vidissent eū primū q[ua]drigā iunxisse. Mirari sunt
enī ingeniū eius ad imitationem solis accessisse. et
p[ro]p[ter] hoc nomen ei[us] post mortē int[er] sidera posuerūt.
Sic calisto lycaonis regis filia dū ab ioue com-
pressa. et fabulose ab iunone i vsc[us] fuisset speciem
conuersa. que gręce arcton appellat[ur]. post interfe-
ctionē ipsius nomen eius iouis cum filio i stellis
septentrionalib[us] trāstulit. eāq[ue] arcton. filiū aut[em] ei[us]
arctophylar appellauit. Sicq[ue] lyra p[ro] mercurio
in celū locata. sic centaurus ebiron. p[ro]p[ter] q[uod] nutrie-
rat esculapiū et achillem int[er] astra dinumerat[ur] ē.
h[uius]q[ue] lib[er] mō supstitiōes h[ab]et ab hoib[us] nuncupent[ur].
sūt tñ sidera que deus i mundi p[ri]ncipio cōdidit.
ac certo motu distinguere t[em]p[or]a ordinauit. Ho-
rū igit[ur] signor[um] obseruationes uel geneses uel cete-
ra supstitiosa que se ad cognitionē sider[um] coniun-
gunt. id est ad noticiam fator[um] et fidei nostre sine
dubitatione contraria sunt. sic ignozari debent a
xpianis. ut nec scripta esse videāt[ur]. S[ed] nōnulli si-
dez pulchritudine et claritate pellecti. i lapsu stel-
lar[um] cecatis mentib[us] cōuenerūt. ita ut p[er] supputatio-
nes notias que mathesis dicit[ur]. euent[us] r[ati]o p[re]sci-
re posse conent[ur]. q[uia] non solū xpianę religiōis do-
ctores. sed etiā gentiliū plato aristoteles atq[ue] alij
veritate cōmori. concordī sententia dānauerunt.
dicētes confusionē rerum potius de tali suasionē
generari. Nā sicut gen[us] humanū ad varios act[us]
nascedi necessitate premere[re]. cur aut laudē mere-
ant boni. aut mali legū p[re]cipiāt vltionē. Et q[uod]uis
ipsi nō fuerint celesti sapientie dediti. veritatis tñ
testimonio errores eorū merito p[er]culunt. Q[uod] do-
autē iste septē seculariū disciplinarū. ideo a phi-
losophis vsq[ue] ad astra p[er]ductus est. scilicet ut ani-
mos seculari sapientia iplicatos a t[em]p[or]is reb[us] ab-
duceret. et in supna cōtēplatiōe collocaret.

Incipit liber quartus
De medicina Cap. I.

Medicina est que

corpi uel tuet uel restaurat salutem. Cuius materia versatur in morbis et vulneribus. Ad hanc itaque pertinent non ea tantum que ars eorum exhibet quam proprie

medici noiant. sed etiam cibum et potum regimen et tegmen defensio denique omnis atque munitio qua sanum nostrum corpus aduersus externos ictus casusque seruat.

De nomine eius Cap. II.

Nomen autem medicine a modo id est temperamento impositum estimatur. ut non satis sed paulatim adhibeat. Nam in multo contristatur natura. mediocri autem gaudet. unde et qui pigmenta et antidota satis uel assidue biberint ventrantur. Immoderatio enim omnis non salutem sed periculum affert.

De inuentoribus eius Cap. III.

Medicine autem artis auctor ac rector apud grecos prohibetur apollo. Hanc filius eius esculapius laude et ope ampliauit. sed postquam fulminis ictu esculapius interijt. interdicta ferre mendi cura. et ars simul cum auctore defecit. latuitque pannonos pene quingentos usque ad tempus artaxerxis regis persarum. Tunc eam reuocauit ad lucem hippocrates. asclepius patre genitus in insula coo.

De tribus heresibus medicorum Cap. IIII.

Et itaque tres viri totidem hereses iuenerunt. Prima methodica inuenta est ab apolline. que remedia sectatur et carmina. Secunda empirica id est experientissima. inuenta est ab esculapio. que non indiciorum signis. sed solis constat experientie. Tertia logica id est rationalis inuenta ab hippocrate. Iste enim discussis etatum regionum uel egritudinum qualitatibus. artis curam rationabiliter perscrutat. Empirici enim experientiam solam sectantur. logici experientie rationem adiungunt. Methodici nec elementorum rationem obseruant. nec tempora. nec etates. nec causas. sed solas morborum substantias.

De quattuor humoribus corporum Cap. V.

Sanitas est integritas corporis. et temperantia nature ex calido et humido. quod est sanguis. unde et sanitas dicta est quasi sanguinis stat. Morbi generali vocabulo omnes passionnes corporis continentur. quod inde veteres morbum nominauerunt. ut ipsa appellatio mortis vim que ex eo nascitur demonstrat. Inter sanitatem autem et morbum media est curatio: que nisi morbo congruat non perducit ad sanitatem. Morbi omnes ex quattuor nascuntur humoribus. id est ex sanguine et felle. melancolia et flegmate. Ex ipsis enim reguntur sani. ex ipsis leduntur infirmi. Dum enim amplius extra cursum nature creuerint. egritudines faciunt. Sicut autem quattuor sunt elementa. sic et quattuor humores. et unusquisque humor suum elementum imitatur. sanguis aerem. colera ignem. melan-

colia terram. flegma aquam. Et sunt quattuor humores sicut quattuor elementa. que conseruant corpora nostra. Sanguis ex greca etymologia vocabulum sumpsit quod vegetet et sustentet et uiuat. Colera greci vocauerunt. quod unius diei spacio terminetur. unde et colera id est fellicula nominata est. hoc est fellis effusio. Greci enim fel colen dicunt. Melancolia dicta. eo quod sit ex nigri sanguinis fece admixta abundantia fellis. Greci enim melan nigrum vocant. fel autem colen appellant. Sanguis latine vocatus quod suauis sit. unde et homines quibus dominatur sanguis dulces et blandi sunt. Flegma autem dixerunt quod sit frigida. greci enim frigus flegmonem appellant. Ex his quattuor humoribus reguntur sani. ex ipsis leduntur infirmi. Dum enim amplius extra cursum nature creuerint. egritudines faciunt. Ex sanguine autem et felle acutę passionnes nascuntur. quas greci oxias vocant. Ex flegmate ho-

Et melancolia veteres causas procedunt quas greci cronias dicunt.

De acutis morbis Cap. VI.

Oxia est acutus morbus qui aut cito transsit aut celeriter interficit. ut pleuresis phrenesis. Oxia enim acutum apud grecos et velocem significat. Chronia est plurius corporis morbus. qui multis temporibus remorat ut podagra phthisis. Chronon enim apud grecos tempus dicitur. Quędam autem passionnes ex propriis causis nomen acceperunt. Febris a feruore dicta est. est enim abundantia caloris. Phrenesis appellata siue ab impedimento mentis. quia greci mentem frenas vocant. seu quod dentibus frendent. Nam frendere est dentes concutere. Est autem perturbatio cum exagitatione et dementia ex colerica vi effecta. Cardia vocabulum a corde sumpsit dum ex aliquo timore aut dolore afficitur. Cor enim greci cardian vocant. Est enim cordis passio cum formidabili metu. Litargia a somno vocata. est enim oppressio cerebri cum obliuione et somno iugiter veluti stertentis. Synanchia a continetia spiritus et prefocatio dicta. Greci enim synechin continere dicunt. Qui enim in vitio laborant. dolore faucium prefocant. Flegmon est feruor stomachi cum extensione atque dolore. Flegmon est inquietudo cum rubore et dolore et extensione et duritia et vastitate. Que cum ceperit fieri. inquietudo et febris consequitur. Unde et dicta est flegmon apud tu phlegon id est inflammans. sic enim sentitur. et inde nomen accepit. Pleuresis est dolor lateris acutus cum febre et spuito sanguinolento. Latus enim grece pleura dicitur. Unde et pleuritica passio nomen accepit. Peripleumonia est pulmonis vitium cum dolore vehementi et suspirio. Greci enim pulmonem pleumon vocant. unde et egritudo dicta est. Apoplexia est subita effusio sanguinis. qua suffocati intereunt. Dicta autem apoplexia quod ex letali percussu repentinus casus fiat. Greci enim percussione apoplexin vocant. Spasmi grece latine contractio subita partium aut nervorum cum dolore nimio. Quam passionem a corde nominata dixerunt. quod in nobis principium vigoris habet. Fit autem duobus modis. aut ex repletione

aut ex inanitione. Tiranus maior est contractio
neruorum a ceruice ad dorsum. Telum lateris dolor est
dictum autem ita a medicis quod dolore corpus trans-
uerberet quasi gladio. Illos dolor intestinum.
vnde et illa dicta sunt. Græce enim εἰς αἷν obuoluere
dicitur quod se intestina præ dolore inuoluant. Hi et
torminosi dicuntur ob intestinum tormenta. Hydro-
phobia id est aquæ metus. Græci enim hydro aqua
vocant phobon timorē dicunt. vnde et latini hunc
morbum ob aquæ metum lymphaticum vocant. Fit autem
aut ex canis rabidi morfu aut ex acris spuma in
terrâ. piecra. quâ si homo uel bestia tetigerit aut
dementia repletur aut in rabiē vertitur. Carbunculus
dictus quod in ortu suo rubens sit ut ignis. postea ni-
ger ut carbo extrinsecus. Pestilentia est contagium
quod dum vnum apprehenderit. celeriter ad plures transsit.
Significat autem ex corrupto aere et in visceribus pene-
trando iniri. Hoc et si plerumque paucas potesta-
tes fiat. tamen sine arbitrio omnipotentis dei omni-
no non fit. Dicta autem pestilentia. quasi pestulencia quod
veluti incendiū depascat et toto descendit corpore
pestis. Idem et contagiū a contingendo. quod quæ te-
tigerit polluit. Ipsa et inguinaria ab inguinum per-
cussione. Eadem et lues. a labe et luctu vocata. quæ
tanto acuta est ut non habeat spacium temporis quod aut vi-
ta speret aut mors. sed repentinus languor simul cum
morte venit. De chronicis morbis Cap. vii.
Chronia est plures morbus qui multis tem-
poribus remorat. ut podagra plethysia.
Chronos enim apud græcos tempus dicitur
Cephalica ex causa vocabulum habet. capitis enim pas-
sio est. et græci caput cephalin vocant. Scorbutia
ab accidenti nomen sumpsit quod repentinus tene-
bras ingerit oculis cum vertigine capitis. Vertigo
autem est quotienscumque ventus confurget et terrâ in cir-
cuitum mittit. sic et in vertice hominis arteriæ et venæ ven-
rositate et resoluta humectatione gignunt. et in o-
culis gyrum faciunt. Unde et vertigo nuncupata est. Epi-
leptia vocabulum sumpsit quod mentem apprehendens. pariter
etiam corpus possideat. Græci enim apprehensionem
epilepsin vocant. Fit autem ex melancholico humore
quoties exuberaverit. et ad cerebrum conuersus fue-
rit. Hæc passio et caduca vocatur. eo quod cadens eger
spasmodum patitur. Hos etiam vulgus lunaticos vocat
quod per lunæ cursum comitem eos insania demonum.
Idem et laruatio. Ipse est et morbus comitialis. id
est maior et diutius quo caduci tenentur. Cuius tanta
vis est. ut homo valens concidat spumetque. Co-
mitialis autem dicitur quod apud gentiles cum comitiorum
die cuius accideret. comitia dimittebant. Erat autem
apud romanos comitiorum dies sollemnis in kalendis
ianuariis. Mania ab insania uel furore vocata. Nam
græcorum vetustas. furorem maniam appellabat. siue
ab iniquitate. quâ græci maniam vocauerunt. siue a
diuinatione. quod diuinare græce manin dicitur. Mel-
ancholia dicta est a nigro felle. Græci enim nigrum
melan vocant. fel autem colen appellant. Epilepsia
autem in phantasia sit. melancolia in ratione. ma-

nia in memoria. Typi sunt frigide febres quæ ab
usu typi appellabantur ab herba quæ in aqua na-
scitur. quæ latine forma atque status dicitur. Est enim
accessionum uel recessionum reuolutio per statuta tem-
porum interualla. Reuma græce. latine eruptio si-
ue fluor appellatur. Catarrus est fluor reumatis iu-
gis ex naribus. qui dum ad fauces venerit branchos
vocatur. dum ad thoracem vel pulmonem plethysia di-
citur. Eborica est quotiens infusio capitis. ossa
venerit narium. et prefocacionem fecerit cum steru-
tatione. vnde et eborica nomen accepit. Branchos
est prefocacio faucium cum frigido humore. Græci enim
guttur branchos dicunt. circa quæ fauces sunt. quas
nos corrupte branchias dicimus. Raucedo ampu-
ratio vocis est. Hæc et arteriasis vocatur. eo quod vocem
raucam et clausam reddat. ab arteriarum iniuria.
Spirium nomen sumpsit quod inspirationis dif-
ficultas est. quâ græci dyspnoia dicunt. id est suffo-
catione. Pleurumonia a pulmone nomen acce-
pit. Est enim pulmonis tumor. cum spumarum san-
guinearum effusione. Emoptois emissio sanguinis
per os. vnde et nomen accepit. hæma enim sanguis
dicitur. Plethysia est ulceratio et tumor in pulmo-
nibus qui in iuuenibus facilius euenire solet. Plethysia
autem apud græcos dicta quod sit totius corporis
consumptio. Tussis græce ab altitudine vocatur
quod a profundo pectoris veniat. Cuius contraria est
superior in faucibus ubi vna distillat. Apostema
a collectione nomen accepit. Nam collectiones
græci apostomas vocant. Empis dicta ab aposte-
mate intrinseco uel in latere uel in stomacho cum do-
lore et febribus et tussi. et abundantibus spumis et pu-
rulentis. Epaticus morbus a iecoris passione nomen
accepit. Græci enim iecur ἥπαρ vocant. Lienosis ab
splene vocabulum sumpsit. Græci enim splen lien di-
cunt. Hydrophysis nomen sumpsit ab aquoso humore
cutis. Nam græci hydro aqua vocauerunt. Est
enim humor subcutaneus. cum inflatione turgente. et an-
helitu fetido. Nephresis a renum languore nomen
accepit. renes enim græci nephresin dicunt. Paralysis
dicta a corporis impenetratione. facta ex multa infri-
gatione. aut in toto corpore. aut in parte. Laceria no-
men sumpsit a corporis iniuria. Laceria enim malam
verationem græci vocauerunt. Fit autem hæc passio ex
intemperantia egrotantis. uel curatione mala medica-
minis. aut post egrotandam tarda rescriptio. Atro-
phia nomen accepit a diminutione corporis. Nam græci
nutrimenti cessationem atrophian dicunt. Est enim
tenuitas corporis ex causis latentibus et paulatim con-
ualescentibus. Sarcian est superfluum carnis incremen-
tum. quo ultra modum corpora saginantur. Græci enim car-
nem sarca vocant. Ischia sis vocata a parte corporis
quâ verat. Nam hæretorum ossa. quorum summitas illorum
initio terminatur. græci ischia vocant. Fit autem de
flegmate quotiens descenderit in recta ossa et effi-
citur ibi glutinatio. Podagra græci a retentione
pedum dicunt nominatam et a ferili dolore. Si
quidem omne quod in ire fuerit. abusu ac agreste

vocamus. Artericus morbus ab articulo passionem vocabulum sumpsit. Calculus lapis est qui in vesica fit. unde et nomen accepit. Significat autem ex materia flegmatica. Stranguria dicta est eo quod stringat urinarum difficultatem. Saryriasis iuge desiderium veneris cum extensione naturalium locorum dicta passio a saryris. Diarria iugis ventris cursus sine vomitu. Dysenteria est diuisio continuationis id est ulceratio intestini. Dys enim diuisio est. enteria intestina. Fit autem antecedere fluore quem greci diarria vocant. L yenteria dicta quod cibum tanquam per lineam intestini nullis obstantibus faciat prolabi. Colica passio nomen sumpsit ab intestino quod greci colon appellant. Ragadie dicunt eo quod fissure sint rugis collecte circa orificium. Hec et hemorrhoides a sanguinis fluore dicte. Greci enim sanguinem hema dicunt.

De morbis qui in superficie cutis videntur. Cap. viii.

Alopecia est capillorum fluore circumscriptionis pilis fulvis acris qualitate habentibus vocata hoc nomine a similitudine animalis vulpecule quam greci alopecia vocant. Parotide sunt duritie vel collectiones que ex febribus aut ex aliquo alio nascuntur in aurium vicinitate unde et parotide sunt appellate. Ota enim grece auricule dicitur. Lentigo est vestigia macularum paruula in rotunditate formata a specie lenticule dicta. Hierisipira est quam latini sacrum ignem appellant id est execrandum per antefrasum. Siquidem in superficie rubore flammato cures rubescunt. Tunc moto rubore quasi ab igne vicina inuadunt loca ita ut etiam febres excites. Serpento est rubor cutis cum pustularum extantia et nomen sumpsit a serpente eo quod serpat per membra. Impetigo est sicca scabies prominens a corpore cum asperitate et rotunditate forme. Hanc vulgus sarnam appellat. Prurigo vocata a perurendo et ardendo. Nyctalmus est passio qua per diem visus patentibus oculis denegatur et nocturnis irruentibus tenebris redditur aut versa vice ut plerique volunt die redditur nocte negatur. Verruce aliud sunt phthiriasis aliud verruce sigillatim sunt phthiriasis non una fortior et circa ipsam plures inveniunt. Scabies et lepra utraque passio est asperitas cutis cum pruritu et squamatione. Scabies tenuis asperitas et squamatio est. Hinc denique nomen accepit que ita veluti purgamenta amittat. Nam scabies quasi squamies. Lepra vero cutis asperitas squamosa lepidem habet similis unde et nomen sumpsit. Cuius color nunc in nigredinem vertitur nunc in alborum nunc in ruborem. In corpore hominis ita lepra dinoscitur si variatim inter sanas cutis partes color diuersus appareat aut si ita se vbiq; diffundat ut omnia vni coloris quousque adulteri faciat. Elephantiasis morbus dicitur ex similitudine elephantis cuius naturaliter dura pellis et aspera nomen morbo in hominibus dedit quod corporis superficiem similem facit elephantorum cuti siue quod ingens passio est sicut animal ipsum ex quo derivatum ducit nomen. Ictericis greci appellant a cuiusdam animalis nomine quod sit coloris fellei. Hunc morbum latini

arcuatum dicunt a similitudine celestis arcus. Auriginem vero Varro appellari ait a colore auri. Regium autem morbum inde estimant dictum quod vino bono et regalibus cibis facilius curetur. Cancer a similitudine maritimi animalis vocatum vulnus sicut medici dicunt nullis medicamentis sanabile. Ergo precidi solent a corpore membrum ubi nascitur ut aliquantum uiuat tamen inde mortem quolibet tardius affuturam. Hordeolus est paruissima ac purulenta collectio in pilis palpebrarum constituta in medio lata et ex utroque conducta hordei granum similis unde et nomen accepit. Furunculus est tumor in acutum surgens dictus quod ferueat quasi feruiculus unde et grece anthrax dicitur quod sit igneus. Oscedo est qua infantum ora exulcerant dicta ex languore oscitantium. Frengulus ulcerum circa rictum oris similia his que sunt iumentis asperitate frenorum. Ulcus putredo ipsa vulnus quod ferro fit quasi vis et vlcus quod dolet quasi vlcus unde et vlcera. Pustula est in superficie corporis turgens veluti collectio. Papula est paruissima cutis erectio circumscripta cum rubore et ideo papula dicta quasi pupula. Sanies dicta quod ex sanguine nascitur excitato enim calore vulneris sanguis in sanie vertitur. Nam sanies non fit in quocunque loco nisi ubi sanguis aduenerit quod omne quod putrescit nisi calidum et humidum fuerit quod est sanguis putrefieri non potest. Sanies autem et tabes sibi differunt. Fluere enim sanie viuorum est tabes vero mortuorum. Cicatrix est obductio vulneris naturalis colorem partibus seruans dicta quod obducatur vulnera atque obcecat.

De remediis et medicaminibus Cap. ix.

Medicine curatio non est spernenda. Ad minimus enim et Esaias Ezechie languenti aliquid medicinale mandasse et Paulus apostolus Timotheo modicum vinum potesse dixit. Curatio autem morborum tribus generibus constat Pharmacia quam latini medicamina vocant chirurgia quam latini manuum operationem appellant manus enim apud grecos chiro vocatur dicta quam latini regulam nuncupant est enim observatio legis et vite. Sunt autem omnis curationis species tres. Primum genus dieteticum secundum pharmaceuticum tertium chirurgicum. Dieta est observatio legis ac vite Pharmacia est medicamentorum curatio. Chirurgia est ferramentorum incisio. Nam ferro excidunt que medicamentorum non senserint medicinam. Antiquior autem medicina herbis tamen et succis erat. Talis enim medendi usus cepit deinde ferro et ceteris medicamentis. Omnis autem curatio aut ex contrariis aut ex similibus adhibetur. Ex contrariis ut frigidum calido vel humido sicco sicut et in homine superbia sanari non potest nisi humilitate sanetur. Ex similibus vero sicut ligamentum vel rotundo vulnere rotundum vel oblongo oblongum apponitur. Ligatura enim ipsa non eadem membris et vulneribus omnibus sed similis simili coaptatur que duo etiam ipsa adiutoria nominibus suis significant. Nam antidotum grece

latine ex contrario datū dicit. Contraria enī con-
trarijs medicine ratione curant. At contra ex si-
mili-ut picra qđ interpretat amara. qđ gustus eius
amarus est. Ex conuenienti enī nomen accepit. qđ
amaritudo morbi amaritudine solui solet. Dia
autē medicamenta ex proprijs causis habent vocabu-
la. Hiera enī dicta quasi dina. Arteriaca qđ apta
sint gutturis meatui. et tumores faucium et arte-
riarum leniant. Tiriaca est antidotū serpentiniū
qđ venena pellunt. ut pestis peste soluat. Catbar-
rica gręce latine purgatoria dicunt. Catapodia
eo qđ modicū potest seu inglutiat. Diamoron a su-
co more nomen sumpsit. ex quo conficit. sicut dia-
codion. quia ex codia. id est ex papauere fit. sicut
diaspmaton quia ex seminibz componit. Electua-
riū vocatum. eo qđ molle sorbeat. Trochiscus di-
ctus quia in modū rotule deformatur. Trochos
enī gręce rota dicit. Collyria latino sonāt qđ vi-
tia oculorū detergant. Epithema. eo qđ supponat
alijs adiutorijs pcedētibz. Cataplasma. eo qđ
inductio sola sit. Emplastrū eo qđ inducat. Ma-
lagma. qđ sine igne maceret et cōprehendat. Ane-
mia gręce latine relaxatio dicit. Pessaria dicta qđ
intus inijciāt. Medicina iumentorū chiron qui-
dam gręcus inuenit. inde pingit diuidia pre ho-
mo. diuidia equus. Dicit aut chiron απὸ τῆς
χειρὸς ὡς ῥίχθω. quia chirurgicus fuit appellat.
Creticos dies medici vocant. quibus credo ex iu-
dicio infirmitatē b̄ nomē impositū ē. qđ qsi iudi-
cēt hominē et sentētia sua aut puniāt aut liberēt.

De libris medicinalibus Cap. x.

Forissimus ē sermo breuis. integrū sensū
positū rei scribens. Prognostica p̄u-
fio egritudinū. vocata a p̄noscēdo. P̄porter enī
medicum et p̄terita agnoscere et p̄sentia scire et
futura p̄uidere. Dynamidia potestas ē herbarū
id est vis et possibilitas. Nam in herbarū cura
vis ipsa dynamis dicit. Unde et dynamidia nū-
cupatur. vbi eorū medicine scribunt. Butanicum
herbariū dicit. qđ ibi herbe notent.

De instrumentis medicorum Cap. xi.

Achiridion dictum. qđ manu astringa-
tur. dum plurima contineat ferramenta.
Chir enim gręce manus vocat. Flebo-
tomū ab incisione vocatū. Nā incisio gręce tomi
dicit. Similaria. angistrū. spatomele. guia que
a latinis a similitudine cucurbitę. a suspirio ven-
tosa vocat. Deniqz animata spiritu per igniculū.
debinc p̄ciso corpori superposita. omne qđ inter-
cutē uel alius estuat. siue humorem siue sangui-
nem vocat in superficiē. Elistere est instrumentū
p̄ quod anema inijciť. Pila a pinsendis semini-
bus. id ē terēdis. Hinc et pigmēta. eo qđ in pila et
pilo agunt. quasi pilimenta. Est enim pila vas
concauum et medicorū aptum vsui. in qua p̄rie
riplanc fieri et pigmenta cōcidi solent. Varro aut
refert pilumnū quendam in italia fuisse. qui pin-
sendis p̄fuit aruis. vnde et pilumini et pistores.

Ab hoc ergo pilū et pilā inuenta quibus far pin-
situr. et ex eius nomine ita appellata. Pilū aut est
vnde contundit quicqđ in pila mittit. Morta-
rium. qđ ibi iam semina i puluerē redacta et mor-
tua condiant. Liricula est in qua circūducta col-
lyria resolunt. erit enim lenis. Nā aspera fran-
gi potius qđ resolui collyrium facit.

De odoribus et vnguentis Cap. xii.

Odor vocat ab acre. Thymiana lingua
gręca vocatur qđ sit odorabile. Nā thym-
mo dicit flos qui odorem refert. de quo
Virgilius: redolentqz thymo fragrantia mella.
Incensum dictum. qđ igne consumit dum offert.
Tetraidos. formulę incensi i longitudinē poze-
ctę: que fiunt ex quattuor pigmentis. Quattuor
enī gręce terra. formula idos dicit. Stacte ē in-
censū qđ ex pressura manat. dictū a gręcis σπῆρ
τοῦ στέγους. qđ ē manare siue distillare. My-
robalanū. quia fit ex glāde odorata. de quo Pra-
tius: et pressa tuis balanūs capillis. Oleum est
purū nulliqz rei admixtū. Unguentū nō ē omne
qđ ex cōmuni oleo confectū. aliarū specierū com-
mixtione augetur. odoris iocunditatē sumens. et
longius redolens. Unguenta autē quedā dicunt
a locis. ut telinū. cuius Julius cęsar meminit di-
cens. Corpusqz suauī telino vngimur. Hoc cōfi-
ciebat in insula telo. que ē vna ex cycladibz. Sūt
et quedā ab inuentorū noie. ut amaracinum. Nā
quidā tradunt regium quendam puerū amaracum
noie. cōplura vnguentorū genera ferēt. casu p̄o-
lapsū esse. et maiore ex cōmixtione odorē creasse:
vnde nunc optima vnguenta. amaracina dicunt.
sunt aut ex genere florum. Itē alia que a materie
sue qualitate dicunt. ut rosaceum a rosa. cypriū
a flore cypri. que p̄ inde et p̄rie materie odorē re-
ferunt. Ex his quedam simplicia vnguenta sunt
que ex vna tm̄ specie existunt. vnde et sui nominis
referunt odoratū. ut anetinū. est enī sincerum. ex
oleo et aneto tm̄. Composita aut sunt: que a plu-
ribz admixtis fiunt. vnde et nominis sui odorē
nō habēt. qđ obtinētibz alijs que admiscēt. in-
certū odorē iducūt. ut cerotū calcasticū marciacū.

De initio medicine Cap. xiii.

Querit a quibusdā. quare in ceteras li-
berales disciplinas. medicine ars nō cō-
tineat. Propterea qđ ille singulares cōti-
nent causas. ista nō omniū. Nam et grāmaticā
medic⁹ scire iubet. ut intelligere uel exponere pos-
sit que legit. siliter et rhetoricā. ut veracibz argu-
mentis valeat diffinire que tractat. nec nō et dia-
lecticā p̄pter infirmitatū causas rōne adhibita
p̄scrutādas atqz curādas. Sic et arithmeticā. p̄-
pter numerū horarū i accessionibz et periodis di-
cerum. non alię et geometriā p̄pter q̄lirates regio-
nū et locorū situs: in quibz doceat qđ quisqz ob-
seruare debeat. Porro musica incognita illi non
erit. Nā multa sunt que in egris hominibz p̄ hęc
disciplinam facta legunt. sicut de Dauid legitur:

medic⁹ oportet p̄noscere
p̄sentia p̄terita futura p̄uidere

qui a spiritu imundo saulem arte modulationis
cripuit. Asclepiades q̄ medicus phreneticū quē
dam p̄ symphoniam pristinę sanitati restituit. Do-
stremo ⁊ astronomia notam habebit. p̄ quā con-
templat̄ rationē astrozū ⁊ mutationes temporū.
Nam sicut ait quidā medicorū ⁊ cū ipsoz qualita-
tibus ⁊ nostra corpora cōmutant̄. hinc est q̄ medi-
ci secūda philosophia dicit. Utrazq̄ enī disci-
plina totum hominē sibi vendicat. Nam sicut p̄
illam anima. ita p̄ hanc corpus curat.

Incipit liber quintus
De auctoribus legū Cap. i.

Oysēs gētis he-

bree primus omnium diuinas
leges sacris litteris explica-
uit. Phorone⁹ rex grecis pri-
mus leges iudiciaq̄ cōstituit
Mercuri⁹ trimegistus pri-

mus leges egyptijs tradidit. Solon primus le-
ges atheniensibus dedit. Licurgus primus lace-
demonijs iura legū ex apollinis auctoritate con-
finxit. Numa pompili⁹ qui romulo successit i re-
gno. prim⁹ leges romanis edidit. Deinde cū po-
pulus seditiosos magistratus ferre nō posset. de-
cem viros legibus scribendis creauit. qui leges ex
libris solonis in latinū sermonē trāslatas. xij. ta-
bulis expoluerunt. Fuerūt autē hi Appius clau-
dus. L. genutius. P. sestius. L. veturius. B. iu-
lius. A. manlius. P. sulphitius. P. curtius. L.
romulius. Sp. posthum⁹. Hi decē viri legū con-
scribendarū electi sunt. Leges autē redigere in li-
bris primus consul pompeius instituerē voluit. h̄
nō pseuerauit. obtrektorū metu. Deinde cesar ce-
pit id facere. h̄ ante interfectus est. Paulatin autē
antiquę leges vetustate atq̄ incuria exoluerunt.
quarū ⁊ si nullus iam vltus est. noticia tamē ne-
cessaria videt̄. Leges nouę a constantino cesare
ceperūt. ⁊ reliquis succedentib⁹. erantq̄ p̄mixte ⁊
inordinate. Postea theodosius minor augustus
ad similitudinē gregoriani ⁊ hermodeniani co-
dicē factū constitutionū a constantini temporib⁹
sub proprio cuiusq̄ impatoris titulo disposuit. quē
a suo nomine theodosianum vocauit.

De legibus diuinis ⁊ humanis Cap. ii.

Omnes autem leges aut diuine sunt aut
humane. Diuine natura. humane mori-
bus constant. ideoq̄ hę discrepant qm̄
alię alijs gentibus placent. Fas lex diuina est. ius
lex humana. Trāsire p̄ agrū alienū fas ē. ius nō ē.

Quid differunt inter se ius

leges ⁊ mores Cap. iii.

Ius generale nomen est. Lex autē iuris est
species. Ius autē dictū. quia iustum ē. Omne
autē ius legibus ⁊ moribus constat. Lex est
cōstitutio scripta. Mos est vetustate pbata cō-
suetudo. siue lex non scripta. Nam lex a legendo
vocata. quia scripta est. Mos autē longa cōsue-

tudo est. de morib⁹ tantūmodo tracta. Con-
suetudo autē ē ius quoddā moribus institutū. quod
p̄ lege suscipit̄. cū deficit lex. nec differt scriptura
an ratione consultat quando ⁊ legē ratio cōmen-
dat. Porro si ratione lex cōstat. lex erit omne iam
qđ ratione constiterit. dūtaxat qđ religioni con-
gruat. qđ discipline conueniat. qđ saluti pficiat.
vocata autē consuetudo. q̄ in cōmuni est vltus.

Quid sit ius naturale Cap. iiii.

Ius aut naturale est. aut ciuile. aut gentiū.
Ius naturale est cōmune omnium nationū.
eo q̄ vbiq̄ instinctu nature. nō cōstitutio-
ne aliqua habet̄. ut viri ⁊ femine cōiunctio. libe-
rozū successio. ⁊ educatio. cōmunis omnium posses-
sio. ⁊ omnium vna libertas. acquisitio eoz̄ quę ce-
lo. terra mariq̄ capiunt̄. Itē depositę rei uel cō-
mēdatę pecunię restitutio. violentię p̄ vim repul-
sio. Nam hoc aut si quid huic simile ē. nunq̄ in-
iustum h̄ naturale equūq̄ habet̄.

Quid sit ius ciuile Cap. v.

Ius ciuile est. qđ quisq̄ populus uel quęq̄
ciuitas sibi propriū. humana diuināq̄ cau-
sa constituit.

Quid sit ius gentium Cap. vi.

Ius gentium est. sedium occupatio. edifica-
tio. munus. bella. captiuitates. seruitutes
postliminia. federa pacis. inducię. legatorum nō
violandorū religio. cōnubia inter alienigenas p̄-
hibita. ⁊ inde ius gentiū. q̄ eo iure omnes fere
gentes vtunt̄.

Quid sit ius militare Cap. vii.

Ius militare est belli inferendi solennitas.
federis faciendi nexus. signo dato congres-
sio in hostem uel cōmissio. itē signo dato receptio
item flagitiū militaris disciplina. si locus deserat.
itē stipendiorū modus. dignitatum gradus. p̄e-
miorū bonorū. veluti cum corona uel torques do-
nant̄. item p̄cedē decisio. ⁊ p̄sonarū qualitatib⁹
⁊ laboris iusta diuisio. ac principis portio.

Quid sit ius publicum Cap. viii.

Ius publicū est in sacris. ⁊ sacerdotibus. ⁊
in magistratibus.

Quid sit ius quiritum Cap. ix.

Ius quiritū est p̄prie romanorū. qđ nulli te-
nēt nisi quirites. id est romani. tanq̄ de le-
gitimis hereditatib⁹. de cretionibus. de tu-
telis. de vltucapionibus. quę iura apud nullū aliū
populū reperiunt̄. h̄ p̄prie sunt romanorū. ⁊ i cos-
dem solos cōstituta. Constat autē ius quiritum
ex legibus ⁊ plebiscitis ⁊ constitutionib⁹. princi-
pum. ⁊ edictis siue prudentiū responsis.

Quid lex Cap. x.

Lex est constitutio populi. qua maiores na-
tu simul cū plebibus aliquid ianxerunt.

Quid scita plebium Cap. xi.

Scita sunt. quę plebes tm̄ constituunt. ⁊
vocata scita. q̄ ea plebs sciat. uel q̄ scici-
tatur. ⁊ rogat ut fiant.

S Quid senatus consultum Cap. xii.
Enatus consultum est. qd tñ senatores
populis consulendo decernunt.

C Quid cōstitutio et edictū Cap. xiii.
Cōstitutio uel edictum. qd rex uel im-
perator constituit uel edicit.

R Quid respōsa prouidentū Cap. xiiii.
Esponsa sunt. que iuri consulti respon-
dere dicuntur consulētib⁹. vnde et responsa
Pauli dicta. Fuerūt enī quidā pruden-
tes et arbitri equitatis q institutiones ciuiles iu-
ris compositas ediderūt. quibus dissidentū li-
res contentionesq sopirent.

Q De legibus cōsularibus et
tribunitijs Cap. xv.

Quedam etiā leges dicuntur ab his qui cō-
diderūt. ut consulares. tribunitie. iulie.
cornelie. Nam et sub Octauiano cesare
suffecti cōsules papius et pompeius legē tulerūt.
quē a neminib⁹ eorū appellat papiā pompeia. con-
tinens patrū prēmia. p su sciendis liberis. Sub
eodē q impatore falcidi⁹ tribunus p lēbis legē
fecit. ne quis plus extraneis in testamēto legaret
q ut quarta pars supesset heredibus. ex cui⁹ noie
lex falcidia nuncupata est. Aquilius q legē con-
didit. quē hactenus aquilia nuncupatur.

S De lege satyra Cap. xvi.

Satyra hō lex est. quē de pluribus rebus
simul loquitur. dicta a copia rerū. et quasi
a satietate. vnde et satyrā scribere ē poe-
mata varia cōdere. ut Ouatij Iuuenalis et Persij

R De legibus rhodijs Cap. xvii.

Hodie leges naualium cōmertiōrū sunt
ab insula rhodo cognominatē. i qua an-
tiquitus mercatorū vsus fuit.

P De priuilegijs Cap. xviii.

Priuilegia autē sunt leges priuatorū. q si
priuatē leges. Nam priuilegiū inde di-
ctum q in priuato ferat.

O Quid possit lex Cap. xix.

Qnīs autē lex. aut pmittit aliquid. ut
vir fortis petat prēmij. aut vetat. ut sa-
ciarū virginū nuptias nulli petere lice-
at. aut punit. ut q cedem fecerit capite plectat. ci⁹
enī prēmio aut pena vita moderat humana.

Q uare lex facta sit Cap. xx.

Actē sunt autē leges ut earū metu huma-
na coerceat audacia. tutaq sit inē ini-
probos innocentia. et in ipsis improbis
formidato supplicio. refrene nocendi facultas.

Q ualis debeat fieri lex Cap. xxi.

Rit autē lex honesta iusta possibilis. fm
naturā. fm patrie consuetudinem. loco
temporq conueniens. necessaria. utilis.
manifesta q. ne aliquid obscuritatē in captiōe
contineat. nullo priuato comodo. h. p cōmuni ci-
uium utilitate conscripta.

D e causis Cap. xxii.

P Ragma grēcū est. qd latine causa dicitur.
vnde et pragmatica negocia dicuntur. et
actor causarū et negotiorū pragmaticus
nuncupatur.

D e testibus Cap. xxiii.

Estes sunt a quibus queritur veritas in
iudicio. Quos quisq ante iudiciū sibi
placitis alligat. necui sit postea liberum
aut dissimulare aut subtrahere se. vnde et alliga-
ri appellant. Itē testes dicti. q testamento adbi-
beri solent. sicut signatores q testamentū signāt.

D e instrumentis legalibus Cap. xxiiii.

U luntas est generale nomen omniū le-
galijū instrumentorū. quē q. nō vi h volū-
tate pcedit. ideo tale nomē accepit. Te-
stamentū vocatū. q. nisi testator mortuus fuerit.
nec confirmari potest nec sciri qd in eo scriptum
sit. q. clausum et obsignatum est. et inde dictū te-
stamentū. q. non valet nisi post testatoris monu-
mentū. vnde et a plus. Testamentū inquit i mor-
tuis confirmat. Testamentum sane in scripturis
sanctis nō hoc solū dicit qd nō valet nisi testa-
toribus mortuis. h. omne pactū et placitum testa-
mentū vocabant. Nā laban et iacob testamentū
fecerūt. qd vtiq etiam inter viuos valeret. Et in
psalmis legit. Aduersus te testamentū dispo sue-
runt. hoc est pactū. et innumerabilia talia. Tabu-
le testamenti inde appellate sunt. q. ante charte
et membranarū vsū. in dolatis tabulis nō solū
testamenta h. etiā epistolaz alloquia scribebant.
Unde et portitores earū tabellarij vocabāt. Te-
stamentū iuris ciuilis est. quinq testium signis
subscriptiōe firmatū. Testamentū iuris pctorij ē
septē testiū signis firmatū. h. illud apud ciues fit.
inde ciuile. istud apud pctores. inde iuris. p-
torij. Testamentū autē signare. notare est. id ē ut
notū sit qd scriptū est. Holographū testamentū ē
manu auctoris totū conscriptū. atq subscriptū.
vnde et nomē accepit. Greci enī bokon totū. gra-
phin litterā dicūt. Irritū testamentū est. si is qui
testatus ē. capite diminutus est. aut si nō rite fa-
ctū sit. Inofficiosum testamentū ē. qd frustra li-
beris exheredatis sine officio naturalis pietatē i
extraneas psonas redactū est. Ruptū testamen-
tū inde vocatū. eo q nascente posthumo. neq ex-
heredato nominatim. neq herede instituto dis-
rumpit. Suppressum testamentū est. qd i fraude
heredū uel legatariorū seu libertorū. nō ē palā pro-
latū. qd si nō lateret. tñ si pdictis psonis nō pferat.
supprimi tñ videt. Nuncupatio est. quā in tabulis
cerisq testator recitat. dicens. Hec ut in tabulis
his cerisq scripta sūt. ita dico. ita lego. itaq vos
ciues romani mihi testimoniū pbibete. et hoc di-
cit nuncupatio. Nuncupare enī est i palā nomi-
nare et confirmare. Jus liberorū est coniugū sine
liberis. inuicē p loco pignorū hereditatis alterna
conscripctio. Codicellū ut veteres aiūt sine dubio
ab auctore dictū. qui hoc scripturę gen⁹ instituit.

Est autē scriptura nulla indigēs solēnitate ver-
boꝝ. s; sola testatoris volūtatē. qualicūq; scriptu-
re significatione expressa. Qui beneficio volūta-
ribus defunctorū cōstat esse subuentū. ppter lega-
liū verboꝝ difficultatē. aut certe ppter necessitatē
adhibendoꝝ solenniū. ita ut qui scribit titulum
eiusdē scripturę codicillū vocet. Sicut autē codi-
cillus fit vice testamēti. ita eplā vice codicilloꝝ.
Cretio ē certus dierū numerus. in quo institutus
heres aut adit hereditatē. aut finito tēpore cre-
tionis excludit. nec liberum illi est vltra capiēde
hereditatis. Cretio appellata est. quasi decretio.
id est decernere vel constituere. ut puta ille heres
mihi esto. additq; cernitoq; infra dies tot. Adēū-
darū aut hereditatū centesim⁹ statutus erat dies
quibus nō est cretio addita. Fideicommissum di-
ctū. ut fiat qd a defuncto cōmittit. Nā fides di-
cta eo qd fiat. qd tñ nō directis verbis. s; p̄carium
exposcit. Pactū dicit inter p̄res ex pace cōueniēs
scriptura legib⁹ ac morib⁹ comprobata. et dictum
est pactū quasi ex pace factū. ab eo qd ē pango. vñ
et pepigit fedus. Placitū q; similiter ab eo qd pla-
ceat. Alij dicūt pactū esse qd volens quisq; facit.
placitū nō etiā nolens compellit. veluti qñ qsq;
paratus sit in iudicio ad respondendū. qd nemo
potest dicere pactū s; placitū. Mandatū dictū
qd olim in cōmisso negotio. alter alteri manū da-
bat. Ratū nō quasi rationabile et rectū. vnde
et qui pollicet. dicit ratū me esse. p̄fiteor. hoc ē fir-
mum atq; p̄petuum. rite autē esse non recte. s; ex
more. Chirographū. cautio vel cōscriptio duarū
instar chartarū. gr̄ce enī manu scriptū dicitur cau-
tio. Emptio et venditio est rerū cōmutatio atq;
contractus. ex cōueniētia veniēs. Emptio autē
dicta. qd a me tibi sit. venditio quasi venūdario.
id est a nūdinis. Donatio est cuiuslibet rei trans-
actio. Dictū autē dicunt donationem. quasi doni-
actionē. et dotē quasi do itē. P̄cedēte enī in nu-
ptijs donatiōe. dos sequit. Nam antiquus nu-
ptiarū erat ritus. qd se marit⁹ et vxor inuicē eme-
bant. ne videret vxor ancilla. sicut habem⁹ in iu-
re. Inde est qd p̄cedēte donatiōe viri. sequit dos
vxoris. Donatio vsufructuaria ideo dicit. qd do-
nator ex ea vsufructum adhuc retinet. fuato cui
donatū est iure. Donatio directa ideo nūcupat.
qd et iure et vsu statim transit in alterū. nec vltra
aliquid inde ad ius donatoris retorquet. Condi-
tiones p̄prie testiū sunt. et dicte conditiones. a cō-
dicendo quasi condictiones. qd nō ibi testis vnus
iurat. s; vel duo vel plures. Nō enī in vni⁹ ore sed
in duorū aut triū testiū stat omne verbū. Itē con-
ditiones. qd inter se cōueniat sermo testiū. quasi
condictiones. Stipulatio est. pmissio vel sponsio
vnde et pmissores stipulatores vocant. Dicta autē
stipulatio a stipula. Uereres enī qñ sibi aliquid
pmittēbant. stipulā tenentes frangebāt. quā ite-
rum iungētes. sponsones suas agnoscebant. siue
qd stipulū iuxta Paulū iuridicū firmum appella-

uere. Sacramentū est pignus sponsionis. vocatū
autē sacramentū. quia violare qd quisq; p̄mittit
p̄fidie est.

De rebus Cap. xxv.

Hereditas ē res que morte alicui⁹ ad quē-
piam peruenit. uel legato testamēto. uel
possessione retenta. Dicta autē hereditas a rebus
aditis. siue ab ere. qd qui possidet agrū et censum
soluit. inde et res. Res sūt que in nostro iure con-
sistunt. Jura aut sunt. que a nobis iuste possiden-
tur nec aliena sunt. Dicta aut res a recte habēdo.
ius a iuste possidēdo. Hoc enī iure possidet quod
recte. hoc recte qd bene. Qd autē male possidet.
alienū est. Male autē possidet. qui uel suis male
vrit. uel aliena p̄sumit. Possidet autē iuste. qui
nō irretit cupiditate. Qui aut cupiditate tene-
t. possessus est. nō possessor. Bona sunt honestorū
seu nobiliū. que p̄inde bona dicunt. ut nō habeāt
turpē vsum. s; ea homines ad res bonas vtantur
Peculiū p̄prie minorū est p̄sonarū. siue seruorum.
Nā peculiū ē qd pater uel domin⁹ filiū suum uel
seruum p̄ suo iure tractare patit. Peculiū autem
a pecudib⁹ dictū. in quib⁹ veterum constabat vni-
uersa substantia. Bonorū possessio est ius posses-
sionis. certo ordine certoq; titulo acquisita. In-
testata hereditas est. que testamento scripta non
est. aut si scripta sit. iure tamē nequaquā est edita.
Eaduca inde dicunt. qd eius heredes ceciderunt.
Familie heriscūde ē diuisio hereditatis int̄ here-
des. Heriscūde enī apud veteres diuisio nūcupat
Cōmuni diuidēdo est int̄ eos quib⁹ cōmunis res
est. que actio iubet postulantib⁹ his arbitrū dari.
cui⁹ arbitrato res diuidant. Finiū regūdoꝝ actio
dicta eo qd p̄ eā regant fines vtriq; ne dissipentur
dūmodo nō angustiore quinq; pedū loco ea con-
trouersia sit. Locatio ē res ad vsum data. cū dif-
finitione mercedis. Cōductio est res in vsum ac-
cepta. cū constituta mercede. Res credita est. que
in obligationē ita deducta est. ut ex tēpore qd con-
trahēbat. certū sit eā deferre. Usura est incremen-
tum fenoris. ab vsu gr̄is crediti nūcupata. Lomo-
dum est id qd nostri iuris est. et ad alios tēporaliē
translatū est. cū modo temporis qd diu apud eū sit.
vnde et comodū dictū est. Precariū est. dum prece
creditor rogatus p̄mittit debitorē in possessione
fundi sibi obligati demorari. et ex eo fruct⁹ capere.
Et dictū precariū. qd prece audit. quasi precadiū
r. p̄ littera cōmutata. Mutuū appellatum est. qd
id qd a me tibi dat. ex meo tuū fit. Depositum est
pignus cōmendatū ad temp⁹. quasi diu positum.
Deponere autē quis videt. cū aliquid. metu furti
incendi. naufragij. apud aliū custodiē causa de-
ponit. Interest aut in loquēdi vsu inter pignus et
arrā. Nā pignus ē qd dat ppter rem creditā que
dū reddit statim pignus auferit. Arra nō est que
primum p̄ re bonafidei contractu emptā ex parte
dat. et postea complet. Est enī arra cōplenda. non
auferēda. vñ qui habet arrā non reddit sic pign⁹

sed desiderat plenitudinem. et dicta arra. a re pro qua tradit. Item inter pignus et fiduciam et hypothecam. hoc interest. Pignus enim est quod propter rem editam obligat. cuius rei possessionem solam ad tempus consequitur creditor. ceterum dominium penes debitorem est. Fiducia est. cum res aliquam sumendam mutue pecunie gratia vel mancipat vel in iure credit. Hypotheca est. cum res aliquam commodat. sine depositione pecunie vel pignoris. pacto vel cautione sola interveniente. Momentum dictum a temporis brevitate ut tam cito quam statim salvo negotio reformetur. nec in ullam moram produci debeat quod reperitur. sicut nec ullum spacium est momenti. cuius tam brevis est temporis punctus ut in aliqua moram nullo modo producat. Instrumentum est unde aliquid construimus. ut cultus. calamus. ascia. Instructum. quod per instrumentum efficitur. ut baculus. codex. tabula. Usus qui in re instructa utimur. ut in baculo inniti. in codice legere. in tabula ludere. et ipse fructus agrorum quod eo utimur usus vocatur. Hec sunt illa tria. Ususfructus autem vocatur quod solo usu habere fructus. manente apud alium iure. Usucapio est ademptio dominii. per continuationem iuste possessionis vel biennii aut alicuius temporis. Mancipatio dicta est. quia manu res capit. Unde oportet eum qui mancipium accipit. comprehendere idipsum quod de mancipio datur. Cessio est proprie rei concessio. sicut est illud. cedo iure propinquitate. Cedere enim dicimus quasi concedere. id est. que propria sunt. Nam si aliena restituimus. non cedimus. Nam cedere proprie dicitur. quod contra veritatem alteri consentit. ut Cicero Cessit inquit amplissimi viri auctoritati vel potius paruit. Interdictum est quod a iudice non in perpetuum sed per reformandum momento ad tempus. interim dicitur. salva propositione actionis eius. Precium vocatum eo quod pro illud damus. ut per vice. rem quam appetimus possidere debeamus. Comertium dictum a mercibus. quo nomine res venales appellamus. Unde et mercator dicitur ceterus multorum hominum. qui res vendere vel emere solent. Integri restitutio est cause vel rei reparatio. Causa redintegratur. que vi potestatis expleta non est. Res redintegratur. que vi potestatis ablata atque extorta est.

Decriminibus in lege constitutis Cap. xxvi.

Crimen a carendo nomen habet ut furtum. falsitas et cetera que non occidunt. sed infamant. Facinus dictum a faciendo malum quod noceat alteri. Flagitium. a flagitando corruptelam libidinis quam noceat sibi. Hec sunt duo genera omnium peccatorum. Unus est virtutis potestatis. per quam causa siue res vel aufertur vel extorqueatur. Unus priuata est si quisque ante iudicium armatis hominibus quemquam a suo deiecerit vel expugnauerit. Unus publica est si quis ciuem ante populum vel iudicem vel regem appellante necauerit. aut torserit. siue verberauerit. vel vinxerit. Dolus est mentis calliditas. ab eo quod deludat. Aliud enim agit. et aliud simulat. Pertroni aliter estimat dices. Quid est iudicis dolus? Nimirum ubi aliquid factum est. quod legi dolet.

habentis dolum. accipite nunc malum. Calunia est iurgium alienae litis. a caluendo. id est decipiendo dicta. Falsitas appellata a fando aliud quam verum est. Iniuria est iniusticia. Hinc est illud Virgilii: Cum turba iniuria matrem admonuit. Iniuria est quod audet aliquid contra ordinem iuris. Seditio dicitur dissensio ciuium: quod seorsum alij ad alios eunt. Nam hi maxime turbatione rerum et tumultu gaudet. Sacrilegium proprie est sacrarum rerum furtum. postea et in idolorum cultu habetur hoc nomen. Adulterium est illusio alieni coniugij. quod quod alter alteri thorum commaculauit. adulterij nomen accepit. Stuprum. rapina proprie est illicitus coitus. a corumpendo dicitur. Unde Virgilius. Rapto potest. id est stupro frui. Homicidium vocabulum compositum est ex homine et cedere. Qui enim cedere in hominem fecisse comptus erat. homicidium veteres appellabant. Parricidium actio non solum in eum dabatur qui parentem. id est qui patrem vel matrem interemisset. sed et in eum qui fratrem occiderat. et dictum parricidium quasi parentis cedium. Interneciei iudicium in eum dabatur qui falsum testamentum fecerat. et ob id hominem occiderat. Accusatore eius possessio bonorum sequebatur. Interneciei autem significatio est quasi hominis quedam enecatio. Nam propositionem inter preponebant ne. Nemus. Mare interbibere. et Plautus. Interluere mare. id est ebibere et eluere. Furtum est rei alienae clandestina correctatio. a furuo id est fusco vocatum. quia in obscuro fit. Furtum autem capitale crimine apud maiores fuit. ante penam quadrupli. Peruasio est rei alienae manifesta presumptio. Furtum autem earundem rerum fit que de loco in locum transferri possunt. peruasio autem et earum que transferuntur. et earum que immobilia sunt. Inficiatio est negatio debite rei cum a creditore deposcit. Fidei et abiuratio. id est rei credite abnegatio. Ambit iudicium in eum est qui largitione honorem capit et ambit. amissurus dignitatem quam munere inuadit. Peculatus iudicium in eos datur. qui fraudem et rario faciunt. pecuniamque publicam interuertunt. Nam a pecunia peculatum dictum est iudicium. Non autem sic iudicatur furtum rei publice sicut rei priuatae. Nam ille sic iudicatur ut sacrilegus. quia fur est sacrorum. Repetundarum accusatur qui pecunias a sociis cepit. In hoc iudicio reus si ante moriatur. in bona eius iudicium redditur. Incesti iudicium in regines sacratas vel propinquas sanguine constitutum est. Qui enim talibus miscetur. incesti. id est incesti habent. Maiestatis reatu tenentur hi qui regiam maiestatem leserunt vel violauerunt. vel qui rem publicam perdiderunt. vel cum hostibus consenserunt. Diaculum dictum pro eo quod expiari potest. commissum sunt enim que erant quoquo ordine expianda.

De penis in legibus constitutis Cap. xxvii.

Ompliciter malum appellatur. vnum quod homo facit. alter quod patitur. Quod facit. peccatum est. quod patitur pena. Malum autem tunc plenum est cum et preteritum est. et impendit ut sit et dolo et metu. Pena dicta quia puniat. Est autem epiteton nomen. et sine adiectione non habet plenum

sensum. addicis penā carceris. penā exilij. penam mortis. et impleas sensum. Supplicium proprie dicitur non quod quocumque modo puniatur. sed qui ita damnatur ut bona ei consecrentur. et in publicum redigantur. Nam supplicia dicebant supplicamenta. et supplicium dicitur de cuius damnatione delibatur aliquid deo. unde et supplicare. Octo genera penarum in legibus contineri. Tullius scribit. id est damnum. vincula. verbera. talionem. ignominiam. exilium. servitutem. et mortem. His namque penis vindicatur omne perpetratum peccatum. Damnum a diminutione rei vocatum. Vincula a vinciendo id est artando dicta. eo quod cōstringant atque retineant. uel quod vi ligant colla. Compedes dicti. quod continent pedes. Pedicæ sunt laquei. quibus pedes illaqueantur. dictæ a pedibus capiendis. Latencæ autem quod capiendo teneant utraque vestigia. ne progrediantur. Itē catenæ quod se capiendo teneant plurimis nodis. Manicæ sunt vincula quibus manus capiuntur. licet et manicæ tunnicarum sint. Meruus est ferreum vinculum. quo pedes nec etiam ceruices impediuntur. Boia est torques damnatorum quasi iugum bouum. ex genere vinculorum est. Carcer est in quo custodiuntur noxii. et dicitur carcer quod eo homines coercentur. includanturque. quasi a cer ab arcendo scilicet. Locū autem in quo seruantur noxii carcerem dicimus numero tamen singulari. unde non emittuntur quadrigæ carceres vocamus. numero tamen plurali. Verbera dicta. quod cum agitantur aerem verberant. Hinc flagra et plage et flagella. quod cum flatu et strepitu in corpore sonant. Nam plage quasi flagæ. scilicet plage et flagra primæ positionis sunt. flagella autem per diminutionem dicta. Anguilla est qua coercentur in scholis pueri. quæ vulgo scutica dicitur. Fustes sunt quibus iuvenes per criminibus feriuntur. appellati quod præfixi in follis stent. quos palos rustici vocant. Vercres dicti quod manibus vectentur. unde ostia saxaque velluntur. sed hi ad penas legum non pertinent. Virgæ sunt similitates frondium arborumque. dicte quod virides sunt. uel quod vim habeant arguendi. quæ si lenis fuerit. virga est. si certe nodosa uel aculeata. scorpis rectissimum nomen vocatur. quod arcuato vulnere in corpus infigit. Ictus proprie flagellorum sunt. ab agitando vocati. Ungulæ dicte quod effodiant. Hæc et fidiculæ. quod his rei in eculeo torquentur. ut fides inueniatur. Eculeus autem dicitur quod extendat. Tormenta non quod torquendo mentem inueniant. Est et lautumnum supplicij genus ad verberandum aptum. inuentum a tarquinio superbo ad penas sceleratorum. Itē enim prior lautumnas tormenta. fustes. metalla atque exilia adinuenit. et ipse prior ex regibus exilium meruit. Talio est similitudo vindicte. ut talis quis patiatur ut fecit. Hoc enim et natura et lege est institutum. ut ledentem similis vindicta sequatur. Unde et illud est legis. oculum pro oculo. dentem pro dente. Talio autem non solum ad iniuriam referenda. sed etiam pro beneficio reddendo ponitur. Est enim communis sermo et iniuriæ et beneficentiæ. Ignominium dictum eo quod definit habere honestatis nomen is qui in aliquo crimine deprehenditur. Dictum autem ignominium quasi sine no-

mine. sicut ignarus sine scientia. sicut ignobilis sine nobilitate. Hoc quoque et infamium. quasi sine bona fama. Fama autem dicta. quod fando id est loquendo peragatur. per traduces linguarum. et aurium scriptis. Est autem nomen et bonarum rerum et maliarum. Nam fama felicitatem interdum est. ut illud est. Illustrius fama. quod laus est. malarum. ut Virgilius. Fama malum quo non aliud velocius ullum. Fama autem nomen certi locum non habet. quod plurimum mendax est. adiciens multa uel demutans de veritate. quæ tam diu viuit. quam diu non probatur. At ubi probaueris. esse fama cessat. et exinde res nominatur. non fama. Exilium dictum. quasi extra solum. Nam exul dicitur. qui extra solum est. Unde postliminio redeuntibus. hoc est de exilio reducendis. qui sunt eieci in iniuriam. id est extra limen patrie. Diuiditur autem exilium in relegatis et deportatis. Relegatus est quæ bona sua sequuntur. deportatus quæ non sequuntur. Proscriptio exilij procul damnatio. quasi porro scriptio. Itē. proscriptus quod palam scriptus. Metallum est ubi exules deputantur ad eruendam venam. marmoraque secanda in crustis. Seruitus a seruando vocata. apud antiquos enim. qui in bello a morte seruabantur. serui vocabantur. Hæc est sola malorum omnium postrema. quæ liberis omni supplicio grauior est. Nam ubi libertas perijt. vna ibi perierunt et omnia. Mortium non diuersi casus. ex quibus crux uel patibulum in quo homines appensi cruciantur uel patiuntur. unde et nomina habent. patibulum enim vulgo furca dicitur. quasi ferens caput. suspensum enim et strangulatum hæc exanimat. sed patibuli minor pena quam crucis. Nam patibulum appesos statim exanimat. crux autem suffixos diu cruciat. unde et in euangelio latronibus ut morerentur et de ligno ante sabbatum deponerentur. crura confracta sunt. quod ligno suspensi cito mori non poterant. In ipso quoque genere necis differt. Crudelius est enim in aqua spiritum torquentis extinguere. ignibus uel frigore et fame necari. canibus et bestiis exponi. Nam ferro mori. etas quam maior optauit. Gladius enim sine grauiori cruciatu compendiosa morte vitam finire nouit. Culleus est parricidale vasculum. ab oculendo id est claudendo dictum. Est autem vter ex corio factus. in quo parricide cum sumia et gallo et serpente inclusi in mare precipitantur. Omnium autem istarum mortium genus animaduersionis nomen. Animaduersionis enim est. quando iudex reum puniit. et dicitur animaduersione. id est animam illuc vertere. intendere utique ad puniendum reum quod iudex est. Ideo autem romani aquam et ignem interdicebant quibusdam damnatis. quod aer et aqua cunctis patent. et omnibus data sunt. ut illi non fruerentur quod omnibus per naturam concessum est.

De chronice vocabulo Cap. xxviii.

Chronica grece dicitur quæ latine temporum series appellatur. qualis apud grecos eusebius cesariensis episcopus edidit. et Hieronymus presbyter in latinam linguam conuertit. Chronos enim grece. latine tempus interpretatur.

De momentis et horis Cap. xxix.

Tempora autem momentis. horis. diebus mensibus. annis. lustris. seculis. etatibus diuiduntur. Momentum est minimū atque angustissimū tempus. a motu siderum dictū. Est enim extremitas horae in breuib⁹ interuallis. cum sol aliqd sibi cedit. atque succedit. Hora graecū nomen est. et tamē latinū sonat. Hora enim finis est temporis. sicut et orae sunt fines maris. fluuiorum et vestimentorum.

De diebus Cap. xxx.

Dies est praesentia solis: siue sol supra terras. sicut nox sol sub terris. Ut enim dies aut nox sit: causa est aut supra terrā sol: aut sub terris. Dies legitim⁹. xxiij. horarū ē. vsq; dum dies et nox spacia sui cursus ab oriente vsq; ad aliū orientālē solem. celi volubilitate concludat. Abusiue autem dies vnus est. spaciū ab oriente sole vsq; ad occidentē. Sunt autem diei spacia duo. interdiū atque nocturnū. et ē dies quidē horarū. xxiij. spaciū autem horarū. xij. Vocatur autem dies. a parte meridie. Unde et in vsu est ut sine commemoratiōe noctis. numerū dicam⁹ dierū. sicut et in lege diuina scriptū est: factū est vespere et mane dies vn⁹. Dies secundum aegyptios inchoat ab occasu solis. secundum persas ab ortu solis. secundum athenienses a sexta hora diei. secundum romanos a media nocte. Unde et tūc galliciniū est. quā vox diei ostendit praeconiū. quā et mesonyctius afflatus sit. Dies dicti a dijs. quorum nomina romani quibusdā sideribus sacrauerunt. Primum enim diē a sole appellauerunt. qui princeps ē omnium siderum. sicut et idē dies caput est cunctorum dierum. Secundū a luna quae soli et splendore et magnitudine. prima ē. et ex eo muruat lumen. Tertiū a stella maris. quae vespere vocatur. Quartū a stella mercurij. quā quidā candidū circulū dicunt. Quintū a stella iouis. quā phetontē aiunt. Sextū a veneris stella. quā luciferum asserunt. quae inter omnia sidera plus lucis habet. Septimum a stella saturni. quae sexto caelo locata. xxx. annis fertur explere cursū suū. Proinde autem ex his vij. stellis nomina diebus gentiles dederunt. eo quod per eosdē aliqd sibi effici estimarent. dicentes habere a sole spiritū. a luna corp⁹. a mercurio ingenium et linguā a venere voluptatē. a marce sanguinē. a iouem perantiā. a saturno humore. Talis quippe extitit gentiliū stulticia. quae sibi fingerūt tā ridiculosa fingmenta. Apud hebreos autem dies prima. vna sabbati dicitur. quae apud nos dies dominicus est. quae gentiles soli dedicauerunt. Secūda sabbati. secūda feria quae seculares diē lunae vocant. Tertia sabbati. tertia feria. quae illi diē martis vocant. Quarta sabbati. quarta feria. quae mercurij dies dicitur a paganis. Quinta sabbati. quinta feria est. id est quint⁹ a diē dominico. quae apud gentiles iouis vocatur. Sexta sabbati. sexta feria ē. qui apud eosdē paganos veneris nuncupatur. Sabbatū autem septimus a dominico die est quae gentiles saturno dedicauerunt. et saturni nominauerunt. Sabbatū autem ex hebreo in latinū requies interpretatur. eo quod deus in eo requiescisset ab

omnibus operibus suis. Melius autem in vocabulis dierum de ore christiano ritus loquēdi ecclesiastic⁹ praedit. Tamē si quē forte consuetudo traxerit ut illud crearet ex ore quod improbat corde. intelligat illos omnes: de quorum nominibus appellati sunt hi dies. homines fuisse. et propter beneficia quēdā mortalium. quae plurimū potuerūt et eminuerūt in hō seculo. delati sunt eis ab amatoribus suis diuini honores et in diebus et in sideribus. huiusmodi a nominibus hominum sidera nuncupata. et a sideribus dies sunt appellati. Amando autem ferierum nuncupatae sunt. quod in eis nobis sit temp⁹ dictiōis. id est in diuino vel humano officio fari. huiusmodi festi dies hominum causa instituti sunt. feriari causa diuorum sacrorum. Partes diei tres sunt: mane. meridies. et suprema. Mane lux matura et plena. nec iam crepusculū. Et dictū mane a manu. manū enim antiqui bonū dicebāt. Quid enim meli⁹ liceat? Alij mane existimant vocari a dijs manibus. quae conuersatio a luna ad terrā est. Alij putant ab aere quia manus. id est rarus ē atque spiciuus. Meridies dicitur quasi medidies. hoc est medius dies. uel quod tunc purior dies est. Meridie enim purū dicitur. In toto enim die nihil clari⁹ meridie. quā sol e medio caelo rutilat. et omnē orbem pari claritate illustrat. Suprema est postrema pars diei. quā sol cursum suū in occasum vertit. dicta eo quod superest ad partē ultimā diei. Serū vocatur a clausis feris. quā iam nox venit ut vnusquisque somno tutior sit. Hodie quasi hoc die. et quotidie nō cotidie. ut sit quot diebus. Eras quod est postea. Hesternū est pridie. et dictum hesternū ab eo quod iam dies ipse sit a nobis extraneus. et praeteriūdo alien⁹. Pridie autem quasi prior die. Perendie. id est pante die. uel in antecessu. i. pri⁹.

De nocte Cap. xxxi.

Nox a nocendo dicta. eo quod oculis noceat. Quae idcirco lunae ac siderum lucem habet ne indecora esset. et ut consolarentur homines nocte operantes. et ut quibusdā animantibus quae lucem solis ferre nō possunt. ad sufficientiā temperet. Noctis autem et diei alternatio propter vicissitudinē dormiēdi vigilandiq; effecta est. et ut operis diurni laborē. noctis requies temperet. Noctē autem fieri. aut quia longo itinere lassat sol et cum ad ultimū celi spaciū puenerit elanguescit ac tabefact⁹ efflat suos ignes. aut quod eadē vi sub terras cogit. quae super terras. protulit lumen. et sic vmbra terrae noctē facit. Unde et Virgilius. Ruit oceano nox inuoluens vmbra magna terrāq; polūq;. Noctis praesepiē sunt. id est vespere. crepusculū. conticiniū. intempestum. galliciniū. matutinū. diulculum. Vesper a stella occidentali vocatur. quae solē occidū sequitur. et tenebras sequētes praecedat. De qua Virgilius: Ante diē. clauso componit vespere olympo. Tenebras autem dictas quod teneant vmbas. Crepusculū est dubia lux. Nam creperum dubiū dicimus. hoc ē inter lucem et tenebras. Conticiniū est. quā omnia silent. Conticescere enim silere est. Intempestū est mediū et inactuosum noctis tempus: quando agi

nihil potest et omnia sopore quiescentia sunt. Nam tempus per se non intelligitur nisi per actus humanos. medium autem noctis actu caret. Ergo interpesta inactuosa quasi sine tempore hoc est sine actu per quem dinoscitur tempus. Unde est. In tempore venisti. Ergo interpesta dicitur quia caret tempore id est actu. Gallicinium propter gallos lucis praenuncios dicitur. Matutinum est inter abscessum tenebrarum et aurore aduentum. et dictum matutinum quia hoc tempus inchoante mane sit. Diluculum quasi iam incipiens parua dici luit. Hec aurore quae sole praecedat. Est autem aurore dici clarescentis exordium. et primum splendor aeris. quod graece eos dicitur. quae nos per derivatio nem aurore vocamus. quasi eura. Unde est illud. Et letis eois curus equis. Et iter. Eosque acies.

De hebdomada Cap. xxxii.

Hebdomada dicta a numero dicitur septem quorum repetitio et menses et anni et secula pagunt. Hepta enim graeci septem dicunt. hanc nos septimanam vocamus. quasi septem luces. Nam manet lux est. Octauum autem dies id est primum est. ad quem redit. et a quo rursus hebdomadis series orditur.

De mensibus Cap. xxxiii.

Mensis nomen est graecum de lunae nocte tractum. Luna enim mene graeco sermone vocatur. Unde et apud hebraeos menses legitimi non ex solis circulo. sed ex lunae cursu enumerantur. quod est de noua ad nouam. Egyptii autem primi propter lunae velocitatem cursu. et ne error computatiois et velocitate accideret. ex solis cursu diem mensis adinuenerunt. quo tardior solis motus facilius poterat comprehendere. Januarius mensis a iano dicitur. cui fuit a gentilibus consecratus. uel quia limes et ianua sit anni. Unum et bifrons idem ignis pingit. ut introitum anni et exitum demonstraret. Februarius nuncupatur a februo. id est plutone. cui eo mense sacrificabatur. Nam ianuarii diis superis. februarium diis manibus romani consecrauerunt. Ergo februarius a februo. id est a plutone. non a febre. id est egritudine nominatur. Martius appellatur propter martem romanorum gentis auctorem. uel quia eo tempore cuncta aiantia agant ad mare et ad concubendi voluptatem. Idem appellatur et mensis nouorum quia anni initium mensis est martius. Idem et nouum ver inditio scilicet germinum. quia in eo virescentibus fructibus nouis. transactorum praestat occasus. Aprilis per uenere dicitur. quasi aphroditum. graece enim aphroditum uenere dicitur. uel quia hoc mense omnia aperiuntur in flore. quasi aperilis. Maius dicitur a maiia matre mercurii. uel a maioribus natum. quod erat principes reipublice. Nam hunc menssem maioribus. sequentem vero minoribus romani consecrauerunt. unde et iunius dicitur. Ante enim ipse in centurias seniorum et iuniorum diuisus erat. Iulius vero et augustus de honoribus hominum iulii et augusti cesarum nuncupati sunt. Nam prius quintilis et sextilis vocabantur. quintilis quia quintus erat a martio. quae principem anni testantur esse romani. sextilis similiter quia sextus sit. September nomen habet a numero et imbre. quia septimum est a martio et imbres habet. Sic et october. nouember atque december. ex numero et

imbribus acceptum vocabula. quae numeri decurrere decem finit. per eo quod denarius numerus praecedentes numeros claudit. Calendas autem et nonas et idem propter festos dies romani instituerunt. uel propter officia magistratum. In his enim diebus conueniebatur in urbibus. Quidam autem calendas a colendo appellari existimant. Apud veteres enim diuis mensium principia colebantur. sicut et apud hebraeos. Idus autem plerique latinorum ab edendo dictum putant. quia hi dies apud veteres epulae essent. Nonae a nudinis vocantur. nudine enim sunt publice conuentiones siue mercimonia.

De solsticiis et equinoctiis Cap. xxxiiii.

Solstitium dictum quasi solis statum. quia tunc sole stante crescunt dies uel noctes. Equinoctium appellatum. quia tunc dies et nox horarum spacio aequi consistunt. Duo sunt autem solstitia. unum estiuum octauo kalendas iulias. de quo tempore remeare sol ad inferiores incipit circulos. aliud hyemale. octauo kalendas ianuarias. quod tempore sol altiores incipit circulos petere. Unum et hyemalis solstitii dies minimus. sicut estiuum maximus inuenitur. Item duo sunt equinoctia. unum vernale. et aliud autumnale. quae graeci ισομεριος vocant. Sunt autem haec equinoctia die octauo kalendas aprilis. et octauo kalendas octobris. quia anni olim in duas partes tam diuidebatur. haec est estiuum et in hyemale solstitium. et in duo hemisphaeria.

De temporibus anni Cap. xxxv.

Tempora anni sunt quattuor: uer. aestas autumnus. et hyems. Dicta sunt autem tempora a coionis reparatione. quia inuicem se humore siccitate. calore et frigore temperant. Haec et curricula dicuntur. quia non stant sed currunt. Constat autem post factum mundum ex qualitate cursus solis tempora inter nos menses fuisse diuisa. Quorum temporum tale veteres discretionem faciunt. ut primo mense uer nouum dicatur. secundo adultum. tertio praecipit. Sic et aestas in suis tribus mensibus. noua. adulta et praecipit. sic et autumnus. nouus. adultus et praecipit. Item hyems noua. adulta. et praecipit siue extrema. Unde est illud Virgilii. Extremum sub casu hyemis. Uer autem dictum quia vireat. Tunc enim post hyemem vestit tellus herbas. et in florem cuncta praepunt. Aestas dicitur ab aestu id est a calore. et aestas quali aestu. id est exulta et arida. nam calor aridus est. Autumnus a tempestate vocatur. quando et folia arborum cadunt et omnia maturescunt. Hyemem autem ratio hemisphaerii nuncupauit. quia tunc breviori sol voluit circulo. Unum et bitemporum bruma dicitur. quasi βροχεια χειρο. id est breuis dies. uel a cibo quia maior tunc sit vescendi appetitus. Edacitas enim graece bruma appellatur. Unde et imbrumati dicuntur quibus fastidium est ciborum. Hibernus autem inter hyemem et vernum est. quasi hibernus quod plerumque a parte totam hyemem significat. Haec tempora. singulis etiam caeli partibus ascribuntur. Uer quippe orienti datur. quia tunc ex terris omnia oriuntur. aestas vero meridiano. eo quia pars eius calore flagrantior sit. hyems septentrioni eo quia frigorebus et perpetuo gelu torpeat. autumnus occiduo. eo quia

graves morbos habeat. Unde et tunc oia folia arborum defluunt. Ut autem autumnus abundet morbis. facit hoc confinium frigoris et caloris. et copugnantia inter se contrariorum aerum.

De annis Cap. xxxvi.

Annus est solis anfractus. cum pactis trecentis. lxx. diebus ad eadem loca siderum redit. Annus autem dictus. quia mensibus in se recurrentibus voluitur. Unde et annus quasi annus. id est circulus qui in se redeat. ut Virgilius: Atque in se sua per vestigia voluit annus. Sic enim apud egypcios indicabatur ante inuertas litteras. picto dracone. caudam suam mordente. quia in se recurrit. Alii annum dicunt ἀπὸ τοῦ ἀναγενοῦσθαι id est ab inuolutione. renouatur enim semper. Tria sunt autem genera annorum. Aut enim lunaris annus est. xxx. dies. aut solstitialis qui. xij. continet menses. aut magnus omnium planetis in eundem locum recurrentibus. qui fit post annos solstitiales plurimos. Era singulorum annorum constituta est a cesare augusto quando primus censu excogitato romanum orbem descripsit. Dicta autem era ex eo quod omnis orbis esset reddere. professus est rei publice.

De olympiadibus et lustris et iubilis Cap. xxxvii.

Olympias apud grecos constituta apud elidem grecorum ciuitatem. elij ageribus agone et quinquennale certamen. quattuor medijs annis vacantibus. et ob hoc elidum certaminis tempus olympiadem vocauerunt. quadriennio in vna olympiade supputato. Lustrum vero est penteteris. id est quinquennium. quod quanto anno dicitur condidit propter olympiadas a romanis. adhuc enim psules. adhuc era nondum erat. Est enim quinquennale tempus. Ideo vero sic vocat eo quod censu per quinquennium in republica pacto urbs roma lustrabat. Iubileus interpretatur remissionis annus. Est enim hebraice et sermo et numerus. qui septenis annorum hebdomadibus. id est xl. et ix. annis teritur in quo clangebatur tubis. et ad omnes reuertebatur antiqua possessio. debita absoluebantur. confirmabantur libertates. Hunc numerum etiam in diebus pentecoste et ipsi celebramus post domini resurrectionem remissa culpa. et totius debiti chirographo euacuato. ab omni neru liberi. suscipientes aduenientem in nos gratiam spiritus sancti.

De seculis et etatibus Cap. xxxviii.

Secula generationibus constant. et inde secula quod sequantur. Ab euntibus enim alijs alia succedunt. Hunc quidam quinquagesimum annum dicunt. quem hebrei iubilum vocant. Ob hanc causam et ille hebraeus qui propter uxorem et liberos amans dominum suum. ante pertusa. seruitio subiugatus. seruire iubet in seculum. hoc est usque ad annum quinquagesimum. Etas plerumque dicitur et per vno anno. ut in annalibus. et per vij. ut homines. et per centum et per quouis tempore. Unde et etas tempus quod de multis seculis instruit. Et dicta etas quasi euitas. id est similitudo cui. Nam cum est etas perpetua. cuius neque initium

neque extremum nescit. quod greci vocant conas. quod alii quoniam apud eos pro seculo. alii quoniam per eterno ponit. unde et apud latinos est derivatum. Etas autem proprie duobus modis dicitur. aut enim homines. sicut infantia. iuuentus. senectus. aut mundi. cuius prima etas est ab adam usque ad noe. secunda a noe usque ad abraham. tertia ab abraham usque ad dauid. quarta a dauid usque ad transmigrationem iudei in babylonem. quinta deinde usque ad aduentum saluatoris in carnem. sexta quae nunc agitur usquequo mundus iste finiat. Quae decursus per generationes et regna. primus ex nostris iulianus africanus sub impatore marco aurelio antonino simplicis historiae stilo elicit. Dehinc eusebius episcopus caesariensis. atque sanctae memorie hieronymus presbyter chronicorum canonem multipliciter ediderunt. historia regnis simul et temporibus ordinata. Dehinc alii atque alii. inter quos precipue victor turonensis ecclesiae episcopus recensitis priorum historiis. gesta sequentium etatum usque ad consulatum iustini iunioris impatoris expleuit. Horum nos temporum summam ab exordio mundi ad augusti Eraclij impatoris vel sumtilani regis gottthorum. quanta potuimus breuitate notauimus tempora. adiacente e latere descendente linea temporum cuius indicio summa praeterita seculi cognoscat. Quae decursus per generationes et regna ita inspicitur.

De discretionem temporum Cap. xxxix.

Prima etas continet in exordio sui creatio. ne miseri. Primo enim die deus in lucis nomine condidit angelos. secundo in firmamenti appellatiōe celos. tertio in discretionis vocabulo specie aquarum et terre. quarto luminaria caeli. quinto animantia ex aquis. sexto animantia ex terra et hominem quem appellauit adam.

Adam anno. 230. genuit seth. a quo filij dei 230. Seth anno. 205. genuit enos. qui primus cepit inuocare nomen domini. 435. Enos anno. 190. genuit caynan. 625. Caynan anno. 170. genuit malaleel. 795. Malaleel anno. 165. genuit iareth. 960. Iareth anno. 162. genuit enoch qui translat. est. 1122. Enoch anno. 165. genuit metusalam. 1287. Metusalam anno. 167. genuit lamech 1454. Lamech anno. 188. genuit noe. Archa edificata. 1642. Noe autem anno. 600. factum est diluuium. 2242.

Secunda etas.

Secunda etas. Em post diluuium. ij. anno genuit arfaxat a quo chaldei. 2244. Arfaxat anno. 135. genuit sala. a quo antiqui samarites et indii fuerunt. 2379. Sala anno. 130. genuit heber. a quo hebrei. 2509. Heber anno. 134. genuit salech. Turris edificata. 2643. Salech anno. 130. genuit ragau. Dii primi adorati. 2773. Ragau anno. 132. genuit seruch. Regnum inchoat scytharum. 2905. Seruch anno. 130. genuit nachor. Regnum egyptiorum nascitur 3035. Nachor anno. 79. genuit thara. Regnum assyriorum sycimorumque exoritur. 3114. Thara anno. 70. genuit abraham. Coraastres magicam repperit. 3184.

Tertia etas.

Abraham an. c. genuit ysaac et sara libera. *Ma pri' et isinabel a quo et isinabeli te.* 3284. Ysaac an. 60. genuit iacob Argiuorū reguū inchoat. 3344. Jacob an. 91. genuit ioseph. Phoroneus grēcie leges dedit. 3435. Ioseph an. 110. virit. Grēcia segetes habere cepit. 3545. Hebreorū seruitutis in egypto an. 144. Arblas astrologiā inuenit. 3689. Moyses an. 40. rexit populū i heremo. Hebrei legē et litteras habē ceperūt. 3729. Josue an. 27. Erichthoni' in troia primus quadrigā iunxit. 3756. Otho niel an. 40. Ladmus lrās grēcis dedit. 3796. Aoth an. 80. Fabule fictę sunt. 3876. Delboza an. 40. Apollo medicīnę artē inuenit et cytharā repperit. 3916. Sedcon an. 40. Mercuri' lirā repperit et orpheo tradidit. 3956. Abimelech an. 3. Eborus in grēcia inuenit ē. 3959. Thola an. 22. Priamus regnauit in troia. 3981. Jair an. 22. Carmentis latinas lrās repperit. 4003. Iepte an. 6. Hercules flānis se iniecit. 4009. Abessan an. 7. Alexander belenā rapuit. 4016. Abdon an. 8. Troia capta ē et cneas i italiā venit. 4024. Samson an. 20. Ascanius albā pdidit ciuitatē a qua albani. 4044. Heli sacerdos an. 40. Archa testamēti capit. 4084. Samuel et saul an. 40. Homerus fuisse putat. 4124.

Quarta etas.

Ouid an. 40. Carthago a didone cōditur. Bad narhan et asaph pphetauerunt. 4164. Salomon an. 40. Templum hierosolymis edificat. 4204. Roboam an. 17. Regnū isrl et iuda diuidit. 4221. Abia an. 3. sub q achimelech pontifex fuit. 4224. Asa an. 41. Achias amos iehu iobel et azarias pphetauerūt. 4265. Josaphat an. 25. Pphetauit helias et heliseus abdias et micheas. 4290. Joram an. 8. Pphetauit helias et heliseus. 4298. Ochocias an. 1. Helias rapit. 4299. Athalia an. 7. Jonadab fili' rechab sacerdos claruit et ioiada pontifex. 4306. Joas an. 40. Cacharias ppheta occidit inter tēplū et altare. Helise' morit. 4346. Amasias an. 29. Carthaginē quidā hoc tpe asserūt cōditā. alij nō. ut ē. 4375. Ocias an. 52. Olympias a grēcis instituit. assyriorūq regnū in medos transferē. 4427. Joathā an. 16. Remus et romulus nascunt. 4443. Achac an. 16. Roma cōdit. 4459. Eccebias an. 29. Senat' romę fit. 4488. Manasses an. 55. Sibilla fama claruit. 4543. Amon an. 12. Censu primū agit. 4555. Josias an. 32. Thales pbs agnoscit. 4587. Joachim an. 11. Nabuchodonosor iudeā capit. 4598. Sedechias an. 11. Tēplū hierosolymis incensū ē. Sappho mulier diuerso poemate claruit. 4609.

Quinta etas.

Hebreorū captiuitat' an. 70. Judith historia cōscribit. 4679. Darius an. 34. Judeorū captiuitas resoluit. 4713. Xer-

tes an. 20. Sophocles et euripides tragedi celebrant insignes. 4733. Artaxerxes an. 40. Esdras incensā legē renouat. 4773. Darius qui et nothus an. 19. Hęc etas habuit platonē. et gorgyam primū rhetorē. 4792. Artaxerxes an. 40. Hester historia scribit. 4832. Artaxerxes q et ochus an. 26. Demosthenes et aristoteles pdicant. 4858. Xerxes an. 4. Xenocrates illustris habet. 4862. Darius an. 6. Alexander hierosolymā cepit. 4868. Alexander magn' an. 5. Asiā obtinuit. 4873. Ptolemē' an. 40. Machabeorū liber inchoat primus. 4913. Philadelphus an. 38. Septuaginta interpretes agnoscunt. 4951. Euergetes an. 26. Iesus sapientie librū cōposuit. 4977. Philopater an. 17. Ab isto iudei pcelio victi. 40. milia corruerūt armatorum. 4994. Epiphanes an. 24. Machabeorū secūda libri historia cōponit. Romani grēcos obtinuerunt 5018. Philometor an. 35. Scipio africam vicit 5053. Euergetes an. 29. Brut' hispaniā subegit. 5082. Gotther an. 17. Thaces romāis subiicit. 5099. Alexander an. 10. Syria romanis subiecta est. 5109. Ptolemēus an. 8. Rhetorica ars romę cepit. 5117. Dionysius an. 30. Pompei' iudeam capit. 5147. Cleopatra an. 2. Egyptus romanis subditur. 5149. Julius cęsar an. 5. Hic primus monarchiā tenuit. 5154.

Sexta etas.

Octavianus an. 56. Christus nascitur. 5210. Liberius an. 23. Xpus crucifigit. 5233. Cains galicula an. 4. Matt' be' euāgelii scripsit. 5237. Claudius an. 14. Marcus euāgelii edidit. 5251. Nero an. 14. Petrus et paulus necant. 5265. Vespasian' an. 10. Hierosolyma a tito subuertitur. 5275. Titus an. 2. Hic facundus et pius fuit. 5277. Domitian' an. 16. Iohes i pathmos relegat. 5293. Nerua an. 1. Iohes ephesum rediit. 5294. Traian' an. 19. Iohes aplus requiescit. 5313. Adrianus an. 21. Aquila interpretes habet. 5334. Antoninus pius an. 22. Valētinus et Marcion agnoscunt. 5356. Antoninus verus an. 19. Catafrigarū heresis orit. 5375. Commodus an. 13. Theodocion terti' interpretes habet. 5388. Elius prinax an. 1. Nihil habet historie. 5389. Seuerus an. 18. Simmachus iterpres quartus habet. 5407. Antoninus caracalla an. 7. Quinta editio hierosolymis inuenit. 5414. Macrinus an. 1. Hui' breuitas vite nihil gestorū habet. 5415. Aureli' antonin' an. 4. Sabellij heresis orit. 5419. Alexander an. 13. Origenes insignis habetur. 5432. Maximus an. 3. Iste germanos vicit. 5435. Gordianus an. 7. Iste de parthis et persis triūphauit. 5441. Philippus an. 7. Hic prim' xpianus impator fuit. 5448. Decius an. 1. Antoni' monach' claruit. 5449. Gallus an. 2. Nouat' heresim condidit. 5451. Valerianus an. 15. Eyprianus martyrio coronatur. 5466. Claudius

an. 2. Iste gothos ab illirico expulit. 5468.
 Aurelianus an. 5. Iste xpianos psequit. 5474.
 Tacitus an. 1. Huius breuitas vite nihil habet
 historie. 5475. Probus an. 6. Manicheorum
 heresis orta est. 5481. Carus an. 2. Iste de pphis
 triumphauit. 5483. Diocletianus an. 20. Iste
 diuinis libris aduultis. martyria facit. 5503. Ba-
 lerus an. 2. Huius breuitas vite nichil dignu hi-
 storie contulit. 5505. Constantinus an. 30. Ni-
 cene synodus congregatur. 5535. Constantius
 an. 24. Antropomorphitarum heresis oritur. 5559.
 Julianus an. 2. Hic ex xpiano paganus effectus
 est. 5561. Iovinianus an. 1. Iste iterum xpianus
 effectus est. 5562. Valens an. 14. Gotthi here-
 tici efficiuntur. 5576. Gratianus an. 6. Priscil-
 lianus agnoscitur. 5582. Valentinianus an.
 7. Hieronymus in berthelem predicatur. 5589.
 Theodosius an. 3. Iohannes anachorita cla-
 ruit. 5592. Archadius an. 13. Iohannes chry-
 sostomus floruit. 5605. Honorius an. 15. Augu-
 stinus epus claruit. 5620. Theodosius an. 27.
 Nestor heresiarches exiit. 5647. Marcia-
 nus an. 6. Chalcedonensis synodus agitur. 5653.
 Leo maior an. 16. Egypti errore dioscori latrat
 5669. Ceron an. 17. Acephalorum heresis orta e.
 Corp barnabe apli et euangelii matthei repertu
 est. 5686. Anastasius an. 27. Fulgentius epus
 predicatur. 5713. Iustinus an. 2. Acephalorum
 heresis abdicatur. 5721. Iustinianus an. 29.
 wandali in africa a Belisario extinguunt. 5760.
 Iustinus an. 11. Armeni fidem xpi suscipiunt.
 5771. Liberius an. 7. Longobardi italia capuit.
 5778. Mauricius an. 21. Gotthi catholici effe-
 cri sunt. 5799. Focas an. 8. Romani ceduntur a
 pphis. 5807. Eraclius an. 27. Huius qntor quar-
 to religiosissimi principis fiseputi in hispania iu-
 dei baptizantur. Residuū sexte etatis tempus. soli
 deo est cognitum. 5857.

Incipit liber sextus de veteri
 et nouo testamento Cap. I.

Vetus testamen-

tū ideo dicitur. quia venien-
 te nouo cessauit. De quo apo-
 stolus meminit dicens: Vete-
 ra transierunt et ecce oia noua
 facta sunt. Testamentū autē no-

uū ideo nuncupat. quia innouat. Nō enī illud di-
 scunt. nisi homines renouari ex vetustate p gra-
 tiam. et prinentes iam ad testamentū nouū. quod
 est regnū celoz. Hebrei autē vetus testamentum
 esdra anctore iuxta numerū litterarū suarū in. xxiij.
 libris accipiūt. diuidētes eos in tres ordines. le-
 gis scilicet et prophetarū et agiographoz. Primus ordo
 legis in quinq libris accipit. quoz primus est genesis
 qd est genesis. secundus esinorh. qd ē exodus. ter-
 tius vagecra. qd est leuiticus. quartus vagedaber.
 quod ē numerus. quintus elcaddabarim. quod ē

deuteronomiū. Hi sunt quinq libri moysi. quos
 hebrei thozat vocant. latini legē appellant. Pro-
 prie autē lex appellatur. quia p moysen data ē. Se-
 cundus ordo ē prophetarū. in q continent libri octo.
 quoz primus iosue bennun. qui latine iesu naue
 dicitur. secundus sopthim. qd est iudiciū. tertius
 samuel. qui est regum primus. quartus malachim.
 qui est regum secundus. quintus esaias. sextus hie-
 remias. septimus ezechiel. octauus taresra qui di-
 citur. xij. prophetarū. qui libri qz sibi p breuitate ad-
 iuncti sūt p vno accipiunt. Tertius ē ordo agio-
 graphoz. id est sancta scribingentū. in quo sūt libri
 nouē. quoz primus iob. secundus psalteriū. tertius
 maslorh. quod est proueria salomonis. quartus
 coeleth qd est ecclesiastes. quintus syrasirim. qd ē
 cantica canticorū. sextus daniel. septimus dabra-
 min quod ē verba dierū. hoc est paralyponenon
 qui ē cristonicon. qui i duos libros diuidit apud
 grecos et latinos. octauus esdras. nonus hester. qui
 simul omnes. v. viij. et ix. fiunt. xxiij. sicut superius
 comprehensi sunt. Quidam autē ruth et cinorh.
 quod latine dicit lamentatio hieremie. agiogra-
 phis adiciunt et xxiij. volumina testamēti vete-
 ris faciunt. iuxta. xxiij. seniores qui ante conspe-
 ctum dñi assistūt. Quartus ē apud nos ordo ve-
 teris testamenti eoz librorū qui i canone hebrai-
 co non sunt. Quoz primus sapientie liber est.
 secundus ecclesiasticus. iij. tobie. iij. iuditb. v. et vi.
 machabeorum. quos licet iudei inter apocrypha
 separent. ecclesia tamē xpi inter diuinos libros et
 honorat et predicat. In nouo autē testamēto duo
 sunt ordines. primus euangelic. in quo sūt mat-
 theus. marcus. lucas et iohannes. secundus apo-
 stolicus. in quo sūt paulus in. xiiij. epistolis. petrus
 in duabus. iohānes in tribus. iacobus et iudas i
 singulis. actus aploz et apocalypsis iohānis. Sū-
 ma aut vtriusq testamenti trifarie distinguit. id
 est in historia. in morib. in allegoria. Rursus ista
 tria multifarie diuidunt. id ē. quid a deo. quid ab
 angelis uel ab hominib. gestū dictūq sit. quid a
 prophetis nunciatum de xpo et corpore eius. quid de
 diabolo et mēbris eius. qd de veteri et nouo ppo.
 qd de presenti seculo et futuro regno atq iudicio.

De scriptoribus et vocabulis
 sanctorū librorū Cap. II.

Veteris testamenti fm hebreoz traditio-
 nem hi phibet auctores. Primus moy-
 ses diuine historie cosmographia i quinq
 voluminibus edidit. quod pentateucū nominat.
 Pentateucū autem a quinq voluminibus dicitur.
 Penta enī grece quinq. teucen volumē vocat. Be-
 nefis liber inde appellatur. eo q exordiu mundi et
 generatio seculi in eo contineat. Exodus nō cri-
 tum ab egypto uel egressum populi isrl dixerit. et
 ex ea causa nomen accepit. Leuiticus appellat eo
 q leuitarum ministeria et diuersitatem victimarū
 exequit. totusq i eo ordo leuiticus annotat. Nu-
 meroz liber vocatur eo q in eo egressus de egypto

tribus dinumeratur. et xl. duarum per heremum mansionum in eo descriptio continetur. Deuteronomium greco sermone appellatur. quod latine interpretatur secunda lex. id est repetitio et euangelice legis prefiguratio. que sic ea habet que priora sunt ut tamen noua sint omnia que in eo replicantur. Josue liber nomen accepit a iesu filio naue. cuius historia continetur. scriptorem vero eius eundem iosue hebrei asseuerant. in cuius textu post iordanis transitum regna hostium subuerunt. terra victori populo diuiditur. et per singulas urbes viculos montes atque confinia ecclesie celestisque ipsam spiritualia regna prefigurant. Iudicum nomen a principibus populi. qui preceserunt in israel post moysen et iosue antequam dauid et ceteri reges existerent. Hunc librum et ruth. edidisse creditur samuel. Liber samuel eiusdem samuelis natiuitatem. et sacerdotium et gesta describit. idcirco et ab eo nomen accepit. Et quis hic liber saul et dauid historia continetur. utriusque tamen ad samuelem referuntur. quia ipse vnxit saul in regnum. ipse dauid in regem futurum. Cuius libri primam partem conscripsit idem samuel. sequentia vero eius usque ad calcem scripsit dauid. Malachim liber. pinde appellatur. eo quod reges iude et israelitice gentis. gestaque eorum per ordinem digerat temporum. Malachim enim hebraice. latine regum interpretatur. Hunc librum hieronimus primus in unum volumine coegit. Nam antea sparsus erat per singulorum regum historias. Paralypomenon grece dicitur quod nos pretermittor. uel reliquorum dicere possumus. quia ea que in lege uel regum libris. uel omissa uel non plene relata sunt. in isto summam et breuiter explicatur. Liber iob. quidam moysen scripsisse arbitrantur. alij unum ex prophetis: nonnulli vero eundem iob post plagam sue passionis scriptorem fuisse existimant. arbitantes. ut quod certamina specialis pugne sustinuit ipse narraret quod victorias expediuit. Principia autem et fines libri iob apud hebreos. psalterii oratione recta sunt. media autem ipsi ab eo loco in quo ait: Percreta dies in qua natus sum. usque ad eum locum: Idcirco ego me reprobando et ago penitentiam. omnia heroico metro discurrunt. Psalmorum liber grece psalterium. hebraice nablum. latine organum dicitur. Vocatur autem liber psalmorum quod vno propheta canente psalterium chorus consonando responderit. Titulus autem in psalmis hebraicus ita est. quod interpretatur volumen hymnorum. Auctores autem psalmorum sunt qui ponuntur in titulis moyses scilicet et dauid et salomon. asaph et ban et iditum. et filij choribeman et gair et reliquorum. quos esdras vno volumine comprehendit. Omnes autem psalmi apud hebreos metrico carmine constare esse compositi. Nam in more romani flacci et greci pindari. nunc alij iambo currunt. nunc elegiaco personant. nunc sapphico nitent trimetro uel tetrametro pede incedentes. Salomon filius dauid regis israel iuxta numerum vocabulorum suorum tria volumina edidit. quorum primum est hebraice maslor. que greci pabolas. latini. puerbiorum nomen. eo quod in ipso sub comparatione similitudine figuras verborum et imagines veritatis ostendit.

ipsam autem veritatem ad intelligendum legentibus reseruauit. Secundum librum coelestium vocatur. qui grece ecclesiasten dicitur. latine concionator. eo quod sermo eius non specialiter ad unum sicut in puerbiis. sed ad vniuersos generaliter dirigatur. docens omnia que in mundo sunt caduca esse et breuia. et ob hoc minime appetenda. Tercium librum sirachim prenotauit. qui in latina lingua ueritatis cantica canticorum. ubi per epitalam carnem coniunctionem christi et ecclesie mystice canit. Dicitur autem canticum canticorum eo quod omnibus canticis preferatur que in scripturis sacris habentur. sicut que domini in lege dicuntur sancta. quibus maiora sunt sancta sanctorum. Hunc autem trium librorum carmina. hexametris et pentametris versibus apud suos composita prebentur. ut iosue phus et hieronymus scribunt. Esaias euangelista potius quam propheta edidit librum suum. cuius et omnis textus eloquentie prosa incedit. canticum vero hexametris et pentametris versu discurret. Hieronimus similiter edidit librum suum cum threnis suis. que nos lamenter vocamus. eo quod in tristioribus rebus funeribusque adhibentur. in quibus quadrupliciter diuerso metro compositus est alphabetum. Quorum duo prima quasi sapphico metro scripta sunt. quia tres versiculos qui sibi nexi sunt. et ab una tamen littera incipiunt. heroicum comae concludit. Tercium alphabetum trimetro scriptum est. et a ternis litteris. idem terni versus incipiunt. Quartum alphabetum simile primo et secundo habet. Ezechiel et daniel a viris quibusdam sapientibus scripti esse prebentur. quorum ezechiel principia et fines. multis habet obscuritatibus inuoluta. Daniel vero claro sermone regna orbis pronunciat et tempus aduentus christi manifestissima predicatione annotat. Hi sunt quatuor prophete qui maiores vocantur. quia plura volumina condiderunt. Liber autem. xii. prophetarum auctorum suorum nominibus prenotatur. qui preterea dicuntur minores. quia sermones eorum breues sunt. Unde et conexi sibi inuicem in vno volumine continentur. quorum nomina sunt: osee. iohel. amos. abdias. ionas. micheas. naum. abachuc. sophonias. aggeus. zacharias et malachias. Esdras liber auctoris sui titulo prenotatur. in cuius textu eiusdem esdras neemicus sermones pariter continentur. Nec quem moueat quod vnus esdras dicitur liber. quia secundus tertius et quartus non habentur apud hebreos. sed in apocryphos deputantur. Hester librum esdras creditur conscripsisse. in quo eadem regina sub figura ecclesie dei populum a fuiture et morte eripuisse scribitur. atque in fecro hoste aman qui interpretatur iniquitas. dici celebritas in posteros mittitur. Liber sapientie apud hebreos nuncupatur. vnus et ipse titulus grece magis eloquentiam redolet. Hunc iudei philonis esse affirmant. qui pinde sapientie nomen. quia in eo christi aduentus qui est sapientie patris et passio eius euidenter exprimitur. Liber autem ecclesiasticus certissime iesus filius sirach hierosolymita nepos iesu sacerdotis magni compositus. cuius meminit et zacharias. qui liber apud latinos propter eloquij similitudinem salomonis titulo prenotatur. Dicitur autem ecclesiasticus eo quod de totius ecclesie disciplina religiosorum conuersationis magna cura et

*ysa sirach
ysa salomonis magnus*

rōne sit editus. Hic liber apud hebreos repitur. Inter apocryphos habet. Iudith & tobias siue machabeoz libri. quib' auctorib' scripti sint minime constat. Habēt aut vocabula ex eoz nominibus quoz gesta scribūt. Quattuor libros euāgelioz q̄rtuo: euāgeliste singularit̄ cōscripserūt. Prim' mattheus conscripsit euāgelium litteris hebraicis & sermonib' in iudea. initians euāgelizare ab humana xpi natiuitate. dicens: Liber generationis ihu xpi filij dauid filij abraham. significans descēdūse corpore ex semine patriarcharū xpm. sicut pmissū erat i pphē p spm sc̄m. Secund' marc' plen' spū sc̄o scripsit euāgelium xpi. eloquio grēco in italia. secut' petrū ut discipulus. Is initū a spiritu pphetali fecit. dicens: Vox clamantis i deserto parate viā dñi. & reliq. ut ostenderet xpm post assumptionē carnis. euāgelium p̄dicasse i mūdo. Ipse enī xps & ppheta dicit' ē. sicut scriptū ē: Et ppheta in gentib' posui te. Tertius lucas in omēs euangelistas grēci sermonis eruditissimus quippe ut medicus i grēcia euāgelium scripsit theophibilo epō. initias a sacerdotali spū dicens: Fuit in diebus herodis regis iudee sacerdos quidā noie zacharias. ut manifestaret xpm post natiuitatē carnis & p̄dicationē euāgelij hostiā fuisse effectū p salute mundi. Ipse ē enī sacerdos de quo dictū est in psalmis: Tu es sacerdos in eternū fm or̄dinē melchisedech. Ubi enī xpus aduenit. sacerdotiū iudeozum obmutuit. lex & ppheta cessauit. Quart' iohānes scripsit euāgelium vltim' i asia. incipiēs a verbo. ut oñderet eundē saluatōrē qui p nobis dignatus ē nasci & pati. ipsū ante secula dei verbū esse. ipsū a celo venisse. & post mortē iterū ad celū remeasse. Hi sūt q̄rtuo: euangeliste q̄s p eccebielē spūs sc̄s significauit i quattuor aialibus. Propterea aut quattuor aialia. q̄ p quattuor mūdi partes fides xpianę religionis. eozum p̄dicatione disseminata ē. Animalia autē dicta sunt. qm̄ ppter aiam hoīs p eos p̄dicat euāgelium xpi. Nam & oculis plena erant intus & foris. qm̄ p̄ciderēt ea euāgelia quę dicta sūt a pphetis & quę p̄miserāt in priorē tpe. Crura aut eoz recta. quia nihil prauū i euāgelij ē. Et alas sc̄nas regentes crura & facies suas. reuelata sūt enī quę regebāt i aduētū xpi. Euāgelium aut interpretat bona annūciatio. Ecce enī eu bonū. angeliū dicit' annūciatio. vnde & angel' nunci' dicit'. Paul' ap̄lus scripsit epl̄as. xiiij. e quibus nouē septē ecclesijs scripsit. reliq̄s discipulis suis. timotheo. tito. & philemoni. Ad hebreos autē epl̄a a p̄terisq̄ latinis eius esse incerta est ppter dissonantiā sermonis. eandemq̄ alij barnabā cōscripsisse: alij a clemēte scriptā fuisse suspicant. Petrus scripsit duas nominis sui epl̄as quę canonicę ideo nominant'. q̄ non vni tm̄ ip̄lo uel ciuitati. sed vniuersis gentibus generaliter scripserūt. Iacobus & iohannes & iudas suas scripserūt epl̄as. Actus ap̄lozū primordia fidei xpianę in gentib' & nascētis ecclesię

historiā digerit. Actū ap̄lozū scriptorē lucā esse constat euangelistam: in quo opere nascentis ecclesię infantia teritur & apostolorū historia cōtinetur. Unde & act' apostolorū dicitur. Apocalypsin librum iohannes euāgelista scripsit eo tpe quod ob euāgelij p̄dicationē i insula patmos tradit' relegat'. Apocalypsis aut ex grēco i latinū reuelatio interpretatur. Reuelatio enī dicit' manifestatio eoz quę abscondita erāt. iuxta qd̄ & ipse iohannes dicit: Apocalypsin ihu xpi quā dedit illi de palam facere seruis suis. Hi sūt scriptores sacrorum libroz qui p spiritū sanctū loquētes ad eruditionē nostrā & p̄cepta viuēdi & credēdi regulam cōscripserūt. P̄ter hec alia volumina apocrypha nūcupant'. Apocrypha aut dicta. id ē secreta. q̄ in dubiū veniūt. Est enī eoz occulta origo. nec patet patrib' a quib' vsq̄ ad nos auctoritas veraciū scripturarū certissima & notissima successiōe puenit. In his apocryphis. & si iueniēt aliq̄ veritas. tamē ppter multa falsa nulla ē i eis canonica auctoritas quę recte a prudentib' iudicantur non eē eoz credēda quib' ascribūt'. Nam multa & sub noib' pphetarū & recentiora sub noib' apostolorū ab hereticis p̄ferūt. quę oīa sub noie apocryphoz auctoritate canonica diligenti examinatione remota sunt.

De bibliothecis Cap. iij.

Bibliotheca a grēco nomen accepit. eo q̄ ibi recōdant' libri. Quā biblio librorum theca repositio interpretat'. Bibliothecam veteris testamēti esdras scriba post incēsam legē a chaldeis dū iudei regressi fuissent in iherlm. diuino afflatus spū repauit. cūctaq̄ legis ac pphetaz volumina quę fuerūt a gentib' corrupta correxit. totūq̄ vetus testamētū in. xxij. libros cōstituit. ut tot libri essent in lege quot habebantur & litterę. Apud grēcos aut bibliotheca prim' instituisse Disistratus creditur atheniensis tyrann'. quā deinceps ab atheniētib' auctā Perres incensis athenis euerit i plas. lōgoq̄ post tpe Seleuc' nicanor rursus in grēciā retulit. Hinc studiū regibus & bibulq̄ ceteris natū est compandi volumina diuersarū gentiū. & p interpretes in grēcā linguam vertēdi. Dehinc magi' Alexāder uel successores ei' instruendis omniū libroz bibliothecis animū intēderūt. maxime Ptolemęus cognomēto philadelphus. oīs litteraturę sagacissimus. cū studio bibliothecarū Disistratū emularet. nō solū gentiū scripturas. s̄ etiā & diuinas litteras i bibliothecā suā contulit. Nam. lxx. milia libroz hui' temporib' alexandrię inuenta sūt.

De interpretibus Cap. iij.

Hec etiā & ab cleagaro pōtifice petēs scripturas veteris testamēti. in grēcā vocem ex hebraica lingua p septuaginta interpretes trāsferre curauit. quas i alexadrina bibliotheca habuit. Siqdē singuli i singulis cellulis separatim ita oīa p spm sc̄m interpretati sūt. ut nihil i aliquis

eorum codice inuentum esset quod in ceteris uel in uerborum ordine discreparet. Fuerunt et alij interpretes. quod ex hebraica lingua in grecum sacra eloquia transtulerunt. sicut aquila. simmachus et theodotion. sicut etiam et uulgaris illa interpretatio cuius auctor non apparet. et ob hoc sine nomine interpretis quanta editio nuncupatur. Preterea sexta et septima editione Origenes miro labore repperit. et cum ceteris editionibus comparauit. Presbyter quoque hieronymus trium linguarum peritus. ex hebreo in latinum eloquium easdem scripturas conuertit eloquenterque transfudit. Cuius interpretatio merito ceteris antefertur. Nam est et uerborum tenacior. et perspicuitate sententie clarior. atque utpote christiana interpretatio uerior.

R De eo qui primum romam libros aduexit Cap. v. Dicitur primum librorum copia aduexit C. Julius paulus. persequens macedonum regem deuictum. deinde Lucius pontica preda. Post hos cesar dedit marco varroni negocium causa maxime bibliothecae construende. Primum autem romae bibliothecas publicauit. Pollio grecas simul atque latinas additis auctorum imaginibus in atrio quod de manubijs magnificentissimum instruxerat.

Qui apud nos bibliothecas instituerunt Cap. vi.

A pud nos quoque Pamphilus martyr. cuius vitam eusebius cesariensis conscripsit. Disstratum in sacre bibliothecae studio primus adequare contendit. Hic enim in bibliotheca sua prope xxx. voluminum milia habuit. Hieronymus quoque ac Sennadius ecclesiasticos scriptores toto orbe querentes ordine persecuti sunt. eorumque studia in uno voluminis indiculo comprehenderunt.

Qui multa scripserunt Cap. vii.

D Arcus terentius varro apud latinos innumerabiles libros scripsit. Apud grecos quoque calciter miris attollitur laudibus quod tantos libros edidit quantos quisque nostrum alienos scribere propria manu uix possit. Denique quoque apud grecos Origenes in scripturarum labore tam grecos quam latinos operum suorum numeros superauit. Denique Hieronymus sex milia librorum eius legisse fertur. Horum tamen omnium studia Augustinus ingenio uel scientia sua uicit. Nam tanta scripsit. ut diebus ac noctibus non solum scribere libros eius quisque. sed nec legere quidem occurrat.

De generibus opusculorum Cap. viii.

O pusculorum genera sunt tria. Primum genus excerpta sunt. quae graece scholia nuncupantur in quibus ea quae uidentur obscura uel difficilia. summatim ac breuiter perstringuntur. Secundum genus omelie sunt. quas latini uerbum appellant quae perferuntur in populis. Tertium tomus. quos nos libros uel volumina nuncupamus. Omelie autem ad uulgus loquuntur. tomus uero id est libri maioris sunt disputatiouis. Dialogus est collatio duorum uel plurimorum. quae latini sermonem dicunt. Nam quos greci dialogos vocant. nos sermones uocamus. Sermo

autem dicitur quia inter utrumque seritur. Unde et in uirgilio multa inter se seriebant. Tractatus est unius rei multiplex expositio eo quod trahat sensum in multa sentiendi correctando secum. Differt autem sermo. tractatus et uerbum. Sermo enim altera eget persona. tractatus specialiter ad seipsum est. uerbum autem ad omnes. Unde et dicitur: Uerbum fecit ad populum. Commentaria dicta quasi cum mente. Sunt enim interpretationes. ut commenta iuris. commenta euangelij. Nam quicquid breuiter componit commentarium dicitur: quod uero elongat expositio nominat. Apologeticum est excusatio in quo solent quidam accusantibus respondere. In defensione enim aut negatione sola positum est. et est nomen grecum. Panegyricum est licentiosum et lasciuiosum genus dicendi in laudibus regum in cuius compositione homines multis mendacijs adulantur. Quod malum a grecis exortum est: quorum leuitas instructa dicendi facultate et copia incredibili multas mendaciarum nebulas suscitauit. Fastorum libri sunt in quibus reges uel consules scribuntur. a fascibus dicti. id est potestatibus. Unde et Quinctius libri fastorum dicuntur quod de regibus et consulibus editi sunt. Proemium est initium dicendi. Sunt enim proemia principia librorum quae ante causae narrationem ad instruendas audientium aures coaptant. cuius nomen plerique latinitate periri sine translatione posuerunt. Hoc autem uocabulum apud nos interpretatum. praefatio nuncupatur. quasi praelocutio. Praecepta sunt quae aut quid faciendum. aut quid non faciendum sit docent. Quid faciendum. ut diligere dominum deum tuum. et honora patrem tuum et matrem tuam. Quid non faciendum. ut non mechaberis. non furtum facies. Similiter et gentiliu praeccepta uel iubent uel uetant. Iubent faciendum. ut nudus ara. sere nudus. Uetant ut neue intres uires corymbi sere. neue flagella summa pete. Primum autem praeccepta apud hebraeos moyses scripsit. apud latinos martius vates primus praeccepta composuit. Ex quibus est illud. postremo dicas. primum taceas. Parabola et problemata nominibus suis indicant aliter se perscrutari oportere. Parabola quippe alicuius rei similitudinem praese gerit. quod licet sit uocabulum grecum. iam tamen platino usurpat. Et notum est quod in parabolis quae dicuntur per rerum similitudines rebus de quibus agitur comparant. Problemata autem quae latine appellantur propositiões. quaestiones sunt habentes aliquid quod disputatiōe soluendum sit. Quaestio autem est quaestio cum queritur an sit. an quid sit. an quale sit. Argumentum uero dictum quasi argutum. uel quod sit argute inuentum ad comprobandas res. Epistolam prope greci vocant. quod interpretatur latine missa. Stola enim siue stoli. missa uel missi. Antichartae et membranarum usum in dolariis ex ligno codicillis epistolarum eloquia scribebantur. Unde et portitores earum tabellarios uocauerunt.

De ceteris Cap. ix.

C ete litterarum materias puulorum nutrices. ipsae dant ingenium pueris primordia sensus. quorum studium primi greci tradidisse produnt. Breui enim et tusci. primum ferro in ceteris scripserunt. postea romani iusserunt ne graphium ferreum quod haberet

Unde et apud scribas dicebatur: *L*eram ferro ne cedito. Postea institutum est ut cera ossibus scriberetur sicut indicat attia. in satyra dicens: *U*rramus vomere in ceram mucroneque arenam osseo. *G*raphium autem graece latine scriptorum dicitur: Nam graphi scriptura dicitur.

De chartis Cap. x.

Chartarum usum primum aegypti ministravit cepit apud memphiticam urbem. Memphitis enim ciuitas aegyptiorum est ubi chartae usus inuentus est primum. sicut ait Lucanus. *C*onstitit bibula memphitis charta papyro. Bibulam autem papyrum dixit. quod humor bibat. Charta autem dicta quod carptim papyri regimine decerptum glutinat. Cuius genera quaeplura sunt. Prima et precipua augustea regia maioris formae in honorem Octauiani augusti appellata. Secunda libyana ob honorem libyae puutiae. Tertia hieratica dicta eo quod ad sacros libros eligebatur. similis augusteae sed subcolorata. Quarta teneotica a loco alexandriae qui ita vocatur ubi fiebat. Quinta saltica ab oppido salo. Sexta corneliana a Cornelio gallo praefecto aegypti primum confecta. Septima emporitica quod ea merces inuoluitur cum sit scripturis minus idonea.

De pergamenis Cap. xi.

Pergameni reges cum charta indigerent membrana primum excogitauerunt. Unde et pergamenarum nomen lucusque tradente posteritati sibi seruatum est. Hec et membrana dicitur. quod ex membris pecudum detrahuntur. Fiebant enim primum coloris lutei. id est crocci. Postea vero romae candida membrana repta sunt. quod apparuit inhabile esse. quod et facile sordescat. aciemque legentium ledant: cum peritiores architecti neque aurea lacunaria ponenda in bibliothecis putent. neque pauimenta alia quam carysteo marmore. quod auri fulgor hebetat. et carysti viriditas reficiat oculos. Nam et qui numularia discunt. denariorum formis in myrteos panos subiiciunt. et gemarum sculptores. scarabeorum terga quibus nihil est viridius subinde respiciunt. et pictores idem faciunt. ut laboris visus eorum viriditate recreent. Membrana autem aut candida aut lutea aut purpurea sunt. Candida naturaliter existunt. Luteum membranum bicolor est. quod a confectore vna tingit parte. id est crocata. de quo Persius. Jam liber et positus. bicolor membrana capillis. Purpurea vero inficiuntur colore purpureo in quibus aurum et argentum liquefcens patefcant in litteris.

De libris conficiendis Cap. xii.

Quedam genera librorum apud gentiles certe modulis conficiebantur. breuiore forma carmina atque epistolae. At vero historiae maiore modulo scribebantur. et non solum in charta uel membranis sed etiam in momentis elephatinis textilibusque maluarum folijs atque palmarum. Cuius generis Linna sic meminit. Hec tibi arcteis multum iungilata lucernis Carmina. quis ignes nouum aereos; Lais in aridulo maluae descripta libello. Primum

siaca veri munera nauicula. Circumcidi libros sicut licet primum increbuit. Nam initio pumicabantur. unde et Latullus ait. Cui dono lepidum nouum libellum. arido modo pumice expolitum.

De librorum vocabulis Cap. xiii.

Codex multorum librorum est. liber unus voluminis. Et dictus codex per translationem a codicibus arborum seu vitium: quasi caudex quod in se multitudinem librorum quasi ramorum contineat. Volumen liber est a volucendo dictus. sicut apud hebraeos volumina legis. volumina prophetarum. Liber est interior tunica corticis. quae ligno cohaeret. in qua antiqui scribebant. de quo Virgilius sic: alta liber arer in vltimo. Unde et liber dicitur in quo scribimus. quod ante usum chartae uel membranae de libris arborum volumina fiebant. id est compaginabantur. Unde et scriptores a libris arborum librariorum vocauerunt.

De librariorum et eorum instrumentis Cap. xiiii.

Librariorum constat ante bibliopolas dictos. Librum enim graeci biblum vocant. Librarii autem idem et antiquarii vocantur. sed librarii sunt qui et noua et vetera scribunt. antiquarii qui tantummodo vetera. unde et nomen sumpsērunt. A scribendo autem scriba nomen accepit. officium exprimens vocabuli qualitate. Instrumenta scribae. calamus et penna. Ex his enim verba paginis infiguntur. sed calamus arboris est. penna auis. cuius acumen in duo diuiditur. in toto corpore unitate seruata. credo propter mysterium. ut in duobus apicibus vetus et nouum testamentum signaretur. quibus exprimitur verbi sacramentum sanguine passionis effusum. Dictus autem calamus quod liquor ponat. unde et apud nautas calare ponere dicitur. Penna autem a pendendo vocata. id est volando. Est enim ut diximus auis. Folia autem librorum appellata. siue ex similitudine foliorum arborum. seu quia ex follium fiunt. id est ex pellibus quae de occisis pecudibus detrahi solent. cuius partes paginae dicuntur. eo quod sibi inuicem compingantur. Versus autem vulgo vocati. quia sic scribebant antiqui sicut aratur terra. A sinistra enim ad dextram primum deducebant stilum. deinde conuertebant ab inferiore. rursus ad dextram versus. quos et hodie rustici versus vocant. Scheda est quod adhuc emendatur. et necdum in libris redactum est. et est nomen graecum. sicut et tomus.

De canonibus euangeliorum Cap. xv.

Anones euangeliorum Ammonius alexandriae episcopus primum excogitauit. quem postea Eusebius caesariensis secutus plenus composuit. Qui ideo facti sunt. ut per eos inuenire et scire possemus quae reliquorum euangelistarum similia aut propria dixerunt. Sunt autem numero decem. quorum primum continet numeros in quibus quattuor eadem dixerunt: mattheus. marcus. lucas et iohannes. Secundum in quibus tres: mattheus. marcus. lucas. Tertium in quibus tres: mattheus. lucas et iohannes. Quartum in quibus tres: mattheus. marcus et iohannes. Quintum in quibus duo: mattheus. lucas.

Sextus in quib' duo. mattheus marc'. Septim' in quib' duo. mattheus. iohannes. Octau' in quib' duo. lucas. marcus. Non' in quib' duo. lucas. iohannes. Decim' in quib' singuli eorum propria quedam dixerunt. quorum expositio hec est: Per singulos enim euangelistas numerus quidam capitulis affixus adiacet. quib' numeris subdita est etiam quedam. minio notata que indicat in quoto canone posita sit numer' cui subiecta est etiam. verbi gratia: Si est etiam prima in primo canone. si secunda in secundo. si tertia in tertio. et sic per ordinem usque ad decimum pervenies. Si igitur aperto quolibet euangelio placuerit scire qui reliquorum euangelistarum similia dixerunt. assumes adiacentem numerum capituli. et requires ipsum numerum in suo canone quem indicat. ibique iuenies qui et quid dixerunt. et ita demum in corpore inquisita loca que ex ipsis numeris indicant per singula euangelia. de eisdem dixisse inuenies.

De canonibus conciliorum Cap. xvi.

Canon autem græce latine regula nuncupatur. Regula autem dicta quod recte ducit. nec alioquin alioquin trahit. Alii dixerunt regulam dictam uel quod regat. uel quod normam recte viuendi præbebeat. uel quod distortum prauumque quod corrigat. Canon autem generalium conciliorum a repositis constantini ceperunt. In precedentibus namque annis persecutio feruente. docendam plebem minime dabat facultatem. Unde christianitas in diuersas hereses scissa est. quia non erat licentia episcopis in unum conuenire nisi tempore superadicti imperatoris. Ipse enim dedit facultatem christianis libere congregari. Sub hoc etiam sancti patres in concilio niceno de omni orbe terrarum conuenientes iuxta fidem euangelicam et apostolicam. secundum post apostolos symbolum tradiderunt. Inter cetera autem concilia quattuor esse scimus venerabiles synodos que totam principaliter fidem complectuntur. quasi quattuor euangelia. uel totidem paradisi flumina. Harum prima nicena synodus. ecc. xviii. episcoporum constantino augusti imperatore pacta est. In qua arrianæ perfidie condennata blasphemia. quam de inequalitate sancte trinitatis idem arrianus assererat. consubstantiali deo patri deum filium eadem sancta synodus per symbolum definiuit. Secunda synodus. c. l. patrum sub theodosio seniore constantino poli congregata est que macedonium spiritum sanctum deum esse negantem condennans. consubstantiali patri et filio spiritum sanctum demonstrauit. dans symboli formam quam tota grecorum et latinorum confessio in ecclesiis predicat. Tertia synodus ephesina prima ducentorum episcoporum sub iunior theodosio augusti edita est. que nestorium duas personas in christo asserentem iusto anathemate condennauit. ostendens manere in duabus naturis unam domini nostri ihesu christi personam. Quarta synodus chalcedonensis. d. c. xxx. sacerdotum sub mariano principe habita est in qua euticem constantinopolitanum abbatem hæretici dei et carnis unam naturam pronuntiantem. et eius defensorum dioscorum quondam alexandrinum episcopum. et ipsum rursus nestorium cum reliquis hereticis una patrum sententia prædamnauit.

predicans eadem synodus christum dominum de uirgine sic natum. ut in eo substantiam diuinam et humanam confiteamur nature. Hæc sunt quattuor synodi principales. si dei doctrinam plenissime predicantes. si et si concilia quæ sancti patres spiritu dei pleni sanxerunt. per istas quattuor auctoritatem omni manet stabilita vigore. quæ gesta in hoc opere condita continentur. Synodum autem ex grecis interpretari comitatum uel certum. Concilium hoc nomen tractum ex more romano. Tempore enim quæ causæ agebantur. conueniebant omnes in unum. cuiusque intentione tractabant. Unde et concilium a consuetudine dictum quasi consiliū. Nam concilia oculorum sunt. unde et consiliū. id est consiliū dei. in. l. litteram transcurte. Letus hoc conuenit est uel congregatio a cocūdo. id est conueniendo in unum. unde et conuentus est nuncupatus. sicut a conuerti cogitatus. ita et concilium a societate multorum in unum.

De cyclo pascale Cap. xvii.

Pascalē cyclū hippolytus episcopus repositus alexandri imperatoris primum descripsit. Post quem probatissimi auctores. eusebius cesariensis. theophilus alexandrinus. prosperus quoque nationis aquitanus atque victorinus amplificatis eiusdem festiuitatis rationibus. multiplices circulos ediderunt. Cuius quidem ratione beatissimus Cyrillus alexandrinus uerbis episcopi in nonaginta quatuor annos. per quatuordecim decemouies calculas. quoto kalendas uel luna debeat paschalis sollemnitas celebrari summa breuitate notauit. Cyclū autem vocat quod quod in orbe digestus sit. et quasi in circulo dispositum ordinem complectatur annorum sine varietate et sine ulla arte. Unde factum est ut cuiusque materie carmina simplici formitate facta. cyclica vocarentur. Hinc et latine cyclū dictum quod ordinem habet stratum annorum.

	Primus cyclus	Luna.
B	c. ii. idus c. vi. kal. E. xvi. kal.	aprilis aprilis mai
	c. vi. idus	aprilis
B	c. ix. kal. E. ii. idus c. ii. non.	aprilis aprilis aprilis
	E. viii. kal.	mai
B	c. v. idus c. ii. kal. E. xii. kal.	aprilis aprilis mai
	c. non.	aprilis
B	c. v. kal. E. xvi. kal. c. vi. idus	aprilis mai aprilis
	c. ix. kal.	aprilis
B	c. idus c. ii. non. E. viii. kal.	aprilis aprilis mai
		Secundus cyclus.
	c. v. idus	aprilis
B	c. ii. kal. E. xii. kal.	aprilis mai

	c. non.	aprilis
	c. v. kal.	aprilis
B	E. xvi. kal.	mai
	c. kal.	aprilis
	E. xi. kal.	mai
	c. idus	aprilis
B	c. v. kal.	aprilis
	E. xv. kal.	mai
	c. v. idus	aprilis
	c. viii. kal.	aprilis
B	E. idus	aprilis
	c. non.	aprilis
	c. v. kal.	aprilis
	E. iiii. idus	aprilis
B	c. kal.	aprilis
	E. xi. kal.	mai

Tertius cyclus

	c. viii. idus	aprilis
	c. iiii. kal.	aprilis
B	E. xv. kal.	mai
	c. v. idus	aprilis
	c. viii. kal.	aprilis
	E. xvi. kal.	mai
B	c. non.	aprilis
	E. vii. kal.	mai
	c. iiii. idus	aprilis
	c. iiii. non.	aprilis
B	E. xi. kal.	mai
	c. viii. idus	aprilis
	c. iiii. kal.	aprilis
	E. xiii. kal.	mai
B	c. iiii. non.	aprilis
	c. viii. kal.	aprilis
	E. xvi. kal.	mai
	c. ii. kal.	aprilis
B	E. xiii. kal.	mai

Quartus cyclus

	c. iiii. idus	aprilis
	c. vii. kal.	aprilis
	E. xvi. kal.	mai
B	c. viii. idus	aprilis
	c. iiii. kal.	aprilis
	E. iiii. idus	aprilis
	c. ii. non.	aprilis
B	E. x. kal.	mai
	c. xvi. kal.	mai
	c. ii. kal.	aprilis
	E. xii. kal.	mai
B	c. iiii. idus	aprilis
	c. vii. kal.	aprilis
	E. xvi. kal.	mai
	c. vii. idus	aprilis
B	c. xi. kal.	aprilis
	E. iiii. idus	aprilis
	c. ii. non.	aprilis
	E. ix. kal.	mai

Quintus cyclus

B	c. vii. idus	aprilis

xvi.	c. ii. kal.	aprilis	xix.
xx.	E. xiii. kal.	mai	xx.
xx.	c. ii. non.	aprilis	xvi.
xvi.	B c. vii. kal.	aprilis	xvii.
xvii.	E. xvi. kal.	mai	xix.
xx.	c. ii. kal.	aprilis	xv.
xv.	E. xi. kal.	mai	xvi.
xvi.	B c. iiii. idus	aprilis	xviii.
xix.	c. ii. non.	aprilis	xxi.
xv.	E. xvi. kal.	mai	xv.
xv.	c. vii. idus	aprilis	xviii.
xviii.	B c. ii. kal.	aprilis	xx.
xxi.	E. xiii. kal.	mai	xxi.
xv.	c. ii. non.	aprilis	xvii.
xvii.	c. vii. kal.	aprilis	xx.
xviii.	B c. xvi. kal.	mai	xx.
	c. ii. kal.	aprilis	xvi.
xv.	E. xi. kal.	mai	xvii.

A Conditione mundi vsq; ad hunc nouis-
simū cyclū computat anni. 5920. Post
cuius expletionē ad p̄mū exordiū recur-
rendū est. Antiquit̄ ecclesia pasca. xiii. luna cū iu-
deis celebrabat quocūq; die occurreret. Quē ri-
tum sancti patres in nicena synodo pbibuerunt.
constituētes nō solū lunā pascalem ⁊ mensem in-
quirere. s; etiā ⁊ diē resurrectionis dñice obserua-
re. ⁊ ob hoc pasca a. xiii. luna vsq; ad. xxi. exten-
derūt ut dies dñicus nō omitteret. Pasce aut vo-
cabulū nō grecū s; hebraicū ē. nec a passione. qm̄
paschin grece dicūt pati. s; a transitu hebreo ver-
bo pasca appellatū est. eo q̄ tūc ip̄s dei ex egypto
trāsierit. Unde ⁊ i euāgelio. cū vidisset inqt ihe-
sus quia venit hora ut trāsiret de mūdo ad patrē.
Qui⁹ nor ideo puigil ducit ppter aduentū regis ac
dñi nr̄i. ut temp⁹ resurrectionis eius nos nō dor-
mientes. sed vigilātes inueniat: cuius noctis du-
plex ratio est. siue q̄ in eadem tunc vitam recepit
cū passus est. siue q̄ postea eadem hora qua resur-
rexit ad iudicandū ventur⁹ ē. Eo aut modo agi-
mus pasca ut nō solū mortē ⁊ resurrectionē xp̄i in
memoriā reuocem⁹. sed etiā cetera quē circa eū at-
testant ad sacramētoz significationē inspiciam⁹.
Propter initū enī nouē vitē. ⁊ ppter nonū boiem
quē iubemur induere ⁊ exuere veterē. expurgam⁹
veteris fermentū ut sim⁹ noua cōsperio. qm̄ pasca
nostz imolatus ē xp̄s. Propter hāc ergo vitē no-
uitatē prim⁹ mensis nouoz i anni mētib⁹ celebra-
tioni pascali mystice attributus est. Q. No tertie
ebdomadē die pasca celebrat. id ē qui dies occur-
rit a q̄ntadecima luna vsq; i vicesimā primā. hoc
significat. qz in toto tpe seculi qd̄ septenario diez
numero agit. nūc tertiū tēpus hoc in sacramen-
tum apparuit. Primū enī temp⁹ ē ante legē. secun-
dū sub lege. tertiū sub gratia. vbi iam manifesta-
tū ē sacramētū prius occultū in pphético enigma-
te. Ideo ⁊ ppter hēc tria seculi tempora resurrectio
dñi triduanā ē. Q. No a quattadecimā luna vsq;
ad. xxi. p dies. vii. pascalis dies querit. hoc fit ppter

ipsam numerū septēnariū quo vniuersitas signi-
ficatio sepe figurat. qui etiam ipsi ecclesię tribuit
ppter instar vniuersitatis. vnde et Iohes apłus in
apocalypsi ad septē scribit ecclesias. Ecclesia nō
in ista adhuc mortalitate carnis constituta ppter
ipsam mutabilitatē lunę noīe in scripturis signi-
ficat. Varia autē obseruantia opinionū pascalis
festiuitatis interdū errorem gignit. Latini nāq; a
iij. noñ. martias vsq; i. iij. noñ. aprilis pmi men-
sis lunā inquirūt. et si. xv. luna die dñico puenerit
in alio die dñico pasca ptabunt. Greci primi
mēsis lunā ab. viij. id. martias vsq; in diē noñ.
april' obseruant. et si. xv. luna die dñico incurre-
rit. sanctū pasca celebrant. Huiusmodi ergo dis-
sensio int' vtrosq; pascālē regulā turbat. Com-
munis annus dicit' qui. xij. tñ lunationes hoc est
dies. cccliiij. habet. Dictus autē cōmunis. q; sepe
duo ita cōiuncti incedūt ut inuicē se i pascali so-
lennitate sequant'. Nā embolismus ann' est semp
solus. Embolism' annus est qui. xij. mēses luna-
res. id est. ccclxiij. dies habere monstrat. Ipse est
annus sancto Moyfi diuinit' reuelatus. in quo
iubent' hi qui longius habitant. in secūdo mense
pasca celebrare. Embolismus autē nomen grecū
est. qd interpretat' latine supaugmentū. eo q; ex-
pleat numerū annoz cōmuniū quib' .xj. lunares
dies deesse cernunt'. Embolismi autē anni et cōmu-
nes sic inueniunt'. Si eni a. xiiij. luna pasce pce-
dentis vsq; ad. xiiij. sequētis. ccclxiij. dies fuerit.
embolismalis ann' ē. si. ccclxiij. cōmunis. Bissextus
est post annos. iij. vnus dies adiectus. Cre-
scit enim per singulos annos quarta pars assis.
At vbi quarto anno assē cōpleuerit bissextile
annū facit. Dictus autē bissextus q; bis sexies du-
ctus assē facit. qd est vii' dies. sicut quadrantem
ppter quater ductū qd ē bissextus. quē sup dierū
cursum in annū sol facit. siue q; nequeat annum
subintroducere nisi bissexto noñ. mar. cōputaue-
ris. hoc est et primo die sexto noñ. mar. et addito
bis sexto alio die sexto noñ. mar. iteraueris. A
sexto autē noñ. martias vsq; in diē pridie kal. ia-
nuarias in lunę cursu bissex' apponit'. atq; inde
detrahit'. Intercalares autē dies idcirco vocant'.
q; interponūt. ut ratio lunę solisq; cōueniat. Ca-
lare eni ponere dicit'. intercalare interponē. Epa-
ctas greci vocant. latini adiectiones annuas lu-
nares. quę p vndenariū numerū vsq; ad tricena-
riū in se reuoluunt'. Quas ideo egyptij adiiciunt
ut lunaris emensio rationi solis equet'. Luna eni
iurta cursum suū. xxviiij. semis dies lucere dino-
scit' et fuit in annū lunares dies. ccclxiij. remanent
ad cursum anni solaris dies. xj. quas egyptij ad-
iiciunt. vnde et adiectiones vocant'. Absq; his nō
iuenies lunā quota sit in q̄libet āno et mēse et die.
Iste epactę semp. xj. kal. april' reperiūt' i eadē luna
quę fuerit eo die. Continent autē circulo decēno-
uenali. h; cū ad. xxviiij. epactas puenerint. qui est
circulus decēnouenalis. iā sequenti anno nō ad-

des sup. xxviiij. xj. ut. x. annuncies detractis. xxx.
h; inde reuerteris ut. xj. pnuncies.

Dereliquis festiuitatibus Cap. xviii.

Festiuitas dicta a festis diebus. quasi fe-
stiditas. eo q; in eis sola res diuina fit.
Quib' contrarij sūt fasti in quibus ius
fat. id est dicit'. Solēnitas a sacris dicit' ita susce-
pta. ut mutari ob religionē nō debeat. a solito id
est firmo atq; solido noiata. uel ex eo q; soleat fie-
ri i anno. Celebritas autē nominat'. q; nō ibi ter-
rena. h; celestia tñ agant'. Pasca festiuitatū oīz
prima est. de cuius vocabulo iā supius dictū est.
Pentecostes sicut et pasca apud hebreos celebris
dies erat. qd p' qnq; decadas pasce celebrat'. vnde
et vocabulū sumpsit. Penta eni gręce quinq;. in q̄
die fm legem. panes ppositionis de nouis frugi-
bus offerebant'. Qui figurā ann' iubilans i testa-
mento veteri gessit. quę nūc iterū p futuram re-
promissionis eternā requiē pfigurat. Epipha-
nia gręce. latine apparitio siue manifestatio vocat'
eo enim dierpus sideris indicio magis apparuit
adorand'. Qd fuit figura primitię credētū gen-
tium. Quo die et dñici baptismatis sacramentū.
et pmutatē in vinū aque factorū p dñm signozum
principia extiterūt. Duę sunt autē epiphanię. pri-
ma in qua natus est xpus et pastorib' hebreoz an-
gelo nunciante apparuit. secunda in qua ex gen-
tium pplo. stella indice. psclepis cunabula magis
adoraturis exhibuit. Scenophagia. solennitas
hebreoz de gręco in latinū tabernaculoz dedica-
tio interpretat'. quę celebrat' a iudeis. in memoriā
expeditionis cū ab egypto p̄moti in tabernacu-
lis agebant. et ex eo scenophagia. Sceno eni grę-
ce. latine tabernaculū dicit'. Quę solēnitas apud
hebreos septēbrio mense celebrabat'. Neomenia
apud nos kalendę. apud hebreos autē q; fm lu-
narē cursum menses supputantur. et gręce mēse
luna appellatur. inde neomenia id est noua luna.
Erant eni apud hebreos ipsi dies kalendarū. ex
legali institutione solennes. de quib' in psalterio
dicit'. Canite i initio mēsis tuba. in diē insignis
solēnitatis vestre. Encenia autē est. noua templi
dedicatio. Brece eni cenon dicit' nouū. Quando
eni aliquid nouū dedicat'. encenia dicit'. Hāc de-
dicatiōis templi solennitatē iudę octobrio mēse
celebrabāt. Dies palmarū ideo dicit'. q; in eo dñs et
saluator noster sicut ppheta cecinit iherlm tendens
a sellū sedisse phibet'. Tūc gradiens. cū ramis pal-
marū multitudo plebiū obuiā ei clamauerūt. O-
sanna. benedic' qui venit in nomine dñi rex isrl'.
Vulgus autē ideo hūc diem capitilauū vocat. q;
in eo tūc mos est lauādi capita infantū. q; vngen-
di sunt. ne obseruatione. xl. sordidata ad vinctio-
nem accederēt. Hoc autē die. symbolū cōfitentib'
tradit'. ppter confinem dñicę pasce solennitatē. ut
qui iā ad dei gratiā p̄cipiendā festināt. quā confi-
teant' fidem agnoscat. Cena dñica dicta est. eo q;
in eo die saluator pasca cū suis discipulis fecerit;

qđ et vsq; hodie sicut ē traditū celebrat. sanctūq; in eo chrisma conficit. Sabbatū ab hebreis. ex interpretatione vocabuli sui requies nominat. qđ deus in ipso pfecto mūdo requieuisset. Siquidē et eo die requieuit dñs i sepulchro. ut quietis illi⁹ mysteriū confirmaret. qđ iudeis obseruandū. in vmbra futuri pceptū est. Sed postqđ xp̄us in sepultura sua eius figuram adimpleuit. observatio ei⁹ quieuit. Dñicus dies. p inde vocat. qđ in eo resurrectionis dñi nostri gaudiū celebrat. Qui dies nō iudeis s; xp̄ianis in resurrectione dñi declaratus est. et ex illo habere cepit festiuitatē suā. Illis enī solū celebrandū sabbatū traditū est. qui erant antea requies mortuorū. resurrectio autē illi⁹ erat qui resurgens a mortuis iam nō morerē. Postqđ autē facta ē talis resurrectio in corpore dñi. ut p̄iret i capite ecclesie. qđ corpus ecclesie speraret in fine. iam dies dñicus. id ē octauus. qui et primus celebrari cepit.

De officiis Cap. xix.

Officiorū plurima genera sūt. s; p̄cipuū illud. qđ in sacris diuinisq; rebus habet. Officiū autē ab efficiendo dictum quasi efficiū. ppter decorē sermonis vna mutata lr̄a. uel certe ut quisq; illa agat que nulli officiant s; p̄sint omnib⁹. Vespertinū officiū est in noctis initio. vocatū a stella vespere. que surgit oriente nocte. Matutinū hō officiū est in lucis initio. a stella lucifero appellatū. que oriē inchoante mane. Quorū duorū temporū significatione ostendit. ut dicat nocte semp deus laudet. Missa. tpe sacrificij est. qñ carbecumini foras mittunt. clamāte leuita: si quis carbecumin⁹ remansit exeat foras. et inde missa. qđ sacramētis altaris interesse nō possunt qui nō dum regenerati noscunt. Chorus est multitudo in sacris collecta. et dictus chorus qđ initio in modum corone circū aras starent. et ita psallerent. Alij chorū dixerūt a cōcordia. que in charitate consistit. qđ si charitatem nō habeat: respondere conuenient nō potest. Cum autē vnus canit. grece monodia. latine sinciniū dicit. cū hō duo canūt. biciniū appellat. cū multi. chorus. Nā choroa ludicrū cantilenę. uel saltationes classium sunt. Antiphona ex greco. interpretat. vox reciproca. duob⁹ scilicet choris alternatim psallentib⁹ ordine cōmutato. siue de vno ad vnū. Quod genus psallēdi greci inuenisse tradunt. Responso- rios itali tradiderunt. Quos inde responso- rios canit vocant. qđ alio desinēte. id alter respōdeat. Int responso- rios autē et antiphonas hoc differt. qđ i responso- rijs vn⁹ versum dicit. in antiphonis autē vsib⁹ alternāt chori. Lectio dicit. qđ nō cantat ut psalm⁹ uel hymn⁹. s; legit r̄m. Illic enī modulatio. hic sola p̄nunciatio querit. Canticū est vox cantantē i leticia. Psalm⁹ autē dicit. qđ cantat ad psalteriū. quo vsum esse Dauid p̄pheta in magno mysterio pro- dicit historia. Hec autē duo i quib⁹ dā psalmoz titulis. iuxta musicā artē. alter-

natim sibi apponunt. Nā canticū psalmi est cum id qđ organū modulāt. vox postea cantātis elo- quit. Psalmus hō canticū. qđ humana vox p̄- loquit. ars organi modulantis imitat. Psalmus autē a psalterio dicit. vnde nec mos est ex alio ope- cū componi. Tres autē gradus sūt in cantando. primus succentoris. secundus incentoris. terti⁹ ac- centoris. Diapsalma quidā hebreū verbū esse vo- lūt. quo significat. semp. id est. qđ illa quibus hoc interponit. sempiterna esse confirmet. Quidam hō grecū verbū existimant qđ significat interual- lum psallēdi. ut psalma sit qđ psallit. diapsalma hō interpositū in psallēdo silentiū. ut quēadmo- dū simpsalma dicit. vocis copulatio in cantādo: ita diapsalma disiunctio earū. vbi quēdam requies distincta continuatione ostendit. Unde et illud probabile est: non coniungendas sententias in psallēdo. vbi diapsalma interposita fuerit. quia ideo interponit. ut cōuersio sensuū uel p̄sonarum esse noscat. Hymnus est canticū laudantiū. qđ de greco i latinū laus interpretat. p eo qđ sit carmen leticie et laudis. Proprie autē hymni sūt cōtinen- tes laudē dei. Si ergo sit laus et nō sit dei. nō est hymn⁹. si sit et laus et dei laus et nō cantet. non est hymn⁹. Si ergo et in laudem dei dicit et cantat: tūc est hymn⁹. Cui contrarium est threnū. qđ est lamenti carmē et funeris. Alleluia duorū verbo- rū interpretatio est. hoc est laus dei. et est verbum hebreum. Ia enī vnū est de. x. nominib⁹. quibus apud hebreos deus vocat. Amen significat vere siue fidelit. qđ et ipsum hebreū est. Que duo ver- ba. amē et alleluia. nec grecis nec latinis nec bar- baris licet in suā linguam oīo transferre uel alia lingua annūciare. Nā quīs interpretari possint. ppter sanctiorē tamen auctoritatē. seruata est ab aplis in his p̄prie lingue antiq̄tas. Tanto enī sa- cra sunt noīa. ut etiā iohes in apocalypsi referat se spiritu reuelante vidisse et audisse vocē celestis exercitus. tāq̄ vocem aquarū multarū et tonitruū validorū dicentū: amen et alleluia. ac per hoc sic oportet in terris vtraq; dici sicut in celo resonāt. Osanna in alteri⁹ lingue interpretationē in toto transire nō potest. Os enī saluifica interpretat. anna interiectio est. motū animi significans sub deprecātis affectu. Integre autē dicit osanna. qđ nos corrupta media vocali lr̄a et elisa dicim⁹. osan- na. sicut fit in versib⁹ qñ scandim⁹. Littera enim prima verbi sequentis. extremā prioris verbi ve- niens excludit. et dicit hebraice osanna qđ inter- pretat saluifica. subaudiēdo uel populum tuū. uel totū mūdū. Offertoriū tali ex causa sumpsit vo- cabulū. Fertū enī dicit oblatio que i altari offert et sacrificat a pontificib⁹. a quo offertoriū nomi- natū. quasi ppter fertū. Oblatio vocat qđ offert. Dona p̄prie dei dicunt. munera hoīuz. Nam mu- nera dicunt obsequia que pauperes diuitib⁹ loco munerū soluūt. Itaq; mun⁹ homini dat. donum deo. vnde etiā i rēplis donaria dicim⁹. Munera

aunt vocant. q: manib' uel accipiunt uel dant. Duo sunt aut que offerunt. donu' et sacrificiu'. Donu' dicitur quicquid auro argentoq; aut quolibet alia specie efficit. Sacrificiu' aut est victima. et quecuq; in ara cremant seu ponunt. De aut qd deo dat. aut de dicat. aut consecrat. Qd dedicat: dicendo dat. unde et appellat. unde et errant q dedicatione consecratione putant significari. Immolatio ab antiquis dicta. eo q in mole altaris posita victima cederet unde et mactatio post imolatione est. nunc autem imolatio panis et calicis conuenit. libatio aut tantummodo calicis oblatio est. Hinc est illud: Et libauit de sanguine vne. sicut et seculariu' quida poetarum. nunc inquit pateras libate ioui. Libare enim proprie fundere est. sumptusq; nomen de libero quodam. qui in grecia vsu repperit vitis. Hostie apud veteres dicebant sacrificia. que fiebant anteq ad hoste pgerent. Victimę vero sacrificia. que post victoria deuictis hostib' imolabant. Et erat victimę maiora sacrificia. q hostie. Alij victimā dictā putauerunt. q: ictu percussa cadebat. uel q: vincita ad aras ducebat. Holocaustu' illud est. vbi totu igne consumit qd offert. Antiqui eni cū maxima sacrificia administraret. solebant totas hostias in sacrorum consumere flama. et ipsa erant holocaustomata. Holo eni grece totu dicit. caustis incensio. et holocaustu totu incensum. Cerimonie apud latinos. dicuntur sacra oia. que apud grecos orgia vocant. Proprie aut visum ē doctorib' a carēdo appellari cerimonias. quasi carimonias. eo q ea que in sacris diuinis offerunt. in suo vsu his carerent homines. qd etiā nomen in vsu est lraꝝ sanctarū. Alij cerimonias proprie in obseruationib' iudeorū credūt. abstinentiā scilicet. quarūdam escarū: sicut veterē legē. eo q obseruantes careant his reb' quibus se abstinerunt. Sacrificiu' dictu. quasi sacru factu. q: prece mystica consecrat. i memoriam pro nobis dñice passionis. Unde b eo iubete corp' xpi et sanguine dicim'. qd dū sit ex fructib' terre. sanctificat et fit sacramentu. operante inuisibilē spū dei. cui panis et calicis sacramentu greci eucharistiā dicunt: qd latine bona grā interpretat. Et qd melius corpe et sanguine xpi? Sacramentu est. in aliqua celebratione. cū res gesta ita fit ut aliqd significare intelligat. qd sancte accipiendū est. Sūt aut sacramenta. baptismu et chrisma. corp' et sanguis xpi. que ob id sacramēta dicunt. q: sub regimento corporaliū rerū. virt' diuina secreti salutem eorūdem sacramentorū opat. Unde et a secretis virtutib' uel sacris sacramēta dicunt. Que ideo fructuose penes ecclesiā fiunt. q: sancti in ea manens spūs. eorūdem latentē sacramentorū opat effectū. unde seu p bonos seu p malos ministros. intra dei ecclesiā dispenset. m q: spūs sanct' mystice illa uiuificat. qui quondā aplico in tpe. visibilib' apparebat operib'. nec bonorū meritis dispensatorū amplificant. hęc dona. nec malorū attenuant. q: neq; qui plantat est aliqd neq; qui rigat. s; qui incre-

mentū dat deus. Unde et grece mysteriū dicitur q secretū et reconditū habeat dispensationē. Baptisimū grece. latine tinctio interpretat. que idcirco tinctio dicit. q: ibi homo spū gratie in melius imutat. et longe aliud q erat efficit. Prius enim deformitate peccatorū fedi eram'. i ipsa intinctione reddimur pulchri dealbatione virtutū. Unde in canticis scribit canticorū. Que est ista que ascendit dealbata? Cui' mysteriū nō alie nisi sub trinitatis designatione. id est patris et filij et spūs sancti cognominatione complet. dicente dño ad aplos: Ite docete oēs gentes baptizantes eos i nomine patris et filij et spūs sancti. Sicut eni in trib' testibus stat omne verbu. ita hoc sacramentu cōfirmat ternari' numerus nominū dñorū. Quē autē p aquā baptismū dat. hęc ratio est. Voluit eni dñs ut res illa inuisibilis p congruentē. s; pfecto contractibile rem. visibile impenderet elementū. sup qd etiā in principio ferebat spūs sanctus. Nā sicut aqua purgat exterius corpus. ita latente eius mysterio p spm sanctū purificat et anim'. Eius sanctificatio ita est. Inuocato eni deo descendit spūs sanctus de celis et medicatis aquis. sanctificat eas de semetipso. et accipiūt vim purgationis ut in eis et caro et anima delictis inquinata mundaet. Chrisma grece latine vntio noiat. ex cuius noie et xps dicit et homo post lauacru sanctificat. Nā sicut in baptismo peccatorū remissio dat. ita p vntione sanctificatio spirit' adhibet. et hoc de pristina disciplina. qua vngi in sacerdotium et in regnum solebant. ex quo et aaron a moyse vntus est. Que dū carnalit' fit. spiritalit' pficit. quō et in ipsa baptismi grā visibilis actus ē q in aq mergimur. s; spiritalis effect' q delictis mūdāmur. Hoc significat illud vnguentū. qd peccatrix mulier super pedes. et ea que dicit nō fuisse peccatrix sup caput ihu fuisse describit. Manus impositio ideo fit ut p benedictionē aduocatus inuice spūs sanctus. Tūc eni ille pacitus. post mūdatus et benedicta corpa. libens a patre descendit. et qsi sup baptismi aquā. tāq sup pristinā sedem recognoscens requiescit. Nā legit q i principio aquis superferebat spiritus sanctus. Exorcismus grece latine cōiuratio siue sermo increpationis est. aduersus diabolū ut discedat. sicut est in ephraia: Et ostendit mihi iesū sacerdotem magnū. stantem corā angelo dñi. et sathan stabat a dextris ei' ut aduersaret ei. et dixit dñs ad sathan. Inceperet dñs in te sathan. et increperet dñs in te qui elegit irim. Hoc est exorcismus. increpare et coniurare aduersus diabolū. Unde sciendū q non creatura dei in infantib' exorcizat aut exsufflat. s; ille sub quo sunt oēs qui in peccato nascuntur. Est enim princeps peccatorū. Symbolum p linguā grecā signū uel cognitio interpretat. Discessuri eni apli ad euangelizandū in gentibus. hoc sibi predicationis signū uel indicū posuerunt. Continet eni confessionem trinitatis et vnitatē ecclesie. et omne

xpiani dogmatis sacramentū. Quod symbolum
fidei et spei nostre nō scribit̃ i charta et atramen-
to. s; in tabulis cordis carnalib⁹. *Oratio* petitio
dicit̃. Nā orare est petere. sic exorare impetrare.
Constat aut̃ oratio loco et tempore. Loco. q; non
vbiq; cū phibeamur a xpo orare in publico. sed
vbi oportunitas dederit. aut necessitas importa-
uerit. Neq; enī contra preceptū reputat̃ ab apo-
stolis factum. q; in carcere audientib⁹ custodibus
orabant et canebāt deo. De tempore nō dictū est:
sine intermissione orate. s; hoc singularib⁹. Nam
est observatio quarūdam horarū cōmuniū. quę
diei interspacia signāt. tertia. sexta. et nona. simi-
liter et noctis. s; ideo hęc orandi hore diuise sūt. ut
si forte aliquo fuerimus opere detenti. ipsum nos
ad officium temp⁹ admoneat. quę tempora i scri-
pturis inueniunt̃. Primū enī spūs sanctus con-
gregatis discipulis hora tertia infusus est. Petr⁹
qua die visionem cōmunicationis in illo vasculo
experitus est. sexta hora orandi gratia ascenderat.
Idem etiā cum iohanne hora nona templū adiit
qñ claudum sanitati reformauit. Sed et danielē
legimus hęc tēpora in oratiōe obseruasse. et vtriq;
ex israelis disciplina. ut ne minus q̃ ter in die ad-
oremus. Debitores enī sumus triū psonarum. pa-
tris et filij et spūs sancti. exceptis vtriq; et alijs le-
gitimis orationib⁹ quę sine vlla admonitione de-
bent̃. in ingressu lucis ac noctis. siue vigiliarum.
s; et cibum nō prius sumere q̃ interposita oratiōe
debem⁹. Priora enī habēda sunt spūs refrigeria.
quia priora celestia q̃ terrena. Qui aut̃ vult ora-
tionē suā volare ad dñm. faciat illi duas alas. ie-
iunium et elemosynam et ascēdet celeriter. et exau-
diēt̃. Ieiuniū est parsimonie victus. abstinentiaq;
ciboz. cui nomen est inditū ex quadam parte vi-
scerū tenui semp et vacua. qd vulgo ieiuniū vocat̃.
vnde ieiunij nomē credit̃ derivatū. q; sui inedia
viscera vacua et exinanita existant. Ieiuniū aut̃
et statio dicit̃. Statio aut̃ de militari exemplo no-
men accepit. p eo q; nulla leticia obueniēs castris
stationē militum rescindat. Nā leticia libentius
tristitia sollicitius administrat disciplinā. Unde
et milites nūq; inmemores sacramenti. magis sta-
tionibus parent. Discernūt aut̃ quidam inter ie-
iunium et stationē. Nam ieiuniū est indifferentē
cuiuslibet diei abstinentia. nō s; m legem s; s; m pro-
priā voluntatē. Statio aut̃ est observatio statuto-
rum dierū vel temporū. Dierum. ut quartę ferię et
sextę ieiuniū. ex veteri lege preceptū. de q; statione
in euangelio dixit ille: ieiuno bis in sabbato. id ē
quarta et sexta sabbati. Temporū aut̃. quę legali-
bus ac pphetiis institutionib⁹. terminatis tem-
poribus statuta sunt. ut ieiuniū quarti. v. vij. et x.
mensis. vel sicut in euāgelio dies illi in quib⁹ ab-
latus est sponsus. vel sicut observatio quadrage-
simę quę in vniuerso orbe institutionē aplica ob-
seruat̃; circa confiniū dñice passionis. His tertiū
genus quidam adiungunt. quā xerophagiā dicūt.

abstinentiā scilicet ciboz hūmentū. Unde et no-
men hoc datum. eo q; ficcis quidā escis vtantur.
Penitentia appellata quasi punitentia. eo q; ipse
homo i se penitēdo puniat qd male admisit. Nā
nihil aliud agunt quos veracit̃ penitet. nisi ut id
quod male fecerūt impunitum esse nō sinant. Eo
quippe modo sibi nō parcentib⁹. ille parcat. cuius
altum iustūq; iudiciū nullus contemptor euadit.
Perfecta est aut̃ penitentia. pterita deslere et fu-
tura nō admittere. Hęc secunda in similitudine
fontis est. ut si forte impugnāte diabolo aliquod
peccatū irrepserit. huius satisfactione purgetur.
Satisfactio aut̃ ē. causas peccatorū et suggestio-
nes excludere et vltra peccatum nō iterare. Re-
conciliatio nō ē quę post complementū peniten-
tię adhibet̃. Nam sicut conciliamur deo: quādo
primū a gentilitate conuertimur. ita reconcilia-
mur: quando post peccatū penitēdo regredimur
Exomologesis gręco vocabulo dicitur. qd latine
confessio interpretat̃. cui⁹ nominis duplex signi-
ficatio est. Aut enī in laude intelligit̃ confessio si-
cut est: confiteor tibi pater dñe celi et terre. aut dū
quisq; confitetur. sua peccata ab eo indulgentia
cuius indeficiens est misericordia. Ex hoc ergo
gręco vocabulo. exprimitur et frequentat̃ exomo-
logesis. qua delictum nostrū dño cōfitemur. nō
quidem ut ignaro. cuius cognitioni nihil occul-
tum est. s; cōfessio est rei scilicet eius quę ignorat̃
pfessa cognitio. Utile enī sibi ac iocundū quisq;
esse existimauerat: rapere. adulterari. furari. sed
vbi hęc eterne damnationi obnoxia esse cogno-
uit: cognitū his confitetur erroz. Cōfessio aut̃
errozis. pfessio est desinendi. Desinendum ergo a
peccatis est. dum confessio est. Confessio aut̃ an-
tecedit. remissio sequit̃. Ceterum extra veniā est
qui peccatum cognoscit nec cognitum confitē.
Itaq; exomologesis. prosterne di et humiliandi
hominis disciplina est. habitu atq; victu. sacco et
cinere incubare. corpus sordibus obscurare. ani-
mū merorib⁹ deicere. illa quę peccauit. tristi tra-
ctatiōe mutare. Letanie gręco nomine appella-
tur. quę latine dicunt̃ rogationes. Inter letanias
nō et exomologesin hoc differt. q; exomologesis p
sola confessione peccatorum agitur. letanie nō di-
cunt̃ ppter rogandum dñm et impetrandū in ali-
quo misericordiā eius. Sed nūc iam vtrūq; vo-
cabulum sub vna significatione habet̃. nec distat
vulgo vtrum letanie. an exomologesis dicantur.
Supplicationis aut̃ nomen quodāmodo ex gen-
tilitate retinetur. Nam ferię aut legitime erant
apud eos. aut indictę. Indictę aut̃ quia pauper-
tas antiqua romanorum aut ex collatione sacri-
ficabat. aut certe de bonis damnatorum. Unde
supplicia dicunt̃ supplicationes quę fiebāt de bo-
nis passorum supplicia. Sacre enim res. de rebus
execrandorum fiebant.

Incipit liber septimus
De deo Cap. I.

Eratissimus hie-

ronymus vir eruditissimus
et multarum linguarum peritus
hebreorum nominum inter-
pretatione primus in latinam
linguam conuertit. Ex quibus

per breuitate pretermisiss multis. quedam huic ope-
ri adiectis interpretationibus interponenda stu-
dium. Vocabulorum enim expositio satis indicat quod
velint intelligi. Habet enim quedam ex propriis cau-
sis nominum rationem. In principio autem decem no-
mina ponimus. quibus apud hebreos deus vocatur.
Primum apud hebreos dei nomen est dicitur. quod alij
deum alij etymologiam eius exprimentes. ischyros
id est fortis interpretati sunt. ideo quod nulla infir-
mitate premitur. sed fortis est et sufficiens ad omnia
perpetranda. Secundum nomen eloi est. Tertium eloe
quod utriusque in latinum. deus dicitur. Est autem nomen in
latinum. et greca appellatione translatum. Nam deus
grece theos dicitur. quasi Θεός. id est timor. unde
tractum est nomen deus. quod cum colentibus sit timor. De-
um autem proprie nomen est trinitatis pertinet ad patrem
et filium et spiritum sanctum. Ad quam trinitatem etiam
reliqua que in deo infra sunt posita vocabula re-
feruntur. Quartum nomen dei dicitur sabaotb: quod ver-
titur in latinum. exercituum siue virtutum. de quo in psal-
mo ab angelis dicitur: Quis est iste rex glorie? Dominus
virtutum. Sunt autem in huiusmodi ordinatione vir-
tutes multe: ut angeli. archangeli. principatus et
potestates. cunctique celestis militie ordines. quorum
tamen ille dominus est. Omnes enim sub ipso sunt. eiusque
dominatui subiacent. Quintum nomen elion. quod
interpretatur in latinum excelsus. quod supra celos est. sic
scriptum est de eo: Excelsus dominus: supra celos glo-
ria eius. Excelsus autem dictus. pro valde celsus. Ex
enim pro valde ponitur. sicut eximius quasi valde emi-
nens. Sextum nomen eicie. id est qui est. Deus
enim solus quod eternus est. hoc est. quod exordiū non ha-
bet. essentie nomen vere tenet. Hoc enim nomen ad
sanctum moysen per angelum est delatum. Querenti enim
quod esset nomen eius qui eum pergere precipiebat ad
populum ex egypto liberandum. respondit: Ego sum
qui sum. et dices filiis israel: qui est misit me ad vos.
tanquam in eius comparationem qui vere est. quod incom-
mutabilis est: ea que commutabilia facta sunt. quasi non
sint. Quod enim dicitur fuit. non est. et quod dicitur erit. non
dum est. Deus autem esse tunc nouit. fuisse et futurum
esse non nouit. Solus enim pater cum filio et spiritu san-
cto veraciter est. Cuius essentie comparatum esse no-
strum. non esse est. Unde et in colloquio dicimus. vi-
uit deus. quod essentia vita uiuit. quam mors non ha-
bet. Septimum adonay. quod generaliter dominus inter-
pretatur. quod domine creature cuncte. uel quod creatura
omnis dominatui eius deserviat. Dominus ergo et de-
us uel quod dominec omnibus uel quod timeat a cunctis.

Octauum ia. quod in deo tunc ponitur. quod etiam in alleluia. B. 10.
in nouissima syllaba sonat. Nouum tetragramma. 9. tetragrammaton.
hoc est quattuor litterarum. quod proprie apud he-
breos in deo ponitur. iode. iode. id est duabus ia.
que duplicata ineffabile illud et gloriosum dei no-
men efficiunt. Dicitur autem ineffabilis. non quod dici non
possit. sed quod finiri sensu et intellectu humano nul-
latenus potest. et ideo quod de eo nihil dignum dici po-
test. ineffabilis est. Decimum saddai. id est omnipotens. 10. sadday. i. omnipotens.
Tercius autem omnipotens. eo quod omnia po-
test. sed a faciendo quod vult. non a patiendo quod non
vult. Quod si ei accideret. nequaquam esset omnipotens.
facit enim quicquid vult. et inde omnipotens. Item
omnipotens. quod ipsius sunt omnia que ubique sunt.
Solutus enim totius mundi habet imperium. Dicunt
autem et alia quedam in deum substantialiter nomina:
ut immortalis. incorruptibilis. incommutabilis. eter-
nus. unde et merito cuncte preponitur creature.
Immortalis sicut de eo scriptum est. qui solus ha-
bet immortalitatem. quod in eius natura nulla est com-
mutatio. Nam omnis mutabilitas non inconue-
nienter mortalitas dicitur. secundum quam et anima mori
dicitur. non quod in corpus uel in aliquam alteram substan-
tiam mutatur et vertitur. sed in ipsa sua substantia quic-
quid alio modo nunc est aut fuit. secundum id quod destitit
esse quod erat. mortalis utique deprehenditur. ac per hoc
solus deus dicitur immortalis. quod solus incorruptibi-
lis. Incorruptibilis appellatur. quod corrupti et dissolui
non potest nec diuidi. Quicquid enim capit diuisio-
nem. et interitum capit. Ille nec diuidi potest nec
interire. inde incorruptibilis est. Incommutabi-
lis est. quod semper manet et mutari nescit. Nec perficit
quia perfectus est. nec deficit quod eternus. Eternus est
quia sine tempore est. Non enim habet initium neque
finem. Hinc et sempiternus. eo quod sit semper eternus.
A quibusdam autem eternus ab ethere creditur dictus.
quoniam celum sedes eius habet: unde est illud. Celi
celi domino. et hec ista quattuor: unum significant. Nam
una eademque res dicitur. siue dicatur eternus deus siue
immortalis siue incorruptibilis. siue inmutabilis.
Inuisibilis dicitur. quod nunquam per substantiam suam ap-
paruit oculis mortalium trinitas nisi per speciem sub-
iecte creature eiusdemque corporis. Nam nemo po-
test ipsam maiestatem essentie dei videre et viuere:
sicut et dictum est moysi. Unde et iohannes in epi-
stola sua dicit. Deum nemo vidit unquam. Res est enim
inuisibilis. ideoque non oculo sed corde querendum est.
Impassibilis est. quod nullis perturbationibus affi-
ciatur. quibus fragilitas humana succubitur. Non enim
attingunt eum ullę passionis ut libido. iracundia:
cupiditas. timor. metus. inuidia. et cetera quibus
humana mens turbatur. sed cum dicitur deus irasci. aut
celare. aut dolere: nostro usu dicitur. Apud deum enim
perturbatio nulla est. apud quem tranquillitas summa est.
Simpler autem dicitur. siue non amittendo quod habet
seu quod non aliud est ipse. et aliud quod in ipso est. sicut
in homine. cuius aliud est esse. aliud sapere. Nam
et esse potest. et sapiens non esse. Deus autem habet

essentiā. habet et sapientiā. h. qd habet. hoc et est.
et omnia vnus est. ac p inde simplex est. q: nō in eo
aliquid accidētis ē. h. qd est. et qd in ipso ē. essen/
tialiter est. excepto q: relatiue ad quācūq; pso/
nam est. Sūme bonū. q: incōmutabilis ē. Crea/
tura dō bonū. h. non sūmū. est. q: mutabilis est.
Et dnm sit quidē bonū. nō tñ esse potest et sūmū.
Incorporeū aut uel incorporealis ideo dicitur deus.
ut spūs credat̃ uel intelligat̃ esse. non corpus. Nā
dū dicit̃ spūs. eius significat̃ substantia. Inmen/
sus. q: cuncta concludit. et ipse a nullo concludit̃.
h. oia intra eius omnipotentia coartantur. Per/
fectus dicit̃. q: nihil ei possit adijci. Attamen de
consumatione alicuius facti. pfectio dicit̃. Deus aut
qui nō est factus. quō est pfectus? S; hoc voca/
bulū de usu nostro sumpsit humana inopia. sicut
et reliqua verba. quatenus id qd ineffabile ē utiq;
dici possit. qm de deo nihil digne humanus sermo
dicit. sicut sunt et alia. Creato: dictus. pro totius
mūdi rebus ab ipso creatis. Nihil enī est. qd nō
originē a deo traxerit. Ipse et vnus. q: diuidi nō
potest. uel q: nihil esse aliud potest. ppter qd tan/
tūdem capiat potestatis. Hec igitur que de deo di/
cta sunt. ad totā pinent trinitatē. ppter vnā et
coeternā substantiā. siue in patre. siue in filio eius
vnigenito in forma dei. siue in spū sancto. q vnus
spūs est dei patris et filij eius vnigeniti. Sūt aut
et quedā vocabula. ex usu nostro ad deū sumpta
de membris nostris: siue de inferiorib; et quia in
ppria natura inuisibilis et incorporeus est. p efficien/
tias tamen causarū. in ipso rerū species ascribunt̃.
ut more locutionis nostre facilius seipsum insinuet.
ut q: oia videt. dicat̃ oculus. ppter q: audit omnia
dicat̃ auris. p eo aut q: auertit̃: ambulat. p eo q:
expectat stat. sic et in ceteris horū similib; ab hu/
manis mentib; trahit̃ similitudo ad deū. sicut est
obliuiscens et memoras. Hinc est qd et ppheta di/
cit. Iurauit dñs exercitū p animā suā. nō q: ani/
mam deus habeat. sed hoc nostro narrat affectu.
Nā et facies dei. in scripturis sanctis nō caro sed
diuina cognitio intelligit̃. eadē ratione qua p fa/
ciem conspectā quisq; cognoscit̃. Hoc enī in ora/
tione dicit̃ deo: Ostende nobis faciē tuā. ac si di/
catur. da nobis cognitionē tuā. Sic et vestigia
dei dicunt̃. q: nūc deus p speculum agnoscit̃. Ad
pfectū dō omnipotēs repiet̃. dū in futuro faciē ad
faciē quibuscq; electis presentabit̃ ut ipsam speciē
contēplent̃. cui nūc vestigia cōprehendere conāt̃.
hoc est quem videre p speculū dicunt̃. Nā et situs
et habitus et locus et tempus. in deo nō pprie h. p si/
militudinē translatiue dicunt̃. Quippe sedere sup
cherubin dicit̃. qd est ad situm. et abyssus tāq; ve/
stimentū amictus. qd est ad habitū. et anni tui nō
deficient. quod ad tempus pinet. et si ascendero in
cēlum tu ibi es. quod ad locū. Nam et in ppheta.
plaustrum portantis fenu. species ad deū dicit̃. Et
hec omnia per figuram deus. q: nihil est horū ad
propriatē substantię eius.

Q

De filio dei Cap. II.

Ultis etiā modis christus appellari in
scripturis inuenit̃ diuinis. Nā ipse dei
patris vnigenitus filius dñi esset equalis pa/
tri. ppter salutē nostrā formā serui accepit. Pro/
inde quedam noia in illo ex diuinitatis substantia
quedā ex dispensatione susceptę humanitatis as/
sumpta sūt. Christus nāq; a chrisimate ē appellatus.
hoc est vnctus. Preceptū enī fuerat iudeis. ut sa/
crum conficerent vnguentum. quo pungi possent
hi qui vocabant̃ ad sacerdotiū uel ad regnū. et si/
cut nūc regib; indumentū purpure insignē ē regie
dignitatis. sic illis vnctio sacri vnguenti nomen
ac potestātē regiā conferebat. et inde christi dicti
a chrisimate. qd ē vnctio. Nā chrisima gręce. lati/
ne vnctio nuncupat̃. que etiā dño nomen accōmo/
dauit. sacra spiritualis. q: spū vnctus est a deo pa/
tre. sicut dicit̃ in actibus apłoy. Collecti sunt enī
in hac ciuitate aduersus sanctū filiū tuū quē vn/
xisti: nō utiq; oleo visibili h. gratię dono. qd visi/
bili significat̃ vnguento. Non est aut saluatoris
ppriū nomē xpūs. h. cōmunis nūcupatio potesta/
tis. Dū enī dicit̃ xpūs. cōmune nomen dignita/
tis est. dū ihs xpūs. ppriū est vocabulū saluatoris.
Christi enī nomen. nusq; alibi omnino. nec i ali/
qua gente fuit. nisi tñ in illo regno. vbi xpūs pro/
phetabat̃ et vnde venturus erat. Messias autē
hebraice dicit̃. gręce xpūs. latina autē locutione
vnctus. Ihs hebraice. gręce sother. latine aut sa/
lutaris. siue saluator: interpretat̃. pro eo q: cunctis
gentibus saluter venit. Etymologiā enī nois
huius etiā euangelista significat̃ dicens: Vocabis
nomen eius saluator: q: ipse saluū faciet populum
suū. Sicut enī xpūs significat̃ regē. ita ihs signifi/
cat saluatorē. Nō itaq; nos saluos facit quicūq;
rex. h. rex saluator. Qd verbū latina lingua an/
tea nō habebat. h. habere poterat. sicut potuit qñ
voluit. Emanuel ex hebreo in latinum significat̃
nobiscū deus. scilicet q: p virginem natus deus
hominibus in carne mortali apparuit. ut terrenis
viam salutis ad celū apiret. Ad diuinitatis autē
substantiā que pinent sūt ista: dñs et deus. Deus
aut dictus ppter vnitā cum patre substantiā. Dñs
aut. ppter seruientē creaturā. Deus aut et homo.
q: verbum et caro. Unde et bis genitus dicit̃. siue
q: pater cū genuit sine matre in eternitate. siue q:
mater sine patre in tempore. Unigenitus aut vocat̃
fm diuinitatis excellentiā. q: sine fratrib; primo/
genitus est fm susceptionē hois. in qua p adoptio/
nis gratiā fratres habere dignatus ē. quib; esset
primogenitus. Quousio patri. ab vnitate sub/
stantię appellat̃. Substantia enī uel essentia grę/
ce vsia dicit̃. omo vnū. Utrūq; igit coniunctū so/
nat vnā substantia. Hoc enī vocat̃ quousio. qd
est: ego et pater vnū sumus. hoc ē eiūsdē cū patre
substantię. Qd nomen et si scriptū in sanctis lit/
teris nō inueniat̃. in assertionē tñ totius trinita/
tis defendit̃. q: dat ratio vnde recte dici ostendat̃

sum bonus

incorporeus

inmensus

perfectus

creator

Quodbulus ergo tñ et
mābrū nūc sumptus

propter hoc cognoscit̃
et aut in visibilib;

sicut et pater in illis libris nusquam ingenuus legitur.
 Et tamen dicendus esse atque credendus non dubitat.
 Omouision similis substantie. quia qualis deus. ta-
 lis est et imago eius. Inuisibilis deus. et imago eius
 inuisibilis. Principium. eo quod ab ipso sint omnia. et
 quia ante eum nihil. Finis. uel quia dignatus est in fi-
 netem temporis humiliter in carne nasci et mori. et in-
 diciu nouissimu ipse suscipere. uel quia quicquid agi-
 mus ad illum referimus. Et cum ad eum puenerimus.
 ultra quod queramus non habebimus. Deus dei est. quia
 uerbu eius est. Nam sicut per uerbis que per linguam
 fiunt sepe dicimus. illa et illa lingua. ita et per dei uer-
 bo omnia ponitur. quia mos est ut ore uerba formetur. Uer-
 bum autem ideo dicitur. quia per eum pater omnia condi-
 dit siue iussit. Veritas. quia non fallit. sed tribuit quod
 promissit. Uita. quia creauit. Imago dei. propter parem
 similitudinem patris. Figura est. quia suscipiens for-
 mam serui. operum uirtutumque similitudinem patris
 in se imaginem atque imensam magnitudinem designa-
 uit. Manus dei est. quia omnia per ipsum facta sunt. Hinc
 et dextera. propter effectum operis totius creature que
 per ipsum formata est. Brachium. quia ab ipso omnia
 continentur. Virtus. pro eo quod omnem potestatem patris
 in semetipso habeat. et omnem celi terreque creatu-
 ram gubernet contineat atque regat. Sapientia.
 pro eo quod ipse reuelat mysteria scientie et archana sa-
 pientie. Sed tamen cum sit pater et spiritus sanctus
 sapientia et uirtus et lumen et lux. proprie tamen his no-
 minibus filius nuncupatur. Splendor autem appellatur
 propter quod manifestat. Lumen. quia illuminat. Lux. quia
 ad ueritatem contemplandam. cordis oculos reuerat
 Sol. quia illuminat omnes. Oriens. quia luminis fons
 et illustrator est rerum. et quod oriiri nos faciat ad uitam
 eternam. Fons. quia rerum omnium origo est. uel quia sa-
 tiat sitiētes. Ipse quoque alpha et omega. Alpha enim litteram
 nulla precedit. Prima est enim littera. sicut et filius dei.
 Ipse enim se principium iudeis interrogantibus esse
 respondit. Unde et iohannes in apocalypsi proprie ipsam
 litteram ponens ait. Ego sum alpha et omega. primus et no-
 uissimus. Primus. quia ante eum nihil est. Nouissi-
 mus. quia nouissimu iudiciu ipse suscipiet. Media-
 tor. quia inter deum et hominem medius constitutus est
 ut hominem ad deum perduceret. Unde et illi greci
 mesiten vocant. Paracletus id est aduocatus. quia
 pro nobis intercedit apud patrem. sicut et de eo di-
 cit iohannes. Aduocatu habemus apud patrem ipsum
 christum iustum. Paracletus autem grecum est. quod latine
 dicitur aduocat. Quod nomen et filio et spiritui san-
 cto ascribitur. iuxta quod et dominus in euangelio ait. Ro-
 gabo patrem et alium paracletu dabit uobis. Inter-
 cessor autem ideo vocatur. quia pro culpa nostra remouen-
 da curam gerit. et per ablucendis nostris criminibus
 curam impendit. Sponsus. quia descendens de celo. ad-
 hesit ecclesie. ut pace noui testamenti essent duo in
 carne una. Angelus dicitur. propter annunciationem pa-
 tris ac sue uoluntatis. Unde et apud prophetam
 magni consilij angelus legitur. dum sit deus et dominus
 angelorum. Adissus dicitur. eo quod apparuit huic mun-

do uerbu caro factum. unde et idem dicit. Ego a
 patre exiui. et ueni in hunc mundum. Homo autem
 dicitur. quia natus est. Propheteta. quia futura reuelauit.
 Sacerdos. quia pro nobis hostiam se obtulit. Pastor.
 quia custos. Magister. quia ostensor. Nazarenus. uo-
 a loco. Nazareus a merito. id est sanctus siue mun-
 dus. quia peccatu non fecit. Siquidem et de alijs infe-
 rioribus rebus nominu species ad se trahit christus
 ut facilius intelligatur. Dicitur enim panis. quia caro.
 Uitis. quia sanguine ipsius redempti sumus. Flos
 quia electus. Uia. quia per ipsum ad deum uiamus. Ostium.
 quia per ipsum ad deum ingredimur. Mons. quia fortis.
 Petra. quia firmitas est credentium. Lapis angula-
 ris. uel quia duos parietes et diuerso. id est de circui-
 cisione et preputio ueniētes in unam fabricam eccle-
 sie iungit. uel quia pacem in se angelis et hominibus
 facit. Lapis offensionis. quia ueniēs humilis offen-
 derunt in eum increduli homines. et factus est petra
 scandali. sicut dicit apostolus. Iudeis quidem scanda-
 lum. Fundamentu autem ideo vocatur. quia fides in eo
 firmissima est. uel quia super eum catholica ecclesia con-
 structa est. Nam et christus agnus. pro innocentia. et ouis
 propter patientiam. et aries propter principatu. et
 hodus propter similitudinem carnis peccati. et ui-
 tulus pro eo quod pro nobis est imolatus. et leo pro regno
 et fortitudine. et serpens pro morte et sapientia. Iude-
 et uermis. quia resurrexit. Aquila. propter quod post re-
 surrectionem ad astra remeauit. Nec miru si uilibus
 significationibus figuret qui usque ad nostrarum
 passionum. seu carnis contumelias descendisse co-
 gnoscitur. Qui cum sit coeternus dei patris ante se-
 cula filius. postquam uenit plenitudo temporis propter
 salutem nostram formam serui accepit. et factus est fi-
 lius dei filius hominis. Unde quedam de illo in scri-
 pturis sanctis secundum formam dei. quedam secundum formam
 serui dicuntur. Quorum exempli gratia duo quedam com-
 memorant. ut singula ad singula referant. Secundum
 formam dei. de seipso dixit. Ego et pater unum sumus.
 secundum formam serui. Quoniam pater maior me est. Ho-
 mines autem minus intelligentes quid pro quo
 dicatur. ea que propter formam serui dicta sunt. uolunt
 transferre ad formam dei. et rursus ea que dicta
 sunt ut ad se inuicem personam referant. uolunt nomina
 esse nature atque substantie. et faciunt errorem in fide.
 Sic autem dei filio coniuncta est humana natura. ut
 ex duabus substantiis fieret una persona. Solus igitur
 homo protulit crucem. sed propter unitatem personam et de-
 dicit protulisse. Hinc est quod scribitur. Si enim cognouis-
 sent. nunquam dominum glorie crucifixissent. Filium ergo dei
 crucifixum fatemur. non ex uirtute diuinitatis. sed ex
 infirmitate humanitatis. non ex sue nature prima-
 tione. sed ex nostra susceptione.

De spiritu sancto Cap. III.

Spiritus sanctus ideo predicatur deus. quia
 ex patre filioque procedit. et substantiam eorum
 habet. Neque enim aliud de patre. procedere
 potuit. quam quod ipse est pater. Spiritus sanctus autem
 dictus. secundum id quod ad aliquid refertur spirans.

ipsi janus & ipse non
pari inquit

Spirans utique spūs inspirans est. et ex eo appella-
tus spūs est. Proprio autē modo quodā dicit spūs
sanctus. sicut quod refert ad patrē et filiū. quod eorum spūs
sit. Nam et hoc nomen. quod spūs dicitur. non semper sicut id
quod refert ad aliquid. sed sicut id quod aliquā naturā si-
gnificat intelligit. Vis enim ideo propterea natura spūs
in scripturis sacris appellat. Unde non tamen patri et
filio et spiritui scō. sed omni rationali creaturę et aīe
hoc vocabulū cōgruit. Ideo igitur spūs dei sanctus
vocat. quia patris et filij sanctitas est. Nam cum sit et
pater spūs. et filij spūs. et pater sanctus. et filius san-
ctus. proprie tamen ipse vocat spūs sanctus. tanquam san-
ctitas coessentialis et consubstantialis ambo. Spūs sanctus ideo non dicitur genitus. ne duo in tri-
nitate filij suspicentur. Ideo non predicatur ingenuus
ne duo patres in ipsa trinitate credantur. Procedens
autē dicitur testimonio dñi dicentis: Multa adhuc
habeo quę vobis loquar. sed non potestis illa mo-
do audire. Veniet autē spūs veritatis. qui a patre
procedit. et de meo accipiet. ille vobis indicabit omnia
Hic autē non solū natura. procedit. sed semper ad pagen-
da opa diuinitatis indeficiēter procedit. Hoc autē
interest inter nascentē filiū. et precedentē spiritum
sanctū. quod filius ex vno nascitur. spūs sanctus ex utroque
procedit. et ideo dicit apostolus: Qui autē spiritum xpī non
habet. hic non est eius. Spūs sanctus ex ope etiā
angelus intelligitur. Dicitur enim de illo: Et quę veni-
tura sūt. annūciabit vobis. Et utique angelus grece.
latine nuncius interpretatur. Unde duo angeli ap-
paruerunt loth in quibus dñs singularitē appellat.
quos intelligimus filiū et spiritum sanctū. Nam pater
nunquam legitur missus. Spūs sanctus quod dicitur para-
clitus. a consolatione dicitur. Paracletus enim grece.
latine consolatio appellatur. Christus enim cum apostolis
lugentibus misit. postquam ab eorum oculis ipse in celum
ascendit. Consolator enim tristibus mittitur. sicut illā
eiusdem dñi sententiā: Beati lugētes. quoniam ipsi con-
solabuntur. Ipse etiā dixit: Tunc lugēbunt filij spon-
si cum ablatus ab eis fuerit sponsus. Ipse paracletus
pro eo quod consolationē prestat animabus. quę gaudiū
temporale amittunt. Alij paracletum latine oratorem
uel advocatū interpretantur. Ipse enim spūs sanctus
dicit. ipse docet. per ipsum dat sermo sapientię. ab
ipso sancta scriptura inspirata ē. Spūs sanctus
ideo septiformis nuncupatur. propter dona quę de
unitate eius plenitudine particulatim recipiētes quique
ut digni sūt consequi. promerentur. Ipse enim spiritus
sapientię et intellectus. spūs consilij et fortitudinis
spūs scientię et pietatis. spūs timoris dñi. Spūs
autē principalis in psalmo quinquagesimo legitur. ubi
quia tertio spūs repetitur. nonnulli trinitatē intellere-
runt in deo. quia scriptum est: Deus spiritus est. Quod
enim non est corpus. et tamen est. videtur restare ut spūs sit
Intelligunt ergo ibi nonnulli trinitatē significari.
in spū principali patrē. in spū recto filiū. in spiri-
tu sancto. spiritum sanctū. Spūs sanctus ideo do-
num dicitur. eo quod datur. A dando enim donū est nun-
cupatū. Notissimū est enim dñm istum xpm cum post

resurrectionē a mortuis ascendisset in celum de-
disse spiritum sanctum. quo credētes impleti linguis
omniū gentiū loquebantur. Instantū autē donū dei
est: inquantū datur eis. qui per eum diligunt deum. Apud
se autē deus est. apud nos autē donū ē. sed semper
ne spiritus sanctus donū est. distribuens singu-
lis gratiarū dona. putat vult. Nam et prophetas qui-
bus vult impartit. et peccata quibus vult dimittit.
Nam peccata sine spiritu sancto non donantur. Spi-
ritus sanctus inde proprie charitas nuncupatur. uel quia
naturaliter eos a quibus procedit coniungit. et se vnum
cum eis esse ostendit. uel quia in nobis id agit. ut in
deo maneamus: et ipse in nobis. Unde et in donis
dei nihil maius est charitate. et nullū maius est do-
num dei quam spūs sanctus. Ipse ē et gratia. quę quia
non meritis nostris sed voluntate diuina gratis datur.
inde gratia nuncupatur. Sicut autē vnicū dei ver-
bū proprie vocamus nomine sapientię. cum sit vniuersa-
liter et spūs sanctus et pater ipse sapientiā. ita spi-
ritus sanctus proprie nuncupatur vocabulo charitatis.
cum sit pater et filius vniuersaliū charitas. Spūs san-
ctus digitus dei esse in libris euangeliorum apertissime
declaratur. Cum enim vnus euangelista dixisset: in di-
gito dei eicio demonia. alius hoc idē ita dixit: in
spū dei eicio demonia. unde et digito dei scripta
lex est data die quinquagesimo ab occisione agni. et
die quinquagesimo a passione dñi venit spūs san-
ctus. Ideo autē digitus dei dicitur. ut eius operatio-
nis virtus cum patre et filio significetur. unde et paulus
ait: Hęc autē omnia operatur vnus atque idem spūs di-
uidens singulis. putat vult. Sicut autē per baptismū
in xpo morimur. et renascimur. ita spū signamur.
quod est digitus dei et speciale signaculū. Spiritus
sanctus ideo in columbę specie venisse scribitur.
ut natura eius per auem simplicitatis et innocentię
declaratur. Unde et dñs: estote inquit simplices si-
cut columbę. Hęc enim auis corporaliter ipso felle
caret. habens tamen innocentiam et amorem. Spūs san-
ctus inde nomine ignis appellatur. propter hoc quod in acti-
bus apostolorum per diuisionē linguarum ut ignis apparuit
qui et insedit super vniūquęque eorum. Propterea autē
diuersarum linguarum gratiā apostolis dedit. ut idonei
efficerentur fidelium eruditione populorum. Quod non su-
pra singulos sedisse memoratur. id causę est. ut intel-
ligatur per plures non fuisse diuisus. sed mansisse in sin-
gulis totus. sicut fere ignis mos est. Hanc enim
naturā habet ignis accensus. ut quanti ad eum.
quanti ad crinem purpurei splendoris aspererint
tantis visum sue lucis implet. tantis ministeriis
sui muneris tribuat. et ipse nihilominus in sua in-
tegritate permaneat. Spūs sanctus nomine aque ap-
pellatur in euangelio. dño clamante et dicente: Si
quis sitit veniat ad me et bibat. Qui credit in me
flumina aque viue fluent de ventre eius. Euange-
lista autē exposuit unde diceret. Secutus enim ait:
Hoc autē dicebat de spū. quę accepturi erant cre-
dentes in eum. sed aliud est aquę sacramenti. aliud aqua
quę significat spiritum dei. Aqua enim sacramenti

angelus
duo angeli ad loth

paracletus

paracletus. i. consolator

visibilis est. aqua spūs sancti inuisibilis est. Ista abluit corpus. et significat qd fit in anima. p illū aut spūitū sanctū ipsa anima munda et saginata. Spūs sanctus ideo vnctio dicit. iohē aposto. lo testāte. qz sicut oleum naturali pondere superferit omni liquori. ita in principio superferebat spūitus sanctus aquis. Unde et dñs. oleo exultationis. hoc est spiritu sancto. legi fuisse vnctus. Et iohēs apostolus spūitū sanctū vnctionē vocat dicens: Et vos inqt vnctionē quā accepistis ab eo pmaneat i vobis. et nō necesse habetis ut aliquis doceat vos. sicut vnctio eius docet vos de omni re. Ipse enim spūs sanctus. vnctio est inuisibilis.

De eadem trinitate. Cap. III.

Trininitas appellat qz fiat totum vnum ex quibusdā tribus. quasi triunitas. ut memoria. intelligentia. et voluntas. in quibus mens habet in se quandam imaginē diuine trinitatis. Nam dum tria sint. vnū sunt. quia et singula in se manent. et omnia in omnibus. Pater igit et filius et spūs sanctus et trinitas et vnitas. Idē enī vnū. idē et tria. In natura vnū. in personis tria. Vnum ppter maiestatis cōmunionē. tria ppter psonarū ppteritatem. Nam alius pater alius filius. alius spūs sanctus. sicut alius quidē nō aliud. qz pariter simplex. pariterqz incōmutabile bonū et cōternū. Pater solus nō est de alio. ideo solus appellat ingēitus. Filius solus de patre est natus. ideo solus dicitur gēitus. Spūs sanctus solus de patre et filio pcedit. ideo solus amborū nūcupat spūitus. In hac trinitate. alia sunt appellatiua nomina. alia ppta sunt. Propria sūt essentialia. ut deus. dñs. omnipotens. incōmutabilis immortalis. Et inde ppta. qz ipsam substantiam significant. qua vnū sunt. Appellatiua nō pater et filius et spūs sanctus. ingēitus et gēitus. et pcedens. Eadem et relatiua. qz ad se inuicē referunt. Cum enī deus dicit. essentia est. qz ad seipsum dicit. Cum nō dicit pater et filius et spūs sanctus. relatiue dicunt. qz ad se inuicē referunt. Nā pater non ad seipsum. sicut ad filium relatiue dicit. qz est ei filius. sic et filius relatiue dicit. qz est ei pater. sic et spūs sanctus. qz est patris filij spūs. His enim appellationibus hoc significat qz ad se inuicē referunt. nō ipsa substantia qua vnū sunt. Proinde trinitas in relatiuis psonarū nominibus est. Deitas nō triplicat. sicut in singularitate est. qz si triplicat. deoz inducimur pluralitatem. Nomen autē deoz in angelis et sanctis hominibz ideo pluraliter dicit. ppter qz nō sint merito cōles. De quibz psalmus: ego dixi dii estis. De patre aut et filio et spū sancto ppter vnā et equalē diuinitatē. nō nomen deoz sicut dei esse ostēdit. sicut ait apłus: Nobis tñ vnus deus. vel sicut voce diuina dicit: Audi isrl dñs deus tuus deus vnus est. scilicet ut et trinitas sit. et vnus dñs deus sit. Fides apud grēcos de trinitate hoc modo est vna vñs. ac si dicat vna natura aut vna essentia. Tres hypostases. quod

resonat in latinū. vel tres psonas. vel tres substantias. Nā latinitas ppte nō dicit de deo nisi essentiam. substantiā nō non ppte dicit sicut abusive. qm vere substantia apud grēcos psona intelligit. nō natura.

De angelis. Cap. v.

Angeli grēce vocant. hebraice malaot. latine nō nūcij interpretantur. ab eo qz domini voluntatem populis nūciant. Angeloz aut vocabulū. officij nomen est nō nature. semp enī spūs sunt. sicut cum mittuntur vocantur angeli. Quibz ideo pictozū licentia pennas facit. ut celerē eoz in cuncta discursum significet. sicut et iuxta fabulas poetaz. venti pēnas habere dicunt. ppter velocitatē scilicet. Unde scriptura sacra dicit: qui ambulat sup pēnas ventoꝝ. Nouē aut ordines esse angeloz. sacre scripturę testant. id ē angeli. archangeli. throni. dominationes. virtutes. principatus. potestates. cherubin et seraphin. Quozū officioꝝ vocabula. cur ita dicta sint. interpretando erequimur. Angeli vocantur ppter qz de celis ad annūciandū hominibz mittunt. Angelus enī grēce. latine nūcius dicit. Archangeli grēca lingua. latina sūmi nūcij interpretant. Qui enim parua vel minima annūciant angeli. qui nō sūma. archangeli nūcupant. Archangeli dicti. eo qz primatū teneant inter angelos. Archos enī grēce. latine princeps interpretat. Sūt enī duces et principes. sub quozū ordine vnicuiqz angelozū officia deputata sunt. Nā qz archangeli angelis pēsūt: Cacharias propheta testat dicens: Et ecce angelus qui loquebat i me egrediebatur. et alius angelus egrediebatur in occursum eius. et dixit ad eū: curre et loquere ad puerū istū dicens: absqz muro habitabit iherlm. Si enī in ipsis officijs angelozū. nequaquā potestates superiores inferiores disponent. nullo modo hoc qd homini diceret angelus ab angelo cognouisset. Quidam aut archangelozū priuatis nominibz appellant. ut p vocabula ipsa in opere suo qd valeant designet. Michael hebraice in linguā nostram vertit. quis ut deus. Quando enī aliquid in mūdo mirę virtutis fit. hic archangelus mittitur. Et ex ipso ope nomen est eius. qz nemo valet facere qd facere preualet deus. Gabriel interpretat fortitudo dei. Ubi enī potentia diuina vel fortitudo manifestat. gabriel mittit. Unde et eo tempore quo erat dñs nasciturus et triumphatur de mundo: gabriel mittit ad mariam. ut illū annūciaret. qui ad debellandas aereas potestates humilis venire dignatus est. Raphael interpretatur curatio. vel medicina dei. Ubicunqz enī curandi et medendi opus necessariū est. hic archangelus a deo mittit. et inde medicina dei vocatur. Unde et ad tobiā idē archangelus missus oculis eius curationē adhibuit. et cecitate detecta visum ei restituit. Nominis enī interpretatiōe et angeli officij designat. Uriel interpretat ignis

michael

gabriel

raphael

uriel

dei. sicut legimus apparuisse ignē in rubo. Legimus etiā ignē missum desup et implese qd pceptū ē. Throni aut et dñationes et principat et potestates et virtutes. quib' vniuersam celestē societatem ap'us complectit. ordines angeloz et dignitates intelligunt. et p hac ipsa distributione officiozū aliū throni. aliū dominationes. aliū principat. aliū potestates dicunt. p certis dignitatib'. quib' inuicem distinguunt. Virtutes angelice quēdā ministeria p'hibent. p que signa et miracula in mundo fiūt. ppter qd et virtutes dicūt. Potestates sūt quib' virtutes aduersē subiecte sunt. et inde potestati noie nūcupant. qz maligni spūs eoz potestate coercēt. ne tantū mūdo noceant quantū cupiūt. Principat sūt hi qui angeloz agminibus p'sūt. Qui p eo q subditos āgelos ad explendū ministeriū diuinā disponūt. principat vocabulū acceperūt. Nā aliū sunt qui administrant. aliū qui assistūt. sicut p Daniele dicit: Milia milium ministrabāt ei. et decies milies centena milia assistebāt ei. Dominationes sūt hi. q etiā virtutib' et principatib' p'eminēt. q p eo q ceteris angeloz agminib' dñant. dñationes vocant. Throni sūt agmina angelozū qui latino eloquio sedes dicuntur. et vocati throni quia illis conditor p'sidet et per eos iudicia sua disponit. Cherubin autem et ipsi sublimēs celozū potestates. et angelica ministeria p'hibent. q ex hebreo in linguā nostrā interpretāt sciē multitudo. Sūt aut sublimiora agmina angelozū. q p eo q vicini positi. diuina sciētia ceteris ampli' pleni sūt. cherubin plenitudo sciē appellat. Ipsa sunt duo illa aialia supra p'pitiatorū archē ficta ex metallo. ppter significandā angeloz p'sentiā. in quoz medio ostendit de'. Seraphin qz similis multitudo ē angeloz. q ex hebreo i latinū ardentes uel incendētes interpretant. Qui idcirco ardētes vocāt. qz int eos et deū nulli aliū angeli consistūt. et ideo quāto vicini corā deo cōsistūt tanto magis claritate diuini luminis inflāmant. Unde et ipsi velant faciē et pedes sedētis in throno dei. et idcirco cetera angeloz turba videre dei essentiā plene non valet. qm seraphin eam regit. Hec igit vocabula agminū āgeloz. ita sūt specialia ordinū singuloz. ut tamen sint ex pte cōmunia omnīū. Nā dū throni sedes dei i quozdā angelozū ordine specialit' designent. tñ p psalmistā: q sedes sup cherubin. dicit. Sed ideo isti ordines angeloz p'iuatis noibus appellant. qz hoc ipsum officiū in p'prio ordine pleni acceperūt. Et cū sint omnib' cōmunia. p'prie tñ hec noia suis ordinibus deputant. Unicuiqz etiā sicut p'dictū est. p'p'ia officia sūt iniūcta. que eos p'neruisse in mūdi constat exordio. Nā qz angeli et locis et hominibus p'sunt. p p'phetā testat angelus dicens: Princeps regni p'paz restitit mihi. Unde apparet. nullū esse locū cui angeli nō p'sunt. P'sunt enī et auspicijs operū oīuz. Hic est ordo uel distinctio angelozū. qui post lapsū maloz i celesti vigo: restiterūt. Nā

postq apostatē angeli ceciderūt. hi in p'seuerantia eterne beatitudinis solidati sūt. Unde et post celi creationē i principio reperit: Fiat firmamentum. et vocatū est firmamentū celū. nimirū ostendens q post ruīnā angeloz maloz. hi qui pmanserūt. firmitatē eterne p'seuerantiē consecuti sunt. nullo iā lapsu auersi. nulla supbia cadentes. h' firmi mūdi amore et contēplatiōe manentes. nihil aliud dulce habent. nisi eū a quo creati sunt. **De** aut duo seraphin in Esaia legunt. figuraliē veteris et noui testamēti significationē ostendūt. Faciē dō et pedes operiūt dei. qz p'eterita ante mundum. et futura post mundū scire nō possumus. sed media tñ eoz testimonio contemplantur. Singuli senas alas habēt. qz fabricā tñ mūdi. que in sex dieb' facta est. in p'senti seculo nouimus. **De** clamant ter sanctus. alter ad alterū. trinitatis in vna diuinitate demonstrat mysterium.

De boib' q qdā p'sagio nomē acceperūt **Cap. vi.**

Periqz primoz hominū ex p'p'is causis originem nominū habēt: Quib' ita p'phetice indita sunt vocabula. ut aut futuris. aut p'cedentibus eozū causis conueniant. In quibus tamē manente speciali sacramēto nūc tñ ad litterā intellectū historie p'sequimur. Ubi aut etymologie interpretationē nō attingimus. solam ipsam etymologiā in latinū ponimus. **De** aut vnum nomen hebraicū. aliter atqz aliē interpretat. hoc fm accentuū et litterarū euenit diuersitate. ut in varijs significationib' noia computent. Adam sicut beatus hieronym' tradit. homo siue terrenus. siue terra rubra interpretat. Ex terra enī facta est caro. et humus bois faciēdi materies fuit. Eua interpretatur vita: siue calamitas siue ve. vita qz origo fuit nascēdi. calamitas et ve. qz p'p'uaricationē causa extitit moriendi. A cadendo enī nomen sumpsit calamitas. Alij aut dicunt ob hoc etiam vita et calamitas appellatā. qz scpe mulier viro causa salutis est. scpe calamitatis et mortis origo. qd est ve. Cain possessio interpretat. vnde etymologiā ipsi' exprinēs pater ei' ait: Cain. id est possedi hominē p deū. Idē et lamentatio. eo q p interfecto abel interfect' sit. et p'pnā sui sceleris dederit. Abel lucr' interpretat. quo noie p'figurabat occidēd'. Idē et vanitas. qz cito solutus ē atqz subtrahit. Seth interpretat resurrectio. eo q p' fratris interfectionē nat' sit. qsi resurrectionē fratris ex mortuis suscitaret. Idē et posuit. qz posuit eū de' p abel. Enos iuxta p'p'ie lingue varietatē. homo uel vir dicit. Et cōgrue hoc vocabulū habuit. De eo enī scriptū est. Tūc enim initū fuit iuocādi nomē dñi. licz pleriqz hebreozū arbitrent' q tūc primū in nomine dñi et similitudine ei' fabricata sūt idola. Enoch. dedicatio In ipsi' enī noie ciuitatē postea edificauit Cain. Cainan. lamentatio uel possessio eozū. sicut enim cain possessio. ita deriuatiū nomen qd ē cainan facit possessio eoz. **De** atusalā interpretat. mortu'

est. Euidens etymologia nois. quidā enī eū cum
p̄re trāslatū fuisse ⁊ diluuiū p̄terisse putauerūt.
Ob hoc signant trāssert. mortuū ē. ut oñderet nō
vixisse eū post diluuiū. h̄ i eodē cataclismo fuisse
defunctū. Soli enī octo hoies i archa euaserunt
diluuiū. Lamech. p̄cutiēs. Iste enī p̄cussit ⁊ int̄/
fecit cain. Qd̄ etiā ipse postea p̄petrasse vxorib⁹
cōfitei. Noe. requies iterp̄at. p̄ eo q̄ sub illo oia
retro opa quicuerūt p̄ diluuiū. Unde ⁊ pat̄ ei⁹ vo/
cans nomē ei⁹ noc dixit: Iste requiescere nos fa/
ciet ab oib⁹ opib⁹ nr̄is. Sem dicit noiat⁹. eo q̄
nomē ex posteritatē p̄sagio accepit. Ex ipso enī
patriarche ⁊ p̄phete ⁊ apli ⁊ ppli dei. Ex eius q̄
stirpe ⁊ xp̄us. cui⁹ ab ortu solis vsq; ad occasū ma/
gnū est nomen i gentib⁹. Cham. calid⁹. q̄ ipse ex
p̄sagio futuri cognoiat⁹ ē. Posteritas enī eius
eam terrē partē possedit. quē vicino sole calentior
est. Un⁹ ⁊ egypt⁹ vsq; hodie egyptiorū lingua cham
dicitur. Jaserb. latitudo. Ex eo enī pplus gentiū
nascit⁹. ⁊ q̄ lata ē ex gentib⁹ multitudo credentiū
ab eadem latitudine iaserb dicit⁹ ē. Chanaan fi/
lius cham iterp̄at mort⁹ eoz. Qd̄ qd̄ ē aliud nisi
opus eoz. Pro motu enī patris. id ē. p̄ ope ei⁹ ma/
ledict⁹ ē. Arfarat. sanans depopulationē. Ebus
hebraice ethiops iterp̄at. a posteritate sui gene/
ris nomen sortit⁹. Ab ipso enī sūt p̄pagati ethio/
pes. Nemroth. iterp̄at tyrann⁹. Iste enī p̄ior
arripuit insuetā in p̄pos tyrānidē. ⁊ ipse aggress⁹
s⁹ ē aduersus deū impietatis edificare turrē. He/
ber. transit⁹. Etymologia eius mystica est. q̄ ab
eius stirpe trāsiret de⁹. nec pseueraret i eis. trāsla/
ta in gentib⁹ gr̄a. Ex ipso enī sunt exorti hebrei.
Salech. diuisio. cui pater p̄pterea tale nomē ipo/
suit. q̄ tūc nat⁹ ē qñ p̄ linguas tra diuisa ē. Tha/
ra. exploratio ascēsiōis. Melchisedech. rex iust⁹.
rex. q̄ ipse postea impauit salē. iust⁹. p̄ eo q̄ di/
scernens sacramēta legis ⁊ euāgelij. nō pecudum
victimas. h̄ oblationē panis ⁊ calicis in sacrificiū
obtulit. Loth. declinās. Factis enī sodomorū nō
cōsensit. h̄ eoz illicita carnis incendia declinauit.
Moab. ex patre. totum nomē etymologiā habet
Cōcepit enī eū p̄mogenita filia de p̄re. Ammon
cui⁹ causa nomen reddit. fili⁹ ppli mei. sic deriuat⁹
ut ex parte sensus nois. ex pte ipse sit sermo. Am/
mi enī. a q̄ dicti sūt ammonite. vocat⁹ pplus meus.
Sarai. iterp̄at p̄nceps mea. eo q̄ esset vni⁹ tan/
tūmodo domus māt familias. Postea causa nois
immutata. ablata de fine i littera dicitur sara. id
est p̄nceps. Omnīū quippe gentiū futura p̄nceps
erat. sicut ⁊ dñs pollicitus fuerat ad abrahā: Da/
bo tibi ex sara filiū. ⁊ benedicā ei. ⁊ erit in gētes.
h̄ ⁊ reges p̄p̄oz erūt ex eo. Agar. aduena uel con/
uersa. Fuit enī egyptia complexui abrahę aduena
causa generādi data quē post cōreptū angelo in/
crepante cōuersa est ad sara. Letbura. thymiana
iterp̄at. Ysmabel. iterp̄at auditio dei. sic enim
scriptū est: Et vocauit nomē ei⁹ ismabel. q̄ exau/
diuit eū de⁹. Esau trinomius ē. ⁊ ex p̄p̄is causis

varie nūcipat. Dicit enī esau. id est rufus. ob co/
rtionē scilicet rufe lentis. ita appellat⁹. cui⁹ edulio
p̄mogenita pdidit. Edom aut̄ ob ruborē co:pis
dicit⁹ est. qd̄ latine sanguine⁹ dicit⁹. Seir. nō. q̄ fue/
rit hispidus ⁊ pilosus. qñ enī nat⁹ est. totus sicut
pellis pilosus erat. atq; idē trib⁹ noib⁹ appellatur.
Esau. id est rufus. Edom. id est sanguine⁹. Seir.
id est pilosus. q̄ nō habuit lenitatē. Rebecca. pa/
tientia. siue quē multum accepit. Lia. laboriosa
vtriq; generādo. Plurimos enī dolores q̄ rachel
fecunditate pariēdi expta est. Rachel iterp̄atur
ouis. p̄ ea enim iacob paut oues laban. Zelpha.
os bians. Bala. inueterata. Dina trāsferē in cām.
Jurgij enim in sichimis causa extitit. Lbamar.
amaritudo. p̄ viris mortuis. Eadem ⁊ cōmutās.
Mutauit enī se i habitū meretricis qñ cū socero
suo concubuit. Phares. diuisio. ab eo q̄ diuiserit
mēbranulā secundaz: diuisoris. id est phares so/
ritus ē nomē. Un⁹ ⁊ pharisei q̄ se qñ iustos a p̄lo
separabāt diuisi appellabant. Cara frat̄ ei⁹ in cui⁹
manu erat coccinū. iterp̄at oriens. siue q̄ p̄mus
apparuit. siue q̄ plurimi ex eo iusti nati sūt. ut in
libro paralyptomenon p̄tinet. Cara. id est oriens
appellat⁹ est. Job. in latinū vertit̄ dolens. ⁊ recte
dolens p̄p̄cussionē carnis ⁊ passiōes dolorum.
Calamitates enī suas nois etymologia p̄figu/
rauit. Pharaon nomē est nō hominis h̄ honoris
sicut ⁊ apud nos augusti appellatur reges. cū pro/
p̄is noib⁹ censeant. Exprimē aut̄ i latinū pha/
raon. denegās eū. vtriq; deū. siue dissipator ei⁹. Po/
puli enim dei fuit afflictor. Jaunes. marin⁹. siue
vbi est signū eius. Cessit enim ⁊ defecit signū eius
coram signis moysi. vnde ⁊ dixerunt magi: Hic
digitus dei est. Ambres. mare pellitiū. siue ma/
re in capite. Moyses deniq; iterp̄at sumptus
ex aqua. Inuenit enī cum ad ripam fluminis ex/
positū filia pharaonis. quē colligens adoprauit
sibi. vocauitq; nomē eius moyses. eo q̄ de aqua
sumpsisset eū. Aaron. mons fortitudinis iterp̄/
tat. p̄p̄ q̄ thuribulū accipiens in medio sup̄stini
⁊ interemptoz obuiā sterit. ⁊ ruinā mortis quasi
qdā mons fortis exclusit. Eleazar. dei adiutorij.
Balach. p̄cipitās siue deuorās. Balaam. van⁹
pplus. Sines. ori parcēs. trāssit enim pugionē
cambri cū scorto madianitide. ⁊ dñi furore pla/
cauit ut parceret. Cābri. stella lacessiens ul amari/
cās. Proprie enī nomē ab amaritudine vocatū. q̄
peccando amaricauerit pplū. Raab. latitudo uel
fames siue ipet⁹. Josue iterp̄at saluator. Ipse
enim i figura xp̄i pplū a deserto saluauit. ⁊ i terrā
repromissiōis induxit. Caleph. qñ co: aut canis.
Bothoniel. rēp⁹ eius de⁹ uel respōsio dei. Aoth.
gloriosus. Barach. fulgurus. Delbora. apis uel
loquax. Apis. q̄ fuit ad bellū p̄mptissima. dimi/
cans aduersus silarā. q̄ pempro cecinit canticū inde
loquax. Jabel. ascēsiō. Bedeon. experimētū ini/
quitarū eoz. Frequētib⁹ enī documētis informat⁹
est quali p̄sagio cōtra hostes futurā victoriā

expediret. et quo futuro experimēto etymologiā
noīs sūpsit. Abimelech. pat' me' rex. Thola. ver-
miculus. uel coccinū. Jair. illuminās. Jēpte. ape-
riens uel apert'. Elebon. cogitatio siue vinculum
meroris. Abdo. seru' ei'. Samson. sol eoz uel so-
lis fortitudo. Fuit enī r'ute clar' z liberauit isrl
de hostib' eoz. Dalida. paupcula uel situla. Booc
in fortitudine. siue in quo robur. Noemi. quam
interpretari possumus cōsolatā. eo q' marito z li-
beris peregre mortuis. nurū moabitidē in con-
solatione sua tenuit. Ruth interpretatur festinās.
Alienigena enim erat ex p'plo gentili. quē relicta
patria festinauit trāsire in terrā isrl. dicēs socrui
sue: Quocūq' p'xeris p'gam. Anna. gratia eius
interpretat'. q' dū esset prius sterilis natura. postre-
mo dei gratia fecūdata ē. Heli. de' me'. Ofni. di-
scalciatus. Fili' enī fuit heli elect' in ministerium
sacerdotis. cui' amissionem suo exp'ssit vocabulo.
Apl's enī ait: Calciari pedes i' p'parationē euan-
gelij pacis. Et p'pheta: Q' speciosi pedes q' annū-
ciant pacē. Iste q' discalciat' interpretat'. ut ei' noie
veteris testamēti sacerdotiū a veteri p'plo signifi-
caret ablatū. Sinees frat' ofni. os mutū interpreta-
tur. quo significatur sacerdotij veteris z doctrine
silentiū. Samuel. nomen ei' deus. Jesse. in solē sa-
crificiū uel incensū. Saul. petitio interpretat'. No-
tū est enī quō hebreoz p'plus cum sibi regē perie-
rit. z accepit nomē. nō fm deū. s' fm suā volun-
tatē. Dauid. fortis manu interpretat'. q' fortissimus
in p'clis fuit. Ipse z desiderabilis. in stirpe scilicet
sua. de q' dixerat p'pheta: Veniet desiderat' cum
etis gentib'. Salomon trib' noib' fuisse p'hibet.
Primū vocabulū ei' salomon dicit'. id est pacific'.
eo q' in regno ei' pax fuerit. Secūdū nomen idi-
da. eo q' fuerit dilectus z amabilis dño. Tertium
vocabulū eius coeleth. qd' grēce appellat' ecclesia-
stes. latine concionator. q' ad p'plm loqueret'. Jo-
nathan. colūbe donū. Absalon. patris pax p' an-
tiphrasin. eo q' bellū aduersus patrē gessisset. siue
q' in ipso bello dauid placatus fuisse legit' filio.
adeo ut etiā magno cū dolore extinctū plangeret.
Roboā. latitudo p'pli. z ipsum per antiphrasin q'
decē tribub' ab eo sepatis. due t'm ei' relicte sint.
Abia. pater dñs. uel pat' fuit. Asa. tollens siue su-
stollens. Josaphat. dñi iudiciū. Jorā. q' est excel-
sus. Ochocias. app'hēdēs dominū. Atbalia. tē-
pus domini. Joab. spirans. uel dñi robur. Ama-
fias. p'plm tollēs. Ocias. fortitudo dñi. Acarias.
auxiliū dñi. Ocias aut' ipse ē qui z acarias dupli-
ci noie. Ipse ē qui illicitū sibi sacerdotiū vendica-
re conatus. lepra i' fronte p'cussus ē. Joathan. est
p'fectus. Pulchrā etymologiā noīs habet. Fecit
enī rectū in conspectu dñi. z portā templi edifica-
uit excelsam. Achaz. app'hēdēs. Ezechias. for-
tis dñs. Manassēs. obliuiosus. Per multa enī scele-
ra z sacrilegia reliquerat z oblit' fuerat dñi. siue
q' oblit' deus p'etoz illi'. Amon. fidelis uel bone-
stus. Josias. vbi est incensū dñi. Propria etymo-

logia noīs. Iste ē enī q' simulacra cōbussit. Joa-
chaz. robust'. Joachim. vbi ē p'paratio. Eliachim.
dei resurrectio. Jechonias p'paratio dñi. Sedechi-
as. iust' dñi. Hieroboam. iudicatio dñi siue causa
p'pli. uel ut quidā aiūt diuisio interpretat'. p' eo q' in
regno eius diuisus sit p'pls isrl z p'cisus a regno
stirpis dauid. Diuisionis enī p'pli causa iste extitit
Cambri. psalmi'. uel cāticū meū uel hymnū. Am-
ri. crispans me'. Achab. frat' patris. Jecabel. flu-
rus sanguinis uel fluēs sanguine. s' meli'. vbi est
sterquiliniū. P'cepitata enī deorsū. comederunt
carnes ei' canes. sicut p'cederat helias: Et erūt
inqt' carnes iecabel sicut stercus sup' faciem terre.
Ochocias. app'hēdēs deū. Jechu. ipse dñs ē. Joa-
than robust'. Sella. vmbra ei' uel petitio. Ma-
naen solās. Phaceas. aperies. Nabuchodonō-
sor. p'pheta lagūculē āgustē. siue p'phetās istius
modi signū p' somnio scz futuroz qd' vidisse nar-
rat' z daniel interpretat' ē. siue sessio i' agnitiōe an-
gustie p' his q' in captiuitatē ab eo ducti sūt. Co-
robabel apud hebreos. ex trib' integris noibus
tradit' eē cōposit'. Co. iste. ro magister. babel. p'pe
babyloniū sonat. z efficit nomē Corobabel. iste
magister de babylone. In babylone enī ortus ē.
vbi z p'nceps gentis iudez extitit.

De patriarchis Cap. vii.

Quodā patriarchaz etymologie notā
de sūt. ut sciam' qd' i' suo vocabulo. reso-
nent. Nā pleriq' eoz. ex causis p'p'is no-
mina acceperūt. Patriarcha interpretat' pat' p'n-
ceps. Archos enī grēce p'nceps ē. Abram primū
vocat' ē. pater vidēs p'plm. p' israhelitas scz t'm.
postea appellat' ē abrahā. qd' trāsferē pat' multa-
rū gētū. qd' erat adhuc p' fidē futurū. Gentiū aut'
non habet in noie. s' subaudit'. iurta illud: Erit
nomē tuū abrahā. q' patrē multaz gentiū posui-
te. Isaac. ex risu nomē accepit. R' isit enī pater qm
ei' p'missus ē. admirans in gaudio. R' isit z mater
quādo pillos tres viros. p'missus est. dubitans in
gaudio. Ex hac q' causa nomē accepit Isaac. in-
terptat' enī risus. Sciēdū aut' q' quattuor. i' veteri
testamento absq' vllō velamine noib' suis anteq'
nascereē vocati sunt. israhel. isaac. salomon z io-
fias. Lege scripturas. Jacob. supplantato: inter-
pretat'. siue q' in ortu plantā nascētis fratris ap-
prehēderit. siue q' postea fratrē arte decepit. vñ z
esau dixit: Iuste vocatū ē nomē eius iacob: sup-
plantauit enī me ecce secūdo. Israhel. vir videns
deū. Tūc enī hoc nomē accepit quādo tota nocte
luctatus vicit in certamine angelū. z oriente luci-
fero benedictus est. Inde p'pter visionem dei. isrl
appellat' ē. sicut z ipse ait: Vidi dominū facie ad
faciē z salua facta est anima mea. Ruben. interp-
tatur visionis filius siue vidēs filium. Sic enim
quando cum peperit lia. vocauit nomen eius ru-
ben. dicens: quia vidit deus humilitatem meam.
Symeon interpretat' auditio dei. Sic enim dixit
lia quando eum peperit: quia exaudiuit me deus.

Leui. addit. Dixit enī lia. qm peperit eū nō am-
bigens de amore viri. Nunc mecum erit vir meus:
quia peperit ei tres filios. Iuda confessio dicitur.
Quādo enī eū peperit lia. laudē dño rettulit di-
cēs: Nunc sup hoc cōfitebor dño. et ob id vocat
est iuda. A confessione itaq; nomen eius ē dictū.
qd ē gratiarū actio. Isachar interpretatur est mer-
ces. Is quippe dicitur est. achar merces. Hoc aut
ideo. quia mandragoris filij ruben. introitū viri
qui rachel debbat ad se emerat lia. vnde et dum
natus ē. dixit lia: Dedit de' mercedē meam. Ca-
bulon interpretat habitaculū. Sextū enī hūc filiū
genuerat lia. ppter ea iā secūra dixit: Habitabit
mecū vir me'. Unde et fili' ei' vocatus ē habita-
culū. Neptalim. de conuersatiōe siue cōparatiōe.
causa nois eius est. vnde et dixit rachel. cū eū pe-
perisset ancilla eius bala: Habitare me fecit de'.
habitatiōe cū sorore mea. Dan interpretat iudiciū.
Bala enī dū eū peperisset. dixit rachel dña eius:
Iudicauit me domin' et exaudiens dedit mihi fi-
liū. Causam nois expresse. ut ab eo q iudicasset
dñs. filio ancille iudicii nomen imponeret. Gad
ab euentu siue pcinctu vocatus ē. Quādo enī eū
peperit gēsa. dixit dña eius lia: Inforsuna. id ē
qd dicit in pcinctu uel euentu. Aser. bñs dicit.
Dum enī peperisset eū gēsa. dixit lia: Beata ego.
et beatificant me mulieres. et ab eo q beata dicit.
ex etymologia nois beatū vocauit. Ioseph ab eo
q sibi alium filiū addi mater optauerat. vocauit
augmētū. Hūc pharao saphaneth appellauit. qd
hebraice absconditoz reproz sonat. p eo q obscu-
ra somnia reuelauit et sterilitatē pēdixit. Tamē
q: hoc nomē ab egyptio ponit. ipsi' lingue debet
habere rōnē. Interpretat saphaneth egyptio ser-
mone. saluator mūdi. eo q orbē terre ab imminēte
famis excidio liberaret. Benjamin interpretat fili'
dextere. qd est virtutis. Dextera enī appellatur ia-
min. Mater quippe eius moriens. vocauerat no-
mē eius benoni. id est filius doloris mei. Pater b
mutauit. filium dextere nominās. Manasses di-
ctus ab eo q sit pater ei' oblitus laborū suoz. Ita
enī hebraice vocat obliuio. Effraim eo q auxerit
eum deus. et ex hoc vocabulo i linguam nostram
transfertur augmentum.

De prophetis Cap. viii.

Quos gentiles vates appellāt. hos nostri
prophetas vocāt. quasi p̄fatores. quia
porro fanē. et de futuris vera p̄dicunt.
Qui aut a nobis p̄phete in veteri testamēto vi-
dētes appellabant. q: videbāt ea que ceteri nō vi-
debāt et p̄spiciebant ea que i mysterio abscondita
erāt. Hinc ē qd scriptū ē in samuele: Eam' ad vi-
dentē. Hinc Esaias: Uidi inquit dñm sedentē
sup solū excelsū et eleuatū. Et ezechiel: Aperti
sūt celi et vidi visiōes dei. Quod iudā aut p̄phetarū
etymologie nominū annotāde sūt. Vocabula enī
eorū satis oñdūt qd i futuris factis dictisq; suis
p̄nūciaſsent. Helias interpretat dñs deus. Ex fu-

turi igit p̄sagio sic vocat. Nam dum altercāret
in sacrificio cum quadringentis sacerdotib' baal.
inuocato noie dñi. descendit de celo ignis sup ho-
locaustū. Qd cū vidisset ois p̄plus cecidit in fa-
ciē suā et ait: Domin' ipse est deus. Et hac igitur
causa tale prius nomē accepit. p eo q p cū postea
cognouerit popul' dominū deū. Idē et fortis do-
min' interpretat. uel ppter q interfecit eosdē sacerdo-
tes. uel ppter q achab aduersitatē tolerauit. He-
liscus. domini sal' interpretat. vocabulū aut et idē
ex futuri p̄sagio suscepit. Deniq; et multas vir-
tutes fecit. et famē pellens. p̄lin a morte saluauit.
Nathan. dedit siue dantis. Esaias interpretatur
saluator dñi. et merito. Saluator: ē enim vniuer-
saz gentiū. eiusq; sacramēta ampli' q ceteri p̄-
dicāt. Hieremias. excelsus dñi. p eo q dictū ē ei:
Ecce constitui te sup gētes et regna. Ezechiel for-
titudō dei. Daniel. iudiciū dei. siue q: in p̄sbyte-
roz iudicio sententiā diuinę examinatiōis exhi-
buit. dum repta eoz falsitate. susannā ab interi-
tu liberauit. siue q visiōes et somnia quib' p sin-
gula quedam enigmata. futura monstrabantur.
sagaci mente discernēs aperuit. Hic et desiderio-
rū vir appellatus ē. q: panē desiderij nō māduca-
uit. et vinū cōcupiscentię nō bibit. Osee. saluator
aut saluās. Dū enī irā dei in p̄lin isrl ob crimen
idolatrię p̄phetasset. domui iude salutē p̄nūciauit
Propt' qd ezechias rex iuda sublatiis idolis que
p̄cedentes reges cōsecrauerant. templū domini
purgasse ac purificasse monstrat. Iobel domin'
de'. siue incipiēs deo uel fuit dei. Hoc enī ei' vo-
cabulū resonat etymologia incerta. Amos. p̄plus
auulsus. Prop̄heria enī ei' ad p̄lin fuit isrl q: iā
auulsus erat a domino. et auris vitulis f̄niebat.
siue auuls' a regno stirpis dauid. Naum. germē
siue cōsolator. Increpat enī ciuitatē sanguinū. et
post euerſionē illi' consolatur syon dicens: Ecce
sup montes pedes euangelicantis et annūciantis
pacē. Abachuc amplexas. q: ul' ex eo q amabilis
domino fuit vocat amplexatio. uel q in certamē
cū deo cōgredit. amplexantis. id est lucrātis so-
ritus ē nomē. Null' enī tam audaci voce ausus ē
deū ad disceptationē iusticię. p̄uocare. cur in reb'
humanis et mundi isti' tanta rerū versaret iniq-
tas. Adicheas. quis hic uel quis iste. Lōminatū
samarie ob eām simulacroz. illo mō de quo heliū
dicit: Quis ē iste inuolūēs sentētiās? Sophonias
speculum uel archanū domini interpretat. vtrūq;
ad p̄phetam conuenit. Ipsi enim sciunt mysteria
dei. Unde ad ezechielē dicit: Speculator ē te po-
sui domui isrl. Et alibi: Nō faciet domin' qd q
nisi reuelauerit seruis suis p̄phetis. Abdias seruus
domini. sicut enī moyses famulus domini. et apls
f̄n' xpi. ita iste legat' ad gētes missus. videt et p̄-
dicat que p̄phetali digna sūt mysterio et fuitute.
inde seruus domini. Jonas interpretat columba
siue dolens. Columba. p gemitu. quādo i ventre
ceti triduo fuit. Dolens autē. uel ppter tristitiam

regu. 3. 18. 1.

quā habuit de salute niniuitarū. uel ppter hede-
ram subito arefcētē. cui vmbzaculo tegebat con-
tra solis ardorē. Ipse ēz amathi sareptanē viduē
filius. ut iudei affirmāt. quē resuscitauit helias.
matre postea ad eum dicente. Nunc cognoui qm̄
vir dei es tu. z verbū dñi in ore tuo verum est. ob
hanc causam ipsū amathi vocatū. Amathi enim
ex hebreo in latinā linguā veritas dicit̄. z ex eo
q̄ verū helias locut̄ ē. ille q̄ suscitatus est. filius
nuncupat̄ est veritatis. Zacharias memoria dñi.
lxx. enī anno desolationis tēpli cōpleto zacharia
p̄dicante memorat̄ est dñs ppli sui. iussuq̄ darij
reuerfus est dei pplus. z recēdicata ē vrbs z tem-
plū. Aggeus. in latinū festiu' z let' resonat. De-
structū enī templū ēdificandū pphetat. z post lu-
ctū captiuitatis. regressiōis leticiā p̄dicat. Ma-
lachias interpretat̄ angel' dñi. id est nūci'. Quicqd̄
enim loquebatur. quasi a dño essent mandata. ita
credebant. z inde ita nomē eius. lxx. transtulerūt
dicentes. Assūptio verbi dñi sup isrl. i manu an-
geli eius. Esdras. adiutor. Neemias. cōsolator a
dño. Quodā enī p̄sagio futuri. noia ista sortiti
sunt. Fuerūt enī in adiutoriu' z consolationem oī
illi p̄plo redeūti ad patriā. Nam z templum dñi
īdem recēdicauerūt. z muroz ac turriu op' ipsi
restaurauerūt. Ananias. gratia dei interpretatur.
Jde z sidrach. lingua chadēa. qd̄ interpretat̄ de-
corus meus. Azarias. auxiliū dñi. Jdem z abde-
nago. qd̄ in latinū vertit̄. seruies taceo. Misael.
qui pplus dñi. Ipse z misach. qd̄ interpretat̄ risus
uel gaudiū. Azia. frat' meus. Semeia. audiēs do-
minū. Asaph. cōgregās. Jdith. trāsilēs eos.
siue saliens eos. Quosdā enī inherētes humo.
curuatos in terrā z ea quē in imo sunt cogitātes.
z in rebus transeūtib' spem ponentes. transiliunt
canendo iste q̄ vocat̄ transiliens. Eman. accipi-
ens. uel formido eorū. Etban robust'. Barachia
benedict' dñi. uel benedict' dñs. Elda. districtio
siue diuerticulū. Judith. laudans uel cōfites dño.
Wester. absconsa. Zacharias. memoria dñi. ob b
q̄ canit. memoria letitiamēti sui sancti. Johan-
nes baptista. dñi gratia. eo q̄ sit limes p̄phetie.
p̄nūcius gratie. siue initū baptismatis. p quod
gratia ministrat̄. Hi sūt p̄betē veteris nouiq̄ te-
stamenti. quoz finis xps. cui dicitur a patre. Et
prophetā in gentib' posui te. Prophetie aut̄ ge-
nera sunt septē. Primū genus extasis. qd̄ ē men-
tis excessus. sicut vidit petr' vas illud sūmissū de
celo in stupore mentis cū varijs animalibus. Se-
cūdū genus visio. sicut apud Esaiā dicentē. Vi-
di dñm sedētē sup soliu excelsū. Tertiū gen' som-
niū. sicut iacob subnixam i celo scalam dormiens
vidit. Quartū gen' p nubem. sicut ad moysen z
ad iob post plagam loquitur deus. Quintū ge-
nus. vox de celo. sicut ad abrahā sonuit dicens.
Ne iniurias manū tuā sup puerū. Et apud saulū
in via. Saule saule qd̄ me psequeris. Sextū ge-
nus. accepta parabola. sicut apud salomonem in

puerbij. z apud balaam. cū euocaret a balach.
Septimū gen'. repletio sci spūs. sicut pene apud
oēs p̄betas. Alij tria genera visionum dixerūt
esse. Unū fm oculos corpis. sicut vidit abrahā
tres viros sub ilice mambre. z moyses ignē i ru-
bo. z discipuli transfigurātū dñm in monte inter
moysen z heliam. z cetera huiusmodi. Alter fm
sp̄m. quo imaginamur ea quē p corp' sentim'. si-
cut vidit petrus discū illū sūmitti de celo cum va-
rijs animalib'. z sicut esaias deū i sede altissima
nō corporaliter sed spūaliter vidit. Non enī deum
forma corporea circūterminat. sed quēadmodum
figurate. non p̄prie multa dicunt̄. ita etiā figurate
z multa monstrant̄. Tertiū aut̄ gen' visionis est
qd̄ neq̄ corporeis sensib'. neq̄ vlla parte anime
qua corporalū rez imagines capiunt̄. sed p intui-
tum mentis. quo intellecta cōspicit̄ veritas. sicut
daniel p̄dictus mēte vidit qd̄ balthasar viderat
corpe. Sine q̄ genere. illa duo uel ifructuosa sūt.
uel etiam in erroz mittūt. Omnia tñ hec genera
spūs scūs moderat̄. Habere aut̄ p̄phetiā. nō so-
lum bon'. sed etiā malus pōt. Nam inuenimus
saulem regem p̄betasse. Persequebat̄ enī sanctū
dauid. z impletus sancto spū p̄betare cepit.

De apostolis Cap. ix.

Apostoli missi interpretant̄. Hoc enī eorū
nomen indicat. Nam sicut grece angeli.
latine nunciū vocant̄. ita grece apli. lati-
ne missi appellant̄. Ipsos enī misit xpus euange-
lizare p vniuersum mundum. ita ut quidā persas
indosq̄ penetrarent. docentes gentes z faciētes i
noie xpi magna z incredibilia miracula. ut atte-
stantib' signis z p̄digijs crederet̄ illis. in his quē
dicebant z viderāt. Habēt enī pleriq̄ eoz ex his
causas suozū vocabuloz. Petrus a petra nomen
accepit. hoc est a xpo. sup quē fundata est ecclesia.
Non enī a petro petra. sed petrus a petra nomē
sortitus ē. sicut nō xpus a xpiano. s̄ xpian' a xpo
vocat̄. ideoq̄ ait dñs. Tu es petrus z sup hanc
petrā ēdificabo ecclesiam meā. q̄ dixerat petrus.
Tu es xpus filius dei viui. Deinde ei dominus.
sup hanc inquit petrā quā confessus es ēdificabo
ecclesiā meā. Petra enim erat xpus. sup qd̄ fūda-
mentū etiā ipse ēdificat̄ ē petr'. Cephas dicit̄. eo
q̄ in capite sit constitut' ap̄lorū. Cephalin' enim
grece caput dicitur. z ipsum nomen in petro syrū
est. Simon bariona i linguam nostram sonat fi-
lius columbe. z est nomen syrū pariter z heb. cū.
Bar quippe syra lingua fili'. iona hebraice colū-
ba. vtroq̄ sermone dicitur bariona. Alij simpli-
citer accipiunt. q̄ simon. id est petrus filius sit io-
hannis. iuxta illam interrogationē. Simon io-
hannis diligis me. z volūt scriptoz vitio dep̄a-
uatū. ut p bariobanna hoc est filio iohānis. bar-
iona scriptum sit. vna detracta syllaba. Johan-
na aut̄ interpretatur dñi gratia. Et fuisse cōstat pe-
trum trinomiū. petrū. cephan. z simon bariona.
Simon autem hebraice interpretatur audiens.

Saulus hebraico sermone tentatio dictus. eo qd prius i tentatione ecclesie sit versatus. Persecutor enim erat. inde nomē habebat istud. qm psequeretur xpianos. Postea mutato noīe de saulo factus est paulus. quod interpretat mirabilis siue electus. Mirabilis. uel quia multa signa fecit. uel quia ab oriente vsq ad occasum euangelium xpi in omnib gentibus predicauit. Electus sicut in actib aploz spūs scūs dicit: segregate mihi barnabam et paulū ad opus ad qd elegi eos. Latino autē sermone. paulus a modico dictus. vnde et ipse ait: Ego sū minimus oīū aploz. Quādo enī saulus. supb elatus: qm paulus. humilis. modicus. Ideo sic loquimur: paulo post videbo te. id ē post modicum. Quā qz modicus factus ē. ipse dicit: Ego enī sū nouissim⁹ oīū aploz. et mihi minimo oīū scōz data ē gratia. Cephas autē et saulus. ideo mutato noīe sunt vocati. ut essent etiā ipso noīe noui sicut abrahā et sara. Andreas frater petri carne. et coheres gratia. sū hebraicā crymologā interpretat deco: siue rñdēs. sermone autē grēco. a viro virilis appellat. Iohānes quodā vaticinio ex merito nomē accepit. Interpretat enī. i qd ē gratia. uel dñi gratia. Amplius enī cū ceteris aplis dilexit ih̄s. Iacobus cebedei a patre cognōiat. quē relinquēs cū iohāne. verū patrē secuti sunt. Ibi sunt filii tonitruī. qui etiā boanarges ex firmitate et magnitudine fidei notati sunt. Ibi ē iacobus fili⁹ cebedei frater iohānis. q post ascensionē dñi ab herode manifestat occisus. Iacobus alpheī ob distinctionem prioris cognōiat. qui dicitur fili⁹ cebedei. sicut iste fili⁹ alpheī. Cognōmētū igit ambo a prē sumpsērūt. Iste est iacobus minor: qui in euangelio frat dñi notat. qz maria vxor alpheī. soror: fuit matris dñi: quā mariam cleophē iohānes euāgelista cognominat. a prē siue a gētilitate familie. aut quācūq alia causa ei nomen imponēs. Alpheus autē hebreo sermone in latinū exprimitur millesim⁹ siue doct⁹. Philipp⁹. os lāpadaz. uel os manuū. Thomas. abyssus uel gemin⁹. vnde grēce didym⁹ appellatur. Bartholomeus. fili⁹ suspēdentis aquas. uel filius suspēdētis me. syrū ē nō hebreū. Matthe⁹ i hebreo donatus exprimitur. Idē et appellatus leui ex tribu a qua ortus fuit. In latino autē ex ope publicani nomē accepit. qz ex publicanis fuit elect⁹ et in aplatū trāslat⁹. Simon chananē. ad distinctionē simonis petri. de vico galilee chana. vbi aquas dñs mutauit i vinū. Ipse ē q in alio euāgelista scribitur celores. Chana quippe cel⁹ interpretat. Judas iacobi q alibi appellat lebbe⁹. figuratū nomē habere a corde. qd nos diminutiuē corculū possum⁹ appellare. Ipse in alio euāgelista thabaeus scribitur. quem ecclesiastica tradit historia. missū edessam ad abagarū regē. Judas scariothibis. uel a vico in quo ortus est. uel ex tribu isachar vocabulū sūpsit quodā p̄sagio futuri i condemnationē sui. Isachar enī interpretat merces. ut significaretur p̄ciū pditoris quo vēdidit dñm. si-

cut scriptū ē: Et acceperūt mercedē meā. xxx. argenteos. p̄ciū qd app̄ciat⁹ sum ab eis. Matthe⁹ q inter apostolos sine cognomine sol⁹ habetur. interpretat donat⁹. ut subaudiatur. p iuda. Ipse enim in locū eius electus ē ab apostolis. cū p duob⁹ fors mitteretur. Marc⁹. excelsus mandato. vtiqz ppter euāgelii altissimi qd p̄dicauit. Lucas. ipse confurgens. siue ipse eleuās. eo q eleuauerit p̄dicationē euangelij post alios. Barnabas. filius p̄phetē. uel filius consolationis.

De reliquis in euangelio nominibus Cap. x.

In Maria illuminatrix siue stella maris. Be-nuit enī lumen mundi. sermone autē syro maria domina nūcupat. et pulchre. qz dominiū genuit. Helisabeth dei mei saturitas. uel dñi mei iuramentū. Magdalena. turris. Martha. irritas uel puocans. sermone autē syro interpretat dominās. Nathanael. donū dei. quia dolus id ē simulatio. dono dei i eo nō fuit. Cebedeus. donatus siue fluens iste. Caceus. iustus. siue iustificatus. siue iustificandus. syrū est nomen non hebreum. Lazarus adiutus. eo q sit a morte resuscitatus. Herodes pellicus. uel gloriosus clara crymologia. Cayphas. inuestigator: aut sagax. aut uomens ore. Iniquo enim ore suo iustū condemnauit. quīs b mysterio prophetalī annūciasset. Pontius. declinans conciliū. vtiqz iudeorū. Accepta enim aqua. lauit manus suas dicens: Innocens ego sum a sanguine iusti huius. Pilatus. os malleatoris. quia dum xpm ore suo et iustificat et condēnat. more malleatoris vtraqz ferit. Barrabas. filius magistri eoz. absq dubio iudeoz magistri. qui ē diabolus. homicidiorū auctor: q vsq hodie regnat in eis.

De martyribus Cap. xi.

In Martyres grēca lingua. latine testes dicuntur. vnde et testimonia grēce. martyria nuncupant. Testes autē ideo vocari sunt. quia ppter testimoniū xpi passiōes sustinuerunt. et vsq ad mortem. p veritate certauerūt. Quōd nos non testes. qd latine vtiqz possum⁹ dicere. sed grēce martyres appellamus. familiari⁹ ecclesie aurib⁹ hoc grēcū verbū sonat. sicut et multa grēca noīa qb⁹ p latinis vtimur. Martyr pri-mus in nouo testamento stephan⁹ fuit. q hebreo sermone interpretat norma. q prior fuerit i martyrio ad imitationē fidelīū. Idem autē ex grēco sermone in latinū vertitur coronatus. et hoc propheticē. ut qd sequeretur in re. vaticinio quodam futuri. prius in vocabulo resonaret. Passus ē enī et qd vocabatur accepit. Stephan⁹ enim corona dicitur. humiliter lapidat⁹. s sublimiter coronatus. Duo aut sunt martyrij genera. vnū in aperta passiōe. alterum in occulta animi virtute. Nam multi hostis insidias tolerantes. et cunctis carnalibus desiderijs resistentes. per hoc q se omnipotenti deo in corde mactauerunt. etiam pacis

tempore martyres facti sunt. qui etiā si persecutio-
nis tempus existeret. martyres esse potuerunt.

De clericis Cap. xii.

Cleros et clericos hinc appellatos. quia
mathias sorte electus est. quē primū per
aplos legim⁹ ordinatū. Cleros enī grēce
sors uel hereditas latine dicitur. Propterea q̄ di-
cri sunt clerici. q̄ de sorte sunt dñi. uel q̄ dñi pte
habent. Generaliter autē clerici nuncupant oēs q̄
in ecclesia xp̄i deseruiūt. quozū gradus et noia hęc
sunt. Ostiari⁹. psalmista. lector. exorcista. acoly-
thus. subdiaconus. diacon⁹. presbyter. ep̄s. Do-
ep̄oz q̄ dripartit⁹ ē. id ē in patriarchis. archiepis.
metropolitanis atq̄ ep̄is. Patriarcha grēca lingua
sum⁹ patrū interpretat⁹. q̄ p̄mū. id est aplicū retinet
locū. et ideo q̄ sumo honore fugit. tali noie cēse-
sūt roman⁹. antiochen⁹. et alexandrinus. Archi-
ep̄us grēco vocabulo q̄ sit sum⁹ ep̄s. Tenet enī
vicē aplicā et p̄sident tā metropolitanis q̄ ep̄is
ceteris. Metropolitanus autē a mensura ciuitatū
vocat⁹. Singulis enī puñtijs p̄eminēt. q̄rū au-
ctoritati et doctrinē et potestati ceteri sacerdotes
subiecti sunt. sine quib⁹ nihil reliq̄s ep̄os agere li-
cet. sollicitudo enī toti⁹ puñtijs ipsis ep̄is cōmissa
ē. Oēs autē superi⁹ designati ordines vno eodēq̄
vocabulo ep̄i nomināt. sed ideo priuato noie qui-
dam vtunt. p̄pter distinctionē potestati quā sin-
gulariter acceperūt. Patriarcha patrū princeps.
Archon enī p̄nceps. Archiep̄us p̄nceps ep̄oz. sic
metropolitan⁹ a mensura ciuitatū. Ep̄iscopus autē
vocabulū inde dictū. q̄ ille qui superficiet. super-
intendat. curā scilicet gerens subditozū. scopin enī
grēce latine intendere dicitur. Ep̄i autē grēce la-
tine speculatores interpretant. Nam speculato: est
p̄posit⁹ i ecclesia. dicit⁹ eo q̄ speculet atq̄ p̄spiciat
populoz infra se positoz mores et vitā. Pontifex
p̄nceps sacerdotū ē. q̄si via sequentiū. Ipse et sum-
mus sacerdos. ipse et pontifex maxim⁹ nuncupat.
Ipse enī efficit sacerdotes atq̄ leuitas. ipse oēs or-
dines ecclesiasticos disponit. ipse q̄ vnusq̄sq̄ face-
re debeat ostēdit. Antea autē p̄tiffices reges erāt
Nam maiorū hęc erat cōsuetudo. ut rex esset etiā
sacerdos et pontifex. Unde et romani impatores
p̄tiffices dicebant. Vates a vi mētis appellatos.
cuius significatio multiplex ē. Nam modo sacer-
dotē. modo p̄phetā significat. modo poetā. An-
tistes sacerdos dictus. ab eo q̄ ante stat. Primus
est enī in ordine ecclesie. et supra se nullum habet.
Sacerdos autē nomē habet cōpositum ex grēco et
latino. q̄si sacrū dans. sicut enī rex a regendo. ita
sacerdos a sacrificando vocat⁹ est. Cōsecrat enī et
sanctificat. Sacerdotes autē gentiliū flamines di-
cebāt. Hi i capite habebāt pilicū in q̄ erat breuis
virga desup habēs lanē aliquid. Quod cū p̄stū
ferre nō possent. filo tm̄ capita religare ceperunt.
Nam nudis eos penit⁹ capitibus incedere nefas
erat. vnde a filo quo utebant flamines dicti sūt:
quasi filaminea. vtz festis diebus filo deposito

pilicū imponebant p̄ sacerdotū eminentia. Pre-
sbyter grēce latine senio: interpretatur. non p̄ etate
uel decrepita senectute. s̄ p̄pter bono: ē et dignita-
tē quā acceperūt. presbyteri noiant. Unde et apud
veteres idē ep̄i et presbyteri fuerunt. quia illud no-
men dignitatis ē. hoc etatis. Ideo autē et presby-
teri sacerdotes vocant. quia sacrū dant. sicut et ep̄i
qui licet sint sacerdotes. tamē pontificat⁹ apicē nō
habēt. q̄ nec chrismate frontē signāt. nec paradi-
tū spiritū dant. q̄ solis debere ep̄is lectio actus
aploz demonstrat. Leuite ex noie auctoris voca-
ti. De leui enī leuite exorti sunt. a quib⁹ in templo
dei mystici sacramenti ministeria crelebantur.
Hi grēce diaconi. latine ministri dicunt. q̄ sicut
in sacerdote consecratio. ita in diacone ministerij
dispensatio habet. Hypodiacones grēce. q̄s nos
subdiaconos dicimus. qui ideo sic appellantur. q̄
subiacent p̄ceptis et officijs leuitarum. Obla-
tiones enī in templo dei a fidelibus ipsi susci-
piūt. et leuitis superponendas altaribus deferūt.
Hi apud hebreos nathinai vocant. Lectores a
legendo. psalmistę a psalmis canēdis vocati. Illi
enī p̄dicāt populis q̄d sequantur. isti canūt ut
excitent ad compunctionem aios audientiū. licet et
quidā lectores ita miserant. p̄nunciet. ut q̄sdā ad
luctū lamentationēq̄ cōpellāt. Idē etiā et p̄nuncia-
tores vocant. q̄ porro annūcient. Tanta enim et
tam clara erit vox. ut quīs longe positoz au-
res adimpleāt. Cantor autē vocat⁹. q̄ vocem mo-
dulat in cantu. Huius duo genera dicunt in arte
musica. sicut ea docti hoies latine dicere potuerūt
p̄centor et succentor. P̄centor scilicet q̄ vocē p̄ce-
mittit i canu. Succentor autē q̄ subsequenter ca-
nendo respōdet. Cōcentor autē dicit⁹ q̄ cōsonat. q̄
aut nō cōsonat. nec cōcinit. nec cātor. nec cōcentor
erit. Acolythi grēce latine cēroferarij dicūt a de-
portādis cercis q̄ euāgelij legendū ē. aut sacrifi-
ciū offerendū. Tunc enī accendunt luminaria ab
eis et deportant. nō ad effugandas tenebras. dum
sol eodē tpe rutilat. sed ad signum leticie demon-
strandum. ut sub typo luminis corporalis illa lux
ostendat. de q̄ in euāgelio legitur: Erat lux vera
quē illuminat oēm hoīem venientē in hūc mūdū.
Exorcistę ex grēco in latinū adiurātes siue incre-
pantes vocant. Inuocant enī sup cathecuminos
uel sup eos qui habent spiritū imundū. nomē dñi
ihu. adiurantes p̄ eū ut egrediat⁹ ab eis. Ostiarij
idem et ianitores. q̄ in veteri testamento electi sūt
ad custodiā templi. ut nō ingrederet eum imun-
dus in omni re. Dicti autē ostiarij. q̄ p̄sint ostijs
templi. Ipsi enī tenentes clauē oia intus extraq̄
custodiūt. atq̄ inter bonos et malos habētes iu-
diciū. fideles recipiūt. et respuūt infideles.

De monachis Cap. xiii.

Monachus grēca etymologia vocatus eo
q̄ sit singularis. Monas enim grēce sin-
gularitas dicit. Ergo si solitari⁹ interp-
tat vocabulū monachi. q̄d facit in turba qui sol⁹

est. Plura aut sunt genera monachorum. Cenobitę, quos nos in comune viuentes possumus appellare. Cenobiū enī plurimorum ē. Anachoritę sūt. q̄ post cenobialē vitam deserta petunt. et soli habitant p̄ deserta. et ab eo q̄ p̄cul ab hominib⁹ recesserunt. tali noīe nuncupantur. sed anachoritę heremiam et iohannem. cenobitę ap̄los imitant. Heremite hi sunt q̄ et anachoritę ab hominū cōspectu remoti. heremū et desertas solitudines appetentes. Nam heremū dicit̄ quasi remotū. Abba aut̄ syrū nomē significat in latinū pater. qđ paul⁹ romanis scribens exposuit dicens: In quo clamus abba pater. in vno noīe duab⁹ vsus linguis. Dicit enī abba syro nomine patrem. et rursus latine nominat indē patrem.

De ceteris fidelium nominibus Cap. XIII.

Christianus quantum interpretatio ostendit de vncione dicit̄. siue de nomine auctoris et creatoris. A xpo enī xpiani sūt cognominati. sicut a iuda iudei. De magistri quippe nomine cognomē sectatorib⁹ datū ē. Xpiani aut̄ olim a iudeis quasi ob opprobriū nazarei vocabantur. pro eo qđ dñs noster atq; saluator a vico quodam galileę nazaren⁹ sit appellatus. Non se aut̄ gloriatur xpianū. qui nomē habet et facta nō habet. vbi aut̄ nomē secutū fuerit op⁹. certissime ille est xpianus. qđ se factis ostēdit xpianū. ambulans sicut et ille ambulauit. a quo et nomē trahit. Catholicus vniuersalis siue generalis interpretat̄. Nam greci vniuersalem catholicon vocant. Orthodoxus ē recte credēs. et ut credit recte viuēs. Ortho enī grece recte dicit̄. doro glorie. hoc ē vir recte glorię. Quo noīe nō pōt vocari. q̄ aliter viuit qđ credit. Neophyti⁹ grece latine nouell⁹ et rudis fidelis uel nuper renatus interpretari pōt. Cathecumini⁹ dictus. p eo qđ ad huc doctrinam fidei audit. necdū tamē baptismū pcepit. Nam cathecumini⁹ grece auditor dicit̄. Competens vocat̄ qui post instructionē fidei competit gratiam xpi. inde et a petēdo cōpetētes vocati sūt. Laicus. popularis. Laos enī grece p̄plus dicit̄. Proselytus id est advena et circūcisus. qui miscebatur populo dei. grecum est.

Incipit liber octauus

De ecclesia et synagoga Cap. I.

Ecclesia grecum

est. quod in latinum vertitur conuocatio. ppter qđ oēs ad se cōuocet. Catholica vniuersalis κατὰ ὁλὸν. id est fm cōtum. Non enī sicut conuen-

acula hereticorum in aliquib⁹ regionū partib⁹ coartatur. sed p totū terrarū orbē dilatata diffūdit̄. Quod etiā ap̄lus approbat ad romanos dicēs: Gratias ago deo meo. p oib⁹ vobis. qđ fides ve-

stra annūciat̄ in vniuerso mundo. siue qđ in unitatem cūctos cōiungit credentes. Hinc et vniuersitas ab vno cognominata est. ppter qđ in unitatem colligitur. Unde dñs i euāgelio: Qui mecum non colligit spargit. Cur aut̄ ecclesia cū vna sit. a iohanne. vii. scribunt̄. nisi ut vna catholica septiformi plena spū designet̄. sicut et de dño nominus dixisse salomonē. Sapiētia edificauit sibi domū. et excidit colūnas septē. quę tamē septē vna cē nō ambiguntur. dicente ap̄lo: Ecclesia dei viui quę est colūna et firmamentū veritatis. Inchoauit autē ecclesia a loco vbi venit de celo spūs scūs et impleuit vno loco sedentes. Pro peregrinatione aut̄ presenti ecclesia syon dicit̄. eo qđ ab hui⁹ peregrinationis longitudine posita. promissionē rerū celestium speculet̄. et idarco syon id est speculatio nomen accepit. Pro futura vō patrię pace. iherlm vocat̄. Nam iherlm visio pacis interpretat̄. Ibi enim absorpta oī aduersitate. pacē quę ē xpus presenti possidebit obtutu. Synagoga grece latine cōgregatio dicit̄. qđ p̄p̄iū nomē iudeorū p̄p̄s tenuit. Ip̄sorum enī p̄p̄ie synagoga dici solet. Quis et de ecclesia dicta sit. Nostrā vō ap̄li nunq̄ synagogā dixerūt. sed semp ecclesiā. siue discernēdi causa. siue qđ inter congregationē vnde synagoga. et conuocationem vnde ecclesia nomen accepit. distet aliquid. qđ scilz cōgregari et pecora solēt. quorū et greges p̄p̄ie dicimus. cōuocari autem magis est vtentiū rōne. sicut sunt homines.

De religione et fide Cap. II.

Ogma a putādo philosophi noiauerūt. id est hoc puto eē bonū. hoc puto eē verum. Religio appellata qđ p eam vni deo religamus aias nostras ad cultū diuinū. vinculo seruēdi. Qđ verbū compositū est a religendo. id est eligendo. ut ita latinū videat̄ religio. sicut eligo. Tria sūt aut̄ quę in religionis cultu ad colendum deū in hoib⁹ pquirunt̄. id est fides. spes. charitas. In fide quid credēdū. in spe qđ sperādū. in charitate qđ sit amādū. Fides ē. qua veracit̄ credimus id qđ nequaq̄ videre valeam⁹. Nam credere iam non possum⁹ qđ vident⁹. Proprie autem nomē fidei inde ē dictū. si oīo fiat qđ dictū est aut pmissū. Et inde fides vocata. ab eo qđ fit illud qđ inter vtrosq; placitū ē. quasi inter deū. et hominē. hinc et fedus. Spes vocata qđ sit pes. p̄grediendi quasi est pes. Unde econtrario desperatio. Deest enī ibi pes. nullaq; p̄grediendi facultas est. quia dum quisq; peccatū amat. futuram gloriā nō sperat. Charitas grece latine dilectio interpretatur. qđ duos in se liget. Nam dilectio a duob⁹ incipit. qđ est amor dei et p̄imi. De qua ap̄ls: Plenitudo inquit legis est dilectio. Maior est aut̄ hęc omnib⁹. quia qđ diligit. et credit et sperat. Qui aut̄ nō diligit q̄uis multa bona faciat. frustra laborat. Dis autem dilectio carnalis. non dilectio. sed magis amor dici solet. Dilectionis aut̄ nomen tm̄ in melioribus rebus accipi solet.

De heresi et scismate Cap. III.

Heresis grece ab electioe vocat. q. scilicet unusquisq. id sibi eligat qd melius sibi esse videt. ut philosophi peripaterici. achademici. epicurei. et stoici. vel sicut alij qui peruersum dogma cogitantes. arbitrio suo de ecclesia recesserunt. Unde et heresis dicta greca voce ex interpretatioe electiois. q. quisq. arbitrio suo ad instituenda siue ad suscipienda quolibet ipse sibi eligit. Nobis vero nihil nostro ex arbitrio inducere licet. sed nec eligere qd aliq. de arbitrio suo induxerint. apostolos dei habemus auctores. qui nec ipsi quicq. ex suo arbitrio qd induceret elegerunt. sed acceptam a christo disciplinam fideliter nationibus assignauerunt. Itaque si etiam angelus de celis aliter euangelicauerit: anathema vocabitur. Secta a sequendo et tenendo nominata. Nam sectas dicimus habitum animorum. ac instituta circa disciplinam vel propositum que tenendo sequuntur. longe alia in religionis cultu opinantes quam ceteri. Scisma a scissura aiorum nomen accepit. Eodem enim cultu eodemq. ritu credit ut ceteri. solo congregatiois delectat discidio. Fit autem scisma cum dicunt homines: nos iusti sumus. nos sanctificamus in mundos et cetera similia. Supstitutio dicta eo quod sit supflua aut supstatuta observatio. Alij dicunt a senibus. quia multis annis supstitutes peratam delirant et errant superstitioe quadam. nescientes que vetera colant aut que veterum ignari asciscunt. Lucretius autem superstitionem dicit supstatum rex. id est celestium et diuinorum que super nos stant. sed male dicit. Hereticorum autem dogmata ut facile possint agnosci. causas eorum vel nomina demonstrare oportuit.

De heresibus iudeorum Cap. IIII.

Iudei confessores interpretantur. Multos enim ex his sequitur professio. que antea perfidia possidebat. Hebrei transitores dicuntur. Quo nomine admonentur. ut de peioribus ad meliora transcant. et pristinos errores relinquunt. Pharisei et saducei inter se contrarii sunt. Nam pharisei ex hebreo in latinum interpretantur diuini. eo quod traditionum et observationum suarum. quas illi deuterosis vocant. iusticiam preferunt unde et diuini vocantur a populo quasi per iusticiam. Saducei interpretantur iusti. vendicant enim sibi quod non sunt. corporis resurrectionem negant. et animam interire cum corpore predicant. Hi quoque tam libros legis recipiunt. prophetarum vaticinia respuunt. Esnei dicunt ipsum esse christum. qui docuit illos omnem abstinentiam. Adobonci dicunt ipsum esse christum. qui docuit illos in omni re sabatizare. Benistei dicti eo quod de genere abrahe esse se gloriantur. Nam cum in babiloniam venisset populus dei. plerique relinquentes uxores suas. babilonicis mulieribus adheserunt. Quidam autem israeliticis tamen coniugiis contenti. vel ex eis geniti dum reuersi essent de babilonia. diuiserunt se ab omni populo et assumpserunt sibi hoc nomen iactantes. Meristei appellati. eo quod separaret scripturas. non credentes omnibus prophetis. dicentes alijs et alijs spiritibus illos prophetasse. Meris enim grece latine pars dicitur. Samaritanice dicti quod

legem solam custodiunt. Nam prophetas non recipiunt. Himerobaptiste eo quod quotidie vestimenta sua et corpora lauent.

De heresibus christianorum Cap. V.

Quidam etiam heretici qui de ecclesia recesserunt. ex nomine auctorum suorum nuncupantur. quidam vero ex causis quas eligentes instituerunt. Simoniani dicti a simone magice discipline perito. cui petrus in actibus apostolorum maledixit pro eo quod ab apostolis spiritus sancti gratiam pecunia emere voluisset. Hi dicunt creaturam non a deo. sed a virtute quadam superna creatam. Mandrianiani a menandro mago discipulo simonis nuncupati. qui mundum non a deo. sed ab angelis factum esse asseruit. Basilidiani a basilide appellati. qui inter reliquas blasphemias passum ipsum abnegavit. Nicolaice dicti a nicolao diacono ecclesie hierosolymorum. qui cum stephano et ceteris constitutus est a petro. qui propter pulchritudinem relinquens uxorem dixerat ut qui vellent ea vteretur. versa est in stuprum talis consuetudo. ut inuicem coniugia commutarentur. Quos iohannes in apocalypsi improbat dicens: Sed hoc habes quia odisti facta nicolaitarum. Gnostici propter excellentiam scientie se ita appellare voluerunt. Animam naturam dei esse dicunt. bonum et malum deum suis dogmatibus fingunt. Carpocratiani a carpocrate quodam vocantur. qui dixit christum hominem fuisse tantum. et de utroque sexu progenitum. Chirintiani a chirintho quodam nuncupati. Hi inter cetera circuncisionem observant. mille annos post resurrectionem in voluptate carnis futuros predicant. Unde et grece ciliastice latine milicistice sunt appellati. Naçarci dicti qui dum christum qui a vico naçarenius est appellatus. filium dei confiteantur. omnia tamen veteris legis custodiunt. Ophite a colubro nominati sunt. Coluber enim grece ophi dicitur. Colunt enim serpentem. dicentes ipsum in paradisu induxisse virtutis cognitionem. Valentiniani a valentino quodam platonico sectatore vocati. qui conas. id est secula quendam in originem dei creatoris induxit. christum quem de virgine nihil corporis assumpsisse. sed per eam quasi per fistulam transisse asseruit. Apellitice quorum apelles princeps fuit. qui creatorem angelum nescio quem gloriosum. superioris dei faciem deum legis israel. illum igneum affirmans. Apellitice quorum auctor apelles. qui dixit christum non deum in veritate. sed hominem in fantasia apparuisse. Archonciaci a principibus appellati. qui vniuersitatem quam deus condidit opera esse archangelorum defendunt. Adamiani vocati quod ad imitentur nuditatem. unde et nudi orant. et nudi inter se mares femineque conueniunt. Cainani. pinde sic appellati. quoniam cain adorant. Sethiani nomen acceperunt a filio adam qui vocatur seth. dicentes eundem esse christum. Melchisedechiani vocati. pro eo quod melchisedech sacerdotem dei non hominem fuisse sed virtutem dei esse arbitrantur. Angelici vocati. quia angelos colunt. Aplici hoc sibi nomen ideo presumpserunt quod nihil possidentes proprium. nequaquam recipiant eos qui aliquid

in hoc mūdo vtrūq. Cerdoniani a cerdone quo-
dam noiati. qui duo contraria pncipia asserunt.
Marcionistę a marcione stoico philosopho ap-
pellati. q̄ cerdonis dogma secut. alterū bonū. al-
terū iustū deū asseruit. tanq̄ duo pncipia crea-
toris et bonitatis. Artoteritę ab oblatiōe vocati.
Panē enī et cascū offerūt. dicentes p̄mis homini-
bus oblationē a fructib⁹ terrę et a fructib⁹ ouium
fuisse celebratā. Aquarij appellati. eo q̄ aquā so-
lam offerūt in calice sacramenti. Seueriani a se-
uero exorti. vinū non bibunt. vetus testamentū et
resurrectionem nō recipiunt. Taciani a taciono
quodā vocati qui et increarite dicti. q̄ carnes ab-
hominant. Alogij vocant. tanq̄ sine verbo. Lo-
gos enī gręce verbū dicit. Deū enī verbū non cre-
dunt. respuentes iohannis euangeliū et apocaly-
psin. Catafrigis nomē. puincia catafrigia dedit.
q̄ ibi exiterūt. auctores eorū montanus p̄isca et
maximilla fuerūt. Hi aduentū scī spūs. nō i apo-
stolis s̄ in se traditū asserūt. Catharoe p̄t mun-
diciā ita se noiauerūt. Gloriantes enī de suis me-
ritis negant penitentib⁹ veniā pctōz. Viduas si
nupserint. tāq̄ adulteras damnāt. Mūdiores se
ceteris predicant. Qui nomē suum si cognoscere
vellent. mundanos seponi q̄ mundos vocarent.
Pauliani a paulo samosateno exorti sunt. qui di-
xit non semp fuisse xpm sed a maria sūp̄fisse ini-
tiū. Hermogeniani ab hermogene quodā vocati
q̄ materiā nō natā introducēs. deo nō nato cā cō-
parauit. matremq̄ elemētoz et deam asseruit. q̄s
ap̄lus improbat. elementis seruientes. Manichei
a quodā persa exiterunt. qui vocatus est manes.
Hic duas naturas et substācias introduxit. id est
bonam et malā. et animas ex deo quasi ex aliquo
fo nte manare asseruit. testamentū vetus respuir.
nouum ex parte recipit. Eanomiani. id est latine
sine lege dicunt. Anthropomorphitę dicti. p̄ eo
q̄ simplicitate rustica deū habere humana mēbra
que in diuinis libris scripta sūt arbitrant. An-
thropos enī gręce latine homo interpretat. igno-
rātes vocē dñi. q̄ ait: Spūs est de⁹. Inco:poratus
est enim nec mēbris distinguit. nec corporis mole
cēset. Heraclitę ab heraclio auctore exorti. Mo-
nachos tm̄ recipiūt. cōiugia respuūt. regna celoz
p̄uulos habere nō credūt. Donatiani a nouato
romę vrbis p̄sbytero exorti. q̄ aduersus corneliū
cathedrā sacerdotale conatus inuadere heresim
instituit. nolēs apostatas suscipere. et rebaptizās
baptizatos. Montani heretici dicti. q̄ tempore
p̄secutionis in montibus latuerūt. qua occasione
se a catholicę ecclesię co:poze diuiserūt. Ebionitę
ab ebione dicti. siue a paupertate. Christū enim
per p̄uectū solum verū iustum putant effectum.
Unde comperenter ebionci p̄ paupertate intelli-
gentię appellati sunt. Hi semi iudei sunt. et ita re-
nent euangeliū ut legē carnaliter seruent. aduer-
sus quos ad galathas apostolus scribēs inuenit.
Fortiniani a fortino gallogręcie syrmie ep̄o nun-

cupati. qui ebionitarū heresim. suscitans asseruit.
xpm a maria p̄ ioseph nuptiali coitu fuisse conce-
ptum. Aeriani ab aerio quodā nuncupati sunt.
Hi offerre sacrificiū p̄ defunctis spernūt. Etbia-
ni ab etbio sunt vocati. Idēq̄ eunomiani ab eu-
nomio quodā dialectico etbij discipulo. ex cuius
noie magis innotuerūt. dissimilē patri asserentes
filiū. et filio spiritū sanctū. Dicūt etiā nullū impu-
tari peccatū in fide manētū. Origeniani ab ori-
gene auctore exorti sunt. dicentes q̄ nō possit fili⁹
videre patrē. nec spūs scūs filium. Animas q̄s in
mundi pncipio dicunt peccasse. et p̄ diuersitate
pctōz et celis vsq̄ ad terras lapsas diuersa co:po-
ra quasi vincula meruisse. eaq̄ causa factū fuisse
mundū. Noetiani a quodā noerio vocati. qui di-
cebant xpm eūdē esse et patrē et spm̄ scm̄. ipsamq̄
trinitatē in officioz nominib⁹ nō in psonis acci-
piūt. Unde et patripassiani vocant. quia patrem
passum dicunt. Sabelliani ab eodem noerio pul-
lulasse dicuntur. cuius discipulū phibēt fuisse sa-
bellium. ex cui⁹ noie maxime innotuerunt. vnde et
sabelliani vocati sūt. Hi vnam psonā patris et fi-
lij et spūs sancti astruūt. Arriani ab arrio alexan-
drino p̄sbytero exorti sunt. qui coeternū patri fi-
lium nō agnoscens. diuersas i trinitate substā-
cias asseruit. p̄tra illud qd̄ ait dñs: Ego et pater
vnū sumus. Macedoniani a macedonio cōstan-
tinopolitano ep̄o dicti sunt. negantes deū esse spi-
ritū sanctum. Apollinaristę ab apollinare vocati
sūt. dicētes xpm co: p̄ r̄mmodo sine aia suscepisse.
Antidicomaritę appellati sūt. p̄ eo q̄ marię vir-
ginitati cōtradiciūt. asserētes eam post xpm natā
viro suo cōmixtā fuisse. Metangilimonitę ideo
tale nomen acceperūt. q̄ angios gręce vas dicit.
Asserūt enī sic esse in patre filiū tanq̄ vas minus
intra vas mai⁹. Patriciani a quodā patricio nū-
cupati sūt. q̄ substāciā humanę carnis a diabolo
conditā dicūt. Coluthiani a quodā colutho no-
minati qui dicūt deū nō facere malū. contra illud
qd̄ scriptū est: Ego dñs creans mala. Floriani a
florino. qui ecōtrario dicūt deū creasse mala. con-
tra id qd̄ scriptū est: Fecit deus oia bona. Dona-
tistę a donato quodam afro nūcupati. qui de nu-
midia veniēs totā pene africā sua p̄suasiōe dece-
pit. asserēs minozē patrē filiū. et minozē filio spi-
ritū scm̄. et rebaptizās catholicos. Bonosiani a
bonoso quodā ep̄o exorti. pdunt. q̄ xpm filiū dei
adoptiuū. non p̄riū asserūt. Circūcelliones dicti
eo q̄ agrestes sunt. q̄s cotopitas vocāt. sup̄radi-
cte heresis habentes doctrinā. Hi amore marty-
rij semetipsos perimūt. ut violent de hac vita di-
scedentes martyres nominent. Priscillianistę a
priscilliano vocati. q̄ i hispania ex errore gnosticoz
et manicheoz permixtum dogma composuit.
Luciferiani a lucifero syrmie episcopo exorti. qui
ep̄os catholicos qui constantij p̄secutione passi
dię arrianozū consentientes erāt et postea corre-
pti. redire in catholicā delegerūt. damnantes siue

quod crediderant. sine qđ se credidisse simulaue-
rāt. quos ecclesia catholica materno recepit sinu
tanq̃ petrū post fletū negationis. Hanc illi ma-
tris charitatē supbe accipientes. eosq; recipe no-
lentes a coione recesserūt. et cum ipso lucifero au-
ctore suo qui mane oriebat̃ cadere meruerūt. Jo-
uinianiste a iouiniano quodam monacho dicti.
asserentes nullā nuptiarū et virginū esse distantia
nullūq; inter abstinētes. et simplicit̃ epulātes esse
discrimē. Eluidiani ab eluidio notati. qui dicunt
post natū xpm̃ alios mariā filios de viro ioseph
peperisse. Paterniani a paterno quodā exorti. q̃
inferiores corpis partes a diabolo factas opināt̃.
Arabici nūcupati eo qđ i arabia exorti sūt. dicen-
tes aīam cū corpe mori atq; in nouissimo vtrūq;
resurgē. Tertulianiste dicti a tertuliano p̃sbro
africanē. puintiē ciuitatis carthaginensis. animā
imortalē esse. sed corpoream p̃dicātes. et aīas ho-
minū pctōz post mortē in demones verti putan-
tes. Tesseretdecaditē dicti. qđ. xiiij. luna pasca
cū iudcis obseruādū cōtēdūt. Nā tesseres quat-
tuor. deca decē significat. Nyctages a somno nū-
cupati qđ vigilias noctis respuant. superstitionem
esse dicētes. iura temerari diuina q̃ noctem ad re-
quiem tribuit. Pelagiani a pelagio monacho ex-
orti. Hi liberū arbitriū diuinę gratiē anteponūt
dicentes sufficere voluntatē ad implēda iussū di-
uina. Nestoriani a nestorio cōstantinopolitano
ep̃o nūcupati. qui beatā virginē mariā non dei s; ho-
is t̃mmodo asseruit genitricē. ut aliā psonam
carnis. aliā faceret deitatis. nec vnū xpm̃ i verbo
dei et carne credidit. sed separatim atq; sciunctim
alterū filiū dei. alterū hois p̃dicauit. Euticiani
dicti ab eutice constantinopolitano abbate. qui
xpm̃ post humanā assumptionē negauit existere
de duabus naturis. sed solā in eo asseruit diuinā
naturā esse. Acephali dicti. id est sine capite quē
sequūtur heretici. Nullus enī corū repitur auctor
a quo exorti sint. Hi triū chalcedonēsiū capitulo-
rū impugnatores duarū in xpo substantiarū p̃prie-
tatem negāt et vnā in eius psona naturā p̃dicāt.
Theodosiani et gaianitē appellati a theodosio et
gaiano. qui tēporib; iustiniani principis i alexan-
dria populi pueri electione vno die sunt ordinati
ep̃i. Hi errores euticetis et dioscori sequētes. chal-
cedonense conciliū respuūt. ex duabus vnā i xpo
naturā asserūt. quā theodosiani corruptā. gaia-
nitē incorruptam contendūt. Bnoitē et tritoitē a
theodosianis exorti sūt. ex quib; gnoitē ab igno-
rantia dicti. qđ pueritate a qua exorti sunt id ad-
ijciūt. qđ xpi diuinitas ignoret futura quę sūt scri-
pta de die et hora nouissima. non recordantes xpi
psonā in esaiā loquētis: dies iudicii i corde meo.
Tritoitē nō vocati qđ sicut tres psonas i trinita-
te. ita q̃ tres astruūt deos esse. p̃tra illud qđ scri-
ptum ē. Audi isrl. dñs deus tuus. deus vnus est.
Sunt et alię hereses sine auctore et sine nominib;
ex quibus alię triformē putāt deū esse. alię xpi di-

uinitatem passibilē dicunt. alię xpi de patre na-
tuitati initū tēporis dant. alię liberationē ho-
minū apud inferos factā xpi descensione nō cre-
dunt. alię aīam imaginē dei negāt. alię aīas cō-
uerti in demones et in quęcumq; animalia existi-
mant. alię de mūdi statu dissentiūt. alię innume-
rabiles mundos opinantur. alię aquam deo co-
eternam faciūt. alię nudis pedib; ambulant. alię
cum hominib; non manducant. Hę sunt hereses
aduersus catholicā fidē exortę. et ab apostolis et a
sc̃is patribus uel cōcilijis p̃damnatę. quę dum in
se multis errorib; diuisę. iuicē sibi dissentiunt. coi-
tamē nomine aduersus ecclesiā dei conspirāt. S;
et quicūq; aliter scripturam sanctam intelligit. qđ
sensus spūs sancti flagitat a quo cōscripta est. licet
de ecclesia nō recesserit. tñ heretic; appellari pōt.

P De philosophis gentiū Cap. vi.
Philosophi gręca appellatione vocantur
qui latine amatores sapiētīę interpretan-
tur. Est enī philosophus qui diuinarū et
humanarū rerū scientiā habet. et oēm bene viuen-
di tramitem tenet. Nomē philosophorū primū a
pythagora fertur exortū. Nam dum antea grę-
ci veteres sophistas. id est sapiētes aut doctores
sapiētīę semetipsos iactant; nominarēt. iste in-
terrogatus quid profiteret̃. verecūdo noie philo-
sophū. id est amatorem sapiētīę se esse rēdit: qm̃
sapiētē p̃fiteri arrogantissimū videbatur. Ita
deinceps posteris placuit. ut quantalibet de reb;
ad sapiētīā p̃tinentibus doctrina quisq; uel sibi
uel alijs videret̃ excellere. nō nisi philosoph; vo-
caretur. Idē aut philosophi triplici genere diui-
dunt̃. Nam aut phisici sūt. aut ethici. aut logici.
Phisici dicti. quia de naturis tractant. Natura
quippe physis gręce vocat̃. Ethici. qđ de moribus
disputant. Hos enī apud gręcos eibis appella-
tur. Logici autē. quia in naturis et morib; rōnem
adiungūt. Ratio enī gręce logos dicit̃. Diuisi sūt
aut et hi in heresibus suis. habentes quidē nomi-
na ex auctorib; ut platonici. epicurei. pythagori-
ci. ali; a locis cōuētuloz et stationū suarū. ut pe-
ripatetici. stoici. achademici. Platonici a platone
philosopho dicti. Hi enī animarū creatorem esse
deum. corporum angelos asserunt. et post multos
annorū circulos in diuersa corpora redire ani-
mas dicunt. Stoici a loco dicti. Porricus enim
fuit athenis. quam p̃sianactia appellabant. in
qua picta erant gesta sapientium atq; virozū for-
tiū historię. In hac porticu sapientes philoso-
phabantur. ex qua et stoici dicti sunt. Gręce enim
porticus stoa dicitur. Hęc sectā prim; ceno insti-
tuit. Hi negant sine virtute effici quemq; beatū.
Omne pctm̃ vniforme esse asserūt. dicētes: sic ille
nocens erit qui paleas furatus fuerit qđ qui aurū.
qui mergū occiderit qđ qui equū. Nō enī animal
crimen sed anim; facit. Hi etiā animā cū corpore
perire dicūt. Animā qđ virtutē cōtinentiē eē ne-
gant. affectāt gloriā eternā cum se fateantur non

esse eternos. Achademici appellati a villa plato /
 nis achademia athenarum. vbi idem plato doce-
 bat. Hi omnia incerta opinant. Sicut fatēdū
 ē multa incerta et occulta esse quę voluit deus ex-
 cedere hominis intelligentiam. sic tam plurima
 esse quę possint et sensus penetratione comprehen-
 di. Hanc sectam Arcesilaus cyrenaicus philoso-
 phus repperit. cuius sectator fuit democritus. qui
 dixit tanq̃ in puteo alto. ita ut fundus nullus sit
 ita in occulto iacere veritatem. Peripatetici a de-
 ambulatione dicti. eo q̃ Aristoteles auctor eorum
 deambulās disputare solit⁹ esset. Hi dicūt quan-
 dam particulā animę esse eternā. de reliquo ma-
 gna ex parte esse mortalem. Cinici ab imundicia
 impudentię nuncupati. Contra humanam enim
 verecundiā in propatulo coire cū coniugibus eis
 mos erat. censentes licitum honestūq̃ esse palam
 cum vxoribus concubere. quia coniugiū iustum
 est. publice id p̃dicātes agendum esse. ut canes
 in vicis uel plateis. Unde et a canibus quorū vi-
 tam imitabant et iā vocabulum nomenq̃ traxe-
 runt. Epicurei dicti ab Epicuro quodam philo-
 sopho amatore vanitatis nō sapientię. quem et iā
 ipsi philosophi porcum nominauerūt. quasi vo-
 lutans ī ceno. carnalem voluptatē corporis sum-
 mū bonum asserens. qui etiam dixit nulla proui-
 dentia diuina instructum esse aut regi mundū. s̃
 originem rerū atomis. id est īseparabilib⁹ ac soli-
 dis corporibus assignauit. quorū fortuitis cōcur-
 sionibus vniuersa nascant⁹ et nata sint. Asseruit
 aut̃ deum nihil agere. omnia cōstare copo:ibus.
 animam nihil aliud esse q̃ corpus. Unde et dixit:
 nō ero postea q̃ mortuus fuero. Symnosophistę
 nudi p̃ opacas indię solitudines phibentur phi-
 losophari. adhibētes t̃m genitalibus regmina.
 Symno enī ex eo dictū est. q̃ iuuenes nudi exer-
 cerent ī campo. vbi pudenda sola t̃m operiūt. Hi
 et a generando se cohibent. Theologi autē idem
 sūt qui et physici. Dicti aut̃ theologi q̃m in scri-
 pturis suis de deo dixerūt. quorum varia constat
 opinio. quid deus esset. dū quęrent. Quidā enī
 corporeo sensu hūc mundū visibilem ex quattuor
 elementis. deum esse dixerūt. ut Dionysius stoic⁹.
 Alij nō spiritualiter intellexerunt mentē esse deū.
 ut Thales milesius. Quidam animū in omnib⁹
 cōmanentē et lucidū. ut Pythagoras. Quidam
 deū sine tempore incōmutabilē. ut Plato. Qui-
 dam mentē solutam. ut Cicero. Quidā et spiritū
 et mentē. ut Varro. Inuentū enī solūmodo deum
 nō ut inuenerūt exposuerunt. quia euauerunt in
 cogitationibus suis. Dicentes enī se esse sapiētes
 stulti facti sunt. Item platonici quidē deū cura-
 torem et arbitrū et iudicē asserunt. Epicurei ocio-
 sum et inexercitatū. De mūdo aut̃ platonici affir-
 māt incorporealē. stoici corporealē. Epicur⁹ atho-
 mis. pythagoras ex numeris. heraclitus ex igne
 vnde et Varro. ignem mundi animū dicit. p̃inde
 q̃ in mundo ignis omnia gubernet. sicut anim⁹

in nobis: *Q*uā vanissime. qui cū ē inquit ī nobis.
 ipsi sumus. cū erit emorimur. Ergo et ignis cū de
 mundo p̃ fulgura proficiscit⁹. mundus emorit⁹. Hi
 philosophorū errores etiā apud ecclesiam indu-
 rerunt hereses. Inde conas et forme. nescio quę.
 inde apud arrium trinitas nominis. et apud Va-
 lentinū platonius furor. Inde marcionis deus
 melior de tranquillitate. a stoicis enim venerat. et
 ut anima interire dicat⁹. epicurus obseruatur. et ut
 carnis resurrectio neget⁹. de vana omnīū philoso-
 phorū schola sumit⁹. et vbi materia cum deo equat⁹
 Ceronis disciplina ē. et vbi quid de igneo deo le-
 git⁹. heraclit⁹ interuenit. Eadē materia apud he-
 reticos et philosophos volutat⁹. idem et tractatus
 implicantur.

De poetis Cap. vii.

Poete inde sūt dicti. sicut ait Tranquil-
 lus. Cum primū homines exuta feritate
 rationē vitę habere cepissēt. seq̃ ac deos
 suos nosse. cultum modicū ac sermonē necessariū
 cōmenti sibi vtriusq̃ magnificentiā ad religionē
 deorum suorū excogitauerunt. Igitur ut templa
 illis domibus pulchriora et simulacra corporibus
 ampliora faciebāt. ita eloquio etiam quasi augu-
 stiore honorandos putauerunt. laudesq̃ eorum et
 verbis illustrioribus et iocūdioribus numeris ex-
 tulerunt. Id genus quia forma quadā efficiē. quę
 poetes dicit⁹. poema vocitatum est. cuiusq̃ fictores
 poete. Vates a vi mentis appellatos Varro au-
 ctor est. uel a viendis carminib⁹ id ē flectēdis. hoc
 est modulandis. et p̃inde poete latine vates. olim
 scripta eorum vaticinia dicebant⁹. q̃ vi quadam et
 quasi vesania in scribendo cōmouerentur. uel q̃
 modis verba connecterent. viere enī antiquis pro
 vincere ponentib⁹. etiam p̃ furorem diuini eodem
 erant nomine. quia et ipsi quoq̃ plerq̃ versibus
 efferebāt. Lyrici poete dicti apo tu lyrin. id est a
 varietate carminū. Unde et lyra dicta. Tragedi
 dicti. q̃ initio canentibus p̃mium erat hircus.
 quem gręci tragos vocant. Unde et Oratius.
 Carmine qui tragico vilen certauit ob hircum.
 Jam dehinc sequentes tragici multum hono-
 rē adepti sunt. excellentes in argumentis fabu-
 larum ad veritatis imaginē fictis. Comedi ap-
 pellati siue a loco quia circū pagos agebāt. quos
 gręci comas vocant. siue a cōmessatione. Sole-
 bant enī post cibum homines ad eos audientes
 venire. Sed comici priuatorū hominū predicant
 acta. tragici nō res publicas et regum historias.
 Item tragicorum argumenta ex rebus luctuosis
 sunt. comicorū ex rebus lęcis. Duo sunt autē gene-
 ra comicorū. id est veteres et noui. Veteres qui et
 ioco ridiculares extiterunt ut Plautus. actius et
 Terentius. Noui qui et satyrici a quibus gene-
 raliter vitia carpunt⁹. ut Flaccus. persius. iuvena-
 lis et alij. Hi enim vniuersorū delicta corripiunt.
 nec vitabatur eis pessimum quęq̃ describere. nec
 cuiuslibet peccata moresq̃ reprehendere. Unde et

nudi pingunt. eo q̄ p̄ eos vitia singula denuden-
tur. Satyrici aut̄ dicti. siue q̄ pleni sint omni fa-
cundia. siue a saturitate et copia. De pluribus eni
simul reb⁹ loquunt. seu ab illa lance quę diuersis
frugum uel pomorū generibus ad templa gentiliū
solebat deferri. aut a satyris nomen tractum. qui
multa habent ea quę p̄ vinolentiā dicunt. Qui-
dam aut̄ poetę theologi dicti sūt. qm̄ de dijs car-
mina faciebant. Officiū autē poetę in eo est ut
ea quę vere gesta sunt. in alias species obliquis fi-
gurationibus cū decore aliquo conuersa trāsdū-
cant. vnde et Lucanus ideo in numero poetarum
nō ponit: quia videtur historias composuisse nō
poema. Apud poetarū autē tres characteres esse
dicēdi. vnū in quo tm̄ poeta loquit. ut est i libris
Virgilij georgicorū. Alium dramaticum. in quo
nusq̄ poeta loquit. ut est in comedijs et tragedijs
Tertiū mixtum. ut ē in eneide. Nam poeta illic
et introduce p̄sonę loquunt.

De sibyllis Cap. viii

Sibylle generalit̄ dicunt omnes femine
vates lingua gręca. Nā syos colico ser-
mone deus. belen gręci mentē nuncupāt
quasi dei mentem. Proinde igit q̄ diuinā volun-
tatem hominib⁹ interpretari solebāt. sibylle no-
minate sūt. Sicut enī omnis vir p̄phetas uel va-
tes dicit uel p̄pheta. ita omnis femina p̄phetans
sibylla vocat. Quod nomē ex officio nō ex p̄rie-
tate vocabuli ē. Decem autē sibylle a doctissimis
auctorib⁹ fuisse tradunt. Quarū prima de persis
fuit. Secūda libyca. Tertia delphica. i tēplo del-
phi apollinis genita. quę antetroiana bella va-
ticipinata est. cui⁹ plurimos vsus operi suo home-
rus inseruit. Quarta cimmeria i italia. Quinta
erythrea nomine eriphyla. in babylone orta. quę
gręcis illū perētibus vaticinata est. periturā esse
troiam et Homerū mendacia scripturū. Dicta aut̄
erythrea. quia in eadem insula eius inuenta sunt
carmina. Sexta samia. quę phemonoe dicta est. a
samo i sula. vnde fuit cognominata. Septima cu-
mana nomine amalthęa quę nouē libros attulit
Tarquinio prisco in quibus erant decreta roma-
na cōscripta. Ipsa est et cymeā: de qua Virgili⁹:
Ultima cymeī venit iā carminis etas. Dicta aut̄
cumana a ciuitate cumas. quę ē in campania. cui⁹
sepulchrū in sicilia adhuc manet. Octaua belle-
spōria in agro troiano nata quę scribit Solonis
et Lyri fuisse temporib⁹. Nona phrygia quę va-
ticipinata est ancyre. Decima tyburtina noīe albu-
nea. Quarū omniū carmina efferunt. in quibus
de deo et de xp̄o et de gentib⁹ multa scripsisse ma-
nifestissime comprobant. Celebrior autē inter cę-
teras ac nobilior erythrea phibetur.

De magis Cap. viii.

Magorum primus Zoroastes rex bactria-
norū. quē Ninus rex assyriorū p̄lio
interfecit. de quo Aristoteles scribit q̄
vicies centū milia versū ab ipso condita indicijs

voluminū eius declarant. Hanc artē multa post
secula Democritus ampliauit quādo et hippocra-
tes medicinę disciplina effloruit. Apud assyrios
aut̄ magicę artes copiose sunt. testante Lucano:
Quis noscere fibra facta queat. quis p̄dat aues
q̄s fulgura cęli seruet. et assyria scrutet sidera cu-
ra. Itaq̄ hęc vanitas magicarū artū. ex tradi-
tione angelorū malorū in toto terrarū orbe pluri-
mis seculis valuit. et p̄ quādam scientiā futuroz
et infernoz et inuocationes eoz inuenta sunt aru-
spicia augurationes et ipsa quę dicunt oracula et
necromantia. Nec mirū de magorum p̄stigijs-
quozū intantū p̄dicere maleficioz artes. ut etiam
moysi simillimis signis resisteret. vertentes vir-
gas in dracones. aquas in sanguinē. Fert et quę-
dam maga famosissima Circe. quę socios Ulixis
mutauit in bestias. Legit et de sacrificio qd̄ Ar-
cades deo suo lyceo imolabat. ex quo quicūq̄ su-
merent. in bestiarum formas cōuertebant. Hinc
apparet nō esse i totū dubiū qd̄ nobilis ille poeta
scripsit de quadā femina. quę magicis artib⁹ ex-
cellebat. Hęc inquit se carminib⁹ p̄mittit soluere
mentes. Quas velit ast alijs duras imittere cu-
ras. Sistere aquā fluujs et verrere sidera retro.
Nocturnosq̄ ciet manes. mugire videbis sub pe-
dibus terrā. et descēdere montib⁹ hornos. Quid
plura? Si credere fas est dephitonissa ut p̄phete
Samuelis animā de inferni abditis euocaret. et
viuozū p̄sentaret conspectibus. si tamen animā
p̄phete fuisse credam⁹ et nō aliquā phantasmari-
cam illusionē sathane fallacia factā. Prudentius
quoq̄ de mercurio sic ait. Tradit hic extinctas
sumpto moderamine virgę. In lucem reuocasse
animas. Ast alios damnasse neci. Et post pau-
lulū adiecit. Murmure nā magico tenues excire
figuras. Atq̄ sepulchrales scire incantare fau-
las. Vita itidem spoliare alios ars noxia nouit.
Magi sunt qui vulgo malefici ob facinorū ma-
gnitudinem nuncupant. Hi et elemēta concutiūt
turbāt mentes hominū. ac sine vllō veneni hau-
stu violentia tm̄ carminis interimūt. vnde et Lu-
canus. Adens hausti nulla sanie polluta veneni
incantata perit. Demonib⁹ enī accitis audet ven-
tilare: ut quisq̄ suos perimat malis artibus ini-
micos. Hi etiam sanguine vtunt et victimis. et se-
pe contingunt corpora mortuozū. Necromanti
sunt. quozū percantationibus vident resuscitati
mortui. diuinare et ad interrogata respōdere. Ne-
cro enī gręce mortuus. mantia diuinitio nuncu-
pat. ad quos suscitandos. cadaueri sanguis ad-
ijcitur. Nam amare demones sanguinē dicunt.
Ideoq̄ quotiēs necromantia fit. cruor aq̄ misce-
ut colore sanguinis facili⁹ puocent. Hydromanti
ab aqua dicti. Est enim hydromantia i aque in-
spectiōe vmbraz demonum euocare. et imagines
uel ludificationes eozū videre. ibiq̄ aliqua ab eis
audire. vbi adhibito sanguine etiā inferos per-
hibentur sciscitari. Quod genus diuinationis a

persis dicitur allatum. Varro dicit diuinationis quattuor esse genera: terram. aquam. aerē et ignē. Hinc geomantiam. hydromantiā. aeromantiā. piromantiā dictam constat. Diuini dicti. quasi deo pleni. Diuinitate enim se plenos simulant et astutia quadam fraudulenta hominibus futura coniectant. Duo sunt autem genera diuinationis ars et furor. Incantatores dicti sunt qui artē verbis peragunt. Arioli vocati propter quod circa aras idolorum nefarias preces emittunt. et funesta sacrificia offerunt. hisque celebratibus demonum responsa accipiunt. Aruspices nuncupati quasi horarum inspectores. Dies enim et horas in agendis negotiis operibusque custodiunt. et quid per singula tempora obseruare debeat homo intendunt. Hi etiam cetera pecudum inspicunt et ex eis futura prædicunt. Augures vero sunt qui volatus avium et voces intendunt aliaque signa rerum vel obseruationes improuistas hominibus occurrentes. Idem et auspices. Nam auspicia sunt quæ iter facientes obseruant. Dicta sunt autem auspicia quasi avium aspiciā. et auguria quasi avium garrīa. hoc est avium voces et linguas. Item augurium quasi auigeriū quod aues gerunt. Duo sunt autem genera auspiciozum. vnum ad oculos. alterum ad aures pertinens. Ad oculos scilicet volatus. ad aures vox avium. Pythones a pythio apolline dicti. quod is auctor fuerit diuinandi. Astrologi dicti eo quod in astris augurantur. Benedicti appellati propter natalium considerationem dierum. Geneses enim hominum per duodecim celi signa describunt. siderumque cursu nascentium mores actus et euentus predicare conantur. id est quis quali signo fuerit natus. aut quæ effectum habeat vite qui nascitur. Hi sunt qui vulgo mathematici vocantur. cuius superstitionis genus constellationes latini vocant. idē notationes siderum. quomodo se habeat cum quisque nascitur. Primum autem. idem stellarum interpretes magi nuncupabantur. sicut de his legitur qui in euangelio natum christum annūciaverunt. postea hoc nomine soli mathematici. Cuius artis scientia usque ad euangelium fuit concessa. ut christo edito nemo exinde natiuitatem alicuius de celo interpretaretur. Horoscopi dicti. quod horas natiuitatis hominum speculantur dissimili et diuerso fatu. Sortilegi sunt. qui sub nomine fictæ religionis per quasdam quas sanctorum sortes vocant. diuinationis scientiam perficiunt. aut quarūcunque scripturarum inspectione futura promittunt. Salisatores vocati sunt. quia dum eis membrorum quęcunque partes salierint. aliquid sibi exinde prosperum seu triste significare predicunt. Ad hæc autem omnia pertinent et ligaturę execrabilium remediorum quę ars medicorum condemnat. siue in precantationibus siue in characteribus vel in quibuscunque rebus suspendendis atque ligandis. In quibus omnibus ars demonum est et quadam pestifera societate hominum et angelorum malorum creata. Unde cuncta vitanda sunt a christiano

et omni penitus execratione repudianda atque damnanda. Auguria autem avium. pythies primi inuenerunt. Prestigium vero mercurius primus dicitur inuenisse. Dictum autem prestigium quod prestingat aciem oculorum. Aruspicię artē primus etruscis tradidisse dicitur quidam sages. hic ex horis aruspiciam dictauit. et postea non apparuit. Nam dicitur fabulose arante quodam rustico subito hunc ex glebis exiuisse. et aruspiciam dictasse qua die et mortuus est. Quos libros romani ex etrusca lingua in priam mutauerunt. De paganiis Cap. x.

Pagani ex pagis atbeniensium dicti ubi exorti sunt. Ibi enim in locis agrestibus et pagis gentiles lucos idolaque statuerunt. et a tali initio vocabulum pagani sortiti sunt. Gentiles sunt qui sine lege sunt. et nondum crediderunt. Dicti autem gentiles quia ita sunt ut fuerint geniti. id est sicut in carne descenderunt sub peccato scilicet idolis seruientes et nec dum regenerati. Proinde gentiles primitus nuncupantur. Ipsi dicuntur grece ethnici. Ethnici enim ex greco in latinum interpretantur gentiles. Ethnos enim grece gens dicitur. Post fidem autem non debere vocari gentes siue gentiles eos qui ex gentibus credunt. sicut post fidem dici iam non potest iudeus. testante paulo apostolo. et dicente iam christianis. Quoniam cum gentes essetis. hoc est infideles. Apollitate dicuntur qui post baptismum christi susceptum ad idolorum cultum et sacrificiorum contaminationes reuertuntur. Est autem nomen grecum.

De dijs gentium. Cap. xl.

Quos autem pagani deos asserunt. homines olim fuisse produntur. et pro vniuscuiusque vita vel meritis coli apud suos post mortem ceperunt ut apud egyptum isis. apud cretam iouis. apud mauros inba. apud latinos faunus. apud romanos quirinus. Eodem quoque modo apud atbenas minerua. apud samum iuno. apud paphum venus. apud lenos vulcanus. apud naros liber. apud delos apollo. In quorum etiam laudibus accesserunt et poetę. et compositis carminibus in celum eos sustulerunt. Nam quorundam adinventiones artium cultum peperisse dicuntur. ut esculapio medicina. vulcano fabrica. Ab actibus autem vocantur. ut mercurius quod mercibus preest. liber a libertate. Fuerunt etiam quidam viri fortes aut vrbium conditores. quibus mortuis homines quos dilexerunt. simulacra fingerunt. ut haberet aliquod ex imaginum contemplatione solatiū. sed paulatim hunc errorem persuadentibus demonibus ita in posteris stat irrepsisse. ut quos illi per sola nominis memoria honorauerunt. successores deos existimarēt atque colerent. Simulacrorum usus exortus est. cum ex desiderio mortuorum constituerēt imagines vel effigies tamquam in celum receptę. per quas se in terris demones colendi supposuerunt. et sibi sacrificari a deceptis et perditis persuaserunt. Simulacra autem a similitudine nuncupata eo quod manu artificis ex lapide aliave materia eorum vultus imitantur. in quorum honore finguntur. Ergo simulacra vel per eo quod sunt similia. vel per eo quod

gentiles

gentes

apollitate

simulacra

simulata atq; conficta. vnde et falsa sunt. Et notandum qd latinus sermo sit et non hebreus. Apud eos enim idolum siue simulacrum semel dicitur. Iudei dicunt qd israhel primus simulacrum luto fecerit. Gentiles autem primum pmerbent simulacra hominum de luto fingisse prohibent. ab eoq; nata esse artem simulacra et statuas fingendi. Unde et poetę ab eo homines primum factos esse confingunt figurate. ppter effigies. Apud grecos autem cecrops. sub quo pmum in arce oliua orta ē. et atheniensium vrbs ex mineruę appellatione nomen sortita est. Hic primus omniū iouem appellauit. simulacra repperit. aras statuit. victimas imolauit. nequaquam istiusmodi reb; in grecia vnq; visis. Idolatria idolorum seruitus siue cultura interpretatur. Nam latría gręce latine seruitus dicitur. quę quantū ad veram religionē attinet. non nisi vni et soli deo debet. Hanc sicut impia superbia siue hominum siue demonum sibi exhiberi uel iubet uel cupit. ita pia humilitas uel hominum uel angelorum sanctorum sibi oblatam recusat et cui debet ostendit. Idolum autem est simulacrum. qd humana effigie factum et consecratum est. iuxta vocabuli interpretationē. Idos enim gręce formam sonat et ab eo p diminutionē idolum deductum. eque apud nos formulā facit. Igitur omnis forma uel formula idolum se dici exposcit. Inde idolatria omnis circa oē idolum famulatus et seruitus. Quidam vero latini ignorantes gręce imperite dicunt idolum ex dolo sumpsisse nomen. qd diabolus creaturę cultum diuini nominis inuerit. Demones a grecis dictos aiunt. qsi Ναιμονας. id ē pitos ac rez pscios pscit enim futura multa. Unde et solent responsa aliqua dare. Inest enim illis cognitio rerū plus qd infirmitati humane. partim subtilioris sensus acumine. partim experientia longissimę vitę. partim p dei iussu angelica reuelatiōe. Hi corporum aereorum natura vigent. Ante transgressionē quidem celestia corpora gerebant; lapsi vero in aereā qualitatē conuersi sunt. nec aeris illi puriora spacia. sed ista caliginosa tenere permisi sunt. qui eis quasi carcer ē. vsq; ad tempus iudicii. Hi sunt preuaticatores angeli. quorum diabolus princeps est. Diabolus hebraice dicitur deorsum fluens. qd quictus in celi culmine stare contempsit; h; supbie pondere deorsum corruens cecidit. Gręce vero diabolus criminator vocatur. uel qd crimina in quę ipse illicit ad deum referat. uel qd electorum innocentia criminib; fictis accuset. Unde et i apocalypsi voce angelica dicitur. Proiecit est accusator fratrum nostrorum qui accusabat illos in conspectu dei nostri die ac nocte. Satanas in latinum sonat aduersarius. siue transgressor. Ipse est enim aduersarius qui est veritatis inimicus. et semp sanctorum virtutibus contraire nititur. Ipse et transgressor. qd preuicator effectus. in veritate qua conditus est non sterit. Idē et tentator. qd tentandam iustorum innocentiam postulat. sicut in iob scribitur. Antichristus appellatur. qd contra christum venturus est. non quod quis

dam simplices intelligunt. antichristum ideo dictum qd ante christum venturus sit. id est post eum veniat christus. Non sic. sed antichristus gręce dicitur. qd est latine contrarius christo. Anti enim gręce. in latinum contra significat. Christum enim se mentietur dum venerit. et contra eum dimicabit. et aduersabitur sacramentis christi ut veritatis eius euangelium soluat. Nam et templum hierosolymis reparare et omnes veteris legis cerimonias restaurare tentabit. Sed et ille antichristus est qui negat esse dominum christum. Contrarius enim christo est. Omnes enim qui exeunt de ecclesia. et ab unitate fidei precipiunt. et ipsi antichristi sunt. Bel idolum babilonium est. quod interpretatur verus. Fuit enim hic belus pater nini primus rex assyriorum quem quidam saturnum appellant. qd nomen et apud assyrios et apud afros postea cultum est. Unde et lingua punica bel deus dicitur. Apud assyrios autem bel vocatur quadam sacrorum suorum ratione. et saturnus et sol. Beelphegor interpretatur simulacrum ignominie. Idolum enim fuit moab cognomento baal super montem phogor. quem latini priapum vocant deum hortorum. Fuit autem de lampsaco ciuitate bellesponti. de qua pulsus est. et propter virilis membri magnitudinem in numerum deorum suorum eum greci transtulerunt et in nomine sacrauerunt hortorum. Unde et dicitur preesse hortis ppter eorum fecunditatem. Beelzebub idolum fuit accaron. qd interpretatur vir muscarum. Zebub enim musca vocatur. Spuriissimum igitur idolum. ideo vir muscarum vocatur. ppter sordes idolatrię siue ppter imundiciam. Belial sine iugo. Belial bebraice bel dicitur idolum niniuitarum. Bebeemoth ex bebra voce in latinam linguam animal sonat; ppter qd de excelsis ad terrena cecidit. et p merito suo ut animal brutum effectus sit. Ipse est et leuiathan id est serpens de aquis. quia in huius seculi mari volubuli versat astutia. Leuiathan autem interpretatur additamentum eorum; quorum scilicet nisi hominum quibus i paradiso semel p culpam preuicationis intulit mortem. et hanc vsq; ad eternam mortem quotidie psuadendo adijcit uel extendit. Quędam autem noia deorum suorum gentiles p vanas fabulas ad rationes physicas conantur traducere. eaq; in causis elementorum composita esse interpretant. sed hoc a poetis totum fictum est. ut deos suos ornarent aliquibus figuris. quos pditos ac dedecoris infamia plenos fuisse historie confitent. Omnino enim fingendi locus vacat vbi veritas cessat. Saturnus origo deorum et totius posteritatis a paganis designatur. Hunc latini a saturo appellatum ferunt. quasi ad ipsum satio omnium pertineat rerum. uel a temporis longitudine qd saturetur annis. Unde et eum greci cronos nomen habere dicunt. id est tempus. qd filios suos ferē deuorasse. hoc ē. annos quos tempus pduxerit in se reuoluit. uel eo qd semina vnde oriuntur iter redeunt. Huc celi patris abscondisse genitalia dicunt. qd nihil i celo de seminibus nascitur. Falce

diabolus. id est diabolus
id est qd duo ut belus
id est huius fuit. id est belus
corpus. id est corpus et uerba.

diabolus. id est diabolus
id est qd duo ut belus
id est huius fuit. id est belus
corpus. id est corpus et uerba.

satanas

antichristus

tenet inquit. propter agriculturam significandam
 uel propter reposita et annos qui in se redeant. uel pro-
 pter sapientiam qui intus acuta sit. In aliquibus
 autem ciuitatibus saturno liberos suos gentiles
 imolabant. qui saturnum poetæ liberos suos deuorasse
 solitum tradiderunt. Jouis fertur a iuuando
 dictus. et iupiter quasi iuuans pater. hoc est omni-
 bus prestant. Hunc et priuato titulo iouem opti-
 mum dixerunt. dum fuisset incestor in suis. impu-
 dicus in extraneis. quem modo taurum fingunt
 propter europæ raptum. fuit enim in nauis cuius in-
 signe erat taurus. modo danaes per imbrem aureum appe-
 tisse concubitum. ubi intelligitur pudicitiam mulieris
 ab auro fuisse corruptam. modo in similitudinem
 aquile fuisse. propter quod puerum ad stuprum rapue-
 rit. modo serpentem. qui reptauerit. et cygnum quia
 cantauerit. Et ideo non figure istæ sunt. sed plane de
 veritate scelera. Unde turpe erat tales deos cre-
 di. quales homines esse non debeant. Janum dicunt
 quasi mundi uel celi uel mensuram ianuam. Duas ia-
 ni facies faciunt. propter orientem et occidentem. Lū-
 no faciunt eum quadrifrontem et ianum geminum ap-
 pellant. ad quattuor mundi partes hoc referunt uel
 ad quattuor elementa siue tempora. Sed dum hoc
 fingunt. monstrum. non deum faciunt. Neptunum
 aquas mundi predicant. et dictus ab eis neptunus
 quasi nube tonans. Vulcanum uolunt ignem. et di-
 ctus vulcanus. quasi uolans candor. uel quasi vo-
 licanus. qui per aerem uolet. Ignis enim de nubibus
 nascitur. unde etiam Homerus dicit eum precipitatum
 de aere in terras. qui omne fulmen de aere cadit. Id-
 circo autem vulcanus de femore iunonis fingitur na-
 tus. qui fulmina de iuno aere nascuntur. Claudus autem
 dicitur vulcanus. qui per naturam nunquam est rectus ignis.
 sed quasi claudus. eiusmodi specie motumque habet.
 Ideo autem in fabrorum fornace eundem vulcanum au-
 ctorem dicunt. qui sine igne nullum metalli genus fun-
 di extendique potest. Plutonem graece latine diespiter
 uel dis pater. quem alij orcum uocant. quasi re-
 ceptorem mortui. Unde et orca nuncupatur uas quod
 recipit aquas. Ipse et graece charon. Liberum a li-
 beramento appellatum uolunt. qui quasi mares in co-
 eundo per eius beneficium emissis seminibus libe-
 rent. qui idem liber muliebri et delicato corpore pin-
 gitur. Dicunt enim mulieres ei attributas. et uinum
 propter excitandam libidinem. Unde et frons eius pampino
 cingitur. sed ideo coronam uitteam et cornu ha-
 bet. qui cum grate et moderate uinum bibi. leticiam
 prestat. cum ultra modum. excitat lites. id est quasi
 cornua dat. Idem autem et lixus apud tu lyin. id est ab
 hac dissolutione. qui multo uino membra soluant.
 Iste et graece dionysius. a mote indigē nysso. ubi di-
 citur esse nutritus. Ceterum est et nysa ciuitas in qua
 colitur idem liber. unde et nysus dictus est. Mer-
 curius sermo interpretatur. Nam ideo mercurius
 quasi medius currens dicitur appellatus. qui sermo
 currat inter homines medi. Ideo et hermes graece
 qui sermo uel interpretatio. quæ ad sermonem utriusque

pertinet hermenia dicitur. Ideo et mercibus preesse. qui
 inter vendentes et ementes sermo sit medi. Qui
 ideo fingitur habere penas. qui citius uerba discur-
 runt. unde et uelox et errans inducitur. Alas eius in
 capite et in pedibus. significare uoluerit fieri per
 aera sermonem. Nuncium dictum. quoniam per sermonem
 omnia cogitata enunciant. Ideo autem hunc furti
 magistrum dicunt. qui sermo animos audientium fal-
 lit. Virgam tenet qua serpentes diuidit. id est ve-
 nena. Nam bellantes ac dissidentes interpretum
 oratione sedantur. unde et secundum Lucretium. legati pacis
 caduceatores dicuntur. Sic enim per faciales bella in-
 dicebant. ita pax per caduceatores fiebat. Hermes
 autem graece dicitur apoteles hermenias. latine inter-
 pres qui ob uirtutem multarumque artium scientiam trime-
 gestus. id est ter maximus nominatus est. Cur autem
 cum capite canino fingunt. hæc ratio dicitur. qui inter
 omnia animalia canis sagacissimum genus et per-
 spicax habeat. Martem deum belli esse dicunt et
 martem appellatum. qui per viros pugnat. ut sit mars
 quasi mas. licet et tria sint genera consuetudinum
 sicut scytharum. ubi et femine et uiri in pugna eunt.
 Amaconum. ubi sole femine. Romanorum aliarumque
 gentium. ubi soli mares. Item martem dicunt. quasi
 effectorem mortui. Nam a Marte mors nuncupatur.
 Unde et adulterum dicunt. qui belligerantibus incer-
 tus est. Qui nudo pectore stat. ut bello se quisque
 sine formidine cordis obiciat. Mars autem apud
 grecos graduius dicitur. eo quod in bello gradum infe-
 rant qui pugnant. aut qui impigre gradient. Apol-
 linem quoniam diuinatorem et medicum uellent. ipsum ta-
 men solem etiam dixerunt. quasi solum. Ipsum titanem
 quasi unum ex titanibus qui aduersum iouem non fe-
 cit. Ipsum phœbū. quasi ephēbū. hoc est adolēscē-
 tem. Unde et sol puer pingitur. eo quod quotidie oriat
 et noua luce nascatur. Pythium quoque eundem apolli-
 nem uocari autem a pythone imense molis serpente.
 cuius non magis uenena quam magnitudo terrebat.
 Hunc apollo sagittarum ictibus sternens. nominis
 quod spolia reportauit. ut pythius vocaretur. Un-
 de et ob hoc insigne uictorie pythia sacra celebra-
 da constituit. Dianam quoque sororem eius similem lu-
 nam et uiarum presidem autem. Unde et uirginem eam
 uolunt. qui uia nihil pariat. et ideo ambo sagittas
 habere fingunt. qui ipsa duo sidera de celo radios
 usque ad terras emittunt. Dianam autem uocatam. qua-
 si duanam. qui luna die ac nocte appareat. Ipsam
 et lucinam asseuerant. eo quod luceat. Eandem et triniā
 eo quod tribus fingatur figuris. De qua Virgilius. tria
 uirginis ora dianæ. qui eadem luna. eadem diana
 et eadem. perperina uocatur. Sed cum luna fingitur. sub
 lustris splendet amictu. cum succincta iacit calamos
 latonia uirgo est. cum subnixæ sedet solio plutonia
 coniunx. Latonia autem diana. eo quod latonis fuerit
 filia. Cererem. id est terram a creandis frugibus asse-
 runt dictam. appellantem eam nominibus plurimis. Di-
 cunt etiam eam et opem. qui ope melior fiat terra. Pro-
 serpinam. qui ex ea perperant fruges. Uestam qui herbis

Martem

mors. dux amicti

uel varijs vestita sit reb⁹. uel a vi sua stādo. Ean-
dem ⁊ tellurē. ⁊ matrem magnam fingūt. turrītā
cū tympano ⁊ gallo ⁊ strepitu cymbalozū. Ma-
trem vocatā q⁹ plurima pariat. magnam q⁹ cibū
gignat. alimā quia vniuersa animalia fructibus
suis alit. Est enī alimētoz nutritiā. ⁊ simu-
lacrū ei⁹ cū clani fingit. q⁹ tellus hycine clauditur.
verē apit. ut fruges nascantur. ⁊ tympanū ha-
bet. significare volunt orbem terre. ⁊ curru ve-
hit. dicit. q⁹ ipsa est terra que pendet in aere. ⁊
sustinet rotis. q⁹ mund⁹ rotat ⁊ volubilis est. ⁊
leones illi subijciūt mansuetos. ut ostendāt nullū
genus esse terre tam ferū qd nō subigi possit aut
supari ab ea. ⁊ in capite turrītā gestat coronā
ostendit suppositas terre ciuitates quasi insigni-
tas turrib⁹ constare. ⁊ sedes fingunt circa eam.
q⁹ cū omnia moueant. ipsam nō moueri. ⁊ cori-
bantes ei⁹ ministri cū strictis gladijs esse fingunt
ut significet omnes p terra sua debere pugnare.
⁊ gallos huic deē ut seruirent fecerūt. significāt
qui semine indigeant terram sequi oportere. In
ea quippe omnia repire. ⁊ se apud eā iactāt. pre-
cipit inquit. ut qui terram colunt. ne sedcant.
semp enim esse qd agant. Cymbalozū aut ereozū
sonitus. ferramentozū crepitus in colēdis agris.
⁊ ideo ere. q⁹ terrā antiqui colebant ere prius q⁹
ferrū esset inuentū. Eandem vestam ⁊ ignem esse
phibent. q⁹ terram ignē habere non dubiū est. ut
ex etna vulcanoq⁹ datur intelligi. Et ideo virgi-
nem putant. q⁹ ignis inuiolabile sit elementū. ni-
hilq⁹ nasci possit ex eo quippe qui omnia que arri-
puerit assumat. Quidius in fastis. Nec tu aliud
vestam. q⁹ viuam intellige flammam. Nataq⁹ de
flāma corpora nulla vides. Propterea ⁊ virgines
ei seruire dicunt. eo q⁹ sicut ex virgine. ita nihil ex
igne nascat. Iunonem dicunt quasi ianōnē. id est
ianuā. p purgationib⁹ feminarū. eo q⁹ q⁹ portas
matronarū pandat. ⁊ naturas nubētū maritis.
h⁹ hoc philosophi. Poete aut iunonem iouis asse-
runt sororem ⁊ coniugem. Ignē enī ⁊ aerem iouē.
aquam ⁊ terrā iunonem interpretant. Quozum
duozū p⁹mittione vniuersa gignunt. Et sororem
dicūt. q⁹ mūdi pars est. Coniugē. q⁹ cōmixta cor-
da tundit. Unde ⁊ virgili⁹. Tū pater omnipotēs
fecūdis imbribus ether. Coniugis in gremiū letē
descendit. Minerva apud grēcos athēna dicit.
id est femina. Apud latinos aut minervā vocatā
quasi deam. ⁊ munus artū variarū. Hanc enim
inuentricē multozū ingeniozū phibent. ⁊ inde eā
artem ⁊ rationem interpretant. q⁹ sine ratiōe ni-
hil potest contineri. Que ratio q⁹ ex solo animo
nascit. animūq⁹ putant esse in capite ⁊ in cerebro
ideo eam dicūt decapite iouis esse natam. q⁹ sen-
sus sapientis qui inuenit omnia in capite est. In
cuius pectore ideo caput gorgonis fingit. q⁹ illic
est omnis prudentia que confudit alios. ⁊ impe-
ritos ac farios comp⁹bat. qd ⁊ in antiquis im-
peratorū statuis cernimus in medio pectore lo-

rice ppter insinuādā sapientiā ⁊ virtutē. Hec mi-
nerua ⁊ tritonā dicit. Triton enī africe palus ē
circa quā fert virginali apparuisse etate. ppter qd
tritonā nuncupata est. Unde ⁊ tanto procluius
dea credita est: quāto minus origo eius innotuit
Pallas aut dicta uel ab insula pallene in eubacia
in qua nutrita ē. uel apo tu pallē in to dozy. id est
ab haste concussione. uel q⁹ pallantē gigantē oc-
ciderit. Venerē ex inde dicunt nuncupatā q⁹ sine
vi femina ē virgo nō definat. Hāc grēci aphro-
diti vocant. ppter spumā sanguinis generantem.
Aphros enī grēce spuma vocatur. ⁊ autē fin-
gunt saturnum celio patri genitalia abscidisse. ⁊
sanguinem fluxisse in mari. atq⁹ eo spuma maris
concreta venus nata est. illud aiūt. q⁹ p coitū sal-
si humoris substantia est. ⁊ inde aphroditi venerē
dici. q⁹ coitus spuma est sanguinis: que ex suco
viscerū liquido salsoq⁹ constat. Ideo autē venerē
vulcani dicūt vxorem. q⁹ venerem officiū nō nisi
calore consistit. vnde est. Frigidus in venerē se-
nior. Nam q⁹ saturnus dicit celio patri virilia
amputasse que in mare cadentia venerē creauerūt
ideo fingit. q⁹ nisi humor de celo in terrā descen-
derit. nihil creat. Cupidinē vocatum ferūt ppter
amozē. Est enim demon fornicatiōis. Qui ideo
alatus pingit. q⁹ nihil amantib⁹ lenius. nihil mu-
tabilius inuenit. Puer pingit. q⁹ stultus est ⁊ ir-
rationabilis amor. Sagittā ⁊ facem tenere fingi-
tur. sagittam q⁹ amor cor vulnerat. facem q⁹ in-
flāmat. Pan dicūt grēci. latini siluanū deū rusti-
corū. quem in naturē similitudinem formauerūt.
Unde ⁊ pan dictus ē. id est omne. Fingūt enī cū
ex vniuersali elemētozū specie. Habet enī cornua
i similitudinē radioz solis ⁊ lunę. Distinctā ma-
culis habet pellē. propter celi sidera. Rubet eius
facies. ad similitudinē etheris. Fistulam septē ca-
lamozū gestat. propter harmoniā celi i qua septē
sunt soni ⁊ septē discrimina vocum. Villosus est
q⁹ tellus conuestita est. ⁊ agit ventis. Pars eius
inferior: feda est. propter arbores ⁊ feras ⁊ pecu-
des. Caprinās ungulas habet. ut soliditatē terre
ostendat. que volūt rerū ⁊ totius naturę deū.
vnde ⁊ pan quasi omnia dicūt. Iphis lingua egyp-
tiorū terra appellat. quā isin volunt esse. Fuit enī
isis regina egyptiorū inachi regis filia que de
grēcia veniens egyptios litteras docuit: ⁊ terras
colere instituit. propter qd ⁊ terrā eius noie apel-
lauit. Serapis omniū maximus egyptiozū
deus. Ipse est apis rex argiuoz qui nauib⁹ trans-
uectus in egyptū cum ibidem mortuus fuisset. se-
rapis appellatus est ppter q⁹ archa in qua mo-
tuus ponit. quā sarcophagū vocant. soros grēce
dicit. ⁊ ibi cū venerari sepultum ceperunt prius q⁹
templū eius esset instructū. velut soros. S⁹ apis
serapis primo. deinde vna litterā cōmutata sera-
pis dicit⁹ est. Apis fuit apud egyptios taurus se-
rapi consecratus ⁊ ab eo ita cognominatus. que
egyptiū instar numinis colebant. eo q⁹ de futuris

daret quedam manifesta signa. Apparebat enim in memphis. Quē centū antistites psequēbantur et repēte velut lymphatici p̄cinebāt. Huius capitis imaginē sibi in heremo videri fecerunt. Fauni a fando velut apo tes phones dicti. q̄ a voce. nō signis ostēdere viderent futura. In lucis enī cōsulebant a paganis. et respōsa illis nō signis s̄ vocibus dabant. Geniū dicūt q̄ quasi vim habeat omnīū rerū gignendarū. seu a gignendis liberis. Unde et geniales lecti dicebant a gentib⁹. q̄ nō marito sternebant. Hec et alia sūt gentiliū fabulosa figmēta quē interpretata sic habent ut ea nō intellecta damnabiliter tū adorent. Fatū autē dicūt esse quicquid dī fant. quicquid iupiter fatur. A fando igit fatū dicūt. id est a loquēdo. Qd̄ nisi hoc nomen iā in alia re soleret intelligi q̄ corda hominū volumus inclinare. rationabiliter possemus a fando fatū appellare. Qd̄ enī abnuere possumus esse scriptū i litteris sanctis: semel locutus est deus. duo hec audiri. et cetera. Qd̄ enī dictum est. semel locutus est. intelligit inobaliter. hoc est incommutabiliter est locutus. sicut nouit incommutabiliter oīa quē futura sunt et quē ipse factur⁹ ē. Tria autē fata singūt in colo. et fuso. digitisq̄ fila ex lana torquentib⁹. p̄pter tria tempora. p̄teritū qd̄ in fuso iam nectū atq̄ inuolutū est. p̄sens. qd̄ inter digitos nentis traicit. futurū in lana quē colo implicata ē. et qd̄ adhuc p̄ digitos nentis ad fusiū tāq̄ p̄sens ad p̄teritū traiciendum est. Parcas dicūt cata antiphrasin appellatas q̄ minime parcant. Quas tres esse voluerūt. vnā quē vitā hominis ordiat. alterā quē conterat. tertiā quē rumpat. Incipim⁹ enī cū nascimur. sumus cū vivimus. desinimus cū interimus. Fortunā a fortuitis nomen habere dicūt. quasi deā quandā res humanas varijs casibus et fortuitis illudentem. Unde et cecam appellant. eo q̄ passim i quoslibet incurrens sine vllō examine meritorū et ad bonos et ad malos venit. Fatū autē a fortuna separant. et fortunā quasi sit i his quē fortuitu veniūt. nulla palam causa. Fatū nō appositū singulis et statutū aut. Aliūt et tres furias feminas crinitas serpentibus p̄pter tres effectus qui in animis hominū multas p̄urbationes gignunt. et interdū cogunt ita delinquere. ut nec fame nec piculi sui respectū habere p̄mittāt. Ira quē vindictā cupit. cupiditas quē desiderat opes. libido quē appetit voluptates. Quē ideo furie appellantur q̄ stimulis suis mentē feriant. et quietā esse nō sināt. Nymphas deas aquarū putant. dictas a nubib⁹. Nā ex nubibus aque. vnde deriuatū est. nymphas aquarū deas. quasi numina lympharū. Ipsas autē dicunt et musas. q̄s et nymphas. nec i merito. Nam aque motus musicen efficit. Nympharū apud gētiles variā sunt vocabula. Nymphas quippe montiū orades dicūt. siluarū dryades. fontīū bamedryades. capoz naides. maris nereides. Heroas dicūt a ignone traxisse nomē. Græce enī iuno hera

appellat. Et ideo nescio. quis filius eius fm gr̄e cozum fabulam heros fuit nūcupatus. hoc vide licet velut mysticū significante fabula qd̄ aer iunoni deputet vbi volunt heroas habitare. Quo noie appellant alicui⁹ meriti animas defunctorū q̄si heroas. id est viros aereos et celo dignos p̄pter sapientiā et fortitudinem. Penates gentiles dicebāt omnes deos quos domi colebāt. Et penates dicti q̄ essent in penetrabilib⁹. id est in secretis. Hi dī quō vocabantur uel quē nomina habuerint ignorat. Manes dicunt deos mortuorū quorū potestātē inter lunam et terram asserunt. a quibus et mane dicti existimant. q̄ putant habere. quia man⁹. id est rarus est. Manes dictos siue quia late manant p̄ auras. siue quia mites sūt. immanib⁹ contrario noie h̄ appellatos. Apulei⁹ autē ait eos cata antiphrasin dici manes. h̄ est mites ac modestos cū sint terribiles et imanes. ut parcas. ut eumenidas. Laruas ex hominib⁹ factos demones autē. qui meriti mali fuerint. Quarum natura esse dicitur. terrere paruulos et in angulis garrire tenebrosis. Lamias quas fabule tradunt infantes corripere ac laniare solitas. a laniando specialiter dictas. Pilosi qui gr̄ce panite. latine incubi appellantur. siue inui ab incundo passim cū animalib⁹. Unde et incubi dicuntur ab incubando hoc est stuprando. Sepe enī improbi existūt etiā mulierib⁹. et carū peragūt cōcubitū. q̄s demones galli dufios nuncupāt. q̄ assidue hanc peragunt imundiciā. Quē autē vulgo incubonē vocāt. hūc romani faunū ficariū dicunt. ad quē Orationis dicit. Faune nympharū fugientiū amator. p̄ meos fines. et aprica rura lenis incedas. Hunc alij satyrum vocant.

Incipit liber nonus
De linguis gentiū Cap. I.

Inguarū diuer-

sitas exorta est in edificatiōe turris post diluuiū. Nam prius q̄ supbia turris illius in diuersos signorum sonos humanā diuideret societate.

vna omnīū nationū lingua fuit quē hebreā vocatur: qua patriarche et prophete vsi sunt nō solum in sermonibus suis. vix etiam in litteris sacris. Initio autē quot gentes. tot lingue fuerunt. Deinde plures gentes: q̄ lingue. q̄ ex vna lingua multe gentes sunt exorte. Lingue autē dicte in hoc loco. p̄ verbis quē p̄ linguā fiunt genere locutionis illo quo is qui efficit p̄ id qd̄ efficit nominat. sicut os dici solet. p̄ verbis. sicut man⁹. p̄ litteris. Tres sunt autem lingue sacre. hebreā. gr̄ca. latīna. quē toto orbe maxime excellunt. His enī tribus linguis sup crucē dñi a pilato fuit causa eius scripta Unde et p̄pter obscuritatem sanctarū scripturarū. harū triū linguarū cognitio necessaria est. ut ad alterā recurrat. dñi siquā dubitationē nois

uel interpretatiōis sermo vnius lingue attulerit. Breca aut lingua inter ceteras gentiū clarioz habetur. Est enī z latinis z omnib' linguis sonantior: cuius varietas in quinqz partibus discernit. Quaru prima dicit cenedo. id est mixta. siue cōmunis. qua omnes vtunt. Secūda attica. videlicet atheniensis. qua vfi sunt omnes grēcī auctores. Tertia dorica quā habent egyptij z syri. Quarta ionica. Quinta colica qua se colisti locutos dixerūt. z sunt in obseruatōe grēcē lingue cuiusmodi certa discrimina. Sermo enim corū ita est dispar ritus. Latinas autē linguas quattuor esse quidam dixerūt. id est priscam. latinā. romanam. mixtā. Prisca est qua vetustissimi italiē sub iano z saturno sūt vfi incondita. ut se habent carmina saliorū. Latina. quam sub latino z regibus tusciē. ceteri in latino sūt locuti. ex qua fuerūt. xij. tabule scripte. Romana que post reges exactos a populo romano cepta est: quam neuius. plautus ennius. virgilius poete. z ex oratoib' graccus z cato z cicero uel ceteri effuderūt. Mixta que post imperiū latius p̄motum simul cū moribus z hominibus in romanā ciuitatem irrupit. integritatem verbi p̄ solocismos z barbarismos corūmpens. Omnes aut orientis gentes in gutture linguam z verba collidunt. sicut hebrei z syri. Dēs mediterraneę gentes in palato sermones ferunt sicut grēci z asiani. Dēs occidentis gentes verba in dentibus frangunt. sicut itali z hispani. Syrus z chaldeus. vicin' hebreo est in sermone consonans in plerisqz z litterarū sono. Quidam aut arbitrant' linguam ipsam esse chaldeam. qz abraham de chaldeis fuit. Si hoc recipitur. quō in Daniele hebrei pueri linguam quam nō nouerant doceri iubent'. Omne aut linguam vnusquisqz hominū. siue grēcā siue latinā siue ceterarum gentium. aut audiendo potest tenere. aut legendo aut ex preceptore accipere. Cum autē omniū linguarū scientia difficilis sit cuiqz. nemo tamē tam desidiosus est ut i sua gente positus sue gentis linguam nesciat. Nam quid aliud putāndus est. nisi animalū brutorū deterior: Illa enim p̄prie vocis clauorem exprimūt. iste deterior qui p̄prie lingue caret noticia. Eiusmodi autē lingua locutus est deus in principio mūdi cū diceret: fiat lux. difficile est inuenire. Nondū enī erant lingue. Item qua lingua insonuit postea exterioribus hominū auribus maxime ad primū hominē loquēs uel ad p̄phetas. uel dū corporaliter insonuit vox dicentis dei: tu es filius meus dilectus. vbi a quibusdā creditur illa lingua vna z sola que fuit anteq̄ esset linguarū diuersitas. In diuersis aut gentib' creditur q̄ eadem lingua illis deus loquat'. qua ipsi homines vtunt' ut ab eis intelligat'. Loquit' autē deus hominib' non p̄ substantiam inuisibile. s̄ p̄ creaturam corporalem. p̄ quam etiā z hominibus apparere voluit quando locutus est. Dicit etiam apostolus: Si linguis hominū loquar z angelo.

rū. vbi querit'. qua lingua angeli loquant'. nō q̄ angelorum aliquē lingue sunt. s̄ p̄ exaggerationē dicit'. Item querit'. qua lingua in futurum homines loquant'. nusq̄ reperit'. Nā dicit apostolus: Siue lingue cessabūt. Ideo aut prius de linguis ac deinde de gentib' posuimus. qz ex linguis gentes. nō ex gentibus lingue exorte sunt.

De gentium vocabulis Cap. ii.

Gens est multitudo ab vno principio orta. siue ab alia natione. fm p̄p̄iam collectionem distincta. ut grēcī asiē. Hinc z gentilitas dicit'. Gens aut appellata p̄pter generationes familiarū. id est a gignēdo. sicut natio a nascendo. Gentes aut a quibus diuisa est terra xv. sunt. De iaserb. xxx. z vna. de cham. xxvij. de sem. xxi. que fiunt. lxxij. uel potius ut ratio declarat. lxxij. totidemqz lingue per terras esse ceperunt. queqz crescendo p̄uicias z insulas impleuerunt. Filij sem quinqz singulariter gentes singulas p̄cauerūt. Quorum primus elam. a quo elamitē principes perfidis. Secūdus assur. a quo assyriorum pullulauit imperiū. Tertius arfarat. a quo gens chaldeorū exorta ē. Quartus ludi. a quo lydi. Quintus arā a quo syri. quoz metropolis fuit damasc'. Filij arā nepotes sem. iij. bus z vl z gether z mesa. Hus traconiditis condito: qui inter palestīnam z celestīriam tenuit principatum. vnde fuit iob. fm qd scriptum est: Uir erat in terra bus noie iob. Secundus vl. a quo armenij. Tertius gether. a quo carmeni siue carie. Quartus mesa. a quo sūt hi qui vocant' mecones. Posteritas arfarat filij sem. heber nepos arfarat. a quo hebrei sūt. Iectan filius heber. a quo gens indorū orta est. Sale filius iectan a quo bactriani. licz eos alij scytharū exules suspicentur. Isinabel fili' abraham. a quo isinabelitē. qui nūc corrupto nomine saraceni quasi a sara. z agareni ab agar. Nabaioth fili' isinabel a quo nabathei qui ab effrata in mari rubro inhabitant. Moab z āmon filij loth. a quibus moabite z āmonite. Edom filius clau. a quo idumci. Hc sunt gētes que de sem stirpe descendūt. possidētes terrā meridīanā. ab ortu solis vsqz ad fenices. Filij cham quattuor. ex quib' or̄te sūt gētes hc. Ebus. a quo ethiopes p̄geniti. Mesraim. a quo egyptij p̄bent' exorti. Futh. a quo libij. Unde z mauritanie fluius vsqz i p̄sens futh dicit'. omnisqz circa cū regio futhensis. Chanaan a quo afri z fenices z chananeorū decē gentes. Itē ex nepotib' cham. Filij chus nepotis cham sex. Filij chus saba z euilath sabatha rema saba cuca. Saba. a q̄ p̄geniti z appellati sabci. de quib' Virgili'. Solis est thurea vīrga sabcis. Hi sūt z arabes. Euilath. a quo getuli in parte remotioris africe heremo coherētes. Sabatha. a quo sabateni q̄ nūc astabari nomināt'. Rema nō z saba z cuca paulatim antiqua vocabula pdiderunt. z que nunc a veterib' habeant' ignorat'. Filij rema saba z dadan

Hic autē saba per fin litterā scribitur in hebreo. ille autē supior: saba p samech. a quo appellant sa/bei. vocat autē nūc saba arabia. Dadan a q̄ gens ē ethiopiē in occidentali plaga. Filij mesraim. labin a quo libij qui quondā futhi vocabant. Celloim. a q̄ philistim q̄s veteres allophilos. nos modo corrupte palestinos vocam. De allophilis ceterę sex gentes ignote sūt. quę bello ethiopico subuerse vsq; ad obliuionē pręteritorū nominū puenerunt. Filij chanaan. xi. ex quo chananeorū decem gentes quorū terrā bis expulsis iudei possederūt. Quorū primogenitus sidon. a quo sidones. Unde et vrbs eorū in fenice sidon vocat. Secundus eth. a q̄ ethei. Tertius iebus. a quo iebusei: quorum fuit ierlm. Quartus amorrens. a quo amorrei. Quintus gergeseus. a quo gergesei. Sextus eueus a quo euei. Ipsi sūt gabaonitę a ciuitate gabaon qui supplices venerūt ad iesū. Septimus aracheus q̄ archas condidit oppidū contra tripolim in radicibus libani sitū. Octauus aseneus. a quo asenei. Nonus aradius. a q̄ aradij sūt. qui aradū insulam possederūt. angusto freto a fenicis litore separatā. Decimus amareus. a quo syrię nobilis ciuitas quę vocat coelis. Undecimus amatheus. Hę sūt gentes de stirpe chā. quę a sidone vsq; ad gaditanū fretū omnē meridianā partē tenent. Itē tribus filiorū iafeth. Filij autē iafeth. vii. noiant. Gomer. ex q̄ galathe. id ē galli. Magog a q̄ arbitrant scythas et gottos traxisse originē. Madai a quo medos existerē putant. Iauan. a quo iones. q̄ et greci. Unde et mare ioniū. Tubal. a q̄ hiberi q̄ et hispani. licet quidā ex eo et italos suspicent. Mosoch. ex quo cappadoces sunt. Unde et vrbs apud eos vsq; hodie maleca dicit. Tiras. ex q̄ thraces. quorū nō satis inmutatū vocabulū ē. q̄si tiraces. Filij gomer nepotes iafeth. assenes. a q̄ sarmatę: q̄s greci reginos vocāt. Rifath. a q̄ paphlagones. Botozma. a q̄ sūt frigēs. Filij iauan. elisa. a q̄b̄ greci elisei q̄ vocant colides. Unde et lingua q̄nta grece colis appellat. Tarsis. a q̄ cilices ut iosephus arbitrat. Unde et metropolis ciuitas eorū tarsis dicit. Cethim. a q̄ cithi. i. cyprij. a quib̄ hodie et vrbs cithiū noiat. Dodani. a quo rhodij. Hę sūt gentes de stirpe iafeth. quę a tauro monte ad aquilonē mediam partē asię et omnē europā vsq; ad oceanū britannicū possident. nomina et locis et gentib̄ relinquētes. de quib̄ postea imutata sūt plurima. cetera pmanent ut fuerunt. Nā multarū gentiū vocabula partim manserunt. ita ut hodie appareat vnde fuerāt deriuata. sicut ex assir assyrij. ex heber hebrei: partim nō temporis vetustate ita mutata sunt ut vix homines doctissimi antiquissimas historias perscrutantes. nec omnin. nec aliquaz ex istis origines gentiū potuerint repire. Nā q̄ ex filio cham qui vocabat mesraim egyptij sint exorti. nulla hoc resonat origo vocabuli. sicut nec ethiopū. q̄ dicunt ad eum filiū cham pertinere qui clus appellatus ē.

Et si omnia considerent. plurima tñ gentiū mutata q̄ manētia vocabula apparent. quib̄ postea noia diuersa. diuersa dedit ratio. Nāq; indi ab indo flumine dicti sunt. qui ab occidentali parte eos includit. Seres a pprio oppido nomen sortiti sunt. gens ad orientē sita. apud quos de arborib̄ lana contexit. de quib̄ est illud: Ignoti facie sed noti vellere seres. Sangaride. ipsi sunt in cassyrios indosq; inhabitantes circa gangen fluium. vnde etiam gangaride nuncupati sunt. Hyrcani dicti sunt a filia hyrcania vbi sunt plurimę tigris. Bactriani scythę fuerunt qui suorum factione a sedibus suis pulsati iuxta bactron orientis fluium confederūt. ex cuius vocabulo et nomen sortiti sunt. Huius gentis rex fuit Coroastes inuentor magicę artis. Parthi q̄ et ipsi a scythis originē trahūt. Fuerunt enī eorū exules. qd̄ etiam vocabulo eorū manifestat. Nā scythico sermone exules parthi dicunt. Hi similit̄ ut bactriani domesticis seditionib̄ scythia pulsati solitudinē iuxta hyrcaniā primū furtim occupauerūt. deinde plerag; finii etiā virtute obrinuerūt. Assyrij ab assur filio sem vocati. gens potentissima. quę ab eufrate vsq; ad indorū fines omnē in medio tenuit regionē. Medi a rege suo cognominati putant. Namq; iason peliaci regis frater. a pelię filijs thessalia pulsus est cū medea vxore sua cuius fuit priuignus medus rex atheniensis: qui post mortē iasonis orientē plagā pdomuit: ibiq; mediā urbē condidit gentēq; medorū noie suo appellauit. Sy inuenim̄ in genesi. q̄ madai auctor gentis medorū fuit. a quo et cognominati ut superius dictū est. Perse a perseo rege sunt vocati. qui e grecia asiā transiens ibi barbaras gentes graui diuturnoq; bello perdomuit. Nouissime victor. nomen subiectę genti dedit. Perse autē ante cyrum ignobiles fuerunt. et nullius inter gentes loci habebantur. Medi semp potentissimi fuerūt. Casdei qui nūc chaldei vocant a caseth filio nachor fratris abrahę cognominati sūt. Sabei dicti a p̄o τοῦ σεβεσθαι. quod ē supplicare et venerari. quia diuinitatem p ipsoz thura veneramur. Ipsi sunt et arabes. quia in montibus arabie sūt. qui vocantur libanus et antilibanus vbi thura colligunt. Syri ab surim vocati phibentur. qui fuit nepos abraham ex cethura. Quos autē veteres assyrios. nūc nos vocamus syros. a parte totum appellantes. Hebrei vocati sunt ab heber. qui p nepos fuit sem. Israelitę nō ab isrl filio ysaac. Nā patriarcham hebreorū constat fuisse isrl. a quo. xij. iudeorū tribus israelis vocabulū sortiti sūt. Iudeis autem scissura decem tribuū noia imposuit. Nā antea hebrei sive israelitę nuncupabantur. ex quo autē in duo regna dei populus diuisus est tunc duę tribus quę de stirpe iuda reges habebāt iudeorū nomen sortiti sunt. Reliqua pars decem tribuū quę in samaria sibi regē cōstituit. ob populi magnitudinē pristinū nomen retinuit isrl.

Samaritanorum

Sidonii
Saraceni

Ismaeliticus

Agareni

Philistini

Allophylus

Chanaan

Amorrei
Egyptii

Samaritanorum gens sumpsit exordium ab assyrijs qui transiugrati habitauerunt in samaria. qui latine interpretantur custodes. eo quod captiuato israel isti in terram regionis eorum ad custodiam collocati sunt. Fenix cadmi frater derbebis egyptiorum in syriam profectus apud sidonem regnavit. eosque ipsos ex suo nomine fenices. eamque provinciam feniciam nuncupavit. Sidones autem a ciuitate que vocatur sidon traxisse vocabulum prohibent. Saraceni dicti uel quod ex sara genitos se predicent. uel sicut gentiles aiunt. quod ex origine syrorum sint. quasi syrigene. Hi per amplam solitudinem habitant. Ipsi sunt et ismaeliticus ut liber geneleos docet. quod sint ex ismaele. Ipsi cedareni a cedar filio ismaelis. Ipsi agareni ab agar. quod ut diximus puerulo nomine saraceni vocatur quod ex sara se genitos gloriantur. Philistini ipsi sunt palestini. quod per litteram sermo hebreus non habet. sed per eo philo greco utuntur. Inde philistini per palestinis dicuntur a ciuitate utriusque sua. Idem et allophylus id est alienigene ob hoc quod semper fuerunt inimici israel et longe ab eorum genere ac societate separati. Chanaanici appellati de chanaan filio cham quorum terram iudei possederunt. Ex cuius origine fuit emor pater sichea a quo amorrei sunt nuncupati. Egyptii ab egypto quodam rege suo vocati sunt. Nam antea acrei dicebantur. Interpretantur autem lingua hebraica egyptii affligentes. eo quod afflixerint dei populum per quod dino auxilio liberarentur. Armeni ex thessalia uero de numero ducunt iasonis. quod ad colchos profecti sunt. repleta multitudine que amisso rege iasone passim vagabatur. armeniam condidit. gentique ex suo vocabulo nomen dedit. Limes est phrygia scythas ab eis diuidit. scythia cognominatus. a quo limite scythia a quibusdam prohibetur vocari. gens antiquissima semper habita. Hi parthos bactrianosque. femine autem eorum amaconum regna condiderunt. Massagete ex scytharum origine sunt. Et dicti massagete quasi graues. id est fortes gete. Nam sic Lini argentum graue dicitur. id est massas. Hi sunt qui in scythas atque albanos septentrionalibus iugis inhabitant. Amacones dicte sunt siue quod simul uiuerent sine uiris quasi amacos. siue quod adustis dexteris manibus essent ne sagittarum iactus impediret. quasi ex eo uerbo. Quidam enim quam adusserat manum. Has Titianus uenimamas dicit. Nam hoc est amacon. quasi anesmacon. id est sine manum. Has iam non esse. quod earum gentes partim ab hercule. partim ab achille uel ab alexandro usque ad internitionem deletae sunt in presas asiaticas. Scythice gentes que posteros se iasonis credunt albo crine nascuntur ab assiduus nubibus. et ipsius capilli color genti nomen dedit et inde dicuntur albani. Hi autem glauca oculis id est picta inest pupilla. a deo ut nocte plus quam die cernant. Albani autem vicini amaconibus fuerunt. Ugnos antea hunnos vocamus. postremo a rege suo abares appellatos. qui prius in ultima meotide in gloria le tanaim et massagetarum imanes ipsos habitauerunt.

Deinde pernicibus equis caucasi rupibus feras gentes alexandri claustra cohibere ruperunt et orientem. xx. annis tenuerunt captiuum. et ab egyptiis atque ethiopibus annuum vectigal exegerunt. Troianorum gens antea dardana a dardano rege nominata. Nam dardanus et iasus fratres e grecia profecti ex his iasus ad thraciam. dardanus ad frigiā peruenit. ibique primus regnavit. Post quem filius eius erichthonius. deinde nepos eius tros. a quo troiani nuncupati sunt. Salathie galli esse noscuntur. qui in auxilium a rege bithynie euocati regnum cum eo peracta victoria diuiserunt. sicque deinde grecis admixti. primum gallogreci. nunc ex antiquo gallo rum nomine galathie nuncupantur. Greci ante thessaliam a thessalo. postea a greco rege greci sunt nuncupati. Nam greci proprie thessali dicti sunt. Lapithas autem gentem thessalicam fuisse aiunt circa peneon amnem olim inhabitantem. a lapitha apollinis filia nuncupatos. Sicyonii greci sunt. nuncupati a sicyonio rege. Hi primum agialei vocabantur. a rege agialeo qui primus sicyonius imperauit. a quo et agialea ciuitas nuncupata est. que nunc peloponnesus vocatur a pelope rege suo. Ipsi sunt et arcades ab arcade rege iouis et caliste filio dicti. Danai a danao rege vocati. Idem et argiui. ab argo conditore cognominati. Postquam autem rex grecorum apis mortuus est. huic filius argus successit in regnum. et ex eo argiui appellati sunt. qui etiam ab eis post obitum ut deus haberi ceperunt. templo et sacrificio honoratus. Achei qui et achini. ab acheo iouis filio dicti. Pelasgi nominati. quod cum uelis patris uerno tempore aduenisse italiā uisi sunt ut aues. Primo enim eos Varro italiā appulisse commemorat. Greci uero pelasgos a pelasgo iouis et larisse filio prohibent dictos. Myrmidones fuerunt achillis socii dolopes pyrrhi. Dicti autem sunt myrmidones propter astutiam. quasi myrmice id est formice. Eratosthenes autem dicit dictos myrmidones a myrmidone duce iouis et eury meduse filio. Cecropi atheniensium regi successit agranus. cuius filia atthis nomine et regioni et genti nomen dedit. Et ex ea attici cognominati. qui sunt athenienses. Ion uero fortis ex suo nomine eisdem athenienses vocauit ionas. Macedones a nomine emacionis regis antea emacioni nuncupati sunt. postea macedones dicti. a macedone rege deucalionis materno nepote. Epyrote a pyrrho achillis filio prius pyrride. postea uero a pyrrho rege ad italiā transire presumpserunt. Dorus neptuni et ellepis filius fuit. unde dori et originem et nomen ducunt. Sunt autem pars grecice gentis ex quibus etiam cognita est tertia lingua grecorum. que dorica appellatur. Lacedaemones a lacedemone semele ac iouis filio dicti. Hi diu perseuerantes in bello messenios ueriti ne diuturnitate prelii spem proles perderent. preceperunt ut uirgines eorum cum iuuenibus domi relictis concuberent. sicque ex

albanorum et plus nomen videtur quod dicitur

pmifcua virginū ⁊ maritoꝝ cōcubitu iuuenes de incertis parētibꝫ nati sūt. ⁊ ex nota materni pudoris spartani vocati sunt. nā ipsos cē spartanos quos ⁊ lacedēmones. Spartanos vō pp̄t repentinis aduētus aduersus cadmū q̄si de trā cōtra-ctos. ⁊ ex oī pre cōfluitos ita vocatos. Thracēs ex filio iafeth qui vocatus est tiras. ⁊ ori ⁊ cognominati ut superius dictū ē phibent. licz gentiles eos ex moribꝫ ita dictos existimēt q̄ sūt truces. Semissimi enī oīz gentiū fuerūt. Un ⁊ multa de eis fabulosa memorāt. q̄ captiuos dijs suis litarēt. ⁊ humanū sanguinē i ossibus capitū potare soliti essent. De q̄bꝫ Virgilius: Hec fuge cru-deles terras. fuge litus auarū. quasi crudeliū ⁊ auarozum. Istrozū gens originem a colchis ducit. qui missi ad argonautas persequendos. ut a ponto intrauerunt istrum fluiū. a vocabulo amnis. quo a mari recesserāt appellati sunt. Romani a romuli nomine nuncupati qui urbem romanā cōdidit gentiqꝫ ciuitati nomē dedit. Hi ante a saturno saturnij. a latino latini vocati sūt. Nam latinus italię rex fuit. qui ex suo nomine latinos appellauit. qui postea romani nuncupati sūt. Hi ⁊ quirites dicti. quia quirinus dictus est romulus. q̄ semper hasta utebatur. quē fabinorū lingua quiris dicitur. Italus q̄ ⁊ fabinus ⁊ ficanus frēs fuerūt. ex quibꝫ noīa ip̄lis ip̄posita ⁊ regionibꝫ sūt. Nā ab italo itali. a fabino fabini. a ficano ficani. qui ⁊ ficuli cognominati sūt. Idē ⁊ sicilienses. Tusci italię gens ē. a frequentia sacrozum ⁊ thuris vocata. id est αἶθρ τοῦ θυεῖν. Umbri italię gens est. sed galloꝝ veter. p̄pago qui apenninū montē incolūt. de quibꝫ historię phibent. eo q̄ tpe aquosē cladis imbribꝫ sup̄fuerint. ⁊ ob hoc vmbrios grēce noiātos. Marsi gens italię. dicta a comite liberi marsia q̄ vsū illis vitii ostēdit. ⁊ ob hoc illi statuā fecerūt. quā postea romani victis marsis tulerunt. Marsos autem grēci tuscōs vocant. quasi οφιούχοι. q̄ multos serpentes habeat. ⁊ οφίς serpens dicatur. illesos autem esse carminum maleficijs. Inhabitāt autem plagam apennini montis simul cum vmbrijs. Gotthi a magog filio iafeth noiati putāt. de similitudine vltimē syllabę. quos veteres magis getas q̄ gotthos vocauerunt. gens fortis ⁊ potētissima. corpoz inole ardua. armoz genere terribilis. De quibꝫ Lucanꝫ: Hinc dacus premat. inde getes occurrat hiberis. Daci autē gotthozū soboles fuerunt. ⁊ dictos putant dacos quasi dagos. q̄ de gotthozū stirpe creati sūt. De q̄bus ille Ibis arctos pcul vsqꝫ dagos. Bessi barbari fuerūt q̄ a multitudine bouū sic vocati credunt. De quibus quidā: Qui colit terrę medio uel ille diuitis multo boue pilleatus accola ripe. Bipedes pedestri p̄clio magis q̄ equestri sunt vsi. ⁊ ex hac causa ita sūt vocati. Sarinate patentibus cāpis armati inequitabāt prius q̄ eos lentulꝫ danubio

prohiberet. atqꝫ inde ob studium armoz sarmate nuncupati existimantur. Lanus fluius fertur vltra danubiū. a quo alani dicti sunt. sicut ⁊ populi inhabitantes iuxta lemannū fluiū alemāni vocantur. De quibus Lucanus: Deseruere cauo tētoꝝia fixa lemanno. Longobardos vulgo ferūt nominatos a prolira barba ⁊ nūqꝫ tonsa. Vandalicus amnis ab extremis gallię erumpens. iuxta quē fluiū inhabitasse ⁊ ex eo traxisse nomen vandali perhibentur. Germanię gentes dicē q̄ sūt immania corpoz immanēsqꝫ natiōes. scilicet finis duratē frigoribꝫ. qui mores ex ipso celi rigore traxerūt. feroces animi ⁊ semper indomiti raptu venatqꝫ viuentes. Horū plurimę gentes varię armis. discolorēs habitu. linguis dissone. ⁊ origine vocabulorum incertę. ut tolcrates. famsi vari. quadri. tungri. marcomanni. bruteri. camasi blangiani. tubantes: quoz immanitas barbarie etiam in ip̄lis vocabulis horrorem quendam significat. Sueui pars germanozum fuerūt in fine septētrionis. de quibꝫ Lucanus: Fundit ab extremo flauos aquilone sucuos. Quozū fuisse centū pagos ⁊ populos multi tradiderūt. Dicti autē sueui putantur a monte sueuo qui ab ortu initii germanię facit. cuiꝫ loca icoluerūt burgundiones quondā a romanis subacta interiore germania per castrozū limites positi a tiberio cēsare in magnā cōualuerūt gentē. atqꝫ ita nomē ex locis sūpserunt. quia crebra p̄ limites habitacula constituta burgos vulgo vocāt. Hi postea rebelles effecti romanis. plus q̄ octoginta milia armatoꝝ ripēreni fluminis infederunt. ⁊ nomē gentis obtinuerunt. Saxonum gens in oceanī littoribꝫ ⁊ paludibus inuijs sita virtute atqꝫ agilitate habilis. vnde ⁊ appellata q̄ sit durum ⁊ validissimū genꝫ hominū. ⁊ p̄stans ceteris piraticis. Franci a quodam proprio duce vocari putantur. Alij eos a feritate moꝝ nuncupatos existimāt. Sūt enim in illis mores incōditi. naturalis ferocitas animozū. Britānos quidam latine nominatos suspicantur. eo q̄ bruti sunt. gens intra oceanum interfuso mari. quasi extra orbē posita. de quibꝫ Virgilius: Loto diuisos orbē britānos. Scoti propria lingua nomen habent a picto corpore eo q̄ aculeis ferreis cum atramento variāz figurarum stigmatē annotētur. Galli a candore corpoz nuncupati sunt. Galla enim grēce lac dicit. Unde ⁊ Virgiliꝫ sic eos appellat. cū ait de his: Tū lactea colla auro innectunt. Scdm̄ diuersitatem enī celi ⁊ facies hominū ⁊ colores ⁊ corpozū quatitates ⁊ animoz diuersitates existunt. Inde romanos graues. grēcos leues. afros versipelles. gallos natura feroces atqꝫ acriores ingenio puidemus. qd̄ natura climatum facit. Galli autē senones antiqui. renones dicebantur. q̄ libez hospitio recepissent. postea r. i. s. litterā cōmutata ē. Vacca oppidū fuit iuxta pyrenē a q̄ sunt

longo barbo
vandalis

germanis

sueui

saxonum

franc

britānos

scoti

galli

cognosciati vaccei. de quibus creditur dixisse poetam. La-
teque vagantes vaccei. Hi pyrenici iugis per amplam
montis habitant solitudine. Idem et valcones. quasi
vaccones. c. in. f. littera demutata: quos Eneus
postea edomita hispania et ad triumphum venire
festinans de pyrenici iugis deposuit. et in unum oppi-
dum congregavit. Unde et convenarum urbs nomen
accepit. Hispani ab hiberno amne. primum hiberi.
postea ab hispalo hispani cognominati sunt. Sal-
lici a candore dicti. unde et galli. Reliquis enim
hispanie populis candidiores existunt. Hi grecam
sibi originem asserunt. Unde et naturali ingenio
callent. Siquidem post finem troiani belli teucrum
mortem aiacis fratris inuisum patri telamoni dum
non recipere in regnum. cyprium concessisse. ibique
urbem noie antiquae patrie salaminam condidisse
inde galletiam profectus. expositis sedibus ex loco
nomen genti dedisse. Astures gentes hispanie vo-
cati eo quod circa isturam flumen septi montibus sil-
visque crebris inhabitent. Cantabri gens hispa-
nie a vocabulo urbis. et hiberi amnis. cui insidunt
appellati. Horum animus pertinax. et magis ad latroci-
nandum et ad bellandum. uel ad perpetuandum verbe-
ra semper parati. Celtiberi ex gallis celticis fuerunt
quorum ex noie appellata est regio celtiberia. Nam ex flu-
mine hispanie hiberno ubi consederunt. et ex gallis qui
celtici dicebantur mixto utroque vocabulo celtiberi
nuncupati sunt. Afri appellati ab uno ex posteris
abrahæ qui vocabatur afer qui dicitur duxisse aduer-
sus libyam exercitum. et ibi victis hostibus consedisse.
eiusque posteros ex noie attavi et afros et africanam
nuncupasse. Denique autem cartaginenses sunt a fe-
nicibus nuncupati. qui cum didone profecti sunt. Tyrios
vero a tyria urbe fenicium nuncupatos. de qua profecti
sunt. et in africæ littus venerunt. Getuli gete dicitur
fuisse qui ingenti agmine a locis suis navibus con-
scendentes. loca syrtium in libya occupaverunt. et
quia ex getis venerant derivato noie getuli co-
gnominati sunt. Unde et opinio est apud gothos
ab antiqua cognatione mauros consanguinitate
proximos sibi vocare. Africam autem initio habuere
libyes. deinde afri. per hoc getuli. postremum mau-
ri et numides. Mauri et numide ut afri putant sic
sumpservit et exordium et vocabulum. Nam postquam iu-
hispania hercules interijt et exercitus eius composi-
tus ex varijs gentibus amisso duce passim sibi se-
des querebant. et ex eo numero medi et perse et ar-
meni navibus in africanam transuecti. prima mari
loca occupavere. sed perse dum materiam in agris per
construendis domicilijs non inueniret. et ignara lin-
gua commercium prohiberet. per patentem agros. et di-
versas solitudines vagabatur. et a pabulationibus va-
gabundis. semetipsos propria lingua numides appel-
laverunt. id est sine oppido vagos et errantes. De-
di autem cum libijs se miscuerunt. qui. prima hispania
habitabant. quorum nomen paulatim libyes corru-
pere barbara lingua mauros pro medos appellan-
tes. licet mauri ob colorem a grecis vocarentur. Bre-

ci enim nigrum mauron vocant. Estifero quippe ca-
lore afflati speciem atrii coloris ducunt. Massylia
ciuitas africæ est non longe ab atlante et horis hes-
peridum. a qua ciuitate massyli vocati sunt. quos nos
corrupte massulos vocamus. de quibus Virgilius. Hinc
mibi massylicæ gentis monstrata sacerdos. Saula-
lum gentes sunt a meridie usque oceanum hesperium pua-
gantes. His nomen gauloni insula dedit quæ est
iuxta ethiopiam. ubi nec serpens nascitur nec vivit.
Garamantes populi africæ sunt. prope cirenas inhabi-
tantes. a garamate rege apollinis filio nomina-
ti. qui ibi ex suo nomine garama oppidum condidit.
Sunt autem primi gentibus ethiopum. de quibus Virgilius.
Extremi garamantes. Extremi autem quod seui et a co-
sortio humanitatis remoti. Hesperii vero sunt qui circa
hispaniam commorantur. Nam hispania hesperia vi-
citur. Ethiopes dicti a filio cham qui vocatus est
chus. ex quo originem trahunt. Ebus enim hebraica
lingua ethiops interpretatur. Hi quondam ab indo
flumine consurgentes. iuxta egyptum inter nilum et
oceanum. in meridie sub ipsa solis vicinitate inse-
derunt. quorum tres sunt populi. hesperi. garaman-
tes. et indi. Hesperii sunt occidentis. garamantes
tripolis. indi orientis. Trogodite gentes ethiopum
ideo nuncupati quod tanta celeritate pollent. ut feras
cursu pedum assequantur. Danphagii et hi in ethiopia
sunt. quibus esca est quicquid mandi potest. et omnia for-
tuitu gignentia. unde et appellati. Ictiophagi quod
venando in mari valeant. et piscibus tantum alantur.
Hi post indos montanas regiones tenent. quos
subactos alexander magnus. piscibus vesci. prohibuit.
Antropophagi gens asperissima. sub regione sy-
ricum sita. qui quia humanis carnibus vescuntur. ideo
antropophagi nominantur. Itaque sicut his. ita et
ceteris gentibus per secula aut a regibus. aut a locis.
aut a moribus. aut ex quibuscumque alijs causis immu-
tata vocabula sunt. ita ut prima origo nominis eorum
tempore vetustate non pateat. Nam vero hi qui anti-
pode dicuntur. eo quod contrarii esse vestigijs nostris
putantur. ut quasi sub terris positi aduersa pedibus
nostris calcant vestigia. nulla ratione credendum est.
quod nec soliditas patitur. nec centrum terre. sed neque h-
vlla historie cognitione firmatur. sed hoc poetæ quasi
ratiocinando coniectant. Titanas autem quosdam
in grecia ferunt fuisse robustos et excellentes viri-
bus ipsos quos ferunt fabule ab irata contra deos
terra ad extremum ultionem creatos. Unde et titanes dicti
sunt. id est ab ultione quod quasi
vltiscende matris terre causa in deos armati existe-
rent. quos fabule a ioue bello fuisse superatos atque
extinctos fingunt. propter quod e celo iactis fulmini-
bus interierunt.

De regnis et militie vocabulis Cap. III.

Regnū a regibus dictum. Nam sicut reges
a regendo vocati. ita regnū a regibus. Re-
gnū vniuersæ nationes suis quæque tempo-
ribus habuere. ut assyrii. medi. perse. egyptii. greci
uel romani. quorum vices suos tempore ita volutavit

alter ab altero solueret. In oia aut regna terrarum duo regna ceteris gloriofiora tradunt. assyriorum primo. deinde romanorum. ut temporibus et locis inter se ordinata atque distincta sunt. Nam sicut illud prius. et hoc posterius. ita illud in oriente. hoc in occidente exortum est. Denique in illius fine. huius initium confestim fuit. Regna cetera ceterisque reges velut appendices istorum habent. Reges a regendo vocati. sicut enim sacerdos a sacrificando. ita et rex a regendo. Non autem regit qui non corrigit. Recte igitur faciendo regis nomen tenet. peccando amittit. Unde et apud veteres tale erat. puerbum. Rex eris si recte facias. si non facias non eris. Regie vires precipue due. iusticia et pietas. Plus autem in regibus laudatur pietas. Nam iusticia per se seuera est. Consules appellati a consulendo. sicut reges a regendo. et sicut leges a legendo. Nam cum romani regum superba dominationem non ferrent. annua imperia binosque consules sibi fecerunt. Nam fastus regius. non benivolentia consulentis. sed superbia dominantis erat. Hinc igitur consules appellati. uel a consulendo ciuibus. uel a regendo contra consilio. Quos tamen ideo mutandos per annos singulos elegerunt. ut nec insolens diu maneret. et moderatio cito succurreret. Unde autem duo pares. quod unus rem ciuilem. alter rem militare administrabat. Regnauerunt autem annis quadringentis sexaginta septem. Proconsules subiecti erant consulibus. et dicti proconsules eo quod vice consulis fungerentur. sicut procurator curatoris. id est actoris. Exconsules autem dicti quod iam a consulatu exierint siue discesserint. pacto vicis sue anno. Dictatores quanto anno post reges expulsos romani sibi creauerunt. dum gener tarquinii ad iniuriam soceri vindicanda ingentem aduersus romam collegisset exercitum. Hi quandoque temporis imperio utebantur. Plus enim erant honore quam consules qui annuas preces tenebant. Et dicti dictatores quasi principes et preceptores. Unde et magistri populi nominabantur. unde et edicta dicuntur. Cesarum nomen a iulio cepit. qui bello ciuili commoto primus romanorum singularem obtinuit principatum. Cesar autem dictus quod ceso mortue matris utero. platus eductusque fuerit. uel quod cum cesarie natus sit. a quo et imperatores sequentes cesares dicti. eo quod comati essent. Qui enim ex secto utero eximebantur. cesones et cesares appellabantur. Julius autem dictus. quia a iulo enee filio originem duxit. ut confirmat Virgilius: Julius a magno demissum nomen iulo. Imperatorum autem nomen apud romanos eorum tamen prius fuit. apud quos summa rei militaris consisteret. et ideo imperatores dicti ab imperando exercitui. sed dum diu duces titulis imperatoris fungerent. senatus censuit. ut augusti cesaris hoc tamen nomen esset. eo quod is distingueret a ceteris gentium regibus. quod et sequentes cesares hactenus usurpauerunt. Solet enim fieri ut primi regis nomen etiam reliqui possideant. sicut apud albanos ex filii nomine omnes reges albanorum filii appellati sunt. sic et apud persas arfacide. apud egyptos

ptios ptolomei. apud athenienses cecropide. Augustus ideo apud romanos nomen imperii est. eo quod olim augeret rempublicam amplificando. Quod nomen primum senatus octauiano cesari tradidit. ut quod augerat terras. ipso nomine et titulo consecraret. Dum autem idem octavianus iam cesar et imperator appellaretur uel augustus. postea non dum ludos expectaret. et pronuncia tum esset illi a populo ut vocaretur et dominus. statim manu vultusque aucto indecoras adulationes repperit. et domini appellationem ut homo declinavit. atque in sequenti die omnem populum grauissimo edicto corripuit. dominumque se post hoc appellari. ne a liberis quidem suis permittit. Fuit enim filius actiæ quæ nata est de sorore iulii cesaris. Reges autem ob hanc causam apud grecos barbari vocantur. quod tamquam bases populum sustinent. Tamen et bases coronas habent. Quanto enim quisque magis preponitur. tanto amplius pondere laborum grauatur. Tyranni grece dicuntur. idem latine et reges. Nam apud veteres inter regem et tyrannum nulla discretio erat. ut Pars mihi pacis erat dextram tetigisse tyranni. Fortes enim reges tyranni vocabantur. Nam tyro fortis. de quibus dominus loquitur dicens: Per me reges regnant et tyranni per me tenent terram. Jam postea in usum accidit tyrannos vocari pessimos atque improbos reges luxuriose dominationis cupiditate et crudelissimam dominationem in populis exercentes. Princeps et dignitatis more significat et ordinis. sicut est illud virgilianum: Princeps ardet cecidit lapada tunus. per primum. aut dicitur princeps a capiendi significatione. quod primum capiat. sicut municeps ab eo quod munia capiat. Dux dicitur eo quod sit ductor exercitus. sed non statim quicumque principes uel duces sunt. etiam reges dici possunt. In bello autem melius ducem nominari conuenit quam regem. Nam hoc nomen exprimit in prelio ducentem. Unde et Virgilius: Ducis euandri. Salusti: Quo cupidi in ore ducis sese quisque bonum Non dixit in ore consulis. Monarche sunt qui singularem possident principatum qualis fuit alexander apud grecos. et iulius apud romanos. Hinc et monarchia dicitur. Monos quippe singularitas greco nomine. archia principatus est. Tetrarche sunt quartam partem regni tenentes. Nam tetra quatuor sunt. qualis fuit apud iudeam philippus. Patricii inde vocati sunt. per eo quod sicut patres filiis. ita prouideant rei publice. Prefecti dicti quod preterea parte presint. Pretores idem qui et prefecti. quasi prepositores. Presides vero dicti. quia alicui loci tutelam prefidialiter tenent. Tribuni vocati quod militibus siue plebibus iura tribuunt. Chiliarche sunt qui mille presunt militibus. quos nos millenarios nuncupamus. et est grecum nomen. Centuriones dicti eo quod centum presunt militibus. sicut quinquagenarii qui in capite sunt quinquaginta militum. sicut decani ab eo quod decem militibus prestant. Miles dictus. quod mille erat ante in numero uno. uel quod unus est ex mille electus. Romulus autem primum ex populo milites sumpsit et appellauit. Liber vero primum militum ordinem docuit. Miles autem ordinarius dicitur. aut extraordinarius. Ordinarius est qui per ordinem militat. nec adhuc

aliquē cōsecutus est gradū honoris. Est enī gregarius. id est humilis militiē. Extraordinari⁹ est qui ob virtutē. p̄mouet ex ordine. Emeriti dicuntur veterani soluti⁹q; militiā. qui iam in vsu p̄clij non sunt. quia mereri militare dicūt. a stipendijs scilicet que merent. Idem et veterani dicuntur. quia iam in vsu p̄clij non sunt. sed post multos militiē labores quietis suffragiū cōsequuntur. Equestres milites dicti. eo q̄ equo sedeāt. Itē militat ille in equestri ordine. Tyrōnes dicuntur fortes pueri q̄ ad militiā delegant atq; armis gerendis habiles existunt. Hi enī non ex sola p̄fessione natiuitatis. sed ex aspectu et valitudine corp̄is existimant. Un et tyrones dicti. quicq; anteq̄ sacramēto probati fuerint milites nō sūt. Romanē autē militiē mos fuit puberes p̄mo exerceri armis. Nam sextodecimo anno tyrones militabant. quo etiā solo sub custodib⁹ agebant. de quib⁹ Virgili⁹: Et p̄mo flore iuuentus. Seruos sane nuncq̄ militasse constat. nisi seruitute deposita. excepto hānibalis tēpore. cum post cannense p̄clij in tanta necessitate fuissent romani. ut ne liberandorū quidē seruorū daretur facultas. Desertores vocati. eo q̄ desertis militarib⁹ officijs euagant. Hi in alios numeros militiē nomē dare. phibent. sed si nō magni temporis culpam cōtraxerint. cēsi numeris suis restituntur. sed et qui deserunt exercitū ad hostes trāscentes. et ipsi desertores vocant. Conscripti milites dicuntur. q̄ in tabulis conferunt ab eo qui eos ducturus est. sicut transcripti vocātur. cū de alia in aliā legionē transeūt. et inde transcripti. q̄ nomē dant ut transcribant. Optiones dicti q̄ sint electi. Nā optare eligere est. sicut ē illud: Optauitq; locū regno. id est elegit. Excubitores dicunt. p̄ eo q̄ excubias semp agunt. Sūt enī ex numero militum. et in porticib⁹ excubant. p̄pter regalē custodiā. Excubiē autē diurne sūt. vigiliē nocturne. unde et vigiles. Velites erāt apud romanos genus militiē. a volitando vocati. Lecti enī agilitate iuuenes cū armis suis post terga equitū condebant. et mox cū ad hostes ventū esset. equis desiliebāt. et cōtinuo pedites ipsi. ex alia parte equitibus p̄ quos aduecti fuerant dimicantib⁹. hostē perturbabant. Ab his igitur velitib⁹ elephanti quondā hānibalis retroacti cum regi iam a suis nō possent. fabili scalp̄o inter aures adacto necabantur. Castra sūt vbi milites steterint. Dicta autē castra quasi casta. eo q̄ illic castrare libido. Nam nuncq̄ his intererat mulier. Militia autē a militibus dicta. aut a multis quasi multitia. q̄si negociū multorū. aut a mole rerū. quasi molectia. Legio sex milium armorum est. ab electo vocata quasi lecti. id est armis electi. proprie autē lingua macedonū phalanx. gallozū caterua. nostra legio dicitur. Legio autem habet sexaginta centurias. manipulos. xxx. cohortes. xij. turmas ducentas. cohortes. xv. Centuria est pars exercitus in centenos milites diuisa. Unde et qui his p̄sunt cen-

turiones dicunt. Succenturiati sunt. non qui in prima sed qui in secunda centuria sunt. quasi sub prima centuria. tñ structi etiā ipsi et i speculis positi in bello sūt. ut si prima defecerit. isti quos sub se diximus. laborantib⁹ primis subueniāt. Unde et ad insidiandū ponitur succenturiat⁹. quasi armis dolosis instruct⁹. Manipul⁹ ducetoz ē militum. Manipuli autē dicti sūt milites. siue q̄ bellū primo manu incipiebant. siue q̄ anteq̄ signa essent manipulos sibi. id est fasciculos stipulē uel herbe alicui⁹. p̄ signis faciebant. a quo signo manipulares milites cognominati sūt. de quib⁹ Lucanus: Conuocat armatos extrēplo ad signa maniplos. Turma. xxx. equites sunt. Romani enī equites in vna tribu trecenti fuerunt. De singulis enim centurijs. x. dabant et fiebat turma. Cohors quingentos milites habet. Tria sunt militiē genera. sacramentū. euocatio. cōiuratio. Sacramentū in quo post electionē iurat vnusquisq; miles se non recedere a militiā nisi post completa stipendia. id est militiē t̄pa. et hi sunt qui habent plenā militiā. Nam viginti et quinq; annis tenent. Euocatio dū ad subitū bellū. non solū milites. s; et ceteri euocant. Unde etiā consul solebat dicere: Qui rēpublicam saluā eē vult me sequatur. Cōiuratio. que fit in tumultu quando vicinā vrbis periculū singulos iurare nō patit. s; repente colligit multitudinem et tumultuosa in ira cōstat. Hec et tumultuatio dicitur. In acie autē iste fere forme sunt: Exercit⁹ classis. nod⁹. cuneus. alē. cornua. agmen: que formas et nomina ab ipsis rebus de quibus translata sunt mutuātur. Acies dicta q̄ ferro armata sit et acumine gladioz. Exercitus. multitudo ex vno genere. ab exercitatiōe belli vocata. Classes dicte. p̄pter diuisionē exercit⁹. qui postea manipuli dicti sunt. unde et Virgili⁹: Classibus hic locus ē. hic acies certare solebant. Nam postea et classica nauis dicta. Nodus. p̄prie est densa peditū multitudo. sicut turma equitū. Nodus autem dictus p̄ difficultate q̄ vix possit resolui. Cuneus est collecta in vnū militum multitudo. Unde p̄pter q̄ in vnū coit. et ipsa coitio in vnū cuneus nominatus est quasi cune⁹. eo q̄ in vnū omnes cogunt. Alē in exercitu. xxx. equites esse dicunt. Alē autē equites ob hoc dicti. quia regunt pedites alarū vice. Cornua vocant extremas exercitus q̄ intorta sit. Agmen dicitur. cū exercit⁹ iter facit. ab agendo vocatū. id est eundo. Plautus: Quo te agis et ipse. Est enī exercitus ambulans. Nam agmen dicitur. q̄ in longitudine directum est. qualiter solet esse cum exercitus portis p̄cedit. quicq; fuerit aliud abusuue dicitur.

De ciuib⁹ Cap. iiii.

De imperijs militiēq; vocabulis ex parte dictū est. deinceps ciuiū nomina sūma. tum subiungimus. Ciues vocati q̄ i vnū cocuntes viuunt ut vita cōmunis et ornatio: fiat et tutior. Domus vnus familiē habitaculum est.

sicut vrbs vni⁹ populi. sicut orbis domiciliū toti⁹ generis humani. Est autē domus genus familie. siueconiūctio viri et vxoris. Incipit autē a duob⁹. et ē nomē grēcū. Familia ē liberi ex liberis legib⁹ suscepti a femore. Sen⁹ autē a gignendo et pgene- rando dictum. aut a diffinitione certorū progna- torum. ut nationes quę ppijs cognationibus ter- minatę gentes appellantur. Populus est humanę multitudinis iuris consensu et cōcordi cōmunio- ne sociatus. Populus autem eo distat a plebibus qđ populus vniuersi ciues sūt. cōnumeratis senio- ribus ciuitatis. Plebs autem reliquū vulgus sine senioribus ciuitatis. Popul⁹ ergo tota ciuitas ē. vulgus nō plebs est. Plebs autem dicta a plura- litate. maior est enim numerus minorū qđ seniorū. Populus nō.

id est cētus. vñ et plus dicit⁹ est. Scē- ce autem popul⁹ laos dicitur. a lapidibus. Vulg⁹ est passim inhabitās multitudo. quasi qđqđ. quod vult. Tribus dicuntur tanqđ curię et cōgregatio- nes distinctę populorū. et vocatę tribus ab eo qđ in principio romani trifarie fuerūt a romulo dispi- ti: in senatorib⁹. militibus et plebib⁹. Quę tamē tribus nūc multiplicatę nomen pristinū retinēt. Senatui nomē etas dedit qđ seniores essent. Alij a sinendo dictos accipiunt senatores. Ipsi enim agendi facultatem dabant. Senatus consultus a consulendo et tractādo est dictus. qđ sic fit ut con- sulat et nocere non possit. Patres autem ut Sa- lustius dicit. a curę similitudine vocati sūt. Nam sicut patres filios suos. ita et illi rempublicā ale- bant. Patres conscripti. quia dum romulus de- cem curias senatorum elegisset. nomē eorū pre- sente populo in tabulas aureas cōtulit. atqđ inde patres conscripti vocati. Primi ordines senatorū dicuntur illustres. secundi spectabiles. tertij cla- rissimi. Jam inferius quartū aliqđ genus non ē. Quis autē senatoria quisqđ origine esset. vsqđ ad legitimos annos eques roman⁹ erat. deinde ac- cipiebat honorem senatorię dignitatis. Censores apud veteres romanos erant. Est enim nomē cen- soris dignitas iudicialis. Censere enim iudicare ē. Itē cēsores sūt patrimoniorū iudices. a censu cris appellati. Iudices dicti quasi ius dicentes popu- lo. siue qđ iure disceptent. Iure autē disputare. est iuste iudicare. Non est autem iudex. si non est in eo iusticia. Pręsides rectores prouintię sunt dicti qđ pręsunt. Prętores autē quasi pręceptores ciuita- tis et principes. Idem et quęsttores. quasi quęsti- tores. eo qđ quęstionibus pręsunt. Consiliū enim et causa apud eos est. Procēres sunt principes ci- uitatis. quasi pcedes. qđ ante omnes honore prę- cedant. Unde et capita trabium quę eminēt extra parietes procēres dicuntur. eo qđ primo procedāt. Hinc autē ad primores facta translatio qđ a cete- ra multitudine prominent. Tribuni dicti qđ plebi uel iura uel opem tribuant. Constituti sunt autē sexto anno post reges exactos. Dum enim plebs

a senatu et consulib⁹ premeretur. tunc ipsa sibi tri- bunos quasi ppios iudices et defensores creauit. qui eorū libertatem tuerentur. et eos aduersus iniuriā nobilitatis defenderent. Unde et defenso- res dicti. eo qđ sibi plebem cōmissam contra inso- lentiam improborū defendant. At contra nunc quidam euerfores non defensores existunt. Qu- merarij vocati sunt qui publicū nūmū crarijs in- ferunt. Functi ab eo qđ fungant⁹ officio et honore aliquo dicti. Hinc et defunctos mortuos dicim⁹ qđ compleuerūt vitę officia. Nihil enī iam faciunt. Municipales sunt in eodē municipio nati. ab offi- cio munerū dicti. eo qđ publica munia accipiunt. Munia enim officia sunt. Unde et immunes di- cunt⁹ qui nullū gerūt officiū. Municipales origi- nales ciues et in loco officiū gerentes. Decuriones dicti. qđ sint de ordine curię. Officiū enim curię adimistrant. vnde non est decurio qui summam non intulit uel curiā participauit. Curiales autē idē et decuriones. Et dicti curiales. qđ ciuilia mu- nera procurāt et exequūt. Principales. magistra- tus. et diuinales. curialium officiorū ordines sūt. Principales dicti. qđ pręsunt magistratib⁹. Ma- gistrat⁹ nō qđ maiores sint reliquis officijs. Diui- nales autē qui super duos viros habent pote- statem. Tabellio vocat⁹. eo qđ sit portitor. tabel- larū. Idem exceptor. idē et scriba public⁹. qđ ea tm̄ quę gestis publicat⁹ scribit. Burgarij a burgis di- cti. quia crebra per limites habitacula constituta burgos vulgo vocant. vnde et burgūdionū genti nomen inherit. quos quondam subacta germa- nia romani per castra disposuerūt. atqđ ita nomē ex locis sumpserunt. Collegiati dicuntur. qđ eorū collegio custodijsqđ deputentur qui facinus aliqđ commiserunt. Est enim sordidissimū genus ho- minū patre incerto progenitum. Priuati sunt ex- tranci ab officijs publicis. Est enim nomen ma- gistratum habenti contrarium. et dicti priuati. qđ sint ab officijs curię absoluti. Mercenarij sunt qđ seruiunt accepta mercede. Idem et barones gręco nomine qđ sint fortes in laboribus. Barys enim dicitur grauis qđ sit fortis. Lui contrarius est le- uis. id est infirmus. Publicani appellantur cōdu- cttores vectigalium fisci uel rerum publicarum. si- ue qui vectigalia publica erigunt. uel qui p nego- cia seculi lucra sectant. vnde et cognominati sūt. Villicus ppię villę gubernator est. Unde et a vil- la villicus nomen accepit. Interdum autem vil- licus non gubernatorem villę. sed dispensatorem vniuersę domi⁹ Tullio interpretatē significat. qđ est vniuersarum possessionum et villarum dispen- satorum. Actores idem et curatores. ab agendo et curando vocati. Procuratores nō eo qđ vice cura- toris fungantur. quasi propter curatores. sicut p- consul pro consule. Coloni sunt cultores aduenę. dicti a cultura agri. Sunt enim aliunde venien- tes atqđ alienum agrum locatum tenentes ac de- bentes cōditionē genitili solo ppter agriculturā

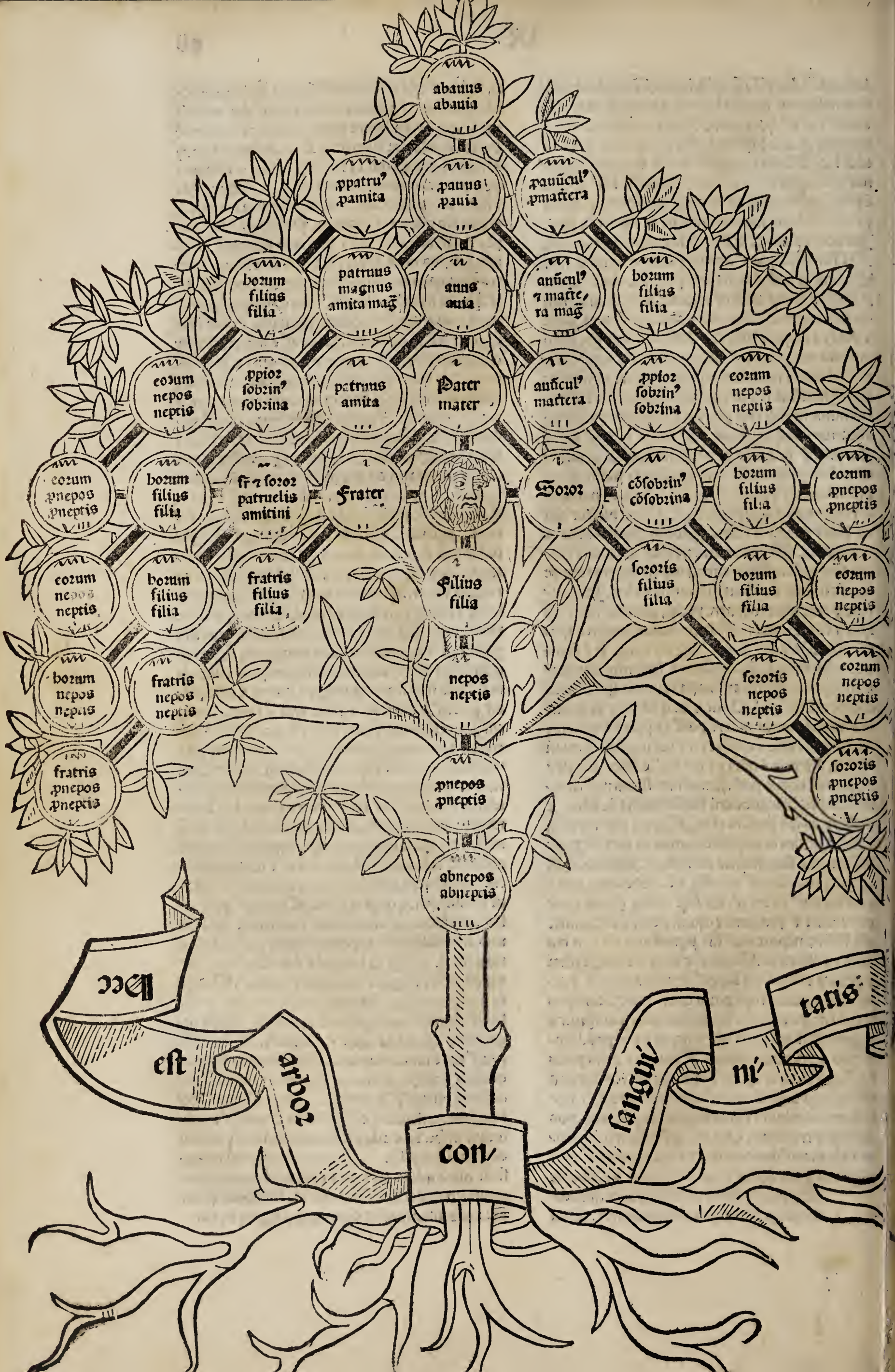
sub dñio possessoris p eo q̄ his locatus ē fundus. Coloni autem quattuor modis dicuntur. Nā coloni aut romani sunt aut coloni latini aut coloni auxiliares aut coloni ruri privati. Inquilini vocari quasi incolentes aliena. Non enim habent propriam sedē sed in terra aliena inhabitant. Distinguitur autem inter inquilinū et aduenam. Inquilini enim sunt qui emigrant et non perpetuo permanent. Aduenae autem vel incolae aduenticii perhibentur sed permanentes et inde incolae quia iam habitatores sunt ab incolendo. Indigenae sunt inde geniti et in eodem loco nati ubi inhabitant. Incola autem non indigenam sed aduenam indicat. Peregrini dicti eo q̄ ignorantur eorum parentes a quibus orti existunt sunt enim de longinqua regione. Urbani vocabantur qui romae habitabant. Qui vero in ceteris locis oppidani. Nam sola roma urbs cetera oppida. Famuli sunt ex propria suorum familia orti. Serui autem vocabulū inde traxerunt q̄ hi qui in re belli possint occidi a victoribus conservabatur et serui fiebant a seruando scilicet serui appellari. Ancillae a sustentaculo vocatae. Ancon enim grece cubitū dicitur. Unde et ancone dicimus. Mancipium est quicquid manu capi subdiq̄ potest ut homo equus ovīs. Hec enim animalia statim ut nata sunt mancipiū esse putantur. Nam et ea quae in bestiarum numero sunt tunc videntur mancipiū esse quando capi siue domari ceperint. Ingenui dicti quia in genere habent libertatē non in facto sicut liberti. Unde et greci eos eugenes vocant q̄ sunt boni generis. Libertus autem vocatus quasi liberatus. Erat enim prius iugo seruitutis addictus. Libertorum autem filij apud antiquos libertini appellabantur quasi de libertis nati. Nunc vero libertinus aut a liberto factus aut possessus. Manumissus dicitur quasi manumissus. Apud veteres enim quoties manu mitterebatur alapa percussos circumagebant et liberos confirmabant unde et manumissi dicti eo q̄ de manu mitterentur. Dedititij primū a deditioe sunt nuncupati. Deditio enim dicitur quando se victi aut vincendi hostes victoribus tradunt quibus haec origo nominis fuit dū quondā aduersus populum romanū serui armis superis dimicassent victi se dederunt comprehensiq̄ varia turpitudine affecti sunt. Ex his quidā postea a dñis manumissi propter suppliciorum notas quas manifeste perpessi sunt ad dignitatem ciuium romanorum non puenerunt. Latini ante romam conditā apud latinos fiebant nunc per testamentū sed per epistolam libertatē summentes. Unde quia per testamentū non fiebant nec ex testamento aliquid capere nec suos heredes facere poterant. Cives romani postea sub consulibus per testamenta in urbem romanam effecti sunt. Dicti autem cives romani quia testamento liberi effecti in numerū romanorum ciuium rediguntur. His primum aditus erat in urbem roma commorari ceteris autem libertis prohibebatur ne vel in urbem roma vel infra septimum ab urbe miliarium commaneret.

De affinitatibus et gradibus Cap. v.
Heredis nomen imposuit census eris soluit enim tributū auctoris. In hoc enim vocabulo prima successio est hereditatis et generis ut sunt filij et nepotes. Proheres est qui loco heredis fungitur quasi per heredem. Est enim aut institutus aut substitutus. Pater est a quo nascitur initium generis. Itaque is paterfamilias vocatur. Pater autem dictus eo q̄ patratiōe peracta filium procreet. Patratiō enim est rei venereae consummatio. Lucreti. Et bene patratiō patrum. Genitores autem a gignendo et parentes quasi parientes. Idem et creatores. Crementū enim est semen masculi unde animalium et hominum corpora concipiuntur. hinc creatores parentes dicuntur. Mater dicitur q̄ exinde efficiatur aliquid. Mater enim quasi materia nam causa pater est. Paterfamilias autem dictus q̄ omnibus in familia sua positis seruīs tanq̄ pater filiis patria dilectione consulit seruorumq̄ conditionē a filiorum affectu non discernit sed quasi vñū membrū amplectitur. Hinc enim exortum est nomen patrifamilias. Qui autem inique dominant in seruis hoc se nomine nequaquam reputant appellari. Materfamilias inde vocatur quia per quandam iuris solēnitatem in familiam transit mariti. Tabulae enim matrimoniales instrumenta emptoris suae sunt. Alias sicut matrona est et mater primi pueri id est quasi mater nati ita materfamilias illa est quae plures enixa est. Nam familia ex duobus esse incipit. Auius patris pater est ab euo dictus id est ab antiquitate. Proauus autem pater est quasi prope auum. Abauus proauus pater iam longe ab auo. Atauus abauus pater. Tritauus atauus pater quasi tetravus id est quartus supra abauū. Sed tritauus vltimū cognationis nomen est. Familia autem oritur a patre terminatur in tritauo. Filius et filia a familia dicti sunt ipsi enim primi in ordine nascentium existunt. Unde et cornelia familia stirps ipsa omnis a cornelio orta. Familia autem a femore femur enim genus est et stirps ostendit. Nā familia per seruis abusive non proprie dicitur. Stirps ex longa generis significatione vocatur. Gnatus dicitur quia generatus. Unde et per gradum scribitur. Soboles eo q̄ substitutio sit generis. Quadrupartitus est autem ordo filiorum ita. Unigenitus primogenitus medius nouissimus. Unigenitus q̄ sit vnicus nec ante nec post vllus. Primogenitus ante quem nullus. Medius inter omnes. Nouissimus post omnes. Idem et minimus a monacho. Nouissimus autem propter q̄ nouus quia ceteri procedendo antiquiores existunt. Quattuor enim modis filij appellantur natura imitatione adoptione doctrina. Natura veluti cum dicuntur filij abrahae iudei. Imitatione ut ipsius abrahae fide imitantes ex gentibus dicente euangelio. Potens est deus de lapidibus istis suscitare filios abrahae vel sicut eosdem iudeos dñs filios esse dicit diabolus a quo non nominati vel non nati sed quae fuerant

imitati. Adoptiōe q̄ q̄d hūana cōsuetudine nulli licet nescire. ul' sic nos deo nō natura. s̄ adoptiōe dicim': p̄r n̄r q̄ es i celis. Doctrina. sic apl's filios suos appellat eos q̄b' euāgelii p̄dicauit. Filij at̄ ideo i legib' liberi appellāt. ut isto vocabulo secer- nāt a suis. q̄a sic seru' i p̄rte ē dñi. sic fili' i p̄rte ē p̄ris. Unde etiā filio fit emācipatio. ut sit liber a p̄re. sic sit seruo manumissio. ut sit liberat' a dño. Itē liberi dicri. q̄ ex libero sūt matrimonio ori. Nā filij ex libero 7 ancilla suis cōditiōis sūt. Sēp enī q̄ nascit' deterio: ē parentis statū sumit. Naturales aut̄ dicuntur ingenuaz cōcubinaz filij q̄s sola natura genuit. nō honestas cōiugij. Idē 7 pueri a pube. Adoptiu' filius ē q̄ aut p̄re iusto aut auo aut pauo cui p̄rte p̄ emācipationē ē tra- dit' i alienā potestātē. q̄ vtriusq̄ fert nomen. ut flaut' emili' uel scipio paulus. Gemini sūt nō duo tm̄ simul nati. s̄ etiā plures. De geminis aut̄ vno aboztuo. alē q̄ legitime nat' fuerit vopisc' noīat' Posthum' vocat' eo q̄ p' humationē p̄ris nasci- tur. id est post obitū. Ille 7 defuncti nomē acce- pit. sic enī lex voluit ut qui de defuncto nascitur defuncti nomine appelletur. Notus dicitur qui de patre nobili 7 matre ignobili gignit. sicut ex concubina. Est autem hoc nomen gr̄cum 7 i la- tinitate deficit. Huic cōtrarius est spurius qui de matre nobili 7 de patre ignobili nascit'. Itē spu- rius patre incerto matre vidua genitus velut tm̄ spurij filius. quia muliebreni naturā veteres spu- riū vocabāt. velut ἀπὸ τοῦ σπύρου ὅ ἐστιν seminis nō patris noīe. Eosdem 7 faunos appella- bant. quia quēdam animalia faunio spū haulto cōcipe existimant'. Unde 7 hi q̄ nō sunt de legitimo matrimonio matrē poti' q̄ patrē sequuntur. Latine aut̄ spurij quasi extra puritatē. id ē quasi imūdi. Nepos ē qui ex filio nat' ē. Dicit' aut̄ ne- pos quasi natus post. Primū enī filius nascit'. de- inde nepos. Gradus enī substitutiōis ē. Hinc 7 posteritas q̄si postera etas. Nepos aut̄ vtriusq̄ serus ē. Nam ut neptis dicamus in iure est p̄pter discretionē successionis admissum. Pronepos est q̄ ex nepote cōcept' natusq̄ est. Et dictus pne- pos q̄si nat' poro p'. Ex hoc quoq̄ gradu inci- pit vocari 7 progenies. quasi poro post geniti. Nā filij 7 nepotes nō sūt. p̄genies. q̄ nō ē in eis longa posteritas. Sicut aut̄ inferius longe editi p̄genies dicunt'. ita superi' proauī attauīq̄ p̄ge- nito:es appellant'. q̄si poro generātes. Pronepos dictus q̄ p̄pe nepotē. Abnepos quia sciungitur a nepote. Est enī inter illū 7 nepotē. pnepos. Ad- nepos abnepotis filius. Trinepos adnepotis fili'. q̄ p' nepotē quart' i ordine ē q̄si tetranepos. Minores aut̄ nō dicim' nisi q̄tiēs graduū de- ficit nomē. ut puta filius nepos. pnepos abnepos adnepos trinepos. Ubi isti q̄d' defecerint. meri- to iam dicim' minores. sic 7 maiores dicim' post p̄ris aui. pauī abauī attauī tritauīq̄ vocabulū.

De loco necessariū est exponere quēad- modū grad' cognatiōis numerēt. Qua

in re in primis admonendi sumus q̄ cognatio- num alie supra numerant'. alie infra. alie ex trās- uerso. quē etiā a latere dicūt. Supio: cognatio ē parentū. inferior: libero:ū. Ex transuerso fratru- sorozūve. eozūq̄ qui ex his. p̄generāt. 7 cōsequēt' patruī. amitē. auunculi. materterē. Et supio: q̄dē 7 inferior: cognatio a p̄mo gradu incipit. at ea quē ex trāsuerso numerat' a secūdo. Primo gradu ē su- pra pater. infra fili' filia. Secūdo supra au' auia. infra nepos nepē. Ex trāsuerso frat' 7 soroz. Ter- tio supra. pauus. pauia. infra. pnepos. pneptis. Ex trāsuerso fr̄is sorozisq̄ fili' filia 7 p̄sequēt' patru' amita. auūculus matertera. Patruus ē p̄ris frat' q̄ gr̄ce πατρως vocat'. Auūcul' ē matris frater q̄ apud gr̄cos πατρίων appellat' 7 p̄miscue οείως dicitur. Amita est patris soroz. matertera nō est matris soroz. vtraq̄ θεία. uel apud quosdā τηδίο appellat'. Quarto gradu supra abau' ab- auia. infra abnepos abneptis. Ex trāsuerso fr̄is sorozisq̄ nepos nepē. 7 p̄sequēt' patru' magnus amita magna. id est aui frat' 7 soroz. Itē auūcul' magn' 7 matertera magna. id est auic' frat' 7 soroz. Consobrin' p̄sobrina. id ē q̄ quēve ex fr̄ib' aut so- rozib' p̄generāt. S̄ q̄dā recte p̄sobrinos eos p̄pe putāt dici q̄ ex duab' sorozib' p̄generāt. q̄si p̄sore- rinos. Eos nō q̄ ex duob' fr̄ib' p̄generāt p̄prie pa- trueles vocari. Si aut̄ ex duob' fr̄ib' sorozes na- scan'. sorozes patrueles vocant'. At eos q̄ ex fr̄ē 7 sorozē p̄generāt amitinos p̄pe dici. Amitē tuē filij p̄sobrinū te appellāt. tu illos amitinos. Quinto ḡdu supra attau' attauia. infra atnepos atneptis ex trāsverso fr̄is sorozisq̄ pnepos. pneptis. 7 cōsequēt' abpatru' abamita. id ē abauī frat' 7 soroz. abauū- cul' abmatertera id ē abauic' frat' 7 soroz. Itē sobri- ni sobrineq̄. i. q̄ quēve ex fr̄ib' ul' sorozib' patrue- lib' uel p̄sobrinis ul' amitinis p̄generāt. Hactē- nus ostendisse sufficiat quēadmodū ḡd' cōgitiōis numerent'. Nāq̄ ex his palā ē intelligē quēad- modū vltēri' q̄sq̄ ḡd' numerare debem'. Quippe sp̄ narrata quēq̄ p̄sona gradu adijciat. uel longe facili' sit respōdere quoto q̄sq̄ ḡdu sit q̄ p̄pa co- gnatiōis appellatiōe quēq̄ denotari. Agnatiōis grad' eodē modo numerēt'. S̄ cū magis veritas oculata fide q̄ p̄ aures animis hoīuz ifigit. id ne- cessariū duxim' p' narrationē ḡduū etiā eos i p̄e- senti libro inscribi q̄ren' possint 7 ex aurib' 7 ocu- lozum inspectiōe adolefcētes p̄fectissimā graduū doctrinā adipisci. Stemmata dicunt' ramu- sculi quos aduocati faciūt in genere cum gradus cognationū partiunt'. ut puta ille filius. ille pater ille auus. ille attau' 7 ceteri quoz figurē hē sūt.

De agnatis et cognatis Cap. vi.

Agnati dicti eo quod accedant per natis dum de sunt filij. Qui ideo prius in gente agnoscuntur quia veniunt per virilis sexus personas. veluti frater eodem patre natus. vel fratris filius. nepos. vel ex eo. Item patruus. Cognati dicti. quia sunt et ipsi propinquitate cognationis coniuncti. Qui inde post agnatos habentur. quia per feminini sexus personas veniunt. nec sunt agnati. sed alias naturali iure cognati. Proximus propter proximitatem sanguinis appellatur. Consanguinei vocati eo quod ex vno sanguine. id est ex vno patris semine nati sunt. Nam semine viri spuma est sanguinis ad instar aque in scopulos collisae. quae spumam candidam facit. vel sicut vinum nigrum quod in calice agitatum spumam albam reddit. Fratres dicti. eo quod sint ex eodem fructu. id est ex eodem semine nati. Germani vero de eadem genitrice nascendo manantes non ut multi dicunt. de eodem germine. quod tamen fratres vocantur. ergo fratres ex eodem fructu. germani ex eadem genitrice manantes. Uterini vocati eo quod sint ex diuersis patribus et vno utero editi. Nam uterinus tamen mulieris est. Quattuor autem modis fratres dicuntur in diuinis scripturis. natura. gente. cognatione. affectu. Natura. ut elau et iacob. andreas et petrus. iacobus et iohannes. Gente. ut omnes iudei fratres inter se vocantur. ut in deuteronomio. Si autem emeritis fratrem tuum quod est hebraeus. Et apud. Optabam inquit ego anathema esse a christo pro fratribus meis qui sunt cognati mei secundum carnem qui sunt israelitae. Pro ratione cognatione fratres vocantur qui sunt de vna familia id est patria. quas latini paternitates interpretantur. cum ex vna radice multa generis turba diffunditur. ut in genesi dixit abraham ad loth. Non sit rixa inter me et te et inter pastores meos et pastores tuos. quia fratres sumus. Et certe loth non erat frater abraham. sed filius fratris eius aram. Quarto modo affectu fratres dicti. qui in duo sciuntur. speciale et commune. Speciale quo omnes christiani fratres vocantur. ut. Ecce quod bonum et quod iocundum habitare fratres in vno. In commune autem cum et omnes homines ex vno patre nati. pari in se nos germanitate coniungimur. scriptura loquens. Dicite his qui oderunt vos. fratres nostri vos estis. Germana ita intelligitur. ut germanus eadem genitrice manans. Soror autem ut frater. Nam soror est ex eodem semine. dicta quod sola cum fratribus in sortem agnationis habeat. Fratrum filij patruus dicti eo quod patres eorum germani fratres in se fuerunt. Consobrini vero vocati qui aut ex sorore et fratre. aut ex duabus sororibus sunt nati. quasi consobrini. Fratruales autem materterae filij sunt. Sobrini consobrino filij. Tibi us grecum nomen est. Patruus frater patris est. quasi pater alius. Unde et discedere pro pupillum prior patruus suscipit. et quasi filium lege tuetur. Auunculus est matris frater. cuius nomen forma diminutiu habere videtur. quia ab auo venire monstratur. Amita est soror patris. quasi alia mater. Matertera est soror matris. quasi altera mater. Socrus est quod filiam dedit. Generus est quod filiam

duxit. Generus autem dicitur quod asciscatur ad augendum genus. Socrus autem et socrus quod generus vel nux sibi associauit. Vitricus autem quod vxorem ex alio viro filium aut filiam habentem duxit. Et dicitur vitricus quasi nouitricus quod a matre supducatur nouus. Priuignus est quod ex alio patre natus est. et priuignus dici putatur. quasi priuigenus. quia prius genitus. vnde et vulgo ante natus. Vocabula autem a gente haec videtur declinata. genitor. genitrix. agnati agnate. cognati cognate. progenitores. progenitrices. germani germanae. Haec consanguinitas dum se paulatim propaginum ordinibus dirimens usque ad ultimum gradum subtraxerit. et propinquitas esse desierit. eam rursus lex matrimonij vinculo reperit. et quodammodo reuocat fugientem. Ideo autem usque ad sextum generis gradum consanguinitas constituta est. ut sicut sex etatibus innudi generatio et hominis status finitur. ita propinquitas generis tot gradibus terminaretur.

Item de predictis affinitatibus

Auctor mei generis pater mihi est. ego illi filius aut filia. Patris mei pater mihi autem. ego illi nepos aut neptis. Patris mei auus mihi proauus. ego illi pronepos aut proneptis. Patris mei proauus mihi abauus est. ego illi abnepos aut abneptis. Patris mei abauus mihi atauus est. ego illi adnepos aut adneptis. Patris mei atauus mihi tritauus est. ego illi trinepos aut trineptris.

De patribus

Patris mei frater mihi patruus est. ego illi fratris filius aut filia. Patruus mei pater mihi pater magnus est. ego illi filij fratris filius aut filia. Patruus mei auus mihi patruus est. ego illi filij filij nepos aut neptis. Patruus mei proauus mihi adpatruus est. ego illi nepotis aut neptis filius aut filia.

De amitis

Patris mei soror mihi amita est. ego illi fratris filius aut filia. Amita mea mater mihi amita magna est. ego illi filij fratris filius aut filia. Amita mea auia mihi. pama est. ego illi neptis filius aut filia. Amita mea proauia mihi abamita est. ego illi neptis nepos aut neptis.

De auunculis

Atris mea frater mihi auunculus est. ego illi sororis filius aut filia. Auunculi mei pater mihi auunculus magnus est. ego illi filij sororis filius aut filia. Auunculi mei auus mihi. pauunculus est. ego illi filij nepos aut neptis. Auunculi mei. pauus mihi abauunculus est. ego illi neptis filius aut filia.

De materteris

Matris mea soror mihi matertera est. ego illi sororis filius aut filia. Matertera mea soror mihi matertera magna est. ego illi sororis nepos aut neptis. Auia mea soror mihi abmatertera est. ego illi sororis pronepos aut proneptis. Proauia mea soror mihi promatertera est. ego illi neptis filius aut filia.

De coniugijs Cap. vii.

Utrum serum significat non coniugium nisi adieceris vir eius. Maritus vero etiam sine adiectione coniugē sonat. et a mare maritus. quasi mas. Est enim nomen primę positionis. quod facit in diminutione masculus. in deriuatione maritus. Sponsus a spondendo vocatus. Nam ante vsum tabellarum matrimonij cautiones sibi inuicē emittebant. in quibus spondebant se inuicē cōsentire iura matrimonij. et fideiussores dabant. Unde et admissū est ut sponsū dicam⁹ virū a spondendo. et sponsam similit. Eterū pprie spondere velle est. Ergo sponsus nō q: pmittit. sed quia spondet et sponsores dat. Arrabo dicta. quasi arrabona. Quod enī dat. p cōiugio. bene datur. q: cōiugiū bonū est. Qd hō causa fornicatiōis aut adulteriū. malū est. idcirco arrabo non est. Dicta aut arra a re. p qua traditur. Est aut arra nō solū sponsio cōiugalis. sed etiam p qualibet pmissa re data ut compleat. Proci nuptiarum petitores a precādo et petēdo dicti. Pronuba dicta eo q: nubentib⁹ p̄est. queq: nubentē viro cōiungit. ipsa ē et paranympa. nam nympa sponsa i nuptijs. et nympa p lauatiōis officio. qd et ad nomē nubentis alluditur. Coniuges appellati. ppter iugū qd imponit matrimonio coniungendis. Iugo enī nubētes subijci solent ppter futurā cōcordiā ne separent. Coniuges aut veri⁹ appellant a prima desponsatiōis fide. q̄uis adhuc inter eos ignoret coniugalis cōcubitus. sicut ioseph maria coniunx vocat. int quos nec fuerat nec futura erat carnis vlla cōmixtio. Nupte dicte q: vultus suos velent. translātū nomē a nubib⁹ q̄b⁹ tegitur celum. Unde et nuptie dicunt q: ibi primū nubentiū capita velant. Obnubere enī coopire ē. Qui cōtraria innuba hoc est innupta. que adhuc vultū suū non velat. Uxores vocatē quasi vniores. Moris enī erat antiquitus ut nubētes puellę simul veniret ad limē mariti. et postes anteq̄ ingrederent ornatē lanceis virtis. et oleo vngerent. Et inde vxores dicte quasi vniores. que ideo verabāt limina calcare. q: illic ianuę et coeāt et separent. Matrōna ē que iam nupsit. et dicta matrōna quasi mater nati. uel q: iam mater fieri potest. vnde et matrimonij dictū. Distinguit aut inter matrōnā et matrē. matrēq: familias. Nam matrōne. q: iam in matrimonij cōuenerunt. matres q: genuerūt. matrēfamilie q: iam p quādā iuris solēnitatē in familiā mariti transferūt. Adonogamus dictus. quia vni tm nupsit. Adono enim apud grecos vnū dicitur. gamos nuptie interpretantur. Bigamus aut et trigam⁹ a numero vxorū vocatus. quasi duarū vel triū maritus. Vidua vocata q: cum viro vno fuerit. nec circa consortiū alterius viri post mortem primī cōiugis adheserit. Nam que alteri post mortē p̄oris viri nupsierint. vidue nō dicuntur. Itē vidua dicta q: sola sit. nec circa consortiū alterius viri cōiugalia iura custo-

diat. Fratris vxor fratris vocat. Mariti frater leuit dicit. Duo. n̄ inter se fratru vxores ianitrices vocant. quasi eandē ianuā tercentes. uel p eandē ianuam iter habentes. Viri soror: glos appellat. Sororis vir speciale nomē nō habet. nec vxoris frater. Matrimonij est nobiliū iusta conuentio et conditio. Cōiugiū est legitimarū psonarū inter se coeundi et copulandi nuptie. Cōiugiū est dictū quia coniūcti sunt. uel a iugo quo i nuptijs copulantur. ne resolui aut separari possint. Connubium aut nō a nupta sed a nubendo formatū. Dicit aut connubiū. cū equales in nuptias coeūt. ut puta ciues romani. pari vtriq: dignitate. Connubiū aut non est cū ciuis roman⁹ cū latina iungit. Quotiens aut cōnubiū nō ē. filij patrē nō sequūt. Hymeneus dicit a quodā hymenēo q: prim⁹. p̄spere vltus est nuptijs. uel apo tu hymenos. que mēbra. ne virginitatis est claustrū. Contubernij est ad temp⁹ coeundi conuentio. vnde et tabernaculū. qd mō huc mō illuc p̄figitur. Repudiū ē qd sub testimonio testiū uel p̄senti uel absenti mittit. Diuortij est quotienscūq: dissoluto matrimonio. alter eorū alteras nuptias sequit. Diuortij autē dictū a flexu viarū. hoc ē vias in diuersa tendentes. Friuolū est cum eo animo separant ut rursum ad se inuicem reuertant. Nā friuolū est velut quassē mētis et fluxe nec st. bilis. Proprie aut friuola vocantur. fictilia vasa inutilia. Tres aut ob causas ducitur vxor. Prima est causa prolis. de qua legit in genesi. et benedixit eis dicens: Crescite et multiplicamini. Secūda causa adiutorij. de q: ibi i genesi dicitur: Non est bonū hoīem esse solū. faciamus ei adiutoriū simile sibi. Tertia causa incōtinentie. Unde dicit apl⁹: ut qui se non continet nubat. In eligēdo marito quattuor spectari solent: virtus. gen⁹. pulchritudo. sapientia. Ex his sapientia potentior est ad amoris effectū. Refert hec quattuor: Virgili⁹ de enea q: his dido impulsā ē in amorem eius. Pulchritudine: que sese ore ferens. Virute: q: forti pectore et armis. Dratione. heu quibus ille iactatus fatis que bella exhausta canebat. Genere: credo equidē nec vana fides gen⁹ esse deorū. Itē in eligenda vxore quattuor res impellunt hoīem ad amorē: pulchritudo genus. diuitie. mores. Melius tamen est si in amores querant q: pulchritudo. Nūc aut ille que runt. quas aut diuitie aut forma. non quas. pbitas morū cōmendat. Ideo autem femine sub viri potestate consistunt. quia leuitate animi plerūq: decipiunt. Unde et equū erat eas viri auctoritate reprimi. Proinde et veteres voluerūt feminas in nuptas q̄uis pfectetatis essent. ppter ipsam animi leuitatē in tutela consistere.

Finit liber nonus

Incipit liber decimus de quibusdā vocabulis nominū per alphabetum distinctis

O Rigo quorum

dam nominū. id est vnde veniant. non pene oībus patet. Proinde quedā noscēdi gratia. huic operi interiecimus.

Licz origo nominū vnde veniant. a philosophis eam teneat rationem. ut per denominationē homo ab humanitate. sapiens a sapientia nominetur. q: prius sapientia. deinde sapiens. tamen claret alia specialis in origine quorundā nominū causa. sicut homo ab humo. vnde proprie est appellatus. Ex quib' exempli gratia quedam in hoc opere posuimus.

Aeros vir fortis et sapiēs. Auctor: ab augēdo dictus. Auctorem feminino genere dici nō posse. Nam quedā sunt que i feminino genere flecti nō possunt. ut cursor. Acto: ab agēdo. Alumn' ab alēdo vocat'. licz et qui alit et qui alit' alumnus dici possit. id est et qui nutrit et qui nutrit'. h' melius tñ qui nutrit'. Amicus p derivationē quasi animi custos. Dictus aut' p'prie amic' ab hamo. id est a catena charitatis. vnde et hami q' teneant. Amator: turpitudinis. q: amore torquet libidinis. Amabilis aut' q' sit amore dignus. Amasius eo q' sit p'pon' ad amorē. Astut' ab astu vocat'. qd est callidi et cauti nois. q' possit sine piculo fortiter aliquid facere. Argutus. quia argumentū cito inuenit in loquēdo. Acer in vnā. quāq; formā vegetus ac nim'. Alacer a velocitate et cursu. quasi diceret aliger. Armiger. q' arma gerat. Alacris letus. alacrit' gestiens. et nulli rei nouitate turbatus. Agilis ab agēdo aliqd celeriter. sicut docilis. Emulus. eiusdē rei studiosus. quasi imitator: et amabilis. alias inimic' inuenitur. Aequus est fm naturam iustus. dictus ab eq'litate hoc est ab eo q' sit equalis. vnde et equitas appellata ab eq'litate quadā scilicet. Aequus. eo q' sit alteri equalis quo. id est coetaneus. Arrogans. eo q' multū roget. et ille multū fastidiosus sit. Audax p'prie. p' arrogāte ponit'. Animosus. eo q' sit animis et virib' plen'. Animatus. q'si animo auct' et q'si animo firmatus. Alatus. p' eo q' seipsum sup' mensurā eleuet. dñ magnus sibi videt' de his que agit. Attollens q' se eleuet et erigat. Ambitosus q' honores ambiat. Auidus dictus ab auēdo. auere enī cupere est. Hinc et auarus. Nam quid est auarum esse? p'gredi vltra q' sufficit. Auarus ex eo dictus. q' sit auidus auri et nunq' opib' expleat'. et quantū plus habuerit tantū plus cupiat. Flacci sup' hoc concordāte snia. q' ait: Semp auar' eget. et Salusti' q' neq; auaritia copia neq; inopia minuat'. Amar' a sapore translatum nomen habet. Est enī insauis. nec nouit queq; ad confortiū suū aliqua iuitare dulcedine.

Adulter violator: maritalis pudoris. eo q' alteri thori polluit. Anceps huc illucq; fluctuās ac dubius istud an illud capiat. et in qua parte declinet anxius. Atrox. q' sit retris moribus. Abstemiū a temeto. id est vino. quasi abstinēs a vino. Ablactatus. q' sit a lacte ablat'. Aeger q' agat' infirmitate uel tristitia ad temp'. Aegrot'. q' sit eger frequenti'. sicut iratus et iracūdu. Acuminosus. a rumine dicit' q' p' inopiā miser factus esuriat et sitiāt. Ausper eo q' auiū auspiciā intēdat. sicut auceps. q' aues capiat. Astrosus ab astro dicit'. q'si malo fidere nat'. Aenormis eo q' noimā et mensurā excedat. Abactor: est fur iumentor' et pecorū quē vulgo abigeum vocant. ab abigēdo scilicet. Atram' et albat' ille a veste nigra. iste ab alba. Aduena eo q' aliūde adueniat. Alienigena. q' ex alia gente genit' est. et nō ex ea vbi est. Itē alienigena q' aliene regionis sit et nō ei' vbi est. Accola eo q' adueniēs terrā colat. Agricola a colēdo agro. sicut siluicula. Assidua eo q' sequat' aliquem lucri causa. Assiduus dicebat' apud antiquos. q' assibus ad erariū expensū conferendis preerat. et in negociis q' publicis frequēs. vnde et p' nō p' scribendū ē. Apparito: noiat' q' appareat et videat'. et presto sit ad obsequiū. Attentus ut aliqd audiēs teneat. Attonitus veluti furore quodam instinctus atq; stupefactus. Dictus aut' attonit' a tonitruū strepitū. q'si tonitruo stupefact'. et vicini fulgore. aut tactu. primus. Allectus q' sit palam electus. Abactus. q' sit ab actu remot'. Abortiu' eo q' nō oriat'. h' abortiat' et excidat. Adoptiuus. qui est palā adoptatus in filiū. Ambo ab eo qd est αμφο nomen de grēco latinū factū littera tertia demutata. Alius de multis dicit'. Alter hō e duobus vocat'. Aequimanus appellatur qui vtraq; manu gladio incunctanter vtit'.

Beatus dictus. quasi bene auctus. scilicet ab habendo qd velit. et nihil patiēdo qd nolit. Ille aut' vere beatus est. qui habet omnia que vult bona. et nihil vult mali. Et his enī duob' beat' homo efficit'. Bonus a venustate corporis credit' dictus. postea et ad animū translatum nomen. Eum aut' dicim' bonū cui non p'ualet malū. eūq; optimū. qui peccat minimū. Benignus est vir sponte ad benefaciendū paratus et dulcis alloquio. Nō aut' multū distat benignus a bono. q: et ipse ad benefaciendū videt' expositus. Sed i eo differt q: potest bonus esse et tristior. et bene quidē facere. et prestare qd poscit. nō tñ suauis esse nouit cōsortio. Benignus aut' sua cūctos nouit iuitare dulcedine. Beneficius. a benefaciendo alteri dicit'. Unde et beneficentia vocatur que primo prodest. Beniuiolus q: bene vult. Nō tñ dicim' beniuiolus. sicut nec maleuiolus. Sepe enī ex duab' partibus compositū nomen. aut priorem aut sequentē litterā corripit. Nam beniuiolētia absurdū sonat. Blandus dulcis et iuitans ad familiaritatē sui. Brutus q'si obrut'. q: sensu caret.

Adulter
anceps
anxius
atrox
abstemius
ablactatus
aegeus
aegetus
acuminosus
ausper
auceps
atramus
albat'us
advena
alienigena
accola
agricola
assiduus
apparitor
attentus
attonitus
ab ortiuus
adoptiuus
alius
alter

Est eni sine ratione. sine prudentia. Unde et ille iunius brutus ex sorore tarquinij superbi genit' cū eundem casum timeret. quē frater inciderat. q' ob diuitias et prudentiā ab auūculo fuerat occisus. vtilē tēporis stulticiā simulauit. Unde etiā brutus est cognominat'. dū vocaret iunius. Balbus a balando potius q' a loquēdo dictus. verba eni nō explicat. Inde et blesus. q' verba frangit. Bucco garrulus. q' cēteros oris loquacitate non sensu eruperet. Biliosus q' sit semp tristis ab humore nigro qui bilis vocat'. Baburrus. stultus ineptus. Biorhanat'. q' est bis mortuus. Lbanatos eni grēco sermone mors dicit'.

Larus a celo q' splendeat. Unde et clara dies p splendore celi. Celsus a celo dicit'. q' sit sublimis et altus. quasi celestis. Castus. primū a castratione nūcupat'. postea placuit veterib' etiā eos sic noiari. qui ppetuā libidinis abstinentiā pollicebant'. Celebs dictus. q' iter sibi facit ad celū. Celebs cōnubij expers. qualia sunt noia in celo quē ab sq' cōiugib' sūt. Et celebs dicit' q' si celo beatus. Celicola. eo q' celū colat. Est eni angelus. Continēs nō solū i castitate dicit'. s' in cibo et potu. i ira q' et veratiōe mentē. et detrahendi libidine. Et cōtinēs dicit' q' se a multis malis absteineat. Clemens. misericors ab eo q' cluat id est. pregat et tueat. sicut solet patron' clientem. Conco's a coniunctiōe cordis est appellat'. Nā sicut conso's dicit' qui sorte iūgit. ita ille conco's dicit'. qui corde iūgit. Concionator multitudinis allocutor. Consolator vni' allocutor. Et inde dictus consolator. q' soli se applicet cui loquit'. et solitudinē leuat alloquio suo. Hinc et solatiū. Consultus ē qui consuli'. cui contrari' est inconsult'. q' nō accipit consiliū. Constās dictus. q' vndiq' stat. nec in aliquā partē declinari potest. Confidens. q' sit in cunctis fiducia plen'. Unde et Licilius: si confidentiā habes confide oia. Cautus a cauendo dicit'. Callidus. fraudulent'. q' celare nouit et male perit'. Callidū aut' veteres non pro astuto tm̄ s' etiā p astute docto ponebāt. Hunc et versutū ab eo q' animū cito vertat. Cupid' a cupiendo multū. id est accipiēdo vocat'. Clamosus q' si calamosus a calamo scilicet q' sonet. Calumniator falsi criminis accusator. a caluendo. i. frustrando et decipiēdo dicit'. Calculator. a calculis id est lapillis minutis. quos antiqui in manu tenentes numeros componebāt. Compilator. qui aliena dicta suis pmiscet. sicut solent pigmetarij i pila diuersa mixta confidere. Hoc scelere quondam accusabat' mantuan' ille vates cū quosdam versus Homeri transferens suis pmiscuit. et cum compilator veterū ab emulis diceret. ille respondit magnaz esse viriū clauam herculi extorquere de manu. Contumax. ab eo q' cōtemnat. Ebromaticus q' nō confundit. nec colorē mutat. Grece eni chroma color vocatur. Contumeliosus. q' velox ē et tumet i verbis iniuriē. Contētiōsus ab

intentiōe vocatus. q' nō ratiōe aliqua. s' sola perinatia vindicat. Contēptibilis uel q' contēptui habilis. uel q' contēpt' et vilis. id est sine honore. Crudelis. hoc est crudus. quem grēci homon appellant. p translationē. quasi nō coctus nec cūi habilis. Est eni asper et durus. Carnifer. q' carne afficiat. Cruciar'. eo q' sit cruce dign'. Collega a colligatione societatis et cōplexu amicitie dictus. Coetaneus quasi compar etatis. Cōplex qui vno peccato uel crimine alteri est applicat' ad malū. Ad bonū nō nūq' dicim' cōplicem. Conso's. eo q' ad eū pars ptinet bonozū. Nā sortem veteres pro parte ponebant. Conso's ergo q' sit cōmunis sorte. sicut disso's dissimilis sorte. Celer appellatus a celeritate. q' qd vsus erigit. velocius facit. Confinialis ab eo q' sit genere uel loco affinis. Colonus a colonia. uel ab agro colendo dictus. Curator. q' curā ferat pueris. qui adhuc eius etatis sunt ut negocia sua satis administrare nō possint. Cognitor. a cognoscendo causā dictus. Clientes. prius colientes dicebant'. a colendis patronis. Captus captiuus dicit'. quasi capite diminutus ingenuitatis. fortuna enim ab eo excidit. vnde et a viris peritis capite diminutus dicit'. Colonus a columna vocatus. eo q' erectus et firmissimus sit. Comptus a coma dictus. q' sit formosus capillis. uel quia comā nutrit. Calamistratus. a calamistro. id est acu ferreo in calami similitudine facto in quo crines obtorquentur: ut crispi sint. quem in cinere calefacere solent qui capillos crispant. ut calamistrati sint. Copulētus. q' sit corpore validus. et lentis carnibus. Crassus a saginato corpore. a creādo carnes. Comestor a comedendo saties. Est enim gula ac ventri imoderate deditus. Laupo pessimus de vino aquā faciens. Candidus. Canus dictus a candore. et candidus. quasi candori datus. Studio enim accedit candor. Nam album vocari nature est. Clodius Lurcus Crispus. Lēcus appellatus q' careat visu. Est enim luminibus amissis. Lēcus est qui vtroq' oculo nō videt. Caducus a cadendo dictus. id est lunatic'. eo q' certo lunę tempore pariat'. Confusus a confessione sceleris appellatus. Inde et confusio. Cōuulsus dicitur. cui sua vi aliqua adimuntur. Unde et cōuulsa navis cui eminentia vi tempestatis adimunt'. Unde et Virgilius. Uix septem cōuulsę vndis. quasi mutilate. Consumptus totus sumptus et deuoratus Conciliatrix ob societatem flagitiosę consensio nis dicta. eo q' incurrat. alienūq' nundinet corpus. Hanc etiam et lenonē vocant. Circūforan' qui aduocationū causa circum fora et conuentus vagat'. Collegiatus. Carpentarius.

Domus p derivationē dictus q' domui p'fuit et cūctę familie dñet. Disertus doctus. a disserēdo dicit'. disposite eni disserit. Doctus a dicēdo. vnde et doctor. Docilis nō q'

fit doctus. h q: doceri potest. est eni ingeniosus. et ad discendum aptus. Discipulus a disciplina dictus. disciplina autem a discendo vocatur. Dispensator vocatur cui creditur administratio pecuniarum. et ideo dispensator. q: prius qui dabant pecuniam non numerabant eam. sed appendebant. Diues ab ere vocatus. uel diu uescens. Decorus perfectus a decem dicitur. Dulcis. Deces compositus a numero decem dicitur. Hinc et decorus et decibilis. Directus eo q: in rectum vadit. Dilectus a diligencia. Hec sunt eni signa diligendi. Diligens. Delibutus. de oleo vinctus. ut athletee solent. uel in ceromate pueri. Hinc et delibutus gaudio. id est perfusum uel plenum. Delicatus q: sit delicatus pastus. uiues in epulis. et nitore corporis. Defessus semper infirmus quasi diu fessus. Debilis q: per bilem factus sit fragilis. Bilis enim humor est afficiens corpus. Decolor. q: desit illi color. Despatus vulgo vocatur malus ac perditus nec iam ullus prospere spei. Dicitur autem per similitudinem egrotum qui affecti et sine spe deponunt. Consuetudo autem erat apud veteres. ut despati ante ianuas suas collocarent. uel ut extremum spiritum redderent terre. uel ut possent a transeuntibus forte curari. quod aliquando simili laborauerant morbo. Degenerat q: sit ignobilis. aut q: sit impari genere. aut si dum sit optimo genere natus. in honeste tamen uiuit. Decrepitus q: mori sit propior. et quasi ad mortis tenebras uertat. sicut crepusculum tempus noctis. Alij dicunt decrepitum non qui senectute auulsus est. sed qui iam crepare desierit. id est loqui cessauerit. Depreciatus. ab eo q: sit vilis. nec aliquo precio dignus. Dirus preparatus et teter. et quasi diuina ira in id actus. Nam dirum dicitur. quod diuina inferat ira. alias dirus magnus. Debiscens. valde bescens. Hic enim de augentis est ut de amare desidere. Despiciens. eo q: deorsum aspiciat. uel contemptui habeat. Dolosus insidiosus uel malignus. ab eo q: deludat. Ut enim decipiat occultam malitiam blandis sermonibus ornat. Dubius incertus. quasi duarum viarum. Delator dictus eo q: deregat quod latebat. Dilator. q: differt ad proferendum. Desidiosus tardus piger a desidendo vocatur. id est valde sedendo. Idem et residens a residendo. De enim hic augentis est. Delirus mente defectus per etatem a potius lira. uel q: a recto ordine et quasi a lira aberrat. Lira est enim arationis genus cum agricolae facta semine dirigunt sulcos. in quos omnes seges decurrit. Demens idem quam mens. id est sine mente. uel q: diminutionem habeat mentis. Desipiens eo q: minus sapere incipit. quam solebat. Damnat et damnabilis. quorum prior iam addictus est. sequens potest addici. Degulator. eo q: gula sit deditus.

Eloquens. perfusus eloquio. Erertus in loquendo expeditus. Exerere enim proferre uel expedire est. Eruditus quia non rudis sed iam doctus. Expertus. multum peritus. Ex enim hic per valde ponitur. sicut excelsus. quasi valde celsus. et eximius quasi valde eminens. Efficax dictus. q:

nullam difficultatem habet in qualibet re facienda. Hinc et efficiens a faciendo dictus. Expes q: sit sine spe. Expers q: extra partem caruit enim parte. Exors q: extra sortem est. Exul quia extra solum suum est. quasi trans solum missus. aut extra solum vagus. Nam exulare dicuntur qui extra solum eunt. Extorris quia extra terram suam est. quasi extrinsecus. Sed proprie extorris cum vi expulsus sit et cum terrore solo patrio eiectus. et extorris ex terra sua pulsus. Exterris. extra terram. aut extra terminos suos. quia extrinsecus. Exterminator non ille qui vulgo dicitur. ἐξόριστος sed qui deiecit et expellit a terminis ciuitatis. Exterminatus ab eo q: sit extra terminos suos eiectus. Sic et externus eo q: sit alienae terre. Egens et egenus. sine gente et sine genere. indigens et egenus. Exiguus multum egens. ex enim per valde ponitur. Exilis tenuis q: possit quis per angustum exire. siue sine illis. Exesus. quia per comesus. Est enim aridus tenuis et exilis. Exhaustus. quia consumptus est. et inanis effectus. Exanguis q: sit extra sanguinem. Exanimis est mortuus. Exanimis autem et exanimus dicimus. sicut vnanimus et vnanimis. inermis et inermis. et hoc nostro arbitrio subiacet. Exultus dicitur. de quo nihil superest. quasi valde vstus. Ex enim per valde ponitur. Exosus ab odio dictus. Nam antiqui et odi dicebant et osus sum. Hinc et exosus quo vitimur. licet iam osus non dicamus. Exitiosus. eo q: multum exitio sit. Executor. ab exequendo. Idem et exactor. Effractor. q: sit expugnator. claustrorum. Effractus. menteferina effectus. et ultra humanum modum excedens. Effrenatus. ab eo q: sit preceps et pronus. et sine freno rationis. Eunuchus grecum nomen est. quod est spado. Horum quidam coeunt sed tamen virtus in semine nulla est. Liqueorem enim habent et emittunt. sed ad generandum inane atque inualidum. Effeta ab eo q: sit frequenti fetu exhausta. Dartus enim eam assiduus debilem reddit.

Facundus dictus quia facile fari possit. Facetus qui iocos et lusus gestis et factis commendat. a faciendo dictus. Frugalis a fruge nominatus. id est a fructu uel parsimonia. siue ut alij volunt a modestie temperantia. Fenerator. qui pecuniam deponit apud debitorem. quasi fenoris actor. Nam fenus pecunia est. Fenerator autem latine dicitur. et qui dat mutuam et qui accipit. Flamines pontifices idolorum. Felix dicitur qui felicitatem dat. felix qui accipit. et felix per quem dat felicitas. ut felix tempus. felix locus. Fidelis pro eo q: sit ab eo id quod dicit uel promittit bonum. Facilis a faciendo nec tardus. Firmus. unde et formosus. Fortis quia fert aduersa uel quaecumque acciderint. siue a ferro. q: sit durus nec molliat. Formosus a formo dictus. Formum enim veteres calidum et feruens dixerunt. Feruor enim sanguinem mouet. et sanguis pulchritudinem. Sedus nomen habet ab hirco et ab edo s littera addita.

Hic veteres in graui significatione ponebant. ut sanguine sedantē q̄s ipse sacrauerat ignes. Fragilis dictus. eo q̄ facile frāgi possit. Fessus quasi fissus. nec iam integer salute. est autē generale. Dicimus enī fessus animo. ut Terenti⁹: Fessus valere sedit. et fessus corpore. q̄d magis est propriū. et fessus rerū a casu venientiu. Fatigatus. quasi fatigatus agit⁹. Formidolosus a formo. id est sanguine dictus. cū sca cute uel a precordia fugiens contrahit sanguis. Nā timor sanguinē gelat. q̄ coactus gignit formidinē. unde est illud. gelidusq̄ coit formidine sanguis. Formidolosus autē cū sit timidus. et timendū significat. Fatuus ideo existimat⁹ dicit⁹. q̄ neq̄ q̄d fatur ipse. neq̄ q̄d alij dicunt intelligit. Fatuos originē ducere quidā putāt a miratorib⁹ fatue fauni vxoris fatidice. cosq̄ primū fatuos appellatos q̄ p̄ter modū obstupefacti sunt vaticinijs illi⁹ vsq̄ ad amentia. Fauto: ab eo q̄ faueat et consentiat. Fictor appellat⁹ a fingēdo et componēdo aliqd. sicut q̄ capillos mulierū linīt et p̄tractat vngit et nitidat. Fallax. q̄ fando id est loquēdo decipiat. Feruidus. iracundus. Ira enī inflāmat. Frendens. q̄ minādo frangat dentes et cōprimat. Fremens. i. cum furore vociferans. Ferox ab eo q̄ feritatem exerceat ut bestia. Fur a furuo dictus est. id est a fusco. Nam nocturno vtrū tempore. Factiosus inter opprobria cum seditiosum accipi volumus. cū ho gratiosum. potentē et q̄si magne factionis. Facinorosus a facti cōmisso noiatus. facit enim q̄d alteri nocet. Famellarius feminis deditus. quē antiqui mulierariū appellabāt. Flagitiosus eo q̄ frequentius flagiret atq̄ appetat libidinē. Furfur dicitur olim qui ob leue delictū cogebat⁹ a dñis ignominie magis q̄ supplicij causa furcā circa viā ferre. p̄dicās peccatū suū. et monere ceteros ne quid simile peccarent. Furilis vanus supfluus loquax. Et est metaphora a vasis fictilibus quę cassa et rimosa nō tenēt ea quę inieceris. Fornicari⁹. Fornicatrix est. cui⁹ corpus publicū et vulgare est. Hec sub arcuatis p̄sternebat⁹. quę loca fornices dicunt⁹ unde et fornicariē. Virgilius. atq̄ aduerso fornice. Secunda a fetu dicta q̄si fetu abunda. Est enī partu frequens. Feta pregnas. Flens q̄si lachrymas fluens. Fugitiuus nemo recte dicit⁹. nisi q̄ dominū fugit. Nā si paruulus puer a nutrice aut a scholis discesserit. fugitiuus nō est.

Gloriosus. a frequentia claritatis dictus p̄ c̄ g littera cōmutata. Gloziosus a laurea dictus quę dat⁹ victoribus. Gnarus sciens. cui contrari⁹ est ignarus nesciens. Grauis venerabilis. Unde et contēptibiles leues dicim⁹. Grauis p̄ consilio et constantia dictus. q̄ nō leui motu dissilit h̄ fixa constantie grauitate consistit. Grandis. Bracilis. Grandæus. q̄ sit grandis quo. Bratus. gratiā seruās. S̄z grat⁹ tm̄ animo. gratissimus et animo et corpore dicit⁹. Bratificus ab eo q̄ gratis faciat bonū. Bratiosus. q̄ plus vni-

cuiq̄ q̄ meret⁹ tribuit. Garrulus p̄prie dicit⁹ qui vulgo verbosus appellat⁹ accedente leticia nec valens nec volens tacere. sumptū nomen a graculis auibus quę impotuna loquacitate semp strepūt nec vnq̄ quiescunt. Ganeo luxuriosus. et tanq̄ in occultis locis et subterraneis. quę ganea greci vocant. Glutto. a gula. id est gulosus.

Humilis quasi humo accliuus. Honora-bilis quasi honore habilis. hoc ē aptus. Honestus q̄ nihil habeat turpitudinis. Nā quid ē honestas. nisi honor p̄petuus? id est quasi honoris status. Humanus q̄ habeat circa homines amorē. et miserationis affectū. Unde et humanitas dicta. qua nos inuicē tuemur. Habilis q̄ sit ad habendū comodus atq̄ aptus. Honerosus plus est q̄ bonerat⁹. sicut scelerosus plus q̄ sceleratus. Hirsutus ab eo q̄ sit hirtus et pilis horridus. Hypocrita greco sermone. in latinum simulato: interpretat⁹: Qui dū intus malus sit bonū se palam ostendit. Hypo enī falsum. crisin iudiciū interpretat⁹. Nomen autē hypocrite tractū est a specie eorū qui i spectaculis contexta facie icēdūt. distinguētes vultū ceruleo minioq̄ colore et ceteris pigmentis habentes simulacra foris linthea. gypsata et vario colore distincta nōnūq̄ et colla et man⁹ creta pungentes ut ad p̄sonę colorem puenirent et pplm dū in ludis agerent fallerent. modo in specie viri. modo in femine. modo tonsi modo criniti anili et virginali ceteraq̄ specie erate seruq̄ diuerso ut fallant pplm dū in ludis agunt. Quę species argumenti translata est in his. qui falso vultu incedūt. et simulant q̄d non sunt. Nam hypocrite dici nō possunt ex quo foras exierint. Humatus q̄ sit humo reclusus. id est sepultus.

Ingeniosus dictus q̄ intus vim habeat signendi quālibet artē. Inuentor dicit⁹ q̄ in ea quę querit venit. Unde et ipsa quę appellat⁹ inuentio si verbi originē retractem⁹ quid aliud resonat. nisi q̄ inuenire est i id venire q̄d querit⁹? Interpret⁹ q̄ in partes medi⁹ sit duarum linguarū dū transfert. S̄z et qui inter decum quę interpretat⁹ et hoies quib⁹ diuina idicat mysteria interpret⁹ vocat⁹. Iuridicus q̄ legū iura dicit. Indolis p̄prie est imago quēdā future virtutis. Iustus dictus q̄ iura custodit et fm legē viuīt. Innox q̄ nō noceat. Innocuus cui nocitū nō sit. h̄ apud veteres vtrūq̄ indifferens est. Ilaris grecum nomen est. Iocundus eo q̄ sit semp iocis aptus et ilaritari. a frequentia. sicut iracundus. Iocosus iocis vsus. Indylus grecum nomen ē. Nam clyton greci gloriosum dicūt. Illustis nomen noticiē est q̄ clareat multis splendore generis. vel sapientie vel virtutis. cui contrari⁹ est obscure natus. Idoneus quasi duplam habens donum. Incolumis a columna nomen habet. quasi erectus fortis et stabilis. Immarcescibilis incorruptus et sempitern⁹. q̄ sit sine marcore atq̄ lan-

guore. Intemeratus. incorruptus et nulla temeritate violatus. Infirmus quia sine formo. id est sine calore. Imbecillis. quasi sine baculo fragilis et inconstans. Inanis. levis. Inconstans quia non est stabilis. h. quod placet ei rursus displicet. Inactans uel arrogans est qui maioris institutis non acquiescit. h. propria quandam viam iusticie et sanctitatis inquirat. Iracundus dictus. qui accenso sanguine in furorem compellitur. Ir enim flamma dicitur. et ira inflammat. Incerto: ab eo quod incedat atque inflammet. Incerto: quia praua suggestionem ad vitia cor aliorum succendit et persuadendo inflammat. Inerpiabilis. quod nunquam expiet. nunquam purget. Inlaudabilis. non quia laudatus non sit. sed quia laudari non meruerit. Iratus. ira actus. Impius quia sine pietate religionis est. Iniquus proprie dictus. quod non est equus. h. inqualis. Inter impium autem et iniquum hoc distare non nunquam solet. quia omnis impius iniquus: non tamen omnis iniquus est impius. Impius namque per infideli ponitur. et dictus impius quod sit a pietate religionis alienus. Iniquus vero dicitur pro eo quod non est equus sed prauis operibus maculatur ne christianitatis nomine censeatur. Inimicus quia non est amicus. h. aduersarius. Dux autem res inimicos faciunt. fraus et terror. Terror: quod timeant. Fraudis malum. quod passi sunt. Inuidus dictus ab inuidendo felicitati alterius. Inuidiosus est qui ab alio patitur inuidiam. Inuisus. odiosus. ab inuidia et celo dictus. Intestabilis. cuius testimonium non valet. et quod dixerit. irritum improbatumque sit. Infamis non bone fame. Impobus dictus quod instat etiam prohibenti. Impotunus inquietus. quia non habet portum id est quietem. Unde et impotuni quasi in naufragium cito ferunt. Infrenis hoc est qui frenis non regitur. ut numide infreni. Infrendens proprie est inter se comprimens dentes. Nam et frendere significat dentibus frangere. Unde nefrendes infantes qui necdum dentes habent. Ingluuiosus a gula et voracitate dictus. Ingloriosus quod sit sine gloria. id est sine triumphis. Item inglorius in memoriam glorie. Informis. ingens non quod non habeat formam. h. quod ultra formam magnitudinem habeat. Inueterat: eo quod sit multi veteris usus in malicia. Immanis quod non bonus sed crudelis et terribilis. Manum enim bonum dicitur. Unde et cata antiphrasin. dii manes minime boni. Immunis minime munificus. ut est in proverbio veteri. Immutis ciues odere sui. Item immunis qui non facit munia. id est officio non fungitur. Est enim omni privilegio vacuus. Indemnis eo quod sine damno uiuat. et sine ulla culpa atque periculo. Iners sine arte. et ob hoc ne operi quidem ulli aptus. Inermis uel sine armis. uel sine viribus. Nam semper arma per viribus accipiunt. Ignauus ignarus vice. id est rationis et vite. Ignarus non gnarus. id est inscius bene sine naribus. olfecisse enim veteres scisse dicebant. Ignarus autem duo significat. uel qui ignorat. uel qui ignorat. Inmemor: quod oblitus est. perdit enim memoriam.

Inscius quod sine scia est. Idiota impitius. greci est. Impitius sine peritia. Inconsultus ab eo quod non accipiat consilium. Item inconsultus quod est sine consilio et inscius rerum. atque ignarus. Ineptus a pro contrarius est. quasi inaptus. Inops qui sine terra est. opem enim terram intelligimus quia opem fert fructificatione. Alii inopem intelligunt. non sepulchrum. inhumatum. cui nec animam manebant surrenti tumultus. Ignobilis eo quod sit ignotus et vilis et obscuri generis. cuius nec nomen quidem scitur. Ircofus. quia sudore corporis fetido putet. Ignobis ignobilis uel ex improposito ueniens. Impropositus dictus. eo quod subito sit et non potest ante visus. Index proditor. ab indicando. Indigena vocatus quod inde sit genitus. id est in eodem loco natus. Impudens. eo quod ab eo pudor et pudicitia perculat. Impudicus a podice vocatur. Pedore enim et fetorem dicit. Incestus propter illicitam commixtionem vocatur. quasi incastus. sicut qui virginem sacram uel affinitatis sue primam stuprauerit. Intercida est. qui falsum testamentum fecit et ob id hominem occidit. Inficiator. negator. quod non fateatur contra veritatem mendacium nititur. Impostor mendax commentator. Intercepto: proprie dicitur qui inter duos de medio tollit. Insidiosus quod insideat. Nam proprie insidere est dolose aliquem expectare. Unde et insidie nominate sunt. Incincta id est sine cinctu. quod precingi fortiter uteris non permittit. Inuestis id est sine veste. nondum enim habet stola. quod est signum maritalis virginitatis. Iscurra vocatur quod causa esse quolibet confectat.

Bibolus. vniuersalis. Grecum enim nomen est. Karus grecum nomen est. sicut et karitas. Unde et eucharistia sacrificium. id est bona gratia.

Luculentus ab eo quod sit lingua clara et sermone splendidus. Lector dicitur a legendo. id est percurrente. Unde et naus dicitur legere quicquid transit. Nam legit. transit preterit. ut crebris legimus freta concita terris. Item lector a colligendo animo que legit quasi collector. sicut illud: qui legitis flores. Loquax non est eloquens. Letus a latitudine. Locuplex. quasi locis plenus. et possessionum plurimarum possessor. quea diuodum docet Tullius de republica in libro secundo. multa que editione ouium et bouum. quod tunc erat res in pecore et in locorum possessionibus. ex quo pecuniosi et locupletes vocabantur. Liberalis dictus ab eo quod libenter donet nec murmure. Largus. abundans affluens. Longus a linea dictus propter quod sit porrectus. Longeuus quasi longi cuius et longi temporis Longanimis siue magnanimis eo quod nullis passionibus perturbatur sed ad vniuersa sustinenda patiens est. Cui contrarius est pusillanimis angustus et in nulla tribulatione subsistens. De quo scribit. Pusillanimis vehementer insipiens. Levis ob inconstantiam vagationis appellatur. quod leui motu mentis nunc ista nunc illa desiderat. Lubricus ab eo quod labitur.

latro Labens interdū velox. ut labere nympha polo. et labere pēnis. Cursu enī lapsus celerior est. *Latro* infesso: est viarū a latendo dictus. *Melius* autē latro est q̄si latero a latere insidiator: vię. *Lanista* gladiator: id est carnifex. tusca lingua appellatus a laniando. scilicet corpa. *Lacessitor* p̄ translatio. nem dictus a canib⁹ uel a feris. quę solēt lacerādo puocare. *Leno* consiliator: stupri eo q̄ mētes miserorū blandiat. et deliniēdo seducat. *Libidinosus* ab eo q̄ faciat qd̄ libet. *Libidinosus* a libero q̄ puellarū corpore pingit. *Luxuriosus* q̄si solutus in voluptates. unde et mēbra loco mota. luxa dicunt. *Lasciuus* dicit⁹ q̄ sit luxus. id est solut⁹ et vanus. *Lymphatic⁹* q̄ aquā timeat. quę gręci hydropobā vocāt. *Lymphatic⁹* pp̄ie dicit⁹. q̄ vitii ex aqua p̄trahit. cui⁹ vitii ē bucatq; illuc currere. aut a fluore aque sumpto vitio. S; poetę iam hoc genus nois. p̄ furiosis vsurpāt. *Luridus* q̄ sit pallidus. a lozo dictus. q̄ huiusmodi habeat cutem. *Leprosus* a pruritu nimio ipsi⁹ scabiei dicit⁹. unde et p̄ scribi debet. *Luscus* q̄ lucē ex parte sciat. sicut lusciosus q̄ vespere nihil videt. *Luscos* coelites dixerūt antiqui. Unde et cyclopes coelites legimus dictos q̄ vñū oculū habuisse phibent. *Lorus*. lauatus id est mundus. *Lupa* meretrix a rapacitate vocata q̄ ad se rapiat miseros et apprehendat.

Misericors a compatiendo alienę miserie vocabulū est sortitus. et hinc appellatam misericordiā q̄ miserū cor faciat dolētis alienā miseriā. Nō autē occurrit vbiq; hęc etymologia. Nam est in deo misericordia sine vlla cordis miseria. *Mact⁹* magis auctus glia. et ē nomē tractū a sacris. Quotiens enī tibus aut vinū sup victimā fundebat dicebant. mactus est taurus vino uel thure. hoc est. cumulata est hostia et magis aucta. *Munific⁹* dicit⁹ uel q̄ alicui munera multa dat. uel q̄ munus suum id est officiū qd̄ debet adimplet. sic et munifer q̄ munera fert. *Magnanimis* ab eo q̄ sit magni animi et magnę virtutis. Cui contrarius est pusillanimis. *Magnificus* a magna faciendo vocabulum traxit. *Manusuetus* mitis uel domitus quasi manu assuetus. *Moderatus* a modo dicit⁹ et temperie. nec plus quicq; nec minus agens. *Mitis* lenis et mansuetus et cedēs improbitatib⁹ et ad sustinēdā iniuriā tacēs quasi mut⁹. *Mutus* q̄ vox ei⁹ nō ē sermo nisi mugit⁹. *Vocalē* enī spiritū p̄ nares quasi mugitēs emittit. *Memor* uel qui memoriā tenet. uel qui memoria tenet. *Magister*. maior: i statione. Nam steron gręce latine statio dicit⁹. *Minister*. minor: in statione. siue q̄ officiū debitū manib⁹ exequit. *Maior*. minor. minim⁹ a numero monadis. q̄ post eū nō sit alter. *Maximus* aut meritis aut crate aut honore aut faciēdia aut virtute aut omnib⁹ magis eximius. *Moderatus* paru⁹ habusine. ceterum rationalis. *Moderatus* a modo scilicet et temperamēto. *Mediocris* q̄ modicum illi sufficiat.

Miser pp̄ie eo q̄ oēm felicitatē amiserit. Scdm autē *Liceronē* pp̄ie mortu⁹. q̄ i tusculanis miseros mortuos vocat. pp̄ter q̄ iam amiserūt vitā. *Miserabilis*. q̄ sit miserie habilis. *Mestus* naturaliter tristis nō casu. Est enī a natura mēris et animi. unde et mestus. *Mendic⁹* dictus. q̄ min⁹ habet unde vitā degat. siue q̄ mos erat apud antiquos os claudere egenū et manū extendere. quasi manu dicere. *Mendax* q̄ mentē alterius fallat. *Malign⁹*. q̄ malitię votū uel opus pagit. *Malus* appellatus a nigro felle. qd̄ gręci melan dicūt. unde et melancholici appellāt boies q̄ et conuersationē hūanā refugiūt. et amicorū charorū suspecti sūt. *Malitiosus* deterior: malo q̄ frequent mal⁹. A malo aut peior: dicit⁹. a bono deterior. *Melior* dicit⁹ quasi mollior. nō durus aut ferre⁹. nā melius q̄si mollius. *Minax* a facie oculorū q̄n furiose ardescūt ut amplius videns p̄timeſcat. *Minator* et monitor. S; monitor dicit⁹ cum p̄nūciat bonaminatorum p̄nūciat aduersa. *Mulcator* eo q̄ blādis reb⁹ mulceat ad declinādū animū. translatio a mulso id ē qd̄ acceptum lenire solet fauces dolētis. aut oppletū sor: dib⁹ stomachū. *Mortales* appellant q̄ castra designāt a meriēdo scilicet ut *Lucanus*: *Desperios* audax veniā metator: in agros. *Mollis* q̄ vigorem sexus enervari corpis dedecoret. et q̄si mulier emolliat. *Macer* a macie et macies a macia eo q̄ imoderata libido macros faciat. siue a maceratiōe. *Mancus* manu ancus. *Moribundus*. moriēti similis. sicut vitabund⁹ vitanti similis. Quā enī dicim⁹ moritur⁹ ē. vere moriturus ē. moribundus autē nō vere ē vere similis morienti ē. *Meretrix* dicta eo q̄ p̄ciū libidinis mereat. Inde et merito: ię tabernę. Nā et milites cū stipēdia accipiūt mereri dicūt. *Mortuo* a morte vocat⁹. eo q̄ nō vigeat intellectu. *Mulio* dicit⁹ a mulis eo q̄ p̄sident hisdē vehiculis. *Manifestum* dicit⁹ qd̄ in manu est promptum.

Nobilis nō vilis. cui⁹ et nomē et gen⁹ scit. *Nubilis* ad nubēdū habilis. *Nemo* ab hoie tractū est. i. ne homo. qd̄ ē p̄ nullo. *Nullus* aut q̄si ne vllus. *Nibili* cōpositū ē ex ne et bilo. *Nihilū* aut *Varro* ait significare medullā ei⁹ ferulę quā gręci ἀσπός *Aspōs* vocāt. et sic dici apud nos nihilū quō apud gręcos βούλη *Boulē* *Nequā* a malo pleriq; distinguūt. aliū p̄nitiosū aliū nugas existimantes. ut ait *Donati⁹*. *Hic* adolescēs nequā nō mal⁹. i. nugas p̄nitios⁹. *Alij* cōfūdūt. q̄si utrūq; vñū idēq; significēt. *Nequā* ex eo q̄ nec quicq; sit. id ē ex eo q̄ nihil sit veteres dictū esse voluerūt. *Neuter* neq; ille neq; iste. q̄si diceret nec uterq;. *Refari* nō dign⁹ farre q̄ p̄mo cibi genere vita hoīuz sustētabat. *Refand⁹* id ē nec noīand⁹ qd̄ nec dicēdus. *Nutrito*: q̄si nutu erudito. *Nūci⁹* ē et q̄ nūciat et qd̄ nūciat. id ē angel⁹. καὶ ἄγγελος *Angelos*. h̄ nūci⁹ ipse homo gnē masculino. id ē qd̄ nūciat gnē neutro. ut b̄ nūciū. et hęc nūcia. *Nagare* id ē sanct⁹ dei. *Nagare* olim

dicebatur qui sanctam comam nutrebat. et nihil contaminatum accipiebat. abstinens se a vino. omniq; sicera que mentē ab integra sanitate peruertit. **M**ugas autem hebreum nomen est. Ita enim i prophetis est expositum. ubi dicit sophonias: **M**ugas q; a lege recesserāt. ut nosse possim? linguam hebraicā omnium linguarū esse matrē. **M**ugigerulus appellatus ab eo q; sit turpis nuncius. **N**egligens quasi nec legens. **N**epos dictus a genere quodā sco: pionū. q; natos suos consumit excepto eo q; do: so eius insederit. **N**ā rursus ipse q; seruatus fuerit consumit patrē. vnde hoies qui bona parentū p luxuriā consumit nepotes dicūt. **H**inc q; nepotatio p luxuria ponit q; certe queq; res consumunt. **N**iger q; nubiger q; nō serenus s; fusco coopertus est. **U**nde et nubilū diem tetrū dicimus.

Orbodorus recte glorię. **O**ratio: ab ore vocatus. a porando noiatus. id ē dicēdo. **N**ā orare dicere est. **O**baudiēs ab aure eo q; audiat imperantem. **O**spes q; inferat ostiis pedes. **O**spes facilis ap; et ostio patens. **U**nde et ospitalis homo dicit. **O**so: inimic; ab odio dictus. sicut amato: ab amore. et ē generis cōmunis. **O**diibilis odio habilis. **O**bsitus obsessus. id est vndiq; insidiis conuallatus. **O**bscen; impure libidinis a vitio obscuro dicit. **O**btusus hebetior: et obclusior. q; ex omni pre: tensus. **O**bnix; contranius et conabundus dicit. **O**bnori; q; obligatus est neribus culpe. **O**blectator: q; cū lacte et fraude. ut **L**erētius: nisi me lactasses amante. vnde et oblectare dictū est. **O**bretractor: malign; et qui obstringillando: officiēdoq; nō sinat quēpiā p gredi et augetere. **O**bus q; liberos nō habet. quasi oculis amissis. **O**pifer q; opus faciat aliquod. **O**pilio custos ouium quasi ouilio.

Prudens quasi porro videns. pspicax est enim et incertorū p: quidet casus. **P**ariēs dictus a pauēdo. **P**auere enim ferire est. pcutit enim et tolerat. **P**erfect; cui nihil iā adici potest. **H**uic nomini apud grāmaticos compatio non adiicit. q; si dixeris ille pfectior est. iste pfectus nō erit. **P**ulcher a specie cutis dicit. q; est rubens pelis. postea transijt hoc nomen in genus. **N**ā pulchritudo hois aut in vultu est. ut os humerosq; deo similis. aut in capillis. ut nāq; ipse decorā cēsariē. aut in oculis. ut letos oculis afflarat honores. aut in candore. ut quale man; addūt ebori decus. aut in liniamētis. ut te multo plus figura et liniamēta hospitis delectabāt. aut in pceritate. ut turn; vertit in medijs. et rota vertice sup: a est. **P**eller a pelliciendo. **P**erspicax splendidus. eo q; pluceat. **P**erpetuus pennis. **P**erennis ab eo q; sit pperu; ānis. **P**resul vocat. q; p: est sollicitudine. **P**repositus appellatus eo q; sit subiectorū ac famulantium ordinato: uel rector. **P**atroni a patrib; dicti sunt. q; huiusmodi affectū clientib; exhibeāt. ut q; patres illos regāt. **P**edagogus est cui par-

uuli assignant. **P**recū nomen est. et est compositū ab eo q; pueros agat. id est doceat et lasciuientem refrenet etatē. **P**resens dicit q; sit p: sensibus. id est corā oculis. qui sensus sūt corpis. **P**rio: q; p: imus sit ordine. et p: imus quasi p: eminēs. **P**rimus **P**osterio: **P**ostran; **P**otens reb; late patens. vñ et potestas q; pateat illi quāq; velit. et nemo intercludat. nullus obistere valeat. **P**reopim; p: ceteris opib; copiosus. **P**ecuniosus. tullius primum eos dictos refert qui plurimā habuissent pecuniā id est pecora. Ita enim et antiqui eos appellabant. **P**aulatim autē p abusione in nomen aliud deuolutū est. **P**eruicax p: dicit qui in pposito suo ad victoriā p: uerat. **A**ntiqui enim vitia dicebāt. quā nos victoriā. credo q; inde dicat herba vitia. id ē victorialis. **P**ernix a p: nitendo tractū est. id est in conatib; p: uerando. **A**lij pernīcē velocē intelligunt pedibus. **N**ā p: nititas pedū est. ut p: nitibus ignea plantis. sicut celeritas p: nax est. ut celeriq; fuga sub sidera lapsē. **P**iger quasi pedibus eger. **E**st enim tardus ad incedendū. q; nomen p vltimū transijt ad animū. **P**ernox p: uigilās nocte. **P**er: seuerans ardens. strenuus laboriosus. **P**ertinax impudenter tenens. quasi p: tinens. **P**etulans nūc quidē p audace et imp: obo ponit. olim aut acerbi flagitatores et p: rie argentario: coactorū pueri q; p: cia rerū crebrius et asperius erigebāt. a p: tendo petulātes vocati sūt. **P**rocar p: rie idem q; petax. **N**am p: care est petere. **U**nde et nuptiarum petitores p: ci dicunt. **P**rodis; sumptuosus atq; consumptor: qui oia porro agit et q; p: cit. **P**ro: fugus p: rie dicit qui p: cul a sedib; suis vagat. q; porro fugatus. **P**eregrin; longe a patria positus. sicut alienigena. **P**roiectus q; longe et p: cul iact; sicut et p: duxit quasi porro illū duxit. et puocauit quasi porro illum vocauit. **P**roiectus quasi porro eiectus ac p: ectat. **U**nde et p: ectaq; sara pachyni. id est porro iactata. **P**roscrip:us cui; bona palam et apte scribunt. bonisq; filci agglomerant. **P**rescriptus ordinē significat. sicut et p: scriptio: nes apud iuris consultos. **P**rocinctus expeditus et armatus. **U**nde et in p: cinctu. id est cū belli causa arma sumebant. **P**recinct; eo q; ante se ponat aliquid quo p: cingit. **U**nde et de dño dictū est: **P**recinct; ē lintheo et lauit pedes discipulo: suoz. **P**redo est qui populando alienā iuadit p: uitiā. **P**redo ab abigēdo p: das dicit. et p: do q; p: da habet. **P**redator: hic est cui de p: da debet aliqd. **P**lagiator: apo tu plagio. id est obliq; q; nō certa via gradiat. s; pelliciēdo dolis. **P**irate sūt p: do: nes maritimi ab incendio nauū transeuntū q; capiebant dicti. **N**ā pira ignis est. **P**ugillator: q; de manu in manū nūmoz aliquid subtrahit. **P**eculator: pro eo q; sit pecunię publice defraudator. **P**roditor: p eo q; detegit. **I**tem p: ditor: p: ditor: ut vñ ob iram p: dimur. **P**erfidus q; fraudulentus est. et sine fide q; p: dens fidem. **P**eriurus. q; p: p: iurat. id est male iurat. **P**eriurus autē in verbo r-

p. uariator

portitor

*p. famus
parricida*

*p. frutor
publicanus*

perator

pellucanus

nō habet. Nā peīero z deīero dicim'. *P*reuarica-
to: male fidei aduocatus. z q̄ uel i accusando no-
citur uel in defendendo profutura p̄tereat. aut
inutilit' dubieq; ponat mercedis gratia licz cor-
ruptus. *L*icero. Quid enī tā p̄uaz. id est valde
uari'. *P*ellax dolosus z fallax. a pelle id est vultu.
Foris enī ut fallat arridet. h̄ nequitia intus gerit
*P*rofan' q̄si porro a fano. Sacris enī illi nō licet
interesse. *P*arricida ap̄ie dicit' interfecto: parētis
q̄uis quidā veteres hūc parenticidā dixerint qui
homine occiderat. qm̄ parricidiū z homicidiū in
q̄cūq; intelligi possit. cū sint hoies hoibus pares
*P*ersecutor nō semp p malo intelligit'. vnde p̄secu-
tor: p̄fecte secur'. *P*ublican' ē q̄ vectigalia publica
exigit. uel q̄ p publica negocia seculi lucra secta-
tur. vñ z cognōiat'. *P*eccator: a pellice. i. mere-
trice vocat' q̄si pellicato: qd̄ nomē apud antiq̄s
tm̄ flagitiosū significabat. postea trāsīt h̄ nomen
in appellationē oīuz iniquoz. *P*ectō: ut a pectoris
caterua cognōiat'. p eo q̄ inibi occulta delictozū
condunt'. *P*rostitutē meretrices a p̄sidēdo i me-
ritozis uel in fornicib'. *P*eller apud gr̄cos ap̄ie
dicit' a latinis concuba uel cōcubina. Dicta aut a
fallacia id ē versutia sub doloitate uel mēdacio.
*P*rocuru' q̄si p longū curu'. *P*avidus ē quē ve-
rat trepidatio mētis. habet enī cordis pulsationē
cordis motū. Nā pauere ferire ē. vnde z paui-
mē. *P*etre aut z rupes a duritia saxoz noīant'. *P*u-
sillanimis a pusillo aio. *P*etule' dicit' ab appetēdo.
Uñ etiā z meretrices petulcas vocam'. *P*roduci'
q̄si porro duci'. *P*isinn' a p̄sione dicit'. *P*ellican'
vir sanctus solitudini deditus.

Questo: a querendo dicit' quasi quesitor.
Quetuosus querimoniosus. Querulus.
q: querelā infert. Quictus q̄ sit ipse sibi
animo securus neminē tangens.

Religiosus ait *L*icero a relegēdo appellat'
q̄ retractat z q̄si relegit ea quē ad cultū
diuinū p̄tineat. *R*eligiōsū dicit' religiosi. ex
relegēdo. tāq̄ ex eligēdo eligētes. ex diligēdo dili-
gētes. ex intelligēdo intelligentes. *R*atiocinato:
dicit' vir magn'. q: de oibus reb' q̄s esse mirabi-
les constat possit reddē rationē. *R*etractato: re-
perito. Nā retractare ē repetē qd̄ omiseras. *R*e-
suscitēs eo q̄ mentē q̄si p' insaniā recipiat. aut q:
relapit q̄ sapere desierat. *R*astigat enī seipsū de-
mentie z p̄firmat animū suū ad recti' viuēdū. ca-
uens ne iterū corruat. *R*epentin' a repēte. *R*epēte
aut z aduerbiū z nomē pōt esse. *R*obust' fort'. va-
lidus a fortitudine roboris arboris appellatus.
*R*apidus velox pedib'. *R*apto: eo q̄ corrupto:
vnde z rapta. eo q̄ corrupta ē. *R*eus. a re de qua
obnox' ē. z reat' a reo ē nūcupat'. *R*eus maiesta-
tis primū dicit' q̄ aduersus rēpublicā aliqd̄ egisset
aut q̄cūq; hostib' cōsensisset. Dicit' aut reus maie-
statis. q: mai' ē ledere patriā q̄ ciuē vñ. *P*ostea
aut z hi rei maiestatis dicti sūt q̄ aduersus maiesta-
tem principis egisse viderent'. uel qui leges iutiles

reipublice detulerāt. uel viles abrogauerāt. *Ri-
rosus* a rictu canino dictus. *S*emp enī ad cōtra-
dicendū parat' est. z iurgio delectat'. z puocat cō-
tendentē. *R*usticus dicit' q̄ rus opet. id est terrā.

Sapiēs dictus a sapore. q: sicut gust' ap̄
est ad discretione saporis cibozū. sic sa-
piēs ad dinoscentiā rerū atq; causaz. q̄
vñq̄q; dinoscat atq; sensu veritatē discernat.
*L*ui p̄trarius ē insipies q̄ sit sine sapore. nec ali-
cui' discretiōis uel sensus. *S*tudiosus q̄si studiis
curiosus. *S*anctus a veteri p̄suetudine appellat'.
eo q̄ hi q̄ purificari volebāt sanguine hostie tan-
gebāt z ex h̄ sancti nomē acceperūt. *S*incerus q̄si
sine corruptiōe. *L*ui p̄trarius ē insincerus. vitia-
tus corruptus. *S*upremus. sūmus ab eo q̄ sup-
emineat. *U*nde z supreme pater dicim'. *S*uauis.
*S*ublimis ab altitudine vocatus honoris. Nā
ap̄ie sublime dicit' qd̄ i alto ē. ut sublimeq; ferēs
ad sidera celi. *S*pecios' a specie uel ab aspectu. sic
formosus a forma. *S*olers q̄ sit sollicitus in arte
z vtilis. *S*olers enī apud antiq̄s dicebat' q̄ erat
oī bona arte instructus. *T*erētius: *A*dolēcentē
solertē dabo. *S*upstitiosus ait *L*icero appella-
tus. q̄ totos dies p̄caba' z imolabat ut sibi sui
liberi supstitutes esset. *S*ollicitus q: solers z citus
atq; inregetus. *S*edul' familiare verbū *T*eren-
tij. hoc ē sine dolo. *A*lias assiduus. *S*odales di-
cunt'. q̄ ad symbolū puenire cōsueuerūt. q̄si sua dē-
tes. alias sodales q̄ simul sedeant. *S*ocij dicunt'
p̄pter periculi aut opis societate. q̄si in vna caliga
z i vno vestigio manētes. *S*tultus hebetior: cor-
de. sicut quidā ait. *E*go meipsum stultū esse existi-
mo. fatuū esse nō opino: id est obtusis quidem
sensibus. nō tm̄ nullis. *S*tultus est q̄ p stuporē nō
mouet iuria. scitū enī p̄fer. nec vltus ē. nec vlla
ignominia cōmouet ad dolorē. *S*egnīs id ē sine
igne. ingenio carens. *S*ea aut sine significat. ut se-
dulus sine dolo. *S*ecurus q̄si sine cura. id est fri-
gidus. p̄ q̄s inutiles accipimus. *S*tupidus sepius
stupens. *S*upbus dictus. q: sup vult videri q̄ est.
*Q*ui enī vult supgrēdi qd̄ est. supbus ē. *S*usurro
de sono locutiōis appellatus. q: nō i facie alicuius
h̄ i aure loquit' de altero detrahēdo. *S*editiosus
qui dissensionē animoz facit. z discordias gignit
quā gr̄ci diastasin dicūt. *S*euerus. q̄si satis ve-
rus. tenet enī sine pietate iusticiā. *S*imulator: di-
cit' a simulacro. *B*estat enim similitudinē eius qd̄
nō est ipse. *S*uasor: decipiens. id est in suam sor-
tem trabēs. *S*crupulosus animi minuti z asperi.
*S*crupo ē enī harena durior. *S*acrileg' dicit' ab
eo q̄ sacra legit. id est furat'. *S*icarius vocat' qui
ad p̄petrandū scelus telis armatus est. *S*ica enī
gladius ē. a secādo vocatus. *S*ecūus sinister atq;
puerilis. id est a pueritate. *E*st enī pessimi z cru-
delis animi. *S*cenicus q̄ in theatro agit. *T*hea-
trū enī scēna ē. *S*corta quē a gr̄cis q̄ scythē vo-
cabant'. q̄ defricant' pelles. quibus coruprela fit.
*S*purcus q̄ sit impurus. *S*celerosus sceleribus

plenus. ut lapidosus locus et harenosus. Plus est aut scelerosus quam sceleratus. Sato: seminato: uel pater a semine. Scurra qui sectari quēpiā solet cibi grā. a sequēdo igitur inde scurras cōstat appellātos. Idē affecta a sequēdo. Satelles qui adhaereat alteri. siue a lateris custodia. Suffectus in loco alteri suppositus. quasi suffactus. Unde et consule suffectū dicimur cū qui p alio substituit. Secundus qui secus pedes. et tractus ē sermo a sequētib' seruis pedisse quis. Unus et secūda fortuna dicitur. quoniam secundum nos ē. id est prope nos. Inde et res secūda. id ē. prospera. Secundus autem a sequēdo sunt dicte. Stripulato: promissor. Stripulari enim promittere ē. ex verbis iurisperitorum quod etiam stipulū firmū appellauerunt. Sanus a sanguine. quod sine pallore ē. Sospes salutis hospes. Salus a sale nomen accepisse putat. Subtilis ab extenuatione dicitur. Sequester dicitur. qui certantibus mediis interuenit qui apud grecos omnesus dicitur. apud quem pignora deponi solent. Quod uocabulū ab obsequendo factū est. quod ei qui electus sit utraq; pars fidem sequatur. Sessilis. qui non uidetur stare sed sedere. Sordus a sordibus humoris aure conceptis. et quis multis casibus accidat nomen. tamen eger ex predicto uicio retinet. Siccus qui sit exsiccatus. siue p antiphrasin qui sit sine succo. Sepultus dicitur ē. eo quod sit sine palpatione uel sine pulsu. id est sine motu. Sagio ab erigendo dicitur. Suto: a suēdis pellibus notat. Subulcus. porcorum pastor. sicut bubulcus a cura bouum.

Tuto: qui pupillū tunc. hoc est intuet. de quo in cōsuetudine vulgari dicitur: Quid memones et tutorē et pedagogū olim obui. Testes dicti qui testamento adhiberi solent. sicut signatores qui testamentum signent. Tetricus mons in sabinis asperrimus. Unus et tristes homines tetricos dicimur. Taciturnus in tacendo diuturnus. Trutinato: examinato: ex iudicij libra ppendens recta translatione a trutina. quae ē gemina ponderis lancis. Tristis. Tenax. nūmi cupidior. qui teneat. interdum et prina. Truculentus. toruus terribilis. eo quod sit toruo vultu et turbulento aspectu. ut torua leena. et cernimus astates ne quicquam lumine toruo. Turbidus terribilis. Teter ab obscura et nebulosaque vita. Tetricus. profero nimium. Tetrus enim veteres profero dixerunt. ut cinnus. tetrosque elephantes. Terribilis qui timorem habet et timeat. Tergiuersator: qui animū quasi tergum vertat huc et illuc. nec facile quis sit intelligit. Temulētus a temet. id est vino dictus. Timidus qui timeat diu. a sanguine. nam timor sanguine gelat. qui coactus gignit timorē. Turpis qui sit in formis et torpeat.

Vir a virtute. Utilis ab utendo bene sua uel qui bene quod vni possit. sicut docilis. qui doceri possit. Verus a veritate. Hinc et verax. Veritas ē veritas qui verus. qui non veritas a vero. sed verus a veritate descendit. Ueridicus qui verum dicit. et veritatem assertor ē. Uerecūda. qui verum factū crebescit. Viridis vi et succo plenus quasi vi rudis. Uenustus pulcher. a venis id est a sanguine. Uiuens

id ē uiuus. Varius. quasi non vni uic. sed incertē mixtaque sententiā. Versus. eo quod ei mens in quolibet actu ad quālibet fraudē facile vertit. Unus et versutia dicitur contorta sententia. Plautus. Versutior: ē qui rota figuraris. Uilis a villa. nulli enim urbanitatis ē. Uersipellis. eo quod in diuersa vultū et mentem vertat. Unde et versutus et callidus. Violentus qui vim infert. Uecors mali cordis. et male persciens. Uagus qui sine via. Vanus a venere etymologia trahit. Vtē vanus inanis falsus. eo quod sine memoria euanescat. Uesanus porro sanus. Vinolētus qui et satis bibit et difficile inebriat. Ueratus id ē portatus. ab eo quod est uerbo uero uero ut uerasse sit portasse. Ueneficus eo quod uenenū mortis causa parit aut praestitit aut vendidit. Uector: quasi uehitor. Est autē vector: et qui uehit et qui uehit. Uenator: quasi venabulator: a venatione scilicet qui bestias premit. Quatuor autem sunt venatorum officia. uelitatores. indagatores. alatores. pressores.

Incipit liber undecimus
De boie et partibus eius Cap. I.

Natura dicta est ab eo quod nasci aliquid faciat. Signēdi enim et faciēdi potēs est. Hanc quidā deū esse dixerunt. a quo oia creata sunt et existunt. Genus a gignēdo dictū cui deriuatū nomen a terra ex qua oia gignunt. Be enim grece terra dicitur. Vita dicta propter vigorem. uel qui vim teneat nascēdi atque crescēdi. Unde et arbores vitam habere dicuntur. qui gignunt et crescunt. Homo dicitur. quod ex humo factus est. sicut in genesi dicitur: Et creauit deus hominē de limo terre. Abusue autem pronuntiat. ex utraque substantia totus homo. id ē ex societate animae et corporis. Nam proprie homo ab humo. Greci autē hominē antropū appellauerunt. eo quod sursum spectet subleuatus ab humo ad cōtemplationē artificis sui. quod Quindus poeta designat cū dicit. Prona quoque cū spectet aialia cetera trā. De homini sublimē dedit. celūque uidere Iussit. et erectos ad sidera tollere vultus. Qui ideo erectus celū aspicit. ut deū querat. non ut terrā intendat. ueluti pecora. quae natura prona et ventri obedientia finit. Duplex est autē homo. interior et exterior. Interior: homo anima. exterior: homo corpus. Anima autem a ventis nomen accepit. eo quod ventus sit. Unde et ueni grece animos dicitur. qui ore trahentes aerē uiuere videamur. sed apertissime falsū est. quod multo prius gignit aia quam concipi aer ore possit. quod iam in genitricis utero uiuit. Non ē igitur aer aia. quod putauerunt quidā. quod potuerunt in corpore cogitare naturā. Spiritū idem esse quod animā euangelista pronuntiat dicens: potestatem habeo ponendi animā meā. et rursus potestatem habeo sumēdi eā. De hac quoque ipsa dñi anima passionis tempore memorat euangelista ita prulit dicens: Et inclinato capite emisit spm. Quid ē enim emittere spm nisi quod animā ponere?

Sz aia dicta ppter qd vivit. spūs autē uel p spūali natura uel p eo qd spīret in co:pe. Itē animū idē esse qd animā. h aia vitē est. anim' consilij. Unde dicūt pbi etiā sine animo vitā manē. 7 sine mēte animā durare. vnde 7 amentes; nā mēte vocari ut sciat. animū ut velit. Mens autem vocata qd emineat in aia. uel qd meminit. Unde 7 inemo: res amentes dicunt. qua ppter nō aia h qd excellit in anima mens vocat. tanq caput ei' uel oculus. Un 7 ipse homo fm mēte imago dei dicit. Ita aut hēc oia adiūcta sūt animē ut vna res sit. Pro efficientijs enī causaz diuersa noia sortita est aia. Nā 7 memoria mēs ē. vnde 7 inemores amētes. dū ergo viuificat co: p' anima ē. dū vult anim' est. dū scit mens est. dū recolit memoria ē. dū rectum indicat ratio ē. dū spirat spūs ē. dum aliqd sentit sensus est. Nā inde anim' sensus dicit; p his que sentit. vnde 7 sentēria nomē accepit. Co: p' dictū eo qd corruptū perit. Solubile enī atq mortale ē; 7 aliqn soluēdū. Caro aut a creando ē appellata. Crementū enim semen est masculi. vnde 7 aialū 7 hoīuz co:pa cōcipiunt. Hinc 7 parētes creatores vocant. Caro aut ex quattuor elemētis cōpacta est. Nā terra in carne ē. aer in balitu. humor in sanguine. ignis in calore vitali. Habent enī in nobis elemēta suā queqz partē. quibus qd debet cōpage resoluta. Caro aut 7 co: p' diuersa significat. In carne semp co: p' est. nō semp in co:pe caro. Nā caro est que vivit. idē 7 co: p'. Corpus qd nō vivit. idē nō caro. Nā co:pus dicit aut qd post vitā ē mortuū. aut sine vita est conditū. In terdū 7 cū vita co: p' 7 nō caro. ut herba 7 lignū. Sensus co:pis quinqz sūt: visus. audit'. odorat' gustus 7 tactus. Ex quib' duo aperiūt 7 clauduntur. duo semp patentes sūt. Sensus dicti q: p eos anima subtilissime totū co: p' agitat vigore sentiendi. Unde 7 p: sentia nūcupantur qd sint p: sensibus. sicut p: oculis que p: sto sunt oculis. Visus ē qui a philosophis humor vitreus appellatur. Visum autē fieri quidam assuecūt aut externa etherea luce. aut interno spū lucido per ternas venas a cerebro venientes atqz penetratis tunicis iū aerem exeuntes. 7 tūc cōmixtiōe similis materiē visum dantes. Visus dictus qd viuatio: sit ceteris sensibus ac p: statio: siue velotio: ampliusqz vigeat quātū memoria int cetera mentis officia. Vicinio: est enī cerebro; vnde omnia manant. ex quo fit ut ea que ad alios p: tinent sensus videre dicam'. veluti cū dicim': Uide quō sonat. vide quō sapit. sic 7 cetera. Auditus appellatus qd voces hauriat. hoc est acre verberato suscipiat sonos. Odoratus. qsi aeris odore attractus. tacto enī acre sentit. Sic 7 olfactus qd odoribus afficiat. Gustus a gutture dictus. Tactus eo qd p: tractet 7 tangat. 7 p oia membra vigore sensus aspergat. Nā tactu pbamus quicqd ceteris sensibus iudicare nō possumus. Duo aut tactus genera sunt. Nam aut extrinsecus venit qd feriat.

aut intus in ipso co:pe orit. Unicuiqz autē sensui p: pria natura data est. Nā qd videndū est. oculis capis. quod audiendū est. auribus. mollia 7 dura tactu estimant. Sapo: gustu. odor: naribus ducit. Prima pars co:pis caput. datūqz illi hoc nomen eo qd sensus omnes 7 nerui inde initū capiant; atqz ex eo omnis vigendi causa oriat. Ibi enim omnes sensus apparēt. Unde ipsi' animē que consilii co:pori: quodāmodo psonam gerit. Vertex est ea pars qd capilli capitis colligunt 7 i qua cefaries vertit. vnde 7 nūcupat. Caluaria ab ossibus caluis dicta; p defectionē. 7 neutralit. p nūciat. Occipitiū capitis pars posterior. quasi contra capitiū. uel qd sit capitis retrosum. Capilli vocati. quasi capitis pili. facti. ut 7 decorē p: stēt 7 cerebrum aduersus frigus muniant; atqz a sole defendant. Pili autē dicti a pelle de qua p: deunt. sicut 7 pilum dicit a pila vbi pigmentū cōtunditur. Cefaries a cedendo vocata. ideoqz tm viroz est. Virum enī consum decet. mulierem nō decet. Comē sunt p: prie. nō cefi capilli. 7 est grēcus sermo. Nam comas grēci cāimos a secando nominant. Unde 7 cirin tondere dicūt. vnde 7 cirri vocant; qd etiam idē grēci mallonē vocant. Crines p: prie mulierum sunt. Dicti autem crines eo qd virtutis discernant. Unde 7 discriminalia dicunt. a quibus diuisi religant. Tempora sunt que caluare dextra lēuaqz subiacent. Que ideo sic nūcupant; qd mouent. ipsaqz mobilitate qsi tempora quibusdā interuallis mutant. Facies dicta ab effigie. ibi est enī facta tota figura hoīs 7 vniuscuiusqz personē cognitio. Vultus nō dictus. eo qd p eum voluntas ostenditur animi. fm voluntatem enim in varios motus mutatur. Unde 7 differit sibi vtraqz. nā facies simpliciter accipit de vniuscuiusqz naturali aspectu. vultus autem animozū qualitates significat. Frons ab oculozū foraminibus nominata ē. hēc imago quēdā animi mentisqz motū specie sua exprimit. dū uel leta uel tristis est. Oculi vocati. siue qd eos cilioz regmina occultant. ne qua incidentis iniuriē offensione ledant. siue qd lumen occultū habent. id est secretū uel intus positū. Ibi inter oēs sensus viciniores animē existūt. In oculis enī omne mētis indicū est. vnde 7 animi p: turbatio uel ilaritas in oculis apparer. Oculi aut idē 7 lumina. Et dicta lumina qd ex eis lumen manat. uel qd ex initio sui clausam teneant lucem. aut extrinsecus accepta visui p: ponendo refundāt. Pupilla est medius punctus oculi in quo vis est videndi. vbi quia paruē imagines a nobis vidēt. propterea pupillē appellant. Nā paruuli pupilli dicunt. Hāc pleriqz pupillā vocant. Vocatur aut pupilla qd sit pura atqz impolluta ut sunt puellē. Physici dicūt eadem pupillas quas videmus in oculis. morituros ante tridū nō habere. quibus nō visis certa est desperatio. Circulus vero quo a pupilla albę partes oculi separant. discreta nigredine. corona

dicuntur quod rotunditate sui ornet ambitum pupille. Voluos autem quidam appellant ipsos vertices oculorum ex similitudine voluorum. Palpebre sunt sinus oculorum a palpitatioe dicuntur quod semper mouentur. Concurrunt enim inuicem ut assiduo motu reficiant obtusum. Adunite sunt autem vallo capillorum ut et apertis oculis si quid inciderit repellat. et somno concubentibus tanquam inuoluti quiescant latentes. In summitate autem palpebrarum locis quibus se utrumque clausum contingunt. extant adnoti ordine seruato capilli tutelam oculis ministrantes. ne irruentes facile iniurias excipiant. et ex eo noceant. ut pulueris uel cuiuscunque crassioris materie arceant tactum. aut ipsum quod aerem concidendo mitificet. quo tenuem atque serenum faciant visum. Lacrymas quidam a laceratione mentis putant dictas. alij existimant ideo quod greci dactiria vocant. Cilia sunt tegmina quibus cooperiuntur oculi. et dicta cilia quod celent oculos tegantque tuta custodia. Supercilia dicta quod supposita sunt cilij. que idcirco pilis vestita sunt. ut oculis munimenta preterendant et sudorem a capite defuerent depellant. Interciliu vero est medium illud inter supercilia. quod sine pilis est. Bene sunt inferiores oculorum partes. unde barbe inchoant. Nam grece genos barbe. Hinc et genere quod inde incipiant gigni barbe. Male sunt eminentes sub oculis partes ad protectionem eorum suppositae. Vocate autem male siue quod infra oculos promineant in rotunditate. que greci mela appellant. siue quod sint supra maxillas. Maxille per diminutionem a malis. sicut paxillas a palo. taxillus a talo. Mandibule sunt maxillarum partes. ex qua et nomen factum. Barbam veteres vocauerunt quod virorum sit. non mulierum. Auribus inditum nomen a vocibus hauriendis. unde et Virgilius. Vocemque his auribus hausit. aut quod vocem ipsam greci audentiden vocant. ab auditu. Per imutationem enim littere aures quasi audes nuncupate sunt. Vox enim repulsa per anfractum earum sonum facit. quo sensum excipiant audiendi. Pinnula summa pars auris. ab acumine dicta. Pinnu enim antiqui acutum dicebant. unde et bipennis et pinna. Nares idcirco noiantur quod per eas uel odor uel spiritus manare non desinit. siue quod nos odore admonet ut nouerimus aliquid ac sciamus. Unde e contra inscium ac rudes ignari dicunt. Olfecisse enim veteres scisse dicebant. Terentius. Ac non notis ex mensibus prius olfecissent quam ille quicquam cepit. Nariu recta pars. propter quod equaliter sit in longitudine et rotunditate porrecta. columna vocatur. extremitas eius pyrula. a formula pomi pyri. Que vero dextra laeque sunt. pinnule ab alarum similitudine. medium autem interfinium. Os dictum quod per ipsum quasi per ostium et cibos intus mittimus et sputum foris pucimus. uel quia ibi ingrediuntur cibi. inde egrediuntur sermones. Labia a lambendo noiantur. quod autem superius est. labium dicimus. quod inferius eo quod grossius sit labium. Alij viorum labia. mulierum labia dicunt. Lingue a lingendo cibum. putat varro nomen impositum. Alij quod per articulatos sonos verba ligat

sicut enim plectrum cordis. ita lingua illidit dentibus et vocalis efficit sonum. Dentes greci odontes vocant. et inde in latinum nomen trahere videntur. Horum primi precipites dicuntur. quod omne quod accipitur ipsi prius incidunt. Sequentes canini vocantur. quorum duo in dextra maxilla. et duo in sinistra sunt. Et dicti canini. quod ad similitudinem caninorum existunt. et canis ex ipsis ossa frangit sicut et homo. et quod non possunt priores incidere. illis tradunt ut confringant. Hos vulgus per longitudine et rotunditate colomellos vocant. Ultimi sunt molares. quod concisa a prioribus atque confracta subigunt. et molunt atque immassant. unde et molares vocati sunt. Dentium autem numerum discernit quantitas sexus. Nam in viris plures. in feminis pauciores existunt. Gignuntur autem dentibus noiantur. Facte sunt autem etiam ad decorem dentium. ne nudi horrore potius quam ornamento existerent. Palatum nostrum. sicut celum sursum est positum. et inde palatum a polo per derivationem. et greci similiter palatum vranon appellant. eo quod per sui concauitate celi similitudinem habeat. Fauces a fundendis vocibus noiantur. uel quod per eas famur voces. Arterie vocantur. siue quod per eas a pulmone aer. hoc est spiritus fertur. seu quod arctis et angustis meatibus spiritum vitalem retineant. unde vocis sonos emittunt. quod soni vno modo sonarent. nisi lingue motus distantias vocis efficeret. Tonsillos gallica lingua dicuntur quas vulgo per diminutionem tonsillas vocant. que in faucibus turgescere solent. Mentum dictum quod inde mandibule oriantur. uel quod ibi iungantur. Gurgulio a gutture nomen trahitur. cuius meatus ad os et nares preterit. habens viam qua vox ad linguam transmittitur ut possit verba collidere. Unde et garrere dicimus. Rumen primum gurgulioni. quo cibum et portio deuoratur. Hinc bestie que cibum reuocant ac remandunt ruminare dicuntur. Sublinguium. operculum gurgulionis. quasi parua lingua. que foramen lingue recludit operitque. Collum dictum quod sit rigidum et rotundum ut columna. baiulans caput et sustentans. quasi capitulum. cuius anterior pars gula vocatur. posterior ceruix. Ceruix autem vocata quod per eam partem cerebri ad medullam spinam dirigitur. quasi cerebri via. Veteres autem plurali tantum numero ceruices dicebant. primum ostensius ceruicem singulariter dixit. Ceruix autem numero singulari membrum ipsum significat. Nam pluraliter contumacia sepe demonstrat. Cicero in verrinis. Propter te tu accusas frangere ceruices. Humeri dicti. quasi armeni. ad distinctionem hominis a pecudibus mutis. ut bi humeros. illi armos habere dicuntur. nam proprie armeni quadrupedum sunt. Ala summi humeri pars posterior. Brachia a fortitudine noiantur. Bari enim grece graue et forte significat. In brachijs enim tori lacertorum sunt. et insigne musculorum robur existit. Hi sunt tori. id est musculi. et dicti tori quod illic viscera tora videantur. Cubitus dicitur quod ad cibos sumendos in ipso cubamus. Ulna secundum quosdam vtriusque manus extensio est. secundum alios cubitus.

quod magis vox est. quod: grece olenos cubitus dicitur. Alie subbrachia sunt appellate. eo quod ex eis in modum alarum motus brachiorum inchoet. quod quidam ascellas vocant. quod ex his brachia cillantur. id est moventur. unde et oscilla dicta ab eo quod cillantur. id est moventur ora. Nam cillere est mouere. Hos quidam subhircos vocant. propter quod in plerisque hominibus hircorum fetorem reddant. Manus dicta. quod sit totius corporis munus. Ipsa enim cibum oris ministrat. ipsa opatur omnia atque dispensat. per eam accipimus et damus. Abusiue autem manus etiam ars uel artifex. unde et manus precium dicimus. Dextra vocata dando. Ipsa enim pignus pacis dat. ipsa fidei testis atque salus adhibetur. et hoc est illud apud tullium. Fidei publicam iussu senatus dedi. id est dextram. Unde et apostolus dicit: Jacobus et iohannes dextras dederunt mihi. et reliqua. Leua quod aptio: sit ad leuandum. Sinistra autem vocata. quasi sine dextra. siue quod rem fieri sinat. A sinendo enim sinistra est nuncupata. Palma est manus expansis digitis. sicut contractis pugnus. Pugnus autem a pugillo dictus. sicut palma ab expansis palmarum ramis. Digni nuncupati. uel quod decem sunt. uel quod decenter iuncti existant. Nam habent in se et numerum perfectum et ordinem decemissimum. Primus pollex vocatur. eo quod inter ceteros virtute polleat et potestate. Secundus index et salutaris. seu demonstratorius. quia eo fere salutem uel aliquid demonstramus. Tertius impudicus. quod plerumque per eum probra insectatio exprimitur. Quartus anularis. eo quod in ipso anulus geritur. Idem et medicinalis quod eo trita collyria a medicis colliguntur. Quintus annularis. per eo quod eo aurem scalpimus. Ungulas ex greco vocamus. Illi enim has onices dicunt. Truncus media pars corporis a collo usque ad inguina. De qua Rigidius: caput collo vehitur. truncus sustinetur coris et genibus cruribusque. Thorax a grecis dicitur anterior pars trunci a collo usque ad stomachum. quam nos dicimus archam. eo quod ibi archanum sit. id est secretum quod ceteri arcant. Unde et archa et ara dicta quasi res secreta: cuius eminentes pulpe mamille dicuntur. Hinc quoque pars illa ossa pectus dicitur. dextra autem leuaque costae. Pectus vocatum quod sit perit inter eminentes mamillarum partes. unde et pectine dicimus quod per os capillos faciat. Mamille vocatur. quod rotundae sunt quasi male per diminutionem scilicet. Papille capitula mammae sunt. quod infantes sugeres comprehendunt. et dicuntur papille. quod eas infantes quasi papant dum lac sugunt. pinde mamilla est omnis eminentia uerberis. papilla vero breue illud unde lac trahitur. Ubra dicta. uel quod lacte uberta. uel quod uuida. humore scilicet lactis in more uia plena. Lac vim nominis a colore trahit quod sit albus liquor. Leucos enim grece albus dicuntur. cuius natura ex sanguine commutatur. Nam post partum si quid sanguinis nondum fuerit uteri nutrimento consumptum. naturali meatu fluit in mammam et eam virtute albescens lactis accipit qualitate. Cutis est quae in corpore prima est appellata. quod ipsa corpori supposita incisionem primum patitur. Cutis enim grece

incisio dicitur. eadem et pellis quod externas iniurias corporis regendo pellat. pluuiasque et ventos solisque ardores proferat. Pellis autem mox detracta. subacta iam corium dicitur. Corium autem per derivationem caro appellatur quod eo regatur. hoc in brutis animalibus proprium est. Porci corporis greco nomine appellantur. quod latine proprie spiramenta dicuntur. eo quod per eos uiuificus spiritus externi ministratur. Aruina est pinguedo cuti adherens. Pulpa est caro sine pinguedine. dicta quod palpitet. resilit enim sepe. Hanc plerique et viscum vocant. propter quod glutinosa sit. Membra sunt partes corporis. Artus quibus colligantur membra. ab artando dicti. Nervi greca derivatione appellati. quod illi neura vocantur. Alii latine uocatos nernos putant. eo quod artuum coniunctiones iunctis his inherant. Maxima autem virium substantia nervos facit certissimum est. Nam quanto fuerit densiores tanto propius augescere firmitatem. Artus dicti quod colligati inuicem nervis artentur. id est stringantur. quorum diminutiva sunt articuli. Quia artus dicimus membra maiora ut brachia. articulos minora membra ut digitos. Copagia capita sunt ossium dicta eo quod sibi compacta nervis uelut glutino quodam adherant. Ossa sunt corporis solidamenta. In his enim positio omnis roburque subsistit. Ossa autem ab uisto dicta propter quod cremarentur ab antiquis. siue ut alii putant ab ore eo quod ibi pateant. Nam ubique cute uisceribusque obiecta celantur. Medullae appellatur quod madescent ossa. Irrigant enim et confortant. Utriusque sunt summe ossium partes. nodis crassioribus conglobata. dicta ita eo quod ad inflexionem membrorum illa vertantur. Cartillagines ossa mollia et sine medulla. quod genus auriculae et narium discrimen. et costarum extremitates habent. siue opercula ossium quae moventur. Et dicuntur cartillagines quod leni attritu carent dolore dum flectantur. Costas appellari quidam putant quod ab ipsis interiora custodiantur. et tota molities uentris vallata saluet. Latus quod iacentibus nobis later. Est enim leua pars corporis. dextro autem lateri habilius motus est. leuo fortior. et oneri ferendo accommodatio. Unde et leua nuncupata quod aptio: sit ad leuandum aliquid et portandum. Ipsa enim gestat clypeum. ens. pharetram reliqua onera. ut erpe dita sit dextera ad agendum. Dorsum est a ceruice usque ad renes. Dictum autem dorsum quod sit superficies durior corporis in modum saxi fortis et ad portandum et ad perpetuandum. Terga quod in ea supini iacemus in terra. quod solus homo potest. Nam muta animalia tamen aut in ventre aut in latere iacent. unde in animalibus terga abusiue dicuntur. Scapula a scadendo dicitur. interscapilium spaciolum quod inter scapulas est. unde et nominatum. Pale sunt dorsifera leuaque eminentia membra. dicta quod in luctando eas premimus. quod greci palin dicunt. Spina est iunctura dorsifera. dicta eo quod habeat radiolos acutos. cuius iuncturae spondilia appellantur. propter partem cerebri. quae fertur per eos longo tractu ad ceteras corporis partes. Sacra spina est una perpetua spinosa. quam greci ironostoin vocant. quoniam primum in fante concepto nascitur. ideoque et hostia id primum

manus est. cor. munus.

Leua uocatur dando.

Leua ad leuandum
Sinistra quod non facit finem

gentilibus dijs suis dabatur. vñ ⁊ spina sacra dicit. Rhenus ait varro dictos q̄ riuī ab his obsecrati humoris nascant. Nam venę ⁊ medullę tenuem liquore defudāt in renib⁹. q̄ liquore rursus a renib⁹ calore venereo resolnt⁹ decurrit. Lūbi ob libidinis lasciuia dicti. q̄ in viris causa corporis voluptatis in ipsis est. sicut in vmbilico feminis. Un⁹ ⁊ ad iob in exordio sermonis dictū ē. Accinge sicut vir lūbos tuos. ut i his esset resistēdi p̄paratio. in quib⁹ libidinis ē vsitata dñandi occasio. Umbilic⁹ ē medi⁹ locus corpis. dict⁹ q̄ sit vmbus ilioꝝ. Unde ⁊ vmbro appellat⁹ loc⁹ in medio clypeia q̄ pender. Ex eo enī infans i vtero pender. ex eo etiā ⁊ nutrit. Iliū gr̄co sermone appellatū. q̄ ibi obuoluam⁹ nos. Ecce enim ilios obuoluere dicit. Clunes vocat⁹. q̄ sint iuxta collum qd̄ ē longa o. Nates q̄ in ipsis innitimur dñ sedemus. Un⁹ ⁊ cōglobata ē in eis caro. ne p̄mēti corpis mole ossa dolerēt. Genitalia. corpis p̄tes sūt. ut nomē ipsū docet. gignēde sobolis acceperunt vocabulū q̄ his p̄creat⁹ ⁊ gignit. Hec ⁊ pudēda. p̄ verecūdia. siue a pube. Unde ⁊ indumento opunt. Dicit⁹ autē ista ⁊ inhonesta. q̄ nō habent eā speciē decoris. sicut mēbra quę in p̄mptu locata sūt. Idem ⁊ veretrū. q̄ viri ē tm̄. siue q̄ ex eo virus emittit. Nā virus. p̄rie dicit⁹ humor fluens a natura viri. Testiculi p̄ diminutionē a testibus dicti. quoz numer⁹ incipit a duob⁹. Hi enī semē calamo ministrāt. qd̄ ab spine medulla ⁊ rebus ⁊ lumbis suscipiūt ad gratiā p̄creandi. Uiscus est pellis in qua testiculi sūt. Posteriora vō vocata q̄ retro sunt. ⁊ a vultu auersa. ne dñ aluū purgari inquinaremus aspectū. Neatus inde appellatus. q̄ p̄ eū meant. id est egerunt stercora. Femora dicta sunt. q̄ ea parte a femina serus viri discreper. Sūt autē ab inguinib⁹ vsq̄ ad gēua Femina autē p̄ deriuatione femozū partes sunt. quib⁹ in equitando tergis equoz adherem⁹. Un⁹ ⁊ p̄liatores olim sub feminib⁹ equos amisisse dicebant. Eorū q̄si cōiūctę axes. In ipsis enī femora mouent. quoz concava vertebra vocant. q̄ in eis capita femoz vertunt. Suffragines. q̄ sub frangunt. id est flectunt. nō supra. sic in brachijs. Gēua sunt cōmissiones femoz ⁊ crurū. ⁊ dicta gēua. eo q̄ i vtero sint genis opposita. Loberēt enī sibi ibi. ⁊ cognata sūt oculis lachrymaz indicib⁹ ⁊ misericordię. Nam a genis gēua dicunt. Deniq̄ cōplicatū gigni formariq̄ hoīem dicunt. ita ut gēua sursū sint quib⁹ oculi formant. ut caui ac recōditi fiant. Enni⁹. Atq̄ gēua cōprimitt arta gena. Inde est q̄ hoīes dñ ad gēua se prosternūt statim lachrymāt. Voluit enī eos natura vterq̄ maternū rememorari. vbi q̄si in tenebris cōsedebāt anteq̄ ad lucē venirēt. Crura dicta. q̄ his currimus ⁊ gressū facim⁹. Sūt autē sub gēub⁹ vsq̄ ad suras. Tibię vocatē q̄si rubę. Sunt enī ⁊ longitudine ⁊ specie similes. Talus dict⁹ a tolo. Nam tolus ē eminēs rotūditas. Un⁹ ⁊ fa-

litiū templi rotundi tolus vocat. Talus autem sub crure ē. sub talo calcanci. Pedes ex gr̄ca etymologia nomē sortiti sunt. Hos enī gr̄ci podas dicūt. q̄ alternis motib⁹ solo fixi incedūt. Plantę a planitie nūcupatę. q̄ nō rotundę ut in q̄drupedibus ne stare nō possit bipes hō. s̄ planę atq̄ lōgiores formatę sūt ut stabilius corp⁹ efficerēt. Sūt autē plantę anteriores partes. quę etiam ex multis ossib⁹ constant. Calcis prima pars plātę a callo illi nomē impositū. quo terrā calcamus. Hinc ⁊ calcane⁹. Solū inferior pars pedis. dictū q̄ eo terre vestigia imprimim⁹. sed ⁊ solū dicit⁹ oē q̄ aliqd̄ sustinet q̄si solidum. vnde ⁊ terra solū q̄ cūcta sustineat. ⁊ solū pedis q̄ totā corpis molem portat. Viscera nō tm̄ i testina dicim⁹. s̄ q̄qd̄ s̄ corio ē. a visco qd̄ est in cutē ⁊ carnē. Item viscera vitalia. id est circūfusa cordis loca. q̄si viscora eo q̄ ibi vita. id ē aia continetur. Itē viscera capita neruoz. ex sanguine ⁊ neruis copulata. Eadem lacerti siue mures. q̄ sic in singulis membris cordis loco sūt. ut cor in media p̄te toti⁹ corporis appellanēq̄ a noīe similiū aialū sub terra delitescētū. Nam inde muscoli a muriū similitudine. Idē etiā ⁊ tori. q̄ illic viscera torta videant. Tor a gr̄ca appellatiōe deriuatum. qd̄ illi cardian dicūt. siue a cura. In eo enī oīs sollicitudo ⁊ scientię causa manet. Qd̄ ideo pulmoui vicinū est. ut cū ira accēdit. pulmonis humore temperet. Hui⁹ due arterię sūt. de quib⁹ sinistra plus sanguinem habet. dextra plus spiritū. vnde ⁊ i dextro brachio pulsum inspicim⁹. P̄cordia sūt loca cordis vicina. quib⁹ sensus p̄cipit. ⁊ dicta p̄cordia eo q̄ ibi sit p̄ncipiū cordis ⁊ cogitatiois. Pulsus vocat⁹ q̄ palpitet. cuius indicio aut infirmitatē intelligim⁹. aut salutē. Hui⁹ duplex ē mor⁹. aut simplex. aut cōpositus. Simplex ē q̄ ex vno saltu cōstat. Cōpositus ē q̄ ex pluribus motibus inordinat⁹ ⁊ ineq̄lis existit. Qui mor⁹ certa habēt spacia. dactylicū p̄cussū q̄ diu sine vitio sūt. Siq̄ vō citatiores sūt. ut dorcadagontes. aut leuiores ut mirmicicōtes morē signa sūt. Venę dictę eo q̄ vicē sint natantis sanguinis atq̄ riuī p̄ corpus oē diuisi q̄bus vniuersa mēbra irrigant. Sanguis ex gr̄ca etymologia nomē duxit q̄ vegetet ⁊ sustentet ⁊ viuat. Sanguis autē ē dñ in corpe ē. effusus vō cruor dicit. Nā cruor vocat⁹ eo q̄ effusus decurrit. uel ab eo q̄ currendo cōruat. Alij autē cruorē interpretant sanguinē corruptū q̄ emittitur. Alij autē vocatū sanguinē q̄ suauis sit. Sanguis autē nō ē integer nisi i iuuenibus. Nā dicūt physici minui sanguinē p̄ etatē. vñ i senibus tremor est. Proprie autem sanguis aīe possessio est. Inde genas lacerare mulieres in luctu solent. Unde ⁊ purpureę vestes ⁊ flores purpurei mortuis p̄bentur. Pulmo ex gr̄co trahit vocabulū. Gr̄ci enī pulmonē pleumon vocāt. eo q̄ cordis flabelum sit. in q̄ pneuma. id est spūs inest. p̄ qd̄ ⁊ agitantur ⁊ mouent. Unde ⁊ pulmones vocati sūt.

Nā græce pneumo spūs dicit̃. q̃ flando ⁊ eragi-
tando aerem emittit ⁊ recipit. a quo mouent̃ pul-
mones ⁊ palpitant. ⁊ adaperiendo se ut flatū ca-
piañ. stringendo ut eiciant. Est enī organū cor-
poris. Jecur nomen habet. eo q̃ ignis ibi habe-
at sedem qui in cerebro subuolat. inde ad oculos
ceterosq̃ sensus ⁊ mēbra diffūdit. ⁊ calore suo ad
se succū et cibo tractū vertit in sanguinē quem ad
vsū pascēdi nutriendiq̃ singulis mēbris p̃ebet.
In iecore autē consistit voluptas ⁊ cōcupiscētia.
iuxta eos q̃ de p̃hysicis disputant. Fibre iecoris
sunt extremitates. sicut extremit̃ p̃tes foliorū in ti-
bijs. siue q̃si linguę eminētes. Dictas autē fibras
q̃ apud gētiles ī sacris ad p̃hebi aras ferebāt ab
ariolis. quib⁹ oblaris atq̃ succēsus respōsa acce-
perunt. Splen dictus a supplemento. ex cōtraria
parte iecoris ne vacua existeret. Quem quidā etiā
risus causa factū existimāt. Nam splene ridem⁹.
felle irascimur. corde sapim⁹. iecore amam⁹. Qui-
bus quattuor elementis cōstantib⁹ integrū ē ani-
mal. Fel appellatū q̃ sit folliculū gestans humo-
rem q̃ vocatur bilis. Stomachus græce os voca-
tur eo q̃ ostiū ventris sit. ⁊ cibum excipiat. atq̃ ī
intestina transmittat. Intestina dicūt̃. eo q̃ cor-
poris interiore parte cohibēt. quę idcirco longis
neribus in circuloz ordinata sūt modū ut susce-
ptas escas paulatim digerāt. ⁊ supadditis cibis
nō impediañ. Dimentū. membranū q̃ continet
intestinoz maiore partem q̃ epitolin græci vo-
cant. Dissep̃tū intestinū q̃ discernit ventrē ⁊ ce-
tera intestina a pulmone uel a corde. Ecceū inte-
stinū q̃ sit sine foramine ⁊ exitu: q̃ græci rilonen-
teron dicūt. Jeiuna tenue intestinū. vnde ⁊ icu-
niū dicit̃. Venter autē ⁊ aluus ⁊ vter⁹ int̃ se diffe-
rūt. Venter ē qui acceptos cibos digerit. ⁊ appa-
ret extrinsec⁹. p̃rinetq̃ a pectore ad inguinē. ⁊ di-
ctus venter q̃ p̃ totū corp⁹ vitę alimenta trāsmi-
tat. Aluus ē qui cibū recipit. ⁊ purgari solet. Sa-
lustius: Simulās sibi aluū purgari. Et vocatur
aluus q̃ abluat. id est purget. Ex ipso enī sordes
stercoz defluūt. Uterū solē mulieres habēt. ī quo
cōcipiūt ad similitudinē cauliculi. Tamē aucto-
res vterū. p̃vtriūsq̃ sexus venire plerūq̃ ponūt.
nec poetę t̃m̃modo. s̃ ⁊ ceteri. Vocat⁹ autē vterus
q̃ duplex sit. ⁊ ab vtraq̃ in duas se diuidat p̃tes.
quę in diuersū diffusę ac replexę circūplicantur in
modū cornu arietis. uel q̃ interi⁹ impleat̃ fctū.
Hinc ⁊ vter q̃ aliqd̃ intrinsec⁹ habuerit. ut mē-
bra ⁊ viscera. Aqualiculus autē p̃prie porci ē. hinc
ad ventrē translatio. Matr̃x dicit̃ q̃ fctus in ea
generet̃. Semē enī receptū cōfouet. confortū cor-
porat. corporatū in mēbra distinguit. Vulua vo-
cata. quasi valua. id est ianua ventris. uel q̃ semē
recipiat. uel q̃ ex ea fctus p̃cedat. Vesica dicta q̃si
vas aque. q̃: sicut vas aqua. ita de renibus vrina
collecta complet̃ ⁊ humore distendit̃. Cui⁹ vsus ī
volucrib⁹ nō habet̃. Vr̃ina autē dicta siue q̃ vr̃at
siue q̃ ex renibus egeritur. Cui⁹ indicio ⁊ salus ⁊

egritudo monstrat̃. Qui humor vulgo lotiū di-
citur. q̃ eo lota id est munda vestimenta efficiūt̃.
Semē est q̃ iactū sumit̃ aut a terra. aut ab vte-
ro ad gignendū uel fructus uel fctus. Est enī li-
quor ex cibi ⁊ corporis decoctione fact⁹ ac diffu-
sus p̃ venas atq̃ medullas. qui inde desudatus ī
modū sentinę concreuit in renib⁹ eiectusq̃ p̃ coi-
tum ⁊ in vtero mulieris susceptus. calore quodā-
modo viscerum. ⁊ menstrualis sanguinis irriga-
tione formatur in corpus. Menstrua superua-
cuis mulierum sanguis. Dicta autem menstrua
p̃pter circuitū lunaris luminis. quo solet b̃ eue-
nire. p̃fluiū. Luna enī græce mene dicitur. hęc ⁊
muliebria nuncupant̃. Nā mulier solū mēstrua-
le animal est. Cui⁹ cruoris cōtactu fruges nō ger-
minant. accēscunt musta. moriūt̃ herbe. amittunt
arbores fctus. ferrū rubigo cōrūpit. nigrescunt
eramenta. Si qui canes inde ederint. in rabiem
efferūt̃. Bituminū asphalti q̃ nec ferro nec aquis
dissoluitur. cruore ipso pollutū sponte dispergit̃.
Post plurimos autē dies menstruos ideo semen
non est germinabile. q̃: iam nō ē mēstrualis san-
guis a quo p̃fusū irriget̃. Tenue semen locis mu-
liebribus non herere. Labitur enī nec habet vim
adherendi. Similiter ⁊ crassum vini non habet
gignendi. quia muliebri sanguini misceri nō po-
test p̃pter nimīā sui spissitudinem. Hinc ⁊ steri-
les mares ⁊ feminas dicunt fieri. uel per nimiam
feminis uel sanguinis crassitudinē. uel p̃pter ni-
miā raritatē. Primū autē aiunt cor hoīs fingi. q̃ ī
eo sit ⁊ vita hoīs ⁊ sapiētia: deinde q̃dragesimo
die totū corp⁹ expleri. q̃ ex abortionib⁹ ut ferunt
collectū est. Alij fctus a capite sumere dicunt ex
ordiū. Unde ⁊ in auū fetibus primū oculos fin-
gi in ouis videm⁹. Fctus autē nominat⁹ q̃ adhuc
in vtero foueat̃. Cuius secūde dicunt folliculus q̃
simul cū infante nascit̃. continetq̃ eum. Dicit⁹ ita
q̃: cum cum editur sequitur. Nasci autē patribus
similes aiunt. si paternū semen validius sit. ma-
trib⁹. si matris. hac ratiōe similes exprimi vultus
Qui autē vtriūsq̃ parentis figuram reddūt. eq̃li-
ter mixto paterno maternoq̃ semine cōcipiunt̃.
Auoū proauoūq̃ similes fieri. q̃: sicut ī terra
multa semina occulta. ita ⁊ in hominib⁹ semina
celant̃. figuras parentum redditura. Ex paterno
autē semine puellas nasci ⁊ ex materno pueros. q̃a
oīs partus constat ex duplici semine. cuius pars
maior cū inualuerit. occupat similitudinē sexus.
In corpore nostro quēdā t̃m̃ vtilitatis causa fa-
cta sunt ut viscera. quēdam ⁊ vtilitatis ⁊ decoris
ut sensus in facie. ⁊ in corpore manus ac pedes.
Quoz mēbroz ⁊ vtilitas magna ē ⁊ species de-
centissima. Quēdam t̃m̃ decoris. ut mamillę ī vi-
ris ⁊ in vtroq̃ sexu vmbilicus. Quēdā discretio-
nis ut in viris genitalia. barba. p̃lax. pectus am-
plum. in mulierib⁹ leues genę ⁊ angustū pectus.
ad concipiendos autē ⁊ portandos fctus renes ⁊
latera dilatata. Quod ad hominem ⁊ ad partes

attinet corporis ex parte dictum est. nunc etates eius subiungam.

De etatibus hominis Cap. II.

Radus etatis sex sunt: infantia. pueritia. adolescentia. iuuentus. grauitas atque senectus. Prima etas infantia est. pueri nascentis ad lucē. quę porrigitur in septē annos. Secunda etas pueritia. id est pura. et necdum ad generandū apta. tendēs vsq; ad. xiiij. annū. Tertia adolescentia ad gignendū adulta quę porrigit vsq; ad. xxviii. annos. Quarta iuuentus. firmissima oīus etatū. finiēns in quinquagesimo anno. Quinta etas senioris id est grauitas. quę est declinatio a iuuentute in senectutē. nondū senectus sed iā nō iuuentus. quę senioris etas ē quę gręci presbyten vocant. Nā senex apud gręcos nō presbyter s; geron dicitur. Quę etas a quinquagesimo anno incipiens. septuagesimo terminat. Sexta etas ē senectus. quę nullo annorū tpe finit. s; post quāq; illas etates quātūcūq; vitę. senectuti deputat. Seniu autē pars ē vltima senectutis. dicta quę sit terminus sexę etatis. In his s; sex spacijs philosophi vitā descripserūt hūanā. i quib; mutat et currit et ad mortis terminū puenit. Pergamus s; breuiter per predictos gradus etatū. etymologias earū in hōie demonstrātes. Infans dicitur hō primę etatē. Dictus autē infans. quę ad huc fari nescit. id est loq; nō possit. Nondū enī bene ordinat; dentib; min; est sermonis expressio. Puer a puritate vocatus. quę purus ē. et necdū lanuginē floremq; genarū habens. Hi sūt ephēbi. id ē a phebō dicti. necdū viri. s; adolescentuli lenes. Puer autē trib; modis dicitur: p natiuitate. ut Esaias: Puer natus est nobis. pro etate. ut octēnis decēnis. Unde est illud: Nam puerile iugū tenera ceruice regebat. pro obsequio et fidei puritate. ut dominus ad prophetam: Puer meus es tu. noli timere. dum iam hieremias lōge pueritię excessisset annos. Puella est paruula. quasi pulla. Unde et pupillos non pro conditione. sed pro etate puerili vocamus. Pupilli autem dicti. quasi sine oculis. hoc est a parentibus orbi. Hi autem vere pupilli dicuntur quorū patres ante decesserunt quę ab eis nomen acciperent. Ceteri orbi vocantur. Ophani idem qui et pupilli. illud enī gręcum nomen est. hoc latinum. Nā et in psalmo vbi legit; pupillo tu eris adiutor. gręcus habet orphano. Puberes a pube. id ē a pudendis corpis nūcupati. quę hec loca tūc primū lanuginē ducūt. Quidā autē ex annis pubertatē existimāt. id est eū puberē cē qui. xiiij. annos expleuerit. quē tardissime pubescat. Tertissimū autē puberē esse. quę et ex habitu corpis pubertatem ostendit et generare iam possit. Puerpere sūt quę annis puerilibus pariūt. vnde et Horatius: Laudatur in primo prole puerpera nato. Et dicte puerpere. uel quę primo partu grauant. uel quę primū pueros pariāt. Adolescens dictus eo quę sit ad gi-

gnendum adultus. siue a crescere et augeri. Iuuenis vocatus. quę iuuare posse incipiat. ut in bobus iuueni cū a vitulis discesserint. Est enī iuuenis i in ipso etatis incremento positus. et ad auxilium preparat. Nam iuuare hominis ē opus aliquod conferentis. Sicut autē tricesimus perfectę etatis est annus in hominibus. ita in pecudibus ac iumentis tertius robustissimus ē. Vir nūcupat; quę maior in eo vis est quę in feminis. vnde et virus nomen accepit. siue quę vi agat femina. Mulier hō a mollitie. tāquā molier detracta littera uel mutata appellata est mulier. Utriq; enim fortitudine et imbecillitate animorū uel corporū separantur. Sed ideo virtus maxima viri. mulieris minor. ut patiens viro esset. scilicet ne feminis repugnantibus libido cogeret viros aliud appetere. aut in aliū sexum prozuerē. Dicitur igit; mulier s; femineū sexum. non s; corruptionem integritatis. et hoc ex lingua sacre scripture. Nam eua statim facta de latere viri sui. nondū cōtracta a viro mulier appellata est. dicente scriptura: Et formauit eam in mulierē. Virgo a viridiorē etate dicta est. sicut et virga. sicut et vitula. Alias ab incorruptione quasi virago. quę ignoret femineam passionem. Virago vocata. quia ut vir agit. hoc est opera virilia facit. et masculini vigoris ē. Antiqui enim fortes feminas ita vocabant. Virgo autem nō recte virago dicitur. si non viri officio fungitur. Mulier hō si virilia opera facit recte virago dicitur. ut amaçona. Quę hō nūc femina antiquitus vira vocabatur. sicut a seruo serua. sicut a famulo famula. ita a viro vira. Hinc et virginis nomen quidam putant. Femina hō a partib; femorū dicta. vbi sexus species a viro distinguitur. Alij gręca etymologia feminā ab ignea vi dictam putant. quia vehementer concupiscit. Libidinosiores enim viris femine sūt. tam i mulieribus quę i aialibus. Unde nimius amor apud antiquos femineus vocabatur. Senior ē adhuc viridior. Quidius in vj. li. Senior int; iuuenēq; senēq;. Terentius: Quo iure sum? Adolescentior: nō vtriq; magis est adolescēs. s; min;. ut senior: min; est sene. vbi comparatiuus gradus minus significat a positiuo. Ergo senior: nō satis. sicut iuuenior: inter iuuenem et senem. sicut pauperior: inter pauperem. Senes autem dictos quidam putant a sensus diminutione eo quę iam pro vetustate desipiant. Nā phisici dicunt homines stultos esse frigidioris sanguinis. prudentes calidi. Unde et senes i quibus iam friget. et pueri in quibus necdum calet. minus sapiūt. Inde est quę conuenit sibi infantum etas et senū. Senes enim p nūciam etatē delirant. pueri p lasciuiā et infantia ignorat quō agant. Senex autē tū masculini generis est. sic anus feminini. Nā anus dicit; sola mulier Anus autē appellata a multis annis. quę annosa Nā si cōde esset nomē. cur diceret Terentius senem mulierē? Hinc et vetula. quę vetusta. Sic autē a sene

mulier.

senectus. ita ab anu anilitas noiata est. Canicies aut vocata a candore. quafi candicies. vñ ē illud: Florida iuuentus. lactea canicies: prout diceret candida. Senect' autē et multa bona secū affert et mala. Bona. qz nos a potentissimis dñis liberat. voluptatib' imponit modū. libidinis frangit imper'. auget sapientiā. dat maturiora pñlia. Mala autē. qz senitū miserrimū est debilitate et odio. Subeūt enī morbi. tristisqz senectus. Nam duo sunt quib' minuūtur corpis vires. senect' et morbus. *Mors* dicta qz sit amara. uel a marte. q est effectoz mortū. siue a morsu hoīs pñmi quo ille esu pomi mortē meruit. Tria sūt aut genera mortis. acerba. imatura. naturalis. Acerba infantū imatura iuuenū. matura id est naturalis senum. Mortuus aut ex qua pte oratiōis declinet incertum est. Nam sicut ait cesar: nō pōt mortu' aliq facere post mortē suam. ita hō nō pōt scire ei' originem. id est mortu' ab eo qz est morioz in participio pteritū tps in tus exire debuit. p vñū scz u. non p duo. Nā vbi geminata ē littera u. nomē ē nō participiū. ut fatuus. ardu'. Eōueniēter itaqz factū est ut quēadmodū id qd significat non pōt agendo. ita et ipsū nomen nō possit loquendo declinari. Dis aut mortu'. aut fun' ē. aut cadauer. Funus est si sepeliat. Et dictū fun' a funibus accensis. quos añ pheretrū papyris cēra circūdati ferebant. Cadauer aut ē si insepultū iacet. Nam cadauer noiāt a cadendo. qz iam stare non pōt. Quod dū portat exequias dicim'. crematū reliquias. cōditū iā sepultū. Corp' aut consuetudine dicūt. ut illud: Tū corpa luce carentū. Defunctus vocat'. qz cōpleuit vitē officiū. Nā dicim' defunctos officio. qz officia debita cōpleuerūt. vnde est et honorib' functus. Hinc g defunctus. qz ab officio vitē sit depositus. siue qz sit die funct'. Sepultus aut dictus eo qz iam sine pulsu et palpitatione ē. id ē sine motu. Sepelire aut ē cōdere corpus. Nam humare obuere dicimus. hoc est humum iniicere.

De portentis Cap. III.

Portenta esse ait Varro: quē contra naturā nata vident. h' nō sūt cōtra naturā. qz diuina volūtatē sūt. cū volūtas creatoris cuiusqz cōditē rei natura sit. Tū et ipsi gentiles deū modo naturā. inō deum appellant. Portentū g sit nō cōtra naturā. h' cōtra quam ē nota natura. Portenta aut et ostenta mōstra atqz prodigia. ideo nuncupant. qz portēdere atqz ostendere monstrare ac predicere aliq futura vident. Nam portenta dicta phibentur a portēdendo. id ē pē ostendendo. Ostenta aut qz ostendere qd futū rū videant. Prodigia qz porro dicant. id est futura predicant. Mōstra vō a monitu dicta qz aliquid significandū demonstrēt. siue qz statim monstrent quid appareat. et hoc ppietatis ē. abusione tñ scriptoz plerūqz corūpit. Quēdā aut portentoꝝ creationes in significationib' futuris cōstitu-

ta vident. Vult enim de' interdū ventura significare p aliqua nascentiū noxia. sicut et p somnos et p oracula qua pmonēat et significet quibusdā uel gentib' uel hoībus futurā cladē. qd plurimis etiā experimentis pbatū ē. ut in temporib' pteritis regis. Tunc quippe vulpes ex equa creata. dissolui regnum eius portendit. Alexandro ex muliere monstrū creatū est. qz superiores corporis partes hominis. h' mortuas habuerit. inferiores diuersarū bestiarū. h' viuentes. significasse repentinam regis interfectionē. supuierāt enī deteriora meliorib'. Sed hęc mōstra quē in significationibus dant. nō diu viuūt. h' cōtinuo ut nata fuerint occidūt. Inter portentū aut et portentuosū differt. Nam portenta sunt quē trāssfigurāt. sicut fertur in vmbria mulierē peperisse serpētē. Unde Lucanus: Matrēqz suus cōterrui infans. Portentuosā vō leuē sumūt mutationē. exempli causa cum sex digitis nati. Portenta igitur uel portentuosā existūt. alia magnitudine totius corpis vltra cōmunē hominū modū. quāt' fuit titiō in nouem iugerib' iacens: Homero testāte. Alia paruitate totius corpis. ut nani. uel quos greci pygmeos vocant. eo qz sūt statura cubitales. Alia magnitudine partiū. veluti capite infozmi. aut supfluis membroꝝ partib' ut bicipites et trimari. uel scinodontas quibus gemini ordine pcedūt dentes. Alia defectu pñi. i qb' altera pars plurimū deficit ab altera. ut man' a manu. ul' pes a pede. Alia discissione. ut sine manu. aut capite generata. qz greci steresios vocant. Alia p numeria. qñ solum caput aut crus nascit. Alia quē in pte transfigurant. sicut qui leonis habent vultū uel canis. uel taurinū caput. aut corp'. ut ex pasiphe memorant genitū minotaurum. qd greci etheremophiam vocāt. Alia quē ex oi parte transfigurant in aliene creatiōis portētū. ut ex muliere vitulū dicit historia generatū. Alia quē sine transfiguratione mutationem habent locoꝝ. ut oculos in pectore uel in frōte. aures supra timpora. uel sic Aristoteles tradidit quendam in sinistra parte iecur. in dextera splen habuisse. Alia fm cōnaturationē. ut in alia manu digiti plures cōnaturati et coherentes repiunt. in alia min'. siue in pedib'. Alia fm imaturam et intemperatā creationē. sicut hi q dentati nascuntur. siue barbati uel cani. Alia cōplexu plurimarū differētiarū. sicut illud qd pēdixim' in alexandro multiforme portentū. Alia cōmixtiōe generis. ut androgyni et hermaphrodite vocant. Hermaphrodite aut nūcupati eo qz i eis vqz sex' appareat. Herma qpe apud grecos mascul' est. aphrodi femina nūcupat. Hi dextrā mammillā virilē. sinistrā muliebrem habētes vicissim coeūdo et gignūt et pariūt. Sicut aut in singulis gētib' quēdā mōstra sūt hoīuz. ita i vniuerso genere humano quēdā mōstra sūt gētiū. ut gigātes cinocephali cyclopes et cetera. Gigātes dictos iuxta greci sermonis etymologiam qui eos gegines

triginta mōst

mōstus

funus

cadauer

defunctus

sepultus

humans

existunt. id est terrigenas eo quod eos fabulose pariens terra imensa mole et similes sibi genuerit. Scenim terra appellatur. genis genus. licet et terre filios vulgus vocet. quorum genus incertum est. Falso autem opinantur quidam imperiti de scripturis sanctis paricatores angelos cum filiabus hominum ante diluvium concubuisse. et ex indennatos gigantes. id est nimium grandes et fortes viros. de quibus terra completa est. Cenocephali appellantur. eo quod canina capita habeant. quosque ipse latrat magis bestias quam homines confiteatur. Hi in india nascuntur. Cyclopes quoque eadem india gignit. et dicti cyclopes. eo quod unum oculum in fronte media habere prohibent. Hi et agriophagite dicuntur. propter quod solas ferarum carnes comedunt. Lemnias in libya credunt truces sine capite nasci. et oculos habere in pectore. Alios sine cervicibus gigni. oculos habentes in humeris. In ultimo autem orientis monstruose gentium facies scribuntur. Alii sine naribus equali totius oris planitie informes habentes vultus. Alii labro superiore adeo prominere. ut in solis ardoribus totam ex eo faciem contegant dormientes. Alii concreta ora esse modico tantum foramine calamus avenarum passus haurientes. Nonnulli sine linguis esse dicuntur in vice fimonis utentes nutu siue motu. Panotbiosi apud scythiam esse feruntur tam diffusa aurium magnitudine ut oculus corporis ex eis contegant. Pan enim greco sermone omne. orbis aures dicuntur. Arrabatite in ethiopia prout ut pecora ambulare dicuntur. quadragesimum cui annum nullum ingreditur. Satyri hominiones sunt aduncis naribus. cornua in frontibus habent. et caprarum pedibus similes. qualem in solitudine antonius sanctus vidit. Qui etiam interrogatus a dei seruo respondisse fertur dicens: Mortalis ego sum unum ex accolis heremi quos vario delusa errore gentilitas faunos satyrosque colit. Dicuntur quidam et siluestres homines quos nonnulli faunos ficarios vocant. Scio. podum gens ferre esse in ethiopia singulis cruribus et celeritate mirabili. quos inde sciopodas greci vocant eo quod perstitum in terra resupini iacentes. pedum suorum magnitudine adumbrentur. Antipodes in libya plantas versas habent post crura. et octonos digitos in plantis. Ypopodes in scithya sunt humanam formam et equinos pedes habentes. In india feruntur esse gentem que macrobij nuncupantur. xii. pedum staturam habentes. Est et gens ibi stature cubitalis. quos greci a cubito pygmeos vocant. de qua supra diximus. Hi montana indici tenent. quibus est vicinus oceanus. Perhibetur et in eadem india esse gentem feminarum que quinquenes concipiunt et octavum vite annum non excedunt. Dicuntur autem et alia hominum fabulosa portenta que non sunt. sed ficta. et in causis rebus interpretantur. ut geryonem hispanie regem triplici forma perditum. Fuerunt enim tres fratres. tantum concordie ut in tribus corporibus quasi una anima esset. Borgones quoque meretrices crinitas serpentes ferunt que aspicientes se converterbant in lapides. habentes unum oculum quo invicem videbantur. Fuerunt autem tres sorores

res unum pulchritudinis. quasi unum oculum que ita spectatores suos stupescere faciebant. ut vertere eos putarent in lapides. Sirenas tres fingunt fuisse. ex parte virgines. ex parte volucres habentes alas et ungulas. quarum una voce. altera tibij. tertia lyra canebat. Quicillectos navigantes sub cantu in naufragia trahabant. Secundum veritatem autem meretrices fuerunt. que transcentes quam ad egestatem deducebant. his fide sunt inferre naufragia. Alas autem habuisse et ungulas. quia amor et volat et vulnerat. Que inde in fluctibus commorasse dicuntur. quia fluctus venerere creaverunt. Scyllam quoque ferunt feminam capitibus succinctam caninis cum latratibus magnis prefreritum sicuti maris in quo navigantes verticibus in se concurrentium vndarum exterriti. latrare existiment vndas. quas sorberis estus vorago collidit. Fingunt et monstra quedam irrationabilium animalium. ut cerberum inferorum canem tria capita habentem. significantes per eum tres etates. per quas mors hominem devorat. id est infantiam. iuvenitatem et senectutem. Que quidam ideo dictum cerberum putant. quasi creoboros. id est carnem vorans. Dicunt et hydram esse serpentem cum novem capitibus que latine scedra dicitur. quod uno cefso tria capita exercebant. Sed constat. hydram locum fuisse cuonem aquas. vastantem vicinam civitatem. in quo uno clauso meatu multi erumpebant. Quod hercules videns. loca ipsa exussit. et sic aque clausit meatum. Nam hydra ab aqua dicta est. Huius mentionem facit ambrosius in similitudine heresi dicens: Heresi enim velut quedam hydra fabularum vulneribus suis crevit. et dum sepe recidit pullulavit ignis debito incendio peritura. Fingunt et chimera triformentem bestiam. ore leo. postremis partibus draconem. media caprea. Quam quidam physiologi. non animal. sed cilitie montem esse aiunt. quibusdam locis leones et capreas nutrientem. quibusdam ardentem. quibusdam plenam serpentibus. Huc bellerophon habitaliter fecit. unde chimera dicitur occidisse. Centauris. id est hominibus equo mixtis species vocabulum dedit. quos quidam fuisse equites thesalorum dicunt. sed pro eo quod discurrentes in bello. velut unum corpus equorum et hominum viderentur. inde centauros fictos asseruerunt. Porro minotaurum nomen sumpsisse ex tauro et bove. qualem bestiam dicunt fabulose in labyrintho inclusam fuisse. De qua Quidam: Semibovemque virum. semivirumque bovem. Centaurum autem vocari eo quod media hominis species. media asini esse dicatur. sicut et hypocentauri. quia equorum hominumque in eis natura coniuncta fuisse putatur.

De transformatis Cap. iiii.

Scribunt autem et quedam monstruose hominum transformationes et commutationes in bestias. sicut de illa maga famosissima circe que socios quibus vltimis mutasse fertur in bestias. et de arcadibus qui sorte ducti transnatabant quoddam stagnum. atque ibi converterbantur in lupos. Nam et diomedis socios in volucres fuisse conversos. non fabuloso mendacio. sed historica affirmatiōe confirmant.

Sed et quidam asserunt strigas ex hominibus fieri. Ad multa enim latrocinia figure sceleratorum mutantur. et siue magicis cantibus. siue herbarum veneficio totius corporibus in feras transeunt. Siquidem et per naturam plerumque mutationem recipiunt. et corrupta in diuersas species transformantur. sicut de vitulo in carnibus putridis apes. sic de equis scarabeus. de mulis locustae. de cancriis scorpiones. Qui diuis; Concaua littozei si demas brachia cancri. Scorpium eribit. caudaque minabitur vna.

Incipit liber duodecimus
De pecoribus et iumentis Cap. I.

Omnibus ani-

mantibus adam primum vocabula indidit. appellans unicuique nomen ex prout instituit. iuxta conditionem naturae cui seruiret. Gen-

tes autem unicuique animalium ex propria lingua dederunt vocabula. Non autem in latinam linguam atque graecam aut quarumlibet gentium barbararum nomina illa imposuit adam. hanc linguam quae ante diluuium omnium vna fuit quae hebraea nuncupatur. Latine autem animalia siue animalia dicta quae animalium vita et moueant spiritum. Quadrupedia vocata quia quattuor pedibus gradiatur. quae dum sunt similia pecoribus. tamen sub cura humana non sunt. ut cerui. dāme. onagri et cetera. hanc neque bestiae sunt. ut leones. neque iumenta. ut vltus hominum iuuare possint. Pecus dicimus omne quod humana lingua et effigie caret. Proprie autem pecorum nomen his animalibus accommodari solet. quae sunt aut ad vescendum apta. ut oues et fues. aut vltus hominum comoda. ut equi et boues. Differt autem inter pecora et pecudes. nam veteres coiter in significatione omnium animalium pecora dixerunt. pecudes autem tamen illa animalia quae eduntur. quasi pecuedes. Generaliter autem omne animal pecus a pascendo vocatum. Iumenta nomina inde traxerunt. quod nostrum laborem vel onus suo adiutorio subuectando vel arando iuuat. Nam bos carpenta trahit et durissimas terrae glebas vomere vertit. Equus et asinus portat onera. et hominum in gradiendo laborem temperant. Unde et iumenta appellantur. ab eo quod iuuent homines. sunt enim magnarum virium animalia. Eadem quoque armata. vel quod sunt apta armis. id est bello. vel quod his in armis utimur. Alij armata tamen boues intelligunt ab arando. quasi aramenta. vel quod sunt cornibus armata. Discretio est autem inter armata et greges. Nam armata equorum et bouum sunt. greges vero caprarum et omnium. Quis molle pecus lamis. corpe inermis. animo placidum. ab oblatione dictum eo quod apud veteres in initio non tauri. hanc oues in sacrificio mactarent. Ex his quaedam bidetes vocantur. eo quod inter octo dentes duos altiores habent. quas maxime gentiles in sacrificium offerebant. Uruer vel a vi-

ribus dicitur quod ceteris omnibus sit fortior. vel quod sit vir. id est masculus. vel quod vermem in capite habeat. quorum excitati pruritu. iuicem se concutiunt. et pugnantes cum magno impetu feriunt. Aries vel apoturo areos. id est a mare vocatur. vnde apud nos in gregibus masculi mares dicuntur. siue quod hoc pecus a gentilibus primum aris est imolatum. Aries quod aris imponeret. Tamen est illud. Aries mactatur ad aram. Agnum quoque et graeci vocant apoturo agno. quasi primum. latini tamen ideo hoc nomen habere putant eo quod praeter ceteris animalibus matrem agnoscat. adeo ut etiam si in magno grege errauerit. statim balatu recognoscat vocem parentis. Edam ab edendo vocatur. Parui enim pinguiissimi sunt et saporis iocundi. vnde et edere. inde et edulium vocatur. Hircus lasciuum animal et petulcū. et feruens semper ad coitum cuius oculi ob libidinem in transversum aspiciunt. vnde et nomen traxit. Nam hirci sunt oculorum anguli. secundum suetonium. cuius natura adeo calidissima est ut adamantem lapidem quem nec ignis nec ferri domare valet materia. solus huius cruor dissoluat. Maiores hirci cinisi dicuntur a fluuio cinise in libya. ubi grades nascuntur. Capros et capras a carpentis virgultis quidam dixerunt. Alij quod capret aspera. Nonnulli a crepitu cruoris. vnde eas creas vocitatas. quae sunt caprae agrestes. quas graeci per eo quod acutissime videant ἀπὸ τοῦ ἰερέως id est dorcas appellauerunt. Mozas enim in excelsis montibus. et quis de longinquo videtur tamen omnes qui veniunt. Eadem autem et caprae. eadem ibices. quasi auices. eo quod instar auium ardua et excelsa teneant. et in sublimibus inhabitent. ita ut de sublimitate vir humanis obtutibus pateat. vnde et meridiana pars ibices aues vocat quod nili fluentis inhabitant. Hec itaque animalia ut diximus in petris altissimis commorantur. ut si quando ferax vel hominum aduersitatem persenserint de altissimis saxorum cacuminibus sese precipitantes. in suis se cornibus illesas suscipiunt. Cerui dicti apotunceraton. id est a cornibus. Cerata enim graece cornua dicuntur. hi serpentium inimici. cum se grauatos infirmitate persenserint. spiritum narium eos extrahunt de cauernis. et supata prout veneni eorum pabulo reparant. Dictamum herbam ipsi perdidit. Nam ea pastus excutiunt acceptas sagittas. Mirantur autem sibilum fistularum. erectis auribus acute audiunt. summissis nihil. si quando imensa flumina vel maria transnatant. capita clunibus praecedentibus supponunt. sibi quoque iuicem succedentes. nullum laborem ponderis sentiunt. Tragelaphi a graecis nominati. qui dum eadem specie sunt ut cerui. villosos tamen habent armos. ut hirci. et menta prouissis hirta barbis. qui non alibi sunt quam circa phasidem. Minuli filij sunt ceruorum ab inuere dicti. quia ad nutum matris abscondunt. Damula vocata quod de manu effugiat. timidum animal et imbelles. de quo Marcialis: Dete timeat aper. defendunt cornua ceruum. Imbelles damae. quid nisi praeda sumus. Lepus quasi leuipes. quia velociter currit. Tamen et graece per cursu. lagos dicitur. velox est enim animal et satis timidum. Luniculi genus agrestium animalium. dicti quasi caniculi. eo

q̄ canū indagine capiantur uel excludant̄ a speculicis. Sus dicta q̄ pascua subigat. id est trā subacta escas inquirat. Terres q̄ grādes habeat vires. Porcus quasi sporcus. Ingurgitat enī se ceno. luto imergit. limo illinit. **H**orarius: Et amica luto sus. hinc etiā spurcicia uel spuri nūcupatur. Porcorū pilos setas vocam⁹. et setas a sue dictas. a quib⁹ et furores vocantur q̄ ex feris suant. id est consuunt pelles. Aper a feritate vocat⁹. ablata f littera et subrogata p. Unde et apud grecos syagros. id est ferus dicit⁹. Omne enī qd ferū est et imite. abusive agreste vocam⁹. **I**uuenius dicit⁹ eo q̄ iuuare incipiat huius vsus in excolēda trā. uel quia apud gentiles ioui semp ubiq̄ iuuenius imolabat. nūq̄ taurus. Nam in victimis etiam etas considerabat. **T**aurus grecū nomē est. sicut et bos. **I**ndicis tauris color fulu⁹ ē. volucris p̄nititas. pilis in contrariū versis. caput circūflectit flexibilitate qua volunt. tergi duritia omne telū respuū imiti feritate. **B**ouem greci boeten dicūt. **H**unc latini trionē vocāt eo q̄ terrā terat. quasi terionē. **N**euius: **T**rionū hic moderato: rusticus. cui⁹ latitudo pellū a mēto ad crura. **P**alcaria dicunt a pelle ipsa. quasi pellearia. qd ē generositatis in boue signum. **B**oum in socijs eximia pietas. Nam alter alteri inquit. cū quo ducere collo aratra consuevit. et frequēti mugitu piū testatur affectū si forte defecerit. **V**acca dicta quasi boacca. Est enim ex qualitate mobiliū nominū. sicut leo leona. draco dracena. **V**itulus et vitula. a viriditate vocati sūt. id est etate viridi: sicut virgo. **V**itula aut parua ē et nondū enixa. **N**ā enixa iuuenca ē aut vacca. **V**nbali vocati p̄ deriuationē q̄ sint similes boū. adeo idomiti. ut p̄feritate iugū cernicib⁹ nō recipiāt. **H**os africa pcreat. **T**ri agrestes boues sunt in germania habentes cornua in tantū prensa. ut regijs mensis insigni capacitate ex eis gerulē fiant. **C**amelis causa nomen dedit. siue q̄ qñ onerant⁹ ut breuiiores et humiliores fiant accubant. quia greci camī humile et breue dicunt. siue quia curuus est dorso. **C**amus enī verbo greco curuū significat. **H**os licet et alię regiones mittant h̄ arabia plurimos. **D**iferūt autē sibi. nam arabici bina tubera in dorso habent. reliquarū regionū singula. **D**romeda genus cameloꝝ est minozis quidē stature. sed velocioris cursus. vnde et nomē habet. Nam dromos grece cursus et velocitas appellatur. **C**entū enim et amplius miliaria vno die p̄gere solet. **D**ō aīal sicut bos et ouis et camelus ruminat. **R**uminatio aut dicta est a rumine eminēte gutturis parte. per quā dimissus cibus a certis animalibus reuocatur. **A**sinus et asellus a sedendo dicit⁹. quasi asedus. sed hoc nomen qd magis equis cōueniebat. ideo hoc animal sumpsit. quia prius q̄ equos caperent homines. huic p̄sidere ceperūt. **A**nimal quippe tardū et nulla rōne renitens. statim ut voluit sibi homo subtrauit. **O**nager interpretatur

asin⁹ ferus. **O**n quippe greci asinū vocant. agriā ferum. **H**os africa habet magnos et indomitos. et in deserto vagātes. **S**inguli autē feminarū gregibus p̄sunt. **N**ascentib⁹ masculis celant et resticulos eorū morsu deterruncant. qd cauētes matres eos in secretis locis occultant. **A**sinī arca dici dicti eo q̄ ab arcadia primum vecti sint magni et alti. **A**dinos aut asellus onagro plus necessarius est. quia et labroē tolerat et negligentia p̄pe modū nō recusat. **E**qui dicti. eo q̄ qñ quadrigis iungebantur equabantur. paresq̄ forma et similes cursu copulabant. **L**aballus a cauando dicit⁹. p̄pter qd gradieus vngula impressa. terrā concauet. qd reliqua animalia nō habent. **I**nde et sonipes q̄ pedib⁹ sonat. **V**iuacitas equorū multa. exultant enī in campis. odorantur bellum. excitant sonitu tubę ad p̄clū. voce accēsi ad cursum p̄uocantur. **D**olent enim cum victi fuerint. exultāt cū vicerint. **Q**uidam hostes i bello sentiūt. adeo ut aduersarios morsu petāt. **A**liqui autē p̄prios dños recognoscūt. obliti mansuetudinis si mutent. aliqui p̄ter dñm nullū dorso recipiūt. **I**nterfectis uel morientibus dñis multi lachrymas effūdunt. **S**olius equi ē p̄pter boiem lachrymari et doloris affectum sentire. **U**nde et in centauris equorū et huius natura p̄mixta ē. **S**olent etiā ex equorū meliticia uel alacritate euentū futurū dimicaturi colligere. **E**tas longeva equis p̄ficiis vnguis epioricis ac siculis: in annis vltra quinquaginta. breuior aut hispanis. ac humidis et gallicis frequens opinio est. **I**n generosis equis. ut aiunt veteres. quattuor expectantur: forma. pulchritudo. meritū. atq̄ color. **F**orma. ut sit validū corpus et solidū robori. cōueniēs altitudo. latus longū. substrictū. marime et rotundę clunes. pectus late patens. corpus omne musculorum densitate nodosum. pes siccus et cornu concauo cōsolidatus. **P**ulchritudo. ut sit eriguum caput. et siccin. pelle p̄pe ossibus adherēte. aures breues et argute. oculi magni. nares patule. et erecta ceruix. coma densa et cauda. vngularum soliditate fira rotunditas. **M**eritū. ut sit animo audax. pedibus alacer. trementibus membris. qd est indicium fortitudinis: quiq̄ ex sūma quiete facile concitetur. uel excitata festinatione nō difficile teneatur. **M**otus aut equi in auribus intelligit⁹. virtus i membris trementib⁹. **C**olor hic p̄cipue expectādus. badius aureus. roseus. myrteus. ceruinus. gilvus. glauc⁹. scutulatus. canus. cādidus. albus. guttatus. niger. **S**equenti autem ordine varius ex nigro badiosq̄ distinctus. reliquus varius color. uel cinereus deterrimus. **B**adium autem antiqui vadiū dicebāt. q̄ inter cetera aīalia fortius vadat. **I**pse ē. et spadix. quē fenicatū vocāt. et dicit⁹ spadix a colore palme. quā siculi spadicā vocant. **G**lauc⁹ nō est veluti pictos oculos habens. et quodā splendorē perfusus. **N**am glaucum veteres dicebant albū. **G**ilvus autem melin⁹ color est subalbidus.

Buttatus albus-nigris internuenientib⁹ punctis. Candidus autem et albus inuicem sibi differunt. Nam albus cum quodam pallore est-candid⁹ non niuens et pura luce perfusus. Lanus dictus qui ex candido colore et nigro est. Scutulatus vocatus propter oculos quos habet candidos inter purpureos. Varius quod vias habeat colorum imparium. Qui autem albos tantum pedes habent petuli appellantur-qui frontem albam-calidi. Lervinus est quem vulgo guaranem dicunt. Eranem idem vulgus vocat-qui in modum crei sit coloris. Myrteus autem est-pressus in purpura. Dolinus autem dictus-qui sit color eius de asino-idem et cinereus. Sunt autem hi de agresti genere orti-quos equiferos dicimus et proinde ad urbanam dignitatem transire non possunt. Mauron niger est. Nigrum enim greci mairon vocant. Mannus non equus breuior est-que vulgo brunicum vocant-vel brunium. Ueredos antiqui dixerunt-qui veherent redas-id est ducerent-vel qui vias publicas currant per quas et redas ire solitum erat. Equorum tria sunt genera. Unum generosum preliis et oneribus aptum. Alterum vulgare atque gregarium ad vehendum non ad equitandum aptum. Tertium ex mixtione diuersi generis ortum-quo etiam bigenerum dicitur-qui ex diuersis nascitur-ut mulus. Mulus autem a greco tractum vocabulum habet- eo scilicet quod iugo pistorum subact⁹ tardas molendo ducat in gyrum molas. Iudei asserunt quod ana ab nepos esau equarum greges ab asinis in deserto- ipse fecerit primum ascendi-ut mulorum inde noua contra naturam animalia nascerentur. Onagros quoque ad bigamissos esse ad asinas- et ipsum istiusmodi repperisse concubitu-ut velocissimi ex his asini nascerentur. Industria quippe humana diuersum animal in coitu coegit- sicque adulterina commixtione genus aliud repperit- sicut et iacob contra naturam colorum similitudines procurauit. Nam tales fetus oues illi concipiebant- quales umbras arietum desuper ascenditum in aquarum speculo contemplabantur. Denique et hoc ipsum in equarum grege fieri fertur- ut generosos obijciant equos visibus concipientium- quo eorum similes concipere et creare possint. Nam et columbarum dilectores depictas ponunt pulcherrimas columbas istis locis quibus ille versantur- quo rapiente visu similes generent. Unde est quod quidam grauidas mulieres iubent nullos intueri turpissimos animalium vultus ut cenocfalos et simias- ne visibus occurrentes similis fetus pariant. Hanc enim feminarum dicunt esse naturam- ut quales prospexerint- siue mente conceperint in extremo voluptatis estu dum concipiunt- talem sobolem pereant. Etenim animal in usu venereo formas extrinsecas intus transmittit- eorumque satiata typis rapit species eorum in propria qualitate. In aiantibus bigenera dicuntur que ex diuersis nascuntur- ut mulus ex equa et asino- burdo ex equo et asina- hybride ex apris et porcis- tityrus ex oue et hirco- musino ex capra et ariete. Est autem dux gregis.

De bestiis Cap. II.

Bestiarum autem vocabulum proprie conuenit leonibus- pardis- tigris- lupis- et vulpibus- canibusque et similibus et ceteris que uel ore uel unguibus sentiunt- exceptis serpentibus. Bestie autem dicuntur a vi quam sentiunt. Ferre appellatur eo quod naturali utantur libertate et desiderio suo ferantur. Sunt autem libere earum voluntates- et huc atque illuc vagantur- et quo animus duxerit- eo feruntur. Leonis vocabulum ex greca origine inflexum est in latinum. Grece enim leon vocatur- et est nomen notum- quia ex parte corruptum. Leona non totum grecum est- sicut et dracena. Ut autem leona lea dicatur- usurpatum est a poetis. Leo autem grece latine rex interpretatur- eo quod sit princeps omnium bestiarum. Eius genus trifarium dicitur. Equibus breues- ac iuba crispa imbelles sunt- longi et coma simplici acriores. Animos eorum frons et cauda indicat. Virtus eorum in pectore- firmitas in capite. Septem autem a venatoribus terram contuentur- quo minus conspectis venabulis terreat. Rotarum timent strepitum- sed ignes magis. Cum dormierint vigilant oculi. Cum ambulat cauda sua cooperiunt vestigia sua ne eos venator inueniat. Cum genuerint catulum- tribus diebus et tribus noctibus catulus dormire fertur. Tunc deinde patris fremitu uel rugitu veluti tremefactus cubilis locus suscitare dicitur catulum dormientem. Circa hominem leonum natura est benigna- ut nisi lesi nequeant irasci. Daret enim eorum misericordia exemplis assiduus. Prostratis enim parant- captiuos obuios repatriare permittunt- hominem non nisi in magna fama interimunt. De quibus Lucratus- Scimusque leonum et. Tigris vocata propter velocem fugam. Ita enim nominant perse et medi sagittam. Est enim bestia variis distincta maculis- virtute et velocitate mirabilis- ex cuius nomine flumen tigris appellatur- qui rapidissimus sit omnium fluuiorum. Has magis hyrcania gignit. Panther dicitur siue quod omnium animalium amicus sit- excepto dracone- siue quia et sui generis societate gaudet- et ad eadem similitudinem quicquid accipit reddit. Pan enim grece omne dicitur. Bestia hec est minutis orbiculis supposita ita ut oculatis ex fuluo circulis nigra uel alba distinguatur varietate. Hec semel oio parturit- cuius causae ratio manifesta est. Nam cum in utero matris coaluere catuli- maturisque ad nascendum viribus pollent- odiunt temporem moras- itaque oneratam fetibus vulnam tanquam obstantem partui unguibus lacerant- effundit illa partum- seu potius dimittit- dolore cogente. Ita postea corruptis et cicatricosis sedibus genitale semine infusum non habet acceptum- sed irritum resilit. Nam Plinius dicit animalia cum acutis unguibus frequenter parere non posse. Utiant enim intrinsicse se mouentibus catulis. Pardus secundus post pantheram- est generis varium ac velocissimum et princeps ad sanguinem. Saltu enim ad mortem ruit. Leopardus ex adulterio leone et pardi nascitur- et tertia origine efficitur- sicut et Plinius in naturali historia dicit.

leonē cum parda. aut pardū cum leōna concūbere
 et ex utroq; coitu degeneres partus creari. ut mu-
 lus ex equa et asino. Rhinoceron a grecis vocat^r.
 latine interpretat^r in nare cornu. Idē et monoe-
 ron. id est unicomis. eo qd vnum cornu in media
 fronte habeat pedū quattuor. ita acutū et validū
 ut quicquid imperierit. aut ventilet aut perforet.
 Nā et cū elephantis sepe certamen habet. et i ven-
 tre vulneratū. psterit. Tante autē ē fortitudinis
 ut nulla venantiū virtute capiat. sicut asserunt
 qui naturas animalium scripserunt. virgo puella
 preponit quę venienti finitū aperit. i quo ille omni
 ferocitate deposita caput ponit. sicq; soporat^r ve-
 lut inermis capit. Elephantē greci a magnitu-
 dine corporis vocatū putant. qd formam montis
 preferat. Grece enim mons elepho dicit^r. Apud
 indos autē a voce barro vocat^r. Unde et vox eius
 barritus dicit^r. et dentes ei^r ebur. rostrū autē pro-
 moscida dicit^r. qm illo pabulū ori admouet. et est
 angui similis. vallo munitus eburneo. Hos bo-
 nes lucas vocabant antiqui romani. boues. quia
 nullū animal grandius videbant. lucas q; in lu-
 cania illos primos pyrrhus in pēlio obiecit ro-
 manis. Nā hoc genus animantis in rebus bel-
 licis aptū est. In eis enī perse et indi ligneis tur-
 ribus collocatis tanq; de muro iaculis dimicāt.
 Intellectu autē et memoria multa vigent. Brega-
 rim incedūt. motu quo valent saluant homines.
 murē fugiūt. auersi coeunt. quādo autē parturiūt
 in aquis uel in insulis dimittūt fetus. ppter dra-
 cones q; inimici sunt et ab eis implicari necantur
 Biennio autē portant fetus. nec amplius qd semel
 gignūt. nec plures s; tm vnum. Viuūt autē annos
 trecentos. Apud solani africā et indiā elephanti
 prius nascebant. nūc sola eos india gignit. Gry-
 phes vocat^r. qd sit aial pēnatū et quadrupes. Hoc
 genus ferarū in hypboreis montib^r nascit^r. omni
 parte corporis leones sunt. alis et facie aquilis si-
 miles. equis vebementer infesti. Nā et homines
 viuos discerpunt. Cameleon nō habet vnū colo-
 rem sed diuersa varietate conspersus. ut pardus.
 Dicitur autē ita. eo qd camelī similitudinē habet et
 leonis. bui^r cameleontis corpusculum ad colores
 quos videt facillima conuersione variat. qd ani-
 maliū alioz nō est ita ad conuersionē facilis cor-
 pulentia. Cameleopardus dicitur qd dum sit ut
 pardus albis maculis supaspersus. collo equo si-
 milis. pedibus bubalis. capite tm canelo similis.
 hunc ethiopia gignit. Linx dicitur q; in lupoz
 genere numerat^r. bestia maculis distincta terga ut
 pardus. s; similis lupo. Unde et ille licos. iste linx
 bui^r vrinam conuerit in duritiā preciosi lapidis
 dicit^r qui liguri^r appellat^r. qd et ipsos linceos sentire
 hoc documēto pbat^r. Nā egestū liquorē hare-
 nis inquantū potuerint conegūt inuidia quādā
 nature. ne talis egestio trāseat in vsuū humanū.
 Linceos dicit^r Plini^r extra fetū vnū nō admittere
 secundū. Castores a castrando dicti sunt. Nam

testiculi eoz apti sunt medicaminib^r ppter qd cum
 presenserint venatozē ipsi se castrant et moribus
 vires suas amputāt. De quib^r Cicero in scauria-
 na. redimūt se a parte corpis. ppter qd maxime ex-
 petunt. Iuuenalis. Qui se eunuchū ipse facit. cu-
 piens euadere damna testiculi. Ipsi sunt et fibri q
 etiam pontici canes vocant^r. Ursus ferē dictus. qd
 ore suo formet fetus. quasi orsus. Nam aiunt eos
 informes generare partus. et carnē quādā nasci
 quā mater lambiēdo in membra componit. vnde
 est illud: Sic format lingua fetū cū. prulit vrsa.
 S; hoc imaturitas partus facit. Deniq; .xxx. die
 generat. vnde cuenit. ut precipitata fecūditas in-
 formis. pcreet. Ursorū caput inualidū. vis maxi-
 ma i brachijs i et lumbis. Unde interdū erecti in-
 sistunt. Lupus greca deriuatiōe in linguā nostrā *lupus*
 tranfferit. Lupos enī illi licos dicit^r. Licos autem
 grece. a morib^r appellat^r qd rabie rapacitatē quęq;
 inuenerit trucidet. Alij lupos vocatos aiunt. qsi
 leopos qd quasi leoni ita sit illi virtus in pedib^r.
 vnde quicqd pede presserit. nō viuit. Rapax autē
 bestia et cruoris appetens. De quo rustici aiūt. vo-
 cem hominē pdere si cū prior lupus viderit. Un-
 de et subito tacenti dicit^r lupus i fabula. Eerte si
 se p visū senserit. deponit feritatis audaciā. Lu-
 pi toto anno nō ampli^r qd diebus. xij. coeūt. famē
 diu portant. et post longa ieiunia multū deuorāt.
 Lupos ethiopia mittit ceruice iubatos. et tanto
 varios. ut nullū colorem dicant illis abesse. Ca-
 nis nomen latinū greca etymologiā videt^r habe-
 re. Grece enī cinos dicit^r. licz eū quādā a canore la-
 tratus appellatū estimēt. eo qd in sonet. vnde et ca-
 nere. Nihil autē sagacius canib^r. Plus enī sensus
 ceteris animalibus habet. Nāq; soli sua nomi-
 na recognoscūt. dños suos diligūt. dominoz te-
 cta defendūt. p dñis suis se morti obijciūt. volū-
 tarie cū domino suo ad prēdā currūt. corpus do-
 mini sui etiā mortuum nō relinquūt. Quozū po-
 stremo natura ē extra homines esse nō posse. In
 canibus duo sūt expectāda. aut fortitudo aut ve-
 locitas. Catuli abusive dicunt^r quarūlibet bestia-
 rū filij. Nam catuli ppe canū sūt. p diminutio-
 nem distincti. Licisci autē dicunt^r. ut ait Plinius
 canes nati ex lupis et canib^r cum inter se forte mi-
 scent^r. Solent et inde feminas canes noctu in sil-
 uis alligatas admitti ad tigres bestias. a quibus
 insiliri et nasci ex eodē fetu canes adeo acerrimos
 et fortes. ut complexu leones prosternant. Vul-
 pes dicta quasi volupes. Est enī volubilis pedi-
 bus et nūq; rectis itinerib^r. s; tortuosis anfracti-
 bus currit. fraudulentū aial. insidijsq; decipiēs.
 Nā dū nō habuerit escā fingit mortē. sicq; descē-
 dentes quasi ad cadauer volucres rapit et deuor-
 rat. Simiē grecū est nomen. id est pressis narib^r.
 Unde et simias dicim^r. qd suppressis narib^r sint. et
 facie fēda. rugis turpiter follicatib^r. licz et capel-
 larū sit pressum habere nasum. Alij simias latino
 arbitrantur sermone vocatas. eo qd multa in eis

similitudo rationis humane sentit. h. falsum est. Heclementoz sagaces noua luna exultant. media et caua tristant. Scetus quos amat ante se gestant. neglecti circa matrem herent. Horum genera quinq; sunt. ex quib; circopetici caudas habent. Simia eni cum canda est quam quidam duram vocant. Sfinge villosa sunt comis. manibus prominentibus. dociles ad feritatis obliuionem. Lenocephali. et ipsi similes simijs. h. facie ad modum canis. unde et nuncupati. Saryri facie admodum grata. et gesticularis motibus inquieti. Callitrices. toto pene aspectu a ceteris distant. Sunt eni in facie producta barba. et lata cauda. Leontofonos. bestia modica. et ex eo ita vocata. quia capta erurit. eiusque cinere asperse carnes. et posite per compita semitaz leones necant si quantulumcuq; ex illis sumpserint. Strix animal in africa berinatij simile. vocatum a spinarum stridore quas tergo laratas emittit et canes insequentes vulnerat. Enydros bestiola ex eo nuncupata quia in aquis verset. et maxime in nilo. Que si inuenerit dormientem crocodilum. volutat se in latus primum et intrat per os eius in ventrem et carpens omnia interiora eius erit viua de visceribus crocodili ipso mortuo. Hic neomon grece vocatur eo quod odore suo et salubria ciborum et venenosa prodant. De quo Draconti ait. Predicit suillus vim cuiuscunq; veneni. Suillus autem a seris est nuncupatus. Hic etiam serpentes insequit. qui cum aduersus aspidem pugnat. caudam erigit. quam aspis maxime obseruat. quasi minantem. ad quam cum vim suam transfert decepta corrumpt. Musio appellatus quia muribus infestus sit. Hunc vulgus captum a captura vocat. Alij dicunt quia captat. id est videt. Nam tanto acute cernit ut fulgore luminis noctis tenebras superet. Unde et a grecis venit catus. id est ingeniosus. αἰτὸ τοῦ καίειν. Furo a furuo dictus. unde et fur. Tenebrosos eni et occultos circinulos effodit. et eicit preda quam inuenerit. Mello uel quia sit rotundissimo melle. uel quia fauos petat. et assidue mella capret.

M De minutis animantibus Cap. III. Ut pusillum animal. greci illi nomen est. quicquid vero ex eo trahit latinum sit. Alij dicunt mures quia ex humore terre nascantur. Nam mus terra. unde et humus. His in plenilunio iecur crescit. sicut quedam maritima augent. que rursus decrescente luna deficiunt. Sorex latinum est eo quod rodatur. et in modum ferre precipitat. Antiqui autem soricem sauricem dicebant. sicut et clodum claudum. Mustela dicta. quasi mus longus. Nam telum a longitudine dictum. Hec ingenio subdola in domibus ubi nutrit catulos suos transfert mutatque sedem. Serpentes etiam et mures persequitur. Duo autem sunt genera mustelarum. Alterum eni siluestre est. distans magnitudine. quod greci ictidas vocant. alterum in domibus oberrans. Falso autem opinantur qui dicunt mustelam ore concipere. aure effundere partum. Musaraneum; cuius morsus araneus est in sardinia ani-

mal periculum. araneus forma. cui morsus precipitatur recta. que solifuga dicitur. quia diem fugiat. In metallis argentarius plurima est. occulta reptans et per imprudentiam supsedentibus pestem facit. Talpa dicta. quia sit damnata cecitate perpetua et tenebris. Est enim absque oculis. semper terram fodit; et humum egerit. et radices subter frugibus comedit. quam greci assalam vocant. Glires dicti sunt. quia pingues eos efficit somnus. Nam gliscere dicimus crescere. Hec mecum tota dormiunt. et immobiles quasi mortui iacent. tempore estiuo reuiuiscunt. Meritius animal spinis cooperitum. quod exinde dicitur notatum. eo quod subrigit se quando spinis suis claudit. quibus undique prectus est contra insidias. Nam statim ut aliquid presenserit. primum se subrigit. atque in globum conuersus. in sua se arma recolligit. Huius prudentia quedam est. Nam dum absciderit viam de vite. supinus sese volutat super eam et sic eam exhibet natis suis. Brillus. nomen a sono vocis habet. Hic retro ambulat. terram terebrat. stridet noctibus. Venat cum formica circumligata capillo in cauerna eius coniecta afflata per puluere. ne se abscondat. ita formice complexibus trahit. Formica dicta eo quod ferat micas farris. cuius solertia multa. Providet enim in futurum. et preparat estate quod hyeme comedat. In messe autem eligit triticum. hordeum non tangit. Dum pluit ei super frumentum. totum eicit. Dicunt in ethiopia esse formice ad formam canis. que harenas aureas pedibus erunt. quas custodiunt ne quis auferat. captantesque ad necem persequuntur. Formiceleon ob hoc vocatus quia est uel formicarum leo uel certe formica pariter et leo. Est enim animal paruum formicis satis infestum. quod se in puluere abscondit. et formicas frumenta gestantes interficit. Proinde autem leo et formica vocatur. quia alijs animalibus ut formica est. formicis autem ut leo est.

A De serpentibus Cap. IIII. Anguis vocabulum omnium serpentium genus. quia plicari et contorqueri potest. et inde anguis quia angulosus sit et nunquam rectus. Angues autem apud antiquos per gentes lucoz erant habitari semper. unde et Persius. Pinge duos angues pueri sacer est lucus. Colubrum constat ab eo dictum quia colat umbras. uel quia in lubricos tractus flexibus sinuosis labitur. Nam lubricum dicitur quicquid labitur dum tenet. ut piscis et serpens. Serpens autem nomen accepit. quia occultis accessibus serpit. non aptis passibus sed squamaz minutissimis nifibus repit. Illa autem que quattuor pedibus nituntur. sicut lacerte et stelliones. non serpentes sed reptilia noiantur. Serpentes autem reptilia sunt. quia ventre et pectore reptant. Quorum tot venena. quot genera: tot perniciet. quot species: tot dolores. quot colores habentur. Draco maior cunctorum serpentium siue omnium animantium super terram. Hunc greci draconem vocant. Unde et derivatum est in latinum ut draco diceretur. quia sepe a speluncis abstractus. fert in aerem concitatus propter eum aer. Est autem cristatus.

ore paruo. 7 arctis fistulis. p quas trahit spiritū 7 linguam ererat. Uim aut non in dentibus. sed in cauda habet. 7 verberare potius q̄ rictu nocet. In/ norius aut est a venenis. h̄ ideo huic ad mortē fa ciendā venena nō esse necessaria. q̄ si quē ligane/ rit occidit. A quo nec elephas tutus est sui cor/ poris magnitudine. Nā circa semitas delitescēs p quas elephanti solito gradiunt. crura cor/ poris illigat. ac suffocatos perimit. Signū autem in ethiopia 7 in india. in ipso incēdio iugis estus Basiliscus gr̄ce latine interpretat̄ regulus. eo q̄ rex serpentū sit. adeo ut cū vidētes fugiant. quia olfactu suo eos necat. Nam 7 hominē si aspiciat interimit. Siquidē ad ei⁹ aspectū nulla avis vo/ lans illesa trāsit. h̄ q̄uis pcul sit. ei⁹ ore combusta deuorat. A mustelis tū vincit. quas illic boies in/ ferūt cauernis. in quib⁹ delitescunt. Itaq; ea visa fugit quē illa psequit̄ 7 occidit. Nihil enī parens ille rerū sine remedio cōstituit. Est aut longitudi/ ne semipedalis albis maculis linear⁹. Reguli aut siē scorpiōnes arentia quēq; sectant. 7 postq̄ ad aq̄s venerint ibiq; aliquē momorderint. hydro/ phobas 7 lymphaticos faciūt. Sibilus idē est q̄ 7 regulus. Sibilō enī occidit. anteq̄ mordeat uel exurat. Vipera dicta q̄ vi pariat. Nā cū venter ei⁹ ad partū intumuerit caruli nō expectantes ma/ turā naturę solutionē corosis ei⁹ laterib⁹ vi erū/ punt cū matris interitu. Lucan⁹. Viperci cocunt abrupto corpore uati. Fertur aut q̄ masculus ore inserto viperę semen expuat. Illa aut ex volupta/ te libidinis in rabie versa caput maris ore rece/ ptū p̄cidit. Ita sit ut parens vterq; pereat. ma/ sculus dū coit. femina dū parurit. Ex vipera aut fiūt pastilli qui tyriaci vocāt a gr̄cis. Aspis vo/ cata q̄ morfu venena imittat 7 aspergat. Ios enī gr̄ci venenū dicūt. 7 ide iaspis q̄ morfu venena/ to interimat. Hui⁹ diuersa genera 7 species 7 dis/ pares effectus ad nocendū. Ferē at aspis cū cepe/ rit pati incantatorē. qui eā quibuscūq; carminibus p̄p̄is euocat. ut eā de cauerna producat. illa cum exire noluerit. vnā aurē i terrā p̄mit. alterā cau/ da obtinrat 7 operit. atq; ita voces illas magicas nō audiēs. nō erit ad icantantē. Diplas gen⁹ aspi/ dis. qui latine situla dicūt. q̄ quē momorderit siri perit. Hypnalis gen⁹ aspidis. dicta q̄ somno ne/ cat. Hanc sibi cleopatra apposuit. 7 ita morte q̄si somno soluta ē. Emoruois aspis nūcupat. q̄ san/ guinē sudet q̄ ab eo morsus fuerit. ita ut dissoluę venis. quicqd vitę est p sanguinem euocet. Brece enī sanguis h̄cīma dicitur. Prestet aspis semp ore patenti 7 vaporanti currit. Cui⁹ poeta sic memi/ nit. Itaq; distendens auidus fumantia p̄stet. Hic quē p̄cussit. distendit. enormiq; corpulētia necat. extuberatū enī putredo sequit̄. Septabifi/ cus aspis. qui dū momorderit hominē statim cū consumit ita ut liquefiat totus in ore serpentis. Ceraustes serpens dictus eo q̄ in capite cornua ha/ beat similia arietū. Kερατα enī gr̄ci cornua vo/

cant. sūt aut illi quadrigemina cornicula quozum ostentationē veluti cscā illiciens sollicitata aialia perimit. Totū enī corpus harenis regit nec vllū indiciū sui p̄bet. nisi ea ex p̄te qua iuitas aues uel animalia capit. Est aut flexuosus plus q̄ alij serpētes. ita ut spinā habere nō videat̄. Scitalis serpens vocat⁹ est eo q̄ tanta p̄fulget tergi va/ rietate. ut notaz gratia retardet aspicientes. 7 q̄ reptando pigrior est. quos assequi nō valet. mira/ culo sui stupētes capit. Tanti aut feruoris est. ut etiā hyemis tempore exuias corpis feruentis ex/ ponat. De quo Lucan⁹. Et scitale sparsis etiā nūc sola p̄uinis. exuias positura suas. Amphibena. dicta eo q̄ duo capita habeat. vnū in loco suo. al/ terū i cauda. currens ex vtroq; capite tractu cor/ poris circulato. Hęc sola serpentū frigori se com/ mittit. prima oīz p̄cedens. De qua idē Lucanus Et grauis i geminū vergens caput amphibena. Cui⁹ oculi lucent veluti lucernę. Enidris coluber in aqua viuēs. Gr̄ci enī hydor. aquā vocāt. Hy/ dros aquatilis serpēs. a quo icti obturgescūt. cui⁹ quidā morbū boam dicūt. eo q̄ fimo bouis reme/ die. Hydra draco multozū capitū. qualis fuit in lerna palude prouintię arcadię. hęc latine excedra. dicūt. q̄ vno ceto tria capita exercebat. h̄ hoc fa/ bulosum est. Nam constat hydrā locū fuisse eno/ mentē aquas vastantes vicinā ciuitatē. i quo vno meatu clauso multi crumpebat. Qd hercules vi/ dens. loca ipsa exussit 7 aque clausit meat⁹. Nam hydra ab aqua dicta ē. Chelydros serpēs quasi chersydros dicit. quia 7 in aquis 7 in teris mo/ ratur. Nam χερσον dicūt gr̄ci terrā. ὕδωρ aquam. hic p quā labit terrā. fumare facit. quē sic Ouer describit. Seu terga expirant spumantia virus. seu tra fumat. teter qua labit anguis. Et Lucanus. Tractiq; via fumate chelydri. Semp enī directus ambulat. Nā si torserit se dum cur/ rit statim crepat. Kinatrix serpens aquā veneno inficiēs. In quocūq; enī fonte fuerit veneno cum imiscet. De quo Lucan⁹. Kinatrix violator aque Ceneris serpens inflexuosa quę semp iter rectum efficit. De qua Lucanus. Et semp recto lapsurus limite ceneris. Parias serpens quę semp in cauda ambulat. 7 sulcū facere videt̄. De quo idem Luca/ nus. Quo contemptus iter cauda sulcare parias. Boas anguis italię imensa mole p̄sequit̄ greges armentozum 7 bubalos. 7 plurimo lacte irriguis vberib⁹ se inectit. 7 suggens interimit atq; inde a boū populatione boas nomen accepit. Jaculus serpens volans. de quo Lucanus. Jaculiq; volu/ cres. Exiliūt enī in arboribus 7 dū aliquod ani/ mal obuiū fuerit iactant se sup illud 7 perimunt. Unde 7 iaculi dicti sunt. In arabia autem ser/ pētes sunt cum aliis quę sirenē vocant. quę plus currunt ab equis. h̄ etiam 7 volare dicunt. quozū tantū virus est. ut morsum ante mors insequatur q̄ dolor. Obites dicta q̄ colorem arenę habeat. De q̄ poeta. N̄ paruis pictus maculis thebanus

obites concolor: erutis atq; indiscret⁹ barenis ad-
 motus. Seps erigua serpens. que nō solam co: p⁹
 sed et ossa veneno consumit. Cuius poeta sic me-
 minit. Ossaq; dissoluens cum corpore tabificus
 seps. Dipsas serpens tantę eriguitatis fert. ut cū
 calcatur nō videatur. Cuius venenum ante extin-
 guit q̄ sentiat. ut facies p̄uentā morte nec tristi-
 ciā inducat morituri. De q̄ poeta. Signiferū iu-
 uenē ryrheni sanguinis aulū. totā caput retro
 dipsas calcata momordit. Uir dolor aut sensus
 dentis fuit. Salpinga serpens ē que nō videt. Le-
 cula dicta ppter q̄ parua sit. et nō habeat oculos.
 Centūpeda a multitudine pedum dicta. Bruchus
 est cuius pene totum corpus in ventre colligitur.
 Lacertus reptilis genus est. vocatus. ita q̄ bra-
 chia habeat. Genera lacertoꝝ plura ut botrax.
 salamandria. saura. stellio. Botraca dicta q̄ ranę
 habeat faciem. Nam gręci ranam botracam vo-
 cant. Salamandria vocata. q̄ contra incēdia va-
 leat. cuius inter omnia venenata vis maxima est
 Lētera enī singulos feriūt. hęc plurimos pariter
 interimit. Nam si arbori irrepsit. omnia poma
 inficit veneno et eos qui eos ederint occidit. qui
 etiā si uel in puteū cadat vis veneni eius potantes
 interficit. Ista contra incendia repugnās. ignes
 sola animalū extinguit. Uiuir enī i medijs flam-
 mis sine dolore et consumptiōe. et nō solum q̄ nō
 v: it. sed extinguit incendium. Saura lacertus q̄
 quando senescit cecant oculi eius. et intrat in fo-
 ramen parietis aspicientis contra orientē. et or-
 to sole intendit et illuminat. Stellio de colore in-
 ditum nomen habet. Est enim tergo: pictus lu-
 centibus guttis in modum stellaz. De quo Qui-
 dius. Aprumq; coloris nomen habet. varijs stel-
 latus corpore guttis. Hic aut scorpiionibus adeo
 contrarius tradit ut viso eo pauorem his afferat
 et torporem. Sūt et alia serpentū genera. ut ad-
 modicę. elephantię. chamedracontes. Postremo
 quantus nominū tantus mortū numerus. Dēs
 autem serpentes natura sua frigidi sūt. nec percu-
 tiūt. nisi quando calescūt. Nam quando sunt fri-
 gidi nullum tangūt. Unde et venena eozum plus
 die q̄ nocte nocent. Torpent enim noctis algore
 et merito. q̄ frigide sunt nocturno rore. In se enī
 adducunt vaporem corporis gelide pestis. et natu-
 ra frigide. Unde et hyeme in nodos torquentur.
 estate soluant. Inde est q̄ dum quisq; serpentium
 veneno pcutit. primū obtupescit. et postea ubi in
 illo calefactum ipsum virus exarserit. statim ho-
 minē extinguit. Venenū autem dictum. eo q̄ per
 venas vadit. Infusa enim pestis eius p venas ve-
 getatione corporis aucta discurrit. et animā extin-
 guit. Unde nō potest venenū nocere nisi homi-
 nis tetigerit sanguinē. Lucanus. Noxia serpen-
 tium est admixto sanguine pestis. Omne autem
 venenū frigidum est. et ideo anima que ignea est
 fugit venenū frigidum. In naturalib⁹ bonis que
 nobis et irrationabilibus animantibus videmus

esse cōmunia. viuacitate quadam sensus serpens
 excellit. Unde et legit in genesi: Serpens autem
 erat sapientior omnib⁹ pecoribus terre. Dicit au-
 tē Plinius si creditur. q̄ serpentis caput. etiam si
 cum duobus euaserit digitis nihilominus vinit.
 Unde et totum corpus obijcit pro capite ferienti-
 bus. Anguib⁹ vniversis hebes visus est. Raro
 in aduersum contuentur. nec frustra. cum oculos
 nō in fronte habeant. sed i temporibus adeo ut
 citius audiant q̄ aspiciant. Nullum autem ani-
 mal in tanta celeritate linguam mouet ut serpens
 adeo ut triplicem linguam habere videatur cum
 vna sit. Serpentium humida sunt corpora. adeo ut
 quāq; cūnt viam humore designent. Vestigia ser-
 pentium talia sunt. ut cū pedibus carere videan-
 tur. costis tamen et squamarū nifibus repāt. quas
 a sūmo gutture vsq; ad imam alium parili mo-
 do dispositas habent. Squamis enim quasi vn-
 guibus. costis quasi cruribus innitunt. Unde si
 in qualibet corporis parte ab alio vsq; ad caput
 ictu aliquo collidatur. debilis reddita cursum ha-
 bere non possit. quia vbicunq; ictus ille inciderit
 spinam soluit p quam costarum pedes et motus
 corporis agebantur. Serpentes autem diu uiue-
 re dicunt. adeo ut deposita verere tunica senectu-
 tem deponere. atq; i iuuentutē redire perhibean-
 tur. Tunicę serpentum eruię nuncupantur eo q̄
 his quando senescunt sese eruiunt. quibus eruti in
 iuuentutem redeunt. Dicuntur autem eruię et in-
 duie. q̄ eruiunt et induuntur. Pythagoras di-
 cit de medulla hominis mortui que in spina ē ser-
 pentem creari. quod etiā Quidius in metamor-
 phoseozum libris cōmemorat dicens: Sunt qui
 cum clauso putrefacta est spina sepulchro mutari
 credant humanas angue medullas. Quod fieri
 dicitur merito. cuenit. ut sicut per serpentem mors
 hominis. ita et per hominis mortē serpens. Ser-
 tur autem q̄ serpens hominem nudum nō sit au-
 sus attingere.

De vermibus Cap. v.

Vermis est animal quod plerūq; de car-
 ne uel de ligno uel de quacūq; re terrena
 sine villo cōcubitu gignitur. licet nōnūq;
 et de ovis nascantur ut scorpio. Sūt autem ver-
 mes aut terre. aut aque. aut aeris. aut carniū. aut
 frondium. aut lignozum. aut vestimentozū. Ara-
 nea vermis aeris. ab aeris nutrimento cognomi-
 nata que eriguo corpore longa fila deducit. et te-
 le semp intenta. nūq; desinit laborare. ppter su-
 stinens in suo labore suspendiū. Sanguisuga ver-
 mis aquatilis: dicta q̄ sanguinē fugit. Potan-
 tibus enim insidiatur. cūq; illabitur faucibus uel
 ubi vspiam adheserit sanguinem haurit. et cum
 nimio cruore maduerit. euomit id quod hausit.
 ut recentiorē denuo fugat. Scorpio vermis ter-
 renus. qui porius vermib⁹ ascribitur nō serpen-
 tibus. aial arinatū aculeo. et ex eo gręce vocatū. q̄
 cauda figat. et arcuato vulnere venena diffundat.

Proprium est autē scorpionis q̄ manus palmam
nō feriat. Cantareda vermis terren⁹ qui huma/
no corpori statim ut fuerit applicat⁹ sui adustioe
vesicas efficit plenas humore. Multipes vermis
terrenus. ex multitudine pedū vocatus. qui con/
tra ictum contractus in globum complicat⁹. Na/
scitur sub petris ex humore ⁊ terra. Limax ver/
mis limi dictus q̄ in limo uel de limo nascat⁹. vn/
de ⁊ sordidus semp ⁊ imundus habet. Bombyx
frondiū vermis ex cui⁹ textura bombycinū con/
ficit⁹. Appellat⁹ autem hoc nomine. ab eo q̄ cua/
cuetur dum fila generat. ⁊ aer solus in eo rema/
neat. Eruca frondiū vermis oleribus uel pam/
pino inuoluta. ab erodendo dicta. cuius memi/
nit Plautus. imitatus nequam bestia ⁊ malefica
inuolutam in pampino. Implicat se eadem. nec
aduolat ut locusta. ut huc illucq; discurrens. se/
mipasta dimittat. sed pmanet perituris frugibus
⁊ tardo lapsu pigrisq; moribus vniuersa consu/
mit. Teredonas greci vocant lignorum vermes
q̄ terendo edant. Hos nos termites dicim⁹. Ita
enī apud latinos ligni vermes vocant⁹ quos teu/
pore inopporuno cese arbores gignunt. Linea
vestimentoz vermis dicta q̄ teneat. ⁊ eo vsq; in/
se deat. quo erodat. Inde ⁊ prinax. q̄ in eandem
rem identidem v:geat. Vermes carniū emigra/
neus. lumbricus. ascaride. costi. pediculi. pulices.
lender. tarmus. ricinus. vsia. cimex. Emigrane⁹
vermis capitis vocat⁹. Lumbric⁹ vermis intesti/
noz. dictus quasi lubricus q̄ labit. uel q̄ in lum/
bis sit. Ascaride. Costi. Pediculi vermes cutis. a
pedibus dicti. vnde ⁊ pediculosi dicunt⁹ quib⁹ pe/
diculi in corpore efferuescunt. Pulices nō vocati
sūt. q̄ ex puluere magis nutriant⁹. Tarmus ver/
mis est lardi. Ricinus vermis est canis. vocatus
eo q̄ heret in auribus canū. Linos enī grece ca/
nis est. Usia vermis est porci appellata quia vrit.
Nam vbi momorderit. adeo locus ardet. ut sta/
tim ibi vesice fiant. Cimex de similitudine cuius/
dam herbe vocatus. cuius fetore habet. Proprie
autē vermis in carne putrefacta nascit⁹. tinea i ve/
stimētis. eruca in olerē. teredo i ligno. tarmus in
larido. vermis nō ut serpens apertis passibus uel
squamarū nifibus repit. q̄ nō est illi spine rigo:
ut colubri. s; in directū co:pusculi sui partes gra/
datim porrigendo contractas contrahendo por/
rectas motū explicat sicq; agitat⁹ plabitur.

De piscibus Cap. vi.

Pisces dicti vnde ⁊ pecus a pascendo sci/
licet. Reptilia ideo dicunt⁹ hec que natāt
eo q̄ reptandi habeāt specie ⁊ naturam.
quis se in pfundū imergant. tñ in natando re/
puunt. vnde ⁊ David ait. Hoc mare magnū ⁊ spa/
ciosum manib⁹. illic reptilia quoz nō est numer⁹.
Anfinia sunt quedā genera piscium dicta. eo q̄
ambulandi in terris vsū. ⁊ natandi in aquis offi/
ciū habeāt. Anfi enī grece vtrūq; dicit⁹. id est q̄
in aquis ⁊ i terris viuūt ut focē crocodili. hippo-

tami. hoc est equi fluuiales. Decoribus autē ⁊ be/
stijs ⁊ volatilib⁹ ante hoīes noīa imposuerunt q̄
piscibus. q̄ prius visa sunt ⁊ cognita. Piscū nō
postea paulatim cognitis generib⁹ noīa instituta
sūt. aut ex similitudine terrestriū animalū aut ex
specie ppria sine moribus seu colore uel figura aut
sexu. Ex similitudine terrestriū. ut ranę ⁊ leones
⁊ vituli ⁊ nigri meruli ⁊ pavi diuerso colore dorso
⁊ collo picti. ⁊ turdi albovarij. ⁊ cetera que sibi
iuxta species terrestriū animalū noīa vendica/
runt. Ex morib⁹ terrestriū. ut canes in mari a ter/
renis. canibus nuncupati q̄ mordeant. ⁊ lupi q̄
improba voracitate alios psequant⁹. A colore. ut
ymbre q̄ colore ymbre sunt. ⁊ anate q̄ in capite
auri colore habent. ⁊ varij a varietate. quos vul/
go tructas vocant. A figura. ut orbis. q̄ rotun/
dus est. totusq; in capite constat. ⁊ solea q̄ sit in/
star calciamentoz solijs. A sexu. ut musculus q̄
sit balene masculus. Eius enī coitu concipere bec
belua phibet. Hinc ⁊ musculi cochlear q̄rū lacte
conciunt⁹ ostres. Balene aut sunt inmensę magni/
tudinis bestię. ab emittēdo ⁊ fundēdo aquas vo/
cate. Ceteris enī bestijs maris altius iaciūt vn/
das. Βαλλειν enī grece emittere dicitur. Ete/
dicte τὸ κητος κει τὰ κητη. hoc ē ob imani/
tem. Sūt enī ingentia genera beluarū ⁊ equalia
montiū corpora. qualis cetus excepit ionā. cuius
aluus tantę magnitudinis fuit. ut instar obrine/
ret inferni. dicente ppheta ⁊ exaudiuit me de ven/
tre inferni. Equi marini q̄ prima parte equi sunt
postrema soluunt⁹ in piscē. Vocas dicūt esse bo/
ves marinos quasi boacas. Cerulei a colore ap/
pellati. Nā ceruleū est viride cū nigro ut est ma/
re. Delphines certū habent vocabulum q̄ voces
hominū sequant⁹. uel q̄ ad symphoniā gregatim
conueniāt. Nihil in mari veloci⁹ istis. Nā ple/
rūq; salientes naues transuolant. Quando autē
preludūt in fluctib⁹ ⁊ vndaz se motib⁹ saltu preci/
piti ferūt. tempestates significare vidēt. Hi pro/
prie simones noiant⁹. Est ⁊ delphinū gen⁹ in nilo
dorso serrato qui crocodilos tenera ventrium se/
cantes interimūt. Porci marini qui vulgo vocāt⁹
suilli. qui duth escam querūt. more suis terrā sub
aquis fodiūt. Circa guttur enī habent oris offi/
ciū. ⁊ nisi rostrū barenis imergāt. saltū nō colli/
gant. Corui a cordis voce dicti. q̄ grūniunt pe/
ctore. suazq; voce pditi capiunt⁹. Linni grecū no/
men habent. Hi ingrediunt⁹ veris tpe. intrāt de/
xtero latere. leuo exeūt. Hoc inde credunt⁹ facere q̄
dextris oculis acutius videāt q̄ sinistris. Gladi⁹
dicit⁹. eo q̄ rostro maio:ri nato sit. ⁊ ob hoc naues
pfossas mergit. Serra nūcupata q̄ serratā cristā
habet. ⁊ subter natans naue secat. Scorpio dicit⁹
q̄ ledit dū manu tollit. Tradunt decem cancris
cū oīmi manipulo alligatis. oēs qui ibi sūt scoz/
piones ad eū locū congregari. Aranea genus pi/
scis. dicit⁹ q̄ aure feriat. Habet enī stimulos. de
quibus pcutit. Crocodilus a croceo colore dictus

gignitur in nilo. animal quadrupes in terra et in aquis valens. longitudine plerumque viginti cubitorum. dentium et unguium immanitate armatum. tantaque cutis duritia ut quavis fortium ictus lapidum tergo percussus sit non sentiat. Nocturne in aquis. die in humo quiescit. Quia in terra sonet. masculus et femina vices servant. Hunc pisces quidam serrata habentes cristam tenera ventrum defecantes interimunt. Solus ex animalibus superiorem maxillam mouere dicitur. Hippotam vocatur. quod sit equo similis. dorsum iuba et hinc in rostrum resupinato a primis dentibus. cauda tortuosa. ungulis binis. Die in aquis commoratur. nocte segetes depascit. et hunc nilus gignit. Sagrum quod greci sagrum ideo nuncupant. quod duos dentes habeat. ita ut ostreis in mari alant. Dentrin per multitudinem et granditatem dentium dicitur. Lepus a similitudine capitis nuncupatus. Lupum ut dictum est audivit appellavit piscem in capta ingeniosum. denique rete circumdatus ferre harenas arare cauda atque ita conditum transire rete. Mullus vocatur quod mollis sit atque tenerimus. cuius cibo traditur libidinem inhiberi. oculorum autem aciem hebetari. homines vero qui his sepe pasti sunt. piscem olent. Mullus in vino necatus hi qui inde biberint tedium vini habent. Mugilis nomen habet. quod sit multum agilis. Nam ubi dispositas senserit piscatorum insidias. confestim retrosum rediens ita transilit rete. ut volare piscem videas. Melanurus eo quod nigram caudam habeat et nigras pennas et in corpore lineas nigras. Melan enim greci nigrum vocant. Glaucus a colore dictus. eo quod albus sit. Greci enim album glaucon dicunt. Hic estate raro apparet. nisi tamen in nubilo. Timallus ex flore nomen accepit. Timum quippe flos appellatur. Nam dum sit specie gratus et sapore iocundus tamen sicut flos fragrat. et corpore odores aspirat. Escarus dictus. eo quod solus escam ruminare phibetur. Denique alij pisces non ruminant. Tradunt autem hunc ingeniosum esse. Namque inclusum nassis non fronte erumpere nec infestis vinumibus caput inferere. sed adversum candem ictibus crebris laxare fores. atque ita retrosum redire. Quod luctatum eius si forte alius escarus extrinsecus videat apprehensa mordicus cauda adiuuare nissus erumpentis. Sparus a lancea missili nomen accepit quod eiusdem figure sit. Terrestria enim prius inuenta sunt quam marina. Nam sparus est telum rusticorum missile a spargendo dictum. Australis piscis. siue quod aquarum undam ore suscipit siue quod tunc hic piscis oritur. quo tempore tendere in occasum plades ceperint. Amio saxatilis dextra sinistraque lateribus virgis punitis perpetuis. aliisque discoloribus designatur. dictus amio. quia non capit nisi hamo. Echinus parvus et semipedalis pisciculus. nomen sumpsit quod naucem adhaerendo retineat. Ruant licet venti sequantur. pcellit. navis tamen quasi radicata in mari stare videtur. nec moveri. non retinendo. sed tantummodo adhaerendo. Hunc latini moram appellaverunt. eo quod cogat stare navigia. Uranoscopus vocatur ab

oculo quem in capite habet. a quo semper supra intendit. Mollago nominatus quod euolat super aquam. Quoties autem cernit extra aquam volitans. tempestates mutari designat. Squatus dicitur. quod sit squamis acutis. Unde et ei cute lignum politum. Cuiusdam syrie quod nunc tyrus dicitur. olim sarra vocabatur. a pisce quodam qui illic abundat. quem lingua sua sar appellant. ex quo derivatum est huius similitudinis pisciculos sardas sardinasque vocari. Allec pisciculus ad liquorem salsamento. idoneus. unde et nuncupatus. Afforus pisciculus qui propter exiguitatem hamo capi non potest. Anguille similitudo anguis nomen dedit. origo huius ex limo. Unde et quando capit adeo lenis est ut quanto fortius presseris. tanto citius elabitur. Ferunt autem orientis fluvium gangem anguillas tricenis pedibus gignere. Anguille vino necate qui ex eo biberint tedium vini habent. Draco marinus aculeos in branchiis habet ad caudam spectantes. qui dum percusserit. quaquam ferit venenum fundit. unde et vocatur. Murenā greci murenam vocant. eo quod complicit se in circulos. Hanc feminini tamen sexus esse tradunt et concipere a serpente. ob id a piscatoribus tanquam a serpente sibilo evocatur et capit. Actu autem sustis difficulter interimitur. ferula proutinus. animam in cauda habere certum est. Nam capite percusso. vix ea interimunt. cauda. statim exanimari. Congrus anguille filis si gradis. moratur in cavernis petrarum sub aqua. Polipus. id est multipes. plurimos enim nerus habet. Iste ingeniosus hamum appetens branchiis complectitur non morsu. nec prius dimittit quam escam circumferat. Torpedo vocata. eo quod corpus torpescere faciat. si ea quod vivente tangat. Narrat Plinius secundus ex indico mari. torpedo etiam. perculit et longe. vel si hasta aliqua attigerit. quousque preualidos lacertos torpescere. quolibet ad cursum veloces pedes alligare. Tanta enim vis est ut etiam aura corporis sui afficiat membra. Sepia dicitur. quod sepibus interclusa facilius capit. In coquendo obscenum genus. ore enim concipit sicut vipera. Cuius attrameti tanta vis est ut lucerne additum ethiopum videri. ablato priori lumine quidam tradunt. Lulligo. tradunt in oceano mauritanie non procul a lixo flumine tantam multitudinem lulliginum culoari ex aqua ut etiam naues dimergere possint. Conche et conchee hac ex causa vocatur. quod deficiente luna cauantur. id est euacuantur. Omnium enim clausorum maris animalium atque concharum incremento lunae membra turgescunt defectu euacuantur. Luna enim cum in augmento fuerit. auget humorem. cum vero in defectum venerit humores minuunt. Hoc enim phisici dicunt. Conche autem prius positionis nomen. conchee vero per diminutionem quasi conculc. Concharum multa genera sunt. inter quas et margariti fore quod celoe dicunt. in quarum carne preciosus calculus solidatur. de quibus tradunt hi qui de animalium scribere naturis. eo quod nocturno tempore littora appetunt. et ex celesti rore margaritum concipiunt. unde et celoe nominantur. Murex conchea est maris. dicta ab acumine et asperitate. quod alio nomine conchilium nominatur.

propter q̄ circūcisa ferro lachrymas purpurei coloris emittat. ex quibus purpura tingit̄. ⁊ inde ostrum appellatū. q̄ hęc tinctura ex teste humore elic̄it̄. Cancros vocari. q̄ conche sūt crura habētes. inimica ostreis animalia. Eorū enim carnib⁹ viuūt miro ingenio. Nam quia valida testa eius aperiri nō potest. explorat quādo ostrea claustra testarū aperiat. tunc cancer latenter lapillū inicit atq̄ ipedita cōclusiōe ostreę carnes erodit. Tradunt quidam decem cancris cum oīmi manipulo alligatis omnes qui ibi sūt scorpiones ad eū locum coituros. Duo sūt aut̄ genera cancrozum fluuiales ⁊ marini. Ostrea dicta est a testa quib⁹ mollicies interior carnis munit̄. Gręci enim testū ostrea vocāt. Ostrea aut̄ neutro. carnes eius feminio dicunt̄ genere. Musculi sūt ut predicti mus condeę aquarū. quorū lacte concipiūt ostreę ⁊ dicti musculi quasi masculi. Pelorides a peloro promōtorio sicilię vbi abundāt cognominatę sūt. Unde Virgilius dicit: Ecce autem boreas angusta ab sede pelori. Ungues a similitudine humanarū vnguū dictę. Testudo dict̄ eo q̄ tegmine teste sit adopertus in camere modū. Sūt aut̄ quattuor genera: terrestres. maritimę. lutarię id est in ceno ⁊ paludibus viuentes. Quartū genus fluuiales quę in dulci aqua viuunt. Tradunt aliqui quod incredibile est. tardi⁹ ire nauigia testudinis pedem dextrum vebentia. Jcinus a terrestri icino nomē traxit. quē vulgus heritiū vocat. Huius testula duplex spinis aculeata in modum castanearū: quando adhuc operte de arboribus cadunt. Caro eius mollis ⁊ minio similis. Uris tribus modis dicit̄. ut testudo ac pelorus ⁊ condeę. Nam ⁊ qđ edimus ⁊ vbi caro inest. ⁊ vtrūq̄ dicit̄ pelorus. Ranę a garrulitate vocatę eo q̄ circa genitales strepunt paludes. ⁊ sonos vocis importunis clamorib⁹ reddāt. Ex his quędā aquaticę dicunt̄. quędā palustres. quędā rubetę ob id q̄ in vepibus viuūt. grandiores cunctarū. Alię calamites vocant̄. qm̄ inter barūdines fruticesq̄ viuūt. minime omniū ⁊ viridissimę mutę ⁊ sine voce sūt. Agridule ranę paruę in sicco uel agris morantes. vnde ⁊ nūcupatę. Negāt quidā canes latrare quibus i offa rana viua fuerit data. Sfungia a fingere id ē nitidare ⁊ extergere dicta. Afranius. accedo ad te ut tibi ceruicē fingā lintheo. id est extergā. Cicero: Et fingebat sfungijs sanguis. id est extergebat. Animal aut̄ esse docet̄ cruore inherente petris. vnde ⁊ dū abscidit̄ sanguinē emittit. Nam alia sūt viuentia i aquis ⁊ discurrūt ut pisces. alia quę stāt fixa ut ostreę. icini sfungię. Ex his alias mares dici. eo q̄ tenues sūt fistulę spissioresq̄. alias feminas quę maiorib⁹ fistulis sūt ac ppetuis. alias duriores quas gręci appellant tragos. ⁊ nos bircofas dicere possum⁹ ob asperitatem sui. Mollissimū genus earū penicilli vocant̄. eo q̄ aptę sūt ad oculoꝝum tumores ⁊ ad extergēdas lippitudines.

vtiles. Candide sfungię cura sūt. Per estatē enim ad solem sternunt̄. ⁊ sicut cera punica candorē bibunt. Animalū omniū in aquis viuentiū nomina. c. xliiij. Plinius ait: diuisa in generib⁹ beliarum. serpentū cōmuniū terre. ⁊ aque cancrozum concharū locustarum pelorēdū polipporū solcarū lacertorū ⁊ lulliginū. ⁊ his similia ex quibus multa quodā nature intellectu temporū suorū ordinē agnoscunt. quędam nō in suis locis sine mutatione vagantur. In piscibus aut̄ feminis alię cōmixtiōe masculi concipiūt ⁊ pariūt catulos. Alię ponūt oua sine masculi cōmixtione suscepta: quę idē in sequenti sui seminis iactu pfundunt. ⁊ quę hoc munere fuerint afflata generabilia fiunt. quę nō pfusa nō fuerint sterilia perseverant. aut putrescunt.

De auibus Cap. vii.

Auim nomen auū. sed genus diuersum. Nam sicut specie sibi differunt. ita ⁊ nature diuersitate. Nam alię simplices sūt ut columbę. alię astutę ut perdix. alię ad manū se subijciunt ut accipiter. alię reformidant ut garumantes. alię hominū conuersatione delectant̄ ut hirundo. alię in desertis secretam vitam diligunt ut turtur. alię solo semine reperto pascūt ut anser. alię carnes edunt ⁊ rapinis intendūt ut miluus. alię incolę quę manēt in locis semp ut strutio. alię aduenticie quę ppijs temporibus reuertunt̄ ut ciconię ⁊ hirundines. alię congregę. id est gregatim volantes ut sturni ⁊ coruñices. alię solitarie. id est solitarie. propter insidias depredandi. ut aquila accipiter. ⁊ quęcūq̄ ita sūt. alię vocib⁹ strepunt. ut hirundo. alię cantus edunt dulcissimos ut cygnus ⁊ merula. alię verba ⁊ voces hominū imitant̄ ut psitacus ⁊ pica. sed ⁊ alia sicut genere ita ⁊ moribus innumerabilia. Nā volucrū quot genera sūt. inuenire quęq̄ non possē. Neq̄ enī oīs indię ethiopię aut scythię deserta qđ penetrare potuisset. qđ earū genus uel differentias nosset. Aues dictę eo q̄ vias certas nō habeāt. s̄ pauia quęq̄ discurrāt. Alites q̄ alis ad alta tendant. ⁊ ad sublimia remigio alarū conscendāt. Volucres a volando. nā vnde volare. inde ⁊ ambulare dicimus. Vola enī dicit̄ media pars pedis siue man⁹ ⁊ in auibus vola pars media alarū quarū motu pēnē agitant̄. Inde ⁊ volucres. Pulli dicunt̄ oīū auū nati. S̄ ⁊ animalū quadrupedū nati. pulli dicunt̄. ⁊ homo paruus pullus. Recentes igit̄ nati pulli dicunt̄. eo q̄ polluti sūt. vnde ⁊ vestis nigra pulla dicta est. Alę sūt in quib⁹ pēnē ordinem fixę volandi exhibent vsum. Vocat̄ aut̄ alę q̄ his aues complexos alant. ac foueant pullos. Penna a pendēdo id est a volando dicta. vnde ⁊ pendere. Volucres enim pennarū auxilio mouent̄ qm̄ se aeri mandant. Pluma q̄si piluma. Nā sicut pili in quadrupedum corpore. ita pluma in auibus. Auū noia multa a sono vocis constāt esse cōposita. ut grus. coruus. cygnus. pauo. miluus. vlula.

cuculus. graculus. et cetera. varietas enim vocis eorum docuit homines quid nominarent. Aquila ab acumine oculorum vocata. Tanti enim contuitur esse dicitur ut cum super maria immobili pena ferat. nec humanis pateat obtutibus. de tanta sublimitate pisciculos natantem videat. ac tormēti instar descendens raptā pedā pennīs ad littus pertrahat. Quā et contra radiū solis fertur obtutū non flectere. unde et pullos suos ungue suspēsos radijs solis obijcit. et quos viderit immobile tenere acie. ut dignos genere cōseruat. si quos non inflectere obtutū quasi degeneres abijcit. Vultur a volatu tardo nominata putatur. Magnitudine quippe corporis preperes volat. non habet. Harū quidā dicunt cōcubitu non misceri. et sine copula cōcipere et generare natosque earum pene usque ad centū annos. pcedere. vultures autem sicut et aquile etiam ultra maria cadauera sentiunt. Altius quippe volantes multa quę montium obscuritate celantur ex alto illę conspicunt. Bradipes apud grecos vocatur avis apud nos tarda. eo quod graui volatu detenta nequaquam ut ceterę volucres attollit velocitate pennarū. Brues vero nomen de propria voce sumpsit. Tali enim sono susurrant. Hę autem dum sperant. vnā sequuntur ordine litterato. De quibus Lucanus. Et turbata perit dispersis littera penīs. Excelsa autem peritur. quo facilius videant quas perat terras. Laetigat autem voce quę cogit ad agmen. At ubi raucescit. succedit alia. Nocte autem excubias diuidit. et ordinē vigiliarum per vices faciunt. tenētes lapillos suspēsis digitis. quibus somnos arceant. quod cauendū erit clamor indicat. Etatem in illis color pedit. Quā senectute nigrescunt. Liconię vocata a sono quo crepitant. quasi cicanię. quę sonū oris potius esse constat quam vocis. quę cum quatiente rostro faciunt. Hęc veris nūcię. societatis comites. serpentium hostes. maria transuolant. in asiam collecto agmine pergunt. Cornices duces eas pcedunt. et ipsę quasi exercitus. psequuntur. Eximia illis circa filios pietas. Quā adeo nidos impensius fouent. ut assiduo in cubitu plumas exuant. Quantū autem tempus impenderint in ferib' educandis. tantū et ipsę in vicē a pulis suis alunt. Olor avis est quā greci cygnū appellant. Olor autem dictus quod sit totus plumis albus. Nullus enim meminit cygnū nigrū. Olor enim greci totū dicunt. Lygnus autem a canēdo est appellatus eo quod carminis dulcedinē modularis vocibus fudit. Ideo autem suauiter eū canere dicunt. quod collū longū et inflexū habet. et necesse est elucrantē vocē per longum et flexuosum iter varias reddere modulationes. Ferunt in hypboreis partibus precipientibus citharedis olores plurimos aduolare apteq; ad modū concinere. Olores autem latinū nomen est. Quā grece cygni dicunt. Nautę vero sibi hunc bonā prognostium facere dicunt. sicut Emilius ait. Lygnus in auspicijs semper letissimus ales. Hunc optant nautę quod se non mergit in undas. Strutio greco noie dicitur. quod animal in similitudine avis penas habere videtur. tamen de terra altius non eleuat. Qua

sua fouere negligit. Hę. piecta tantūmodo foris pulueris animant. Ardea vocata. quasi ardua. id est propter altos volatus. Lucanus. quod quę ausa volare ardea. Formidat enim imbres. et supra nubes euolat. ut pcellas nubium sentire non possit. Cū autem altius volauerit. significat tempestatē. Hanc multi tantalum noiant. Fenix arabicę auis dicta quod colore fenicē habeat. uel quod sit in toto orbe singularis et vnica. Quā arabes singulare et vnicā fenicē vocant. Hęc quingentis et ultra annis viuēs. dum se viderit senuisse. collectis aromatū virgultis. rogū sibi instruit. et conuersa ad radiū solis alarū plausu volutariū sibi incendiū nutrit. sicque iterū de cineribus suis resurgit. Cinnomolgus et ipsa arabicę auis. pindeita vocata quod in excelsis nemoribus teritur. nidos ex fruticibus cinnami. et quā non possunt ibi conscendere homines. propter ramorum altitudinē et fragilitatē. eosdē nidos plumbatis appetunt iaculis ac sic cinnama illa deponunt. et precibus amplioribus vendunt. eo quod cinnamū illud magis quam alia mercatores. pbent. Psittacus in indicis littoribus gignitur colore viridi. roreque puniceo. grandi lingua et ceteris auib' latiore. Unde et articulata verba exprimit. ita ut si eā non videris. hominē loquē putes. Ex natura autem salutat dicēs. aue uel chere. Cetera noia institutione discit. hinc est illud. Psittacus a vobis aliorum noia discit. Hoc didici per me dicere cesar aue. Alcion pelagi volucris dicta quasi ales oceanica eo quod hyeme in stagnis oceani nidos facit pullosque educit. qua excubantē ferē extento equore pelagus silentibus ventis continua septē dierum tranquillitate mitescere. et ei feribus educandis obsequiū ipsa rerū natura prebere. Pellicanus auis egyptia habitans in solitudine nili fluminis. vñ et nomē sumpsit. Quā canopus egyptus dicitur. Ferē si verū sit. eā occidere natos suos. eosque per triduum lugere. deinde seipsam vulnerare et aspersiōe sui sanguinis viuificare filios. Symphalidę aues ab stymphadibus insulis appellatę ubi plurimū abūdant. aduersus quos hercules sagittis ē vsus. Sūt enim pelagi volucres in insulis habitantes. Diomedias aues a locijs diomedis appellatas. quę ferunt fabulę in eisdē volucres fuisse conuersos. forma fulice similes. magnitudine cygnorum colore candido. duris et grandibus rostris. Sūt autem circa apuliam in insula diomedis inter scopulos littorum et saxa volitantes. iudicāt inter suos et aduenas. Quā si grecus ē propius accedit et blandiunt. si alienigena. morsu impugnat et vulnerat. lachrymosis quasi vocibus dolētes. uel suā mutationē uel regis interitū. Quā diomedes ab illyrijs interemptus est. Hęc aues latine diomedicę dicuntur. greci eas herodios dicunt. Memnonides aues egypticę appellatę a loco ubi memnon perijt. Nam cateruatim aduolare dicunt ex egypto ad iliū iuxta memnonis sepulchrum. et pinde eas ilienfes memnonias vocant. Quinto autem anno ad iliū veniunt et cum biduo circūuolauerint. tertia die incuntes pugnam

vicissim se vnguibus rostrisque dilacerant. Hercynæ aues dictæ ab hercynio saltu germaniæ ubi nascuntur. quæ pene adeo per obscurum emicant. ut quis non obtenta densis tenebris sit. ad præsidium itineris dirigendi. pietate interlucet. cursusque vie pateat indicio plumarum fulgentium. Onocrotalon greci vocant rostro longo. Quorum duo genera sunt. aliud aquaticum. aliud solitudinis. Ibis avis nili fluminis. quæ semetipsam purgat rostro in anum aquam fundens. Hæc serpenti omnis vescitur. ex eis cetera gratissima nidis suis deponens. Meropes eisdem et gaulos. qui parentes suos recondere atque alere dicunt. Corodulus genus volatile. quasi cor edens. Monedula avis. quasi monedula. quæ cum aurum inuenit. aufert et occultat. Cicero per valerium flaccum. Non plus aurum tibi quam monedule committendum. Uespertilio. per tempore nomen accepit. eo quod lucem fugiens crepusculo vespertino circumvolat precipiti motu acta et tenuissimis brachiorum membranis suspensa. animal murium simile. non tam voce resonans quam stridore. specieque volatilis simul et quadrupes. quod in aliis avibus reperiri non solet. Luscinia avis inde nomen sumpsit quod cantu suo significare solet dici surgentis exortum. quasi lucinia. Eadem et acredula. de qua Cicero in prognosticis. Et matutinos exercet acredula cantus. Ulula avis. ὀύλον τοῦ ὀύλου. id est a plactu et luctu notata. Cum enim clamat. aut fletum imitatur. aut gemitum. Unde et apud augures si lamentem tristitia. tacens ostendere fert prosperitatem. Bubo a sono vocis compositum nomen habet. avis feralis. onusta quidem plumis. sed gravi semper detenta pigritia. in sepulchris die noctumque versatur et semper commorans in cavernis. de qua Divinus. Sed et sic volucris venturi nuncia luctus Ignavus bubo dirum mortalibus omen. Denique apud augures malum portendere fert. Nam cum in vbebula fuerit. solitudinem significare dicunt. Noctua dicitur. pro eo quod nocte circumvolat. et per diem non possit videre. Nam exorto splendore solis. visus illius bebetur. Hanc autem insula cretensis non habet. Et si veniat aliunde. statim moritur. Noctua autem non est bubo. Nam bubo maior est. Myricorax ipsa est noctua. quæ noctem amat. Est enim avis lucifuga et solem videre non patitur. Strix nocturna avis habens nomen de sono vocis. Quam enim clamat stridet. De qua Lucanus: Quod strepitus bubo. quod strix nocturna querunt. Hæc avis vulgo amma dicitur. ab amando parvulus. unde et lac præbere fert nascentibus. Corvus siue corax nomen a sono gutturis habet quod voce coracinet. Fertur hæc avis quod editis pullis escam plene non præbeat prius quam in eis per pennarum nigredinem similitudinem proprii coloris agnoscat. Postquam vero eos terros plumis aspererit. in toto agnitos abundanter pascit. Hic prior in cadaueribus oculorum petit loca. Cornix annosa avis apud Latinos greco nomine appellatur. quam aiunt augures hominum curas significandi obagere. insidiarum vias monstrare. futura prædicere. Magna nefas hoc

credere. ut deus consilia sua cornicibus mandet. Huius inter multa auspicia tribuit etiam pluvias portendere vocibus. unde est illud. Tunc cornix plena pluvia vocat improba voce. Graculus a garrulitate nuncupatus: non ut quidam volunt. pro eo quod gregatim volent. cum sit manifestum ex voce cum nuncupari. Est autem loquacissimum genus et vocibus impositum. Dicitur quasi poetice. quod verba in discrimine vocis exprimant ut homo. Per ramos enim arborum pendule importuna garrulitate sonantes. et si linguas in sermone nequeunt explicare. sonum tamen humanæ vocis imitantur. De qua congrue quidam ait: Dica loquax certa dominum te voce saluto. Si me non videas esse negabis autem. Picus a pico saturni filio nomen sumpsit. eo quod ea in auspiciis utebatur. Nam fuerunt hæc autem quiddam habere divinum illo indicio. quod in quacunque arboris nidificaverit. clavum vel quicquid aliud fixum fuerit: diu herere non possit. quin statim excidat. ubi ea insederit. iste est picus martius. nam alia est pica. Pavo nomen de sono vocis habet. cuius caro tam dura est. ut putredinem vir sentiat nec facile coquat. de quo quidam sic ait: Ad raris quotiens gemantes explicat alas. si potes hunc seuo tradere dure coco. Fasianus a faside insula greci unde primum asportatus est appellatur. Testatur id vetus disticon illud. Argiva primo sum transportata carina. Ante mihi notum nil nisi fasides erat. Gallus a castratione vocatur. Inter ceteras enim aves huic soli testiculi adimuntur. Ceteros enim abscisos gallos vocabant. Sicut autem a leone leona et a dracone dracena. ita a gallo gallina. Cuius membra ut fuerint quidam. si auro liquefieri miscant consumi. Anas ab assiduitate natandi aptum nomen accepit. Ex quo genere quedam germane dicuntur. quod plus ceteris nutriant. Anseris nomen anas dedit per derivationem vel a similitudine. vel quod et ipsa natandi frequentiam habeat. Iste vigilas noctis assiduitate clangoris testatur. Nullum autem animal ita odorem hominis sentit ut anser. unde et clangore eius gallozum ascensus in capitolio deprehensus est. Fulica dicta quod caro eius leporinam sapiat. Lagos enim lepus dicitur. unde et apud grecos lagos dicitur. Est enim avis stagnensis. habens nidum in medio aque vel in petris quas aque circumdant. maritimoque semper delectatur profundo. Quæ dum tempestatem persenserit. fugiens in vado ludit. Mergerus ab assiduitate mergendi nomen habet. Sepe autem dimisso in profundum capite aurarum signa sub fluctibus colligunt. et prævidentes equoris tempestatem cum clamore ad littora tendunt. Nam in pelago iam gravissimam esse tempestatem constat cum ad littora mergi confugerint. Accipiter avis animo plus armata quam ungulis. virtutem maiorem in minori corpore gestans. Hæc ab accipiendo id est capiendo nomen sumpsit. Est enim avis rapiendis aliis avibus avida. ideoque vocatur accipiter. hoc est raptor. unde et Paulus apostolus dicit. Sustinet enim si quis vos accipit. Ut enim diceret si quis rapit. dixit: si

quis accipit. Ferē aut accipitres circa pullos suos ipios eē. Nā dū viderint eos posse tentare volat' nullas eis p'ebēt escas. h' verberāt pēnis z a nido precipitant. atq; a tenero compellūt ad p'edā. ne forte adulti pigrescāt. Capus itala lingua dicit' a capiēdo. Hūc nostri falconē vocāt. eo q' incuruis digit' sit. Milu' mollis z virib' z volatu. q'si molli' auis. vnde z nūcupat. rapacissimus tñ. z semp domesticis auib' infidiat. Pili frangus vulgo appellat' auis quē ossa ab alto dimittit z frāgit. Un' z a frangēdo ossa nomē accepit. Turtur de voce vocat' auis pudica. z semp in montiū iugis z i desertis solitudinib' cōmorans. Lecta enī hoīz z cōversationē fugit z cōmorat' in siluis. Quē etiā hyeme deplumata in truncis arbor' cōcauis habitare phibet. Lū' ecōtrario colūba hospitia humana diligit. domoz semp blanda inhabitatrix. Colūbe dicte q' eaz colla ad singulas conuersiones colores mutēt. aues mansuetę. z i hoīz multitudine cōuersantes ac sine felle. q's antiq' veneras nūcupabāt eo q' nidos frequentēt. z osculo amorē concipiāt. Palumbes. eo q' sint farte pabulo. q's vulgus titos vocat. auis casta ex morib' appellat' q' comes sit castitatis. Nā dicit' q' amissō corpali consortio solitaria incedat. nec carnalē copulā vltra requirat. Perdix de voce nomē habet. auis dolosa atq; imunda. Nā mascul' in masculū insurgit. z obliuiscit' sexum libido p'cepit. Adeo aut fraudulēta. ut alteri oua diripiens foueat. h' fraus fructū non habet. Deniq; dum pulli p'prie vocē genitricis audierint. naturali quodam instinctu. hāc quē eos fouit relinquūt. z ad eandem quē genuit reuertunt'. Eoturnices a sono vocis dicte. q's grēci orygiās vocāt eo q' visę fuerint primū in orygiā insula. Hec adueniendi habent tpa. Nā estate depulsa maria transineāt. Orygometra dicit' auis quē gregē ducit. eā terre p'pinq'uantē accipiter vidēs rapit. ac p'pterea cura ē vniuersis ducē sollicitare externi generis. p' quā caueāt prima discrimina. Libos gratissimos habēt semina venioz quā ob causā eas veteres vsci intēdixerūt. Solū enī hoc aīal sicut z homo caucū patit' morbum. Upupā grēci appellāt. eo q' stercoza humana consideret. z fetēti pascat' fimo auis spurcissima cristis extantib' galeata. semp in sepulchris z humano stercore cōmorās. Lū' sanguine si se quisq; inunxerit. dormitū p'gens. demones suffocantes se videbit. Lucos q's hispani cuculos vocāt. a p'pria voce cōstat noiatos. Hi veniēdi temp' habent. miluoz scapulis suscepti. p'prie breues z paruos volatus. ne p' longa aeris spacia fatigati deficiāt. hoz saluē cicadas gignūt. Qua passeris nido repta comedit z sua obijcit. quē ille suscepta z fouet z nutrit. Passeres sūt minuta volatilia a p'uitate vocata. vñ z pusilli z parui. Merula antiquitus medula vocabat'. eo q' modulet'. Alij merulā vocatā aiunt. q' sola volat. q'si mera volans. Hec cū in oībus locis nigra sit. in achaja

candida ē. Hirūdo dicta q' cibos nō sumat resedens. h' in aere capiat escas z edat. garrula auis z p' tortuosos o'bes z flexuosos circui' puolās. z i nidis cōstruēdis educandisq; ferib' solertissima habēs etiā quiddā p'esciū. q' lapsura deserat. nec appetat culmina. alijs q's auib' nō iperit. nec vnq' p'eda est. maria trāsuolat ibiq; hyeme cōmorat'. Turdia tarditate dicti. Hyemis enim cōfinio se referūt. Turdela q'si maior turdus. cui' stercore viscū generari putat'. Un' z puerbiū apud antiq's erat. malū sibi auem cacare. Furfurio vocatus. q' p' farre in farinā redacto pascere. Ficedule dicte q' ficus magis edāt. Qd pandit' versiculo vterillo: Lū me ficus alat. cū pascas dulcib' vuis. Turpori' nomē nō dedit vna mihi. Larduellus q' spinis z carduis pascit'. Un' etiā apud grēcos achantis dicta est. ab achantis id est spinis. quibus alit'. Augures aut dicūt z in gestu z in motu z in volatu z in voce. auiū signa esse constituta. Oscines aues vocāt quē ore cantuq; auspiciū faciūt. ut coru'. cornix. pic'. Alites quē volatu ostēdere futura vident'. quē si aduersę sūt inbibē dicūt q' inbibeat. id est vetēt. si p'spere p'petes. z ideo p'petes. q' oēs aues p'iora petūt volantes. Tertiā faciūt speciē augurioz in auib' quā cōmunem vocāt. ex vtroq; p'mixtā. id ē cū aues ex ore z volatu auguria faciūt. h' fides nō habet. Diuz autē genera volucrū bis nascunt'. Primū enim oua gignūt. inde calore materni corp'is formant' z animant'. Qua aut dicta ab eo q' sint vuida. Unde z vua. eo q' intrinsec' humore sit plena. Nā humidū est qd exteri' humore habet. vuidū qd interiorius. Quidā aut putāt ouū grēcā habere originē nois. Illi autē dicunt oa. u. littera ablata. Qua aut quedā inani vnto concipiunt'. h' nō sunt generabilia nisi quē fuerint p'cubitu masculino concepta z seminali spū penetrata. Quoz vim tantā dicūt. ut lignū p'fusu ex eo nō ardeat. ac ne vestis quidē contracta adurat'. Admixta q's calce glutinare ferē vitri fragmenta.

De minutis volatilibus Cap. viii.

Apes dicte uel q' se pedib' inuicē alligent uel p' eo q' sine pedib' nascāt. Nā postea z pedes z pēnas accipiūt. Hec solertes in generādi mellis officio assignatas incolūt sedes donicilia inenarrabili arte componūt. ex varijs florib' fauū cōdūt. textisq; c'ris innumera p'lecastra replent. exercitiū z reges habēt. p'clia mouēt. fumū fugiunt. tumultu crasperant'. Has pleriq; expti sūt nasci de boū cadaucrib'. Nā p' his creandis vituloz occisoz carnes verberāt. ut ex putrefacto cruore vermes creent'. q' postea efficiunt apes. Proprie tñ apes vocant' ore de bobus. si cut crabrones de eq's. fuci de mulis. vespe de asinis. Castros grēci appellāt. q' in extremis p'ib' fauozū maiores creant'. q's aliq' reges putāt. dicti q' castra ducāt. Fuc' est maior ape. crabrone minor. Dict' aut fuc'. q' alienos labores edat. q'si fagus.

Depascit enim quod non laborant. de quo Virgilius: Ignauum fucos pecus a praesepebus arceat. Crabrones vocati a cabo. id est a caballo quod ex his creantur. sicut autem crabrones nascuntur de equorum carnibus putridis. ita ex eis iterum sepe nascuntur scarabei. unde et cognominati sunt. Lauri vocantur scarabei. terrestres. ricino siles. Buprestis aial est puum. simillimum in italia scarabeo. logipedum. Fallit inter herbas boue maxime. unde et nomen habet. deuoratumque tacto felle ita inflamat ut rumpat. Licédela scarabeorum genus est. eo quod gradientis uel volans lucet. Blatte a colore nuncupatur. siquidem et comprehensae manus tingunt. unde et blatteum colore dicunt. Hoc autem aial lucem videre non patitur. contrarium muscae. Nam musca lucipeta. et blatta lucifuga est. Per noctem enim tam ambulat. Papiliones auiculae sunt quae maxime abundant florentibus maluis. quique vermiculos stercore suo faciunt nasci. Locusta quod pedibus sit longis veluti asta. unde et ea greci tam marinam quam terrestrem astagon appellant. Licades ex cuculorum nascuntur sputo. Hec in italia apud reginos multae sunt. nec usquam alibi. Musca ex greco venit. sicut et mus. haec sicut et apes necatur in aqua aliquoties post unum horae spatium reuiuiscunt. Linomia grece vocatur. id est musca canina. Nam canes grece canis vocatur. Lulex ab aculeo dictus quod sanguinem sugat. Habet enim in ore fistulam in modum stimuli. quam carnem terebrat ut sanguinem bibat. Scinifes muscae minutissime sunt. haec aculeis per moleste quibus tertia plaga superbi populi egyptiorum celsus est. Destrus aial armatis aculeis permolestum. Destru autem grecum est. quod latine asilus vulgo tauanus vocatur. Bibiones sunt qui in vino nascuntur. quos vulgo musciones a musto appellant. unde et Afranius: Cum ad me spectas et fabulari incipis: ex ore in oculis tuis bibiones inuolant. Burgulis dicitur. quia pene nihil est aliud nisi guttur.

I Defaciuncula in librum sequentem.
In hoc libello quasi in quadam breui tabula. quaedam celi causas situsque terrarum et maris spatia annotauimus. ut in modico lecto: ea percurrat. et copediosa breuitate etymologias eorum causasque cognoscat.

Incipit liber tertius decimus.
De mundo Cap. I.

Mundus est celum. terra. mare. et quae in eis sunt opa dei. de quo dicitur: Et mundus per eum factus est. Mundus latine a philosophis dicitur quod in sempiterno motu sit: ut celum. sol. luna. aer. maria. Nulla enim requies eius elementis concessa est. ideoque semper in motu est. Unde et aialia Varroni videntur elementa. quoniam per semetipsa inquit mouentur. Greci quoque nomen mundo de or-

namento accommodauerunt propter diuersitatem elementorum et pulchritudinem fidei. Appellatur enim apud eos cosmos quod significat ornamentum. Nihil enim mundo pulchrius oculis carnis aspicimus. Quattuor autem esse constat climata mundi. id est plagas orientem et occidentem. septentrionem et meridiem. Oriens ab exitu solis est nuncupatus. Occidens. quod diem faciat occidere atque interire. Abscondit enim lumen mundo et tenebras supinducit. Septentrio autem a septem stellis aris vocatur quae in ipso reuoluntur rotantur. Hic prope et vertex dicitur. eo quod vertitur. sic poeta ait: Vertitur iterea celum. Meridies uel quod ibi sol faciat medium diem quasi medidies. uel quod tunc purius micat ether. Meridies enim primum dicitur. Janus celi duo sunt. oriens et occasus. Nam una porta sol praecedit. alia se recipit. Cardines autem mundi duo: septentrio et meridies. In ipsis enim voluitur celum.

De atomis Cap. II.

Atomos philosophi vocant quaedam in mundo corporum partes tam minutissimas. ut nec visui pateant. nec tomen. id est sectionem recipiant. unde et atomi dicti sunt. Hi per iane totum mundi inquietis motibus volitare. et huc atque illuc ferri dicunt. sic et tenuissimi pulueres. qui infusi per fenestras radijs solis videntur. ex his arbores et herbas et fruges omnes oriri. et ex his ignem et aquam et uniuersa gigni atque constare quaedam philosophi gentium putauerunt. Sunt autem atomi aut in corpore. aut in tempore. aut in numero. aut in littera. In corpore ut lapis. Diuides cum in partes. et partes ipsas diuides in grana. veluti sunt harenae. rursumque ipsa harenae grana diuide in minutissimum puluerem donec si possis peruenias ad aliquam minutiam quae iam non sit. quae diuidi uel secari possit. hoc est atomus in corporibus. In tempore hoc sic intelligitur atomus. Annus verbi gratia diuides in menses. menses in hebdomadas. hebdomadas in dies. dies in horas. adhuc partes horarum admittunt diuisionem. quousque peruenias ad tantum temporis punctum. et quaedam momenti stillam ut per nullam morulam produci possit. et ideo iam diuidi non potest. hoc est atomus temporis. In numeris ut puta octo diuiduntur in quattuor. rursum quattuor in duo. deinde duo in unum. Unus autem atomus est. quod insecabilis est. Sic et littera. Nam oratione diuidis in verba. verba autem in syllabas. syllaba autem in litteras. Littera pars minima. atomus est. nec diuidi potest. Atomus est quod diuidi non potest. ut in geometria punctus. Nam totus diuisio grece dicitur. atomus indiuisio.

De elementis Cap. III.

Elen greci rebus quaedam primam materiam dicunt nullo prius modo formatam. haec omni corporum formarum capacem. ex qua visibilia haec elementa formata sunt. unde et ex eius deriuatione vocabulum acciperunt. Hanc ylen latini materiam appellauerunt. ideo quod omne informe unde aliquid faciendum est. semper materia nuncupatur. Proinde et ea poetarum silua noiauerunt. Nec incongrue. quod materiae siluarum sunt. Greci autem elementa icroixia nuncupant. eo quod sibi societatis

cōcordia et cōmunionē quadā cōueniāt. Nam sic ea inter senaturali quadā rōne iuncta dicuntur ut modo originē ab igne repetētes vsq; ad terram. modo a terra vsq; ad ignē. ut ignis quidē in aera desinat. aer in aquā denset. aqua in terra crasset. rursumq; terra diluat in aquā. aqua rareseat in aerē. aer in ignem extenuet. Quapropter oīa elementa oīb; constat inesse. h; vnūquodq; eorū ex eo qd amplius habet accepisse vocabulū. Sūt autē diuina. prouidentia ppijs aīantib; distributa. Nam celū angelis. aerē volucib;. mare piscib;. terram hoībus ceterisq; animantib; creator ipse impleuit.

De celo Cap. iiii.

Celum vocatum eo qd tanq; celatum vas impressa lumina habeat stellaz veluti signa. Nam celatū dicitur vas qd signis eminentiorib; refulget. Distinxit enim cum deus clari luminibus et impleuit solis scz et lunę orbe fulgenti. et astroz micantium splēdentibus signis adornauit. Alias autē a superiora celando. Hoc autē gręce vran' dicitur. ατρο τοῦ ὀραῖν id ē a vidēdo. eo qd aer pspici' sit et ad speculandū purior. Celū autē i scripturis sanctis ideo firmamentū vocatur. qd sit cursu siderū et raris legib; fixisq; firmatū. Interdū et celū p aere accipitur. vbi venti et nubes et pcellę et turbines fiūt. Lucrētius: celum qd dicitur aer. et psalmus volucres celi appellat. cū manifestū sit aues in aere volare. et nos in cōsuetudine hunc aerem celū appellam'. Nā cū de sereno uel nubilo querimus. aliqñ dicimus: qualis ē aer. aliqñ: quale ē celū.

De partibus celi Cap. v.

Aether locus ē in quo sidera sūt. et significat eū ignē qui a toto mundo in altū separat' est. Sane ether ē ipsū elementū ethera nō splēdo: etheris. et ē pmo gręc'. Sphęra celi dicta eo qd species ei' in rotundū formata est. h; et quicqd tale ē a volubilitate sphęra a gręcis dicit'. sicut et pile quib; ludūt infantes. Nam philosophi dicūt celū in sphęre figurā vndiq; eē cōuexū. oīb; partib; equalē cōcludētē terrā i media mūdi mole libratā. hūc moueri dicūt. et cum motu eius sidera in eo fixa ab oriēte vsq; ad occidentē circuire. septētrionib; breuiorē gyros iuxta cardinē pagentib;. Axis ē septētrionis linea recta. quę p mediā pilam sphęre tendit. et dictus axis qd i eo sphęra ut rota voluit. uel qd ibi planstrū est. Cardines extreme partes sūt axis. et dicti cardines eo qd p eos vertit' celū. Poli sūt circuli qui currūt p axem. Horū alter est septētrionalis qd nunq; occidit. appellaturq; boreus. alter australis qui nunq; videt'. et austronotus dicit'. Et dicti poli qd sint axium cycli ex vsu planstroz a poliendo scilicet noiari. sed polus boreus semp videtur. austronot' nunq;. qd de terra celi altiora sūt. pressa austri. Conuexa extrema celi sūt a curuitate dicta. Nam conuexū curuū est et inclinatū et in modū circuli flexum. Lacteus circulus ē via quę

in sphęra videtur a cādoze dicta. quia alba ē. quā aliqui dicunt viam esse qua circuit sol. et ex splendoris ipsius transitu ita lucere.

De circulis celi Cap. vi.

Habitatio ista celi circuloz distincta cōnis quasdā partes temperie sua incolere pmissit. qsdā negant enormitate frigoris aut caloris. Conę autē ipse qnq; sūt. Quę ideo cōne uel circuli appellant' eo qd in circūductiōe sphęre existunt. Quoz prim' circulus ideo arcticos appellat'. eo qd intra cū arcturi signa inclusa pspiciūt. quę a nrīs i vrsaz speciē ficta septētriones appellant'. Secundus circulus ex eo terin' tropic' dicit'. qd in eo circulo sol aquilonis finib; estatē faciens vltra cū circulū nō trāsit. h; statim reuertitur. et inde tropicus appellat'. Tertius circulus bimerinus qd a latinis ideo equinoctialis appellat'. eo qd sol cū ad eū orbē puenit equinoctiū facit. Bimerin' enim gręce latine dies dicit' atq; nox. qd circulo dimidia sphęre pars cōstituta pspicitur. Quartus circulus antarcticus vocat'. eo qd cōtrarius sit circulo quę arcticon noiam'. Quint' circulus cimerin' tropic'. qd a latinis byemalis siue brumalis appellat'. ideo qd sol cū ad eum circulum puenit. byemē his qd ad aquilonē sūt facit. estatē autē his qui austri partib; cōmorantur. Cōsacrus autem circulus est qui duodecim continet signa. ατρο τοῦ ἰσῶν. id ē ab aīalibus dictus.

De aere et nube Cap. vii.

Est inanitas plurimū habens admixtū raritatis qd cetera elementa. de quo Virgilius: Longum per inane secutus. Aer dicit' ατρο τοῦ αἰερ. ab eo qd ferat terrā. uel ab eo qd ferat'. Hic autē parti ad celestē. parti ad terrenā materiā ptnet. Nam ille subtilis vbi ventosi ac pcellosi mot' non pnt existere. ad celestem ptnet partē. iste nō turbulentiō: qui exalationibus humidis corporefcit terre deputatur. quiq; ex semultas species reddit. Nam cōmor' ventos facit. vehementius cōcitat' ignes et tonitrua. contract' nubila. conspissat' pluuiā. congelantibus nubibus niuē. turbulenti' congelantib; densiorib; nubib; grandinē. distent' serenū efficit. Nam aerē densū nubem esse constat. nubem rarefactā et solutam aerē. Nubes dicit' ab obnubendo. id est operiendo celū. vñ et nuptę qd vult' suos velent. vnde et neptun' qd nubat. id est mare et terram tegat. Nubes autē aeris densitas facit. Venti enim aerem cōglobant. nubemq; faciunt. vnde est illud: atq; in nubem cogit aer.

De tonitruo Cap. viii.

Tonitruū dicit' qd sonus ei' terreat. Nā tonus son'. Qui ideo interdū tam grauius concutit oīa. ita ut celum discidisse videat'. qd cū pcella vehementissimi venti nubib; se repente imiserit. turbine inualecente exitumq; querēte nubē quā excauauit iperu magno ptescinat. ac sic cū horrendo fragore defertur ad aures.

Quod mirari quis non debet. cum vesicula quous parua magnū tñ sonitū displosa emittat. Lū tonitruo aut simul et fulgura exprimi. h̄ illud celerius videtur. q̄ clar est. hoc aut ad aures tardi⁹ puenire. Lux autē quē apparet añ tonitruū alibi fulgetra vocat. Quē ut dixim⁹ ideo añ videt. q̄ clarū est lumē. tonitruū aut ad aures tardi⁹ puenit.

De fulminibus Cap. ix.

Fulgur et fulmen ictus celestis iaculi. a feriēdo dicti. Fulgere enim ferire est ac pcutere. Fulmina autē collisa nubila faciūt. Nā oīz rez collisio ignē creat. ut in lapidibus cernim⁹ uel attritu rotar. uel in siluis arborū simili mō i nubibus ignis. vñ et prius nubila sūt deinde ignis. ex vento aut et igne fulmina certū ē in nubib⁹ fieri et impulsu vētorū emitti. Ideo aut fulminis ignē vim habere maiore ad penetrādū. q̄ subtiliorib⁹ elementis fact⁹ est q̄ noster. id ē q̄ nobis in vsu est. Tria sūt aut ei⁹ noīa. fulgur. fulgor. et fulmen. Fulgur q̄ tangit. fulgor. q̄ incendit et vrit. fulmen. q̄ findit. ideo et cū terminat⁹ dijs pinguuntur.

De arcu et nubū effectib⁹ Cap. x.

Arcus celestis dictus a similitudine curuati arcus. Iris huic ppriū nomē ē. et dictus iris q̄si aeris. id ē q̄ p aera ad trās descendat. Hic aut a sole resplendet dum caue nubes ex aduerso radiū solis accipiūt et arc⁹ speciem fingūt. cui varios colores illa dat res. quia aqua tenuis. aer lucidus. et nubes caligantes irradiata ista varios creant colores. Pluuie dicte q̄ fluūt. q̄si fluuie. Nascūtur enī de terrē et maris anbelitu. quē cum altius eleuate fuerint. aut solis calore resolute. aut vi vētorū compile stillant in terris. Nimb⁹ ē densitas nubis intēpēsta et obscura. et inde nimb⁹ a nube. Sunt aut nimb⁹ repentine et precipites pluuie. Nam pluias vocam⁹ lentas et iuges. q̄si fluuias. q̄si fluentes. Imbres autē et ad nubes et ad pluias prinent. dicti a grēco vocabulo q̄ terrā inebriant ad germinandum. Ex his enī cuncta creant. vñ et Lucreti⁹. Ex igni trā atq̄ aīa nascūt et imbrē. est aut nomen grēcū. Sando appellata q̄ forma ei⁹ granorū similitudinē habet. Hec aut vētorū rigore durant in nube. ac solidant in niuē. ruptoq̄ acre soluūt. Nix a nube vnde venit. et glacies a gelu et aqua. q̄si gelacies. id est gelata aqua. Belu aut q̄ eo stringat tellus. Se quippe terra dicit. Tūc aut maiori gelu stringitur trā cū fuerit nox serena. Pruina ē maturi⁹ ni tēporis frigus. et inde pruinē nomē accepit. q̄ sic ignis vrit. Pyr enī ignis. Urere nō et ad frigus et ad solē prinet. Nam vno sermone duo diuersa significant. p eo q̄ vnū effectū habent. Similis enī vis ē et caloris et frigoris. vnde et vtrāq̄ sara rūpunt. Nā et calor vrit. ut ē. vritur infelix dido. Itē frigus vrit. ut ē. aut boreā penetrabile frig⁹ adurat. Ros grēcū ē qd illi d. rosos et dicūt. Alij ros putāt dictum. q̄ rarus ē et nō spissus. ut

pluuia. Nebula inde dicta. vnde et nubila ab obnubēdo. scz. hoc est operiēdo terrā. siue q̄ nubes volans faciat. Exalant enī valles humide nebulas et fiūt nubes. Inde nubilū. inde niues. Nebule aut ima perūt cū serenitas ē. sūma cū nubilum Caligo umbra ē de spissitudine aeris effecta. Et dicta caligo q̄ maxime aeris calore gignat. Tenebre dicunt q̄ teneāt umbras. Nihil aut sūt tenebre. sed ipsa lucis absentia tenebre dicūt. sicut silentiū nō aliqua res ē. h̄ vbi sonus nō est. silentiū dicit. sic tenebre nō aliqd sunt. h̄ vbi lux nō est tenebre dicunt. Umbra ē aer carens sole. dicta aut q̄ fiat cū solis obijcitur radijs. Est aut mobilis et incerta et ex solis circuitu et ex motu locorum. Nā quotiens mouemur in sole nobiscū moueri videt. q̄ vbiquoq̄ loco a radijs solis obijcitur. p inde illi lumen auferimus. sic et ingredi nobiscū umbra et gestus nostros videt imitari. Lux ipsa substantia. lumē qd a luce manat. id ē cando. lucis. h̄ hec confundunt auctores.

De ventis Cap. xi.

Ventus aer cōmotus et agitat⁹. et p diuersis partib⁹ celi noīa sortit⁹ diuersa. Dicit⁹ aut ventus q̄ sit vebemēs et violentus. Vis enī eius tanta ē. ut nō solum saxa et arbores euellat. h̄ etiā celū terrāq̄ cōturber. maria cōmoueāt. Vētorū quattuor pncipales spūs sūt. Quorū prim⁹ ab oriente subsolan⁹. a meridie auster. ab occidente fauon⁹. a septētrione eiusdē noīs vēt⁹ aspirat. habētes geminos hincinde vētorū spūs. Subsolanus a latere dextro vulturū habet. a leuo eurū. Auster a dextris euro austr⁹. a sinistris austro africanū. Fauonius a parte dextra africanū. a leua chorū. Boreo septētrio a dextris circium. a sinistris aquilonē. Hi duo decem venti mūdi globū flatibus circū agūt. Quorū noīa pprijs ex causis signata sunt. Nā subsolanus vocat⁹ eo q̄ sub ortu solis nascat. Eurus. eo q̄ ab eo flat. id est ab oriēte. Est enī subsolano cōiunctus. Vultur⁹ q̄ alte tonat. de quo Lucreti⁹. Altitonans vultur⁹ et auster fulmine pollēs. Auster ab hauriēdo aq̄s vocat⁹. vnde et crassū acrem facit et nubila nutrit. Hic grēce notus appellat⁹ ppter q̄ interdū corrūpat acrem. Nā pestilentia quē ex corrupto aere nascit⁹ auster flās i reliq̄s regiones trās mittit. h̄ sicut auster pestilentia gignit. sic aquilo repellit. Euro auster dicit⁹ q̄ ex vna parte habeat eurū. ex altera austrum. Austro african⁹. q̄ cōiunctus sit hincinde austro et africo. Iplē et libonor⁹ q̄ sit liba hinc et inde notus. Cephirus grēco noīe appellatus. eo q̄ flores et germina eius fiatu viuificentur. Hic latine fauonius dicitur. ppter q̄ foueat quē nascuntur. vnde illud. Et cephyro ruris se gleba resoluit. Austro autē flores soluūt. a cephyro fiūt. Afric⁹ a ppria regione vocatus. In africa enim initiū flandi sumit. Locus est q̄ ab occidente estiuo flat. et vocatus corus q̄ ipse vētorū circulū claudat. et q̄si chorū faciat.

Hic antea caui⁹ dictus quē pleriq; argesten di-
cunt. non ut imprudēs vulgus agresten. Septē-
trio dictus eo q; a circulo septē stellaz. consurgit.
quē vertente se mūdo resupinato capite ferri vi-
dent. Circi⁹ dict⁹ eo q; choro sit iunctus. Hunc
hispani gallicū vocant. ppter q; eis a parte gal-
litic flat. Aqlo dictus eo q; aquas stringat. nu-
bes dissipet. Est enī gelid⁹ ventus et siccus. Idem
et borcus. q; ab hyperborcis mōtib⁹ flat. Inde enī
origo eiusdē venti ē. vnde et frigid⁹. Natura enī
omniū septētrionaliū ventozū frigida et sicca est.
australiū humida et calida. ex oib⁹ aut ventis duo
cardinales sunt. septētrio et auster. Etbesie autē
flabra aquilonis sunt. quib⁹ nomē inditum est. q;
certo anni tpe flatus agere incipiunt. Eniautos
enī grēce annus latine dicit. Hec aut cursū rectū
a borca in egyptū ferūt. quib⁹ auster contrari⁹ ē.
Duo sūt aut extra hos vbiq; spūs magis q; venti.
aura et altan⁹. Aura ab aere dicta quasi aerea q;
lenis sit motus aeris. Agitat⁹ enī aer aurā facit.
vnde et Luceti⁹. Aereas auras. Alranus qui in
pelago est p; deriuationē ab alto. id est mari vo-
catur. Nam alter ē flatus in ripis quē dixim⁹ au-
ram. Nam aura tra ē. Turbo ē volubilitas ven-
toz. et turbo dict⁹ a terra. quoriz vent⁹ cōsurgit
et terrā in circuitū mittit. Tēpestas aut p; tpe di-
cit. sicut vbiq; hystoriographi solēt dū dicunt ea
tempestate. aut ab statu celi. q; magnitudine sui
multis diebus orit. Verno aut et autūnali tpe q;
maxime fiūt tempestates qñ nec plena ē estas. nec
plena hyems. vnde et mediū et cōfine vtriusq; tpis
ex cōiunctiōe aerū cōtrarioz efficiūtur tēpestates.
Frago: a fractarū rerū nominat⁹ ē sonitu. q; sic-
ca quēq; et arida facile frangit. Procella ab eo q;
pcellat. id est pcuriat et euellat. Est enī vis venti
cū pluuia. Procellē enī aut de fluminibus. aut de
ventis fiūt. Nichil autē velocius ventis. vnde et
ppter celeritatē tam ventos q; fulmina alata sin-
gunt poetę. ut alatis viribus aultri.

De aquis Cap. xii.

Aqua dicta q; superficies eius equalis sit.
Hinc et equor appellatū. q; equaliter sursum
est. Duo aut sunt validissima vitę huma-
nę elementa ignis et aqua. vnde graui⁹ dānantur
quib⁹ ignis et aqua interdicit. Aquarū elementū
ceteris oib⁹ imperat. Aquę enī celū temperat. ter-
ram fecundat. aerē exaltationib⁹ suis incorporat.
scandūt in sublime. et celū sibi vēdicāt. Quid enī
mirabili⁹ aquis in celo stantib⁹. Parū sit in tan-
tā puenisse altitudinē. Rapiūt et secū pisciū cra-
mina. effusę omniū in terra nascentiū causa fiūt.
Fruges gignūt. arbores. frutices. herbasq; pdu-
ciūt. sordes detergūt. peccata abluūt. potū cūctis
animantibus tribuūt.

De diuersitate aquarū Cap. xiii.

Aquarū naturę diuersitas multa est. Alię
enī salis alię nitri. alię aluminis. alię sul-
phuris. alię bituminis. alię curā morboz

adhibētes. Nam iuxta romā albulę aquę vulne-
rib⁹ medent. In italia fons ciceronis oculoꝝ vul-
nera curat. In ethiopia lac⁹ est quo psusa corpo-
ra velut oleo nitescūt. Came fons in africa cano-
ras voces facit. Ex clitorio lacu italię q; biberint.
vini tēdiū habēt. In chio insula fontē esse dicūt.
quo hebetes fiūt. In boetia duo fontes. alē me-
moriam. alē obliuionē affert. Licici fons amorē
veneris tollit. Boetię lacus furialis ē. de q; q; bi-
berit ardore libidinis exardescit. In cāpania sūt
aquę quę sterilitatem feminarū et viroz insaniam
abolere dicunt. In ethiopia fonte rubro qui bi-
berit. lymphatic⁹ fit. Lechnus fons arcadię ab-
ortus fieri non patit. In sicilia fontes sunt duo
qñ vn⁹ sterilē fecundat. alter fecundā sterilē facit.
In thessalia duo sunt flua. ex vno bibētes oues
nigras fieri ferūt. ex altero albas. ex vtroq; vari-
as. Clitūnus lac⁹ in vmbria marinos boues gi-
gnit. Reatinis paludibus iumentozum vngulas
indurari dicunt. In asphaltide lacu iudeę nichil
mergi pōt qdā aiām habet. In indijs sidē vocat
stagnū in quo nihil innatat h; oia mergūt. At cō-
tra i alce lacu p; porcidamū oia fluitāt. nihil mer-
gitur. Marside fons in phrygia saxa generat. In
achaia aqua profluit e saxis stix appellata. quę ili-
co potata inficit. Celoniū stagnum sicilię tetto
odore abigit. primantes. Fons est in africa circa
templū ammonis q; humoris nerib⁹ humū strin-
git. Fauillas etiā in cespitē solidat. Fons iob in
idumēa quater in anno colorē mutare dicit. id est
puluerulētū. sanguineū. viridē. et limpidū. ternis
mensib⁹ in anno tenēs ex his vnū colorē. In tro-
glodytis lacus ē. ter in die fit amar⁹. et deinde to-
tiens dulcis. Fons syloa ad radicē montis syon.
nō iugib⁹ aquis. sed i certis horis diebusq; ebul-
lit. In iudea quodā riuus sabbatis oib⁹ siccaba-
tur. In sardinia fontes calidi oculos medent. fu-
res arguūt. Nā cecitate detegit eoz facinus. In
epiro esse ferunt fontem in quo faces extinguunt
accensę. et accendūt extinctę. Apud garamantes
fontē esse ita argentē die ut nō bibat. ita ardentē
nocte ut nō tangať. Jam nō in multis locis aquę
manant ppterim feruentes tanta vi ut balnea ca-
lesciant. Quēdā enī terre sūt quę multū sulphu-
ris et aluminis habent. Itaq; cū p; venas calētes
aqua frigida venit vicino sulphuris calore cōta-
cta exardescit. nec talis ab origine effluit. h; per-
mutat dum venit. Sulphur enī alumēq; secū fe-
rūt aquę vtrāq; materiā igne plenā mirisq; mo-
tibus incalescentem.

De maris nomine Cap. xiiii.

Mare est aquarū generalis collectio. Dis-
enim cōgregatio aquarū. siue salę sint si-
ue dulces. abusiue maria nuncupant. iux-
ta illud: Et cōgregatiōes aquarū appellauit ma-
ria. Proprie aut mare appellatum eo q; aquę eius
amare sint. Equor aut vocatū. q; equaliter sursum
est. et quīs aquę fluctuātes velut montes erigāt.

sedatis rursus tēpestatib⁹ adēquantur. Altitudo enī maris diuersa est. indiscreta tñ dōsi ei⁹ equa-
litas. Ideo autē mare incrementū non cape cum
oīa flumina ⁊ omnes fontes recipiat. hęc causa ē
partim q̄ influentes vndas ipsa magnitudo eius
non sentiat. deinde q̄ amara aqua dulce fluentiū
cōsumat. uel q̄ ipse nubes multū aquarū ad se at-
trahant. siue q̄ illā partim ventī auferāt. partim
sol exsiccet. postremū q̄ p̄ occulta quēdā terre fo-
ramina p̄colat ⁊ ad caput omniū fontefq̄ reuolu-
tum recurrat. Maris autem certū esse colorem.
sed p̄ qualitate ventorū mutari. Nam modo fla-
uū est. modo lutulentū. modo atrū.

De oceano Cap. xv.

Oceanum grēci ⁊ latini ideo nomināt. eo
q̄ in circuli modo ambiat orbem. siue a
celeritate. eo q̄ ocius currat. Itē quia ut
cēlū purpureo colore nitet. ocean⁹ quasi cianeus.
Iste est q̄ oras terrarū amplectit. alternisq̄ est
bus accedit atq̄ recedit. Respirantib⁹ enī in pro-
fundum ventis aut remouet maria. aut resorbet.
Quiq̄ a primis regionib⁹ diuersa vocabula sū-
p̄lit. ut gallic⁹. germanicus. scythicus. caspi⁹. byr-
canus. atlanticus. gaditanus. Nam gaditanum
fretum a gadib⁹ dictū. vbi primo ab oceano ma-
ris magni limen aperit. Unde ⁊ hercules cū ga-
dib⁹ puenisset. colūnas ibi posuit sperans illic eē
orbis terrarum finem.

De mediterraneo mari Cap. xvi.

Mare magnū est qd̄ ab occasu ex oceano
fluit. ⁊ i meridie vergit. deinde ad septē-
trionē tendit. Qd̄ inde magnū appellat⁹
q̄ cetera maria in compatione eius minora sunt.
Istud ē ⁊ mediterraneū. q̄ p̄ mediā terrā vsq̄ ad
oriētē pfundit. europā ⁊ africanā. asiāq̄ distermi-
nās. Cuius primę partis sinus qui in hispaniis
pfunditur. hyberic⁹ ⁊ balearicus appellat⁹. Deinde
gallicus qui narbonensem puinriā alluit. Mor-
ligusticus qui iuxta ianuā vrbē est. prim⁹. Post
hęc tyrrhen⁹. q̄ italiā attingit. quem grēci ioniū
itali inferū vocant. Deinde siculus q̄ a sicilia vsq̄
ad cretā vadit. Deinde creticus qui i pamphylia
⁊ egyptū prehendit. Inde hellespontus q̄ in septē-
trionē retorquens anfractib⁹ magnis iuxta grē-
cias ⁊ illyricū in angustias septē stadiorū strin-
gitur quo xerxes ponte nauib⁹ facto in grēciā cō-
meauit. ibi est abydos. Inde diffusus ab equore
patēte rursus stringitur ⁊ facit p̄pontidē. q̄ mox
in dngētos passus coartat. fitq̄ bosphor⁹ thraci⁹
quo darius copias transportauit. inde ponticus
sinus amplissim⁹ a tergo mēotidis paludib⁹. Qd̄
mare et multitudine fluminū dulci⁹ q̄ cetera ne-
bulosumq̄ ⁊ breui⁹ ē. vnde ⁊ ponticū vocatū q̄ sit
breui⁹ atq̄ eo p̄ter focas ⁊ tymnos atq̄ delphi-
nos aliasq̄ beluas maiores nō patit. Sicut autē
terra dum vna sit. p̄ diuersis locis varijs appellat⁹
vocalis. ita ⁊ p̄ regionib⁹ hoc mare magnum
diuersis noib⁹ nūcupat. Nam ibericū ⁊ asiati-

cū apuintijs dictū. Ab isulis balearicū siculū cre-
ticū. cypriū. egeū. carpaciū. Nā int̄ tenedū ⁊ chiu
sarū est in mari poti⁹ q̄ insula. qd̄ visentib⁹. p̄cul
capre simile credit. quā grēci ega nūcupant. vnde
⁊ egeū mare ē dictum. sic ⁊ carpatiū mare int̄ ege-
p̄rū ⁊ rhodū ab isula carpato illic posita. A gen-
tibus gallicū ausoniū. dalmatiū. libusticum. Ab
oppidis argolicū. corinthiū. tyriū. adriaticū. Nā
adria quēdā ciuitas illyrico mari. prima fuit. quē
adriatico mari nomē dedit. A positiōe cēli. ut su-
perū. inferū. q̄ sit oriens supior. occidentis inferi-
or. Est autē tuscum ⁊ adriaticū. A memoria ducis
ut ionii. Iones q̄ppe dux fuit grēce. Unde iones
atheniēses. Hoc mare ⁊ tyrrhenū dictū siue q̄ tu-
scia alluit. id ē tyrrheniā. siue a tyrrhenis nautis
qui se in hoc mare p̄cipitauerūt. Et sciendū io-
niū sinū esse imensū ab ionia vsq̄ ad siciliā. ⁊ hu-
ius partes esse adriaticū. achaicū. ⁊ epiroticū. A
moribus accolarū. curius arenus antea appel-
latus ē. A casib⁹ hominū q̄ ceciderūt in mari. ut
hellespontū. icareū myrtoū. Nam myrtoū mare
dictū a myrtili lapsu q̄ illic ab oenomaos p̄cipi-
tat⁹ sit. Icarus vō cretensis ut fabulę ferunt al-
tiora petēs pennis solis calore solutis mari i quo
cecidit nomē iposuit. Frix⁹ q̄ cū belle sorore sua
fugiens insidias nouercales cōscēdit nauē signū
arietis habentē q̄ liberat⁹ ē. Helles autē soror ei⁹
ppellā naufragiū decidit in mari. ⁊ mortua hel-
lesponto mari nomē dedit. Ab ordine fluenti. p̄
pōtidis. Nā dictū p̄pontidū. q̄ pontū p̄uenit.
Idē ⁊ a trāsitu ul̄ agustis meatib⁹ boū bosphor⁹.
Egypti⁹ autē pelag⁹ asię dat. gallic⁹ europę. afric⁹
libyę. His ut quęq̄. prima sunt venerūt i partes.
Pelag⁹ autē ē latitudo maris sine littoze ⁊ portu
grēco noie apo tu plagia. hoc est a latitudine di-
ctus. vnde ⁊ plagia. eo q̄ sint importuosa.

De sinibus maris Cap. xvii.

Sinus dicuntur maiores recessus maris. ut
i mari magno ionī. in oceano caspi⁹. in-
dic⁹. p̄sic⁹. arabic⁹. q̄ ⁊ mare rubrū q̄ oce-
ano ascribit. Rubrū autē mare vocatū. eo q̄ sit ro-
seis vndis infectū. Non tñ talē naturā habet q̄le
videf ostendere. h̄ vicinis littozib⁹ vitiat gurgēs
atq̄ inficit. q̄ oīs ira quē circūstat pelago rubra
est ⁊ sanguineo colori. prima. Ideoq̄ inde miniū
acutissimū excerpt. ⁊ alij colores q̄b⁹ pictura va-
riat. Ergo cū terra hāc habeat naturā. fluctibus
subinde diluit. ⁊ quicqd̄ adhesū ē i colozē cadit.
Ob hoc etiā in his littozib⁹ gemmę rubrę iueni-
unt. Lapill⁹ enī huiusmodi humo inolut⁹ cū inter
harenas attrit⁹ est. ⁊ terre colozē habet ⁊ maris.
Hoc mare i duos sin⁹ scindit. Ex his q̄ ab orien-
te ē p̄sicus appellat⁹. quia ora illi⁹ p̄se inhabitant.
Alter vō arabicus dicit⁹ q̄ sit circa arabiam.

De estibus ⁊ fretis Cap. xviii.

Estus ad oceanū p̄inct. fretū ad vtrūq̄
mare. Nā estus ē maris accessus uel re-
cessus. id ē inquietudo. Unde ⁊ estuaria

per quę mare vicissim tam accedit q̄ recedit. Fre-
tum autē appellatū q̄ ibi semp mare ferueat. Nā
fr̄ tū ē angustum. 7 quasi feruēs mare. ab vndaꝝ
feruore noiatū. ut gaditanū uel siculū. Nam fre-
ta dicta Varro ait: quasi feruida. id ē feruētia 7
motum feruoris habentia. Fretū sicilię qđ regiū
dicit̄ Salusti⁹ tali ex causa vocari scribit dicēs:
Italię olim siciliā cōiūctā fuisse. 7 dū eēt vna tel-
lus. mediū spaciū aut p humiditatē abruptum est
aquis. aut p angustia scissū 7 inde regiū noiatū.
q: gręce abruptū hoc noie nuncupat̄. Est aut ar-
tissimū triū miliū spacio siciliā ab italia diuidēs
fabulosis ifame monstris. quib⁹ hincinde scylla 7
charybdis oñdit̄. Scyllā accole satū mari immi-
nens appellat̄. simile celebratę forme. pcul visenti-
bus. Unde 7 monstruosam speciē fabule illi de-
derunt. quasi formā hois capitib⁹ succinctā cani-
nis. q: collisi ibi fluctus latrat⁹ vident̄ exprimere.
Charybdis dicta q̄ gurgitibus occultis naues
absorbeat. Est enī mare verticosū. 7 inde ibi la-
niata naufragia p fundo emergūt. Ter autē i die
erigit fluct⁹. 7 ter obsober. Nam accipit aquas
ut vomat. vomit ut rursus accipiat. Syrtēs autē
sunt barenosa in mari loca. Syrtēs aut Salu-
stius a tractu vocari dicit q̄ oīa ad se trahant. 7
appropinquantes vadoso mari bcreant. Hec autē
ad mare egypriū vicinę sunt 7 parit̄ admiscētur.
Clada hō sūt p quę in mari uel in fluminib⁹ ho-
mines uel animalia pedibus vadūt. quę Virgili⁹
breuia appellat. gręci bracia.

De lacis 7 stagnis Cap. xix.

Sunt aut 7 quedā maria quę nō miscēt
oceanī fluctib⁹ aut mari magno. 7 dicunt̄
lacus 7 stagna. Lacus est receptaculū in
quo aqua retinetur. nec miscēt fluctibus. ut lacus
asphalti. ut lacus benac⁹ 7 lari⁹. 7 ceteri q̄s gręci
limen. id est stagnos vocant. Nā fontes labunt̄
in fluuijs. flumina in freta discurrūt. Lacus stat i
loco nec pfluat. 7 dictus lac⁹ quasi aque loc⁹. Lac⁹
asphalti idē. 7 mare mortuū vocatū. ppter q̄ nihil
gignit viuū. nihil recipit ex genere viuētū. Nā
neq; pisces habet neq; assuetas aq̄s 7 letas mer-
gendi vsu patitur aues. h̄ 7 quęcūq; viuētia mer-
genda tētaueris quacūq; arte. dimerfa statim re-
siliūt. 7 quīs vebemēter illisa cōfestim excuriūt. h̄
neq; vētis mouet̄. resistēte turbinib⁹ bitumine. q̄
aqua oīs stagnat̄: neq; nauigatiōis patiens ē. q:
oīa vita carentia in pfundū mergunt̄. nec materiā
vllam sustinet nisi quę bitumine illustrat̄. Lucer-
nam accensam ferūt supnat̄. extincto demergi
luie. Hoc 7 mare salinarū dicit̄. siue lac⁹ asphal-
ti. id ē bituminis. 7 ē in iudea in bierichor 7 coa-
ran. Lōgitudo ei⁹ vsq; ad coaras arabie dirigit̄
stadijs septingentis octoginta. Latitudo stadijs
centū qnquaginta vsq; ad vicinia sodomoz. La-
cus tiberiadis ab oppido tiberiade vocat⁹. quod
quondā herodes in honore tiberij cesaris condi-
dit. Est aut in iudea oīb⁹ lacis salubrior. 7 ad sa-

nitatem corporoz quodāmodo efficacior. Benefar
lacus amplissim⁹ in iudea longitudine centū qua-
draginta extendit̄ stadijs. latitudine q̄draginta.
diffundit̄ crispantib⁹ aquis. aurā nō ventis. h̄ de
seipso sibi excreans. Unde 7 genefar dicit̄ gręco
vocabulo q̄si generās sibi aurā. Deniq; p diffusio-
ra spacia lacus frequentib⁹ auris spirantib⁹ agi-
tat̄. Unde 7 purior haust⁹ eius 7 ad potandū dul-
cis 7 habilis. Benacus lac⁹ italię in venetia. de q̄
fluuius nascit̄ minci⁹. qui lacus magnitudine sui
tempestates imitat̄ marinas. Lucrin⁹ 7 auernus
lacus cāpanię sūt. Lucrin⁹ aut dicit̄. q: olim ppe
copiā pisciū vectigalia magna prestabat. Auern⁹
aut lac⁹ vocatus q̄ aues ibi supuolitare nō pos-
sint. Nā antea siluaz densitate sic ambiebat̄. ut
exalantes inde per angustias aque sulphureę fe-
tor grauissimus supuolantes aues alitu suo nece-
ret. Quā rem augustus cesar intelligēs deiectis
siluis. ex pestilentib⁹ amēna reddidit loca. Lacus
aut idē 7 stagnū vbi imensa aqua cōuenit. Nam
dictū est stagnū ab eo q̄ illic aq̄ stet nec decurrat.

De abyssō Cap. xx.

Abyssus pfunditas ē aquaz impenetra-
bilis: siue speluncę aquaz latētū. de qui-
bus fontes 7 flumina pcedūt. uel quę oc-
culte subtereūt. vnde 7 abyssus dictus: Nā oēs
aquas siue torrentes p occultas venas ad matri-
cem abyssum reuertūtur. Fluct⁹ dicti q̄ flatib⁹ fi-
ant. Ventozū enim impulsu agitatę aque fluctu-
ant. Aqua est statua 7 sine motu equalis. Unda
hō eminens liquor qui semp i motu ē. Lucreti⁹:
Acreas vnda. id est motus 7 corp⁹ illud qđ re-
fluctuat. Nā nec vnda p se aqua est. h̄ aqua i mo-
tu quodā 7 agitatione. quasi abeundo 7 redeūdo
vnda vocata. Latex pprie liquor fontis ē. 7 dicit̄
latex q̄ in venis terre lateat. Gutta est quę stat.
stilla quę cadit. Hinc 7 stillicidiū. quasi stilla ca-
dens. Scirria enī gręci ē. id est gutta. inde fit di-
minutiū ut dicam⁹ stilla. Dū aut stat aut pen-
det de rectis uel arboribus. quasi glutinosa gutta
est. dum ceciderit stilla est. Spuma dicta ab eo q̄
spuat. sordes enī sūt vndaꝝ. vñ 7 mustū. 7 ea quę
coquūt̄r spuma purgant̄. Hinc 7 sputū.

De fluminibus Cap. xxi.

Fluuius est perennis aquarū decursus. a
fluendo pperim dictus. Proprie aut flu-
mē ipsa aqua. fluuius. cursus aque. Pri-
us autē flumen q̄ fluuius. id est prior aqua q̄ de-
cursus. Duo sūt fluminū genera. vnū torrēs. alte-
rum viuū. de quo Virgili⁹: Donec me flumine vi-
uo abluero. Torrēs ē aqua veniens cū impetu.
Dictus aut torrēs. q: pluuia crescit. siccitate tor-
rescit. id est arefcit. de q̄ Pacui⁹: Flāmeo vapo-
re torrēs torret. cui gręci ab hyeme nomen dede-
runt. nos ab estare. illi a tpe quo arefcit. nos a tē-
pore quo ficcat̄. Amnis fluuius ē nemore ac fron-
tibus redimit⁹. 7 ex ipsa amenitate amnis vocat̄.
Decursus pprie finis cursus siue aquarum sit seu

quarūlibet rex. Riuī dicti q̄ deriuēt ad irrigan-
dū id ē ad inducēdū aq̄s i agris. Nā irrigare in-
ducere ē. Burges pprie loc' ale' in flumine. Dute'
est loc' defossus ex quo haurit aq̄. a potatiōe di-
ctus. Fons caput ē aque nascētis. q̄si aq̄s fundēs
Quidā aut flumīor pprijs ex causis noia accepe-
rūt. ex quib' nōnulli notādi sūt q̄ in historijs ce-
lebres memorant. Beon flum' de paradiso exiens
atq̄ vniuersam ethiopiā cingens vocat' hoc noie
q̄ incrementō suę inundationis terrā egypti irri-
get. Be enī gr̄ce latine terrā significat. Hic apud
egyptios nilus vocat'. ppter limū quē trahit qui
efficit fecunditatem. Unde et nilus dictus est q̄si
vēx i lus. Nam antea nilus latine melo dice-
batur. Apparet aut in nilide lacu. de quo in me-
ridiē versus excipit' egypto vbi aquilonis flatib'
repulsus aq̄s retro luctantib' intumescit. et inu-
dationē egypti facit. Sanges flumius quē phison
sancta scriptura cognominat. exiens de paradiso
pergit ad indiē regiōes. Dict' aut phison id ē ca-
terua q̄. r. fluminib' magnis sibi adiunctis. im-
plet et efficit vn'. Sanges aut vocat' a rege gāga-
ro indiē. Fert aut nili modo exaltari et sup oriē
tras erūpere. Tigris flum' mesopotamię de pa-
radiso exurgēs et pges cōtra assyrios. et post mul-
tos circuit' in mare mortuū influēs. Vocat' autē
b noie ppe velocitatē instar bestię tigridis nimia
pnicitate currētis. Euphrates flumius mesopo-
tamię. de paradiso exurgēs copiosissim' gēmis q̄
p mediā babyloniā influit. hic a frugibus uel ab
vbertate nomē accepit. Nam hebraice euphrata
fertilitas interpretat'. Mesopotamiā etenī i q̄bus-
dam locis ita irrigat. sicut et nilus alexandriam.
Salusti' aut auctor certissim' asserit tigrin et eu-
phraten vno fonte manare in armenia. q̄ p diūsa
cuntes longi diuidūt spacio medio derelicto mul-
toz miliū. quē tñ terra quē ab ipsis ambiē meso-
potamia dicit'. Ex q̄ Hieronymus animaduertit
aliter de paradisi fluminib' intelligendū. Indus
flum' orientis q̄ rubro mari accipit. Istas pes fuit
medoz rex antiquissim'. ex quo amnis oriētis no-
men accepit. qui nūc idaspes dicit'. de quo Luca-
nus. Qua medus idaspes Accedūt pelago p̄hebi
surgētis ab igne iam ppior q̄ p̄lis erā. Qui dū
sit flum' p̄sarū dicit' tñ contra orientē decurrere.
Araris flum' germanię. De quo Virgilius: Aut
ararū partib' bibet. aut germania tigrin. Cur-
rit enī p parthiā et assyriā. Bactrus flum' orien-
tis a rege bactro vocat' fert'. a quo et bactriani et
v̄bs eoz. Coaspis flum' p̄saz vocat' eozū lingua
q̄ mirā aque dulcedinē habeat. adeo ut p̄fici re-
ges q̄ diu inter ripas p̄fidis fuerint sibi ex eo po-
cula vendicarint. Ex hoc amne quidā cydnū cili-
cię flumiū deriuari existimāt. Araris amnis ar-
menię q̄ ab vno monte cum euphrate diūsa specie
ozitur. dicit' q̄ rapacitate cūcta p̄sternat. Unde et
cū alexander eū transgredi veller ponte fabricato
tanta vi inundauit ut pontē dirueret. Hic breui-

bus intualis ab euphrate ortu caput tollit. ac de-
inde caspiū fert' i mare. Flum' syrię q̄ vocat' ozon-
tes iuxta antiochię muros decurrēs. q̄ a solis or-
tu oriens nō longe ab v̄be mari condit'. quem de
originis suę tractu orientē veteres latine appella-
uerūt. Qui fluentis ex ipso impetu frigidiorib' et
cephyris assidue ibi spirantib' tota ciuitas mo-
mentis ppe oib' refrigerat'. Iordanis indeq̄ flum'
a duob' fontib' noiat'. quoz alt' vocat' ior. alt' dan-
his igit' pcul a se distantib' in vnū alucū fede-
ratis. iordanis deinceps appellat'. Nascitur aut
sub libano monte et diuidit iudeā et arabia. q̄ per
multos circuit' iuxta hiericho in mare mortuum
influit. Eusis caucascis montib' fusus cū plurib'
alijs in curinū se p̄cipitat mare. vnde et nuncu-
pat'. Cydn' amnis cilicię a tauro monte p̄gredi-
ens. mirā aquaz habēs suauitatē. et q̄ quicquid
candidū est. cydnū gentili lingua syri dicūt. Cū
amni huic nomen datum. quia tumet estate. q̄n
niues soluit. reliquis anni t̄pib' tenuis ē et quic'
Glas flum' asię. Pactol' flum' asię barenas aure-
as trabēs. de q̄ Virgili': Pactolusq̄ irrigat au-
ro. quē p aurato fluore alij chrysozā vocāt. Eri-
nus flum' asię q̄ smyrneos secat cāpos. et ipse flu-
crib' aureis et barenis plen'. a q̄ et smyrna voca-
ta ē. Meander amnis asię flexuosus. q̄ recurrē-
tib' ripis in asiā et ionia p̄cipitat i sinū. q̄ uni-
lerū diuidit et p̄ciē. Meander aut vocat' q̄ sit
flexuosus et nūq̄ currat rect'. De quo Quindius et
Quig recuruatus ludit meander in v̄ndis. Ta-
nus fuit rex scythaz prim'. a quo tanais fert' flu-
uius nūcupat' q̄ ex riphcis siluis veniēs. dirimie
europā ab asia inter duas mūdi p̄tes medi' cur-
rens atq̄ i pontū fluēs. Inachus achaic amnis
argolicos irrigans cāpos. quē rex inach' a se no-
minauit. qui exordiū argiue gēti prim' dedit. Ibi
est et erymanthus ab erymantho mōte dimissus
Padus italię flum' a iugis alpium fusus. ex tri-
bus fontib' orit'. ex quib' vni vocabulū ē pad'. q̄
diffusus in modū stagni amne sinu dirigit. a quo
et pad' ē nūcupat'. Hic a grecis eridan' cognōiat'
ab eridano solis filio. quē phetōtē dicūt q̄ fulmi-
nepcussus. i eodē fluuiō deiecit' ē et extinet'. Au-
get' aut ex ortu canis liquefcentib' niuib'. et cū ac-
cessione. xxx. fluminū circa raennā in adriaticū
mare deferit'. Tyberis italię flum'. a tyberino re-
ge albanoz dicit' appellat'. q̄ i hūc flumiū cecidit.
et de exitu suo nomē dedit. Nā ātea albola anti-
quū nomē a colore habuit q̄ niuib' alb' fit. Ipse
ē aut tybris qui et tyberis. s̄ tyberis i quotidiana
no sermone. tybris i s̄su dicit'. Danubi' germanię
flumius vocari fertur a niu iū copia quibus ma-
gis auget'. Iste ē qui i europa plus oib' famā ha-
bet. Idē et ister. q̄ dū p̄numeras vadit gentes.
mutat et nomē. et maiores sibi ambiendo colligit
vires. Orit' a germanicis iugib' et occidentalib'
partib' barbaroz. p̄gēs p̄tra orientē sexaginta
in se fluuios recipit. septē ostijs in pontū influit.

Rhodan⁹ gallie flui⁹ ab oppido rhodo cognomi-
natus ē quē coloni rhodioꝝ vocauerūt. qui rapi-
do concit⁹ cursu. tyrrheni cūris freta scindēs. nō
modicū sepe nauigantiū facit piculū. dū int se ma-
ris fluctus ⁊ amnis fluēta decertāt. Rhēn⁹ a rho-
dani societate fertur vocat⁹. qm̄ cum eodē ex vna
puintia oriē. Est at germanic⁹ flui⁹ int tres eu-
rope marinos fluuios cōputat⁹. q a iugo alpiū
vsq; in oceani. pfunda cursus suos dirigit. Ibe-
rus amnis q quondā toti⁹ hispanie nomē dedit.
Rhini⁹ flui⁹ gallicie nomē a colore pigmēti sum-
psit. qui i eo plurim⁹ inuenit. Durius a grecis qsi
dozie⁹ cognominat⁹. Tagū fluiū cartago hi-
spanie nuncupauit. ex q ortus pcedit. flui⁹ are-
nis auriferis copiosus. ⁊ ob h ceteris fluij⁹ his-
paniaz pclar⁹. Berhys flui⁹. q ⁊ berthycē. puicie
nomē dedit. de q Martialis: Berhys oliuifera
crinē redimite corona. aurea qui nitidis vellera
tingis aq̄s. eo q ibi lanē pulchro colore tingunt
Berhys aut dicit⁹ eo q humili solo decurrat. Be-
thyn enī greci humile uel mersū vocant. Quēdā
aut flumina i dilunio soluta molē terrarū pcelu-
sa sūt. quēdam hō quē non erant abyssi tūc pē-
ruptis meatibus eruperunt.

De diluuijs Cap. xxii.

Diluuiū dictū q aquarū clade oīa quē in-
undauerit delect. Primū diluuiū extitit
sub noe. quādo hominū scelerib⁹ offens⁹
omnipotēs. toto orbe cōrecto. delentis cūctis. vnū
spaciū celi fuit ac pelagi. Cuius baten⁹ indicium
videm⁹ iu lapidibus quos in remotis montibus
conchis ⁊ ostreis cōcretos. sepe etiā cauatos aq̄s
videre solem⁹. Secundū diluuiū fuit i achaia. ia-
cob patriarche. ⁊ ogigi tēporib⁹. q eleusine cōdi-
tor ⁊ rex fuit. nomēq; loco ⁊ tpi dedit. Tertiū di-
luuiū i thessalia moyli uel ampbitionis tpi⁹ fuit
q terri⁹ post cecropē regnauit. cui⁹ tpi⁹ aquaz il-
lunies maiorē prē pporū thessalie absūpsit. pau-
cis p refugia montiū liberatis. maxime iu monte
paraso. in cui⁹ circuitu deucalion tūc regno po-
tiebat⁹. qui tūc ad se ratibus cōfugiētes susceptos
p gemina parasi iuga fouit ⁊ aluit. A quo ppre-
rea genus hoīuz grēcoꝝ fabulē ex lapidib⁹ repa-
ratū ferūt ppter hominū insitā cordis duritiā. sed
⁊ flumina cū insolitis aucta imbrib⁹ ultra cōsue-
tudinē uel diuturnitatē uel magnitudinē redū-
dant multaq; psternūt ⁊ ipsa diluuiū dicūt. Sci-
endum autem flumina cū supra modū crescūt. nō
tū ad presens inferre damna. sed etiam ⁊ aliqua
significare futura.

Incipit liber quartusdecimus

De terra Cap. i.

Terra est in me-

dia mūdi regione posita om-
nib⁹ partibus celi i modum
centri equali interuallo con-
sistens; quē singulari nume-

ro totū orbē significat. plurali hō singulas par-
tes. cuius nomina diuersa dat ratio. Nam terra
dicta a supiori parte q terit. hum⁹ ab inferiori ul
humida tra. ut sub mari. tellus aut q: fructus ei⁹
tollimus. hēc ⁊ ops dicta. eo q opē fert frugibus
Eadem ⁊ arua ab arādo ⁊ colendo vocata. Pro-
prie at terra ad distinctionē aque arida nūcupat⁹.
sicut scriptura ait. Qd vocauit deus terrā aridā
Naturalis enim pprietas siccitas est terris. Nā
ut humida sit hoc aquaz affinitate sortitur. Lu-
ius motū alij dicunt ventū esse in concavis eius q
motus eam mouet. Salustius: Venti per caua
terre pcepitati rupti aliquot montes tumuliq;
sedere. Alij aquam dicunt generalē in terris mo-
ueri ⁊ eas simul concutere. sicut vas. ut dicit Lu-
creti⁹. Alij ophoroei. Nā terrā vocant. cui⁹ ple-
rūq; latentes ruine supposita cuncta concutunt.
Terre quoq; hiatus aut motu aque inferioris fit.
aut crebris tonitruis. aut de concavis terre erū-
pentibus ventis.

De orbe Cap. ii.

Rbis a rotunditate circuli dicit⁹. q: sicut
rota ē. Unde breuis etiam rotella orbi-
culus appellatur. Undiq; enim oceanus
circūfluens eius in circulo ambit fines. Diuisus
est autem trifarie. Ex quibus vna pars asia. al-
tera europa. tertia africa quē ⁊ libya nūcupatur.
Quas tres partes orbis veteres nō equalit⁹ di-
uiserūt. Nā asia a meridie p oriētē vsq; ad septē-
trionem puenit. europa hō a septētrione vsq; ad
occidentem. atq; inde africa ab occidente vsq; ad
meridiē. Unde euident⁹ orbē dimidiū duē tenent
europa ⁊ africa. aliū hō dimidiū sola asia. hō ideo
istē duē partes factē sūt. quia inter vtrāq; ab oce-
ano mare magnū ingreditur. qd eas interfecat.
Quapropter si i duas partes orientis ⁊ occiden-
tis orbem diuidas. asia erit in vna. in altera hō
europa ⁊ africa.

De asia et partibus eius Cap. III.
 Sia ex nomine cuiusdam mulieris est appellata. que apud antiquos imperium tenuit orientis. Hec in tertia orbis parte disposita. ab oriente ortu solis. a meridie oceano. ab occiduo nostro mari finit. a septentrione meotide lacu et tanai fluuio terminatur. Habet autem punitas multas et regiones. quarum breuiter nomina et situs expediunt. sumpto initio a paradiso. Paradisus est locus in orientis partibus constitutus. cuius vocabulum ex greco in latinum vertit hortus. Porro hebraice eden dicitur. quod in nostra lingua delitiae interpretatur. quod utriusque iunctum facit hortum delitiarum. Est enim omni genere ligni et pomiferarum arborum confusus. habens etiam lignum vite. Non ibi frigus. non estas. sed perpetua aeris temperies. Et cuius medio fons prumpens totum neminem irrigat. diuiditurque in quatuor nascentia flumina. cuius loci post peccatum hominis aditus interclusus est. Septus est enim undique romphea flamma. id est muro igneo accinctus. ita ut eius cum celo pene iungatur incensum. Cherubin quoque. id est angelorum presidium arcendis spiritibus malis super romphec flagrantia ordinatum est ut homines flammam angelos vero malos angeli boni submoueant. nec cum carni uel spiritui transgressionis aditus paradisi pateat. India vocata ab indo flumine quo ex parte occidentali clauditur. Hec a meridiano mari porrecta usque ad ortum solis. et a septentrione usque ad montem caucasum puenit. habens gentes multas et oppida. insulamque taprobane geminis et elephantis refertam. crysam et argyre auro argenteoque fecundam. vtilemque arboribus folijs nunquam carentem. Habet et fluuios gangem et nidan et ypanem illustrantes indos. Terra indiarum fauonij spiritui saluberrima in anno bis mittit fruges. vice hyemis et estatis ethereas patitur. Significat autem in tractu coloris homines. elephantes ingentes. monoceron bestiam. psittacum autem. bebenumque lignum. et cinnamum. et piper. et calamum aromaticum. Mittit et ebur. lapidesque preciosos. berillos chrysolastos et adamante. carbunculos. liguites. margaritas. et vniones quibus nobilissimum feminatum ardet ambitio. Ibi sunt et montes aurei quos adire propter dracones et gryphas. et imensoz hominum monstra impossibile est. Parthia ab indiarum finibus usque ad mesopotamiam generaliter nominatur. Propter inuictam enim virtutem parthorum et assyria et relique primum regiones eius nomen traxerunt. Sunt enim in ea aracusa. parthia. assyria. media. et persida. que regiones inuicem sibi coniungunt. initium ab indo flumine sumunt. tigri clauduntur locis montuosis et asperioribus sitis. habentes fluuios bidaspen et ararim. Sunt enim inter se finibus suis discrete. nomina a proprijs auctoribus ita trahentes. Aracusa ab oppido suo nuncupata. Parthia parthi ab scythia venientes occupauerunt. eamque ex suo nomine vocauerunt. Huius a meridie rubrum mare est. a septentrione hyrcanum saltum. ab occiduo solis plaga media. Regna in ea decem et octo sunt

porrecta a caspio litore usque ad terras scytharum. Assyria vocata ab assur filio sem. qui eam regionem post diluuium primus incoluit. Hec ab ortu indiam. a meridie mediam tangit. ab occiduo tigrim. a septentrione montem caucasum. ubi portus caspij sunt. In hac regione primus inuentus est usus purpure. Inde primum crinium et corporum vnguenta venerunt. et odores quibus romanorum atque grecorum effluxit luxuria. Media et persida a regibus medo et persis cognominata. qui eas provincias bellando aggressi sunt. Ex quibus media ab occasu transuersa parthia regna amplectitur. a septentrione armenia circumdatur. ab ortu caspios videt. a meridie persidam. Huius terra medicam arborum gignit. quam alia regio minime parturit. Sunt autem medicarum duae. maior et minor. Persida tendens ab ortu usque ad indos. ab occasu rubrum mare habet. ab aquilone vero mediam tangit. ab austro armeniam que perside annectitur. quibus est susa oppidum nobilissimum. In persida primum orta est ars magica ad quam nemroth gigas post confusionem linguarum abiit. ibique per se ignem colere docuit. Nam omnes in illis partibus solem colunt qui ipsorum lingua et dicitur. Mesopotamia grecam etymologiam possidet. quod duobus fluuijs ambiatur. Nam ab oriente tigrim habet. ab occiduo eufraten. incipit autem a septentrione inter montem taurum et caucasum. cuius a meridie sequitur babylonia. deinde chaldaea. nouissime arabia. Eodemon babylonice regionis caput. babylon urbs est. a quo nuncupata est. tam nobilis ut chaldaea et assyria et mesopotamia in eius nomen aliquando transierunt. Arabia appellata. id est saba. arabia. saba. Hoc enim significare interpretatur. eo quod sit regio thurifera odores creans. Hinc eam greci codemon. nostri beatam nominauerunt. In cuius saltibus et myrrha et cinamomum prouenit. Ibi nascitur avis fenix. sardonij gemma. et hiris melocides et pederata ibi inuenitur. Ipsa est et saba appellata a filio chus qui nuncupatus est saba. Hec autem angusto terre tractu ad orientem versus ad persicum finem extenditur. cuius septentrionalia chaldaea claudit. occasum sinus arabicus. Syriam syrus quidam perhibetur indigena a suo vocabulo nuncupasse. Hec ab oriente fluuio eufrate ab occasu mari nostro et egypto terminatur. habens a septentrione armeniam et cappadociam. a meridie sinum arabicum. Situs eius porrectus in imensam longitudinem. in lato angustior. Habet autem in se punitas comagenam. pheniciam. et palestina. cuius pars est iudea absque saracenis et nabatheis. Comagena prima punitia syriae a vocabulo comage urbis nuncupata. que quondam ibi metropolis habebat. Huius est a septentrione cappadocia. ab ortu mesopotamia. a meridie syria. ab occasu mare magnum. Phenix cadmi fratrem de thebis egyptiorum in syria profectus apud sidonem regnavit. eamque punitiam ex suo nomine pheniciam appellauit.

et ante magis

arabia. saba

saba

Ipsa ē ubi est tyrus ad quā Esaias loquit. **H**aber autē ab oriente arabia. a meridie mare rubrū. **P**alestina puincia philistin urbem metropolim habuit. quē nunc dicitur ascalon. ex qua ciuitate ois circa eam regio palestina est nūcupata. **H**uius ab oriēte mare rubrū occurrit. a meridiano latere iudea excipitur. a septētrionali plaga tyriorū finibus claudit. ab occasu egyptio limite terminatur. **I**udea regio palestine. ex noie iude appellata ex cuius tribu reges habuit. **H**ec prius chanaan dicta ē. a filio cham. siue a decē chanaanorū gentibus. quibus expulsis. eandē terrā iudei possederunt. **I**nitiū longitudinis eius a vico arfa vsq; ad vicū iuliam dem porrigitur. in quo iudeorū pariter ac tyriorū cois habitatio ē. **L**atitudo autē ei a monte libani vsq; ad tyberiadis lacū extendit. **I**n medio autē iudee ciuitas hierosolyma ē. quasi vmbilicus regionis totius terre. variā opū diues. frugibus fertilis. aquis illustris. opima balsamis. **U**nde finem elemētorū gratiā estimauerūt iudei eā promissam patribus terrā fluentē lacte et melle. cū hinc illis dei resurrectionis prerogatiuā polliceret. **S**amaria regio palestine. ab oppido quodā nomen accepit. quod vocabat samaria. ciuitas quodā regalis i isrl. quē nūc ab augusti noie sebastia nuncupat. **H**ec regio inter iudeā et galileā media iacet. incipiens a vico cui nomē est eleas. deficientes in terra acrabato. **S**irus ei natura cōsimilis. nec vllō differens a iudea. **G**alilea regio palestine vocata quia gignat candidiores hoies quā palestina. **H**ec autē duplex ē. supior et inferior. sibi in cōnex: syrie et phenici adherentes. **T**erra eaz opima et ferax. et fructibus satis fecunda. **P**entapolis regio in cōfinio arabie et palestine sita. dicta a quinq; ciuitatibus impiorum quę celesti igne consumptę sūt. terra amplius a hierosolymis olim vberissima. nunc autē deserta atq; exusta. **N**am pro scelere incolarū de celo descendit ignis. quod regionē illā in cineres eternos dissoluit. **C**uius vmbra quedam et species in fauillis et arboribus ipsis etiā adhuc videt. **N**ascunt enī ibi eapoma virētia sub tāta specie maturitatis. ut edēdi desiderium gignant. si carpas fatefcunt ac resoluūt in cinerē. fumūq; exalant. quasi adhuc ardeant. **N**abathia regio a nabaioth filio israhel nūcupata. **I**acet autē inter iudeam et arabia. et surgēs ab eufrate in mare rubrū porrigit. et est pars arabie. **E**gyptus quē prius acria dicebat. ab egypto danai fratre postea ibi regnāte nomen accepit. **H**ec ab oriente syrie ac rubro mari cōiuncta. ab occasu libyā habet. a septētrione mare magnū. a meridie vero introitus recedit. prēdēs vsq; ad ethiopes. regio celi umbribus insueta et pluuiarū ignara. **N**ilus solus eam circūfluens irrigat. et inundatione sua fecundat. **U**nde et ferax frugibus multam partem terraz frumēto alit. ceterorū quoq; negotiorū adeo copiosa. ut impleat necessarijs mercibus etiā orbē terraz. **F**inis egypti canopea. a canope menelai gubernatore sepulto in ea insula quę

libye pncipiū. et ostium nili facit. **S**eres oppidum orientis a quo et genus sericū et regio nūcupata ē. **H**ec a scythico oceano et mari caspio ad oceanū orientālē inflectit. nobilibus frondibus fertilis. a quibus vellera decerpuntur quę ceterarū gentiū serēs ad vsum vestium vendūt. **B**actrie regioni prius amnis bactros vocabulū dedit. **P**artes ei quę plenę sūt paginis. iugis ambiūt. quę aduersę sūt. indi fluuij fontibus termināt. **R**eliqua includit occus fluuius. **M**ittit bactria fortissimos camelos nūq; atterētes pedes. **S**cythia sicut et gottbia. a magog filio iaseth fert cognominata. cuius terra olim ingens fuit. **N**am ab oriēte india. a septētrione per paludes meotides inter danubiū et oceanū vsq; ad germanie fines porrigebat. **P**ostea vero minor effecta a dextra orientis parte. qua oceanus syrie tendit vsq; ad mare caspiū quod ē ad occasū. de hinc a meridie vsq; ad caucasi iugū deducta ē. cui subiacet byrcania ab occasu habēs pariter gētes multas. propter terrarū infecunditatē late vagātes. **E**x quibus quedā agros incolunt. quedā porretuos ac truces. carnibus humanis et eorū sanguine viuūt. **S**cythie plures tres sūt locupletes. inhabitabiles tamē plures. **N**ā dū in plerisque locis auro et gemmis affluat. gryphorū imanitate accessus hominū rarus ē. **S**maragdus autē optimis hęc patria est. **L**iancus quoq; lapis et crystallus purissimus scythie est. **H**abet et flumina magna oscorū phasidē atq; araren. **B**yrkania dicta a silua byrcana. quę scythie subiacet. habens ab oriente mare caspiū. a meridie armenia. a septētrione albania. ab occasu hiberia. **E**st autē siluis aspera. copiosa immanibus feris. tigribus. pantherisq; ac pardis. **D**e quibus **V**irgilius: **B**yrceanq; admoūt vbera tigres. **A**lbania a colore populi nūcupata. eo quod albo crine nascant. **H**ec ab oriente sub mari caspio surgēs per ora oceani septētrionalis vsq; ad meotides paludes per deserta et inculta extendit. **H**uic terre canes ingentes sunt. tantęq; ferocitatis ut tauros premant. leones perimant. **A**rmenia nūcupata. ab armeno iasonis thessali comite. quod amisso rege iasone collecta multitudine ei quod passim vagabatur armenia cepit. et ex suo noie nūcupauit. **S**ita ē autē inter taurū et caucasi. a cappadocia vsq; ad caspiū mare. ptenfa. habēs a septētrione ceraunios montes. ex cuius collibus tigris fluuius nascit. et in cuius montibus archa post diluuiū resedisse phibetur. **D**uplex ē autē armenia. supior et inferior. sicut duę pannonicę. **H**iberia regio asię ē. prope pontū armenie iuncta. **I**n hac herbe tincturę vtilis nascūt. **C**appadocia vrbs propria nominauit. **H**ec in capite syrie sita ab oriēte armenia tangit. ab occasu asia minorē. ab aqlone mare cimmericū. et themiscarios campos quos habuere amagones. a meridie vero taurum montem. cui subiacet cilicia et isauria vsq; ad ciliciū sinū qui spectat cōtra insulā cypriū. **T**erra ei autē alias nutrit equos. **M**alys amnis per eam fluit. quod quondā lydie regna dissiūxit a phis.

De Sogdiana igne ab
sumptu

Nabathia

Aegyptus

Canopus

Asia minor: ab oriēte cappadocia cingit. ab alijs partib⁹ vndiq; mari circūdat. Nā a septētrione pontū eurinū habet. ab occasu p̄pontidē. a merīdie egyptiū mare. Habet p̄uitias. bithyniā. phrygiā. galatiā. lydiā. carīā. panphylīā. ⁊ isauriā lyciā. atq; ciliciā. Prima asiē minoris bithynia ī ponti exordio ad solis orientis partem. aduersa thraciē iacet. multis antea nominibus appellata. Nā prius bebrytia dicta. deinde mygdonia. mox a bithyno rege bithynia nūcupata. Ipsa ē ⁊ maior: phrygia. Nicomedia vrbs ī ea ē. vbi bannibal fugiens veneni haustu animā expirauit. Salatia dicta a p̄scis galloz gentibus a quib⁹ extitit occupata. Nā galli in auxilium a rege bithyniē euocati. regnū cum eo pacta victoria diuiserūt sicq; deinde gr̄cis admixti. primū gallogr̄ci. nūc ex antiquo galloz noīe galathē dicunt. ⁊ eoz regio gallacia nūcupat. Phrygia dicta a phrygia cecropis filia. Hec ⁊ dardania a dardano iouis filio dicta. De q̄ Homerus ait: Quē primū genuit cēlesti iupiter arce. Hic enim p̄fectus decoringo ciuitate primus venit ī phrygiā. Est aut regio troadis supiecta ab aquilonis parte galatiē. a meridiana vicina ē lycaoniē. ab oriēte lydiē adh̄ret. ab occidēte belleponto mari terminat. Hui⁹ regio troia ē quā ex suo noīe appellauit tros troianoz rex ganymedis pater. Duc sūt aut phrygiē. maior: ⁊ minor. Maior: phrygia smyrnā habet. Minor: hō iliū. lycaoniā. Cariā herin⁹ fluius discernit a phrygia. Lydia sedes antiq; regū quā pactoli vnda extulit in diuitias torrentibus aureis. Hec antea meonia dicebat. Duc dū. p breuitate duos fr̄es reges lydū ⁊ tyrrhenū ferre nō posset. hinc ex sorte tyrrhen⁹ cū ingenti multitudine. p̄fect⁹. loca italiē occupauit. ⁊ tyrrheniā nominauit. Lydia aut a lydo regis fratre qui ī prouintia remāserat. cognōiata ē. Cōiūgit aut ab occidēte minori phrygiē. ab ortu smyrnā vrbē habet. quā melas fluius cingit. Cui⁹ cāpos pactolus ⁊ herin⁹ circūfluūt. harenis aureis ditissimi. Isauria ex situ loci phibet cognōiata. q̄ vndiq; apta aurarū flatibus pateat. Metropolim vrbē seluciā habet. Cilicia a cilice quodā nomen traxit. quē ortū fenice dicūt. antiquiorēq; ioue fuisse asserunt. Plurima iacet campis. recipiēs ab occiduo lyciā. a meridie mare persicū. a tergo mōtis tauri iuga. Hāc cydnus amnis interfecat. matrē vrbū habet tarsum. In ea ⁊ corycus oppidū est. vnde crocum plurimū ⁊ optimū venit. spiramine flagrantī. ⁊ colore pulchrius auro. Lycia nūcupata. q̄ ab oriente adiūcta ciliciē sit. Nam habet ab ortu ciliciā. ab occasu ⁊ meridie mare. a septētridē carīā. Ibi est mons chimera qui nocturnis estibus ignem exhalat. sicut in sicilia ctna ⁊ vesuuius in campania.

De europa Cap. iiii.

Post asiam ad europā stilum vertimus. Europa quippe agenoris regis libyē fi-

lia fuit. quā iouis ab africa raptā cretā aduerit ⁊ terciā partē orbis ex ei⁹ noīe appellauit. Iste aut ē agenor: libyē fili⁹ ex q̄ ⁊ libya id est africa fert cognominata. Unde apparet prius libyā accepisse vocabulum. postea europam. Europa autē ī tertiam partē orbis diuisa incipit a flumine tanaïs descendens ab occasu per septētrionalē oceanum vsq; in fines hispaniē cui⁹ pars orientalis ⁊ meridiana a ponto cōsurgens tota mari magno cōiungit. ⁊ in insulis gadibus finit. Prima europē regio scythia inferior: quē a mēotidis paludibus incipiens inter danubium ⁊ oceanum septētrionalem vsq; ad germaniam porrigit. quē terra generaliter propter barbaras gentes quibus inhabitat. barbarica dicit. Hui⁹ pars prima alania ē. quē ad mēotidas paludes pringit. Post hanc dacia. vbi ⁊ gothia. deinde germania vbi plurimā partē suui incoluerūt. Germania post scythiam inferiorē. a danubio inter rhenū fluiū oceanūq; cōclusa. cingit a septētridē ⁊ occasu oceano. ab ortu nō danubio. a meridie rheno flumine dirimit terra diues viriū. ac populis numerosis ⁊ imanibus. Unde ⁊ ppter fecunditatē gignendoz populoz germania dicta est. Signit aues hyrcanias. quaz p̄nē nocte plucēt. Uisontas q̄ feras ⁊ vrsos atq; alces parturit. Nitrit ⁊ gēmas. crystal lum. ⁊ lucinū. callaicū q̄ viridē. ⁊ ceraunū candidum. Duc sunt aut germaniē. supior: iuxta septētrionalē oceanū. inferior: iuxta rhenū. Prouincias aut quas danubi⁹ a barbarico ad mediterraneū mare secludit. p̄ma ē mysia a melliū. p̄uētū vocata. Unde ⁊ eā veteres cereris horreū nūcupabāt. Hec aut ab oriente ostis danubij iungit. ab euro hō thraciē. a meridie macedoniē. ab occasu istriē copulat. Post mysiā aut pannonia est. Inde noricus ager frigidus ⁊ partius fructuosus. Post quē reticus ferax frugib⁹ qui excipit gallia belgicam. Thraciē tyras iascti fili⁹ veniens nomē dedisse phibet. Alija sequitia incolarū thraciam appellatam dixerūt. Hui⁹ ab oriente propontis ⁊ vrbs constantinopolis opposita est. a septētrione vero isther obtendit. a meridie hō egeo mari adh̄ret. ab occasu macedonia illi subiacer. Cui⁹ regionē olim beliozū p̄plus mallagetē sarmatē scythē ⁊ aliē plurimē nationes incoluerūt. Ampla ē enī. ideoq; plurimas continuit gentes. Hebrum fluiū thracia fundit. qui etiā gentes barbarozū plurimas tangit. Gr̄cia a gr̄co rege vocata. qui cunctā eā regionem regno incoluit. Sūt aut prouintie gr̄ciē septē. quaz prima ab occidente dalmatia. inde epirus. inde hellas. inde thessalia. inde macedonia. inde achaea ⁊ dūc ī mari creta ⁊ cyclades. Illyricus aut generaliter omnis gr̄cia est. Dalmatia. a delmi maxima ei⁹dē puinae ciuitate traxisse nomē existimat. Adh̄ret aut ab oriente macedoniē. a septētrione mysiē. ab occasu istria terminatur. a meridie vero adriatico sinu claudit. Epir⁹ a pyrrho achillis filio cognōiata

cuius pars chaonia quę ante molossia dicta est a molosso filio pyrrhi quę de andromacha habuit. Sed postquę occisus ē pyrrhus orestis insidijs andromachā belenus suscepit. tenuitq; regnū priuigni qui successerat patri a quo molossia dicta ē pars epiri: quam belenus postea a fratre chaone quę in venatu pignozantiā dicit occidisse chaonia noiauit quasi ad solatiū fratris extincti. Hellas dicta a rege belline deucalionis et pyrrhę filio. a quo et prius greci bellines nūcupati sūt. Ipsa est et attica terra attā prius dicta. Nā gran quidam grecię indigena fuit. ex cuius filia attis nomine attica terra vocata est. Hęc inter macedoniam et achaiam media iacet. arcadię a septentrionali parte cōiūcta. Ipsa ē et vera grecia. vbi fuit atthenas ciuitas mater liberalium litterarū et philosophorū nutritrix. qua nihil habuit grecia clari⁹ atq; nobilius. In ea ē et marathoni⁹ campus opinioe quondā prelii cruentissim⁹. Helladis autē duę sūt. puintię: boetia et peloponnes⁹. Boetia autē dicta hac ex causa. Dū cadmus agenoris fili⁹ europā sororē a ioue raptā ex precepto genitoris quęreret nec repiret. patris irā formidās pfirmato aio elegit exiliū. Nā bouis forte cōspectę secut⁹ vestigia amplexus ē sedē vbi illa recubauerat. sicq; locū de noie bouis boetiā noiauit. vbi et thebas urbē cōstruxit in qua olim ciuilia bella detonuerūt. et vbi nati sunt apollo et hercules maio: ille thebanus. Eadem est aonia vocata a fonte quodā apollini et musis consecrato qui in eadē boetia est. Peloponnesus secūda pars helladis a pelope regnata atq; vocata. Thessalia a thessalo rege cognominata. quę ad meridianā plagā macedonię cōiūcta est. cui⁹ a tergo pieria est. Multa in thessalia flumina et oppida. inter quę precipue thessalonica et thebe. Vbi est et mons parnassus quondā apollini consecrat⁹. Thessalia patria achillis et origo lapitharū fuit. de quib⁹ fert⁹. qd hi primo equos frenis domuerint. vnde et centauri dicti sūt. In thessalia primū solidi aurei facti sūt. domandorū quoq; equorū vsus primū repletus est. Macedonię in exordio ab euathio rege mathię nomē erat. h macedo deucalionis maternus nepos postquę ibi accepit principatū mutauit vocabulū macedoniāq; a suo noie dicit. Est autē confinis ab oriente egeomari. a meridie achaię. ab occasu dalmatię. a septentrione mysię. patria alexandri magni. et regio aureis venis argentiq; opima. Lapidē quę peranitē vocant ista gignit. Mons olympus in ea est. qui excellenti vertice tantū attollit ut in cacumine eius nec nubes nec venti sentiant. Achaiā ab achęo rege et vrbs et puintia appellata. Hęc pene insula est. Nam absq; septentrionali parte qua macedonię iungit. vndiq; sepra ē mari. Ab oriente enī habet myrtoū mare. ab euro creticū. a meridie ionium. ab africo et occasu cassiopas insulas. a sola septentrionali parte macedonię uel atticę terrę adiungit. hui⁹ caput est vrbs corinthus. grecię

decus. Inachus ē achaię fluui⁹. Arcadia nō sinus achaię est. ut platani foliū. inter ionium et egeum mare exposita. quā arcas iouis et caliste filius pelasgis in ditionē redactis ex suo noie arcadiam nūcupauit. Ipsa est et sicyonia a sicyone rege. a quę et regnum sicyoniorū est dictum. Habet autē arcadia fluuiū magnū erymanthū. abeston qd lapidem. qui senel accensus nūq; exstinguit. Landi⁹ dissimę etiā merule ibi nascunt. Pannonia ab alpius apeninis est nūcupata. quibus ab italia se cernit. regio nō forē et solo lēta duob⁹ satis acrib⁹ fluuijs. drāuo sauoq; vallata. Coniūgit aut cum norico et retia habens ab oriente mysiā. ab euro istriam. ab africo nō alpes apeninos. ab occasu galliā belgicā. a septentrione danubi⁹ fontē uel limitē. qui germaniā galliāq; fecerunt. Istria isther annis vocauit. qui eius terrā influit. Ipse est danubius. Habet aut istria a septentrione pannoniā. Italia olim a grecis pplis occupata. magna grecia appellata est. Deinde a regis nomine saturnia mox et latiū dicta. eo qd idē saturnus a ioue sedibus suis pulsus. ibi latuerit. postremo ab italo siculorū rege ibi regnante italia nūcupata est. Cui⁹ situs longitudine amplius qd latitudine a circio i eurū extēdit. a meridie tyrrheno mari. ab aquilone adriatico claudit. ab occiduo alpiū iugis finit. terra in omnib⁹ rebus pulcherrima. soli fertilitate. pabuli vbertate gratissima. Habet lacus venaciū. auernū atq; lucrinū. fluuios eridanū et tyberim. et tepētes fontibus baias. Signit gemmas ferticen liguriū et coralliū. boam qd serpenter. lincem ferā et diomedias aues. Italia autē et hispania idcirco hesperię dicte qd greci hesperostella nauigent. et in italia et in hispania duę. quę hac ratione discernunt. Aut enī hesperiā solā dicis. et significas italiā. aut addis vltimā. et significas hispaniam. qd in fine occidentis est. Tusciam pars italię. vmbria nō pars tuscię. Tusciam autem a frequentia sacrorū et thuris vocata. ἀπὸ τοῦ θυρί. Umbria nō dicitur ut hystorię narrant eo qd tempore aquosę cladis imbribus superfuerit. et ob hoc vmbria gręce cognouata. Est enī i iugis apenini montis sita i parte italię iuxta meridiē. Hetruria pars italię dicta qd ei⁹ fines tendebant vsq; ad ripā tyberis. quasi ē Τέρος ὁ ποταμός. Nā ateros significat alteros oros finis vocat. Rome enī fines antea vnā tm tyberis ripā tenebāt. Alij hetruriā dictā ab hetrusco principe putāt. Idem et tyrrhenia a tyrrheno lydi⁹ frē. qd ex sorte cū populi parte de meonia venit ad italiā. Hęc ē et tuscia. h tusciam dicerenō debemus. qd nusq; legimus. Tusciam autē a frequentia sacrificij et thuris dicta est. ἀπὸ τοῦ θυρί. Illic et aruspicia dicunt esse reperta. Apulia vbi brundisium. quam et olim securi diomedem ducē condiderūt. Campania habet terras hyeme anni atq; estate vernātes. Sol ibi mitis. temperies grata. aer purus et blandus. Gallia a candore populi nūcupata ē.

Bala enī gr̃ce lac dicit̃. Montes cui rigo: celi ab ea parte solis ardo: ē excludūt. quo fit ut can- do: co: po: nō colo: ē. Hanc ab oriente alpiū iu- ga tuentur. ab occasu oceanus includit. a meridie p̃rupta pyrenei. a septētrione rbeni fluēta atq; germania. Cuius initium belgica. finis aquita- nia est. regio gleba vberi ac pabulosa. et ad vsum animantiū apta. fluminibus q̃ et fontibus irri- gua p̃fusa duobus magnis rheno et rhodano flu- uis. Belgis autē ciuitas est galliā a qua belgica p̃uincia dicta ē. Cisalpina q̃ citra alpes. Trans- alpina id est trās alpes. contra septētrionē. Re- tia nō q̃ sit iuxta rbenū. Aquitania autē ab obli- quis aquis ligeri fluminis appellata. q̃ ex pluri- ma parte terminus ei⁹ est. eāq; pene in orbe cingit Hispania prius ab ibero amne iberia nuncupa- ta. postea ab hispalo hispania cognominata est. Ipsa ē et vera hesperia ab hespero stella occiden- tali dicta. Sitā ē autē inter africā et galliā. a septē- trione pyreneis mōtib⁹ clausa. a reliquis par- tibus vndiq; mari cōclusa. salubritate celi equa- lis. omniū frugum generib⁹ secunda. gēmarū me- tallo:ūq; copiis ditissima. Interfluūt eā flumina magna berhys. mincus. iberus et tagus aux tra- bēs ut pactolus. habet. p̃uincias sex: taraconen- sem. carthaginensem. lusitanā. galeriam. berhycā et trans freta i regione africę tingitanā. Due sunt hispaniē. citerio: quę in septētrionali plaga a py- reneo vsq; ad carthaginē porrigit̃. vltorio: quę in meridie a celtiberis vsq; ad gaditanū fretum ex- tendit̃. Citerio: autē et vltorio: dicta. quasi citra et vltra. sed citra quasi circa terras. et vltra uel q̃ sit vltima. uel q̃ nō sit post hāc vlla hoc ē alia terra.

De libya Cap. v.

Libya dicta q̃ inde libe fiat. hoc ē afric⁹. Alij aiunt epaphum iouis filiū q̃ men- phin in egypto cōdidit ex cassiota vxore p̃ceasse filiā libyam. quę postea in africa regnū possedit. Cuius ex noīe terra libya est appellata. Africani autē nominatā quidā inde existimāt. q̃si ap̃ricā q̃ sit aperta celo uel sole. et sine horrore fri- goris. Alij dicūt africā appellari ab vno ex poste- ris abrahę de cethura. qui vocatus ē afer. de quo supra meminimus. Incipit autē a finibus egypti p̃gens iuxta meridie p̃ ethiopiā. vsq; ad atlantē montem. A septētrionali nō parte mediterraneo mari cōiuncta claudit̃. et i gaditano freto finit̃. ha- bēs. p̃uincias libyā cyrenensem. pentapolim. tri- polim. biçantiū. carthaginē. numidiā. maurita- niā sitifensem. mauritanā cesariensem. maurita- niā tingitanā. et circa solis ardorē ethiopiā. Li- bya cyrenensis i parte africę prima ē. a cyrene vr- be metropoli. quę est in eius finibus. nuncupata. Huic ab oriente egyptus ē. ab occasu syrtes ma- iores et troglodytę. a septētrione mare libycum. a meridie ethiopię et barbarorū varię natiōes. et so- litudines inaccessibiles. quę etiam basiliscos ser- pentes creant. Pentapolis gr̃ca lingua a quinq;

urbibus nūcupata. id est cyrene. beronice. ceutria apollonia. ptolomais: ex quib⁹ ptolomais et be- ronice a regibus noīatę sunt. Est autē pentapolis libyę cyrenensi adiuncta. et eius finib⁹ deputata. Tripolitanam quoq; p̃uinciā gr̃ci lingua sua si- gnāt de numero triū magnarū vrbū. occa. taba- ce. leptis. magnę. hęc habet ab oriēte syrtes ma- iores et troglodytas. a septētrione mare adriaticū ab occasu biçantiū. a meridie getulos et garainā- tas vsq; ad oceanū ethiopicum p̃tendentes. Bi- çacena regio ex duob⁹ nobilissimis oppidis nomē sortita est. ex quib⁹ vnū adromet⁹ vocat̃. alterū bi- çantiū. Hęc sub tripoli est. patens passuū ducēta uel amplius milia. secunda olcis. et glebis ita p̃c- pinguis ut iacta ibi semina incrementa pene cen- tesimę frugis renascāt̃. Cęugis vbi carthago ma- gna. ipsa est et vera africa inter biçantiū et numi- diam sita. a septētrione mari siculo iūcta. et a me- ridie vsq; ad getulorum regionem p̃tecta. cuius p̃ima quęq; frugifera sunt. vltiora autē bestijs et serpentibus plena atq; onagris magnis in de- sero vagantib⁹. Setulia autē africę pars mediter- ranea est. Numidia ab incolis passim vagantib⁹ sic vocata. q̃ nullam certā haberent sedem. Nam lingua eorū incertę sedes et vagę numidię dicunt̃. Incipit autē a flumine amisiga et in cęugitanū li- mitem desinit. habens ab ortu syrtes minores. a septētrione mare qd̃ intendit sardinia. ab occasu mauritanā sitifensem. a meridie ethiopum gētes regio campis p̃c̃pinguis. Ubi autē siluestris ē. fe- ras educat. vbi iugis ardua. eq̃s et onagros pro- creat. Eximio etiā marmore p̃dicat̃. qd̃ nūmi- dicū dicit̃. Habet vrbes p̃cipuas byppone. regiū et susicadam. Mauritania vocata a colore popu- loz. Gr̃ci enim nigrum mauron vocant. Sicut enī gallia a candore populi. ita mauritania a ni- gredine nomen sortita est. Cuius prima p̃uincia mauritania sitifensis est. quę sitifi habuit oppidū a quo et vocabulum traxisse regio p̃hibet. Mau- ritania nō cesariensis colonie cesarię ciuitas fuit et nomen p̃uincię ex ea datū. Utręq; igit̃ sibi con- iunctę ab oriente numidiā habent. a septētrione mare magnum. ab occasu flumen maluā. a meri- die montem astrixim. qui discernit inter secundā terrā et barenas iacentes. vsq; ad oceanū. Mau- ritania tingitana. a tingi metropolitana huius p̃uincię ciuitate vocata est. Hęc vltima africę ex- urgit a montib⁹ septem. habens ab oriente flumē maluam. a septētrione fretū gaditanū. ab occi- duo oceanum atlanticum. a meridie gaulalū gen- tes vsq; ad oceanū hesperiū perrantes. regio gi- gnens feras simias dracones et strutiones. Olim etiam et elephantis plena fuit. quos sola nūc in- dia parturit. Baramātis regiōis caput garama oppidum fuit. Est autē inter cyrenensem et ethio- piam. vbi est fons qui friget calore diei et calet fri- gore noctis. Ethiochia dicta a colore populoz. q̃ solis vicinitas torret. Deniq; vim sideris p̃dit

hominū color: est enī ibi iugis estus. Nā quicquid eius est. sub meridiano cardine est. Circa occidentū aut montuosa est. harenosa in medio. ad orientalem vō plagā deserta. cuius situs ab occiduo atlantis montis ad orientē vsq; in egypti fines porrigitur. a meridie oceano. a septentrione nilo flumine claudit. plurimas habens gentes. diuerso vultu et monstruosa specie horribiles. Ferarū quoq; et serpentū referta ē multitudine. Illic quippe rhinoceros bestia. et camelopardus. basiliscus. dracones ingentes: ex quorū cerebro gēme extrahunt. Diacyntrū q; et chrysopassus ibi capiunt. Cinna momū ibi colligit. Duē sūt aut ethiopiē. vna circa solis ortū. altera circa occasum in mauritania. Extra tres autē partes orbis. quarta pars trans oceanum interior: est in meridie. quē solis ardore nobis incognita ē. in cuius finibus antipodas fabulose inhabitare pūnt. Proxima autem hispaniē mauritania ē. deinde numidia. inde regio carthaginiensis. postq; getuliā accipimus. postea ethiopiā. inde loca crusta solis ardoribus. Sciendū sane q; quedam. puintiē primum de noīe auctoris appellatē sunt. postea a puintia gentis nomen est factū. Nā ab italo italia. et rursum ab italia italus et sic vtimur ipso noīe gentis quō fuit ipsū nomē auctoris. vnde derivatū est nomen. puintiē. Ex q; accidit ex vno homine noīari et ciuitatē et regionē et gentē. Prointiē aut ex causa vocabulū acceperunt. Principatus namq; gentiū. qui ad alios reges princebat. cū in ius suū romani vincendo redigerent. pcul positas regiones. puintias appellauerūt. Patria autē vocata q; cōmunis sit omnium qui in ea nati sunt. Terrā aut significari ut pcedimus elementū. terras vō singulas partes. ut africa. italia. Eadē et loca. Nā loca et terrē spacia in orbē terrarū multas in se continēt. puintias. sicut in corpore locus est pars vna multa in se continens membra. sicut et domus multa in se continens cubacula. sic terrē et loca dicunt terrarū spacia. quorū ptes sunt. puintiē. sicut in asia phrygia. in gallia ceria. i hispania berbyca. Nā asia locus ē. puintia asiē phrygia. troia regio phrygiē. illiū ciuitas troiē. Itē regiones partes sūt. puintiarū. quas vulgus cōuenit vocat. sicut i phrygia troia sicut in galicia cantabria asturia. A rectorib; aut regio nūcupata est. cuius ptes territoria sūt. Territoria aut vocatū. q; tauritoria: tritū bob; et aratro. Antiqui enī sulco ducto et possessionū et territoriorū limites designabant.

De insulis Cap. vi.

Insulę dicte q; in salo sint. id est in mari. Et his quęq; notissime et maxime. quas plurimi veterū solerti studio indagaerunt. notandę sūt. Britannia oceani insula inter fusso mari toto orbē diuisa. a vocabulo sue gentis cognominata. Hęc aduersa galliarū parte ad prospectū hispaniē sita est. Circuitus eius quadragies octies. lxxv. milia. multa et magna flumina in ea.

fōres calidi. metalloz larga et varia copia. gargarē lapis ibi plurimus et margaritę. Thánatos insula oceani. freto gallico a britannia ē varia tenuis separata. frumentarijs capis et gleba vberi. Dicta aut thánatos. a morte serpentū. quos dū ipsa nesciat. asportata inde terra quoquo gentiū vecta sit. angues ilico pimit. Tāle vltima insula oceani inter septentrionalē et occidentālē plagam vltra britanniā a sole nomen habens. quia in ea estiuū solsticiū sol facit. et nullus vltra eā dies est. vnde et pigrū et concretū ē eius mare. Delades insulę oceani vltra britanniā positę numero. xxxij. quaz. xx. desertę sūt. xij. colunt. Scotia eadem et hibernia: prima britannię. insula spacio terrarū angustior: h; situ fecundior. Hęc ab africo in boreā porrigit. Cuius ptes priores biberiā et cantabrium oceanum intendunt. vnde et hibernia dicta. Scotia aut q; ab scotoz gentibus colit appellata. Illic nullus anguis. auis rara. apis nulla. adeo ut aduectos inde pulueres seu lapillos. si q; alibi sparserit inter alucaria examina fauos deserant. Bades insula i fine berbycē. puintiē sita. quę dirimit europā ab africa. i qua herculis colūnc vident. et vnde tyrrheni maris faucibus oceani estus imittit. Est aut a continēti terra centū. xx. passibus diuisa quā tyrii a rubro mari pfecti occupantes. in lingua sua gades. id est septā noīauerūt. p eo q; circūsepta sit mari. Nasct i ea arbor similis palmę. cuius gūmis isectū vitrū cerauniū gēma reddit. Fortunatarū insulę vocabulo suo significat oīa ferre bona. q; felices et beatę fructuū vbertate. Sua enim apte natura preciosarū poma siluarū parturiūt. Fortuitis vitibus iuga collium vestiunt. Ad herbarū vicem messis et olus vulgo ē. Unde gentiliū erro: et seculariū carmina poetarū ppter soli fecunditatē. easdē esse paradisum putauerūt. Sitę sunt aut in oceano cōtra leuā mauritanie occidento. primę et inter se interiecto mari discrete. Gorgodes insulę oceani obuersę p montorio. qd vocat hesperuceras. q; incoluerūt gorgones femine. alitę pernicitate. hirsuto et aspero corpore. et ex his insulę cognominatę. Distant aut a continēti terra bidui nauigatione. Hesperidum insulę vocatę a ciuitate hesperidē quę fuit i finibus mauritanie. Sūt enī vltra gorgodes sitę sub atlanteū littus i intimis maris finibus. i quaz hortis fingūt fabulę draconem puigilem aurea mala seruante. Ferē enī ibi esse maris estuariū adeo sinuosus lateribus toruosū ut visentibus. pcul lapsos angues imitet. Eryse et argire insulę in indico oceano sitę. adeo fecundę copia metalloz ut pleriq; eas aurēā supficiē et argenteā habere. pdiderint. vnde et vocabula sortitę sunt. Taprobana insula indię subiacens ad curū. ex quo oceanus indicus incipit. patens i longitudine octingentis septuagintaquinq; milibus passuū. in latitudine sexcenta vigintiquinq; milia stadiorū. scindit amni interfluo. tota margaritis repleta et gēmis. Pars eius

bestiis et depheantia repleta est. partē vero homines tenent. In hac insula dicunt in vno anno duas esse etates et duas hyemes et bis floribus vernare locum. Tilos insula est indic ferens omni tempore folia. Hucusque oceanus insule. Iste insule que ab hellesponto usque ad gades in mari magno constituta sunt. Eypus insula a ciuitate cypri que in ea est nomen accepit. ipsa est et paphos veneri consecrata in carpathio mari vicina austro famosa quondam diuitiis et maxime cris. Ibi enim prima huius metalli inuentio et utilitas fuit. Creta insula gręcie pars est ingens contra peloponnesum. Hęc primū a temperie celi macaroneson appellata est. deinde creta dicta a crete quodam indigena que autem vni creatarū fuisse a quibus iupiter ibi absconditus est et nutritus. Est autem insula gręcie inter orientem et occidentem longissimo tractu porrecta a septentrione gręcie estibus ab austro egyptiis vndis perfusa. Fuit autem quondam centum urbibus nobilis. vnde et hecatompolis dicta est. Prima etiam remis et sagittis claruit. prima litteris iura finxit. equestres turmas prima docuit. Studiū musicū ab idęis dactylis in ea ceptū. capris copiosa. ceruis eget. lupos et vulpes. aliaque ferarū notia nusquam gignit. serpens ibi nullus. et noctua nulla. et si inuentus statim emoritur. Larga est autem vitibus et arboribus. Dictamus herba in creta nascitur et alimos que admodum diurnam famem prohibet. Sphalongos autem venenatos gignit. et lapidē qui idęus dactylus dicitur. Abydos insula in europa super hellespontū posita. angusto et piculoso mari separata. et abydos gręce dicta que sit introitus hellesponti maris. in quo xerxes pontem ex nauibus fecit. et in gręciam transiit. Cos insula adiacens puinthę atrice in qua hippocrates medicus natus est. que ut Varro testis est arte laneficii prima in ornamento seminarum inclaruit. Cyclades insule antiquitus gręcie fuerunt. quas inde cyclades autumant dictas. que licet spacię longioribus a delo. pectus in orbem. tamen circa delū sitę sūt. Nam orbem κύκλον gręci loquuntur. Quidam vero non quod in orbem digestę sed propter scopulos qui circa eandem sunt dictas putant cyclades. Hęc in hellesponto inter egeū et mæcum mare constituta circūdant etiam pelago myrtoō. Sunt autem omnes numero. lxx. tenentes a septentrione in meridiem milia quingenta. ab oriente in occasum milia ducenta. metropolis earum rhodus. Delos insula. in medio cycladū sita. Et dicta delos fertur. que post diluuiū quod ogigi temporibus notatur. cum orbē multis mensibus continua nox iumbrasset. ante omnes terras radijs solis illuminata est. sortitaque ex eo nomen. que prima manifestata sit visibus humanis. Quā δὲ ἔλθον gręci manifestū dicunt. Ipsa est et ortygia. eo quod primū ibi visę sunt coturnices aues quas gręci ortygias vocant. In hac insula latona enixa est apollinē et dianā. Delos autem et ciuitas dicitur et insula. Rhodos cycladū prima ab oriente in qua rosę capitolii dicitur esse inuentū dum ibi ciuitas conderetur. ex quo et urbs et insula rhodos est appellata. In hac urbe solis colossus fuit cretus. lxx. cubitoꝝ altitudine. fuerunt et alij. c. numero in eadē insula colossi minores. Tenedos vna ex cycladibus ad septentrionē sita: in qua olim ciuitas a tene quodam condita est. vnde nomen urbis illius. uel potius insule fuit. Nam teneos iste infamatus quod cum nouerca sua concubisset. fugiens in hanc insulā. vacuā cultoribus obtinuit. Unde et tenedos insula dicta est. sic Cicero. Teneos ipsū cuius ex nomine tenedos nominatur. Carpathos vna ex cycladibus a meridie posita contra egyptū. a qua carpathiū mare appellatū est. vocata propter celerē fructuū maturitatē. Est enim inter egyptū et rhodū. Ex hac insula dicuntur et carpathę naues magnę et spacię. Etyerea insula vna ex cycladibus a parte occidentis sita. cuius porphyris antea nomen fuit. Etyerea autem vocata. quod ibi venus orta sit. Icaria insula vna de cycladibus. que icarēo mari nomen dedit. Hęc inter samū et myconiū. pcurrentibus saxis inhospitalis est et nullis sinibus portuosa. Dicitur autem icarū cretensem ibi naufragio interisse et de exitu hominis impositū nomen loco. Naxos insula a dionysio dicta. quasi dionaxon quod fertilitate vitium vincat ceteras. est autem a delo. xviii. milia passuum separata. ex qua olim iouis fertē aduersus tiranas fuisse. perfectus. Delos ex numero cycladum vna omnium insularum rotundissima. vnde et nūcupata. Historia dicit ex iasone natū fuisse filomelū et plutū. ex filomelo pareantū genitū: qui de suo nomine paron insulā et oppidū appellauit. prius autem minoia. deinde paros dicta. de qua Virgilius: niueāque paron. Significat enim marmor: cadi dissimulū. quod parū dicunt. Adstrit et sardiū lapidē marmoribus quidē prestantiorē. et inter gemas vilissimū. Chios insula syra lingua appellatur. eo quod ibi mastix gignitur. Syri enim mastice chion vocant Samo insula est in mari egeō. vbi nata ē iuno. ex qua fuit sibylla samia. et pythagoras samius a quo philosophię nomen inuentū ē. In hac insula reperta prius fictilia vasa traduntur. vnde et vasa samia appellata sūt. Sicilia a sicano rege sicania cognominata est. deinde a siculo itali fratre sicilia. Patrum autem trinacria dicta propter tria acra. id ē. promontoria: peloponnesus. pachynū et lilybēū. Trinacria enim gręcū est. quod latine triquadra dicitur. quasi in tres quadras diuisa. Hęc ab italia exiguo freto discreta. africanū mare. prospectas. cris frugifera. auro abundans. cauernis tamen et fistulis penetrabilis. ventisque et sulphure plena. Unde et ibi eternę montis errant incendia. in cuius freto scylla ē et charybdis. quibus nauigia aut absorbuntur aut colliduntur. Fuit autem quondam patria cyclopū. et postea nutrit tyrānoꝝ frugū fertilis. ac primū terris omnibus commissis seminibus aratro. piscis: Principē urbium syracusas habet. fontē arethusam. et alpheū fluuiū magnorū generatorē equoꝝ. In ea insula primū ē inuenta comedia. Achaten lapidem ipsa primū ex achate

uitas conderetur. ex quo et urbs et insula rhodos est appellata. In hac urbe solis colossus fuit cretus. lxx. cubitoꝝ altitudine. fuerunt et alij. c. numero in eadē insula colossi minores. Tenedos vna ex cycladibus ad septentrionē sita: in qua olim ciuitas a tene quodam condita est. vnde nomen urbis illius. uel potius insule fuit. Nam teneos iste infamatus quod cum nouerca sua concubisset. fugiens in hanc insulā. vacuā cultoribus obtinuit. Unde et tenedos insula dicta est. sic Cicero. Teneos ipsū cuius ex nomine tenedos nominatur. Carpathos vna ex cycladibus a meridie posita contra egyptū. a qua carpathiū mare appellatū est. vocata propter celerē fructuū maturitatē. Est enim inter egyptū et rhodū. Ex hac insula dicuntur et carpathę naues magnę et spacię. Etyerea insula vna ex cycladibus a parte occidentis sita. cuius porphyris antea nomen fuit. Etyerea autem vocata. quod ibi venus orta sit. Icaria insula vna de cycladibus. que icarēo mari nomen dedit. Hęc inter samū et myconiū. pcurrentibus saxis inhospitalis est et nullis sinibus portuosa. Dicitur autem icarū cretensem ibi naufragio interisse et de exitu hominis impositū nomen loco. Naxos insula a dionysio dicta. quasi dionaxon quod fertilitate vitium vincat ceteras. est autem a delo. xviii. milia passuum separata. ex qua olim iouis fertē aduersus tiranas fuisse. perfectus. Delos ex numero cycladum vna omnium insularum rotundissima. vnde et nūcupata. Historia dicit ex iasone natū fuisse filomelū et plutū. ex filomelo pareantū genitū: qui de suo nomine paron insulā et oppidū appellauit. prius autem minoia. deinde paros dicta. de qua Virgilius: niueāque paron. Significat enim marmor: cadi dissimulū. quod parū dicunt. Adstrit et sardiū lapidē marmoribus quidē prestantiorē. et inter gemas vilissimū. Chios insula syra lingua appellatur. eo quod ibi mastix gignitur. Syri enim mastice chion vocant Samo insula est in mari egeō. vbi nata ē iuno. ex qua fuit sibylla samia. et pythagoras samius a quo philosophię nomen inuentū ē. In hac insula reperta prius fictilia vasa traduntur. vnde et vasa samia appellata sūt. Sicilia a sicano rege sicania cognominata est. deinde a siculo itali fratre sicilia. Patrum autem trinacria dicta propter tria acra. id ē. promontoria: peloponnesus. pachynū et lilybēū. Trinacria enim gręcū est. quod latine triquadra dicitur. quasi in tres quadras diuisa. Hęc ab italia exiguo freto discreta. africanū mare. prospectas. cris frugifera. auro abundans. cauernis tamen et fistulis penetrabilis. ventisque et sulphure plena. Unde et ibi eternę montis errant incendia. in cuius freto scylla ē et charybdis. quibus nauigia aut absorbuntur aut colliduntur. Fuit autem quondam patria cyclopū. et postea nutrit tyrānoꝝ frugū fertilis. ac primū terris omnibus commissis seminibus aratro. piscis: Principē urbium syracusas habet. fontē arethusam. et alpheū fluuiū magnorū generatōrē equoꝝ. In ea insula primū ē inuenta comedia. Achaten lapidem ipsa primū ex achate

flumine edidit. Parturit et mare ei⁹ coraliū. gignit
et sales agrigentinos in igne solubiles crepitantes
in aquis. Omnis ambitus ei⁹ claudit^r stadiorum
triū miliū. Salustius autē dicit italię coniunctā
fuisse siciliā. h⁹ mediū spaciū impetu maris diuisū
et pangustiā scissum. Tapsū insula stadiis. x. a si-
cilia remota iacens et planior. unde et nūcupata.
de qua Virgilius: Tapsūq; iacentē. Soliē insulę
sicilię appellatę. ab colo ippotē filio. quē poete fin-
xerūt regē fuisse ventoz. h⁹ ut Varro dicit. rector
fuit istaz insulaz. et q; ex eaz nebulis et fumo fu-
tuos p^redicebat flatus ventoz. ab impitis visus
est ventos sua potestate retinuisse. Eadē insulę et
vulcanię vocant. q; et ipse sicut etna ardeat. Sūt
autē nouē habētes ppria noia. quaz primā lipar⁹
quidā liparē vocauit. qui eā ante colū rerit. Al-
tera hiera vocat. q; sit collib⁹ eminētissimis. reli-
quę hō id ē strongyle. didyme. criphusa. pbehtias
pbenicusa. euonymos. ericodes. pbeccodes. quę
qm nocte ardēt. soliē siue vulcanię dicūt. Ex his
quedā ab iūrio nō fuerūt. quedā postea mari edire
vsq; nūc pmanent. Stoechades insulę massilien-
siū. lx. miliū spacio a continenti in fronte narbo-
nensis puinrię qua rhodan⁹ fluuius in mare erit.
Dicte autē gręce stoechades. q; si opere i ordinē sint
positę. Gardis hercule. pcreatus. cū magna mul-
titudine a libya. pfectus sardiniā occupauit et ex
suo vocabulo insulę nomē dedit. Hęc i africo ma-
ri facie vestigiū hūani in oriente q; i occidente la-
tior. pminer. ferme parib⁹ laterib⁹ quę in meridiē
et septētrionē vertūt. ex quo ante cōmeritiū a nau-
gārib⁹ gręcorū ichnos appellata est. Terra patet i
longitudine milia. cxi. i latitudine. xl. In ea neq;
serpens gignit. neq; lupus. h⁹ solifuga tm animal
exiguū hominibus pntiosum. Teneū q; ibi nō
nascit nisi herba p scriptores plurimos et poetas
memorata. apiastro similis quę hominib⁹ rictus
contrahit. et quasi ridentes interimit. Fontes ha-
ber sardinia calidos infirmis medelā p^rebētes. fu-
ribus cęcitātē. si sacramento dato oculos aque ei⁹
terigerint. Eosicę insulę exordium incolę ligures
dederūt. appellātes eā ex nomine ducis. Nā quę-
dam co:sa noie ligus mulier. cum taurū ex grege
quē ppe litto: a regebat transiatare solitū. atq; p
internallū corpore aucto remeare videret. cupiens
scire incognita sibi pabula. taurū a ceteris digre-
dientem vsq; ad insulā nauigio psecuta est. Cui⁹
regressu insulę fertilitatē cognoscētes ligures ra-
tibus ibi. pfecti sūt eāq; nomine mulieris auctoris
et ducis appellauerunt. Hęc autē insula gręce cyrne
dicit. a cyrno herculis filio habitata. de q; Vir-
gilius: cyrneas taxos. Diuidit autē a sardinia. xx.
miliū. freto cincta. ligustici equoris sinu ad p^rspe-
ctum italię. Est autē multis p^rmontoriis angulosa
gignens letissima pabula. et lapidē quē cacociren
greci vocāt. Ebissus insula hispanię dicra q; a co-
mo non. pcul sit. q; si eboços. Nam. lxx. stadiis ab
ea distat. Cui⁹ terrā serpētes fugiūt. Huic cōtra-
ria ē colubzaria. quę referta ē anguib⁹. Baleares

isulę hispanię due sūt: aphrosiades. et gymneside
maior et minor. Unde et eas vulgus maioricam et
minoricā nūcupant. In his primū insulis inuēta
est fūda q; lapides emittūt. unde et baleares dicte.
Βολαις eni gręce emittē dicit. vñ et balista. q; si
mussa. et fūdibulū. Virgili⁹ Balearis vbera fūde.

O De p^rmontoriis Cap. vii.
Communē est insulis ut pmineant. Inde
et loca eaz p^rmontoria dicunt. sic Salu-
stius de sardinia. In oriente latior. pmi-
net q; in occidente. Sigeum p^rmontoriū asię vbi
bellestus apert⁹ dilatat. Dictū autē sigeū ppter
herculis taciturnitatē. q; phibit⁹ hospitio a lao-
medonte troianoz rege. simulauit abscessū et in-
de cōtra troiā cū silentio venit. quod dicit^r si rñ
M^raleū p^rmontoriū gręcię qd intrat mare et p mi-
lia quinquaginta. ptendit vbi vnda ita scua est. ut
psequi nauigantes videat. Hoc autē p^rmontoriū
a maleo rege argiuoz nomen accepit. Deloz p^ro-
montoriū sicilię respiciēs aquilonem. fm Salu-
stii dictū a gubernatore hānibalis illic sepulto.
Dachynū p^rmontoriū sicilię austrū spectans. ab
aeris crassitudine dictū. Nam πρυς est pin-
guis et crassus. Austro eni perflat. Lilybēū p^ro-
montoriū sicilię. solis occasū intendēs. vocatū ab
eiusdē nois ciuitate. quę ibi est sita. Bozion p^ro-
montoriū numidię. vocatū ita q; aquilonē inten-
dat. Hoc ipponeregiū postea dictum pro eo q; sit
equore interruptū. Calpis hispanię p^rmontoriū.

De mōtib⁹ ceterisq; terrę vocabulis Cap. viii.
Montes sūt tumores terraz altissimi di-
cti q; sint eminētes. Quidā autē pprijs ex
causis vocati sūt. ex quib⁹ notandi sunt q;
opinione maximi celebrant. Mons caucalus. ab
india vsq; ad taurū porrectus. p gentiū et linguaz
varietate quoq; versū vadit. diuersis noib⁹ nun-
cupat. Ubi autē ad orientē in excelso:re confurget
sublimitatē. ppter nimium candorē caucalus nūcu-
pat. Nā orientali lingua caucalus significat can-
didū. id est niuib⁹ densissimis candicantē. Unde
et cū scythę q; eidē monti iungunt croacas voca-
uerūt. Easin eni apud eos candor siue nix dicitur
Mons taur⁹ a plerisq; idē vocat q; et caucas⁹. Li-
banus mons pbenicū altissim⁹. cuius meminerūt
pphetę. dicit^r a thure. q; ibi colligit. Cui⁹ ea ps quę
est sup eum ad oriētalē plagā respiciēs. anniliban⁹
appellat. id ē ptra libanū. Ararat^r mōs armenię
i q; archā historię p⁹ diluuiū resedissee testat. Un⁹
et vsq; hodie ibidē lignoz ei⁹ vidēt vestigia. Acro-
ceraunij montes ppter altitudinē et fulminū iact⁹
vocati sūt. Gręce eni fulmē ceraunios dicit. Sūt
autē in armeniā et hiberiam incipientes a portis
caspijs vsq; ad fontē tigridis fluuij. Hyperbozei
mōtes scy: hic dicti q; supra id ē vltra eos flat bo-
reas. Riphęi mōtes i capite germanię sūt a ppe-
tuo ventoz flatu noiati. Nā ριφῆ gręce imper⁹
et op^ria dicit. Olympus mons
macedonię: nimium p^rcell⁹. ita ut ibi illo nubes cē-
dicant. De q; Virgili⁹: Nubes excessit olympus.

Dictus autē olympus quasi ololampus. id est quasi celum. Hic mons macedoniā diuidit a thracia. Athos mons macedonię. et ipse altior nubibus. rātoq; sublimis ut i lemnū vmbra ei⁹ p̄dat. quę ab eo. lxxxvi. milibus separat. Parnasus mons est thessalię. iuxta boetiā. qui gemino vertice est erectus in celum. Hic in duo findit iuga cirrha et niysa. vnde et nūcupat⁹. eo q̄ i singulis iugis colebant apollo et liber. Hęc iuga a duob⁹ fratrib⁹ citheron et helicon appellāt. Nā helicon dicit⁹ ab helicone fratre citheronis. Jtē ceraunij sūt montes epiri. a crebris dicti fulminib⁹. Gręce enī fulmen ceraunos dicit⁹. Apennin⁹ mons appellat⁹. quasi alpes penice. q; hanibal veniēs ad italiā easdem alpes aperuit. vnde et Virgilius: Alpes imittit aptas. Has enī hanibal. post bella hispanię aceto rupit. Juuenalis: Et montem rupit aceto. Et inde loca ipsa quę rupit. apenninę alpes vocant. Mons etna ex igne et sulphure dicit⁹. vnde et gebenna. Constat autē hunc ab ea parte qua curus et africanus flat habere spelūcas plenas sulphuris. et vsq; ad mare deductas. quę spelūcę recipiētes in se fluctus ventū creant. qui agitat⁹ ignē gignit ex sulphure. vnde fit qd videt⁹ incendiū. Pyrrhene⁹ et ipse a crebris fulminū ignib⁹ nuncupatus. Gręce enī ignis pyro vocat⁹. Jste est qui inter galliam atq; hispaniā. quasi de industria munimentū interiacet. Soluri⁹ a singularitate dicit⁹. q̄ omnib⁹ hispanię mōtib⁹ solus altior videat⁹. siue q̄ oriēte sole ante radius eius in eo q̄ ipse cernat⁹. Calpes mons in vltimis finib⁹ oceani. qui dirimit europam ab africa. quę atlantis finē esse dicūt. de quo Lucanus. Desperiā calpē sūmūq; impleuit atlantem. Atlas p̄methei frater fuit et rex africe. a quo astrologię artem p̄mū dicūt excogitatā. Ideoq; dicit⁹ est sustinuisse celū. Ob eruditionē igit⁹ eius disciplinę et sciētiā celī nomen eius in montem africę deriuatū est. qui nūc atlas cognominat⁹ qui p̄pter altitudinē suā quasi celī machinā. atq; astra sustentare videt⁹. Alpes autē p̄prie montes gallię sunt. De quib⁹ Virgilius. Aereas alpes. Et dicendo aereas. verbū exp̄ssit a verbo. Nā galloz lingua alpes. mōtes alti vocant. Hęc sūt enī quę italię muroz exhibēt vicē. Colles sūt p̄eminentiora iuga montiū quasi colla. Juga autē montiū ex eo appellata sūt. q̄ p̄pinq̄tate sui iūgant. Tumul⁹ est mons brevis. quasi tumēs tellus. Jtē tumulus. terra congesta. vbi nulla memoria ē. Valles sunt humilia loca. quasi vulla. Hinc et conualles depressa loca terraz inter montes. Camp⁹ est terraz planities. Dictus autē campus q̄ breuis sit pedibus nec erectus ut montes. h̄ patens et spacio suo porrect⁹ et iacens. vnde et gręce pedion dicit⁹. Gump̄sit autē nomen ex gręca etymologia. Cami enī gręce breue dicit⁹. Solum est omne qd sustinet. a soliditate dictū scilicet. vnde et de mari Virgili⁹ ait. Subtrahitq; solū. Salt⁹ sunt vasta et siluestria loca vbi arbores exiliūt in altū. Fau-

ces sunt angustozū locozum aditus inter arduos montes. loca angusta et breuia. dicta a faucib⁹ si-
militudine. quasi focēs. Confrages loca in quę venti currunt. ac sese frangunt. ut Menius ait: In montes vbi venti frangebāt locū. Scabra sūt loca situ aspera. vnde et scabies dicit⁹ a corporis asperitate. Lustra obscura latibula ferarū et lupoz cubilia sunt. vnde et lupanaria lustra dicunt⁹ p̄ contrarium videlicet. quia parū illustrant. Lucus est locus densis arborib⁹ sepius. solo lucē detrahens. Potest et a collucendo crebris luminibus dici. quę ibi p̄pter religionē gentiliū cultūq; fiebant. Deserta vocata. quia nō sūt. et ideo quasi deserunt. ut sunt loca siluarū et montiū. contraria vberimaz terraz. quę sunt vberime glebę. Deuia sunt loca secreta et abdita. quasi extra viā. Ipsa sunt et iniua. Jnde et auaria secreta loca et a via remota. aut t̄m adibilia auibus. Unde est illud: Inculta rubēt auaria bacis. Amena loca Varro dicta ait. eo q̄ solum amorem p̄stent. et ad se amanda alliciāt. Verius Flaccus q̄ sine munere sint. nec quicq; his officia. quasi amunia hoc ē sine fructu. vnde nullus fructus exoluit. Jnde etiā nihil p̄stātes imunes vocant. Aprica loca. quę sole gaudent. quasi ἀνεῦσπικησ. id ē sine frigore. siue q̄ sint ap̄erto celo. Opaca sūt loca. quasi operata. celo aprico contraria. Lubricū dici constat locum. ab eo q̄ ibi quis labit. et lubricum dicit⁹. non qd labit. h̄ in quo labit. Estiua sunt loca vmbrosa. quibus p̄statem vitant pecora solis ardorem. Statius: Et vmbrosi patuere estiua licci. Naualia sūt loca vbi naues fabricant. Hoc et tertrinum vocat⁹. Statio est vbi ad tempus stāt naues. Portus vbi hyemāt. Importunū autem in quo nullum est refugium. quasi nullus portus. Portus autē locus est ab accessu ventozū remotus. vbi hi berna opponere solēt. Et portus dictus a depoztandis cōmertijs. Hūc veteres a baiulādis mercibus baias vocabāt. illa declinatione a baia baias. ut a familia familias. Littus est terra aque et mari vicina. Et dictum littus q; fluctu elidit. uel q̄ aqua alluit. Cicero in topicis: Littus ē aqua qua fluctus eludit. Circulūm locus quē aqua circūluit. Alluuiū consumptio riparū ex aquis. Margo est pars cuiuslibet loci: ut puta maris. vnde et nomen accepit. Maritima quasi maris intima. Ostia ab ingressu et exitu fluminis dicta i mari. Continēs p̄petua terra nec vllō mari discreta. quę gręci pyron vocant.

De inferioribus terre Cap. ix.

Specus est fossa sub terra qua p̄spici potest. Spelea gręce. spelunca latine. Spiracula appellata omnia loca pestiferi spiritus. quem gręci paronia appellāt. uel acheron/tea. Etia Varro spiraculū dicit huiusmodi locum. et spiracula ex eo dicunt⁹ loca. qua terra spiritum edit. Hiatus p̄ruptio terre p̄funda. quasi hiatus. Proprie autē hiatus ē hominis oris apertio

translata a feris. quaz auiditas oris adaperio-
ne monstrat. Profundum pprie quasi cuius porro
sit fundus. Abusue aut pfundum uel sursum uel
deorsum dicitur ut mare ac terra celūqz pfundum.
Baratrū nimie altitudinis nouē ē. et dictū bara-
trū qsi vorago atra. scilicet a pfunditate. Hecibus
inferorum profunditas atqz recessus. Stryx ἀπὸ
τῆς στυγρίας. id est a tristitia dicta. eo qz tristes
faciat. uel qz tristitiam gignat. Cocytus locus in-
feri. de quo Job ita loquitur: dulcis fuit glareis
cocyti. Cocytus aut nomē accepit græca interpre-
tatione. a luctu et gemitu. Tartarus uel quia illic
omnia turbata sunt. ἀπὸ τοῦ ταρᾶταιν. uel
quod verius est. ἀπὸ τῆς τριδωρίας. id est a tre-
more frigoris quod ē algere et rigere scilicet. qz lu-
ce soleqz caret. Nā neqz illic vapores sūt. qz ex so-
lis luce gignunt. neqz flat. qz eiusdē motibz inci-
tant. s; ppetuus stupor. Tartarū enī horere et
tremere apud græcos legit. Illic erit fletus et stri-
dor dentium. Gehenna est locus ignis et sulphuris
quē putāt ita noiatū a valle idolis cōsecrata. quē
est iuxta murū iherosolym. repleta olim cadaveribz mor-
tuoꝝ. Ibi enī hebrei filios suos imolabāt demo-
nibus. et appellabāt locus ipse gehennon. Futuri
ergo supplicij locus ubi peccatores cruciandi sunt
hūc loci vocabulo designat. Duplicē aut esse ge-
hennā et ignis et frigoris in Job legit. Inferus
appellat. eo qz infra sit. Sicut aut fm corp⁹ si pon-
deris sui ordinē teneat inferiora sūt oīa grauior-
ra. ita fm spiritū inferiora sūt oīa tristiora. unde
et in græca lingua origo nois quo appellat inferus
ex eo qz nihil suauē ab eo resonare phibet. sicut
aut cor aialis in medio eius est. ita et infernus in
medio terre esse phibet. Unde et in euangelio le-
gimus: in corde terre. Ibi aut dicūt qz inferi pro
eo dicant. qz animę hinc ibi inferantur.

Incipit liber quintus decimus
De ciuitatibus Cap. 1.

Sanctoribus

conditaz vrbium plerūqz
dissensio inuenitur. adeo ut
nec vrbis quidē romę ori-
go diligētē possit agnosci
Nā Salusti⁹ dicit. Urbē
romā sicuti ego accepi cōdi-
dere atqz habitauere i ini-

tio troiani et cum his aborigines. Alij dicūt ab
Euandro fm qd Virgili⁹. Tūc rex euandrus ro-
manę p̄ditor arcis. Alij a romulo. ut Emin⁹. hui⁹
nate auspicijs illa inclita roma. Si igit tantę ci-
uitatis certa ratio nō apparet. nō mirū si in aliaz
opinione dubitāt. Unde nec historicos. nec cō-
mentatores varia dicentes. impitice condemnare
debemus. qz antiquitas ipsa creauit erroꝛē. Sa-
ne quāsdā de quibz aut sanctę scripturę aut histo-
rię gentiū certā originem referūt. paucis admo-

dum verbis retexere oportet. Primus ante dilu-
uiū chaim ciuitatē enoch ex nomine filij sui in in-
dia condidit. quam vrbem sola multitudine sue
posteritatis impleuit. Primus post diluiū nem-
roth gigas babylonē vrbem mesopotamię fun-
dauit. hanc semiramis regina assyrioꝝ ampliā-
uit. murūqz vrbis bitumine et cocto latere fecit.
Vocabulū autē sumpsit a confusione. eo qz ibi
confusę sint atqz p̄mixtę linguę edificantium tur-
rim. Huius turtis altitudo quinqz milia centum
septuaginta quattuor passuum fuit. Iudei asse-
runt sem filium noe quem dicunt melchisedech
primū post diluium in syria condidisse vrbem
salem. in qua regnū fuit eiusdē melchisedech. Hāc
postea tenuerūt iebusei. ex quibz et sortita ē voca-
bulū iebus. sicqz duobz noibus copulatis. iebus et
salē: vocata est hierusalē. quę postea a salomone
hierosolyma. qsi hierosalomonia dicta ē. Hęc et
corrupte a poetis solyma nuncupata est. et postea
ab helio adriano helia vocitata est. In ipsa est et
syon. quę hebraice speculario interpretat. eo qz in
sublimi cōstructa sit. et de longe venientia con-
templetur. Iherosolym autē pacifica in nostro sermone
transfert. Epidia aut nobilia. qui uel quę cōsti-
tuerūt. Dionysius qui et liber pater: cū indiā vi-
ctoꝝ pambulasset. nysam vrbem ex suo noie iuxta
indū fluuiū condidit et. l. milibz hoīuz impleuit.
Medus aut egei filius mediā construxit. unde et
regio eius. medię nomen sortita ē. Parthinopolim
vrbem caput p̄fici regni perseus adie fili⁹ condi-
dit. famosissimam conferrissimāqz opibus. a quo
et p̄sida dicta est. Dicesifontem qz parthi apud
parthiā condiderūt. in emulationem babilonię
vrbis. Susis oppidū p̄sidę aut menionis fratꝛē
constituisse. Dictū aut susis. qz imineat susę fluuiio
Ibi ē regia cyri. lapide candido et vario. cū co-
luminis aureis. et lacunaribus gēmisqz distincta.
continēs etiā simulacrum celi. stellis micantibus
p̄signatū. et cetera humanis mentibz incredibi-
lia. Bactrum oppidum bactriani condiderunt ex
pprio anme cū cognominantes qui bactrus vo-
catur. Larra ciuitas mesopotamię. trans edissam
condita a parthis. ubi quondā romanus ē celus
exercitus et crassus dux captus. Edissam vrbem
mesopotamię condidit nemroth fili⁹ chus postqz
de babilone migravit. in qz et regnauit. quę ante
iare cognominata est. Ipse et construxit et calāne
quę postea verso nomine. a seleuco rege dicta ē se-
leucia. Philadelphiā vrbem arabie condidit ra-
phaim gens antiquissima. quā iu terfecerunt filij
loth. Seleucus vn⁹ ex pueris alexandri post mor-
tem eiusdē alexandri occupato regno orientis vrbem
in syria condidit. eāqz ex antiochi patris sui
noie antiochiā nūcupauit. et syrie caput instituit.
Ipse qz laodiriā et seleutiā. ipse apamiā et edissam
vrbes cōstruxit. Damasc⁹ vrbis syrie cōdita et nū-
cupata a damasco dispēsatoris abrahe filio. Hęc
antea in omni syria tenuit principatū. Necdum

eni florebant ibi antiochia. laodicia et apamia. quæ vrbes per alexandriam constructas esse cognoscimus. Hic est damascus quæ abraham futurum sibi heredem dixerat. antequam esset illi. promissus ysaac. Bactra oppidum palestine condiderunt euei in qua habitauerunt cappadoces pristinis cultoribus interfectis. Vocata autem gaza eo quod ibi cambyses rex persarum thesauros suos posuit. cum bellum egyptiis intulisset. Persarum enim lingua thesaurum gaza nominatur. Philistin urbem condiderunt allophili. ipsa est ascalon. de qua superius memorauimus. nuncupata ex nomine celsorum qui fuit nepos cham. et filius mesraim. Dora vrbis fuit quondam potentissima et versa vice stratonis turris. postea ab herode rege iudee in honorem cesaris augusti cesarea nuncupata. In qua cornelii domus christi est ecclesia. et philippi edicula. et cubiculum quattuor virginum prophetarum. Joppe oppidum palestine maritimum idem palestini edificauerunt. vbi saxum ostendit. quod vinculoz andromade adhuc vestigia retinet. cuius beluc forma eminens elephantis fuit. Hiericho a iebuseis condita traditur a quibus et nomen traxisse phibet. hanc subuertit iesus. postquam instruxit aliam opam de berbel ex tribu effraim. Sed et hec eo tempore quod iherusalem oppugnabatur a romanis. propter perfidiam civium capta atque destructa est. postquam tertia edificata est vrbis quæ usque hodie permanet. Sichem samarie urbem quæ latine et grece sicchina vocatur. edificauit emor. appellauitque eam nomine sichem filij sui. Ipsa est nunc neapolis ciuitas samaritanorum. Berbel urbem samarie condiderunt iebusei. quæ prius vocabatur luza. sed postquam dormiens ibi iacob vidit scalam inirentem celo et dixit. vere hic domus dei est et porta celi. hac ex causa locus nomen accepit berbel. id est domus dei. Quam autem ibi ab hieroboam vituli aurei fabricati sunt. vocata est berthauen. id est domus idoli. quæ antea vocabatur domus dei. Berthelem iuda ciuitas dauid quæ muldi genuit saluatorem. a iebuseis condita fertur. et vocata primum effrata. quam autem ibi iacob pecora sua paupuit. eidem loco berthleem nomen quoddam vaticinio futuri imposuit. quod domus panis interpretatur. propter eum panem qui ibi de celo descendit. Ebron ciuitas iudee quæ quondam vocabatur arbe condita est a gigantibus ante septem annos quam ab eis thanis vrbes egypti conderet. Ipsa est arbe. a numero ita vocata quod ibi tres patriarche sepulti sunt. et quartus adam. Ipsa est et mambre vocata. ex vno amico abrahe. Samariam a quoque ois regio quæ circa eam fuit nomen accepit. sennacherib rex assyriorum construxit. vocauitque samariam. id est custodiam. quia quam israel transiit medos ibi custodes constituit. Hanc obsidione captam antiochus solo coequauit. Quam postea herodes a fundamentis instaurans. in honorem augusti augustam. id est sebastiam greco sermone vocauit. Ibi sepulti sunt heliseus et abdias prophete. et quo maior inter natos mulierum non fuit baptista iohannes. Tiberiadem vero herodes alius in iudea in nomine tiberij cesaris condidit. Tyrus vrbis phenicum condita a pheni-

nicibus fuit. Hec est ciuitas ex qua aurum regi salomoni deferrebat. in qua optima purpura tingitur. Unde et tyria dicitur nobilis purpura. Phenicis a rubro. propter quod mare sidonem urbem opulentissimam condiderunt. quam a piscium copia sidon appellauerunt. Nam pisces phenicis sidon vocant. Ipsi etiam tyrum in syria. ipsi vnicam in africa. ipponem. leprum aliasque vrbes in ora maritima condiderunt. Ipsi thebas in boetia duce cadmo. ipsi postremo in vltima orbis tendentes urbem in oceano condiderunt. eamque lingua sua gades nominauerunt. Nam mos erat antiquæ phenicum gentis. multis simul mercandi causa a domo proficisci. et cum incolarum animos commercio rerum his ante incognitam sibi conciliassent. loca quæ condendis vrbibus idonea videbantur capere. Ex his perfecta et dido in litore africe urbem condidit. et carthadam nominauit. quod phenicæ lingua exprimit. ciuitatem nouam. mox sermone verso carthago est dicta. hanc scipio deleuit. Quæ autem nunc est. postea a romanis est condita. Carthago autem antea byrsa. postea tyrus dicta est. deinde carthago. Ademphim ciuitatem egypti edificauit epaphus iouis filius. cum in secunda egypto regnaret. Hec est vrbis in qua charta nascitur. vbi etiam optimi mathematici fuerunt. Nam hanc urbem magicis artibus deditam pristini usque ad presens tempus vestigia erroris ostendunt. Thebanis metropolis egypti. vbi pharao fuit. et moyses cuncta signa fecit. quæ in exodo scribuntur. Hanc construxisse phibent titanes. id est gigantes et ex suo nomine nuncupauerunt. Eliopolis vrbis egypti. quæ latine interpretatur. solis ciuitas. sicut. lxx. interpretes arbitrantur. Edificata est autem a filiis israel in quibus phutifares sacerdos fuit. cuius meminit ezechiel. Urbem alexandriam condidit alexander magnus. cuius et nomen detinet. Hanc enim idem in terminis regionis africe et egypti constituit. et caput esse regionis egypti iussit. Interiacet autem inter egyptum et mare. quasi claustrum importuosa. Hec est vrbis egypti. postea versa in alexandriam. Thebas egyptias condidit cadmus. quæ inter egyptias vrbes numero portarum nobiliores habent. ad quas commercia arabes vndique subuehiunt. Hinc regio egypti thebaica dicta est. Thebe autem et boetie sunt et egyptie. vno tamen auctore sunt condite. Ptolomais et beronice a regibus egyptiis nominatæ a quibus et edificate fuerunt. Cesaream cappadocie philippus in honorem cesaris edificauit. Tarsum cilicie danaos proles perseus edificauit. de qua ciuitate fuit Paulus apostolus. Hatus inquit tarsus cilicie. Quidam etiam locus indice tarsus vocatur. Seleuciam isaurie condidit seleucus. qui et antiochia. Plus autem apollinis filius. in phrygia ilium condidit. Amacones ephesum in asia construxerunt. Thebes vero in iynna construxit. quæ homero poetæ patria extitit. et iynna vocata. quod ei campos herinus flumen secat. Dioscoriam colchorum urbem amphirus et circius aurige castoris et pollucis fabricauerunt. ex eorum nomine eam cognominantes. Nam castor et pollux grece dioscori

appellant. Nicomedia a nicomede rege bithynie edificata ē. Bithynia condita a phenice que p̄mū mirandina vocabat. Constantinopolim urbem thracie. constantinus ex noīe suo instituit. solam romę meritis et potentia adequatā. Hęc conditā p̄mū a pausania rege spartanoz et vocatā biganriū. uel qđ tantū pateat int̄ adriaticū mare et proponridē. uel qđ sit receptaculū terrę marisq; copiis. Unde et eā constantin⁹ aptissimā condere iudicauit. ut receptaculū sibi terra marisq; fieret. Unde et nūc romani imperij sedes et tot⁹ caput est orientis. sicut et roma occidentis. Epirus ciuitas thracie condita ē a pyrrobo et cognouata. Athenas in bellade cecrops condidit et ex suo noīe cecropiam nominauit. Hanc anfixion qui in gręcia tertius post cecropē regnauit. mineruę sacrauit. et nomen ciuitati athenas dedit. Nā minerua gręce atbenas dicit. unde et mineruā gręci inuentricē multaz artū allerūt. q; et litterę et artes diuersoz studioz et ipsa phia. ueluti templū athenas habuerūt. Corinthū i achaia condidit corinth⁹ orestis filius. Hęc gręci corintheā vocant. hoc est admistracionē reipublicę. Thebas boetie cadm⁹ ueniens a phenicib⁹ cōdidit. thebis egyptijs pri⁹ ab eo constructis. Mdyenas lacedemona condita a lacedemone semele filio. Sparta a sparto filio foronci vocata. qui fuit fili⁹ inachi. Ipsam autē esse spartā. quā et lacedemoniā ciuitatē. atq; inde lacedemonios spartanos dici. Achaia ab achæo constructa. Delops q̄ apud argos regnauit peloponnelum urbē condidit. Cecrops in insula rhodorhodū edificauit. Carpat⁹ coum. Aeos tiphonis filius paphū. Ancus licurgi fili⁹ samū. Dardanus autē condidit dardaniā. Thessalonica thessalus gręci filius edificauit. in qua etiam regnauit. Brundisiū cōstruxerūt gręci. Brundisiū autē dictū gręce qđ brunda caput cerui dicat. sic est enim ut et cornua videant. et caput et lingua in positioe ipsius ciuitatis. In italia autē a iano ianiculum a saturno saturnia. atq; latiū conditū eo qđ ibi fugiens lauiſſet cognominatū. Ab hercule in campania pompeiam qui victor ex hispania pompā boum duxerat. Eneas autē post excidium troie. in eandē italiā ueniens. ab uxoris noīe lauiniā cōdidit. Ascani⁹ hō relicto lauinię nouerę suę regno albā longā edificauit. Alba autē vocata p̄p̄ colore suis. longa. q; longū oppidū est. iuxta. plurimam collis in quo positū est. Ex hac etiam urbe reges albanoz appellari ceperūt. Capuā capis filii rex albanoz cōstruxit appellata noīe conditoris. licet sint qui dicant a capacitate eā capuā dictā. qđ ei⁹ terra omnē uite fructum capiat. alij a locis campestrib⁹ in quibus sita est. Est autē caput urbiū campanię inter tres maximas romam cartaginięq; numerata. ex qua et puincia italię campania dicta est. Romulus cū interfecto apud albā amulio. aui munitore in regnū restituiſſet. in eū locū ubi nūc roma est. deuenit. ibiq; sedes posuit. me-

nia construxit. urbēq; ex nomine suo romā vocauit. Hanc autē antea euander dicit cōdidisse. ut est illud: Tūc pater euandrus romanę conditor arcis. Ancus marcus ex filia numę pompilij nat⁹ hic urbem in exitu tyberis condidit. quę et pegrinas merces exciperet. et hostem moraret. quā ab ipso situ hostiā appellauit. Galli quidā intestina discordia et assiduis dissensionib⁹ suozū p̄moti sedes nouas querētes italiā. p̄fecti sunt. sedibusq; p̄p̄ijs tuscis expulsis. mediolanū atq; alias urbes condiderūt. Vocatū autē mediolanū ab eo qđ ibi sus medio lanca phibet inuēta. Historijs placet a melapo gręco. melapię datā originē. uersa postmodū in nomē calabrię quam in exordio enotri frater peuceci⁹ peuceciā noīauerat. Adanto tiresie filia p̄ interitū thebanoz dicit delata in italiā mantuam condidisse. Est autē in uenetia: quę gallia cisalpina dicit. Et dicta mantua qđ manes tucit. Partenopia a partenope uirgine quadam illic sepulta appellata. quod oppidum postea augustus neapolim esse maluit. A p̄montorio leucaten. in q̄ actis apollinis templū fuit. bellū augustus contra antoniū gessit. Quo victo urbē in actiaco sinu condidit. quam a victoria nicopolim appellauit. Salantus parthenoz dux. parthenios constituit. Taras neptuni fili⁹ fuit. a quo tarrentiū ciuitas et condita et appellata est. Eū cyrus maritimas urbes gręcię occuparet. et focenses ab eo expugnati oibus angustijs premerent. iurauerunt ut. p̄fugerent qđ longissime ab impio p̄sartū ubi nec nomē quidē eoz audirēt. atq; ita in ultimos gallię sinus nauib⁹ p̄fecti armisq; se aduersus gallicā feritātē tuentes. massyliā cōdiderūt. et ex noīe ducis nūcuparūt. Hos Varro trilingues dicit. qđ et gręce loquant et latine et gallice. Narbonā et arelatū. et pictauis coloni p̄p̄ij condiderūt. Burdegalin appellatū ferūt. qđ burgos gallos primū colonos habuerit quib⁹ antea cultoribus adimplera ē. Terraconā i hispania scipiones cōstruxerūt. ideo caput est terraconensis. puintię. Cēsar augusta terraconēsis hispanię oppidū a cēfare angusto. et situ et noīatū. loci amenitate et delitijs p̄stanti ciuitatib⁹ hispanię cūctis atq; illustrius flores sanctorū martyriū sepulturis. Afri sub hānibale maritima hispanię occupātes. cartaginē spartariā cōstruxerūt. quę mox a romanis capta et colonia facta. nomē etiā. puintię dedit. Nūc autē a gottbis sbuersa atq; i desolationē redacta ē. Saguntū gręci ex insula cacyntbo. p̄fecti in hispaniā condiderūt. quā afri postea bello impetitā deleuerūt. Emeritā cēsar august⁹ edificauit. post quā lusitaniā. et quasdā oceanī insulas cepit. dāns ei nomē ab eo qđ ibi milites veteranos cōstituiſſet. Nā emeriti dicūt veterani. solutiq; militia. Ulyx bona ab vlyxe est condita et nūcupata. quo loco sicut historiographi dicūt celum a terra et maria disiūgunt a terris. Hispalim cēsar iulius cōdidit. quā ex suo noīe et romę urbis

vocabulo iuliā romulā nūcupauit. Hispalis autē a situ cognominata ē. eo q̄ i solo palustri suffixis pfundo palis locata sit. ne lubrico atq; initali fundamento caderet. Bades oppidū a penis cōditum. qui etiam 7 cartaginē spartariam cōdiderunt. Septē oppidū a montibus. vij. q; similitudine frēs vocati. gaditano iminēt frero. Lingis ciuitatis 7 liris ciuitatis anteus auctoz ē. quē hercules ferē lucte certamine supatū interfecisse. Lix autē a lixo flumine mauritanie nūcupata. vbi antea regia fuit. 7 sala q̄ imineat sale flumini. Cēsareā mauritanie oppidū iuba rex mauroz in honorem cēsaris augusti cōdidit. quā ex ei' nomine cēsareā appellauit. sicut herodes aliam cēsaream in palestina quē nūc vrbs ē clarissima. Icosiū cēsariensis mauritanie oppidum hercule illuc trāsēte. viginti a comitatu ei' discedētes cōstruxerūt. Hāc ne q̄s imposito a se noīe priuatim gloriaret. de cōdētiū numero vrbi icosiū nomē ē datū. Cyrenē regina fuit libyē. quē ex suo noīe ciuitatē cyrenē p̄didit. ex q̄ 7 libyā cyrenēsem vocauit.

De edificijs publicis Cap. ii.

Omnitas ē hoīz multitudo. societas vinctulo adunata. dicta a ciuib' id ē ab ipfis incolis vrbis. p̄ eo q̄ plurimoz cōsciscat 7 contineat vitas. Nam vrbs ipsa mētia sūt. ciuitas autē nō sara s; habitatores vocāt. Tres autē sūt societates; familiarum. vrbiū. gentiū. Vrbs vocata ab orbe. q̄ antiquē ciuitates i orbe fiebāt. uel ab vrbo parte aratri quo muri designabant. vnde ē illud; Op̄auitq; locū regno 7 cōcludere sulco. Locus enī futurę ciuitatis sulco designabatur. id est aratro. Lato; Qui vrbe inquit nouā condit. tauro 7 vacca aret. vbi arauerit murū faciat. vbi portā vult ēē aratrū sustollat 7 porter. 7 portā vocet. Ideo autē vrbs aratro circūdabatur dispari sexu iuuenoz. p̄p̄ cōmitionē familiarū. 7 imaginē serentis. fructūq; reddentis. Vrbs autē aratro cōdit. aratro vertit. Unde Horati'; Imprimereq; muris hostile aratrū. Oppidū qdā ab oppositiōe muroz dixerūt. aliq̄ ab opib' recōdendis. eo q̄ sit munitū. aliq̄ q̄ sibi i eo cōuent' habitantiū opē det mutuā cōtra hostē. Nam primū hoīes tanq̄ nudi 7 iermes. nec p̄tra bella hęc p̄sidia habebāt. nec receptacula frigoris 7 caloris. nec ipsi inter se hoīes ab hoībus satis erant tuti. Tandē naturali solertia speluncis siluestribusq; regumentis tuguria sibi 7 casas virgulis arundinibusq; contexerunt. quo esset vita tutior. ne bis q̄ nocere possent adit' esset. Hęc ē origo oppidoz quē q̄ opē darent. idcirco oppida noiata dixerūt. Oppidū autē magnitudine 7 mētib' discrepare a vico 7 castello 7 pago. Ciuitates autē. aut colonie. aut municipia. aut vici. aut castella. aut pagi appellant. Ciuitas p̄p̄ie dicit' quā nō aduenē s; in eodem nati solo condiderūt. Ideoq; vrbes a p̄p̄ijs ciuib' conditę ciuitates non colonie nūcupāt. Colonia nō est quē defectu indigenaz nouis

cultorib' adimpletur. vnde 7 colonia a cultu agri est dicta. Municipiū est quo manēte statu ciuitatis ius aliq̄d minoris aut maioris officiū a p̄ncipe impetratur. Dictum autē municipiū a munis id est officijs. q̄ t̄m munia id ē tributa debita. uel munera reddāt. Nā liberales 7 famosissimę causę 7 quę ex p̄ncipe pficiscunt' ibi non agunt. Hęc enim ad dignitatē ciuitatū p̄ninent. Vici; castella 7 pagi sunt. quę nulla dignitate ciuitatis ornantur. s; vulgari hominū cōuentu incolumitur. 7 p̄pter paruitatē sui. maiorib' ciuitatibus attribuntur. Vicus autē dictus a vicinis t̄m habitacionibus. uel q̄ vias habeat t̄m sine muris. Est autē sine munitione muroz. licz 7 vici dicant' ipse habitaciones vrbis. Dicus autē vicus eo q̄ sit vice ciuitatis. uel q̄ vias habeat t̄m sine muris. Castrū antiqui dicebāt oppidū loco altissimo situm. quasi casam altā. cui' pluralis numer' castra. diminutiū autē castellū ē. siue q̄ castrabatur licētia inibi habitantiū. ne passim vaga hosti pateret. Pagi sūt apta edificijs loca inter agros habitantib'. Hęc 7 conciliabula dicta a conuētu 7 societate multoz in vnū. Competa sunt vbi vsus est conuentus fieri rusticoz. 7 dicta competa q̄ loca multa in agris eodē competāt. 7 quo cōuenitur a rusticis. Suburbana sūt circūiecta ciuitatis edificijs. quasi sub vrbe. Mētia sūt muri ciuitatis. dicti ab eo q̄ muniant ciuitatē. quasi munimenta ciuitatis. id est turamenta. Munū autē dictū q̄si manu factū. sic 7 muri a muniriōe dicti. q̄si muniti. eo q̄ muniāt 7 tueant' interiora vrbis. Mētia autē duplicē habēt significationē. Nam interdū mētia abusive dici solent oīa edificijs publica ciuitatis. ut diuidimus muros 7 mētia pandimus vrbis. P̄oprie autē mētia sunt t̄m muri. Murus autem turribus propugnaculisq; ornatur. Turres vocatę q̄ teretes sint 7 longę. Teres enim est aliquid rotundum cum proceritate. ut columna. Nam 7 q̄uis quadratę aut latę construāt. p̄cul tamen videntibus rotūde existimatur. ideo quia omne cuiusq; anguli simulacrum p̄ longum aeris spaciū euāescit atq; cōsumitur. 7 rotūdū videt. Propugnacula pinne muroz sunt dicta. q; ex his p̄pugnatur. P̄omurale nō. eo q̄ sit p̄ munitione muri. Est enim murus p̄m' ante murū. Porta dicitur. q; p̄t uel importari uel exportari aliqd. P̄oprie autē porta aut vrbis aut castroz vocat. sicut superius dictū est. Vicus ut p̄dictū ē. ipse habitaciones vrbis sūt. vnde 7 vicini dicti. Vic ipsa spacia angusta quę int' vicos sūt. Plateę p̄p̄etue ac latiores ciuitatū vię sunt. iuxta p̄prietatem lingue gręce a latitudine nūcupatę. Platos enim gręci latū dicūt. Quintanę pars plateę quinta ē. qua carpentiū p̄gredi potest. Cloacę dicte q̄ his percolantur aque. Has primū romę fecisse dicunt tarquiniū p̄iscū. ut quotiens pluuiarum inuudatio existeret. per eas aque extra ciuitatem emitterentur. ne maximis p̄p̄etuisq; tēpestatib' planitiē

uel fundamēta vrbiū strages aquarū subuerterēt. Imbuli. uel q: subuolumina sūt. uel quia sub his ambulāt. Sūt enī portic⁹ hincinde platearū. Forus est exercendarū liriū loc⁹. a fando dicit⁹. siue a foroneo rege q̄ p̄m⁹ grēcis leges dedit. Idēc loca ⁊ prostra vocāt. ideo q̄ ex bello punico capris nauib⁹ carthaginensiu rostra ablata sūt. ⁊ i foro romano p̄fira ut esset hui⁹ insigne victorię. Curia dicit⁹ eo q̄ ibi cura p̄ senatū de cūctis administretur. P̄toriu. eo q̄ ibi p̄tor sedeat ad discutiendū. Gymnasiū generalis ē exercitiōz locus. Tū apud arhenas loc⁹ erat vbi discebat philosophia ⁊ sapiētię exercebat studiū. Nam gymnasiū grēce vocat qd latine exercitiū dicit⁹. hoc ē meditatio. S⁹ ⁊ balnea ⁊ loca curioz ⁊ athletaz gymnasia sūt. eo q̄ illic oēs in suę artis studia exercitentur. Capitoliū rome vocatū. eo q̄ fuerit romanę vrbi⁹ ⁊ religionis caput sūmū. Alij autē cū tarquinus priscus capitolij fundamenta romę aperiret in loco fundamēti caput hois litteris tuscis notatū inuenit. ⁊ p̄inde capitolū appellauit. Arces sunt partes vrbi⁹ excellē atq; munitę. Nā quę cūctissima vrbiū sūt. ab arcendo hostē arces vocant. Tū ⁊ arcus ⁊ arca. Circū romani dictū putāt a circuitu equoz. eo q̄ ibi circū metas equi currāt. Theatrū at a spectaculo noiatū ἄτρο τοῦ θεάματος. q̄ in eo ip̄sus stans desup atq; spectās ludos scenicos cōreplare. Amphiteatrū nō vocatū q̄ ex duob⁹ sit theatris compositū. Nā amphiteatrū rotundū est. theatrū nō ex medio amphiteatri ē semicirculi figurā habens. Labyrinthus est p̄plexis parietib⁹ edificij. qualis ē apud cretā a dedalo fact⁹. vbi fuit minotaur⁹ inclusus. in quo si quis introierit sine glomere lini. exitum inuenire nō valet. Cuius edificij talis est situs. ut aperiētib⁹ fores. tonitruū intus terribile audiat. Descendit centenis vltra gradib⁹. intus simulastra. ⁊ monstrificę effigies. i partes diuersas transi⁹ inumeri p̄ tenebras. ⁊ cetera ad terrore igredientiū facta. ita ut de tenebris ei⁹ ad lucē venire impossibile videat. Quattuor sunt autē labyrinthi. prim⁹ egypti. secūdus cretic⁹. tert⁹ i lemno. quart⁹ i italia. oēs ita cōstructi ut dissoluere eos nec vlla scula quidem possint. Pharū turris est maxima. quā grēci ⁊ latini in cōmune ex ipsi⁹ rei vsu pharū appellauerūt. eo q̄ flāmaz indicio longe videat a nauigantib⁹. qualē prolemęus iuxta alexandriā construxisse octingentis talent⁹ traiecit. Usus ei⁹ ē nocturno nauū cursui ignes ostendere. ad p̄nūcianda vada portusq; ⁊ introit⁹. ne decepti tenebris nauigātes i scopulos incidant. Nā alexandria fallacib⁹ vadis insidiosos accessus habet. Hinc igit i portub⁹ machinas ad p̄elucendi ministeriū fabricatas pharos dicūt. Nā phos lux ē. oros visio dicitur. Tū ⁊ lucifer grēce phosphoros appellat. Cochleę sūt altę ⁊ rotundę turres. ⁊ dicit⁹ cochleę q̄si cycleę. q̄ i eis rāq; p̄ circuitū orbēq; conscendat. qualis ē romę. c. lxxv. pe-

dib⁹. Therme appellatę q̄ caleāt. B̄eci enī thermon calorē vocāt. Balneis nō nomē inditū a lauatione meroris. Nā grēci balanion dixerūt q̄ anxietatē animi tollat. Idēc ⁊ gymnasia dicūt. q̄ ibi athletę vincto corpe ⁊ p̄fricato manib⁹ exercitāt. Nam gymnasiū grēce latine exercitiū dicit⁹. gymnos nō nudus. Apodyteriū vbi lauatiū vestimenta ponūt. ab exuendo dictū. ἄποδυειν enī grēce exuere dicit⁹. Propina grēcus sermo est q̄ apud nos ppina corrupte dicit⁹. Est autē locus iuxta balnea publica. vbi post lauacrū a fame ⁊ siti reficiūt. Unde ⁊ ppina ⁊ ppinare dicit⁹. Pina enī grēce famē significat. eo q̄ hic loc⁹ famem tollat. Tabernę olim vocabāt ēdiculę plebeioz parue ⁊ simplices in vicis. arib⁹ ⁊ tabulis clausę. vnde ⁊ tabernarię q̄ soleāt cōsedere. Dicit⁹ autē tabernę q̄ ex tabulis lignisq; erat cōstructę. quę nūc ⁊ si nō speciem. nomē tamē pristinu retinēt. Macellum dictū q̄ ibi mactent pecora quę mercatib⁹ venundant. Mercatū autē a cōmercio noiatū. ibi enī res vendere uel emere solitū est. si ē ⁊ reloneū dicit⁹ vbi merces nauū ⁊ nautarū emolumenta reddūtur. Ibi enī vectigalis exactor sedet. precij reb⁹ impositurus ⁊ voce a mercatorib⁹ flagitans. Carcer est a quo p̄hibemur exire. ⁊ dictus carcer. a coercendo. Hinc fronto ut p̄gręari potius amenis locis q̄ coaceri carcere viderentur.

De habitaculis Cap. iii.

Habitatio ab habendo vocata. ut habitare casas. Dom⁹ ex grēca appellatiōe vocata. Nā domata grēci tecta dicūt. Est autē domus vni⁹ familię habitatio. sicut vrbs vni⁹ ppli. sicut orbis domiciliū totius generis humani. Omne edificij antiqui edē appellauerūt. Alij edem ab edendo qdē sumpsisse nomē existimāt. dātes exēplū de planto. Si vocassem vos i edem ad prandij. Hinc ⁊ edificij. eo q̄ fuerit prius ad edendum factum. Aula dom⁹ ē regia. siue spaciū sum habitaculū. porticibusq; quattuor cōclusum. Atriū magna edes ē siue amplior ⁊ spaciōsa domus. ⁊ dictum ē atriū eo q̄ addant ei tres porticus extrinsecus. Alij atriū quasi ab igne ⁊ ligno atrum dixerunt. Atrum enī fit ex fumo. Palatiū a palante p̄ncipe arcadium dictum. in cui⁹ honore archades palanteū oppidum construxerunt. ⁊ regiā i ipsi⁹ noie cōditā palatiū vocauerūt. Thalamū hac ex cā vocatū ferūt. Cū enī rapte fuissent a romanis sabinę. ex quib⁹ cū vna ante alias specie nobilis cum magna oīuz admiratiōe rapta. thalamoni duci eam oraculo respōsū ē dari. ⁊ qm̄ hęc nuptię feliciter cesserant. institutū ē ut in oib⁹ nuptijs thalami nomē iteret. Egyptij q̄ lingua sua loca in q̄b⁹ nubēres succedunt ⁊ incubāt. thalamū nomināt. Cenaculū dictum a coione vescendi. vnde ⁊ cenobiū congregatio. Antiqui enī publice in cōmune vescabant. nec vlli⁹ cōuiuiū singulare erat. ne i occulto delitię luxuriā gigneret. Tricliniū ē cenaculū. a trib⁹ lectulis discubentiū

dictū. Apud veteres enī in loco vbi cōuiuij appa-
ratus exponebat tres lectuli strati erant. in quib⁹
discubētes epulabant. Linon enī grēce lectulus
uel accubit⁹ dicit⁹. ex quo cōfectū est ut triclinium
diceret. Cella dicta q̄ nos occultet ⁊ celet. Cubi-
culū nō q̄ eo cubem⁹. ibiq; dormiētes requiesca-
mus. Cubile autē cubandi loc⁹ ē. Seccus. q̄ sit
locus secret⁹. id est sine accessu. Diuersoriū dictum
eo q̄ ex diuersis vijs ibi cōueniat. Hospitiū p̄mo
grēcus ē. vbi quis ad temp⁹ hospitali iure inba-
bitat. ⁊ itē inde transiēs migrat. Inde ⁊ meta-
tū. q̄ mutat. Unde ⁊ legitur: Et castra metati
sūt. p̄mutauerūt. Non enī illic p̄manet exercit⁹.
h̄ p̄transit. Meniana dicta sunt q̄ maneamus.
Menian⁹ collega crassi in foro picit materias
ut essent loca in quib⁹ expectātes insisterēt que ex
noīe eius meniana appellata sunt. Hec ⁊ solaria
q̄ patēt soli. post hēc alij lapide. alij materia edi-
ficare p̄mōib⁹ meniana ⁊ forib⁹ ⁊ domib⁹ ad-
iecerūt. Tabulata olim lignee dom⁹ stebāt. Inde
nomē p̄manet tabulatoz. Apogeu ē cōstructum
sub terris edificiū. qd̄ uos antrū uel speluncā di-
cūt. Solariū. q̄ soli ⁊ aure pateat. q̄lis fuit lo-
cus in quo dauid berfabee lauante asperit ⁊ ad-
amauit. Cū hierosolymam antiochus obsideret.
hircan⁹ p̄nceps iudeoz referato dauid sepulchro
tria milia auri talenta inde abstraxit. ex q̄b⁹. ccc.
antiocho dedit. ut obsidionē relinqueret. atq; ut
facti inuidiā dēmeret. Scit ex reliqua pecunia in-
stituisse p̄mō renodochia quib⁹ aduentū susceper
pauper ⁊ peregrinoz. vnde ⁊ vocabulū sumpsit.
Nā ex grēco in latinū renodochiū peregrinoz
susceptio nūcupat. Ubi autē egrotātes de plateis
colligunt. nosocomiū grēce dicit in q̄ consumpta
linguorib⁹ atq; inedijs miseroz mēbra fouent.

De edificijs sacris Cap. iiii.

Sacra sūt loca diuinis cultibus instituta.
utpote ea in quib⁹ altaria litantibus de-
more pontificib⁹ consecrāt. Sancta iu-
ra veteres exteriora templi sūt. Scā autē scōz lo-
cus tēpli secretior. ad quē nulli erat accessus ni-
si tñ sacerdotib⁹. Dicta autē scā scōz. q̄ exteriori
oraculo sanctiora sūt. uel q̄ scōz cōmparatione san-
ctiora sunt. sicut cantica canticoz. q̄ cātica vni-
uersa p̄cellūt. Sactū autē a sanguine hostie nū-
cupatū. Nihil enī scā apud veteres dicebat. nisi
qd̄ hostie sanguine esset consecratū aut cōpersū.
Itē sanctū qd̄ extat esse sanctū. Sancire est autē
cōfirmare ⁊ irrogatiōe penē ab iniuria defendere.
sic ⁊ leges sancte ⁊ mores sancti eē dicit. Propi-
tiationis oraculū int̄ duo cherubin. Et dictū p̄pi-
tiationis. q̄si p̄pitiatiōis orationis. Propitiatio enī
placatio ē. Oracula dicta eo q̄ inde respōsa red-
dūt. ⁊ oracula ab ore dicta. Penetralia secreta sūt
oraculoz. ⁊ penetralia dicta sūt ab eo q̄ ē penit⁹.
hoc ē pene intus. Oratoriū oratiōi tñ ē cōsecre-
tū. in quo nemo aliud agere debet. nisi ad qd̄ ē fa-
ctū. vnde ⁊ nomē accepit. Monasteriū vñ mō-

nachi habitatio ē. Monō enī apud grēcos sol⁹
steriū statio. id est solitarij habitatio. Lenobium
ex grēco ⁊ latino videt esse compositū. Est enim
habitaculū plurimoz in cōmune viuētū. Lenō
enī grēce cōmune dicit. Tēpli nomen generale. p̄
locis enī quibuscūq; magnis antiqui tēpla dice-
bant. Et templa dicta q̄si recta ampla. h̄ ⁊ locus
designatus ad orientē. a cōtēplatiōe tēplū diceba-
tur. Cui⁹ p̄tes quattuor: erāt. antica ad oriē. po-
stica ad occasū. sinistra ad sepr̄trionē. dextra ad
meridiē spectans. Unde ⁊ qñ tēplū construebāt.
orientē spectabāt equinoctialē. ita ut linee ab ori-
tu ad occidentē missę fierēt partes celi. dextra si-
nistra eq̄les. ut q̄ cōsuleret ac dēparēt. rectū aspi-
ceret orientē. Fana dicta a faunis quib⁹ templa
erro: gētiliū cōstruebat. vnde ⁊ cōsulētes dēmo-
nū respōsa audirēt. Delubra veteres dicebant tē-
pla fontes habentia. q̄b⁹ ante ingressū diluebāt.
⁊ appellari delubra a diluēdo. Ipse nūc sūt edes
cum sacris fontib⁹ in quib⁹ fideles regenerari pu-
rificant. ⁊ bene quodā p̄sagio delubra sūt appel-
lata. sunt enī in ablutionē pctōz. Fons autē i de-
lubris. loc⁹ regeneratoz ē in q̄ sepr̄ gradus i spi-
rit⁹ scī mystērio formant. tres i descensu. ⁊ tres in
ascensu. Septim⁹ ho is ē q̄ ⁊ quartus. id ē simi-
lis filio hoīs. extinguēs fornacem ignis. stabili-
mentū pedū. fundamentū aque. in quo plenitudo
diuinitatis habitat corporaliter. Basilicę prius vo-
cabant regum habitacula. vnde ⁊ nomē habent. *basilica regis basilica uocatur*
Nam basilicus rex. ⁊ basilicę regie habitatiōes. *basilica regis basilica uocatur*
Nunc autē ideo diuina tēpla basilicę noiant. q̄ *basilica regis basilica uocatur*
ibi regi oīuz deo cult⁹ ⁊ sacrificia offerunt. Mar-
tyriū locus martyris grēca deriuatiōe. eo q̄ i me-
moriam martyris sit cōstructum. uel q̄ sepulchra *basilica regis basilica uocatur*
scōz ibi sint martyriū. Aram quidā vocatā dixe-
runt q̄ ibi incense victimę ardeant. Alij aras di-
cunt a p̄catoriōib⁹. id est quas grēci aras vocant.
vnde cōtra imp̄catio satira dicit. Alij volunt ab
altitudine aras. h̄ male. Altare autē ab altitudi-
ne cōstat eē noiatū. q̄si alta ara. Pulpitū q̄ in co-
lector uel psalmista positus in publico conspici a
p̄plo possit. quo liberior audiat. Tribunal. eo q̄ *basilica regis basilica uocatur*
inde a sacerdote tribuantur p̄cepta viuēdi. Est
enī loc⁹ in sublimi cōstitut⁹. vnde vniuersa et au-
diri possint. Alias tribunal a tribub⁹ denoiatū.
q̄ ad illū trib⁹ cōuocet. Analogiū dictū. q̄ sermo
inde p̄dicet. Nam logos grēce sermo dicit. q̄ ⁊
ipsum altius situm est.

De repositozijs Cap. v.

Sacrariū pp̄rie est locus tēpli in quo sacra
reponunt. sicut donariū ē i quo collocāt
oblata. sicut lectisternia dicunt vbi bo-
mines sedere cōsueuerūt. Ab inferēdis igit ⁊ de-
portādis sacris sacrariū nūcupat. Donaria nō
eo q̄ ibi dona reponant. que in tēplis offerri con-
sueuerunt. Erariū vocatū. q̄ prius es signatū ibi
recondebāt. Hoc enī olim i vsu erat. auro argen-
toq; nōdū signato. ex quoz metallis quīs postea

basilica regis basilica uocatur
basilica regis basilica uocatur
basilica regis basilica uocatur
basilica regis basilica uocatur
basilica regis basilica uocatur
basilica regis basilica uocatur
basilica regis basilica uocatur
basilica regis basilica uocatur
basilica regis basilica uocatur
basilica regis basilica uocatur

basilica regis basilica uocatur

facta fuisset pecunia. nomen tñ erarij pmanfit. ab eo metallo vnde pecunia initiū sūpsit. Armariū locus ē vbi quarūcūq; artiū instrumenta ponūt. Arinamētariū hō vbi tñ tela armoz. vnde Juuenalis: Quicquid habēt teloz armamentaria celi. Dicta autē vtraq; ab armis. id est brachijs. qbus erercent. Bibliotheca ē loc⁹ vbi reponunt libri. Biblio enī grēce liber. theca reposito:riū dicit. Promptuariū dictū. eo q̄ inde necessaria victui pmut. id est pferūt. Cellariū dictū. q̄ in eo colligantur ministeria mensaz. uel quē necessaria victui supsunt. Inter promptuariū autē z cellariū h̄ interest. q̄ cellariū ē paucorū dictū. promptuariū hō t̄pis longi. Apotheca autē uel horeca a grēco verbū ex verbo repositoria uel reconditoria dicit. pnt. eo q̄ i his hoies elaboratas fruges reponūt. Unde z enthicā grēco sermone repositā rei copiosam substantiam appellamus.

De operarijs Cap. vi.

Ergasteriū locus ē vbi op⁹ aliquod fit. Grēco enī sermone erga opa. sterio statio. id est operaria statio. Ergastula q̄ z ipsa a grēco vocabulo nuncupant. vbi deputant noxij ad aliqđ opus faciendū. ut solēt gladiatores z exules qui marmora secant. z tñ vinculozū custodijs alligati sunt. Syneciū grēce dictū eo q̄ ibi cōuentus feminaz ad opus laneficij exercent. dū cōueniat. Mulier enī grēce rōve nūcupatur. Distrinū quasi pilistrinū. quia pilo. antea tūdebāt granū. Unde z apud veteres non molitores sed pistores dicti sunt quasi pinsores a pinfendis granis frumenti. Mole enī vsus nondū erat. sed granum pilo pinfabant. vnde z Virgilius: Nūc torrete igni fruges. nūc frangite saxo. Libanus fornax a cliuo dictus. ab eo q̄ in erectione fit collectus. Cliuū enī ascensum dicimus flexuosum. Furnus p derivationem a farre dictus. qm̄ panis ex eo fact⁹ ibi coquit. Torcular dictū. eo q̄ ibi vūc calcant atq; extorte exprimant. Fozus est locus vbi vua calcatur. dictus q̄ ibi feratur vua. uel propter q̄ vua feriat pedib⁹. vnde z calcatorū dicitur. Sed hoc nomen multa significat. Prima species fori locus est i ciuitate ad exercendas nundinas relictus. Secunda vbi magistratus iudicare solet. Tertia quā supra dixim⁹. quā calcatorū noiamus. Quarta spacia plana i nauib⁹. de quib⁹ Virgilius: Laratq; foros. Lacus dictus q̄ ibi decurrit frugum liquor.

De aditibus Cap. vii.

Aditus ab eūdo dictus. p quē ingredi mur z admittimur. Vestibulum est uel aditus dom⁹ priuat⁹. uel spaciū adiacēs edibus publicis. Et vestibulū dictū. eo q̄ eo vestit⁹ fores. aut q̄ aditū recto veliat. aut ab stādo. Portic⁹ dict⁹ q̄ transit⁹ sit magis q̄ ibi standum sit. quasi porta. z portic⁹ eo q̄ sit aperta. Ianua a iano quodā appellat. cui gētiles oēm introitū uel exitū sacrauerūt. vnde Lucan⁹: Ferrea belligeri

cōpescāt limina iani. Est autē ianua primus dom⁹ ingressus. cetera inter ianuā ostia vocant generalliter. Ostiū autē ē p qđ ab aliq arcemur ingressu ab obstando dictū. siue ostiū q̄ ostendit aliquid intus. Alij aiunt ostiū appellari. q̄ hostē morat. Ibi enī aduersarijs nos obijcimus. Hinc z ostia tyberina. q̄ hostibus sunt opposita. Fores z valūe claustra sunt. Sed fores dicunt quē foras. valūe quē intus reuoluunt. z duplices cōplicabilesq; sunt. sed generalit⁹ vsus vocabula ista corrumpit. Claustra ab eo q̄ claudantur dicta. Fenestre sūt quib⁹ pars exterior angusta z interior diffusa ē. quales in horreis videmus. dicit⁹ eo q̄ lucē fenerent. Lux enī grēce fos dicitur. uel q̄ p eas intus positus. homo foras videt. Alij fenestrā putant dictā eo q̄ domui lucē ministret. cōpositū nomen ex grēco latinoq; sermone. Fos enī grēce lux est. Cardo est locus i quo ostiū vertit⁹ z semp mouet⁹. dictus q̄ tñs καρδία. qđ q̄si cor hominē totū. ita ille cū ianuam regat ac moueat. Un z puerbiale ē. in cardine rem esse. Limina ostioz dicta eo q̄ transuersa sint ut limes. z p ea sicut in agro aut introcat. aut foras eatur. Postes z anres quasi post z ante stantes. Et antes quia ante stāt. uel q̄ antea ad eas accedimus prius q̄ domū ingrediamur. Postes eo q̄ post ostium stent.

De partibus edificiorū Cap. viii.

Fundamentū dictū q̄ fundus sit domus. Idē z cementū. a cedendo dictū. q̄ crasso lapide surgat. Paries nuncupatus. q̄ semp duo sunt pares. uel a frōte uel a latere. Siue enī tetragonū siue hexagonū sit. q̄ se conspiciūt ex pari erūt. Aliter enī structura facta deformis est. Parietinas dicim⁹. quasi parietū ruinas. sunt enī parietes stantes sine recto. z sine habitantib⁹ Angul⁹ q̄ duos parietes in vnū coniūgat. Culmina dicta sūt. q̄ apud antiquos recta culmo tegebantur. ut nūc rustica. Hinc recti sūmitas culmē dicit. Camerę sūt volumina introitū respiciētia. appellatę a curuo. Camur enī grēce curuū est. Laquearia sunt. quę camerā subregunt z ornant quę z lacunaria dicunt q̄ lacos quosdā qdratos uel rotundos ligno uel gypso uel colorib⁹ habeāt depictos cū signis iernucatib⁹. Principalit⁹ autē lacus dicit⁹. ut Lucilius. Resultant edesq; lacusq; Qui diminutio lacunar facit. ut Horati⁹. Neq; aureū mea renidet in domo lacunar. Unde fit alia diminutio lacunariū z p antisticon laqueariū facit. Absida grēco sermone latine interpretat lucida. eo q̄ lumine accepto parciū resplendeat. S; vtrū absidā an absidē dicere debeamus. hoc verbi genus ambiguū quidā doctoz existimāt. Testudo ē camera templi obliqua. Nam i modū testudinis veteres tēplozū tecta faciebāt. quē ideo sic fiebant ut celi imaginē redderet. qđ cōstat esse cōuexū. Alij testudinē volunt eē locū in pte attrij aduersū veniētib⁹. Arcus edificiorū dicti q̄ sint arcta pclusiōe curuati. Ipsi z fornices. Daumēta

origine apud grecos hnt elaborata arte picture. Lithostrata puulis crustis. ac tessellis tinctis in varios colores. vocata aut pauimenta. eo q pau-
ant. id e cedat. Un 7 pauor. q: cedit cor. Ostra-
cus e pauimentu testaceu. eo q fractis testis calce
admixto seriat. Testa eni greci ostra dicunt. Com-
pluuiū dicitur. q: aque pres que circa sūt. eo cōue-
niunt. Tesselle sūt e qb' domicilia sternūt. a tessi-
ris noiata. id est qdratis lapillis p diminutionē.
Bases fulcrū sūt colūnar. que a fūdamēto con-
surgūt 7 suppositę fabricę sustinēt pond'. Bases
aut nomē petrę e fortissimę syro sermone. Colū-
nę p lōgitudine 7 rotūditate vocatę. in qb' rot'
fabricę pond' erigit. Antiq' rō erat colūnar. alti-
tudinis. tria pars laticudinū. Genera rotūdarū
quattuor: dorice. ionicę. tuscanicę. corinthecę. mē-
sura grossitudinis 7 altitudinis int se distantes.
Quintū gen' e eaz que vocant atricę. q: termis an-
gulis. aut ampli' parib' laterę intualis. Capito-
lia dicta q sint colūnar. capita. sic sup collum ca-
put. Epistylia sūt que sup capitella colūnar po-
nūt. 7 e grecū. id e supmissa. Tegulę q tegāt edes
7 imbrices q accipiāt imbres. Lateres 7 laterculi
q lati forment circūactis vndiqz qttuor tabulis.
Canalis dicta ab eo q caua sit in modum canne.
Sane canalē meli' genere feminino q masculino
pferim'. Fistulę aqru sūt dictę. q aquas fundāt 7
emittāt. Nam stola grece nūtere est. Formę eaz
p magnitudine aque 7 capacitatis modo sūt.

De munitionibus Cap. ix.

Munitū uel munimentū dicitur q: manu e
factū. Loors vocata. uel q coarteret cun-
cta que interius sūt. id est pcludat. uel q
coerceat obiectu suo extraneos 7 adire pibeat.
Vallū e qd mole terre erigit. ut custodia p:ten-
dat. Dictū aut vallū a vallis. Nā valli fustes sūt
quib' vallū munit. Et valli dicti q figant 7 cuel-
lant. Inualla spacia sūt int capita valloz. id est
stipitū quib' vallū fit. vnde 7 cetera q spacia di-
cūt a stipitib' scilz. Agger e cuiuslibet rei acervus
vnde fossę aut valles pnt repleri. Agger pprie
dicit trā aggesta que vallo facto pprie ponit. sed
abusue 7 muros 7 munimēta oia aggerē dicim'.
Macerie sūt parietes lōgi. qb' vineę aliqę clau-
dūt. Lōgū eni greci macron dicūt. Formatū siue
formatiū in africa uel hispania parietes de terra
appellāt qm i forma circūdaris dnab' vtrinqz ta-
bulis inferūt magis q instrunt. Eiusmodi durāt
icorrupti ventis ignibusqz. omni cemento fortio-
res. Sepes munimēta latoz sūt vnde 7 appellatę
Laulas munimēta ouiu uel sepimēta ouiliū. Est
eni grecū nomē e detracta. Nā greci aulas vo-
cant aialiu receptacula. De tentoriis Cap. x.

Tabernacula tentoria sūt militū qb' i tri-
nere solis ardores tēpestatesqz imbrūum
frigo:isqz iurias vitāt. Dicta aut taber-
nacula q corrinę distentę funib' tabulis instan-
tib' appenderent que tentoria sustinerēt. Tentō-
riū vocatū eo q tendat funib' atqz palis. vnde 7

hodie pretendere dicūt. Papilionēs vocant a si-
militudine puuli aialis volant. qd maxime abun-
dat florentib' maluis. Hę sūt auiculę que luic ac-
censo pueniūt. 7 circa volitantes ab igne. prime in-
terire cōgūt. De sepulchris Cap. xi.

Sepulchz a sepulto dictū. Prius aut qsqz
in domo sua sepeliebāt. Postea veritū est
legib' ne fetore ipso corpa viuentiū cōta-
cta inficerent. Monumentū ideo nūcupat eo q
mentē moneat ad defūcti memoriā. Cum eni nō
videris monumētū obliuisceris mortuū. h e illud
qd scriptū est: Excidi tanq mortu' a corde. Cū
autem videris. monet mentē 7 ad memoriā tere-
ducit. ut mortuū recorderis. Monumenta itaqz 7
memorie. p mentē admonitiōe dicte. Tumul' dic-
tus qsi tumēs tell'. Sarcophag' grecū nomē e eo
q ibi corpa assumāt. Sarc' eni grece caro. phag' reiv
comedere dicit. Mausolea sūt sepulchz seu mo-
numenta regū a mausoleo rege egyptiorū dicta.
Nam eo defūcto vxor eius mirę magnitudinis 7
pulchritudinis extruxit sepulchrū. in tātū ut vsqz
hodie oia monumēta preciosa ex noieci' mauso-
lea nūcupāt. Pyramides e gen' sepulchroz qdra-
tū 7 fastigiatum vltra oēm celsitudinē. que fieri
manu possit. vñ 7 mensurā vmbzay egressę nullā
habere vmbzā dicūt. Tali aut edificio surgūt. ut
a lato incipiāt 7 i angusto fmanē. sic ignis. Pyr
eni dicit ignis. has egyptus habet. Apud maio-
res eni. potentes aut sub mōtib' aut i mōtib' sepe-
liebāt. Inde tractū e ut sup cadauera aut pyra-
mides fierent. aut ingentes colūnę collocarētur.

De edificiis rusticis Cap. xii.

Casa est agreste habitaculum palis atqz
virgultis arūdimbusqz contextū quibus
possint boies tueri a vi frigoris ul calo-
ris iuria. Tuguriū casula est quā faciūt sibi cu-
stodes vineay ad regimen sui. qsi reguriū. siue pp'e
ardorē solis 7 radios declinādos. siue ut inde ul
boies uel bestiolas que insidiari solēt natis fru-
gibus abigāt. Hanc rustici capānā vocāt. q vñ
tūncapiat. Tescua qdā putāt esse tuguria. qdā lo-
ca p:rupta 7 aspera. Magalia edificiā numidaz
agrestiu. oblōga i curuis lateribus recta. qsi na-
uiū carinę sint. siue rotunda in modū furnoz. Et
magalia dicta qsi magaria. q: magar punici no-
uā villam dicūt. vñ lra cōmutata l. p. r. magaria
reguria.

De agris Cap. xiii.

Ager latine appellari dicit eo q i eo agat
aliqd. Alij agrū ex greco nominari ma-
nifesti' credūt. vñ 7 villa grece co: agros
dicitur. Villa a vallo. id est aggere trē nūcupata
qd p limite pstitui solet. Possessiōes sūt agri late
patentes publici priuatiqz qis initio nō mācipa-
tione. h quisqz ut potuit occupauit atqz possedit.
vnde 7 nūcupari. Fundus dicit q eo fundat uel
stabiliat patrimoniu. Fund' aut 7 v:banū edifi-
ciū 7 rusticū itelligēdū e. Prædiū dictū q ex oib'
patrifamilias maxime p:uidet. id est apparet. qsi

præditiū. uel q̄ antiq̄ agros quos bello cepant ut
prædēnoie habebāt. Vis aut̄ ager ut varro docet
q̄drifari diuidit̄. Aut enī aruus ē ager. id ē satio-
nalis. aut cōsit̄. id ē apt̄ arborib⁹. aut pascuus q̄
herbis t̄m̄ ⁊ aialib⁹ vacat. aut flore⁹. qd̄ sūt bo-ri
apibus cōgruentes ⁊ florib⁹. qd̄ etiā Virgili⁹ in
q̄tuo: libris georgicoz secut⁹ est. Rura veteres
icultos agros dicebāt. id ē siluas ⁊ pascua. agrū
ho qui colebat. Nā rus ē quo mel. q̄ lac. q̄ pecus
haberi pōt. vñ ⁊ rustie⁹ noiat̄. Hec agrestiu⁹ pri-
ma ⁊ ociosa felicitas. Seges ager ē in q̄ serit̄. vñ
⁊ Virgili⁹. Illa seges demū voris respōdit aua-
ri agricolę. Cōpascuus ager dictus q̄ diuisorib⁹
agroz relic⁹ ē. ad pascendū coiter vicinis. Allu-
uius ager est quē paularim flumi⁹ in agrū reddit.
Arcifinius ager dictus ē. q̄ certis linearū mēsu-
ris nō cōtinet̄. s̄ arcē fines eius obiectu fluminū
montiū. arborū. vnde ⁊ i his agris nihil subseci-
uorū intuenit. Noualis ager ē p̄mū p̄scissus. siue
quia alternis annis vacat nouandarū sibi viriū
causa. Noualia enī semel cū fructu erunt. ⁊ semel
vacua. Squalidus ager q̄si excolidus. q̄ iā a cul-
tura erierit. sicut exconsul q̄ a consulatu discesse-
rit. Uliginosus ager ē semp̄ vuidus. Nā vuidus
dicit̄ q̄ aliq̄n siccat̄. Uligo enī humor terre ē na-
turalis ab ea nūq̄ recedēs. Subsecina sunt pprie
quę suto: de materia præcidens q̄si supuacua ab-
icit. Vnde ⁊ subsecini agri quos i pertica diuisos
recusant q̄si steriles uel palustres. Irē subsecina
quę i diuisura agri nō efficiūt centuriā. id ē iuge-
ra. cc. Area dicit̄ tabularū q̄litas. Dicta aut̄ area
a planitie atq̄ q̄litate. vnde ⁊ ara. Alij arcā vo-
catā dicunt q̄ p tritrandis frugib⁹ eradat̄. uel q̄
nō trituret̄ in ea nisi arida. Pratiū ē cui⁹ feni co-
pia armenta tuent̄. cui veteres romani nomē in-
diderūt. ab eo q̄ prius sit paratū. nec magnum
labore culture desideret. Prata aut̄ sūt quę secari
pōt. Paludes dicte a pale pastoralis dea q̄ paleas
id est pabula nutriant iumentorū.

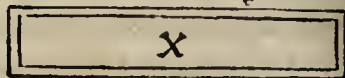
De finibus agroꝝ Cap. XIII.

Fines dicti eo q̄ agri funiculis sint diui-
si. Mēsuraz enī linearū i terraz partiōe
tendunt̄ ut dimēsiōis q̄litas teneat̄. Li-
mites appellati antiq̄ vbo trāuersi. Nā trāuersa
oia antiq̄ lima dicebāt. a q̄ ⁊ limina ostioꝝ p quę
foras ⁊ itro itur. ⁊ limites q̄ p eos i agros foras
eatur. Vnde ⁊ limus vocabulū accepit cingulū q̄
serui publici cingebāt obliqua purpura. Termi-
ni dicti q̄ terre mēsuras distinguūt atq̄ decla-
rāt. His enī testimonia finiu⁹ intelligūt. ⁊ agroꝝ
contētio ⁊ certamē aufertur. Limites maximi in
agris duo sūt: cardo ⁊ decuman⁹. Cardo q̄ a se-
p̄triōe direct⁹ a cardine celi ē. Nam sine dubio
celū vertit̄ i septriōnali orbe. Decuman⁹ est q̄ ab
oriēte in occidētē p trāuersū dirigit̄. q̄ p eo q̄ fo-
mā. x. faciat decuman⁹ ē appellatus. Ager enī bis
diuisus figurā denarij numeri efficit. Area ab ar-
cendo vocata. Fines enī agri custodit cosq̄ adire
phibet. Trifiniū dictū eo q̄ triū possessionū fi-

nes astringit. Vnde ⁊ q̄drifiniū q̄ quattuor. Re-
liqui limites angustiores ⁊ inter se distāt impa-
rib⁹ intualis ⁊ nominibus designatis.

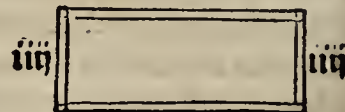
De mensuris agroꝝ Cap. XV.

Mensura ē q̄cqd̄ pondere capacitate. lon-
gitudine. altitudine. latitudine. animoq̄
finit̄. Maiores itaq̄ orbe in p̄tib⁹. p̄tes
i p̄intijs. p̄intias i regiōib⁹. regiōes i locis. lo-
ca in territorijs. territoria i agris. agros i cētū-
rij. cēturias i iugerib⁹. iugera i climatib⁹. deinde
climata i actus. perticas. passus. gradus. cubitos
pedes. palmos. vncias ⁊ digitos diuiserūt. Tāta
enī fuit eoz solertia. Digit⁹ ē pars minima agre-
stiu⁹ mēsuraz. Vnde vncia habens digitos tres.
Palmus aut̄ quattuor digitos habet. pes sedeci
digitos. passus pedes q̄nq̄. pertica passus duos.
id ē pedes. x. Pertica aut̄ a portando dicta. quasi
portica. Pes aut̄ p̄cedētes mēsurę in corpe sūt:
ut palm⁹. pes. passus. ⁊ reliq̄. sola pertica portat̄.
Est enim decē pedum instar calami in ecechiele
templum mēsurantis

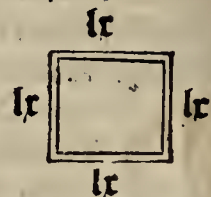
c. xl

Actus minimus est
latitudine pedū. iiii.
longitudine. c. xl. ita

c. xl

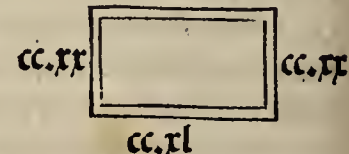
Climata q̄ vñ diḡ ver-
sum habēt pedes. lx. ita

Actus quadratus vñ
diḡ finitur pedibus
c. xx. ita.

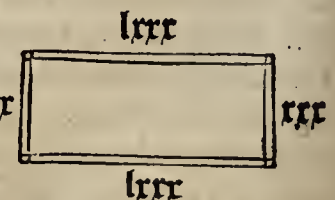

Vñc bethyci arapennē
dicūt. ab arando scilicet.
Actus duplicat⁹ iugerū facit. ⁊ ab eo q̄ est iunctū
iugeris nomen accepit.
Iugerū aut̄ cōstat lon-
gitudine pedū. cc. xl. la-
titudine. c. xx. ita

cc. xl

Actū prouintię bethy-
ce rustici agrū vocant.
Porcā idē bethyci
xxx. pedū latitudi-
ne. ⁊. lxxx. longitu-
dine diffiniunt. ita

lxxx

Sz porcā ē quę i arando ertat. qd̄ defossū ē lyra.
At galli canderū appellāt i arcis vrbanis spaciū
c. pedū. q̄si centecū. In agrestib⁹ at̄ pedū. c. l. qua-
drato:ū iustū cāderū vocāt. Porco stadialis ager
habet pass⁹. c. xxv. id ē pedes. d. c. xxv. cui⁹ mēsurā
octies cōputata miliariū facit. qui p̄stat. v. milia
pedib⁹. Cēturia at̄ ager ē ducētoꝝ iugerū q̄ apud
antiq̄s a cētū iugerib⁹ vocabat̄. s̄ p̄ ea duplicata ē
mēsurā. nomēq̄ pristinu⁹ retinuit. In numero enī
centurię multiplicatę sūt. nomē t̄m̄ nō pdiderūt.

De itineribus **Cap. xvi.**
 Ensuras viarum nos miliaria dicimus. greci
 stadia. galli leuvas. egyptij signes. perse
 parasangas. Sunt autem proprio quocumque spacio
 miliarium mille passibus terminatur. et dictum milia-
 rium quasi mille adiut. habens pedes quingentos milia. Leu-
 ua finitur passibus mille quingentis. Graduum octaua
 pars miliarium est. constans passibus. c. xxv. Hoc pri-
 mum hercule statuisse dicunt. cuius eo spacio determi-
 nasse quod ipse sub vno spiritu confecerat. ac pinde sta-
 dium appellasset. quoniam in fine respirasset. simulque et ste-
 tisset. Via est quae potest ire vehiculum. et via dicta a ve-
 hiculo incursum. Nam duos accipit propter cun-
 tum et venientium vehiculorum occursum. Omnis autem
 via aut publica est. aut priuata. Publica est quae in
 solo publico est quae inter actus populo patet. Haec
 aut ad mare. aut ad oppida pertinet. Priuata est quae
 vicino municipio data est. Strata dicta quasi vul-
 gi pedibus trita. Lucreti: Strataque iam vulgi pe-
 dibus detrita viarum. Ipsa est et dilapidata. id est la-
 pidibus strata. Primi autem peni dicuntur lapidibus
 vias strauisse. postea romani eas per omnem pene or-
 bem disposuerunt. propter rectitudinem itinerum. et ne plebs
 esset ociosa. Agger est media stratae eminentia coacer-
 uatis lapidibus strata. ab aggere. id est coacerua-
 tione dicta. quam historici viam militarem dicunt. ut quis
 sepe viam depressus in aggere serpens. Iter vel itus
 est via qua iri ab homine quaqua versum potest. Iter autem
 et iterum diuersam habet significationem. Iter enim
 est locus transitu facilis. unde et appellatur adiut. Iterum
 autem est iterum longeque viam et ipse labor ambulandi. ut
 quo velis peruenias. Semita itineris dimi-
 dium est. a semi itum dicta. Semita autem hominum est. callis
 ferarum et pecudum. Callis est iter pecudum inter mon-
 tes angustum et tritum. a callo pedum vocatum. siue
 callo pecudum perduratum. Tramites sunt transversa in
 agris itinera siue recta via. dicti quod transmittant.
 Diuortia sunt flexus viarum. hoc est viam in diuersa ten-
 dentes. eadem diuerticula sunt. hoc est diuersae ac di-
 uisae viam siue sentem transuersae. quae sunt alterae viam.
 Bivium quod duplex est via. Competa quod plures in ea
 coeunt viam. quasi triuium. quadriuium. Ambitum in vi-
 cinorum edificia locus duorum pedum et semi pedis. ad
 circumcundi facultatem relictus. et ab ambulando di-
 ctus. Orbita vestigium carri ab orbis rotae dicta.
 Porro accipit quo pecus agi solet. Lituosum iter fle-
 tuosum. Vestigia sunt pedum signa primis plantis ex-
 pressa. vocata quod his viam praecurrentium instigant. id
 est cognoscantur.

Incipit liber septusdecimus

De pulueribus et glebis terre **Cap. i.**

Pulvis dictus

quod vi venti pellatur. Tollitur enim eius flatu nec resi-
 stit nec stare nouit. sicut ait
 propheta: Tanquam pulvis quem
 proijcit ventus a facie ter-

re. Limus vocatus quod lenis sit. Lenum est voca-
 go luti. Linis ex incendio dicitur. Ab eo enim fit fa-
 uilla quod per ignem effecta sit. Nam fons ignis est. Gle-
 ba. quod sit globus. Pulueris enim collectio copingi-
 tur et in vno glomere adunatur. Terra autem ligata
 gleba est. soluta puluis. Labina eo quod ambulantibus
 lapsu inferat. dicta per derivationem a labe. Lutum
 vocatum quodam antiphrasin putatur. quod non sit mundum.
 Nam omne lotum mundum est. Volutabra appellata. quod
 ibi apri volutent. Uligo sordes limi uel aquae sunt.
 Sabulum lenissimum terre genus. Argilla ab argis
 vocata apud quos primum ex ea vasa confecta sunt.
 Creta ab insula creta ubi melior est. Creta cymo-
 lia. candida est. a cymea italica insula dicta. quarum
 altera vestimentozorum preciosos colores emollit. et
 confricato sulphure. quodam nitore exbilarat. al-
 tera gemmis nitorem praestat. Creta argentea. et
 ipsa candida appellata. eo quod nitore argenteo reddat.
 Terra samia a samo insula dicta. glutinosa. et can-
 dida et lingue lenis. medicamentis et vasculis ne-
 cessaria. Puluis puteolanus in puteolanis italicae
 colligitur collibus. opponiturque ad sustinenda ma-
 ria. fluctusque frangendos. Nam merfus aquis pro-
 tinus lapis fit. vndique quotidie fortior effectus in-
 sarum muratur. sicut argilla igne in lapidem ver-
 titur. Sulphur vocatum quia igne accenditur.
 Ur enim ignis est. Nam vis eius in aquis feruenti-
 bus sentitur. nec alia res facilius accenditur. Na-
 scitur in insulis colibus. inter siciliam et italiam. quas
 ardere dicunt. Inuenitur et in alijs locis effossu. Hu-
 ius genera quatuor. Unum quod fodit translucescit et vi-
 ret. quo solo ex omnibus medici vtuntur. Alterum quod
 appellatur glebam. visum tamen fullonum familiare. Ter-
 tium liquor: est. usus eius ad lanas sufficendas. quoniam
 candorem molliciemque praestat. Quartum ad lychinia
 conficienda maxime aptum. Sulphuris tanta vis est
 ut morbos comitiales deprehendat nitore suo im-
 positus ignibus ardescens in calice vini. prunaque
 subdita circumferens exardescitibus repulso pal-
 lozem dirum velut defunctorum effundit.

De glebis ex aqua **Cap. ii.**

Brumen in iudee lacu asphaltide emer-
 git. cuius gleba supnatantes nautae scaphis
 appropinquantes colligunt. In syria autem
 limus est passim a terra exstans. Spissatura autem
 utraque et desitare coeunt. et utraque greci spissa as-
 phalton appellant. Natura eius ardens. et ignium
 cognata. et neque aqua neque ferro rumpitur. nisi solis
 mulieribus inquinamentis. vtilis ad copages na-
 uium. Alumine vocatum a lue. quod lumen coloribus pre-
 stat tingendis. Est autem salsugo terre. efficiturque hyeme
 ex aqua et limo. et aestiuis solibus maturatur. Huius
 species duae sunt. liquidum et spissum. Sal quodam dictum
 putatur quod in igne exiliat. Fugit enim ignem dum sit
 igneus. sed naturam sequitur. quia ignis et aqua semper
 inter se inimica sunt. Alii sal a salo et sole voca-
 tum existimant. Nam aqua maris spore gignitur
 spuma in extremis litibus uel scopulis derelicta.

et sole decocta. Sunt et lacus et flumina et putei e quibus hauritur. dehinc in salinis ingestus sole siccat. et flumina densant in sale. amne reliquo sub gelu fluente. Aliibi quod detractis harenis colligitur. crescit cum lunc noctibus. nam in cyrene hammoniacus sub harenis iuenit. Sunt et montes natui salis in quibus ferro ceditur. ut lapis renascens maius tantum alicubi durit. ut muros domosque massis salis faciant. sicut in arabia. In natura quoque salis differentie sunt. Nam alibi suavis. alibi salissimus. commune sal in igne crepitat. Tragaseum nec crepitat in igne nec exilit. Agrigentinum scilicet flammis pariens. in aqua exilit. in igne fluit contra naturam. Sunt et colorum differentie. Mephriticus rufus est. In parte quadam scilicet ubi gena mons est purpureus. Item in eadem sicilia in pachyno adeo splendidus et lucidus ut imagines reddat. In capadocia crocinus effodit. Salis natura necessaria est ad omnem escam. Pulmentis enim sapor datur. excitat auaritatem. et appetitum in omnibus cibis facit. Ex eo quippe omnis victus delectatio et summa hilaritas. Hinc et salus nomen accepisse putatur. Nihil enim utilius sale et sole. Denique cornea videmus corpora nauticorum. quoniam pecudes. arma et iumenta sale maxime. prouocant ad pastum. multum largiores lacte. multoque gratiores casei dote. Corpora etiam sal astringit siccat et alligat. Defuncta etiam a putrefcendi labe vindicat ut durent. Nitrum a loco suspit vocabulum. Nascitur enim in oppido uel regione egypti nitria. ex quorum medicinis sunt. et sordes corporum vestiumque lauantur. Huius natura non multum a sale distat. habet enim virtutem salis. et similiter oritur canescens littozibus siccitate. Aphronitrum grece latine spuma nitri est. de quo quidam ait. Rusticus es nescis quid greco nomine dicar. spuma vocor nitri. Grecus es et aphronitrum. Colligitur autem in asia in speluncis distillans. dehinc siccat sole. Primum putat si minime fuerit poderosum. et maxime friabile. colore pene purpureo. Chalcidibus dictum. quod chalcidis est timum. id est flos. unde et apud latinos aeris flos appellatur. Fit autem nunc multis in regionibus. olim in hispania de puteis uel stagnis. id genus aque habentibus quam decoquebant. et in piscinas ligneas fundebant appendentes super eas restes lapillis extentas quibus limum in similitudine vitreis acinis adhebat. sicque eictum siccabat diebus. xxx. Fit autem nunc alibi in speluncis. quod liquide collectum dehinc diffusum in quosdam botros solidat. fit et in scrobibus canatis quare et lateribus decidentes gutte coalescunt. fit et salis modo ex flagrantissimo sole. Adeo autem costricta virtutis est. ut in leonum et ursorum ora sparsum tantam vim habeat ad stringendum ut non valeant mordere.

L De lapidibus vulgaribus Cap. iii.
 Lapis a terra tamque densior etiam vulgo discernitur. Lapis autem dicitur quod ledat pedem. Lapis mollis est et sparsus. Sarsa heret et a montibus excidit. Petra grecum est. Silix est lapis

durus. eo quod exiliat ignis ab eo dicitur. Scopulus a saxo eminere quasi a specularando dicitur. siue a regimento nauium σκοπεῖν. Spelea grece spelunca latine. Est autem rupis cauata. Crepido est extremitas saxi abrupti. unde et crepido vocata quod sit abrupti saxi altitudo. sic heret pede pes densusque. unde et vocatur. Laures aspera saxa in mari. dicitur a cauendo. quasi caute. Durices petre in litore. similes muricis uinis acutissime et nauiibus periculosae. Icon saxonum est quod humane uocis sonum captans etiam uerba loquentium imitat. Icon autem grece latine imago vocatur. eo quod ad uocem respondens. alieni efficitur imago sermonis. licet hoc quidem et locorum natura eueniat. ac plerumque conuallium. Calcalus est lapillus terre admixtus. rotundus atque durissimus et o puritate lenissimus. Dicitur autem calculus. quod sine molestia breuitate sui calcet. cui contrari est scrupus. lapillus minimus et asper. quasi si inciderit in calciamentum nocet. et molestia est animo. unde et molestium animi scrupulum dicimus. hinc et scruposa saxa. id est aspera. Los nomen accepit quod ferrum ad incidendum acuat. Los enim greco finone incisio notatur. Ex his alia aquarum sunt. alia oleo indigent in acuendo. huius oleum lenius. aque acie acerrima reddunt. Pumer vocatur. eo quod spume densitate concreta fiat. et est aridus. cando re paruus. tantamque naturam refrigerandi habens. ut in vase missus multa deferuere desinant. Rudos artifices appellant lapides cotusos et calci admixtos. quos in panimentis faciendis supfundunt. unde et rudera dicuntur. Gypsum cognatum calci est. et est grecum nomen. plura eius genera. Omniu autem optimus lapis specularis. Est enim signis edificiorum et coronis gratissimus. Calx uina dicta. quod dum sit tactu frigida. intus occultum continet ignem. Unum et perfusa aqua statim latens ignis erumpit. Natura eius mirum aliquid facit. Postquam enim arserit aquis incedit quibus solet ignis extinguere. oleo extinguit. quod solet ignis accendi. Usus eius structuris fabricis necessarius. Nam lapis lapidi non potest adherere forti. nisi calce coniunctus. Calcis est lapide albo et duro melior structura. ex molle uilis rectoris. Arena ab ariditate dicta non ab adherendo in fabricis ut quidam uolunt. Huius probatio. si manu impulsam stridat. aut si in veste candida sparsa nihil sordis relinquat.

De lapidibus insignioribus Cap. iii.

M Agnes lapis indicatur ab inuetoze vocatur. Sui autem in india primum repertus clauis crepidarum baculi que cuspidi heres cum armata idem magnes pasceret. postea et passim inuenitur. Est autem colore ferrugineus. huius probatur cum ferro adiutus eius fecerit raptum. Nam adeo apprehendit ferrum ut catenam faciat anulorum unde et cum uulgo ferrum uiuum appellatur. Liquorem quoque uitri ut ferrum trahere creditur. Cuius tanta vis est ut refert beatissimus augustinus quod quidam eundem magnetem lapidem tenuerit sub uase argenteo. ferrumque super argentum posuerit. deinde subter mouente manu cum lapide. ferrum cursum desuper mouebat. Unde factum est ut in templo

quodā simulacrū ex ferro pendere in aere videre-
tur. Est quippe et alius in ethiopia magnes q̄ fer-
rum non ambit. h̄ respuit. Omnis aut̄ magnes
tanto melior est. quāto magis ceruleus ē. Saga-
res lapis primū inuentus est i sicilia gagaris flu-
minis fluore reiect⁹. vnde et noiat⁹. licet i britan-
nia sit plurimus. Est aut̄ niger. plan⁹. lenis. et ar-
dens igni admod⁹. Fictilia ex eo scripta nō delent̄
incēsus serpētes fugat. dēmoniacos. p̄dit. virgi-
nitatē dēphendit. mirū q̄ accendit aqua. oleo re-
stinguitur. Abeston arcadie lapis ferrei coloris
ab igne nomē sortitus. eo q̄ accensus semel nūq̄
extinguit̄. De quo lapide mechanicum aliqd̄ hu-
mana ars molita est. q̄ gentiles capri sacrilegio
mirarent̄. Deniq̄ in templo quodā fuisse veneris
fanū dicunt. ibiq̄ candelab. tū et in eo lucernā sub
diuo sic ardētē ut eā nulla tēpestas nullus imber
extingueret. Pyrites p̄fic⁹ lapis fulu⁹. acris simi-
lās q̄liratē. ita ē dicit⁹ qm̄ plurim⁹ illi sit ignis. siq̄
dē facile scintillas emittit. hic tenentis manū si
vehemēt⁹ premat⁹ adurit. p̄pter qd̄ ab igne nomē
accepit. Est alius pyrites vulgaris quē viuū la-
pidē appellāt. q̄ ferro uel lapide p̄cussus. scintillas
emittit. q̄ excipiunt sulphure uel alijs fungis uel
folijs. et dicto celerius p̄bet ignē. Hunc vulgus
focare petrā vocat. Selenites latine lunaris in-
terp̄t̄. eo q̄ iteriorē ei⁹ candorē cū luna crescere
atq̄ deficere aiunt. gignitur in p̄sida. Dionysius
lapis fuscus et rubentib⁹ notis sparsus. Vocatur
aut̄ ita. q̄ si aque mixt⁹ cōterat vinū fragrat. et q̄
in illo mirū est ebrietati resistit. Tracius niger et
sonorus nascit⁹ in flumine. cui⁹ nomē est pontus i
equiria. Dorygius lapis ex loco traxit vocabulū.
Nascit⁹ enī i phrygia. colore pallidus. mediocri⁹
grauis. Est aut̄ gleba pumicosa. Ur̄ anteā vino
p̄fusus. statimq̄ foliibus donec rubescat. ac rursum
dulci vino intingit̄. ternis vicib⁹ tingēdis vesti-
bus t̄m utilis. Syri⁹ lapis a syria vbi repit̄ apel-
latus. hic integer fluctuari tradit̄. cōminut⁹ mer-
gi. Arabicus similis ē ebori sine vlla macula. Hic
defricat⁹ ad cutē sucū dimittit croco similē. Ju-
daicus lapis albus ē atq̄ in scemate grādis scri-
pturis lubinice modulatus. quas gr̄ci grāmas
appellāt. Samius a samo insula vbi repitur vo-
catus. et est granis et candidus. poliendi aurū vti-
lis. Mēphitis vocat⁹ a loco egypti. et ē gēmatis
naturē. Hic trit⁹ atq̄ in his quē vrenda sūt et se-
cāda ex aceto illinit⁹ ita obstupescere facit corp⁹
ut nō sentiat cruciatū. Sarcophagus lapis dicit⁹
eo q̄ corpa defunctorū condita in eo infra. xl. dies
absumunt̄. sc̄p̄ enim gr̄ce caro dicit̄. q̄ reu-
comedere. Nascit⁹ aut̄ i troade. siliq̄ vena scin-
dit̄. Sūt et eiusdē generis in oriēte sara. quē etiā
viuentib⁹ alligata erodūt corpa. mitiores aut̄ ser-
uādīs corpi⁹ nec absumēdis. Hēmarites apel-
latus eo q̄ cote resolut⁹ i colorē veniat sanguinis
Est aut̄ admodū liuid⁹. Est et ferrugineus. Na-
scit⁹ i vltima egypto. babylonia et hispania. An-

do. odamant⁹ colore niger. pondere et duritia in-
signis. vnde et nomē traxit. p̄cipuus repitur in
africa. Trahere autē in se argentū uel es dicitur.
q̄q̄ attrit⁹ ut hēmarites in colorē redigit̄ sangui-
nis. Jscistos inuenit⁹ i vltima hispania. croco si-
milis cū leui fulgore. facile fricabilis. Amiātbon
appellat⁹ a veterib⁹. eo q̄ si ex ipso vestis fuerit cō-
tracta cōtra ignē resistat. et igni imposita nō arde-
at. h̄ splēdore accepto nitescat. et ē scilli aluminis
similis. veneficijs resistens oib⁹. specialit̄ magorū.
Batrachites lapis similis ē testē laminosē scissi-
bilis. Gallactites colore cinereus. gustu suauis. h̄
ideo vocat⁹ q̄ quiddā de se lactē attritus dimit-
tat. Obsius lapis niger est translucidus. et vitri
habens similitudinē. et ponit̄ in speculis parietū
p̄pter imaginū vmbas reddēdas. Gemmas mul-
ti ex eo faciunt. Nascit⁹ in india et in samo italiē.
Ostridas lapis euphratis sole rep̄cuss⁹ colorib⁹
micat varijs. Ethyres lapides repiuntur i nidis
aquilarū. aiunt binos inueniri. marē et fēminam.
nec sine his parere aquilas. Hozū mascul⁹ durus
similis gallē subutilis. fēminus et pusillus ac
mollis. Alligati partus celeritatē faciūt. etiā ali-
quib⁹ vuluē excidūt nisi cito parturientib⁹ aufe-
rant̄. Fungites cappadociē lapis. duritia marmo-
ris. candidus atq̄ trās lucēs. ex quo quondā tem-
plū constructū est a quodā rege forib⁹ aureis. q̄b⁹
clausis claritas itus diuturna erat. Emites lapis
ebori similis in quo dariū cōditū fertur. parioq̄
similis candore et duritia. min⁹ t̄m ponderosus. q̄
purus vocat̄. Ostracites vocatus q̄ similitudinē
testē habeat. vsus eius. p̄ pumice. Melanites la-
pis dicit⁹ eo q̄ melleū et dulce sucū emittat. Hismi-
ris lapis asper et indomit⁹. et oia atterēs. ex q̄ la-
pide gēmę terunt̄. Lbyssites colore similis ocreę.
inuenit⁹ in egypto. Amites filis nitro. h̄ durior.
gignitur in egypto et arabia. nascitur in ethiopia
veluti viridis. h̄ lacteus cū resoluit̄. remordēs ve-
hemēt̄. Lozan⁹ albus est duriorq̄ pario. Mo-
loti veluti viridis et grandis. inuenit⁹ in egypto.
Tusculan⁹ a loco italiē dicit⁹. dissiliri igne tradit̄.
Savin⁹ lapis fuscus. addito oleo etiā lucere fert̄.
Est et quiddā viridis lapis vehement̄ igni resistēs
Sifinius mollis et candidus. h̄ calefact⁹ oleo ni-
grescit atq̄ durefcit. Lapides quoq̄ medicinaliū
mortarioz et pigmentoz vsibus apti. edesius p̄c-
ipuus. et inde colaticus. Thebaicus q̄ et basani-
tes lapides nihil ex sese remittentes. Specularis
lapis vocatus ē q̄ vitri more transluceat. rep̄tus
primū i hispania citeriore. et circa segobricā urbē
Inuenit⁹ enī sub terra. et effossus excidit̄ atq̄ fin-
ditur in quilibet tenues crustas.

P De marmoribus Cap. v.
Est lapidū genera venient⁹ ad marmo-
ra. Nam inter lapides et marmora diffe-
rentia ē. Nā marmora dicūt̄ crimi lap-
ides q̄ maculis et colorib⁹ cōmēdāt̄. Marmo-
sermo gr̄cus ē. a viriditate vocatus. et quīs postea

et alij colores inueniantur. nomen tamen pristinum a viriditate retinuerunt. Marmorum colores et genera innumerabilia sunt. Non tamen omnia erupibiles excidunt. sed multa sub terra sparsa sunt et preciosissimi generis. sicut lacedaemonium viride cunctisq; ilari. reptum prius apud lacedaemonios unde et vocabulum traxit. Ophites serpentinum maculis simile est. unde et vocabulum sumpsit. Duo etiam genera. molle candidum. nigrum durum. Augusteum et tiberium in egypto augusti et tiberii primu principatu reperta sunt. Differentia eorum est ab ophite. cum illud ut praediximus serpentinum maculis sit simile. hec maculas diuerso modo colligunt. Nam augusteum undatum est crispum in vertices. tiberium sparsa non conuoluta canitie. Purpurites ex egypto est rubens candidis interuenientibus punctis. Nomen eius causa. quod rubeat ut purpura. Basanites ferri coloris sine duritia. unde et nomen ei datum est. inuentus in egypto et ethiopia. Alabastrites lapis candidus. intertinctus variis coloribus. ex quo euangelici illi vnguere vasculum fuit. Lauant enim hunc ad vasa vnguentaria. quam optime seruare incorrupta dicitur. Nascitur circa thebas egyptias et damascum syriacis candidior. prebatissimus vero in india. Parius candoris criminum. lychnites cognomento. hic apud paron insulam nascitur. unde et parum nuncupatus. Magnitudo etiam qua lances craterasque non excedat. Unguentis et ipse aptus. Coralliticus in asia repertus mensura non ultra cubitos binos. candore. primo eboris. ad quandam similitudinem et diuerso niger. Alabandicus terre sue nomine nuncupatus purpure aspectu similis. Iste et oriente igni liquatur. atque ad usum vitri funditur. Thebaicus intertinctus aureis guttis inuenitur in parte egyptia. scriptus corticulis ad terenda collyria quadam utilitate naturali conueniens. Sienites circa sienem vel thebas nascitur. trabes ex eo fecisse reges prohibet. Marmora autem quae officinis sunt. rupibus gignuntur. ex quibus iste sienites. diuersi coloris maculis distinctus est. cuius primu usum insulae cyclades dederunt. Lebius liuidior est paulo huic. sed et ipse diuersi coloris maculas habet. Corinthaeus ammoniacae guttae similis cum varietate diuersorum colorum corintho primu repletus. ex eo coluntur ingentes liminaque fiunt ac trabes. Charysteum viride optimu nomen ab aspectu habens. eo quod gratum sit his qui gemmas sculpunt. eius enim viriditas reficit oculos. Numidicum marmo: numidia mittit ad cutem suam dimittit. croco simile. unde et nomen accepit. non crustis. sed in massa. et liminum usum aptum. Lucullum marmo: nascitur in chio insula cui lucullus consul nomen dedit. qui delectatus illo primu romam ierit. solusque pene hoc marmo: ab amatore nomen accepit. Est et limensis. rephria appellatus. colore cineris. cuius lapidis alligatio contra serpentes laudatur. Ebur a barro id est elephanto dictum. Horatius: Quid tibi vis mulier nigris dignissima barbis.

De gemmis Cap. vi.

Post marmorum genera gemmarum sequuntur. quae multum auro decore tribuit venustate colorum. Primo: dia earum a rupe caucasi. Fabulae ferunt. prometheum primu fragmenta saxi eiusdem inclusisse ferro ac digito circumdasse. hisque initium cepisse anulum atque gemmam. Genera gemmarum innumerabilia esse tradunt. e quibus nos ea tamen quae principalia sunt siue notissima annotabimus. Beme vocatur quod instar gummi transluceat. Preciosi lapides ideo dicti sunt. quod care valent. siue ut a vilibus discerni possint. seu quod rari sint. Omne enim quod rarum est. magnu et preciosu vocatur. sicut et i samuelis volumine legitur: Et sermo domini preciosus erat in israel. hoc est rarus.

De viridioribus gemmis Cap. vii.

Omnium gemmarum viriditum smaragdus principatu habet. Cui veteres tertiam post margaritas et vniones tribuunt dignitatem. Smaragdus a nimia viriditate dicitur. De enim satis viride smaragdum dicitur. Nullis enim gemmis vel herbis maior quam huic austeritas est. Nam herbas virescentes frondesque exuperat. ificiens circa se viriditate repcussum aerem. Sculptentibus quoque gemmas. nulla gratior: oculorum refectio est. Cuius corpus si extertum fuerit sic speculum. ita imagines reddit. Quippe nero cesar gladiatorum pugnas i smaragdo spectabat. Genera eius. xii. sed nobiliores scythici. qui in scythica gente reperiuntur. Secundum locum tenent bactriani. Colliguntur enim in comissuris sarorum flate aquilone. Tunc enim tellure deoperta intermicant. quod his ventis harenae maxime mouentur. Tertium egyptii habent. Reliqui i metallis rarioribus inueniuntur. sed viridiores. Nam aut ere aut plumbo aut lapillamentis. vel salis similes notas habent. Smaragdi autem mero et viridi perficiuntur oleo quous natura ibuant. Lalkosmaragdus dicta quod viridis sit. et turbida acreis venis. Hec in egypto vel cyprio insula nascitur. Prasus per viridante colore dictus. sed vilis. Cuius alterum genus sanguineis punctis abhorret. Tertium distinctu virgulis tribus candidis. Berillus in india gignitur. gemitus suel lingua nomen habens. viriditate similis smaragdo. sed cum pallore. Polius autem ab indis in serangulas formas. ut hebetudo coloris repcussioe angulorum excutitur. Alter politus non habet fulgorem. Genera eius nouem. Crisoberillus dictus eo quod pallida eius viriditas in aureum colorem resplendet. et hunc india mittit. Crisopassus iudicus est colore porri suum referens. aureis interuenientibus guttis unde et nomen accepit. quem quidam berilloz generis iudicauerunt. Jaspis de greco in latinu viridis gema interpretatur. Jaspis quippe viride. pinnae gemma dicitur. Est aut smaragdo sublimis et crassi coloris. Species eius decem et septem. Volunt autem quidam iaspide gemmam et gratie et tutelae esse gestantibus. quod credere non fidei. sed superstitionis est. Topacion. ex virenti genere est omnium colore

resplendens. inuenta primum in arabie insula. in qua troglodytes predones. fame et tempestate fessi. cum herbarum radices effoderent eruerunt: Quae insula postea quæstus nebulis cooperta. tandem a nauigantibus inuenta est. Sed ob hoc locus et gema nomen ex causa accepit. Nam topacim trogloditarum lingua significationem habet querendi. Est autem amplissima gema. eadem sola nobilius limam sentit. Genera eius duo. Callaica colore viridis sed pallens et nimis crassa. nihil iocundius. aurum decens. unde et appellata. Nascitur in india uel germania in rupibus gelidis oculi modo extuberans. Holochites spissius virens. et crassior: quam smaragdus. a colore malum nomen accepit. reddendis laudata signis. nascitur in arabia. Eliotropia viridi colore et nubilostellis puniceis suparsa cum sanguineis venis. Causa nominis de effectu lapidis est. Nam deiecta in labris gneis radios solis mutat sanguineo repercussu. Extra aquam autem speculi modo solis excipit. deprehenditque defectus eius subeunt lunam ostendens magorum impudencie. Manifestissimum in hoc exemplum est. quod admixta herba eliotropio quibusdam additis precantationibus gerentem conspici negat. Significat in cypro et africa. huius melior in ethiopia. Sagda gema prasini coloris apud chaldeos cuius tanta vis est ut pincantes naues e profundo petat. et carinis ita tenaciter adheret. ut nisi abrasa precligni vix separet. Myrrites dicta est quod in eo myrris color est. Compressus autem usque ad odorem nardi spirat suauitatem aromatis. Repitur in arabia uel egypto. myrris coloris et odoris. unde et nomen accepit. Meleros. bicolor: ex una parte viridis. ex altera mellis similis. Coaspis. a flumine psari dicta est ex viriditate fulgoris aurci.

De rubris gemis Cap. viii.

Callius gignit in mari rubro forma ramosus. colore viridis. et marine rubens. Baccæ eius uel vires candidæ sub aqua et molles. detractæ confestim durant et rubescunt. tactusque prius lapidescunt. Itaque occupari euellique retibus solet aut acri ferramento percipi. quia de causa corallius vocatur. Quantum autem apud nos margaritum indicum preciosum est. tantum apud indos corallium. Huius magi fulminibus resistere affirmant. si crediderit. Sardius dicta. eo quod primum repta sit a sardis. hæc rubrum habet colorem. marmoribus præstas. sed inter gemas vilissima. Genera eius quinque. Onyx appellata quod habeat in se mixtum candorem et similitudinem unguis humane. Greci enim unguem onycem dicunt. Hanc india uel arabia gignit. distant autem inuicem. Nam indica igniculos habet albis cingentibus conis. arabica autem nigra est cum candidis conis. Genera eius quinque. Sardonyx ex duobus nominibus societate vocata est. Est enim ex onycis candore et sardo. Costat autem tribus coloribus. subterius nigro. medio candido. superius minio. Hæc sola in figmando nihil cerce auellit. Repitur autem apud indos et arabes detecta tormentibus. Genera eius quinque.

Hematites rubore sanguineus ac propterea hematites vocatus. Hæna quippe sanguis est. Significat in ethiopia quidem. huius principalis in arabia et in africa inuenitur. De qua permittunt magi quiddam ad conarguendas barbarorum insidias. Sucinus quem appellant greci electron fului cerique coloris. fertur arboris succus esse. et ob id sucinum appellari. Electrum autem vocari fabulosa argumentatio dedit. Namque phetonte fulminis ictu interempto. sores eius luctu mutatas in arbores populos lachrymis electrum omnibus animis fundere iuxta eridanum animæ. et electrum appellatum. quoniam sol vocitatus sit electron plurimi poetæ dixerunt. Costat autem non esse succum populi sed pineæ arboris. Nam accensus rede nidore fragrat. Nascitur autem in insulis oceanis septentrionalis. sicut gummi. densatque ut crystallum rigore uel tempore. Ex ea sunt decoris gratia agrestium feminarum monilia. Vocari autem a quibusdam harpaga eo quod attritu digitorum accepta caloris anima folia palcasque et vestium fimbrias rapiat. sicut magnes ferrum. Quocumque autem modo libeat tingitur. Nam aucuse radice cochylis inficitur. Ligurius vocatus. quod fiat ex vrina lyncis bestie tempore indurata. Est autem sicut et sucinum fulua. attrahens spiritu folia propinquanta.

De purpureis Cap. ix.

Ater purpureas gemas principatum amethestus indicus tenet. Amethestus purpureus est. mixto violaceo colore. et quasi roseo nitor. et leniter quasdam flammulas fundens. Alterius eius genus descendit a biacynthis. Causa nominis eius asserunt. quasi sit quiddam in purpura illius non ex toto igneus sed vini colorem habens. Est autem sculpturis facilis. Genera eius quinque. Saphirus ceruleus est cum purpura. habens pulchres aureos sparros. optimus apud medos. nusquam tamen plucidus. Biacynthus ex nomine sui flore vocatur. Hic in ethiopia inuenitur. ceruleum colorem habens optimus quod nec rarus est. nec densitate obtusus. sed ex utroque temperamento lucens purpureusque refulgens. hic autem non rutilat equaliter. sed cum facie celi mutatur. Sereno enim perspicuus est atque gratus. nubilum coram oculis euanesceat atque marcescat. in os missus frigidus est. in sculpturis durissimus. nec tamen inuictus. Nam adamante scribitur et signatur. Biacynthis contra indicus est. biacynthus proferens. Quidam autem eorum crystallis similes capillamentis intercurrentibus obscurant. ex quo etiam vitio nomen illorum est. Amethesti contra appellatur. quia eius extremus igniculus in amethesti violam erit. Eclidonia ex hirudinum vocata colore. et duorum est generum: quarum una ex altera parte purpurea. et alia purpurea nigris interuenientibus maculis. Cyanea scythie gema. ceruleo coloris nitoris purpura interdum et punctulis intermicantibus auratis pulvisculis varians. Rositis rosea est et ex eo nomen accepit.

De candidis Cap. x.

Margarita prima candidarū gēmarū. quā inde margaritā aut vocatam. q̄ in conculis marinis b̄ genus lapidū inueniat. Inest enī i carne cochleę calcul' nat'. sicut i carne ostreę preciosissima margarita repiri dicat. uel sic i cerebro piscis lapillus. Signit aut de celesti roze. quē certo anni tempore cōculę hauriunt. Ex quibus margaritis quēdā vniones vocant. aptū nomen habētes. q̄ tū vnus nūq̄ duo uel plures simul repiant. Meliores autē candidę margaritę. q̄ quę flauescūt. Illas enī aut iuuentus. aut matutini rosis conceptio reddit candidas. has senectus. uel vespertinus aer gignit obscuras. Pedorus secūda post margaritā candidaz gēmarū. de q̄ querit i q̄ colore numerari debeat. toties tacta ti p̄ alienas pulchritudines nois adeo ut decoris p̄rogatiua vocabulo facta sit. Asterites gēma candida est. inclusam lucē continens. veluti stellā intus ambulante. redditq̄ solis candidantes radios. vnde et nomen accepit. Galactites lactea est quę attrita reddit sucum albū. ad lactē saporem feminis nutrientib' illigata fecundat vbera. Infantū q̄ collo suspensa. saluam facere fert. in ore aut liquecere et memoriā adiuuare. Adittunt eam nilus et achelous amnes. Sūt q̄ smaragdū albis venis circūligatum galactiten vocant. Galatias grandinis et candore p̄fert et figurā. duritia q̄ inuicta ut adamas. etiā in igne posita manet suū frigus. Solis gemma candida est. traxitq̄ nomen q̄ ad solis speciē in orbem fulgētes spargit radios. Selenites trāslucet candido melleoq̄ fulgore continens lunę imaginē. quā iuxta cursum astri ipsius phibent in dies singulos minui atq̄ augeri. nascit in psida. Lymedia inuenit in cerebro piscis eiusdē nois. candida et oblonga. P̄sagire bis ferūt magi signa trāq̄llitatis uel tempestatis. Beloculus albicans pupillā cingit nigram e medio aureo fulgore lucentē. et p̄pter speciem assyriorū regi belo dicatā. vnde et appellatā. Epimelas dicit. cū i candida gēma sup̄ne enigricat color. vnde et nomen habet. Exeben' speciosa et candida. qua aurifices aurum poliunt.

De nigris Cap. xi.

Achates repta primū in sicilia iuxta flumen eiusdem nois. postea plurimis i terris. Est aut nigra habens in medio circulos nigros et albos iunctos et variatos similis b̄mariti. Magi suffitu eaz si credit tempestates auertūt. flumina sistūt. Absictos nigra et ponderosa distincta venis rubentibus. Hęc excalescunt igni septe diebus calorem tenet. Egyptilla nigra est radice cērulea facie. ex egypto vbi inuenit vocata. Medea nigra est. a medea illa fabulosa inuenta. Habet venas aerij coloris. sudorem reddit croci. sapore vini. Ucientana italica gēma est a vcientib' repta. nigra facie. albis intermicatibus notis. Bariptos nigra est cū sanguineis et albis

notis. Adramelas nigra vena. quēlibet colorem secans p̄ mediū. Veneris crinis nigerrimi nitoris. continens in se speciē rufi crinis. Tricuius ex africa nigra est. h̄ tres sucos reddit. ab radice nigrum. e medio sanguineū. e summo ocreę. Dionysia nigris mitris rubentib' notis. ex aqua trita. vinum fragrat. et odore suo ebrietati resistere putat. Pyrites nigra quidē h̄ attritu digitos adurit.

De varijs Cap. xii.

Pangrus varius ex omnib' pene colorib' constans. vnde et noiatur. Olea barbari nois ex fuluo et nigro viridib' et candido ē. Aditridar sole p̄cussa. colorib' micat varijs gignit i psida. Droselitus. varius. nois causa. q̄ si ad ignē applicet. velut sudorem mittit. Opalus distinctus diuersaz colore gēmarū. Est enī in carbunculi tenuior ignis. ametibisti fulgens purpurea. smaragdi nitens viriditas et cūcta pariter sub quadam varietate lucentia. Nomen habet ex patria. sola enī eū parturit india. Ponticę a ponto dicunt. genere diuerso. nūc sanguineis. nūc auratis guttis micantes. alię habentes stellas. alię longis colorū ductib' lineatę. Herocontalibus i parua magnitudine multicolor. vnde et hoc nomen sibi adoptauit. Tam diuersis enī notis sparsus est. ut sexaginta gēmarū colores in paruo ei orbiculo deprehendant. nascit aut in libya apud troglodytas. Murina apud parthos gignit. h̄ precipua in germania. humorem sub terra putat calore densatū. vnde et nomen sumpsit. Varietas vna in purpurā candoreq̄ et ignem cū quibusdā colorū rep̄cussionib' quales i celesti arcu spectantur. Cuius contraria causa crystallū facit. gelu concreto vehementiore.

De crystallis Cap. xiii.

Crystallus resplendens et aquosus colore tradit. q̄ nix sit glacie durata p̄ annos. vnde et nomē ei greci dederūt. Si gñit aut in asia et cyp̄o. maxime in septentrionū alpibus. vbi nec estate sol feruentissimus inuenit. Ideoq̄ ipsa diuturna et ānosa duritia reddit hāc speciē quę crystallus dicit. Hic oppositus radijs solis adeo rapit flāmam. ut aridis fungis uel folijs ignem p̄beat. Usus eius etiā ad pocula destinat. Nihil aut aliud q̄ frigidum pati potest. Adamas indicus lapis paruus et indecorus. ferrugineū habens colorem et splendorem crystalli. Nūq̄ aut vltra magnitudinē nuclei auellane reperitur. Hic nulli cedit m̄faterię. nec ferro quidem nec igni. nec vnq̄ incalescit. vnde et nomen gręca interpretatione indomita vis accepit. S̄ dū sit inuictus ferri ignisq̄ cōemptor. hircino rumpit sanguine recenti et calido maceratur. sicq̄ multis ictibus ferri p̄fringit. Cui' fragmentis sculprores p̄ gēmis insigniendis p̄forandisq̄ vtuntur. Hic aut dissidet cum magnete lapide. intantū ut iuxta positus ferrū nō patiat abstrahi magneti. aut si admotus magnes comprehenderit. rapiat

atq; auferat. Ferē q; i electri similitudine venena deprehendere metus vanos expellere. maleficiis resistere artibus. Genera ei' sex. Salatias gran-
dinū et candore et figurā adamantinē duritiē ha-
bet. Etia in ignē positus manet sui frigus. Ce-
rauniorū duo genera sūt. Unū qd germania mit-
tit crystallini simile. splendet tñ ceruleo. et si sub
diuo positū fuerit fulgorē rapit sidereū. Cerau-
niū alterū hispania in lusitanis littoribus gignit
cui color: pyropo rabēti et qualitas ut ignis. Hec
aduersus vim fulgurū opitulari ferē. si credim'.
Dicta autē ceraunia: qm̄ alibi nō inueniē q' in lo-
co fulminis ictui. primo. Græce enī fulmen cerau-
nos dicit. Iris apud arabia in mari rubro nascit
coloris crystallini: serangulata. dicta ex argumē-
to iris. Nā sub tecto pēssa sole species et colores
arcus celestis i primos parietes imitat. Astrion
ex india est: crystallo p̄p̄inqua. in cui' centro stel-
la lucet fulgore lunę plenę. Sumpsit autē nomen
q' astris opposita. fulgorē rapit ac egerit. Electria
quasi electoria. In ventriculis enī gallinatis in-
ueniē. crystallina specie. magnitudine fabę. Hac
i certaminib' iuictos fieri magi volūt. si credim'.
Enidros ab aqua vocata. Erundat enī aqua ita
ut clausam in ea putes fontaneam scaturiginem.
Omniū ardentū gēmarū principatū carbūculus
habet. Carbūculus autē dicit' q' sit ignit' ut carbo
cuius fulgor: nec nocte vincit. Lucet enī in tene-
bris. adeo ut flāmas ad oculos vibret. Genera ei'
duodecim. sed prestantiores qui vident' fulgere. et
velut ignē effundere. Carbūculus autē græce an-
thrac' dicit. Signitur i libya apud troglodytas.
Anthracites vocatus q' sit et ipse coloris ignei ut
carbunculus: h' candida vena p̄cinctus. cui' p̄p̄iū
est. q' iactat' in ignem. velut inter mortuos extin-
guīt. at cōtra aquis p̄fusus exardescit. Sandasir-
rus nascit in indis loco eiusdē nois. Species ei'
q' veluti intra lucido igne. intus fulgente aureę
guttę. Constat inter oēs quātus numerus stil-
larū accedit: tanto et p̄ciū accedere. Lychnis ex
eodem genere ardentū est. appellata a lucernarū
flagrantia. gignit in multis locis. sed pbatissima
apud indos. Quidā eā remissiorē carbūculū esse
dixerūt. Hui' duplex facies. vna quę purpura ra-
diat. altera quę cocci rubore a sole exalefacta. aut
digitōz attritu paleas et cartbarum fila ad se ra-
p̄redicit. Sculpturis resistit. ac si qñ sculpta fue-
rit. dum signa imprimūt. quasi quodā aiali morsu
partē cerę retentat. Genera ei' q̄tuor. Carcedo-
nia h' ē qd et lychnis facere dicit. q'q' multo vilior
p̄dictis. nascit apud nasamonas. imbre ut ferūt
diuino. iueniē ad repēssū lunę plenę. Dia autē ge-
nera sua sculpturę resistūt. Alabandina dicta ab
alabanda asie regione cui' color: ad calcedoniū va-
dit. h' rar'. Dracontides ex cerebro draconis eruit
quę nisi viuēti abscisa fuerit non ignescit. Un' et
eam magi dormientib' draconib' amputāt. Au-
daces enī viri. explorāt draconū specus et spargūt

ibi gramina medicata ad incitandū draconū so-
porem. atq; ita somno sopitis capita defecant et
gēmas detrahūt. Sunt autē candore translucido.
Ulu eaz orientis reges p̄cipue gloriānt. Chry-
sopassus ethiopicus ē. quē lapidē lux celat. p̄dit
obscuritas. Nocte enī igneus est. die aureus.
Phlogites ex p̄sida est ostentās intra se qñ flam-
mas estuantes quę non exeat. Syrtites vocata.
qm̄ i litore syrtiū inuēta p̄m̄i ē in parte lucanę.
Color ei' croceus intus stellas continēs elangni-
das. et sub nubilo renitētes. Ermiscion inter gra-
tissimas gēmas aspiciē et ex igneo colore radians
auro. portans secū in extremitatib' candidā lucē.

De aureis Cap. xiii.

Sunt quedā gēmarū genera specie metal-
loz uel lapidum cognominata. Chryso-
pis aux tñ videt' eē. Chrysolithus auro
similis est. cum marini coloris similitudine. hunc
ethiopia gignit. Chrysolectrus similis ē auro. h'
in colorē electri vergens matutino tñ aspectu io-
cūndus. rapacissimus igniū. et si iuxta fuerit celer-
rime ardescēs. Chrysolanthis ex auro et igne vo-
cata. Aurea ē enī die et nocte ignea. hāc ethiopia
gignit. Ammochrysus harenis auro intermixt'.
nūc brachtearū nunc pulueris habet quadrulas.
gignit in p̄sida. Leochrys' colore aureo interue-
niēte cādida vena. Electrisis dicta. q' veluti p
aurū sincerū. sic hęc gēma trāsluceat. Chrysocol-
la gignit i india. vbi formice erūt aurū. Est autē
auro similis et habet naturam magnetis. nisi q'
augere aurū tradit. vnde et nuncupat. Argirites
similis argēto. habens stigmata aurea. Andro-
doma argenti nitorē habet. et pene adamas qua-
drata semp tesseris. Magi putant nomen impo-
sitū ab eo q' animoz imperus uel iracūdias do-
mare et refrenare dicat. si credim'. Signit i ma-
ri rubro. Calcitis aerij coloris ē. Calcofanus ni-
gra ē. h' lapidi illis cris tinnitū reddit. Balani-
tes duo sunt genera. subuirdis et corinthec cris
similitudinē mediā secante flāmea vena. Sederis
a cōtemplatiōe ferri nihil dissonat. In maleficiis
quoquo modo si iferat discordias excitat. Ydeus
dactylus ex insula creta ē ferrei coloris. causa no-
minis ei'. qz pollicē humanū exprimit. Ethiopic'
ferrei coloris est. qui dū terit nigrū sucum emi-
tit. Cimilianici' i euphratis aluco legit. pconisio
marmoris filis. medio colore glauco. veluti oculi
pupilla internitēs. Arabica ex patria dicta. aspe-
ctu eburnea est. Efestiris speculi naturā habet in
reddendis imaginibus q'q' rutiler. experimentū
eius. si feruenti aque addita statim refrigeret. aut
si soli opposita aridā materiā accendat. nascit in
cozico. Ostracites lapidosus colore testaceo du-
rior. Altera achati similis nisi q' achates poli-
tura pinguescit. duriori tāta inest vis. ut alię gē-
mę sculpanē fragmentis eius. Glossa petra simi-
lis est lingę humanę vnde et nomē sumpsit. Ferē
autē deficiente luna e celo cadere. cui non modicā

magi tribuunt potestatem. Nam ex eo lunares motus excitari putant. Sunt et quedam gemarum genera cognominata ab animalibus. Echites viperarum maculas exprimit. Carcine marini cancri coloris est. Scorpius scorpionem et colore et effigie refert. Aspidochelone fornicis reptantis effigiem imitatur. Læopauoni est similis. Hieracites accipitris coloris. Echites aquile. Egoptalmus caprino oculo similis. Licoptalmus quattuor colorum ex rutilo sanguineum in medio nigrum candidus cingit ut luporum oculus. Meconites papauer exprimit. Sunt et quedam gemæ quibus gentiles in superstitionibus quibusdam utuntur. Liperia sufficit omnes bestias euocare tradit. Anancitidei necromantia demonum imagines euocare dicitur. Sinocitide umbras inferorum euocatas tenere pagani aiunt. Celonites oculi est indicis testudinis varius et purpureus. Per hunc magi impetrant linguæ futura prænunciari fingunt. Bronia a capite testudinis et tonitruis caeli putatur et restinguere fulminis ictus. Hienia lapis in oculis hienis bestie inuenitur. Qui si sub lingua hominis subditus fuerit futura eum præcineri dicitur. Sed et corallius tempestati et grandini resistere fertur. Pontica est gemma quedam liuore plucida habens stellas rubreas iterum et aureas. Dicitur per ea iterrogare demones et effugare. In quibusdam gemmarum generibus veras a falsis discernere magna difficultas est quippe cum inuentum sit ex vero genere alterum in alia falsa transducere ut sardonices quæ ternis glutinant gemis ita ut deprehendi non possint. Fingunt enim eas ex diuerso genere nigro candido minoque colore. Nam et per lapide preciosissimo sinagdo quidam vitrum arte inficiunt et fallit oculos subdole quedam falsa viriditas quoadusque non est qui probet simulatum et arguat sic et alia alio atque alio modo. Neque enim est sine fraude vlla vita mortalium. Omnes autem non translucidas gemmas cæcas appellari eo quod densitate sua obscurant.

De vitro Cap. xv.
Vitrum dictum quod visui perspicuitate translucent. In alijs enim metallis quicquid intrinsecus continetur absconditur in vitro non quilibet liquor vel species qualis est interius talis exterius declaratur et quodammodo clausus patet. Lius origo hæc fuit. In parte syriacæ quæ fenicia vocatur finitima indeque circa radicem montis carmeli palus est ex qua nascitur belus amnis quinq; milium passuum spacio in mare fluens iuxta prothomaidem cum harenæ de torrente fluctu sordibus eluuntur. Hic fama est pulla naue mercatorum nitri cum sparsim per littus epulas pararet nec essent per artolendis vasis lapides glebas nitri ex naue subdiderunt quibus accensis primum harena littoz translucentes noui liquoris fluxisse riuos et hanc fuisse originem vitri. Ad hoc ut est ingeniosa solertia non fuit contenta solo nitro sed et alijs mixturis hanc artem studuit. Leuib' enim ardisque lignis concoquit a dicto cupro ac nitro continuisque fornacibus ut

es liquat in assibus suis. Postea ex massis rursus fundit in officinis et aliud statu figurat aliud tornerit aliud argenti modo cælat. Lingit etiam multis modis ita ut hiacynthos saphyrosque et vires imitet et onyces vel aliarum gemarum colores neque est alia speculis aptior materia vel picture ac comodatio. Maximus tamen bonorum in candido vitro primoque in crystalli similitudine. Unde et ad potandum argenti metalla et auri repulit. Vitrum olim fiebat et in italia et per gallias et hispaniam harena alba et mollissima pila molaque terebatur. dehinc miscebat tribus partibus nitri pondere vel mensura ac liquata in alias fornaces transfundebatur. Quæ massa vocabatur admonitrum atque hæc recocta fiebat vitrum purum et candidum. In genere vitri et obsidianus lapis annumeratur. Est autem vires interdum et niger aliquando et translucidus crassiore visu et in speculis parietum per imagine umbras redolente gemas multi ex eo faciunt. Hunc lapidem et in india et in italia et ad oceanum in hispania nasci tradunt. Fecit autem sub tiberio cæsare quendam artificem excogitasse vitri temperamentum ut flexibile esset et ductile. Qui dum admissus fuisset ad cæsarem porrexit phialam cæsari. Quam ille indignatus in pavimentum proiecit. Artifex autem sustulit phialam de pavimento quæ complicauerat se tanquam vas æneum. Deinde malleum de sinu protulit et phialam corripuit. Hoc facto cæsar dixit artifice. Numquid alius scit hanc condituram vitrorum? Postquam ille iurans negauit alterum hoc scire iussit eum cæsar decollari ne dum hoc cognitum fieret aurum per luto haberetur et omnium metallorum præcia abstraheretur. Et reuera quod si vasa vitrea non frangerentur melius essent quam aurum et argentum.

De metallis Cap. xvi.
Metallum dictum grece μεταλλον quod natura eius ea sit ut ubi vna venena apparuerit ibi spes sit alterius inq̄rendi. Septem autem sunt genera metallorum aurum argentum æs electrum stannum plumbum et quod domat omnia ferrum.

De auro Cap. xvii.
Aurum ab aura dictum id est a splendore quod repercusso aere plus fulgeat. vnde et Virgilius: Discolor vnde auri per ramos aura refulsit hoc est splendor auri. Naturale enim est ut metallorum splendor plus fulgeat luce alia percussus. Hinc et aurarii dicti quorum fulgor splendor reddit. Obryzon aurum dictum quod ob radiet splendore est enim coloris optimi quod hebrei ophaç greci cairon vocant. Brachtea dicitur tenuissima lamina. μεταλλον βραχέα quod est hix v. id est a crepitando. lamina. Pecunia prius de pecudibus et proprietatem habebat et nomen. De corio enim pecudum nummi incidebantur et signabantur. Postea a saturno creus nummus inuentus est. Ipse enim signari nummos et inscribi constituit. Propterea et gratium saturno a gentilibus consecratum est. Alij ut superius pecuniam a pecudibus

appellauerunt. sicut a iuuando iumenta dicta sunt. Omne enim patrimonium apud antiquos peculium dicebatur a pecudibus. in quibus eorum constabat vniuersa substantia. Unde et pecuari vocabatur qui erat diues. modo vero pecuniosus. Antiquissimi nondum auro argenteoque inuetero cre utebantur. Nam prius creta pecunia in usu fuit. post argentea. deinde aurea subsecuta. sed ab ea qua cepit et nomen retinuit. Unde et erarium dictum. quod prius tamen in usu fuit. et ipsum solum recondebat. auro argentoque nondum signato. ex quorum metallis quibus postea facta fuisset pecunia: nomen tamen erarii permansit ab eo metallo unde initium sumpsit. Thesaurum intra graecam proprietatem ἀπο τῆς θεσεως. a positione. hoc est a reposito noiaur. Nam thesis positio dicitur. et est nomen ex graeco latinoque sermone compositum. Nam thesis graeci repositum dicunt. Latini autem quod iunctum sonat repositum aurum. Auraria nomen habet ab auro. Tributa vero eo quod antea per tribus singulas cregebant. sicut nunc per singula territoria. Sic autem in tres partes diuisum fuisse romanum populum constat. ut qui praerant in singulis partibus tribuni dicebantur. Unde etiam sumptus quos dabant populi tributa nominantur. Vectigalia sunt tributa a vehendo dicta. Stipendium a stipe pendenda nominatum. Antiqui enim appendere pecuniam soliti erant magis quam annumerare. Moneta appellata est quia monet ne qua fraus in metallo uel pondere fiat. Numisma est solidus aureus uel argenteus siue creus. qui ideo numisma dicitur. quod nominibus principum effigiebusque signabatur. Prius nummus argenti nuncupabatur. quod quod plurimum ex argento percutiebatur. Nummi autem a numa romano rege vocati sunt qui eos primum apud latinos imaginibus notauit. et titulo nominis sui praescripsit. Folles dicuntur a sacculo quo conduntur. a continere id quod continetur appellatum. In numismate tria quaeruntur. metallum figura et pondus. Si ex his aliquid defuerit. numisma non erit. Tria sunt autem genera argenti et auri et creis. signatum. factum. infectum. Signatum est quod in numis est. factum est quod in vasis et signis. infectum quod in massis est. quod et graue dicitur. id est massa. In noticiam autem formarum metalla ita venerunt. Dum enim quacunque causa ardentes silue excoquerent terram. excalescentis venis fudit riuos cuiuscunque structure. siue igitur creis illud fuerat: siue aurum cum in loca terre depressiora decurreret. sumpsit figuram in quam illud uel perfluens riuus uel excipiens lacuna formauerat. Quare rerum splendore capti homines cum ligatas attollerent massas viderunt in ea terre figurata vestigia in quae excogitauerunt liquefactas ad omnem formam posse deduci.

De argento Cap. xviii.

Argentum non longe a graeca appellatione distat. Hoc enim illi argirum vocant. Sed mirum in modum illud dum candidum sit. impressum corpori lineas nigras reddit. Argentum viuum dictum quod excidat materias in quibus inuenitur. hoc

et liquidum quod percurrit. Inuenitur specialiter in metallis siue in argentariis fornacibus guttae concreione tectis inherens. sepe etiam et in stercore vetustissimo eloacatum uel puteorum limo. Fit etiam et ex minio imposito. concule ferreae patena testea supposita. cum circumlito vasculo circumdantur carbonibus. sicque argentum viuum ex minio stillat. sine hoc neque argentum neque creis inaurari potest. Tanta autem est virtutis est. ut si super sextarium argenti viui centenarium solum superponas. oneri statim resistat. Sin vero auri scrupulum. leuitatem eius raptim sinu recipit. ex quo intelligitur non pondus sed natura esse cui cedit. Seruatur autem melius in vitreis vasis. nam ceteras materias perorat. Potui autem datum. interficit poderis causa. Argenti purgamenta lithargyros. quam nos spumam argenti appellamus. Fit autem ex argento et plumbo mixta.

De cre Cap. xix.

Aurum a splendore aeris vocatum. sicut aurum et argentum. Apud antiquos autem prioris creis quam ferri cognitum usus. Cre quippe primi percutiebant terram. crecertamina belli gerbant. eratque in precio magis creis. aurum vero et argentum propter iutilitatem reiciebant. Nunc versa vice iacet creis. aurum summo cessit honore. sic voluenda etas commutat tempora rerum. et quod fuit in precio. sit denique nullo honore. Usus creis postea transiit in simulacris. in vasis. in edificiorum structuris. maxime et ad perpetuam rem monumento. etiam publice in eis constitutiones scriptae sunt. Cyprium creis in cyprio insula prius repperit. unde et vocatum. factum ex lapide croso. quem cathmia vocant. et est ductile. huic si addatur plumbum colore purpureo fit. Auricalcum dictum quod et splendorem auri et duritiam creis possideat. Est autem nomen compositum ex lingua latina et graeca. Creis enim sermone graecorum calco vocatur. Fit autem ex cre et igne multo ac medicaminibus producit ad aureum colorem. Corinthium est omnium commixtio metallorum. quod casus primum miscuit corintho cum caperet incensa. Nam dum hanc ciuitatem hanibal cepisset. omnes statuas enecas et aureas et argenteas in unum rogi congegit. et eas incendit. Ita ex hac commixtione fabri sustulerunt et fecerunt parapsides. Sic corinthea nata sunt ex omnibus in unum. nec bene nec illud. Unde et usque in hodiernum diem. siue ex ipso. siue ex imitatione eius. creis corintheum uel corinthea vasa dicunt. Huius tria genera: unum candidum ad argenti nitorem accedens. alterum in quo ipsius auri fulua natura est. tertium in quo equalis cunctorum temperies. Corionarium. ex ductili cre renuat in laminas. tauroque felle tinctum specie auri in coronis histrionum praebet. unde et appellatum. Pyropum igneus color vocatur. Namque in singulas uncias creis additis auri scrupulis senis pretenui brachtea ignescit. flammamque imitat. unde et pyropum dicitur. Regulare creis dicitur. quod ab alijs ductile appellatur. quale omne cyprium est. Ductile autem dicitur. eo quod malleo producat. sicut contra fusile quod tamen funditur. Nam et caldarium quod tamen funditur

Nā malleis fragile est. Siquidē oē es diligenti⁹ purgatis igne vitis excoctisq; regulare efficitur. Campanū q; inter oia genera cris vocat a campania puintia qnē ē in italię partib⁹. vrensilibus z vasis omnib⁹ pbatissimū. Es oē frigore magno melius fundit. Es rubiginē celeri⁹ trahi. nisi oleo pungat. seruari aut id optime etiā in liquida pice tradit. Inter oia metalla. es vocalissimū ē. z maxime potestatis; ideo z enea liminia. vnde z Virgilius; In foribus cardo stridebat eneis. Origo cris catmia z calciteus. Purgamēta cris catmia. z origo z cris flos. Catmia gignitur in metalloz cris atq; argenti fornacib⁹ insidēte nitore. Nāq; ut ipselapis ex quo fit es catmia vocat. sic rursus in fornacib⁹ existit. z nois sui originē recipit. Cris flos fit sen gigniū conflationib⁹ resolutio atq; reliquato ere supfusa frigida aqua. Repentina enī densatione tāq; de sūco reparat flos. Eruginē es q; creat. Nā lamine ereq; sup vas aceti asperrimi sarmentis suppositę atq; ita distillantib⁹ qd ex co cecidit in ipsū acetum terit z cribat.

De ferro Cap. xx.
Errū dictū q; farra id est semina frugum tre condāt. Idē z chalybs. a chalybe flu. mine vbi ferrū optima acie temperatur. Nā z abusive dicit chalybs ipsa materies. ut vulnificusq; chalybs. Ferri vsus post alia metalla reperi⁹ est. cui⁹ postea versa in opprobrium species. Nā vnde pri⁹ tellus tractabat. inde modo cruor effundit. Nullū aut corp⁹ tam densis inter se coherētib⁹ z implicitis elementis q; ferrū. vnde inest illi duritia cū frigore. Ferri autem metallū pene vbiq; repit. h; ex oib⁹ generib⁹ palma serico ferro dat. Seres enī hoc cū vestib⁹ suis pellibusq; mitūt. Secunda partib⁹co. neq; alia genera ferri ex mera acie temperant. Ceteris enī admiscet mollior complexus. Differentia ferri plurima. iuxta terre genus. Nā aliud molle. plūboq; vicinū. rotarū z clauoz vsib⁹ aptū. Aliud fragile z crosū cultū terre cōueniens. Aliud sola breuitate placet. clauisq; caligarijs. Aliud rubiginem celerius sentit. Stricturę vocant hę oēs. q; nō in alijs metallis a stringēdo apte vocabulo imposito. Aquarū vō sūma differentia est. quib⁹ ferrū candens imergit quo vtilior: fiat. sicut burbilis i hispania z thiras sonacomus in italia. in acuēdo ferro olco delectatior: fit acies. vnde z tenuiora ferramēta oleo restingui mos est. ne aqua in fragilitatē durent. A ferro sanguis humanus sese vlciscit. Contactum nāq; celeri⁹ rubiginē trahit. Cū ferro magnes lapis concordia habet. Sola enī hęc materia vim ab b lapide accipit. retinetq; longo tpe. Ex eodē lapide architectus quidam alexandrię templum cōcamerauerat. ut in eo simulacrum ferro in aere pendere videret. Ferrū accensum igni nisi duret ictibus corūpit. Rubens non est habile ad tundēdū neq; anteq; albescere icipiat. Aceto uel alumine illitū ferrū fit cris simile. Purgamenta ferri

rubigo z scorja. Rubigo est vitii rodens ferrum uel segetes. quasi rudigo mutata vna littera. hęc z erugo ab erodendo. Nam erugo vitii est ferri ab erodendo dicta. nō ab eramēto. Scorja vō purgamenta z sordes sūt quę igne excoquunt. Et dicta scorja. q; de ferro excutit. Rubigine aut caret ferrū si cerusa z gypso z liquida pice pungit. Itē rubigo ferramentū nō vitiat. si eadē medulla ceruina uel cerusa mixta rosaceo vngat.

De plumbo Cap. xxi.
Plumbū dictū. q; ex eo primū pilis facis maris altitudo tentata ē. Hui⁹ vō genera sunt; nigrū z cādidū. h; melius cādidū. qd prius in insulis atlantici maris inuentū est. Siquidē z in lusitania z in gallitia gignitur sumpta terra barenosa z coloris nigri z ponderis grauis: internentiūt z minuti calculi maxime de torentib⁹ fccatis. lauant eas barenas. z quod subsidit coquūt in fornacibus. Inueniunt z i aurarijs metallis aqua missa calculi nigri z graues z dū aurum colligit. cū eo remanent. postea separati conflant z in plumbū album resoluūt. Inde z eadē grauitas plumbi quę auri. Nigrū plumbum circa cantabriā abundat. cui⁹ origo duplex ē. Aut enī solū ex sua vena pdit. aut cū argento nascit: mixtisq; venis conflāt. Huius primus in fornacibus liquor: stannū est. secundus argentū. qd remanet supaddita vena rursusq; conflata. fit nigrum plumbū. In dia neq; plumbū neq; es habet gemis tm z margaritis hęc pmutat. Nigro plumbū fistulis laminisq; vtimur. Laboriosius i hispania z gallia eruit plumbū. Nam in britannia sumo terre corio.

De stanno Cap. xxii.
Stanni etymologia σταννον id est separans dicitur z secernēs. Admixta enī z adulterata inter sep ignem metalla dissociat. z ab auro z argēto. es plumbūq; seceruit. alia q; metalla ab igne defendit. z cū sit natura cris ferriq; durissima: si absq; stanno fuerit vrit z crenat. Stannū illitū cris vasis saporē facit gratiore. z compescit virus eruginis. Specula etiā ex eo temperant. Cerusa quoq; ex eo sicut ex plumbo conficit.

De electro Cap. xxiii.
Electrū vocatum q; ad radiū solis clarū auro argentoq; reluceat. Sol enī a poetis electron vocat. Defecatus est enī hoc metallum omnibus metallis. Huius tria genera. Unū qd ex pini arboribus fluit qd sucinū dicit. Alterū metallum qd naturaliter inuenit z in precio habet. Tertiū qd fit de tribus partib⁹ auri z argenti vna. Quas partes etiā si naturale soluas inuenies. Unde z nihil interest. natū sit an factū vtrūq; enī eiusdē nature est. Electrum qd est naturale eiusmodi nature est. ut in cōuiuio z ad lumina clarius cunctis metallis fulgeat z venenum pdat. Nam si ei infundas venenū stridorē edit

et colores varios in modum arcus celestis emittit.

De ponderibus Cap. xxiii.

Ponderum ac mensurarum inuat cognoscere modum. Nam omnia corporalia sicut scriptum est a sumis usque ad ima in mensura et numero et pondere disposita sunt atque formata. Cunctis corporibus rebus pondus natura dedit suum quodque regit omnia pondus. Primus moyses in heremo filiis israel pondera et mensuras dedit. Primus sidon arguius ponderum rationem in grecia constituit. et licet alij antiquiores extiterint sed iste hac arte experientior fuit. Pondus dictum eo quod in statera librarum pendeat. hinc et pensum. Abusue autem pondus libra una est. Unde etiam dicitur diuini dictum est. quasi duo pondera. quod nomen adhuc in usu retinet. Trutina est gemina ponderum lances equali examine pendens facta propter talenta et centenaria appendenda sicut momentana pro parua modicaque pecunia. Hec et moneta vocata. Eadem et statera nomen ex numero habens quod duabus lancibus et uno in medio stilo librata equaliter stet. Examen est filum medium quo trutine statera regitur. et lances equantur. Unde et in lancibus amentum dicitur. Campana a regione italice nomen accepit. ubi primum eius usus repertus est. Hec duas lances non habet. sed virga est signata libris et uncis et vago pondere mensurata. Unicuique autem ponderi certus est modus nominibus propriis designatus. Calcus minima pars ponderis quarta pars oboli est. costas lentis geminis granis. Appellatur autem calculus quod sit paruulus. sicut et lapis calculus. qui adeo minimus est. ut sine molestia sui calcetur. Siliqua vicissima quarta pars solidi est. ab arboris semine vocabulum tenens. Cerares oboli pars media est habens siliquam unam semis. Hunc latinitas semi obolum vocat. Cerares autem grece latine siliqua cornu interpretatur. Obolus. siliquis tribus appenditur. habens ceratres duos. calcos quattuor. Fiebat enim olim ex ere ad instar sagitte. unde et nomen a grecis accepit. hoc est sagitta. Scrupulus sex siliquarum pondere constat. Hic apud grecos grammata vocatur. Scrupulus autem dictus pro diminutione a lapillo breui qui scrupus vocatur. Drachma octava pars uncie est et denarii pondus argenti tribus constans scrupulis. id est. xviij. siliquis. Denarius autem dictus. quia pro decem nummis imputatur. Solidus nuncupatur. quod nihil illi deesse videatur. Solidum enim antiqui integrum dicebant et totum. Ipse quoque nominis vocatur. pro eo quod nominibus principum effigibusque signetur. Ab initio vero unum nominis unus argenteus erat. Hoc enim ab assyriis cepit. Dicunt enim iudei quod abraham in terram chanaan primum hanc aduxerit formam. Solidus apud latinos alio nomine sextula dicitur. quod de his sex uncia compleatur. Hunc ut diximus vulgus aureum solidum vocat. cuius tertiam partem ideo dixerunt tremissem. eo quod solidum faciat ter missus. Sextula bis assum-

pta duellam facit. ter posita staterem reddit. Stater autem medietas uncie est. appendens aureos tres. unde et vocatur stater quod tribus solidis stet. Hic et semuncia quod semis habet de uncia. Hic et semissis. quod ponderis semis est. quasi semi assis. Quadrantem hebrei similiter quadrantem vocant. et vocatur quadrans quod uncie quartam partem appendat. Sicel qui latino sermone siclus corrupte appellatur. hebreum nomen est. habens apud eos uncie pondus. Apud latinos autem et grecos quarta pars uncie est et stateris medietas. drachmas appendens duas. Unde cum in litteris diuinis legitur siclus. uncia est. cum vero in gentilium. quarta pars uncie est. Uncia dicta quod vniuersitatem minorum ponderum sua unitate vinciat. id est complectatur. Constat autem drachmis. viij. id est scrupulis. xviij. Quod proinde legitimum pondus habet. quod numerus scrupulorum eius horas dici noctisque metitur. uel quod libram efficit duodecies computatus. Libra. xij. uncis perficitur. et inde habet perfecti ponderis genus. quod tot constat uncis. quot mensibus annus. Dicta autem libra quod sit libera et cuncta intra se pondera predicta concludat. Quia in ponderibus centum drachmis appenditur et est nomen grecum. Talentum autem summum esse pondus prohibet in grecis. Nam nihil est calco minus nihil talento maius. Cuius varium apud diuersas gentes pondus habet. Apud romanos enim talentum est. sepruaginta duarum librarum. sicut Plautus ostendit quod ait duo talenta esse centum. xliij. libras. Est autem triplex. id est minus. medium. summum. minus. l. medium. lxij. librarum. summum. cxx. constat. Litenarium numeri nomen est eo quod c. librarum ponderis sit. Quod pondus propter perfectionem centenarii numeri instituerunt romani. De mensuris Cap. xxv.

Mensura est res aliqua modo suo uel tempore circumscripita. Hec autem corporis est aut temporis. Corporis est ut hominum. lignorum et columnarum longitudo uel breuitas. Sed et sole istum propriam sui orbis habere mensuram quod geometrici perscrutari audet. Temporis ut mensura horarum et dierum et annorum. Unum et metiri pedes horarum dicimus. hoc est mensurare. Proprie autem mensura vocata. quod ea fruges metiunt atque frumentum. id est humida et sicca ut modios. arrabones. vinas et amphoras. Mensurarum pars minima cochlear quod est dimidia pars drachme. appendens siliquas. ix. Qui triplicatus cocula facit. Concula drachma una et dimidia adimplet. Cyathi pondus. x. drachmis appenditur. qui etiam a quibusdam causatus dicitur. Orifalus fit. si quingentis drachmis adduntur ad. x. Acitabulus quarta pars emine est. xij. drachmas appendens Cotula emina est habens cyathos. vi. que idcirco cotula vocatur. quod greco sermone core incisio dicitur. et emina sextarii in duo equalia inciditur et cotula facit. Eminam autem appendit libram unam. que geminata sextarium facit. Sextarius duarum librarum est. qui bis assumptus bilibris nominatur: assumptus quater fit greco nomine chenix. Quinquies complicatus. quinarum

sive gomo: facit. Adijce sextū congiū reddit. Nā congius. vi. metis sextariis. a quo ⁊ sextarij nomē dederūt. Congiū autē a congiēdo id est p augmen-
tū crescēdo vocat. Unde postea pecunia beneficij gratia dari cepta cōgiariū appellatū ē. Unusq̄sq̄ enī sui tēporis impāto: fauorē ppli captans ad-
ijciebat ut largior videret i domis. Cōgiariū autē specialit̄ mensura est liquidorū cui⁹ ⁊ rem simul ⁊ nomen a romanis impositū inuenim⁹. Metretra est mensura liquidorū. Hec a mensura accepit no-
men. Metron enī mensurā dicūt grēci. ⁊ inde ap-
pellata metretra. licz ⁊ vna ⁊ amphora. ⁊ reliqua huiusmodi noia mensurarū sint. tñ ista hoc nomē a denarij numeri pfectione accepit. Metrum ad omnē mensurā p̄tinet. Metron enī grēce. latine mēsurā dicit. Nā ⁊ cyathū mensurā ē. ⁊ ampho-
ra mensurā ē. ⁊ quicqd plus minusve capit. men-
sura est. Sz ideo hoc nomen specialit̄ sibi assum-
psit. q̄ sit mensura perfecti numeri. id est denarij. Modius dicit̄ ab eo q̄ sit suo modo pfectus. Est autē mensura librarū. xliiij. id est sextariozum. xxiij. Cui⁹ numeri causa inde tracta ē. eo q̄ in p̄ncipio deus. xxiij. opera fecerit. Nā p̄ma die septem opa fecit. id est materiā informē. angelos. lucē. celos supiores. terrā. aquā. atq̄ aerē. Secūda die fir-
mamentū solū. Tertia die q̄ttuo: maria. semina-
sationes atq̄ plantaria. Quarta die tria: solē ⁊ lunā ⁊ stellas. Quinta die tria: pisces ⁊ reptilia aquarū ⁊ volatilia. Sexta die quatuor: bestias. pecudes. reptilia terrē. ⁊ hominem. Et facta sunt oia. xxiij. genera in dieb⁹ sex. Et. xxiij. generatiōes sūt ab adam vsq̄ ad iacob. ex cui⁹ semine nascitur ois gens isrl. Et. xxiij. libri veteris testamēti vsq̄ ad hester. ⁊. xxiij. litterarū elemēta sūt quib⁹ constat diuine legis doctrina. His igit̄ exemplis modi⁹ xxiij. sextarioz a moyse fm sacre legis mensurā ef-
fectus est. Et quis diuerse gentes huic mensurę pondus uel adijciāt ignorant uel detrahāt. apud hebreos constitutiōe diuina tali ratione seruatur. Modius enī a modo dicit̄. Hinc ⁊ modica. id ē moderata. Modicis enī modi⁹ nomen imposuit. Nā modica p paruis abusiue nō p̄prie dicimus. Satū genus est mensurę iuxta morē p̄uientię pa-
lestine. vnū ⁊ dimidiū modiū capiēs. Cui⁹ nomen ex hebreo sermone tractū est. Satū enī apud eos noia sumptio siue leuatio. eo q̄ qui metis eandē mensurā sumat ac leuet. Est ⁊ aliud satū mensura sextarioz. xxiij. capax. q̄si modius. Batus vocat̄ hebraica lingua ab olearia mola quę bath apud eos ul̄ bata noia. capiēs q̄nq̄ginta sextaria: quę mensura vna mole vice p̄terit. Amphora vocata q̄ hinc ⁊ inde leuet. Hec grēce a figura sui dicta dicit̄: q̄ ei⁹ anse geminate videāt aures imitari. Recipit at̄ vini ul̄ aque pedē q̄dratū. frumēti ho modios italicos tres. Ladus grēca amphora est continens vnas tres. Urna mensura est. quam quidam quartariū dicunt. Proprie autē vna vas est qd p condendis defunctorū cinerib⁹ adhiberi solet. de quo poeta. Celo regit. qui nō habet vnā

Medimna est mensura quinq̄ modiorū. Me-
dimna autē latina lingua vocatur. id est dimidia eo q̄ quinq̄ modijs metiat qui ē dimidi⁹ numer⁹ a pfecto denario. Artabo mensura est apud egyptios sextarioz. lxxij. composita ex numero ppter lxxij. gentes uel linguas. quę orbem impleuerūt. Gomo. xv. modioz onus appendit. Lorus. xxx. modijs implet. Hic ex hebraico sermone descēdit. q̄ vocat̄ cora a similitudine collis. Loria enī hebraice colles appellantur. Loaceruati enī modij. xxx. instar collis vident. ⁊ onus cameli efficiunt.

De signis Cap. xxvi.

Ponderis signa plerisq̄ ignota sūt ⁊ in-
de errorē legētib⁹ faciūt. Qua ppter for-
mas eorū ⁊ characteres ita ut a veterib⁹ signata sunt subiiciamus.

Z Littera significat dimidium obolum.

I Virgula equaliter iacēs ⁊ porrecta sim-
pliciter significat obolum.

II Seminata virgula duo oboli sunt.

T Latinū significat obolos tres.

F Latinū significat obolos quattuor.

E Latinū demonstrat obolos. v. Oboli ho-
ser p̄pterea characterē nō habent. eo q̄ in
vna drachma sex veniant. qd est pondus
denarij argentei.

H Littera significat siliquas. viij. id ē tre-
missim.

N Latinū significat nomisma grēcū. id est
solidum.

IB Jota adiuncta beta significat dimidiū
solidum.

< Virgulę duę ex vno angulo a leua in de-
xtrā se diuidētes. significāt drachmā
quam etiā olcen appellant.

NT Latinū adiuncto gāma grēco. signi-
ficat semiunciā.

Γ Gāme autē grēce litterę o latinū in fi-
ne adiunctū significat vnciā.

Λ Lauda grēcū. p mediū sui i latinū ad-
iectum significat libram.

KU kappa grēcū circa finem comuū ad-
iuncto v grēco significat cyathum.

KO Si ho o latinū habuerit adiunctū. emi-
nā demonstrat quā grēci corylē vocāt.

ZE Si grēcū si acceperit iunctū e latinū si-
gnificat sextarium.

ZO Si o latinū adiunctū habuerit. indicat
acitabulū. qd grēci oxiphalon vocant.

N a grēcū superposito n latino significat
mna.

ΛΛ A latinū in fine habens lauda grēcū
significat talentum.

Α Alpha grēcū in dextro brachio supiori o
littera cōiuncta thenix est.

Incipit liber decimusseptimus
De auctorib' rerū rusticarū Cap. I.

Rerū rustica

rū scribēdi solertiā apud grēcos prim' hesiodus boet' humanis studiis cōtulit. deinde democrit' magn' q' carthaginiensis in. xxviii. voluminib'

studii agriculturæ cōscripsit. Apud romanos aut' de agricultura prim' Cato instituit. quā dein, de mar' terenti' expoliuit. mox Virgilius laude carminū extulit. Nec min' studiū habuerūt postmodū Cornel' celsus et iulius attic' emilian' siue columella insignis arator. q' totū corpus eiusdem discipline completus ē. Primū ad aratrū boues iungisse ferūt quendā priuatū hominē et fulminatū noie homogyriū. Quidā aut' osirim dicunt esse artis hui' inuentorē: quidam triptolemū. Et hic questio ē quōdā prima ceres ferro in grēcia vertere terrā instituit. h' ferro qualicūq' nō specialit' vomere aut aratro. Stercoradi agri rationē prim' induxit quidā noie stercut' in italia: cui' ara apico dedicata est romē. Hic plura instrumēta agriculturæ repperit. primusq' agros firmavit. Eundē quidā saturnū putauerūt. ut maiore illi nobilitate fieret hoc noie. quo splendide sonaret et dignitatem tituli compararet.

De cultura agroꝝ Cap. II.

Cultura ē qua frumenta uel vina magno labore quærunť. ab incolēdo vocata. Diuitiæ aut' antiquoꝝ in his duob' erāt. bene pascere. et bene arare. Cultura agri cinis. aratio. intermissio. incēso stipulaz. stercoratio. occatio. runcatio. Cinis est incendiū. p' qd' ager inutilem humorē exsudat. Aratio dicta. q' de crepius terre culturam exercebat. anteq' ferri fuisset usus repert'. Duplex est aut' aratio. vernalis et autumnalis. Intermissio est: qua alternis ānis vacu' ager vires recipit. Stercoratio est letaminis aspersio. Stercus aut' vocatū uel q' sternit in agris. uel ex tergi oporteat quicqd' sordidū i ciuitate redūdat siue qd' verius ē ab sterco q' et stercutus dictus. Idē et fimus ē. q' p' agros iacit. Et dicit' fimus q' fiat imus. id ē stercus. q' vulgo letamen vocat' eo q' suo nutrimento leta faciat germina. reddatq' pinguis arua et fecunda. Occatio est cū rustici satione facta bob' dimissis grādes glebas cēdūt. et ligonib' frangunt. et dicta occatio. q' obsecatio. q' operiat semina. Occare igit' est opire terrā semina. vites et arbores. Runcatio est a terra herbas euellere. Nā rus terra ē. Sulcus a sole vocatus. q' p'fissus solē capiat. Ueractū dicit'. q' si vere actū. id ē verno aratū. Proscissio ē aratio prima cū adhuc durus ē ager. Satio dicta est. quasi seminis actio: uel q' si sator actio. serere aut' vocatū q' hoc sereno celo faciendū ē. nō p' imbres. Hinc

et illud virgilianū. Nudus ara sere nud'. Messis a metendo. id ē a recidēdo dicta. Seges autē de semine dicta q' iacimus. siue a sectione.

De frumentis Cap. III.

Prima ceres cepit vti frugib' in grēcia et habere segetes trāslatis aliūde seminib'. Hui' meminit Ouidi' dicens. Prima ceres vnco glebā dimouit aratro. Prima dedit fruges. alimētaq' initia terris. Frumenta sunt. pprie quę aristas habēt. fruges aut' reliqua. Frumenta aut' uel fruges a frumēdo hoc ē a vescendo dicta. Nā frumen dicit' sūma pars gulę. Primitię pprie sūt quę de frugib' p'ecerpunt. Triticū uel a tritura dictū. q' purissimū horreo condāt. uel q' granū ei' cōmolit et terit. Far dicit' eo q' initio frangeret' Apud antiq's enī molaꝝ usus nōdum erat. h' frumentū in pila missū frangebāt. et hoc erat genus molendi. Adoreū tritici gen' qd' idē vulgo semen dicit'. Edo: quondā appellatū ab edendo. q' p'mo eo vti sunt boies. siue q' in sacrificio ipsi' generis panis ad aras offerebat'. Unde adorea sacrificia dicunt'. Siligo gen' tritici. a selecto dictū. Nā in pane species ei' p'ecipua ē. Trimenle triticū ideo nūcupatū. q' satū post tres mēses colligit'. Nam vbi ppter aquā aliāve causā matura satio omissa est. p'fidū ab hoc petit'. Alica grēcū nomen est. Alicastrū simile est alicę pondere et bonitate p'ecipua. O: deū dictū q' p' ceteris generib' frumentari aridū ante fiat. uel q' spica ei' ordines habeat. Hoz tria genera. Primū heraticum vocat'. eo q' spica ei' sex ordines habeat. qd' qdā canterinū appellant. qm' aialia meli' q' triticū pascit et boies salubri' q' malū triticū. Alterū disticū. eo q' duos ordines habeat. hoc pleriq' calaticū vocāt. Tertiū trimenle. q' dū cogit necessitas verno saminat et celerit' colligit'. Scandula a diuisione vocata. Duplex enī est. scandit'. id ē diuidit'. Centenū appellatū. eo q' in plerisq' locis iactus seminis eius. incrementū frugib' centesimū renascat'. Hinc et miliū a multitudine fruct' vocatū. Panitiū dictū. q' in multis regionib' ex eo panis vice boies sustent. q' si panis viriū. Distū a pasto. Sisamū grēcū nomen ē. Farrago a farre dicta. Est enī herba ordeacea adhuc viridis. nec dū granis ad maturitatē turgentib'. Spicam de maturis frugibus abusiue dicim'. Nā pprie spica est. cū p' culmi folliculū. id est extremū tumorē aristę. adhuc tenues in modū spiculi eminet. Arista appellata. q' p' ipsa areseat. Culmus ē ipse calam' spicę qui a radicib' nascit'. Et dicit' culmus q' si calam'. Folliculus est theca frumētī. in qua granū seruat' interi'. Hec sup' spicā vallo instructa. munimen p'cedit. ne auiū minoꝝ morib' spica suis fructib' exuatur aut vestigijs p'erat'. Stipulę sūt folia seu vaginę quibus culmus ambiť atq' fulcit. ne ponderē frugis curuet. quę ambiunt culmū. Et dicta stipula q' si vsta et q' si vstipula. Stipula dicta ab vsto. collecta cui melle vrit' ppter culturā agri. Item stipula

uel q: pars ei' vrit' pars interdū p palea pcedit.
Palea a quibusdā vocari dicit' q: pala ventilet. ut
frumēta purgent. Ventiles aut palea a quadā pa
le frugū inuētrice vocauerūt. quā cererē esse volūt
de qua Virgili': Le q: magna pales. 7 te memo
randa cānem'. Itē alij a pabulo nūcupatā dicūt
palea q: ea primū sola in pascendis aialibus pce
bebat. Cui' natura ex cōtrario tanto est frigida.
ut obrutas niues fluere non sinat. adeo calida. ut
maturefcere poma compellat.

De leguminibus Cap. iiii.

Legumina a legēdo dicta. q: electa. Ve
teres enim meliora quēq: legebat' siue q:
manu legāt' nec sectionē requirāt. Legu
minū plurima genera: ex quib' faba. lens. pisa. fa
selum. cicer. lupinū. gratiora in vsu hoīuz viden
tur. Faba grēca crymologia a vefcendo vocabu
lum sumpsit. q: si faga. Fage enī grēce comedere di
cit'. Primū enī hoies hoc legumine vsi sūt. Huius
species duē. quaz altera cōmunis. altera egyptia.
Faba fresa dicta. eo q: ea hoies frendāt id ē fran
gant. 7 molendo cōminuāt. Lens vocata. q: bu
mida 7 lenta est. uel q: adhaereat humi. Faselum
aut 7 cicer grēca noīa sūt. h' faselū vile genus legu
minis q: oē abūdās vile est. hoc aut semen abun
dās inuenit'. Lupinū grēcū 7 ipsum nomē ē. de q:
Virgilius: Trutesq: lupini. q: vultū gustantis
amaritudine contristāt. vnde 7 illud p: amaritu
dine nec vermis nec vllū aial comedit. Medica
vitia. erbū pabuloz optima sunt. Medica dicta
q: a medis translata ē in grēciā. tpe quo eā rex
rex p'fay inuasit. Hec semel ferit. 7 decē ānis per
manet ita ut quater uel sexies possit p annū reci
di. Urtia dicta. q: vix ad triplicē puemat fructū
cū alia legumina puentū habeāt fertilem. vnde 7
Virgili': Ut tenuis fetus vitiē. Pila. q: ea pen
sabat aliqd auri minutū. Nam pis aurum dicit'.
Erbū a grēco trahit vocabulū. Hoc enī illi ora
bum dicūt. qd dū sit quibusdā pecorib' infestum
tauros tamen pingues efficit.

De vitibus Cap. v.

Vitis plantationē prim' noe instituit ru
di adhuc seculo. Apud grēcos aut inuē
torē vitis liberū patrē appellari. Unde 7
eli gētilis p' mortē deū ē voluerūt. Uitis dicta.
q: vini habeat citi' radicādi. Alij putāt vites di
ctas. q: inuicē se vitris innectāt. vicinisq: arbori
bus reptādo religenē. Est enī eaz natura flexibi
lis. q: q: brachys qbusdā quicqd cōprehēderint
stringunt. Labrusca ē vitis agrestis. quē in terre
marginib' nascit'. Unde 7 labrusca dicta a labris
7 extremitatib' terre. Codex dictus q: si caudet.
Sic enī veteres 7 clodū p claudio dicebāt. Sar
mētū a serēdo. Mallicolus ē nouell' palmea. inat'
pōnis anni flagello. cognouit' ob similitudinē
rei. q: in ea pte qua decidit ex veteri sarmēto pro
minēs vtrūq: mallei speciē pbeat. Spadones
sūt surculi fruge carētes. ex ipsa appellatiōe q: sint

ihabiles fructū 7 sterilitate affecti. Sagittā rusti
ci vocāt nouissimā partē surculi. siue q: longi' re
cessita matre ex q: phili' seu q: acuminis tenui
tate teli speciē pferat. Summitates vitiū 7 fructi
cū flagella nūcupant'. eo q: flatu agitent'. Palmes
vitis materia mollis q: p nouella brachia emissus
fructū affert. Nā ideo rustici partē vitis palmitē
dicūt. Palmes enī derivatiū nomē ē. qd nomē
πρωτότρον dicit'. q: a palma deriuetur. Palma
enī habet nomē πρωτότρον qd dicit' pncipa
le ab eo q: ex se derivatiū faciat. Pampin' ē foliū
cui' subsidio vitis a frigore uel ardore defendit'.
atq: aduersū omnē iuriā munit'. Qui ideo alicu
bi intercisus est. ut 7 solē ad maturitatē fructus
admittat. 7 vmbzā faciat. Et dictus pampin' q:
de palmitē pendeat. Caprioli dicti q: capiant ar
bores. sunt enim cincinni siue vncinoli: quibus se
inectere vites 7 suspendere solent arboribus. quo
āminiculo frēti palmites ventos ac turbines con
tinere queāt 7 sine lapsu piculoz fructus suos su
stineāt. ac sese vaga pceritate diffundāt. Corym
bi sūt ānuli q: prima quēq: ligant 7 cōprehendūt
ne longius laxati palmites ventoz flatibus dissi
pent'. Quē dicē q: intrinsecus humore sunt plene
suci 7 pinguedinis. Nā humidū ē qd exterius
humorē habet. vuidū qd interius. Acinus botr'
est. Racemus ē botrionis pars. 7 botrio grēcū ē
Suburbanē vūe quēdā dicunt. q: fructus eaz ad
escam veluti pomū i vrbibus vendit'. Cōmendat
enī eas 7 species 7 saporis iocūditas: ex quib' sūt
pceoque. duracinē. purpure. dactyli. rhodiē. li
byē. cerauniē. stephanitē. tripedianē. vncianē. ci
donitē. Pceoque vocat'. q: cito maturefcāt 7 aū
oēs sole coquāt'. Has grēci lagos dicūt q: currāt
ad maturitatē velocit' ut lepus. Durabiles aut p
totam hyemē veniculē 7 numesianē. Purpure a
colore dicunt'. Dactyli a longitudine. Rhodiē 7 li
byē a regiōib' nūcupatē sūt. Cerauniē nō q: ru
beāt veluti ignis. Stephanitē a rotunditate. Un
cianē a magnitudine. Genera aut vna: quē vino
deserviunt plurima. Ex quibus aminea dicta. q: si
sine minio id est sine rubore. Albū enī vinū red
dit. quē cū sit vniū noīs nō vnam speciē reddit.
Aminee duē geminē ab eo dicē. q: duplices vuas
mittūt. Aminea lagana. q: plus oibus lanescit la
nugine. Rubiliana dicta. q: eius materia rubet.
Fecinia minuti acini 7 durē cutis vuas habet. no
bilitate amineā sequit'. fecūditate pcedit. Quā
pinde feciniā vocāt. q: plus q: ceterē feces afferat.
Apianē vinū dulce faciunt. quas nisi cito legas:
pluuiz 7 ventis 7 maxime apib' infestant'. quarū
depredatione apianē cognouit' sunt. Balanitē a
magnitudine nomē sumpsit. Balanin enī grē
ce grande vacat. Biturica. a regione nomē sorti
ta est. turbines 7 pluuias 7 calores fortissime su
stinens. nec in macra terra deficiēs. huius meriti
7 basilisca est. Argitis grēcūla vitis. generis albi
fertilis. vastā materiā 7 breuē 7 latū foliū mittēs.

Cuius fructu nisi primo tempore colligas. aut ad terram decidit. aut humore putrescit. Inerticula nigra est quam greci amaracion vocant. boni vini et levis. a quo etiam nomen traxit. quod iners in tentandis nervis habeat. quodvis gustu non sit hebes. Adareotice a regione egypti mareotis dicitur. unde prius venerunt. sunt enim et albe et nigre. Elbole. quas quidam varias appellant. neque purpuree. neque nigre ab elbo colore ita dicitur. subalbi tamen multi. Elbu est enim nigrum candidumque colore. Nam elbum nec albu nec nigrum est. Tertius locus vitium quo sola fecunditate commendantur abundantia copiosa. multumque vini fluens. Viticionia. vuas grandes magis quam multas habet. nomen autem inde hoc sumens quod multum vini fluat. Syriaca vel quod de syria allata. vel quod nigra est. Multa autem genera vitium sunt. quae tamen mutatione loci et qualitate et nomine amittunt. Vitibus inter cetera magis ista conveniunt: oblaqueatio. putatio. paginatio. fossio. Oblaqueare est circa codicem terram aprire et velut lacus efficere. Hoc aliqui excodicare appellant. Putare est virgam ex vite supvacuam refecare. cuius flagellis luxuriat. Putare enim dicitur purgare. id est amputare. Traducere transducere. Propaginare hoc flagellum vitis terre submersum sternere et quasi porro pangere. Hinc propagines ac pagare et pretendere dicunt. Fodere hoc est foueam facere. quasi fouere.

De arboribus Cap. vi.

Arborum nomen siue herbarum ab arvis infertum creditur. eo quod terris fixis radicibus adhaerent. Utraque autem ideo sibi pene similia sunt quod ex uno alterum gignit. Nam dum sementem in terram ieceris. herba prius oritur. dehinc conferta surgit in arborem. et infra paruum tempus. quam herbam videras. arbusta suspicias. Arbusta arbor novella et tenera in qua insertio fieri potest. Et dicta arbusta. quasi arboris alta. Alij arbustum locum in quo arbores sunt volunt accipere. sicut salicem. sic et virecta ubi virgule novellae et virentes sunt. Arbor autem et fructifera et sterilis. arbor autem non nisi fructifera. Genere autem feminino arbores dicimus. poma hoc neutro. Frutex brevis est appellatur. quod terram fronde regat. cuius plurale nomen frutecta: arbor alta est. Silva hoc spissum nemus et breve. Silva dicta quasi riliua. quod ibi ligna cedant. Nam greci rilon lignum dicunt. Multa enim latina nomina grecam plerumque etymologiam recipiunt. Nemus a numini bus nuncupatum. quod pagani ibi idola constituebant. Sunt enim nemora arbores maiores umbratose frondibus. Lucus est densitas arborum solo luce detrahens. tropo antiphrasin. eo quod non luceat. siue a luce. quod in eo lucebant funalia vel cerei. propter nemorum tenebras. Saltus est densitas arborum alta: vocata hoc nomine. eo quod exiliat in altum et in sublime consurgat. Aviaria secreta nemora: dicta quod ea aves frequentant. Recidia arborum sunt. quae alijs sectis repullulant. Alij recidia a cedendo dicunt. quod post casum nascuntur. Alij a recidendo et repullulando

dixerunt. Ergo recidium ubi mors aut casus. In sinitio dicitur. cum fisco trunco surculus secundum arboris sterili inseritur. aut oculorum impositio cum inciso cortice libro alienae arboris germinem immittit. Plantae sunt ratione de arboribus. Plantaria hoc. quae ex seminibus nata sunt cum radicibus. et a terra propria transferuntur. Espites frutices sunt quasi cuspides vel quasi circa pedes. Frondes dicti quod ferant virgulta vel umbras. sunt autem causa umbrarum. Oculi nodi sunt ex quibus frondes exeunt. Radix appellatur quod quasi radius quibusdam fixa terris in profunda dimergitur. Nam physici dicunt parum esse altitudinem radicum et arborum. Alij radicem a similitudine radiorum dictam putant vel quod si eradat non repullulat. Truncus est statum arboris insistentis radici. Cortice veteres coruam vocabant. Dicitur autem cortex quod corio lignum tegat. Liber est corticis pars interior. dicitur a liberato cortice. id est ablato. Est enim medium quiddam inter lignum et corticem. Rami sunt qui de trunco manant. sicut a ramusculis cetera. Surculi a praecipitatione ferre nuncupati. Virgultum est. quod de radice pullulat. Ramus qui de ipso robore arboris. virga quae de ramis. Proprie autem virgultum appellatur quod ad radicem arboris nascitur et quasi inutile ab agricolis aputatur. Et hinc dictum virgultum. quod ex virga tollitur. Virga autem a vi vel a virtute dicitur. quod vim in se multum habeat. vel a viriditate. vel quod pacis indicium est quod vim regat. Unde hac utuntur magi. ad placandos inter se serpentes. et idcirco in ea bos sustinetur illigatos. Hac etiam philosophi ac reges et magistri et nuntii et legati utuntur. Flagella dicuntur ut praediximus. summe arborum partes ab eo quod crebros ventorum sustinent flatus. Limas vocatas dicunt quasi comas. Folia grece filia dicuntur. inde et ad nos hoc nomen per derivationem translatum est. Flores nominati: quod cito defluant de arboribus. quasi fluores. quod cito solvantur. In his duplex gratia coloris et odoris. Austro enim flores solvantur. cephyro fiunt. Bermen dicimus surculum pregnantem a gerendo. unde et germinatio. Fructus nomen accepit a frumine. id est eminentem gutturis parte qua vescimur. Inde et fruges. Fructus autem proprie dicuntur agros et arborum quibus utimur. In animalibus vero abusive et translativum vocari fructum. Poma dicta ab opimo id est a copiae ubertate. Matura dicuntur. quod apta sunt ad mandendum. sic et imatura. quod prius quam matura fiat. dura sunt ad mandendum. Ligna dicta quod incensa convertuntur in lumen. Unde et licinium dicitur quod lumen det. Astula a tollendo nuncupata quasi abstula. Fomes est astula quae ab arboribus excutitur. recisione aut astule ambustae. aut ligno cavata a fugis nomine accepto. quod ita capiat ignem. De quo Virgilius. Rapuitque in fomite flamma. Torris lignum adustum quod vulgus ricionem appellat. extractum foco semivivum et extinctum. Quisquilie stipule mixtae surculis ac folijs aridis. sunt autem purgamenta terrarum. Caries putredo lignorum. dictum hoc nomen. quod eveniat lignis virtute carentibus.

P De proprijs nominibus arbor. Cap. vii.
 Alma dicta. q: manus victricis ornatu
 ē. uel q: oppāsis ē ramis. in modū palmę
 hois. Est enī arbor. insigne victorię: p:oceroq: ac
 decoro virgultu. diuturnisq: vestita frondibus. ⁊
 folia sua sine vlla successione conseruās. Hęc grę
 ci fenicē dicūt. q: diu duret. ex noīe auis illi? ara
 bię quę multis annis viuere phibet. Quę dum in
 multis locis nascat. nō in omnib? fruct? pficit ma
 turitatē. Frequenter aut in egypto ⁊ syria. Fru
 ctus aut ei? dactyli. a digitor? similitudine nun
 cupari sunt: quoz etiā ⁊ noīa variant. Nam ali
 appellānt palmulę. similes mirobalani. Alij the
 baici. qui ⁊ nicolai. Alij mucales. quos gręci ca
 riatos vocāt. Laurus a verbo laudis dicta. Hęc
 enī cum laudibus victorum capita coronabant.
 Apud antiq: aut laudea noīabat. postea d litte
 ra sublata ⁊ subrogata r dicta ē laurus ut in au
 riculari. quę initio audiculę dicte sunt. ⁊ medidies
 quę nūc meridies dicūt. Hęc arborē gręci daphnē
 vocant. q: nūq: deponat viriditatē. inde illa po
 tius victores coronant. Sola q: hęc arbor vulgo
 fulminari minime credit. Malū a gręcis dictū
 q: sit fruct? eius pomoz oīuz rotundissim?. Unde
 ⁊ hęc sūt vera mala: quę vehementer rotunda sunt.
 Malū marianū a loco vocatū vnde prius adue
 ctū est. Nā multę arbores noīa ex pūitijs ⁊ ci
 uitatib? de quib? allatę sūt acceperūt. Virgilius:
 amantib? quid ex malo queri soleat ostēdit. Ma
 lacidonia nomen sumpsit ab oppido qd est in in
 sula creta. de qua gręci dicere solēt: v:biū creten
 siū matrē cidoniā. ex cui? pomio cidonitū conficiūt.
 Sit q: ex ea ⁊ vinū. quo languentiū desideria fal
 lūt. Nā specie ⁊ gustu ⁊ odore cuiuslibet vini ve
 teris imaginē representat. Malomellū a dulce
 dine appellatū. q: fructus ei? mellis sapore habeat
 uel q: in melle seruet. vnde ⁊ quidā. Si tibi cecro
 pio saturata cidonia melle donantur: dicas hęc
 meli mella placēt. Malū punicū dicūt. eo q: ex pu
 nica regione sit genus ei? translatū. Idē ⁊ malo
 granatū. eo q: inter corticis rotunditatē granoz
 contineat multitudinē. Arbor aut malogranata
 est generis feminini. pomū hō est neutri generis.
 Flores malozū a gręcis appellati sūt quitinas. la
 tini caducū vocant. Agrestium aut maloz flores
 gręci balaustion appellauerunt. Quozū ali j albi
 ali j purpurei. ali j rosei repiunt. similes florib? ma
 li punicī. Negant medici mali punicī cibo nostra
 corpora nutriri. hō sic opinantur vtendū. ut me
 dicare potius nō alere videat. Malū psicū cuius
 breuis admodū vita concessa est: triū generū esse
 fert. duracenū. armeniacū. ⁊ psicū. Duracenū nun
 cupat. eo q: pomum eius in gustu acozem referat.
 Armeniacū dicitur. q: primū genus eius ab ar
 menia sit aduectū. Persicum vocatū q: eam ar
 bozem prius in egypto seuerit perseus. a quo se
 oriundos prolemeri ferebant. Hęc in psida fructū
 generat interfectozū. apud nos autē iocundū ac

suauem. Hozum aliud p:ecox. aliud vocatur esti
 uum. Medica arbor. cuius nomen etiā carmi
 nibus mantuanis inclaruit. asportata primum a
 medis: vnde ⁊ vocabulū sumpsit. Hanc gręci ce
 romelam. latini citriam vocant. q: eius pomum
 ac folia cedri odorem referat. Malū eius inimi
 cum venenis. ⁊ hoc est quod idem poeta intelli
 gi voluit. cum tradat ex illo foueri animam. Hęc
 arbor omni pene tempore plena est pomis quę in
 ea partim inatura. partim acerba. partim adhuc
 in flore sunt posita. qd in ceteris arboribus rarū
 est. Mella quam gręci loton appellāt. quę vulgo
 propter formam ⁊ colorem faba syrica dicūt. Ar
 bor enī est magna fructum ferens comestibilem.
 maiorē pipere: gustu suauē. vnde ⁊ mella vocata
 est. Loquimella. quā latini ob colozē prunū vo
 cant. ali j a multitudine enīri fructus nixā apel
 lant. Cui? generis damascena melior. a damasco
 oppido. vnde prius asportata est dicta. cui? solum
 pomū stomachum mederi pbatur. Nam cetera
 noīa phibent. Hęc sola arbor gūmi glutinosum
 ⁊ compactiū distillar. quo ⁊ medici ⁊ scriptores
 vtunt. Oleomella nascit in palmaria syrię ciuita
 te ex eo ita appellata. q: ex trunco oleum defluit in
 crassitudine mellis saporis suauī. Domelida. sor
 bo similis. mediocris arbor. ⁊ flore candido. di
 cta q: dulcis sit eius fructus ⁊ acuto sapore cō
 mirtus. Hęc arbor etate durat exigua. Melofos
 arbor in africa punica lingua vocata. ex qua pro
 fluit lentus succus. q: a loco amoniacus nominat.
 Mespila arbor. spinosa. fructu similis malozū. h
 paulo breuiore. vnde ⁊ appellata. q: pillulę formā
 habeat ei? poma. Pyrus vocata videt. q: i ignis
 speciem formata. nam hoc genus pomi ab amplo
 incipit: ⁊ in angustū finit. sicut ignis. Pyrus aut
 arbor. fruct? eius pyra est. Cuius multę species.
 ex quibus crustumia sunt pyra ex parte rubētia.
 ab oppido crustumio nominata. Donia pyri iu
 mentis imposita uel si pauca. vehementer onerosa
 esse dicuntur. Cerasus a ceraso v:be ponti voca
 ta. Nam lucullus cum cerasum ciuitatem ponti
 deleisset. hoc genus pomi inde aduexit ⁊ a ciuita
 te cerasum appellauit. Arbor autem cerasus. po
 mum cerasum dicitur. Hoc etiam ⁊ ante lucullū
 erat in italia. sed durum. vnde ⁊ cornum appella
 tum est. Est autem arbor: apra astilibus. vnde ⁊
 Virgilius: Bona bello cornus. Ficus latine a fec
 cunditate vocat. Feracio: est enim arboribus cę
 teris. Nā terq: quaterq: per singulos annos ge
 nerat fructum. atq: altero maturecente alter ob
 orit. Hinc ⁊ carice a copia nominatę. Ficus egy
 ptia secundio: fertur. cuius lignum i aqua missū.
 ilico mergitur. ⁊ cum in limo aliquādiu iacuerit.
 deinde in superficiem sustollitur. versa vice natu
 rę. quando madefactum debuit humoris ponde
 re residere. Antea athletę ficis alebant prius q:
 eos pythagoras exercitator: ad carnis vsum q: for
 tio: cib? est trāstulisset. A semib? in cibo sepi? sūpre

ficus. raras eorum ferunt distendere. Lauros quoque ferocissimos ad fici arborem colligatos repente mansuescere dicunt. Caprificus appellata. eo quod parietes quibus innascitur carpit. Rumpit enim et prodit ex latebris quibus concepta est. Alii caprificum putant dictum. quod ficus arbor eius remedio fecundetur. Morus a grecis vocata quam latini rubum appellant. eo quod fructus uel virgulta eius rubent. Est enim morus siluestris fructus asper. quibus in deserto pastores fames ac penuria confouet. Huius folia supposita serpenti feruntur interimere eum. Sycomorus sicut et morus greca nomina sunt. Dicta autem sycomorus. eo quod sit folijs similis moro. Hanc latinum cellam appellant ab altitudine. quod non est brevis ut morus. Nux appellata. quod umbra uel stillicidium foliorum eius primis arboribus noceat. Hanc alio nomine latini iuglandem vocant. quasi iouis glandem. Fuit enim haec arbor consecrata ioui. Cuius pomum tantam vim habet ut missa inter suspectos herbarum vel fungorum cibos. quicquid in eis virulentum est erudet rapiat atque extinguat. Noces autem generaliter dicuntur omnia poma tecta corio duriori. ut pines. noces. auellanae. glandes. castaneae. amigdales. Hinc et nucleum dictum. quod sint duro corio tecti. At contra poma omnia mollia mala dicta. huius cum adiectione terrarum in quibus antea nata sunt. ut persica. punica. matiana. cidonia et cetera. Amigdala grecum nomen est. quod latine nux longa vocatur. Hanc alii nucleam vocant quasi minorem nucem. De qua Virgilius: Cum se nux plurima siluis induit in flore. Lucris enim arboribus priores se flore vestit et ad ferenda poma arbuta sequentia peruenit. Auellanae ab auellano campaniae oppido ubi abundant cognominatae sunt. Haec a grecis pontice appellantur. eo quod circa ponticum mare abundant. Castaneam latini a greco appellant vocabulo. Hanc enim greci castaneam vocant. propter quod fructus eius gemini in modum testiculorum intra folliculum reconditi sunt. qui dum eijciuntur quasi castrantur. Haec arbor semel ut excisa fuerit tamquam silua expullulare consuevit. Vel poma ex omnibus nucleis fortissima sunt. Nam in cibo sumpta difficile digeruntur. virides strungunt. coctae autem minime. Ilex ab electo vocata. Huius enim arboris fructum homines primum ad victum sibi elegerunt. unde et poeta. Mortales primum ructabant gurgure glandem. Primum enim quod frumenti usus esset. antiqui homines glande vixerunt. Suberis arbor. ex qua validissimum cortex natatori extrahitur. Et ideo appellata suberis. eo quod fructus eius sicut eduntur. porcorum sunt enim alimenta non hominum. Et dicta suberis quasi subedies. Fagus et esculus arbores glandiferae. ideo vocatae creduntur quod harum fructibus olim homines vixerint cibumque sumpserunt. escamque habuerunt. Nam esculus ab esca dicta. Fagus vero a greco vocabulum trahit. Fage enim grece comedere dicitur. Silicon quam latini corrupte siliqua vocant. ideo a grecis tale nomen accepit. eo quod ligni eius fructus dulcis. Fico quippe dicunt lignum. licon dulce. Huius arboris poma sicut expressus acacia a grecis dicitur. Distatia quod cortex pomi eius

nardipistici odorem referat. Pinus arbor picea. ab acumine foliorum vocata. Pinum enim antiqui acutum nominabant. Pinum autem aliam pitin. aliam greci pecten vocant. quam nos piceam dicimus. eo quod desudet picem. Nam et specie sibi differunt. In germania autem insulis huius arboris lachryma electrum gignit. Butta enim defluens rigore uel tepore soliditatem durefcit. et gemmam facit de qualitate sua nomen accipiens. id est sucinum. eo quod sicut sit arboris. Pinus creditur potest esse cunctis quae sub ea seruantur. sicut nux nocere omnibus. Abies dicta quod praeter ceteris arboribus longe eat. et in excelsum promineat. Cuius natura exasperata est terreni humoris. ac pinde habilis atque levis habet. De qua Virgilius: Et casus abies visura marinos. quia ex ea naues fiunt. Hanc quidam gallicum vocant propter candorem. Est autem sine nodo. Cedrus quam greci cedros vocant. quasi ceomenes diosioron. id est arboris humor ardens. cuius folia ad cypressi similitudinem respondent. Lignum vero iocundi odoris est. et diu durans. nec a tineis unquam exterminatur. De qua Persius: Et cedro digna locutus. scilicet propter durabilem perpetuitatem. Unde et in templis propter diuturnitatem ex hoc ligno lacunaria fiunt. Huius ligni resina cedria dicitur. quae in conservandis libris adeo est utilis. ut plinii ex ea nec tineas pariebant. nec tempore consenscant. Nascitur in creta africa atque syria. Cypressus grece dicitur quod caput eius a rotunditate in acumen erigit. Unde et conon vocatur. id est alta rotunditas. Hinc et fructus eius conus. quia rotunditas eius talis est ut conum imitetur. Unde et coniferum cyparissi dicunt. Huius lignum cedro pene proximam habet virtutem. Templorum quoque trabibus aptum. impeneetrabili soliditate nunquam oneri cedit. sed ea qua in principio fuerit firmitate perseverat. Antiqui cypressi ramos prope rogam constitutuere solebant ut odorem cadauerum dum viderentur comprimerent iocunditate odoris sui. Juniperus grece dicta. siue quod ab amplo in angustum finiat ut ignis. siue quod conceptum diu teneat ignem. adeo ut si prunae ex eius cinere fuerint operire. usque ad annum pueriant. Pyrum enim apud grecos ignis dicitur. Juniperus autem alia parua. alia magna est. Heben in india et ethiopia nascitur. quae cetera durefcit in lapidem. Cuius lignum nigrum est. et cortex levis ut lauri. sed indicum maculosum est in parvis distinctionibus albis ac fulvis. Ethiopicum vero quod praestantius accipitur. in nullo est maculatum. sed est nigrum leue et corneum. Est autem mareotica palus in india unde heben venit. Lucanus: Heben mareotica inquit. Heben autem crepidinis illigat. ut infantem visu nigra non terreat. Platanus a latitudine foliorum dicta. uel quod ipsa arbor patula sit et ampla. Nam platos greci latum vocant. Expressit huius arboris scriptura et nomen et formam dicens: quasi platanus dilatata sum in plateis. Est autem tenerrimis folijs ac mollibus et virtutibus similis. Quercus siue quernus dicta quod ea soliti erant

omni gentium querentibus responsa dare. arbor multum
annosa. sicut legitur de quercu mabze sub qua ha-
bitavit abrahā. que fertur usque ad constantini regis
imperium per multa secula perdurasse. Huius fructus glan-
dula appellatur. Et quibus una agrestis onfaticis di-
cta parva forma. sed firmitate corpe atque nodoso. que
medicaminibus et incaustis adhibetur. altera bala-
nis. lenis. ac levis. ac nimium perforata. Lucernarum
tamen usus necessaria. Fraxinus vocari fertur. quod
magis in asperis locis montanisque fragilis nasci-
tur. hinc per derivationem fraxinus. sicut a monte
montanus. De quo Quidius: Et fraxinus utilis astis
Latus venenata arbor: unde et toxica venena ex-
primuntur. Ex hac arcus parthi et alie gentes fa-
ciunt. unde et poeta. Ithecos tarsi torquentur in ar-
cus. Ithecos autem dicit parthicos. Acer coloribus
ipar. Robur autem generaliter dicitur ex omni materia que
quid est firmissimum. Alnus vocatur quod alatur amne.
Proxima enim aqua nascitur. nec facile extra undas
vivit. Hinc et tenera et mollis. quod in humecto loco
nutritur. Ulmus nomen accepit. quod viginosis lo-
cis et humidis melius perficit. Nam in montanis et
asperis minus letata est. Larix cui hoc nomen a ca-
stello laricino inditum est. ex qua tabule tegulis affi-
xę. flammam repellunt. neque ex se carbonem ambuste effi-
ciunt. Populus dicta quod ex eius calce multitudo na-
scatur. Cuius genus duplex est. Nam altera est alba.
altera nigra. Alba autem populus dicta. quod folia eius
una parte sunt alba. altera viridia. Hec igitur bi-
color habet quasi noctis et diei notas que tem-
pora ortu solis occasusque constent. Generat etiam
resinam circa eridanum fluvium. vel ut alij memorant in
finibus syrie. Tilia dicunt vocata eo quod utilis sit
ad usum telorum nitore et leuitate iaculandi. Est enim
genus materie leuissime. Salix dicta quod celeriter sali-
at. hoc est velociter crescat. arbor lenta. vitibus habi-
lis vincendis. Cuius seminis hanc dicunt esse na-
turam. ut si quis illud in poculo hauserit liberis
careat. sed et feminas infecundas efficit. Populus autem
et salix et tilia mollis materie sunt et ad sculpturam
apte. Uimē vocatur eo quod vim habeat multa viro-
ris. Natura enim eius talis est ut etiam si arefacta ab-
luatur virescat. deinde excisa atque in humo fixa ra-
dicibus se ipsa dimerget. Adirice. quam latini tra-
maricia vocant. ex amaritudine notata. Bustus
enim eius nimis amarus est. Hec arbor in solitudi-
ne et saxoso humo nascitur. ex qua etiam arbor ma-
leficis artibus mistra. id est odia concitari dicuntur.
Myrtus a mari dicta. eo quod magis litorea arbor
sit. Unde et Virgilius: Litorea myrteris letissima. et
amantes litorea myrtus. Hinc est quod et a grecis my-
rene dicitur. Adediorum autem libri hanc arborē aptam
scribunt mulierum necessitatibus plurimis. Lentiscus.
quod cuspis ipsius lentus sit et mollis. Nam lentum di-
cimus quicquid flexibile est. unde et lentum vimē et vi-
res. Virgilius: Et lente vites. per flexibiles. Huius
fructus oleum desudat. coctum refinam. que mastix
appellatur. cuius plurimam melior in chio insula gi-

gnitur. Terebinthus arbor. grecum nomen. gene-
rans resinam omnium resinarum prestantiorem. Buxus
grecum est nomen ex parte a latinis corruptum. Buxos
enim appellatur apud eos arbor semper virens et leuitas-
te materie elementorum apicibus apta. unde et scriptu-
ra: Scribe buxo. Rodandam quod corrupte vulgo
lorandrum vocatur quod sit folijs lauri similis. flore
ut rosa. arbor venenata. Interficit enim animalia.
et medet serpentium venationes. Herbitum vocauerunt
pastores. eo quod vice herbe prebeat pecoribus ubi de-
sunt pascua. Turbiscus. quod de vno cespite eius mul-
ta virgulta surgunt quasi turba. Stripa vocata propter
quod ex ea stipent recta. Hinc et stipula per diminutio-
nem. Arundo dicta quod cito areseat. Hanc veteres
cannam vocauerunt. arundinem. hoc postea varro di-
xit. Sane sciendum quod latinum canna de lingua he-
breæ sumptum est. Apud eos enim calamus canna dicitur.
Licuta autem est quod est in cannam nodos. dicta quod la-
teat. In indicis stagnis nasci arundines cala-
mibus dicuntur ex quorum radicibus expressum suauissi-
mum succum bibunt. unde et varro ait: Indica non ma-
gnam in arborē crescit arundo. Illi et lentis pre-
mitur radicibus humores. Dulcia cui nequeat succo
condere mella. Sambucus. mollis et puia arbor.
Rhamnus genus est rubi quod vulgo sentice versus ap-
pellant. asperum nimis et spinosum. Sentix dicta a
situ quod est terra inculta. in qua sentices spinę na-
scuntur. Maiores autem nostri omnem arborē spinosam
veprem dicebant. quod vi prenda. Oleaster dictus quod
sit folijs oliue similis sed latioribus. arbor inculta
atque siluestris. amara atque infructuosa. Cui infer-
tus oliue ramus. vim mutat radicis. et vertit eam in
aptam qualitatem. Lachryma oleastri arboris du-
plex est. Alia enim gummi similis sine ullo qualita-
tis morfu. alia amoniaci gutta ex distillatione col-
lectam ac remordentem. Oliua grece oleon dicitur.
ex quo in latinum tractum est ut oliua dicatur. Olea autem
ipsa arbor est. fructus oliua. succus oleum. Est autem
arbor pacis insigne. cuius fructus diuersis nomi-
bus appellatur. Ocades oliue grece etymologia a
similitudine testiculorum vocatur. quos greci ocos
vocant. Radiolę. pro eo quod oblongę sunt in modum ra-
diorum. Daphne a papho insula dictę unde pus al-
late sunt. Licinie. eo quod optimam dent lumem. Nam li-
gnus lumē est. unde et lignum nomen accepit. quia
aptum est flammis et luminibus. Pausia quam coru-
pre rustici pusiam vocant viridi oleo et suavi apta.
Et dicta pausia quod pauatur. id est tundatur. unde
et pauimentum. Syria dicta pro eo quod de syria est al-
lata siue quod nigra est. Crustumia idem et volenis
dicta. eo quod volam compleat magnitudine. hoc est
mediam manum. unde et iolare dicimus. Qui-
dam autem volenum gallica lingua bonum et ma-
gnum intelligunt colimbades appellatur. Oleum autem
ab olea nominatur. Nam ut diximus olea est ar-
bor. unde deriuatum sit oleum. Sed quod ex albis fue-
rit oliuis expressum vocatur spanum. a grecis onfa-
tion appellatur. Quod autem ex fuluis et nodum maturis

fuerit expressum viride appellatur. Quod & ex nimium maturis comune dicitur. Ex his ad usum vite primum est spanum. secundum viride. tertium comune. Amurca olei pars aquosa. ab emergendo dicta. id est quod ab oleo se mergat. et ferius sit. Hanc greci amurcen vocant ex latina lingua. trahentes uocabulum. Gummi grecum nomen est. & enim illi gomi dicunt. Resina greci resinam vocant. Resina enim grece dicitur quicquid manat. Est enim lachryma sudore exhalata lignorum. ut cerasi. lentisci. balsami. uel reliquarum arborum siue virgultorum que sudare possunt. sicut et odorata orientis ligna. sicut gutta balsami. ac ferularum uel sucinorum cuius lachryma durecit in gemmam. Prima est resina terebinthina omnium pretiosior. Afferit autem ex arabie patria atque iudea et syria cypro et africa. ex insulis quoque cycladibus. Secunda est lentiscina. que mastix vocatur. hec ex chio insula depozatur. Tertia pinalis. quare alia pines. alia pence. alia liquida. alia arida. et afferunt ex tyrbena colofonia. Unde etiam nomen colofonia resina fuisse. Dicit grecum nomen est. quare illi pissam vocant. Alii volunt ex pino picem vocari. Hec a grecis appellatur donia. nos ramalem dicere possumus. cuius probabilis splendor. lenis et munda. Credata arborum naturaliter tria sunt genera. aut enim sua sponte nascuntur. aut ex seminibus forritu iacentibus surgunt. aut ex radicibus pullulant. Nam cetera usus inuenit fauente natura. Dia poma latine neutri generis esse dicitur: arbores autem femini fere sunt generis. exceptis paucis. ut hic oleaster. & filer. Virgilius: ut molle filer. Item hoc burum. licet et hec buxus dicatur. Nam supflua quidam volunt facere discretione. ut hec buxus de arboze dicamus. burum vero de ligno composito.

De arboribus aromaticis Cap. viii.

Aromata sunt queque fragrantis odoris. que india uel arabia mittit siue alie regiones. Nomen autem aromata traxisse videtur. siue quod aris imposita diuinis inuocationibus apta videantur. seu quod sese acri inferere ac misceri possunt. Nam quid est odor nisi aer contactus? Tus arbor arabie immensa atque ramosa lenissimi corticis. ramis ad aeris qualitate. amigdale modo succum aromaticum fundens albu. et masticatione velut in puluere resolutum. et cum fragit intus pingue est et igni appositum facile ardescens. Et appellatur apud nos masculinum. eo quod sit natura rotundum in modum testiculorum. Reliquum planum et pene scabiosum minus optimum. Adulteratur autem admixta resina. siue gummi. & dinoscitur sua proprietate. Nam tus igni impositum ardescit. resina fumescit. gummi vero liquefit calefactum. Tus autem sine aspiratione a tundendo dicitur. quod dum gummi gutte ex arboze cadunt in glebis miscentur. Dum vero glebe in puluere rediguntur. tus carpitur et virgulis tunditur. et sic inde manibus tollitur. Hoc et libanum vocatum a monte arabie. ubi sabci sunt. Nam mons eorum libanus dicitur ubi tura colligunt. Myrrha arabie arbor altitudinis quare cubitorum. similis spinem quam achantum dicunt. Cuius gutta viridis atque amara.

vnde et nomen accepit myrrha. Surtus eius sponte manans preciosior est. elicitur corticis vulnere viliore: indicatur. Sarmenata eius arabes ignibus fouent. quorum fumo satis notio nisi ad odorem stercoris occurrat plerumque insanabiles morbos contrahunt. Myrrha autem tragodite ab insula arabie dicta. ubi melior colligitur et purior. Stercoris arbor arabie similis malo cedoni cuius virgule inter canicule ortum cauernatum lachrymam fluunt. Distillatio eius in terram cadens munda non est. sed cum proprii corticis scrobe seruatur. Illa autem que virgis et calamis inheret. munda est et albida. debinc fulua fit solis causa. et ipsa stercoris calamites pinguis resinosa. odoris iocundi. humecta et veluti mellosum liquorem emittens. Stercoris autem dicta quod sit gutta arboris. pfluens et congelata. Nam greci stiriā. guttam dicunt. Grece autem stira latine stercor dicitur. Bidella indice et arabie arbor. cuius lachryma melior arabica. Est enim lucida subalbida. leuis. pinguis. equaliter creta. et que facile molliatur. neque ligno uel terre commixta amara odoris boni. Nam ex india sordida est. nigra et maiori gleba. Adulteratur autem admixto gummi. qui non ita amarificat gustum. Mastix arboris lentisci gutta est. Hec granomastix dicta est. quod in modum granorum est. Melior autem in chio insula gignitur. odoris boni. candoris cere punice. Unde et splendor eam pulchrificat. Adulteratur autem interdum resina uel ture. Piperis arbor nascitur in india. et in latere montis caucasi. quod soli obuersum est. folia eius ad iuniperi similitudinem. Cum siluas serpentes custodiunt. & incolę regionis illius. cum mature fuerint incidunt. et serpentes igne fugant. et inde ex flamma nigrum piper efficitur. Nam natura piperis alba est. cuius quidem diuersus est fructus. Nam quod imaturum est piper longum vocatur. quod incozum ab igne piper albu. Quod cute rugosa et horrida fuerit. ex calore ignis trahit et colorem et nomen. Piper si leue est vetustum est. si graue est nouellum. Virada est autem mercatorum fraus. Solent enim vetustissimo piperi humecto argenti spumam aut plumbum aspergere. ut ponderosum fiat. Aloa in india atque arabia gignitur arbor odoris suauissimi ac summi. Denique lignum ipsius vice thymiamatum altaribus adoleat. vnde et nomen traxisse creditur. Cinnamum dictum quod cortex eius in modum canis sit rotundus et gracilis. Bignit autem in indice et ethiopicis regionibus frutice breui duorum tantum cubitorum. colore subnigro uel cinereo. tenuissimam virgulam. Nam quod in crassitudine extenditur despectum est. quod vero gracilius puenerit eximium. Quod cum frangitur visibile spiramentum emittit. ad imaginem nebule seu pulueris. Amomum vocatum quod veluti odor cinnamomi referat. Nascitur in syria et armenia. frutex eius botruosum semen redolens sibi connexum. flore albo veluti violę. folijs similibus beronie. odore etiam bono somnos suauificat. Cassia nascitur in arabia. virga robustior corticis et purpurei folijs ut piperis. Est autem virtus cinnamomi similis. & potentia inferior. vnde p cinnamomi vice duplex eius potus in medicamentis

admisceat. Calamus aromaticus a similitudine calami vsualis vocat. Significat in india multis nominibus geniculatus fuluus fragrans spissus suauitate. Qui cum frangitur in multas fit partes scissilis. similis gustu cassiam cum leui acrimonia remorden- ti. Balsami arbor in iudea intra terminos terminorum. xx. iugerum erat. Postea quod eadem regione romani potiri sunt. etiam latissimis collibus propagata est stirpe similis vitis. folijs similis rutę. et albidioribus semperque manentibus. Arbor autem balsamum lignum eius xilobalsamum dicitur. fructus siue semine carpobalsamum. fucus opobalsamum. Quod ideo cum adiectione significat. eo quod percussus ferreis ungulis corret ligni per cauernas erimij odoris gutta distillat. Lauerna enim greco sermone oppe dicitur. Cuius gutta adulteratur admixto cyprino oleo uel melle. Sed sincera probatur a melle. si cum lacte coagulauerit. ab oleo si istillata aque aut admixta facile fuerit resoluta. preterea et si lance vestes ex ipsa pollute non maculantur. Adulteratur quidem neque cum lacte coagulat. et ut oleum in aqua supernat. et vestem maculat. Balsama autem si pura fuerint tantam vim habent. ut si sol excanduerit. sustineri non possint in manu.

De herbis aromaticis siue communibus Cap. ix.

Erant et quarundam herbarum nomina que ex aliqua sui causa resonant habentes nominum explanationem. Non tamen omnium herbarum etymologia inuenies. Nam per locis mutant etiam nomina. Folium dictum quod sine vlla radice innatus in indię littoribus colligatur. Quod ligno perforatum. siccatur in diu et reponitur. Fert autem paradisi esse herbam gustu nardum referens. Nardus herba est spicosa. unde a grecis nardos racos appellata. quare alia indica. alia syriaca vocatur. non quod in syria nascatur. sed quod mons in quo inuenitur. alio latere india spectat. alio syria. Est autem indica multiformis. sed melior. syriaca leuis fulua comosa spica parua odorissima cyperum similis. Quod si multum in ore tardauerit linguam siccatur. Nardus celtica a regione gallię nomen traxit. Nascitur enim septem in ligurię alpidibus et in syria. frutice paruo. radicibus in manipulo collectis ligamentis. Flos eius tamen propter odorem bonum. Tyrus eius atque radicle vtilis. probantur vtilibus nostris. Costum radix herbe est nascentis in india arabia et syria. sed melior arabicum. est enim album et leue suauis iocundi odoris. indicum colore nigro. et leue ut ferula. syriacum non pondere graue. colore bureo. odore acro. summum tamen album. leue. aridum. gustum incendens. et est virtutis ignee emicualis. Crocum dictum ab oppido cili- tie. quod vocatur coritum. quod et alibi nascatur. sed non tantum uel tale quod cilia. Unde et a potiori parte nomen accepit. Nam multe res nomina superant a locis ubi plus pueniunt et aliquid melius. Optimus est autem quod fuerit recens. odoris boni. albedine parua. porrecte longitudinis. integrum. et neque in fragmenta comminutum. inspiratio bonae. et cum carpit manum inficiens et leuiter acre. Quod si eiusmodi non fuerit. aut vetustum aut infusum agnoscitur. Adulteratur autem admixto cy- co imagine. Augendi quoque ponderis causa spuma

argenti contrita adhibetur et prodit. si puluerulentum reperit. atque decoctum ab odore proprio fuerit lapsum. Crocum magna expressis aromatibus crocini vni- gueti atque informato sedimine in pannusculos fit. et ideo sic appellatur. Asarum nascitur in vmbrosis montibus floribus casie similibus. inter que flos iuxta radicem purpureus in quo semine continetur vix simile. radicibus pluribus atque tenuissimis et bene redolentibus. et est virtute similis nardo. Fumum nascitur in porto. folijs oleastro similibus. Quipax a grecis vocatur. quod habeat virtutem feruentem. Radix est iunci trianguli folijs porri similibus. radicibus nigris siue contiguis in similitudine oliuę odorissimis atque acerrimis. Nascitur in paludibus atque vacuis locis. Traditur etiam alia species quipari que in india nascitur et appellatur lingua corum cinchiber. Iris illyrica a similitudine iris celestis nomen accepit. Unde et a latinis argumē dicitur. Iris quod flos eius coloris varietate eundem arcum celestem imitet. Illyrica autem dicitur. quod in illyria plurima et violentissima est. species eius folijs gladioli similibus. radice aromatica odoris boni. Acor folijs iridis similibus radicibus acerrimi odoris. sed iocundi. propter quod et aromatica est. Mēu folijs pastinacę similibus. Cardamomum herbam quam vulgus nasturgum vocat. Squinum melius quod in euphrate nascitur quod in arabia fuluum. multiflorum purpureum tenue. odoris rosei. cum manu conficitur. gustu multum incedit linguam atque mordet. Quinus flos squinoantos dicitur. Antos enim grece flos nuncupatur. Thimū appellatur quod flos eius odorem refert. De quo Virgilius: Redolentque thimo fragrantia mella. Epithimū grecum nomen quod latine dicitur flos thimi. Nam flos grece thimū vocatur. Est autem flos timbre similis. Salsum est quod latini amaracum vocant. Cuius nomis vsu Virgilius etiam ad venerem referens ait: Ubi mellis amaracum illud floribus et dulci aspirans amplectitur vmbra. Altra est autem hec herba vnguētis. Unde et nomen traxit amaracus a puero cuiusdam regis. qui casu lapsus dum ferret vnguenta nouum et gratissimum ex confusione odorem creauit. Jacynthus herba est habens flores purpureos. Traxit autem nomen a puero quodam nobili. qui in saltibus inter purpureos flores reptus est infectus. deditque nomen herbe puerilis funeris casus. Est autem radice et flore volui similis. pueros a pubertate retinens. Narcissus herba fabulose impositum nomen habet a quodam puero. cuius membra in hunc flores transferuntur. quod et nomen narcissi in appellatioe custodit. et decus pulchritudinis in candore retinet foliorum. Rosa a specie floris nuncupata. quod rutilanti colore rubeat. Lilia lactei floris herba. unde et nuncupata quasi lilia cuius dum candor fit in folijs. auri tamen species intus effulget. Viola propter vim odoris nomen accepit. Huius genera sunt tria. purpureum. album. mellinum. Achantis herba egyptia semper frondens spinis plena fleribili virgultu. In cuius imitatione arte vestis ornatur. que achantina dicitur. et aliter achantis dicta. Hedera dicta quod arboribus reptando adhaereat. De qua Virgilius. Inter victrices hedera tibi serpere

lauros. Alij hederā aiūt vocatā. q̄ hedis sup̄ lactē
abūdantiā i esca a veterib⁹ p̄beāt. Hedere frigi/
de t̄re indices s̄m phisicos. Nā antipharmacon
ebrietatē ē si q̄s por⁹ hedera coronet. Elleboz me/
morāt grēci circa elleboz quendā flumē plurimū
gigni atq; i de agrēcis appellari. Hūc romani alio
nōie verat̄ dicūt. p eo q̄ sūptū mētē i sanitatē re/
ducit. Duo sūt at gnā. albū z nigrū. Hāc aut̄ pe/
riti loquūt̄ escam esse z alimoniā coturniciū. eo q̄
naturali q̄dā temperamēto sui corpis vim pabuli
nocentis euitant. Etenī si rōne medicīnē plerūq;
ad salubritatē humani q̄s corpis temperat cui vi/
det̄ esse cōtrariū. quanto magis p̄prietate naturē
ad cibū. pficit q̄d medicinali manu cōuertitur ad
salutē. Acone portus est bithyniē q̄. puentu ma/
loz graminū vsq; adeo celebris ē ut noxias hē/
bas aconitas illinc noiemus. Nā toxica venena
ex eo dicta q̄ ex arborib⁹ taxeis exprimant̄. maxi/
me apud cantabriā. Euphorbiū dictū q̄ ei⁹ succus
oculoz acuat visū. Cuius vis tanta est ut duris
carnib⁹ sup̄adicta citi⁹ coqui cōpellat. Nascitur
in multis locis. sed plurima i mauritania. Laser
herba nascit̄ in mōte oscobagi. vbi z ganges flu/
uius ori⁹. cuius succus dicit⁹ primū lasir. qm̄ manat
in modū lactis. Deinde vsu deriuatē laser noiātū
est. Hoc z a quibuscūq; opii cyrenaiciū appellatur
qm̄ z apud cyrenas nascit̄. Aloe herba amarif/
simi succus. Panace herba fragrantis odoris. tyrsi
ferule similis. ex quo. p̄fluit succus qui opopanacis
dicit̄. croc⁹ z pinguis. odore grauis z amarissi/
mus. Salbanū ē genus pigmenti albi crescens i
mōte amomo syrie. alias succus est ferule. Dictē/
us est mons crete ex q̄ dictamū herba nomen ac/
cepit. p̄p̄ quā apud Virgiliū cerua vulnerata sal/
tus pagrat. Tante enī potētē ē dictamū ut ferrū
a corpe expellat. sagittas excutiat. vñ z ei⁹ pabu/
lo ferē percussē sagittas corpi inherentes eiciūt.
Hanc q̄dā latinoz polegiū martis dicūt. p̄p̄ belli
rela excutiēda. Nā dragoza dicta q̄ habeat ma/
la suaue olentia i magnitudinē mali matiani. vñ
z eā latini malū terrē vocāt. Hāc poetē anthro/
pomoz phcos appellāt. q̄ habeat radicem formā
hois similatē. Anthropos enī grēce latine dicit̄
homo. Cui⁹ cortex vino mixt⁹ ad bibendū datur
bis q̄rū corp⁹ p̄p̄curā secandum est ut soporari
dolorem nō sentiant. Hui⁹ species sunt duę. Fe/
mina folijs lactuce similib⁹ mala generās i siliu/
dinē prunozū. Masculus ho folijs betē similib⁹
Papauer herba somnifera. De qua Virgilius z
Letheo p̄fusa papauera somno. Soporē enī lan/
guentib⁹ facit. Cuius alia ē vsualis. alia agrestis.
ex q̄ fluit succus quem opion vocant. Colocintida
cucurbita agrestis z vehemēt̄ amara. quē sili^{ter}
ut cucurbita flagella p̄ trā tendit. Dicta aut̄ colo/
cintida q̄ sit fructu rotundo atq; folijs ut cucu/
mis vsualis. Cetaurē grēci vocāt qm̄ a chirone
centauro ferē repta. Eadem z limnifios q; locis
humectis nascit̄. Eadē z fel terrē p̄p̄ amaritudi-

nē dictū. Glycyrica grēce ex eo dicta q̄ dulce ra/
dicē habeat. γλυκύ enī grēci dulce dicūt. Eadē
adiposif. q; sitiētib⁹ sitim sedat. Dracontea vocata
q̄ hasta ei⁹ varia sit i modū colubri. silitudinēq;
draconis imitē. uel q̄ eam herbā vipera timeat.
Helidonia ideo dicit̄. uel q̄ aduentu hirūdinū
videt̄ erūpere. uel q̄ pullis hirūdinū si oculi ause/
rant̄ matres corū illis ex hac herbā mederi dicūt.
Heliotropiū nomē accepit p̄mo q̄ estiuo solsti/
cio floreat. uel q̄ solis motib⁹ folia circūacta cō/
uertat. Unde z a latinis solsequia nūcupat̄. Nā
z sole oriente flores suos apit. itē sero claudit cum
sol occubuerit. Ipsa ē quā latini incubū siluaticū
vocāt. Hec z verrucaria q̄ extinguat verrucas. ex
aqua potata. uel i cataplasmate posita abstergat.
Pentaphilon a numero folioz dicta. Un̄ z eam
latini qnq; foliū vocāt. herba adeo mūda ut pu/
rificationi z templis adhiberi a gētilib⁹ solita eet.
Isopus herba purgadis pulmonib⁹ apta. Un̄ z i
veteri testamēto p̄ isopi fasciculos aspgebāt agni
sanguine q̄ mūdari volebāt. Nascit̄ i petris hē/
rens saxo radicib⁹. Reubarbarū. siue renponti/
cū. illud q̄d trās danubiū in solo barbarico. istud
q̄d circa ponticiū colligit̄ nominatū est. Reu aut̄
radix dicit̄. Reubarbar⁹ q̄ q̄si radix barbarica.
Reupōticū q̄si radix pōtica. Hyosciamos a grē/
cis. a latinis herba calicularis dicitur. q̄ caliculi
eius in figurā cantaroz nascāt. ut est mali punici
quoz ora serrata sūt habentes intrinsec⁹ semina
papaueri similia. Hec herba isana vocat̄. q; vsus
eius periculosus est. Deniq; si bibat̄ uel edat̄. insa/
niam facit. uel somni imaginē torpidā. Hāc vul/
gus milimindrū dicit. p̄pter q̄ alienationē mētis
inducit. Saxifraga vocata q̄ semen eius petras
in vesica frangat atq; cōminuat. Gentiana no/
men sūpsit z medici memorant. ab inuettore ra/
dicibus aristolociē similibus. Nascit̄ sub alpi/
bus galatię atq; asię. Satureia calida z prope
ignita. Unde illi z nomē inditū credūt q̄ pronos
facit in venerem. Satyrion dicta a satyris. p̄pter
incendium libidinis. quā vulgus stincum vocat.
venerē enī suscitāt. Eadē z orchis q̄ radix eius i
modū testiculoz sit. q̄s grēci ὄρχις vocant. Itē
z lepozina. propter quod caulē mollem emittat.
Urtica vocata. q̄ tactus eius corp⁹ adurat. Est
enī igneē oio nature. z tactu purit. vnde z pru/
riginem facit. z vtilis valde ad sanguinem stan/
gnādū. Arrenisia herba dianę a gentilibus con/
secrata est. vnde z nūcupata. Grēce enī diana ar/
remis dicitur. Est at̄ apta medicis z potu sūpta
aufert dolorē cordis. Cammelos herba grēce di/
cta. q̄ mali matiani odorē habeat sitq; breuis ter/
rēq; vicina. Camidrios a grecis appellata q̄ sit
breuis z per terrā strata z minuta folijs paruisi/
mis. Pēon q̄dā medicus fuit. a quo pēonia herba
phibet̄ inuenta. ut Homer⁹ dicit. Hāc q̄dā gle/
sidem vocāt. q̄ dulcis saporis sit. uel penterobi/
nam. a numero granozū. uel ut alij dactylosam a

digitoy similitudine. Nascit in filuis. Boglossos a grecis dicta eo qd folia asperrima ad modum lingue bouis habeat. Que mirum in modum ob sapientiam nutriendam vino infundenda a veteribus memoratur. Conium qd hilaritatem prebere fert. p. olere etiam sumit. Arnoglossos id est agni lingua. que a romanis plantago dicitur. qd plura ei cito adhaereat terre. Hac multi p. olere vescuntur. Erpillos que apud nos serpillus vocatur. p. eo qd radices ei longe serpant. Eadem et matris animola. propter qd menstrua moueat. Aristolocia dicitur qd mulieribus feris optima sit. Nam suppellex post partum matricem beneficio vaporis expurgat. Huius herbe genera sunt duo. quorum una aristolocia rotunda dicitur. propter qd rotundam radicem habeat. Altera aristolocia longa. qd longam radicem habet cum ramis et folijs longioribus. Quam etiam et dactylum vocant. qd sit radice robore digitali et longa. Erigonon a grecis dicitur qd vere primo senescat. Unde et eam latini herbam senectutem vocant. Nascit p. macerias. Psillios dicta qd semine simile pulicis habeat. Unde eam latini herbam pulicem vocant. Gerobotane ideo a grecis hoc nomen accepit. qd remedijs ac ligamentis hominum et purificationibus sacerdotum a gentilibus apta probaretur. Unde et eam pontifices sagmen appellabant. quasi sancimen. hec et verbenam. qd pura. perficit frivolis si bibatur. Salium herba asperrima et spinosa. pungens et retines. vulnera appropinquantem sibi et adunco dente comprehendens. Strutios. quam quidam herbam lanariam vocant. eo qd plerique lanam ex ea lauant. Nascit in locis cultis. Cimicia propter similitudinem cimicis. Unde et eam greci corionem vocauerunt. Nascit in locis asperis atq. incultis. Marubium. quod greci prassium dicunt. vocatum propter amaritudinem. Nascitur in campis. Pollegium apud indos pipe preciosum est. habet autem virtutem emantica. calefacit et deducit. extenuat et purgat et digerit. Absinthium grecum nomen cuius probabiliter est quod in ponti regione nascitur. unde et absinthium ponticum nominatur. Simpat grecice dicitur eo qd tantam in radice virtutem habeat. ut frusta carnis aspersa in cacabo coagulet. Polipodion herba cuius radix hispida atq. crinita. ut est polipus. ex qua derivatum est ut polipodion diceretur. Nascit in teneris petrarum tris siue quercubus vicinis. Polios herba a grecis. a latinis omnimorbia. qd multis morbis subueniat. Nascit in montibus et in duris locis. de una radice multas et tenues fibras mittit seminis plenas. in summitate habens quosdam corymbos canescentes. odore grauis et subdulce. succus eius aqua cocta a serpentibus percussos sanat. sparsa in domo vel incensa omnes serpentes fugat. Scamonea quam latini acridium vocant herba succi plena. que colligitur subcauata radice. Denique terram rotunda cavitare fodiunt. tum suppositis aut cochleis. aut nucis folijs excipitur succus. atq. siccat. auferit. Venit autem sepius probabiliter et myria asie. Huic contrarius atq. falsus ex syria atq. iudea. Daucos herba folijs feniculi filis tyrsi bipalmis. Citocacia dicta qd ventrem cito

depurget. quam vulgo corrupte citocia vocat. Lappa dicta qd habeat caulem ingere per terram dispositam. Hec herba a grecis philantropos vocatur. qd vestibus hominum inhercat. ob asperitatem sui. Nascit iuxta muros. Capillum veneris vocatum. siue qd clapsos post alopecia capillos recreat. uel qd capillorum fluores coerceat. uel qd sit rugulis nigris lenibus cum splendore. quasi capilli. Nascit in aquosis locis. Rubia dicta qd radix eius sit rubra. unde et colorare lanas prohibet. Ancusa cuius radix contrita digitos inficit. Est enim colore sanguineo. unde etiam pictoribus ad purpuram efficiendam vsui est. Cameleon que latine vascrago vocatur eo qd viscum gignat. in quo heret auis que propria voluntate descendit ad escam. Licuta. propter qd in tyrsi geniculatos nodos habeat. oculos ut canna. sic dicitur fossa ceca que occulta est. Hec potui data interficit. Hac in carcere socrates bibit et expirauit. Persi dicitur; Sorbitio que tollit dircicure. Hec dum hominibus venenum sit. capellas efficit pingues. Trifolium est quod greci trifillum vocant. qd sit folijs trinis p. singulas annotationes. Flomos quam latini herbam lucernam vocant. ab eo qd ad lychiniam perficiat. Eadem et lucubros qd lucem prebeat vmbrosis. Diretron grece dicta qd habeat radicem incendiosam atq. coaceruantem. Altea malua agrestis. sine malue visum. h. altea qd in altum surgat. et viscus qd glutinosa est. Origanum quod latine colera interpretatur. propter qd infusum colorat vinum. Hec autem herba calida est. deducit etiam flegma et mingit. Titimallum vocabulum supersit. qd foliorum comam ad radium solis circumacta conuertat. Nam greci solem titan vocant. mallonem comam. ex quo confectum est ut titimallum diceretur. Huius species septem diuersis locis nascentes Strignos que latine herba salutaris vocatur propter qd dolorem capitis et stomachi incendium mitigat. Eadem et vicia lupina propter semen eius vicia simile. Dilogonos quam latini herbam sanguinariam vocant. propter qd missa in naribus sanguinem moueat. Ambrosia quam latini apium siluaricum vocant. De qua Virgilius: Ambrosique comedi vinum vertice odorem aspirare. Apiago dicta qd flores eius apes maxime appetunt. Rosmarinum. quam latini ab effectu herba salutarem vocant. cuius folia feniculi sunt similia atq. aspera. et rotatim terram prostrata. Mentha agrestis quam greci calamintum nostri vulgo nepeta vocauerunt. maioris virtutis et vehemens in calore. Genicularis herba subternit ob scorpionum vim repellendam. Gladiolus qd sit folijs gladii similibus tyrsi cubitali floribus purpureis. Agaricum radix viridis alba. Asfodilos. quam latini a colore albutum vocant. Scilla qd nocens sit. de qua superstitione gentiliu dicitur. qd si integra ad limen suspendatur. omnia mala fugat. Camipetos a grecis dicta qd treacherat. et odorem pini habeat. Hac latini cucurbitularum vocant. qd ex parte odorem cucurbitae referat. Stafisagria hoc est herba quoniam digitorum. huius semine comasticatum. humorem nimium capitis. deducit. gustu amarum. nascit in locis amoenis. Splenos dicta qd

splenē auferat. siue scolopēdrios eo q̄ folia ipsi? scolopendro animali sunt similia. Nascit̄ i bami-
dis petris. Nec caulē nec florē nec semen habet.
folia ipsi? sup̄ficie viridia sūt. subter rufa z dāno-
sa. splenē curat. Voluus appellat̄ q̄ radix ei? vo-
lubilis sit z rotūda. Stoeas i insulis stoeadib? nascit̄ vnde z nuncupat̄. Cyclaminos gr̄ce dicta
a quodā qui cyclos vocatus ē. q̄ p̄m? virtutē huius
herbe inuenit. siue q̄ habeat radicē rotundā.
Gr̄ci enī cycla rotundū vocāt. Cuius radix aut
sucus si vino fuerit admixt? ebriosos facit. Na-
scitur i siluosis locis z agrestib?. Ampelos leuce
siue brionia. quā latini vitē albā uocāt. uel a q̄li-
tate coloris. uel q̄ eius radix cōtrita z co:pori in-
fricata teneriorē z candidiorē cutem reddat. Nā
z succus baccarū ei? lacuberib? ficcis reddit. Am-
pelos melena. id est vitis nigra. eadēq; labrusca.
folia hedere similia i oibus maiorē q̄ vitis alba.
baccas similiter habēs quē maturitate nigrescūt.
vnde z vocabulū sūpsit. Uiticella. herba a lati-
nis appellata. q̄ sicut vitis quicquid. primū ha-
buerit apphēdat. Corimbis. q̄s anulos appella-
mus. Bupalimon florē habet crocē oculo simi-
lem. vnde z a gr̄cis nomē accepit. Est aut̄ caule
molle. folijs coliadri similib?. Nascit̄ iuxta mu-
ros ciuitatū. Flomos. quā latini verbasum vo-
cāt. quaz altera est masculus albidiorib? folijs
atq; angustioribus. altera femina folijs latiorib?
atq; nigris. Scrula vocata a medulla. Nam illā
varro tradit esse ferulę medullā. quā oppodelon
gr̄ci vocant. Nonnulli a feriendo ferulā dicūt.
Hac enī pueri z puellę vapulare solent. hui? succus
galbanū ē. Papyz dictū. qd̄ igni z cereis ē aptū.
Pyron enī gr̄ci ignē dicunt. Junē dicitur eo q̄
iunctis radicib? h̄reat. Scyrp? a quo segetes re-
gunt sine nodo. De qua Ennī? Querūt in scyr-
po soliti q̄ dicere nodum. Et in puerbio. Qui
inimic? est etiā in scyrpo nodū querit. Fucus ge-
nus herbe de qua tingitur vestis. dicta q̄ men-
titur alienū colōrē. Unde z virgili? Discet men-
tiri lana colōres. Alga nascitur in aquis stātib?.
Ita deniq; nomen sumpsit ab algore aque. uel q̄
alliget pedes. quia crassa ē. folijs aquam ex parte
superantib?. Alua z typ? herbe circa fontes z pa-
ludes stagnisq; nascūtur. Ex quib? vlua id est al-
ga mollis. z quodāmodo fungus dicta ab vligi-
ne. Typus vō quē se ab aquis inflat. Unde etiā
ambitosoz z sibi placentiū hominū tumor typ? dicitur.
Carix acuta herba z durissima sparto si-
milis. De qua Virgilius: Et carice pastus acuta.
Spartus frutex virgosus sine folijs ab asperita-
te vocatus. Volumina enim funiū quę ex eo fiunt
aspera sunt. Gramen a situpotius dictum q̄ plu-
rimoz agrozum sit. Unde illud gr̄ci agreste vo-
cauerunt. licz ois herba gramen vocetur ab eo q̄
germinetur. sicut robur ois ligni cutis. z species
ab eo q̄ sit firmissima. Filix a singularitate folij
dicta. Deniq; ex vna virgula altitudine cubitali
vnū scillū foliū gigni res implicata velut penna.

Aucna p u litterā herba ē. p b vō lorū q̄ equi re-
tinēt. Aucna herba seminalis segeti similis Vir-
gili? Urit enī lini cāpū seges: vrit aucne penit?
z p chalamo aliq̄tēs. Cicania qd̄ poetę semp̄ ife-
lix loliū dicūt q̄ sit iutile z ifecūdū. Feniū dictū q̄
eo flamma nutrit. Fos enī flāma ē. Feniū qd̄ ē pa-
lea p e solā scribēdū. feniū qd̄ ē lucrū p o z e scri-
bit. Ampulū dicim? fascē feni. Et dictus ma-
nipulus q̄ manum impleat.

De oleribus Cap. x.

Olerus nominat̄ q̄ semp̄ ibi aliqd̄ oria-
tur. nā cū alia terra semel i anno aliquid
creet. hortus nūq̄ sine fructu est. Plus
ab alendo dictū. eo q̄ primū homines ab olerib?
alerent̄ ante q̄ fruges z carnes ederēt. Tū enim
pomis arborū z oleribus alebant̄. sicut animalia
herbis. Caulis est generaliter herbaz z olerū me-
dius frutex. qui vulgo tyrsus dicit̄. q̄ a terra sur-
sum conscendat. ex quo deriuatū est ut speciali-
ter quoddā genus olerū caulis diceret̄. q̄ tyrsus
ip̄sus amplius ceteris oleribus coalescit id ē cre-
scit. Est aut̄ generale nomen. Omnis enī frutex
caulis dicit̄. Cauliū aut̄ sūt genera q̄nq; id est cu-
manū pōpeianū. arcinū sabellicū. bruciū. Lima
dicit̄ q̄si coma. Est enī sūmitas olerū uel arborū i
q̄ vigens vir? naturalis ē. Malua genus herbe
hortulanę quę ex parte gr̄co vocabulo appellatur
αρω του αλακισσοει. eo q̄ molliendi alui
soluendiq; naturā habeat. Cui? succo si q̄s se oleo
mixto pūxerit. ab apibus negat feriri. Folia ei?
ex oleo trita z imposita. scorpionibus creduntur
auferre torporem. Pastinaca vocata q̄ radix ei?
p̄cipuus pastus sit bois. Est enī odoratu iocun-
da. cibo delectabilis. Rapa dicta a rapiendo. id ē
comprehendendo. Est aut̄ radice amplior. nape.
sapore dulciōr z folio tenuior. Napus a simili-
tudine rape vocatus. nisi q̄ folijs latior z radicis
gustu subacrior est. Nominis autem affinitas in
vrisq; inde pene cōmunis. q̄ vtrūq; semen i al-
terum vicissim mutatur. Nam rapa in alio solo
ut Emilianus ait p biennū mutat i napū. i alio
vō napus transit i rapam. Napocaulis ex duo-
bus oleribus compositū nomē habet. quia dum
sit sapore nape similis. non in radice sed in tyrsō
cōscendit ut caulis. Sinapis appellat̄ q̄ folijs sit
similis napis. Hec ut auctores aiūt calidā virtu-
tē habet z egerit. h̄ stringit vrinā. crudū in cibo
sūptū. stomacho cōtrariū. coctū vō in olere iuuat
stomachū. semē aut̄ ei? tritū cū aceto serpētū vul-
nera curat. Raphanum gr̄ci nos radicē voca-
mus. eo q̄ totus deo:sum nūritur dū reliqua oler-
ra in summa magis p̄siliāt. Cuius semine mace-
rato quisq; suas man? infecerit. serpētes impune
tractabit. Siquidem ex ip̄sius radice etiam ebur
albescit. In cibo quoq; veneno obsistit. Nā con-
tra venena radices. nuces. lupini. citria apū ruta
profunt. sed contra futurum non cōtra acceptum
venenū. Unde z apud veteres ante alias epulas
hec solebant mensis apponi. Lactuca dicta est

q̄ abundantia lactis eruberet. seu q̄ lacte nutri-
entes feminas implet. Hec et in viris veneris vsu
coerret. Lactuca agrestis est qua sarralia nomi-
namus. eo q̄ dorsum eius in modu ferre est. In-
tubus grecum nomen est. Et intubus q̄ intus sit
tosus. Lepa vocat. q̄ no aliud est nisi tm̄ caput.
Ascalonia nūcupata ex vna vrbiū palestine que
ascalon dicit. vnde prius aduecta ē. Alliu dictum
q̄ oleat. Ulpicum appellatū q̄ alij odore habe-
at. Faselos vocari aiūt a faselo insula grece. vbi
no procul mons olympus est. Porru. cui duo ge-
nera sūt. capitatū et sectile. Capitatū mai. sectile
parvulū. Beta apud nos oleris genus. apud gre-
cos littera est. Blitum genus oleris saporis eua-
nidi. quasi vilis beta. Cucumeres q̄ sint inter-
dum amari. qui dulces nasci perhibentur si lacte
mellito eoz semē infundatur. Cucurbita apopo-
res. Sane pepo. melipepo. ocimū. greca noia sūt
et origo eoz latinis incerta. Plus molle atriplex
brassica. olisatru. Nasturtiu sapor appellauit. q̄
acrimonia sui nasu torqueat. Fungi q̄ aridi igne
acceptū cōcipiāt. Fos enim ignis est. vnde et esca
vulgo dicit. q̄ sit fomes ignis et nutritu. Alij
dicūt fungos vocatos. q̄ sint ex eoz genere quidā
interemptorij. vnde et defuncti. Tubera tumor
terre. p̄dit. eaz causa nomen illi dedit. Volui ap-
pellati. q̄ sint volubiles et rotundi. Asparag. q̄ sit
spinosa et aspera. et frutex eius. ex qua gignitur.
Laparis a grecis nomē sūpsisse videt. q̄ habeat
rotunda i sūmitatibus seminū capitella. Armoza-
rea hoc ē lapsana. Lapistrū. Lapatia. hec i cibo
sumpta stomachū cōfortat. venerē reprimat. Lar-
duus genus herbe spinose. Hui. natura mordax
et subaustera est et mollis. frigidus et indigest. su-
cus ei. alopias curat. Eruca q̄si vruea q̄ igne
sit virtutis. et in cibo sepe sumpta veneris incen-
diū moueat. Hui. species due. quaz altera vsua-
lis. altera agrestis acrioris virtutis. vtraq̄ tamē
veneris cōmouens vsu.

A De odoratis oleribus Cap. xi.
Pium dictum q̄ ex eo aper. id est caput
antiquoz triumphatū coronabat. Her-
cules aut hanc herbā prim. capiti circūtulit. Nā
nūc populū capite p̄ferrebat. nunc oleastrū. nunc
apiū. Cuius radices efficacit. pugnāt cōtra insi-
dias venenozū. Cuius generis sunt petrosilenon.
iposilenon et oleosilenon. Petrosilenon vocatū
q̄ sit simile apio et nascatur in petris montibusq̄
p̄ruptis. qd̄ nos petrapiū dicere possum. Si-
lenon enī grece apiū dicitur. h̄ est sūmū ac p̄ba-
bile macedonicū gustu suaue et odore aromatico.
Iposilenon dictū q̄ sit durum et austerū. Oleosi-
lenon q̄ mollior. folio et caule tenerū. Fenculū la-
tini vocāt. q̄ ei. tyrsi seu radice sue. acuat vsu.
cuius virtus traditur ut serpētes annuā senectu-
tem eius gustu deponant. Hoc olus greci mara-
tron vocant. Ligusticū a regione nomē accepit.
Nascitur enī plurimū in liguria odore aromati-

co et gustu acre. Anelson greci dicunt. siue ut lati-
ni anesum. herba omnib. cognita. acerrime fer-
uens. Coriandru ex greco noie sumptū. qd̄ illi co-
rion vocant. Cuius semē in dulci vino datū. pro-
niores reddit in venerē. si supra modum dederis
amentia nutrit. Canos etiam ex coriandro infici
traditum est. Ruta dicta q̄ sit feruentissima. Cu-
ius altera agrestis atq̄ virtute acrior. sed vtraq̄
feruentissima comprobatur. Hanc venenis repu-
gnare mustele docet. que dū cū serpēte dimicaue-
rint cibo ei. armant. Inula quā rustici alā vocāt.
radice aromatica. odoris sūmi cum leni acrimo-
nia. Menta gen. herbe odorifore. hui. genera sex.

Incipit liber decimus octauus.

De bellis Cap. i.

Primus bella
intulit ninus assyriorum
rex. Ipse enim finib. suis
nequa. content. humane
societatis sedus irrupens
exercit. ducere. aliena va-
stare. liberos populos aut
trucidare aut subicere cepit. vniuersamq̄ asiam
vsq̄ ad libye fines noua seruitute p̄domuit. Hinc
iā studuit orbis i mutuo sanguine grassari alter-
na cede. Quattuor aut sūt genera belloz. id ē iu-
stum. iniustū. civile. et plus q̄ civile. Iustū bellum
est qd̄ ex p̄dicto gerit. de rebus repetitis. aut p̄-
pullandoz hostiū causa. Iniustū bellū est qd̄ de
furore non de legitima ratione initur. De quo in
republica Cicero dicit. Illa iniusta bella sūt que
sūt sine causa suscepta. Nā extra vlciēdi aut p̄-
pullandoz hostiū causa. bellū iustū geri nullū po-
test. Et hoc idē Tulli. paruis interiectis subdi-
dit. Nullum bellum iustū haberi videt. nisi de-
nunciatum. nisi dictū. nisi de repetitis reb. Ci-
uile bellum est inter ciues orta seditio. et concitati
tumultus. sicut int̄ syllā et mariū. q̄ bellū civile in-
uicē in vna gēte gesserūt. Plus q̄ civile bellū ē vbi
non solū ciues concertāt. h̄ et cognati. quale actū
est inter cesarē et pompeiū. qn̄ gener et focer inui-
cē dimicauerūt. Siquidē in hac pugna frater cū
fratre dimicauit. et pat. aduersus filiū arma por-
tauit. Lucan. In fratru ceciderūt p̄mia fris.
Ire. Cui ceruix cesa parēis cederet. Bella itaq̄
dicūt interna. externa. seruilia. socialia. piratica.
Nā piratica bella sūt sparsa latronū man. p̄ ma-
ria myoparonib. leuib. et fugacib. nō solū nauū
comeat. h̄ etiā isulas. puinciasq̄ vastatib. Quos
primū Encus pompeius post multā vastationem
quam terra mariq̄ diu egerat. mira celeritate cō-
pressit ac supauit. Sicut aut bellum vocatur qd̄
contra hostes agitur. ita tumultus qui civili se-
ditione cōcitāt. Nā seditio ē dissensio ciuiū. dicta
q̄ seorsū alij ad alios eant. Alij estmāt dissensio-
nē animoz. seditionē vocari. quā greci diastasin

vocant. Quo autem differat utrūq; cicero docet. Potest enim inquit esse bellū ut tumultus nō sit. Tumultus autē esse sine bello nō pōt. Quid ē autē aliud tumultus nisi perturbatio tāta ut maior timor oriat? Unde etiā dicitur tumultus quasi timor multus. Grauior autē ē tumultus quā bellū. Nā in bello vacationes valent in tumultu nō valēt. Differt autē bellū pugna et prēliū. Nam bellū vniuersū dicitur ut puniciū. Huius pres sunt pugne ut cannensis. timentis. Rursū in vna pugna multa sūt prēlia. Aliud enī in cornib; aliud in media aliud in extrema acie geritur. Bellū igit ē totū pugna vni dicitur. prēliū pars pugne ē. Bellū antea duellū vocatū eo quod due sūt partes dimicantiū uel quod alterū faciat victorē alterū victū. Postea detracta littera d. et mutata v in b. dictū est bellū. Alij per antiphrasin putāt bellū quod sit horridū. unde est illud: Bella horrida bella. cū bellū contra sit pessimum. Prēlia dicuntur a premendo hostis hostē. Unde et prēlia ligna quib; vna premitur. Pugna vocata eo quod initio vsus fuisset in bello pugnis cōtendere uel quod primo bellū pugnis incipiebāt. Unde et pugna etiā duorum est aliquā et sine ferro. Quattuor autē in bello agūt: pugna fuga victoria pars. Pacis vocabulū videtur a pacto sup̄nū. Hostes autē pars accipit. fedus primū initur. Fedus ē pars que fit inter dimicantes uel a fide uel a fecialib; id ē sacerdotibus dictū. Per ipsos enī fiebant fœdera sicut per seculares bella. Alij fœdera dicta putāt a porca fœde et crudeliter occisa cui mors oprabat ei quā a pace resisteret. Virgilius: Et cesa iūgebāt fœdera porca. Fœderis pres induciē. Et dicitur induciē quasi in dies ocia.

De triūphis Cap. ii.

One regnū seculi huius bellis queritur. victoria ppagat. Victoria dicta quod vi id ē virtute adipiscat. Hoc ē enī ius gētiū: vim vi expellere. Nam turpis ē dolo quęsta victoria. Certa autē victoria est uel occisio hostis uel expoliatio uel utrūq;. Non ē autē iocūda victoria que pimensa detrimenta cōtingit. Et h ē quod laudat Salustius duces victoriā in cruento exercitu deponisse. Pompa dicta ē gręca significatiōe ἀπό τοῦ πρῶτου πρὸς πρῶτον h ē publice ostentari. Precedit autē victoria pompam ideo quod ituris ad h certamen p̄mū ē victorię votū. Tropheū dictū ἀπό τῆς τροπῆς id ē a cōuersiōe hostis et fuga. Nā ab eo quod hostē quę fugasset merebat tropheū. quod occidisset triumphū. quod dicitur est ἀπό τῆς τροπῆς. id ē ab exultatiōe. Plene enī victorię triūphus debet. semiplene tropheū. quod nōdū plena est cōsecutus victoriā. Nō enī obtinuit. h fugauit exercitū. Hęc tñ noia scriptores cōfundūt. Tranquillus autē triūphū latine dicit potius appellatū quod is qui triumphans urbem ingrederet. tripartito iudicio honoraret. Nam primū de triūpho duci cōcedendo exercitū iudicare solitū erat. secundo senatū. tertio populū. Erat autē apud romanos mos ut triumphantes quadrigis vehe-

rent. ex illo quod soliti sint porcos duces hoc habitu bella inire. Quicūq; autē in conflictu vicisset. palma aurea coronabatur. quia palma stimulos habet. Qui hō sine conflictu fugientē pstrasset. laurea. eo quod hęc arbor sine spinis ē. Nāq; et purpuream et palmatā togam triumphantes inducebant. et scipionē cum sceptro in manu gerebāt. ad imitationē victorię scipionis. licet et scipio baculū sit quo hoies imitant. unde et ille primus corneliū scipio appellat ē. quod in foro pater eius cecus innixus eo ambulabat. Sup̄ scipionē autē aquila sup̄sebat ob iudiciū quod per victoriā quasi ad sup̄nā magnitudinē accederet. Inde et colore rufo pliniebantur. quasi imitarentur diuini ignis effigiem. Quod hō a carnifice cōtingebāt. id erat indicio ut ad tantū fastigiū euecti. mediocritatis humane cōmonerent. Duobus autē generibus delect exercitus. aut internitione aut dispersione. Salustius: Hostes inquit oppressi. aut dilapsi forent. Sic et utrūq; Virgilius. Internitione. ut submersasq; obrue puppes. Dispersione. ut age et disijce corpora ponto. Spolia hostiū pręda. manubię. eruię partes. Pręda a prędādo vocata. Manubię eo quod manib; detrahunt. Hęc et eruię ab eruido dicitur: quod eruiunt. Hęc et partes. a pari diuisione. per personarū qualitate et laborū iusta decisione. Spolia autem a pallijs quasi expallia. victis enim detrahuntur.

De signis Cap. iii.

Signa belloz dicuntur quod ex his exercitus et pugnandi et victorię receptui accipit symbolū. Nam aut per vocē tubę. aut per symbolum admonetur exercitus legionū. Principalia signa aq̄le. dracones et pile. Aquilę ideo quod eadem auis iouis in armis auspicio fuerit. Nā dū idem iouis aduersus titanas pficisceretur. aquilam ei in auspicio apparuisse ferunt quā ille. per indicio victorię acceptā tutelę suę auspicat cam legionis signū dedit. quo factum ē ut deinceps militū signis cōmitteretur. Lucius lucanus meminit dicens: Signa pares aquilas et pile minaria pilis. Draconū signa ab apolline morte phitonis serpentis inchoata sūt. Dehinc a gręcis et romanis in bello gestari ceperunt. Pilam in signo cōstituisse fertur augustus. propter nationes sibi in cūcto orbe subiectas ut magis figurā orbis ostenderet. Vexillū et ipsū signū bellicū tractū. nomen habens a veli diminutione quasi velillū. Sub romulo aut fasciculos feni. per vexillis milites habuerūt. Hinc et manipuli appellant. Manipulos enim dicimus fasces feni quod manum impleant. Cetera signa diuersis pręlata agminibus sibi militarem consuetudinem existunt. per quę exercitus p̄mixtione pręliorum agnoscitur.

De buccinis Cap. iiii.

Buccina est qua signū datur in hoste. dicta a voce quasi vocina. Nam pagani agrestesq; ad omnē vsum buccina ad cōpera

cōuocabant. p̄p̄e h̄ hoc a gressibus signum fuit. De quo Propertius: Buccina cogebat pascos ad arma quiritēs. Hui' clangor: buccinā dicit. Tuba tyrribeni primū iueniunt. vnde Virgilius: Tyrribenulq; tubę magis p̄t̄bera clāgor. Hāc enim a tyrribenis p̄donibus excogitata dicunt. cū disp̄si circa maritimas oras nō facile ad quāq; p̄ede occasionē voce aut buccina cōuocaret̄ venito plerūq; obstrepēte. Hinc postea bellicis certaminib' adhibita ē. ad denūcianda signa bellorū. ut vbi exaudiri p̄eco p̄e tumultu nō poterat. sonit' tubę clāgētis attingeret. Tuba autē dicta. q̄si tofa. id est caua. Itē tuba q̄si tibia. Itē tubā autē et buccinā veteres discernebāt. Nam buccina insonans sollicitudinē ad bella denūciabat. Virgilius: Qua buccina signū dira dedit. Tuba autē p̄eliū indicabat. ut At tuba terribili sonitu. Cui' sonitus varius ē. Nam interdū canitur ut bella cōmittant. interdum ut insequant' eos qui fugiunt. interdū receptui. Nam receptus dicit' quo se exercitus recipit. vnde et signa receptui canere dicunt. Classica sūt cornua quę connocādi causa erant facta. et a calando classica dicebant. De q̄b' Virgili' : Classica iāq; sonant. Apud amāconas aut nō tuba sicut a regib' sed a regina sistro vocabatur feminarum exercitus.

De armis Cap. v.

Arma generaliter oīz rerū instrumenta sunt. vnde et vbi reponūt. armaria dicta sūt. Itē arma et tela oīz generū. h̄ arma sunt quib' ipsi tuemur. tela quę emitim'. Nam arma duplicia. id est quib' p̄cutim'. uel quib' regimur. Arma autē p̄p̄e dicta sunt. eo q̄ armos tegunt. Nam arma uel ab armis dicunt. id est humeris. ut latus hinc asta per armos acta tremit. uel ἀπὸ τοῦ ἀρμῶν. id est a Marte.

De gladijs Cap. vi.

Gladius generaliter dicit' ensis in p̄elio. h̄ ensis ferrū tm̄. gladius h̄o totus. P̄op̄e autē appellat' gladi' q̄ gulam diuidit. id est ceruicē secat. Ad hoc enim primū ē factus. Nā cetera mēbra securib' magis cedūt. collum gladio tm̄. Acies autē gladij ab acumine dicta ē. Caput vocat'. uel q̄ caput ē gladij. uel q̄ ibi capiūt teneat. Nā alibi acies ferri nō finit. Aducro nō tm̄ gladij ē. h̄ et cuiuslibet teli acumen. dictus a longitudine. Nam macron greci longū dicunt. hinc et macherē. Machera autē ē gladius long' ex vna parte acutus. Framea h̄o gladi' ex vtraq; parte acutus. quā vulgo spatam vocant. Framea autē dicta q̄ ferrea est. Nam sicut ferramentū. sic framea dicit'. ac p̄oīde omnis gladi' romphēa. Spata a passiōe dicit' greco verbo. qm̄ patin grece dicitur pati. vnde et patior: et pati' dicim'. Alij spatā latine autumant dictā eo q̄ spaciōsa sit. id ē lata et ampla. Unde et spatula i pecorib'. Semi spatū gladi' ē a media longitudine spatē appellatus. nō ut imprudēs vulg' dicit. sine spatio. dū la-

gitta velocior sit. Pugio a pungēdo et transfigendo vocat'. Est enī gladi' paruus et bis acut' lateri adherens. Idē et clunabulū dicit'. q̄ religet ad clunem. Celidoniae gladi' ferrū ē latū cui' duplex mucro ac bifurc' i modū caudę hirūdinēq; formatur. vnde et celidoniae dicit'. Sica a secādo dicta est. Est enī gladi' breuis quo maxime vrunt' qui apud italos latrocinia exercēt. a q̄ et sicarij dicti sunt. Tranquillin' autē dicit'. dū cuiusdā gladiatoris in ludū emissi gladi' curuat' fuisset. ex acie recta p̄currit vn' ad eum corrigendū. tumq; a pugnantē r̄sū ē. sica pugnabo. inde sicē nomē datū est. Secures signa sūt. quę ante cōsules ferebant. ne aut vsum p̄derēt belli. aut vacantes ocio aspectū amitterent gladiorū. Quas et hispani ab vsu francoz p̄ derivationē franciscas vocant.

De astis Cap. vii.

Asta est cont' cū ferro. cuius diminutiū facit astile. Nomē autē asta ab astu sumpt'. vnde et astutia. Cōtus ferrū nō habet. h̄ tm̄ cuspide acuta est. Virgili' : Ferratasq; trudes et acuta cuspide contos. Cont' autē q̄si conitus. Est enim conit' acuta rotūditas. Trudes amites sūt. cū limato ferro. quę greci aplustria dicunt. Trudes autē dicūt ab eo q̄ tridunt et detrudunt. Virgili' : Ferratasq; trudes. Ucnabula dicta q̄si venatui habilia. Excipia q̄ veniētē excipiūt. q̄si excipabilia. Excipiūt enim apros. expectāt suscipiūtq; leones. intrāt vsos. sit tm̄ firma manus. Lancea ē asta amentū habens in medio. Dicta autē lācea q̄ equa lance id ē q̄li amēto ponderata vibrat'. Amentū vinculū ē iaculoz astiliū qd̄ medijs astis aptat'. Et inde amentū. qui media asta religat' ut iaculet'. Claua ē q̄lis fuit herculis. dicta q̄ sit clauis ferreis inuicē religata. et ē cubito semis facta i lōgitudine. Hec et cateia quā Horat' caia dicit. Est enī gen' gallici teli ex materia q̄ maxime lenta. quę iactu nō qdē lōge p̄pter grauitatē euolat. h̄ q̄ puenit vi nimia p̄fringit. q̄ si ab artifice mittat'. rursū redit ad eū qui misit. Hui' meminit Virgili' dicens: Teutonico ritu soliti torquere cateias. Un' et eos hispani et gallici teutonos vocant. Falarica ē telū ingens torquē factū habēs ferrū cubitale et rotūditatē de plūbo in modū sphaere in ipsa sumitate. dicit' etiā et ignē habere affixum. Hoc autē telo pugnat' de turrib' q̄s falas dici manifestū est. Iuuenalis: Consulū ante falas delphinozq; et colūnas. A falis igit' dicta ē falarica. sicut a muro muralis. Sane falaricā Lucan' dicit' neruis mitri tortilib' et quēdā machina. ut nūc vibrata falarica neruis. Virgili' h̄o ait turnū manu falarica iaculasse. Pila sūt arma iaculoz atq; teloz a torquēdo uel emittendo vocata. De q̄b' Lucan' : Signa paresq; aqlas et pila minātia pilis. Cui' singulare pilū dicit'. Telū vocat' fm̄ grēcā etymologā ἀπὸ τοῦ τήλοος quicquid longe iaci pōt. q̄q̄ abusive dicat' et gladius. ut est illud: At nō hoc telum mea quod vi-

dertera versat. Proprie autem telum a longitudine dicitur. Unde et mustela dicitur quod longior sit quam mus. Cuspis astile amentatum a cespite dicta quod est virgultum. Virgilius: Et pastor ille prefixa cuspidem iuravit. Proprie autem cuspis posterior pars astis est.

De sagittis Cap. viii.

Sagitta a sagaci iactu id est veloci ictu vocata. Pennis enim fertur quasi avis ut celeriter mors percurrat ad hominem. His primis cretenses usi sunt. Quibus pennae ideo ut diximus agglutinantur ut leues sint et puolet scutatos. Spicula sunt sagittae vel lanceae breues ab spicaz specie nuncupatae. Scorpio est sagitta venenata arcu vel tormentis excussa. Quae dum ad hominem venerit virus quo figit infundit. Unde et scorpio nomen accepit.

De pharetris Cap. ix.

Pharetra sagittarum theca a ferendo iacula dicta: sicut et pheretrum ubi sunt deferretur. quae ideo etymologiam communem habet quod pharetra mortem pheretrum mortuum portat. Loriti proprie sunt arcuum thecae sicut sagittarum pharetrae. Vagina appellatur eo quod in ea mucro vel gladius baiulet. Theca ab eo quod aliquid receptum tegat. c. littera p. g. posita. Alii graeco nomine thecam vocari asserunt quod ibi reponatur aliquid. Inde bibliotheca librorum depositio dicitur. Dolones sunt vaginae lignae inter quas latet pugio sub baculi specie. Dolones autem a dolo dicti sunt quod fallant et decipiant ferro cum specie preferant ligni. Hos vulgus graeco nomine oxos vocant id est acutos. Unde et apud medicos acutus morbus oxea vocatur. Arcus vocatur eo quod arceat aduersarium. Inde et arces dicuntur a quibus arcuntur hostes. Item arcus ob speciem quod sint curuati artius.

De fundis Cap. x.

Funda dicta eo quod ex ea fundantur lapides id est emittantur. Huius usus primus in insulis quae baleares dicuntur inuenitur. Virgilius: balearis verbera funde. Balista genus tormenti ab emittendo iacula dicta. Bali enim graece mittere dicitur. Torquet enim verberare nervorum et magna vi iacit aut altas aut saxa. Inde et fundi balus quasi fundens et emittens. Contra balistam testudo valet. Series enim fit armorum vimbombus inter se colligatis.

De ariete Cap. xi.

Arieti nomen species dedit eo quod cum impetu impingit murum in modum arietis pugnatum. Valide enim ac nodosa arboris caput ferro vestitur. eaque suspensa funibus multorum manu ad murum impellitur. deinde retrosum ducta impetu maiore destitatur. sicque ictibus crebris concussum muri latus cedit. cauatumque irrumpit ac fenestram facit. Contra impulsu arietis remedium est. sacculus paleis plenus et in eum locum dimissus quo aries percutit. Laxo enim sacculorum sinu ictus arietis illisus mollietur. Duriora enim mol-

lioribus facilius cedunt. Plutei sunt crates corio crudo intertexae quae in ope faciendo hosti obijciuntur. Musculus cuniculo similis fit quo murus perforatur. ex quo et appellatur quasi murusculus.

De clypeis Cap. xii.

Clypeus est scutum maius dictus ab eo quod clepet id est celer corpus. periculisque subducatur. ὀπὸ τοῦ κλεπταίν. Dispositus cui sua defensione ab astis et iaculis corpori munit. Clypeus autem peditum est scutum equitum. Scutum appellatum eo quod a se excutiat telorum ictum. Ut enim telis resistatur. clypeus antefertur. Umbro scuti pars media est quasi umbilicus. Ancile vocatur scutum breue et rotundum. De quo Virgilius: Quaeque ancile gerebat. Et ancile dictum ab ancisione quod sit ab omni parte veluti ancisum ac rotundum. Quidam: Idque ancile vocant quod ab omni parte recisum. Quaeque notes oculis angulus omnis abest. Delta scutum brevissimum in modum lunae medicum. Cuius meminit libei regum: Fecit rex salomō ducere scuta de auro puro. et trecentas peltas ex auro pbato. Tetra scutum loreum sine ligno quo utuntur afri et mauri. De quo poeta. Quae tetra tegit. Parma leuia arma quasi paruus clypeus. Dicitur autem et testudo scutum. Nam in modum testudinis fit clypeus. Est et testudo scutorum congeries curuata in testudinis modum. Namque in armorum generibus milites etiam ab animalibus nomina sumunt. ut aries. Et Salustius in modum inquit heritum militaris.

De loriciis Cap. xiii.

Lorica vocatur eo quod loris careat. solis enim circulis ferreis cōtexta est. Squama est lorica ferrea ex laminis ferreis aut cretis concatenata in modum squamae piscis. et ex ipso splendore squamarum et similitudine nuncupata est. De ciliis autem et poliuntur et reguntur lorice.

De galeis Cap. xiiii.

Galea de lamina est. galea de corio. Nam galeros corium dicitur. Casside autem a tuscis nominata dicitur. Illi enim galeam cassim nominant. credo a capite. Apex est quod in summa galea eminet. quo figitur crista. quam graeci cornu vocant. Nam conus est curuatura quae in galea prominere et supra quam cristae sunt.

De foro Cap. xv.

Forus exercendarum litium locus a fando dicitur. vel a phoroneo rege qui primus graecis legem dedit. Qui locus et rostra vocatur ab eo quod ex bello punico captis navibus cartaginiensium rostra ablata sunt. et in foro romano praefixa. ut esset huiusmodi insignis victoriae. Constat autem forus causa. lege. et iudice. Causa vocatur a casu quo evenit. Est enim materia et origo negotij. necdum discussiois examine patefacta. quae dum proponitur causa est. dum discutitur iudicium est. dum finit iusticia. vocatum autem iudicium quasi iuris dictio. et iusticia quasi iuris stat. Iudicium autem prius inquisitio vocabatur. Unde et actores iudiciorum. et prepositos questores. vel

questitores vocamus. *Negociū multa significat: modo actū rei alicuius. cui contrariū est ociū. mō actionem causē. qđ est iurgiū litis. Et dictū negociū. qđ nec ociū. id est sine ocio. Negociū autem in causis. negociatio in cōmercijs dicit. vbi aliqd datur ut maiora lucent. Iurgiū dictū. quasi iuris gariū. eo qđ hi qui causam dicunt iure disceptēt. Lis a contentione limitis pus nomen sumpsit. De qua Virgilius: Limes erat positus litem ut discerneret agri. Causa aut argumento. aut pbatōne constat. Argumentū nunq̄ testib. nūq̄ tabulis dat. pbatōne. s̄ sola inuestigatione iuenit veritatem. vnde et dictū argumentū. id est argumētum inuentū. Probatio aut testib. et fide tabularū constat. In omni aut iudicio sex psonę requiruntur: iudex. accusator. reus. et tres testes. Iudex dictus. quasi ius dicēs p̄lo. siue qđ iure disceptet. Iure aut disceptare est iuste iudicare. Non est aut iudex si non est i eo iusticia. Accusator: vocatus. quasi adcausator. qđ ad causam vocat eum quem appellat. Reus a re qua petitur nuncupat. qđ quis sceleris cōsci nō sit. reus tñ dicit. qđ diu in iudicio. p re aliq̄ petit. Testes antiquit̄ supstitēs dicebantur. eo qđ sup statū causę p̄ferebant. Nūc parte ablata noīs testes vocant. Testis aut cōsideratur: conditione. natura. et vita. Conditione si liber. non seruus. Nam sepe seruus metu domināris testimoniū supprimit veritatis. Natura. si vir non femina. Nam varium et mutabile semper femina. Vita. si innocens et integer actu. Nam si vita bona defuerit. fide carebit. Non enī pōt iusticia cum scelerato habere societatem. Duo sunt aut genera testiū. aut dicendo id qđ viderūt. aut pferendo id qđ audierūt. Duobus aut modis testes delinquūt. cum aut falsa p̄mūt. aut vera silentio obtegunt.*

De spectaculis Cap. xvi.

Spectacula ut opinor. generaliter noīant voluptates. quę nō p̄ semetipsa iquināt. sed p̄ ea quę illic geruntur. Dicta autē spectacula eo qđ hoīb. publica ibi p̄beant inspectio. Hęc et ludicra nuncupata. qđ in ludis gerant. aut in scenis. Ludorū origo sic tradit. Lydij ex asia trāscentes in bethuria cōfederūt. duce tyrrheno. qđ fratri suo successerat in regno. Contentione igit in bethuria inter ceteros ritus supstitutionū suarū spectacula qđ religiōis noīe instituerūt. Inde romani arcessitos artifices mutuati sunt. et inde ludī a lydijs vocari sūt. Varro autē dicit ludos a lusu vocatos. qđ iuuenes p̄ dies festos solebant ludi exultatione delectare populū. Unde et eū lusu iuuenū et diebus festis et templis et religionib. deputant. Nihil iam de causa vocabuli. dū rei causa idolatria sit. Unde et p̄muscue ludi liberalia vocabant ob honorē liberi patris. Ob hoc despicienda ē originis macula. ne bonū estimes qđ initū a malo accepit. Ludus aut. aut gymnicus est aut circensis. aut gladiatorius. aut scenicus.

De ludo gymnico Cap. xvii.

Gymnicus ludus est velocitatis ac viriū gloria. Cuius locus gymnasiū dicit. vbi ererent athletę. et cursorū velocitas cōprobat. Hinc accidit ut omniū p̄e artū exercitia gymnasia dicantur. Antea enī in locis certantes cincti erant ne nuderentur. post relaxato cingulo repente p̄stratus et examinatus est quidā cursor: quare et consiliū decreto tunc arcon ippomenes. ut nudi deinceps oēs exercitarent p̄misit. Et illo gymnasium dictū est. qđ iuuenes nudi ererent in campo vbi sola tñ pudenda operiuntur.

De generibus gymnicoz Cap. xviii.

Enera gymnicoz qnq. id est salt. cursor. iactus. virt. atq. lucratio. Unde ferunt quendā regē tot filios adolescentes habēte. totidē generib. de regno iussisse cōcedere.

De saltu Cap. xix.

Altus dictus quasi exilire in altum. Est enim saltus altius exilire uel longius.

De cursu Cap. xx.

Ursus a velocitate crurum vocatur. Est enim cursus celeritas pedum.

De iactu Cap. xxi.

Actus dicit a iaciēdo. vnde et piscatoriū iere iaculū dicit. Huic arti vsus ē arripere lapides. p̄cul ferire. astas pondere lib:ato iacere. sagittas arcu emittere.

De virtute Cap. xxii.

Virtus est immēsitās virium in labore et pondere corporis.

De luctatione Cap. xxiii.

Luctatio a laterū complexu vocata. qđ cominus certantes innitent. qđ gręca appellatōne athletę vocant. Locus autem luctatiōis palęstra dicitur.

De palęstra Cap. xxiiii.

Palęstram autem uel ἀπὸ τῆς πάλῃς id ē a luctatione uel πρὸ τοῦ πάλαι id ē a motu ruine fortis nominatam dicunt. scilicet qđ in luctando cum medios arripiāt ferę quatiūt. idq. apud gręcos πάλαι vocat. Quidā opinant artē luctandi vsorū cōtentione monstratā. Nāq. inter ceteras feras eos solos et erigi congressos et subsidere celeriter ac reuerti. et modo manib. tentare inuicē. modo cōplexu abigere sese more luctantium dicūt.

De agone Cap. xxv.

Que latini certamina. gręci agones vocant. a frequētia qđ celebrabant. Siquidē et omnē cētū atq. conuentū agona dicit. Alij qđ in circulis et qđ ἀγὼν τοῦ κέντρο id est sine angulo locis ederent nūcupatos agones putant.

De generibus agonū Cap. xxvi.

Bonū genera fuisse: imēsitās viriū. cursus celeritas. sagittadi peritia. stadi p̄tinentia. ad citharam qđ uel tibias incedendi gestus. de morib. qđ de forma. de cantadi

modulatione terrestris q̄ belli. ⁊ nautalis p̄lij.
perpetiendozūq̄ suppliciorum certamina.

De ludis circensibus Cap. xxvii.

Ludi circenses sacroz causa deoz ac gen-
tiliū celebrationib⁹ instituti sūt. vnde ⁊
qui eos spectāt demonū cultib⁹ inservire
vident. Nā res equestris antea simplex agebat.
⁊ vtriq̄ cōmunis vsus hui⁹ reatus nō erat. Sꝫ cū
ad ludos coactus ē naturalis vsus. ad demonioz
cultū translat⁹ ē. Itaq̄ castori ⁊ polluci deputant
hę species. quibus equos a mercurio distributos
historię docent. ⁊ neptunus equestris ludus est
quē grēci ippon vocant. ⁊ ⁊ marti ⁊ ioui in ludis
equi sūt cōsecrati. ⁊ ipsi quadrigis p̄sunt. Cir-
censes autē ludi ideo dicti uel a circūeundo. uel q̄
vbi nunc metę sunt. olim gladij ponebant. quos
quadrigę circūbant. ⁊ inde dicti circenses ab en-
sibus circa quos currebāt. Siquidē in litore cir-
ca ripas fluminū cursus agitātes gladios i ordi-
ne in ripe litore ponebāt. ⁊ erat artis equū circa
picula torquere. Inde ⁊ circenses dicti putantur.
quasi circū enses.

De circo Cap. xxviii.

Circus soli principalit⁹ consecrat⁹ est a pa-
ganis. cui⁹ cōdes medio spacio ⁊ effigies
de fastigio cōdis emicat. qđ nō nulli puta-
uerūt sub recto cōsecradū. quē in apto habēt. Est
autē circus oē illud spaciū qđ circūire equi solent.
Hūc romani dictū putant a circuitu equoz. eo q̄
ibi circū metas equi currāt. Grēci nō a circe filia
solis quę patri suo hoc gen⁹ certaminis instituit
asserūt nūcupatū. ⁊ ab ea circi appellationē argu-
mentant. Fuit autē maga ⁊ venefica. ⁊ sacer dos
demonū. In cuius habitu ⁊ ope magicę artis. ⁊
cultus idolatrię recognoscitur.

De ornamentis Cap. xxix.

Ornamenta circi: oua. meta. obeliscus.
carcer. Oua honori castoris ⁊ pollucis
ascribūt. qui illos ouo editos credēdo de
cygno ⁊ ioue nō erubescūt. Fingunt autē circensia
romani ad causas mūdi referre. ut sub hac specie
supstitiones vanitatū suaz excusent.

De metis Cap. xxx.

Metarū quippe appellationē p̄prie terminū
ac finem mūdi designare volūt. ab eo q̄
aliquis cimensus finis ē. siue ad testimo-
nium orientis occidentisq̄ solis.

De obelisco Cap. xxxi.

Obeliscū messeres rex egypti primus se-
cisse ferē tali ex causa. Lū quodā tempore
nilis violenti inundatione egyptū no-
cuisset. indignat⁹ rex tanq̄ penas a flumine exige-
ret sagittā in vndas misit. Nō multo post grani
valitudine correptus. lumen amisit. qui post cēci-
tatem visu recepto duos obeliscos soli consecra-
uit. Obeliscus enī sagitta dicit⁹. qui ideo i medio
circo ponit⁹. q̄ p̄ mediū mūdū sol currit. De-

dio autē spacio ab vtraq̄ meta cōstituit⁹ obeliscus.
fastigiū sūmitatēq̄ celi significat cū sol ab vtroq̄
spacio medio horaz discrimine transcendit. Sū-
mo obelisco suppositū est quoddā auratū in mo-
dum flāmę formatū. qm̄ sol plurimū caloris atq̄
ignis habet.

De carceribus Cap. xxxii.

In circo vnde emittūt equi carceres di-
xerūt ab ea re qua ⁊ ille carcer qui est in
ciuitate. q̄ ut ibi homines damnati atq̄
inclusi. ita hic equi coercentur ne exeat anteq̄ si-
gnum emittant.

De aurigis Cap. xxxiii.

Aurisci. auriga ⁊ curr⁹. equites uel pe-
dites. Auriga p̄prie dictus q̄ currū agat
⁊ regat. siue q̄ feriat iūctos equos. Nā
aurit ferit dicimus. ut latus aurit apertū. Ipse ē
⁊ agitator. id est verberator. ab agēdo dicit⁹. Au-
rige autē duobus colorib⁹ sunt: quib⁹ speciē idola-
trię vestiunt. Nam prasinus terrę. venetus celo ⁊
mari a paganis dedicatus est.

De quadrigis Cap. xxxiiii.

Qrichthoni⁹ autē qui regnauit athenis
primus quattuor equos iunxisse ferē. si-
cut Virgilius auctor est dicēs: Primus
erichthonius currus ⁊ quattuor ausus iungere
equos. rapidisq̄ rotis insistere victor. Fuit autē
minerus ⁊ vulcani filius de caduca in terrā libi-
dine ut fabulę ferūt. p̄creat⁹. potentū demonia-
cum. imo diabolus qui primo iunoni currū dedi-
cauit. Tali auctore quadrigę p̄ductę sunt.

De curru Cap. xxxv.

Curru autē a cursu dictus. uel q̄ rotas
habere videt⁹. vnde ⁊ carrū quasi curruū.
Quadrigaz nō curru duplex remone
olim erant p̄petuoq̄ ⁊ qui omnib⁹ equis iniiceret
Iugo prim⁹ ciristenes sicyoni⁹ tm̄ medios iuga-
uit eosq̄ singulos ex vtraq̄ parte simplici vincu-
lo applicuit. quos grēci siraforos. latini funarios
vocant. a genere vinculi quo prius alligabant.

De equis quibus currunt Cap. xxxvi.

Quadrige ⁊ bigę. trige ⁊ seinge a numero
equoz ⁊ iugo dicte. Ex quib⁹ quadrigas
soli. bigas lunę. trigas inferis. seingas
ioui. desultores lucifero ⁊ hespero sacrauerunt.
Quadrigas ideo soli iungūt. q̄ p̄ quattuor tem-
pora ann⁹ verit⁹. ver ⁊ estatē. autūnū ⁊ hyemem.
Bigas lunę. qm̄ gemino cursu cū sole contendit.
siue q̄ ⁊ nocte videt⁹ ⁊ die. Iungunt enī vnū equū
nigrū. alterū candidū. Trigas dīs inferis. q̄ bi
p̄ tres etates hoies ad se rapiūt. id est p̄ infantia
iuuētutē atq̄ senectutē. Seinga maximus curr⁹
ioui. p̄pter q̄ maximū deoz suoz eum esse credūt.
Ideo autē rotis quadrigas currere dicunt. siue q̄
mundus iste circuli sui celeritate transcurrit. siue
p̄pter solē q̄ volubili ambitu rotat. sicut ait En-
nius. Inde patefecit radīs rota candida celum.

De septem spatiis Cap. xxxvii.

Septem spacia quadrigę currūt referētes hoc ad cursum septē stellaz. quib⁹ mūdū regi dicūt. siue ad cursum septē diez p̄sentū. quibus pactis vitę termin⁹ consumat⁹. quorum finis est arctus id est iudiciū.

De equitibus Cap. xxxviii.

Pro equites singulares ideo currere dicunt. q: singulariter vnusquisq: cursum vitę huius pagit. atq: transit. alius alio tempore sequēs aliū. p vnā tamen viā mortalitatis vsq: ad p̄p̄iam metam mortis.

De desultoribus Cap. xxxix.

Desultores nōiati. q: olim p̄t quisq: ad finē cursus venerat. desiliebat et currebat siue q: de equo in equū iterū transiliebat.

De peditibus Cap. xl.

Pedites autē aiūt p̄pterea pede currere. q: pedibus curritur mortalitati. Ob hoc a supiore p̄te currūt ad inferiora. id est ab oriēte ad occidentē. q: mortales oriunt⁹ et occidūt. Nudi currūt. quia et hoi in sēculo nullę reliquię sūt. Recto spacio currūt. q: int vitā et mortē nihil distat. Et hęc igit̄ p̄pterea fingūt. ut vanitates suas et sacrilegia excusare conent̄.

De coloribus equoz Cap. xli.

Iuxta causas q: elementoz idem gētiles etiā colores equoz iunxerūt. roseos enim soli id est igni. albos acri. prafinos terre. venetos mari assimilantes. Itē roseos estati currere voluerūt. q: ignei coloris sint. et cūtra tūc flauescant. Albos hyemi q: sit glacialis et frigorib⁹ vniuersa canescāt. Veri prafinos viridi colore. q: tūc pampinus densat̄. Item roseos currere marti sacrauerūt. a quo romani exoriantur. et q: vexilla romanorū cocco decorant. siue q: mars gaudeat sanguine. Albos cephyris et serenis tēpestatib⁹ prafinos flori et terre. venetos aquis uel acri. q: ceruleo sūt colore. luteos id ē croceos igni et soli. purpureos iri sacrificauerūt. quē arcū dicimus q: is plurimos colores habeat. Sicq: dū hac speculatione deorum cultib⁹ atq: elementis mūdialib⁹ p̄phanant. cosdē deos atq: eadē elemēta. pculdubio colere noscuntur. Unde animaduertere debes xpiane q: circū numina imunda possideant. Quia p̄pter alienus erit tibi locus. quē plurimi satbanę spūs occupauerūt. Totū enim illū diabolus et angeli eius repleuerunt.

De theatro Cap. xlii.

Theatrum est. quo scēna includit̄. semicirculi figurā habēs. in quo stantes oēs inspiciūt. Cui⁹ forma primū rotunda erat. sicut et amphitheatrum. Postea ex medio amphitheatro theatrum factū est. Theatrum autē a spectaculo nōiatū. q: p̄t totū theatrum q: i eo p̄plus stās desup atq: spectans ludos contēplaret̄. Idē nō theatrum idē et p̄stibulū. eo q: post ludos exactos meretrices ibi p̄sternerent̄. Idē et lupanar vocatū ab eis.

dem meretricib⁹ quę p̄pter vulgari corpis leuitatē lupē nūcupabant. Nā lupę meretrices sūt vocatę a rapacitate. q: ad se miseros rapiāt et app̄chen- dant. Lupanaria autē a paganis constituta sūt. ut pudor infelicū mulierū ibi publicaret̄. et ludibrio haberent̄ tam bi qui facerent q: quę paterent̄.

De scēna Cap. xliii.

Scēna autē erat locus infra theatrū i modū dom⁹ instructa cū pulpito. Qui pulpitus orciſtra vocabat̄. vbi cantabāt comici. tragici. atq: saltabant histriones et mimi. Dicta autē scēna gręca appellatione. eo q: in speciē domus erat instructa. vnde et apud hebręos tabernaculoz dedicatio a similitudine domicilioz scēnophēgia appellabat̄.

De orciſtra Cap. xliiii.

Orciſtra autē pulpit⁹ erat scēnę. vbi saltato: agere posset. aut duo inter se disputare. Ibi enim poetę. comēdi et tragēdi ad certamen cōscendebāt. hisq: canentib⁹ alię gestus edebāt. Officia scēnica. tragēdi. comēdi. the- melici. histriones. mimi et saltatores.

De tragēdis Cap. xlv.

Tragēdi sūt qui antiqua gesta atq: facinora sceleratoz regum luctuoso carmine spectante populo concinebant.

De comēdis Cap. xlv.

Comēdi sunt qui priuatoz hominū acta dictis aut gestis canebāt. atq: stupra virginū et amores meretricū in suis fabulis exprimebant.

De themeliciis Cap. xlvii.

Themelici autē erant musici scēnici qui in organis et lyris et citbaris p̄cinebant. Et dicti themelici q: olim i orciſtra stantes cantabāt sup pulpitu. qd̄ themele vocabat̄.

De histrionibus Cap. xlviii.

Histriones sunt qui muliebri indumento gestus impudicaz feminaz exprimebant. Ibi autē saltando etiā historias et res gestas demonstrabāt. Dicti autē histriones siue q: ab istria id genus sit adductū. siue q: p̄fexas historiis fabulas exprimerent. quasi hystoriones.

De mimis Cap. xlix.

Mimi sunt dicti gręca appellatione q: rerū humanaz sunt imitatores. Nā habebāt suū auctore: qui anteq: mimū agerēt fabulam. p̄nunciaret̄. Nā fabulę ita componebant a poetis. ut aptissime essent motui corporis.

De saltatoribus Cap. l.

Saltatores autē nōiatos Varro dicit ab arcade salio. quem ēneas in italiā secum adduxit. quiq: primo docuit romanos adolescentes nobiles saltare.

Quid p̄patrono agat Cap. li.

Et plane i artib⁹ scēnicis. liberi et vneris patrocinium. quę priuata et p̄p̄ia sunt scēnę. de gestu et fluxu corporis. Nā molli-

tiem libero et veneri inolauerunt illi per sexum illi per
luxum dissoluti. Quae vero ibi vocibus et modis et or-
ganis et lyris transigunt apollines et musas et mi-
neruas et mercurios patronos habent. Quod spec-
taculum odire debes christiane quia odisti auctores.

De amphitheatro Cap. lii.

Amphitheatrum locum est spectaculi ubi pu-
gnant gladiatores. Et inde ludus gladi-
atorius dictus quod in eo iuvenes versus armo-
rum diuerso motu condiscant et modo inter se aut gla-
dijs aut pugnis certantes modo contra bestias
incedentes ubi non odio sed premio illecti subeunt
ferale certamen. Amphitheatrum dictum quod ex duobus
theatris sit factum. Nam amphitheatrum rotundum est
theatrum vero ex medio amphitheatro est semicirculi
figuram habens.

De ludo equestri Cap. liii.

Genera gladiatorum plura. Quorum primum
ludus equestrius. Duo enim equites prece-
dentibus prius signis militaribus unus a
porta orientis alter ab occidentis precedebat in equis
albis cum aureis galeis minoribus et habilioribus ar-
mis sicque atroci pluerantia per virtute sua iniebat
pugna dimicantes quousque alter in alterius morte
periret ut haberet quod caderet casum gloriam quod pimeret.
Quae armatura pugnabat marti duelli causa.

De retiarijs Cap. liiii.

Retiarius ab armaturae genere in gladi-
atorio ludo contra alterum pugnantem occulte
ferebat rete quod iaculum appellatur ut aduer-
sarium culpi de insequente opiret implicitusque viribus
superaret. Quae armatura pugnabat neptuno tri-
dentis causa.

De secutoribus Cap. lii.

Secutor est ab insequendo retiarius dictus
Bestabat enim cuspidem et massam plumbeam
quae aduersarii iaculum impediret ut ante-
quam ille feriret rete iste superaret. Haec armatura sa-
crata erat vulcano. Ignis enim aquam semper insequitur
ideoque cum retiario componebatur quia ignis et aqua
semper inter se inimici sunt.

De laqueatoribus Cap. lii.

Laqueatorum pugna erat fugientes in ludo
homines iniecto laqueo impeditos consecu-
tosque prostrare amictos vmbone pelliceo.

De velitibus Cap. lii.

Velitem pugna erat ut ultro citroque tela
obicteretur. Erat autem eorum varia pugna et
spectantibus gratior quam reliqua. Velites autem
vocati sunt siue a volitatione siue a ciuitate bellu-
scorum quae veletes vocabatur.

De ferali certamine Cap. liii.

Feralem pugna erat missas bestias inue-
nes excipere et pugnare aduersus eas vel
tronco funere certare non crimine sed furore.

De horum execratione ludorum Cap. lii.

Ec quippe spectacula crudelitatis et in-
spectio vanitatum non solum hominum viris

sed et demonum iussis instituta sunt. Proinde nihil esse
debet christiano cum circensi insania cum impudicitia
theatri cum amphitheatri crudelitate cum atrocita-
te harenae cum luxuria ludi. Deum enim negat qui talia
praesumit fidei christiane praeparator effectus qui id
denuo appetit quod in lauacro iam pridem renuntiavit
id est diabolo pompis et operibus eius.

De alea Cap. li.

Alea id est ludus tabulae inuenta a grecis
in ocio troiani belli a quodam milite nomine
alea a quo et ars nomen accepit. Tabula
luditur pergo calculis tessellisque.

De pergis Cap. lii.

Pergus dictus quod per eum tessere pergant
siue quod turris speciem habeat. Nam greci
turrim pergum vocant.

De calculis Cap. lii.

Calculi vocati quod leues sint et rotundi. vn-
de et calculus dicitur lapis brevis qui sine mo-
lestia sui breuitate calcetur. Item calculi quod per vias
ordinales eant quasi per calles.

De tessellis Cap. liii.

Tessellae vocatae quia quadrae sunt ex parti-
bus omnibus. Haec alij lepisculos vocant
eo quod eriliendo discunt. Olim autem tes-
sellae iacula appellabantur a iaciendo.

De figuris aleae Cap. liiii.

Quidam autem aleatores sibi videntur philoso-
phice per allegoriam hanc artem exercere et sub
quodam rerum similitudine fingere. Nam
tribus tessellis ludere prohibent propter tria seculi tempora
praeterita praesentia et futura quia non stant sed decur-
runt. Sed et ipsas vias senarijs locis distinctas
propter etates hominum ternarijs lineis propter tria ar-
gumentantur. Unde et tabulam ternis descriptam di-
cunt lineis.

De vocabulis tesserae Cap. lii.

Iactus quisque apud ludos veteres a nu-
mero vocabatur ut vnio binio trinio
quatrio quinio senio Postea appellatio
singulorum mutata est et vnione canem trione suppu
quatrione planum vocabant.

De iactibus tesserae Cap. lii.

Iactus tesserae ita a peritis aleatoribus
componitur ut afferat quod voluerit ut puta
senione qui eis in iactu bonum affert. Vi-
tant autem canem quia damnosus est vnus enim significat.

De calculorum motu Cap. lii.

Calculi partim ordine mouentur partim
vage ideo alios ordinarios alios vagos
appellant. Et non qui moueri omnino non
possunt incitos dicunt. Unde et egentes homines in-
citi vocantur quibus spes ultra procedendi nulla restat.

De interdictione aleae Cap. lii.

Ab hac arte fraus et mendacium atque periur-
rium nunquam abest postremo et odium et dam-
na rerum unde et aliquando propter haec scelera
interdicta legibus fuit.

P De pila Cap. lxix.
Illa pprie dicitur qd sit pilis plena. Hec
et sphaera a ferendo uel feriendo dicta. De
quaz genere et pondere Doxan⁹ sic tra-
didit. Ne tu parce pilos viuaces condere cerui.
Uncia donec erit gemina supaddita libze. Inter
species pilaz sunt: trigonaria et arenata. Trigo-
naria e qua inter tres ludit. Arenata qua i grege
dum ex circulo astantiu spectantiuqz emissu. ultra
iustu spaciū pilam excipere lusumqz inire consue-
uerunt. Cubitalē lusum appellant. cū duo cominus
ex primo ac pene cōiunctis cubitis pilam feriūt.
Sura dicit dare. qui pilam crure. plato feriendā
collusoribus preber.

Incipit liber nonusdecimus
De nauibus Cap. i.
Nauum quarū-
dam vocabula quib⁹ aliquid
fabricat. uel instrumēta arti-
ficiū uel quē ministeriū exhi-
bēt. atqz aliqd huiusmodi:
deinceps ex pte notanda stu-
dium. Artifex generale nomē vocat. qd artē faciat.
sicut aurifer qd aurū. Saxo enī antiqui p facio di-
cebant. Naucerus dñs nauis est. appellat⁹ ita qd
nauis in sorte eius sit. Cleros enī grēce soz dicit.
Ceteri aut in nauī in contributione sūt. Suber-
nio qui et gubernator: qsi cōubernator: qd cōbi-
beat prudētia sua liberna. id est tempestates ma-
ris. Nauta a naue dicit⁹ p derivationē. Nauita
aut p nauta poetice dicit⁹ sicut māuozs pro mars
Nā rectū ē nauta. Remex vocat⁹ qd remū gerit.
sic aut remex quō tubex dicit⁹ noiatiuo casu. Epi-
pata grēco sermone appellat⁹ qui latine dicit⁹ sup-
ueniens. Hic nihil habet negocij. h nauo dato in
alias terras transire disponit. Naue quidā pbi-
bent dictā. eo qd gnarū rectorem querat. id est pe-
ritū sapientē strenuū: qui continere et gubernare
nouit. ppter maritima picula et casus. vnde est il-
lud salomōis. Intelligēs gubernacula possidebit
Lydiū aut primū nauem fabricauerunt. pelagiqz
incerta petentes. peruiū mare vsib⁹ humanis fece-
rūt. Rates primū et antiquissimū gen⁹ nauigij ē
e rudib⁹ tignis asseribusqz confectū. ad cui⁹ simi-
litudinē fabricatę naues ratarie dicte. nunc iam
rates abusive naues. Nam pprie rates sūt cōnexę
inuicē trabes. Trieris nauis magna quam grēci
durconē vocāt. De qua i esaiā dicit⁹: Nō trāsibit
p eam trieris magna. Larpasia nauis a carpado
insula noiata. sicut a rhodo rhodia. sic ab alexan-
dria alexadrina. Liburnę naues dicte a libijs. na-
ues enī sūt negociatorz. De quib⁹ Horatius: Ibis
liburnis inēalta nauū. Rostrate naues dicte ab
eo qd in fronte rostra grēca habeant. ppter scopulos
ne feriant et collidāt. Longę naues sūt quas dro-

mones vocam⁹. dicte eo qd longiores sint ceteris.
cui⁹ contrari⁹ musculus curre nauigij. Dromo aut
a decurrendo dicit⁹. Cursum enī grēci dromū vo-
cant. Classis dicta a grēco vocabulo. κλῆς τὸν
καλῶν. id ē lignis. vnde et calones nauiculę quę
ligna militibus portant. Anquiromagus dictus
p eo qd celeritate sui anchoris et instrumentis re-
liquis nauū vehendis sit aptus. Phaselus ē na-
uigij. qd nos corrupte baselum dicimus. de quo
Virgilius: Pictisqz phaselis. Scapha quę et ca-
tascopus nauigij. qd latine speculatoriū dicitur.
Scopos enim latine intendere dicit⁹. Barca est
quę cuncta nauis cōmercia ad litus portat. Hęc
nauis in pelago ppter nimias vndas suo suscipit
gremio. vbi aut appropinquauerit portui. reddit
vicē barca nauī quā accepit in pelago. Paro na-
uigij piratarū aptū. et ex his ita vocatū. Cicero.
Tūc se fluctigero tradit mādātqz paroni. Et ali-
bi. Paruculis ad litus ludit celerib⁹. Apdyoparo
quasi minim⁹ paro. idē et carab⁹. Est enim parua
scapha ex vimine facta quę contexta crudo corio
genus nauigij preber. qualib⁹ vtunt⁹ germanozū
piratę in oceani littorib⁹ uel paludib⁹ ob agilita-
tē. De qualib⁹ historia gens inquit saxonū myo-
paromb⁹ nō virib⁹ nitunt⁹. fuge potius qd bello pa-
rati. Celones quas grēci celecras vocant. id ē ve-
loces biremes uel triremes agiles et ad ministe-
rium classis aptę. Ennius. Labitur vncta cari-
na per equora cana celonis. Biremes autē naues
sunt habentes remozū ordinem geminū. Treme-
s ues et quatriremes trium et quatuor ordinū. sic et
penteremes et hexeremes quos uel senos ordines
habentes. Actuarię naues sunt. quę velis simul et
remis agunt. Hippogamus i quo equos transue-
here solitū est. Dotoniū nauigij fluminale. tar-
dum et graue. qd non nisi remigio pgredi potest.
Hinc et tracterus. id ē extens⁹. Est enī funis lat⁹
vnde et transenna dicit⁹ extens⁹ funis. Lemb⁹ na-
uicula breuis quę alia appellatione dicit⁹ et cymba
et caupillus. sicut et linteris id est carab⁹. qua i pa-
do paludibusqz vtunt⁹. Carabus parua scapha ex
vimine facta quę contexta crudo corio genus na-
uigij preber. Doxemia nauicula syriaci generis
lata et sine carina. a portando vocata. Vtunt⁹ his
in pannonia. Trabarię auimicę naues quę ex sin-
gulis trabib⁹ cauant⁹. quę alio noīe littorarię di-
cuntur. Hęc et caudicę ex vno ligno cauate factę. et
inde caudicę qd a quattuor: vsqz ad decē homines
capiunt.

P De partibus nauū et armamentis Cap. ii.
Uppis posterior: pars nauis est qsi post.
Dora anterior: qsi priora. Cumba loc⁹
imus nauis. qd aquis incubat. Carina a
currēdo dicta qsi currina. Fori nauū latera con-
caua a ferēdo onera dicta. siue tabulata nauium
quę sternunt⁹. dicta ab eo qd incessus ferant. uel for-
is emineāt. De quib⁹ Virgilius: Laratqz foros.
Colubaria in sumis laterib⁹ nauū loca concava

p que eminet remi dicta credo q sint similia lati-
bulis colubaz i quibus nidificant. Agea vie sūt
uel loca i navi p que ad remiges hortatoz accedit
De qua Ennius. Multa foro ponet 7 agea lon-
ga replet. Transtra sūt tabule vbi sedent remiges
dicta q in transverso sint. que Virgili iuga ap-
pellat. Remi a remouēdis 7 decuriēdis fluctibz
dicti. sicut tonfores a tondendis 7 decuriēdis ca-
pillis. Palmula est extrema latitudo remi a pal-
ma dicta qua mare impellit. Antennę autē dicte
q ante amnē sint posite. Preffluit enī eas amnis.
Cornua extreme pres antennaz sūt. dicta p tro-
pum ab aiali ad inanimale. Malus est arbor na-
uis qua vela sustinent. Malus autē dictus. q ha-
bet instar mali in sumitate. uel q: quasi quibusdā
malleolis lignicis cingit qz volubilitate vela fa-
cilius eleuant. Mōdū ē cui arbor naui insit ob
similitudinē mensuralis vasis dict. Carceria sūt
in cacumine arboris. Trocleę qh f lra. p que fu-
nes trahūt. Linna. Lucida cōfulgēt alii carceria
mali. Trocleę autē vocatę q rotulas habeāt. tro-
cos enī gręce rota dicūt. Parastatę stipites sūt pa-
res stantes. quibus arbor naui sustinet. Laro.
Malū deligatū parastatę iunere. Clauus ē quo
regit gubernaculū. De q Ennius. ut clauū rectū
teneā nauimqz gubernē. Porticulus malle in mā-
nu portat q modus signūqz datur remigantibz.
De quo Plaut. Ad loquendū atqz tacendū tute
habes porticulū. a portādo igit porticul. Tōsilla
vincinus ferre uel ligneus ad quē i littoze defixū
funes nauū illigant. De quo Ennius. Tōsillas
rapiūt configunt litto ad vucas. Ancora dens
ferre ex gręca etymologia nomen ducit. q quasi
hois manū cōprehēdat uel scopulos uel barenas.
Nam man gręce cira dicitur. Apud gręcos autē
aspirationē non habet. Nā ancira dicūt. vnde 7
apud maiores sine aspiratiōe pferebat. Saluini
sūt machine quibz naues deducunt 7 subducunt
in portum. Pons scala nauium.

De velis Cap. III.

Vela gręci armiena dicunt. pinde q aere
mouent. Apud latinos autē vela a volatu
dicta. Unde est illud. Uclorū pandimus
ālas. Genera veloz acateon. epidromos. dalum-
artemon. sipaz. mendicū. Ex quibz acateon velū
maximū 7 in media navi cōstitutū. Epidromos
velū secūde āplitudinis: h ad puppim. Dalū enī
minimū velū. 7 ad prozā defixū. Artemō dirigē-
de potius naui causa cōmendatū q celeritatis.
Siparū genus veli vni pedē habens quo iuari
nauigia solent in nauigatione quoties vis venti
languescit. De quo Lucan. sumaqz tendens. sipa-
ra veloz pituras colligit auras. qd ex separatiōe
existimāt noiātum. Pes. extremus angulus veli
qm sic nautę loquunt.

De fumbus Cap. IIII.

Funes dicti q antea in vsū luminis fue-
runt circūdati cera. vnde 7 funalia. Re-

stes siue q rates contineāt. seu q i his retia ten-
dant. Rudētes sūt funes nauū ex nimio stridōre
ita dicti. Spires autē funes sūt quibz in tēpestatibz
vtunt. qz nautici suo more curcubas vocāt. Spi-
re aut a sparto vocatę. Propes funis quo pes ve-
li alligat. qh ipe pedes. De quo Turpili. Quasi
cū ventus fert nauein in mare secūdus. si qz ipe-
don misit si velū sinistrū. Lormētū funis in na-
uibz longus quo proza ad puppim extendit quo
magis cōstringant. Lormēta aut a tortura di-
cta. sūt restes funesqz. Saphon funis i proza po-
situs. De quo Cecilius. Venerio cursu veni pla-
to pede vsqz ad saphonē. Opiffera funis q cor-
nibus antennę dextra sinistraqz tendunt retro-
uerso. Profnesiū funis quo naui in littoze reli-
gat ad palū. Mitra funis qua naui media vin-
ciūt. Anqna funis naui ē q ad malū antenna cō-
stringit. De q Linna. Atqz anquina regit stabile
fortissima cursū. Remulcum funis q deligata na-
uis trahit vice remi. De quo Valgi. Hic mea me
longo succedēs proza remulco. Lrantē gratis si-
stit in hospitij. Struppi. vincula loro uel lino fa-
cta. quibz remi ad scalmos alligant. De quibz Li-
bius. Tūqz remos iussit religare struppiis. Cata-
porates linea cū massa plumbea q maris altitu-
do tentat. Lucilius. Hanc cataporatē puer codē
deferet. vinctū plumbi paucillū rudis liniqz ma-
taxam.

De retibus Cap. V.

Retia vocata siue a retinendis piscibz. si-
ue a restibz quibus tendunt. Adinus aut
rete samplagiū dicūt. a plagis. Nā pprie
plagas dici funes illos quibz retia tendunt circa
imā 7 sumā partē. Funda genus est piscatorij re-
tis. dicta ab eo q in fundū mittat. Eadē etiam a
iactando iaculū dicūt. Plautus. Probus quidem
antea iaculatoz eras. Tragum genus retis ab eo
q trahat nuncupatū. ipsū ē 7 verriculū. Verrere
enim trahere est. Massa ex viminibus tanqz rete
contextum. Cassis genus venatorij retis q capi-
at. Hinc est q incassum dicimus. id est sine cau-
sa. quasi sine cassibz sine quibz venatio inanis est.
Conopeū est retei similitudinē tentorij contextū
ppter muscas 7 culices excludendos. q magis ale-
xandrini vtunt. qz ibi ex nilo culices copiosi na-
scūt. vñ 7 conopea dicūt. Nā conopea egyptus ē.

De fabricis siue fornacibus Cap. VI.

Faber a faciēdo ferrū impositū nomē ha-
bet. Hinc deriuatum est nomen ad alias
artiū materias. fabros uel fabricas dicē
h cū adiectione. ut faber lignari. 7 reliqua ppter
epis scilicet firmitatē. In fabroz aut fornace gen-
tiles vulcanū auctore dicūt. figuratē p vulcanum
ignē significantes. sine quo nullū metalli genus
fundi credētiqz potest. Nihil est enī pene qd igne
nō efficiat. Alibi enī virrū. alibi argentum. alibi
plumbū. alibi miniū. alibi pigmenta. alibi medi-
camenta efficit. Ignelapides in gra solunt. igne

ferrū gignit ac domat. igne aurū pficit. igne cremato lapide ceneta et parietes ligant. Lapidēs nigros ignis coquēdo candificat. ligna candida vrendo obfuscat. carbonēs ex pruna fulgida nigros facit. de lignis duris fragiles. de putribilibus imputribiles reddit. stricta soluit. soluta restringit. dura mollit. mollia dura reddit. Habet et medicaminis vsū. Nā sepe vti pdest. Pestilētiē q̄ que obscuratione solis cōtrahit auxiliari certū est. In ope q̄ aliud gignit p̄mis ignib⁹. aliud secūdis. aliud tertijs. Habet q̄ et aliā in se diuersitatē ignis. Nā alius est qui vsui hūano. alius q̄ iudicio paret diuino. siue q̄ de celo fulmen astringit. siue qui de terra p̄ vertices montiū eructuat. Ignis autē dicit⁹ q̄ nihil gigni potest ex eo. Est enī inuiolabile elementū assumens cuncta que rapit. Fabrica duabus rebus constat. ventis et flāmis. Flāma hōpprie fornacis est. dicta q̄ flatu follium excitet. Fornax hō ab igne vocata. Fos enī ignis ē. Lamin⁹ est fornax. et est grēcū nomē deriuatū a caumate id ē a calore. Fauilla ē deserta igne scintilla. Pruna est q̄ diu ardet. cū autē extincta fuerit carbo noiat. Pruna autē a purendo dicta ē. carbo hō q̄ flāma caret. Qui dū interisse credit maioris fit virtutis. Nam iterū incensus fortiore luce calefcit. Cuius tanta est etiā et sine igne firmitas ut nullo humore corūpat. nulla vetustate vincat. extinet⁹ enī tantū incorruptibilē durat ut hi q̄ limites figūt eos infossos terra substernāt. et lapides desup figant. ad cōuincendū litigatore. ut fixū lapidē p̄ quātalibet secula limitē esse agnoscant.

De instrumentis fabroz Cap. vii.

Incus est in quo ferrū tundit. a cēdendo dicit⁹. eo q̄ illic aliquid cudamus. id ē feriendo. pducant⁹. Ludere enī cedere et ferire est. Veteres autē nō incudē vocabāt. s̄ intudē eo q̄ in ea metallum tunda. id est tenda. vnde et tudis malleus. a tundendo. id ē tendendo dictus. Mallens vocat⁹. q̄ dū quid calet et molle est cedit et pducit. Marcus malle⁹ maior. et dicit⁹ marcus q̄ maior sit ad cēdendū et fortior. Marcell⁹ mediocris. Marculus malle⁹ pusillus. Lucilius. Et velut in fabricā feruēs cū marculus ferrū multoz magnis ictibus tundit. Forcipes quasi ferricipes eo q̄ ferrū candens capiant teneantq̄. siue q̄ ab his aliqd̄ forū capimus et tenemus. q̄si foruica pes. Nā forū est calidū. vnde et feruidū. vnde et formosus dicim⁹ quibus calor sanguinis ex rubore pulchritudinē creat. Lima dicta eo q̄ lene faciat. Nā limū lene est. Cilium est vnde opant argentarij. a quo et celata vasa dicunt⁹.

De fabricis parietū Cap. viii.

In fabricis parietū atq̄ tectorz grēci inuentore dedalum asserunt. Ille enī prim⁹ didicisse fabricā a minerua dicit⁹. Fabros autē siue artifices grēci tētones vocant. id est instructores. Architecti autē cementarij sūt. q̄ disponunt in fundamētis. Unde et aplūs de semetipso

q̄si sapiēs inquit architectus fundamentū posui. Nationes dicti a machinis in quibus insistent ppter altitudinem parietum.

De dispositione Cap. ix.

Edificioz partes sūt tres. dispositio. cōstructio. venustas. Dispositio est aree vel solij et fundamentoz descriptio.

De constructione Cap. x.

Constructio ē laterū et altitudinis edificatio. Cōstructio at̄ uel instructio vocata eo q̄ instringat et coherere faciat. ut lapides luto. et ligna et lapides inuicē sibi. Nam et intrinctio ferri in aqua instructa ē. Nisi enī candens tingat. stringi et coherere nō potest ferrum. Item constructio a multitudine lapidū et lignorum dicta. vnde et strues. Aliud est enim edificatio. aliud instauratio. Nā edificatio noua constructio est. Instauratio hō qd̄ reparatur ad instar prioris. Nam instar veteres pro similitudine ponebant. Unde et instaurare dicebant. Constructio autē constat fundamento lapidib⁹ arena calce et lignis. Fundamentum dictum. q̄ fundus sit edificij. Idem et cementum a cēdendo dictum q̄ crasso lapide surgat. Lapidēs in structuris apti. albus. tiburtinus. columbinus. fluuiatilis. sfungia. rubrus et reliqui. Albus lapis. alius durus. alius mollis. Mollis dentata ferra secat. tractabilis in opere est. ita ut in eo quasi in ligno littere scribantur. Tiburtinus a loco italie dicit⁹. qui dum sit ad fabricam fortis. vapore tamē diffilit. Tophus edificij inutilis est. fundamentis apt⁹ mortalitate et mollitia. Ex estu enī et halitu maris fricat⁹ et verberatur imbribus. Arenarius lapis concretus maris arenis. hic et bibul⁹ dicit⁹. Seruat enī humore acceptū. Idē et in bethyca Gaditanus ab insula oceani vbi plurim⁹ excidit. Piperinus subalbidus cū punctis nigris durus atq̄ fortissimus. Concleat⁹ concleis lapillisq̄ et arena concretus asperim⁹ et interdū fistulosus. Colūbinus a colore auū nūcupatus. natura vicinus gypso et mollitie simillimus. Molaris in parietib⁹ utilis. q̄ est quedā natura ei⁹ pinguior. duratq̄ et aspera. ex quo etiā et mole fiunt. vnde et nomen traxit. hui⁹ quattuor genera. albus. niger. pmixtus ac fistulosus. Sfungia lapis creat⁹ et aq̄ leuis ac fistulosus et cameris aptus. Silex durus lapis ex cuius genere nigri silices optimi quibusdam in locis et rubentes. Albi silices contra vetustatem. incorrupti pmanēt. Idem et in monumentis sculpi. et incorrupti permanent. quib⁹ nec ignis quidem nocet. Nam ex his etiā forme fiūt in quibus era funduntur. Viridis silex vehementer et ipse igni resistent. sed nūq̄ copiosus. et vbi inuenitur lapis non saxū est. Pallidus in cemento raro utilis. Bilbus contra iniurias fortis et in structuris infidus. nisi fuerit multa suffrenatione deuinctus. Fluuiatilis silex semper veluti madens est. Hic estare exhiberi oportet nec ante

biennium inferere in structuris domorum. Fictiliū operum ad parietes et fundamenta coctis laterculis ad tecta imbriculis regulisq; aptant. Regulę vocatę q; regāt edes. et imbrices q; accipiāt imbrices. Regulę autē primę positionis nomē. cui? diminutiū rigillū. Laterculi sō vocati. q; lati forment. circūactis vndiq; quattuor tabulis. Lateres autē crudi sūt. qui et ipsi inde noiati q; lati lignicis formis efficiunt; quoz crates dicunt. in quibus lutū p iisdem laterib; crudis portare solent. Sunt enim cōnexiones cannarū dicti. ἀπό τοῦ κρᾶτειν. id est q; seinuicē teneant. Lutū autē vocatū quidā p antiphrasin putant. q; nō sit mundum. Nā omne lorū mundū est. Calx viua dicta q; dū sit tactu frigida. intus occultū cōtinet ignē vnde p fusa aqua statim latēs ignis erūpit. Natura ei? mirū aliqd facit. Postq; enī arserit. aquis incendit quib; solet ignis extinguī. oleo extinguit quo solet ignis accendi. Usus ei? in structuris fabricę necessarius. Nā lapis lapidi nō potest adherere forti? nisi calce cōiunctus. Gypsū cognatū calci est. et ē grēcū nomen. Plura ei? genera. Quoz autē optimū lapis est specularis. Est enī insignis edificiorū et coronis gratissimus. Arena ab ariditate dicta. nō ab adherēdo in fabricis ut quidā volunt. Hui? pbatio. si manu impressa stridet. aut si in vestē candidā sparsa nihil sordis relinquat. Columnę p longitudine et rotunditate vocatę. in quib; totius fabricę pondus erigit. Antiqua ratio erat colūnarū altitudinis tertia pars latitudinum. Genera rotundarū quattuor: dorice. ionice. tuscanice. corinthecę. mēsurā grossitudinis et altitudinis inter se distantes. Quintū genus est earū quę vocantur atticę. quaternis angulis aut amplius parib; laterū interuallis. Bases fulturę sūt colūnarū quę a fundamēto consurgūt. et suppositę fabricę sustinent pondus. Bases autē nomen petreę est fortissimę syro sermōe. Capitella dicta q; sint colūnarū capita q; sup collū caput. Epistylia sunt quę sup capitella colūnarū ponunt. et est grēcū. idē supmissa. Pauimēta originē opis a gręcis habēt. Vocata autē pauimēta. eo q; pauiant id ē cedant. vñ et pauor q; cedit cor. Ostrac? ē pauimētū testaceū eo q; fracti testis calce admixto feriat. Testa enī gręci ostrā dicūt. Rudos artifices appellāt lapides contusos. et calce admixtos. quos in pauimentis faciēdis supfundūt. vnde et rudera dicūt. Canalis ab eo q; cana sit in modū canne. Sane canalē melius genere feminino q; masculino pferimus. Fistulę aquarū sunt dicte. q; aquas fundāt et mittāt. Nā gręce stola mittere est. Formę earū p magnitudine aque et capacitate fiūt. p q; aquę p modulos certos diuidunt. Ex quibus est vncia et quinarīa. digit? quadratus. digit? rotundus. et ceteri modi cuiq; causę.

De venustate Cap. xi.

Vicissim ptes pstructionis. sequit de venustate edificiorum. Venustas est quicquid

ornamenti et decoris causa edificijs additur. ut tectorū auro distincta laquearia. et preciosi marmoris crustę. et colorum pictura.

De laquearijs Cap. xii.

Laquearia sūt quę cameram subtegunt et ornant. quę lacunaria dicuntur. q; lacus quosdā quadratos uel rotundos ligno uel gypso. uel coloribus habeat pictos cū signis intermicantibus. Principalit aut lacus dicit. ut lucilius. Resultant edesq; lacusq;. Cui? diminutio lacunar facit. ut Horati. Neq; aureū mea renidet in domo lacunar. Inde fit alia diminutio lacunariū. et p antisticon laqueariū facit.

De crustis Cap. xiii.

Rustę autē sūt tabulę marmoris. Unde et marmorati parietes et crustari dicunt. Qui aut marmora secādi in crustas excogitauerūt nō constat. Siunt autē arena et ferro ferraq; in pzetenui linea pēnente arenas trāctuz ipso secante. sed crassior arena plus erodit marmoris. Nā tenuis fabricis et polituris accommodata est.

Delithostratis Cap. xiiii.

Lithostrata sunt elaborata arte picture paruulis crustis. ac tessellis tinctis in varios colores. Tesselli autē a tesseri nominati. id est quadratis lapillis p diminutionē.

De plastis Cap. xv.

Plasticen est parietū ex gypso effigies signaq; exprimere. pingiq; coloribus. Plasticen autē dictū gręce qd latine ē fingere terra uel gypso similitudines. Nam impressa argilla formā aliquā facere plastis ē. Unde et protoplastus ē dicit? homo. q; ex limo prim? ē cōdit.

De pictura Cap. xvi.

Pictura autē est imago exprimens speciem alicui? rei. Quę dum visa fuerit. ad recollectionē mentē reducit. Pictura autē dicta. q; si fictura. Est enim imago ficta nō veritas. Hinc et fucata. id est ficta quodā colore illita. nihil fidei et veritatis habentia. Unde et sūt quedā picture quę corpa veritatis studio coloris excedūt et fidē dum augere contendūt. ad mēdaciū pronebunt. sicut qui chimeram tricipitē pingūt. uel scyllam hominē lursū. caninis aut caprib; cinctā. Picturā autē egyptij excogitauerunt primū. vmbra hominis lineis circūducta. Itaq; initio talis. secūda singulis coloribus. postea diuersis. sicq; paulatim sese ars ipsa distinguit et inuenit lumen. atq; vmbas differētiassq; colorū. Unde et nunc pictores prius vmbas quasdā et lineas futurę imaginis ducūt. deinde colorib; complent tenentes ordinem inuentę artis.

De coloribus Cap. xvii.

Colores at dicti sūt q; calore ignis uel sole pficiūt. siue q; in initio colabāt ut sūne subtilitatis existerent. Colores autē aut nascuntur aut fiunt. Nascentur ut sinopis. rubrica.

paritoniū. melinū. fretia. auripigmentū. Ceteri fingunt aut arte aut p̄mixtione. Sinopis primū inuenta in ponto est. Inde nomen a sinope v̄be accepit. Species eius tres; rubra. et minus rubēs et inter has media. Rubrica vocata q̄ sit rubra et sanguineo prima. Hec plurimis locis gignit. sed optima ponto. vnde et pontica dicit̄. Syricū rubri coloris pigmentū. ex quo et libroz capita scribunt̄. Ipsum est et pheniceū. appellatū ita eo q̄ in syria colligat̄. in littoribus rubri maris vbi phenices inhabitant. Aliud est sericū. aliud syricum. Nā sericū p̄ e. lana ē quā seres mittūt. Syricū h̄o p̄ y. pigmentū qd̄ syri phenices i rubri maris littoribus colligunt. Est aut̄ et int̄ facticios. Nā sepe fit aut sinopide aut sandyce mixtus. Adiniū p̄mi gr̄ci in ephesiorū solo inuenisse tradunt̄. Cuius pigmenti hispania ceteris regionib⁹ plus abundat. vnde etia nomen p̄prio flumini dedit. Huius distillatio argentū liquidū gignit. Adiniū autē hoc quidā dicunt esse cinnabarin. Cinnabarin a dracone et barro id est elephanto cognominatū. aiūt enī draconū esse sanguinē dū implicant elephantes. Kuūt enim beluē et dracones obuiunt. quoz fusus cruoz terram inficit. fitq; pigmentum quicqd̄ solo tingerit. Est aut̄ puluis coloris rubri. Prasin id est creta viridis. et si in aliquibus terris p̄miscue generet̄. optima tamē i libya cyrenensi. Chrysocolla colore prasina est dicta q̄ vena eius habere aurum tradit̄. Hec et in armenia nascitur h̄ ex macedonia p̄babilis venit. Fodit̄ enī ex metallis cris. Cui⁹ inuentio argentū atq; indicū prodit̄. Nā venē eius cū his habet naturē sociatē. Eypria ab insula cyp̄o. vbi plurima repit̄. Sandaraca i insula rubri maris topacon nascit̄ colore cinnabari. odore sulphureo. Inuenit̄ at̄ i aureis et argentariis metallis. melior q̄ magis rufa. quoz magis virus redolet. q̄q̄ et cerusa si torreatur in fornace sandaracū facit. vnde et colore ē flāmeus. Si torreatur. equa p̄e rubrica admixta sandycem reddit. Arsenicū qd̄ latini ob colore auri. auripigmentū vocant. colligit̄ in ponto ex auraria materia. vbi etiam sandaraca. Optimū est quod i aureū colore transit purū et fissile. gracili venarum discursu. Qd̄ h̄o pallidius aut sandarace simile est. deterius iudicat̄. Est et tertiu⁹ genus squamosum. quo misceat̄ aure⁹ color. Vis eozū ut sandarace h̄ acrior. Ocra et ipsa in insula maris rubri topacon gignit. vbi et sandaraca. Fit q̄z ocra exusta rubrica in ollis nouis luto circūlitis. quē quāto magis in camino arserit. tanto melior fit. Uenerū. ceruleū temperare primū alexandria reperit̄. In italia ex arene puluere et nitri flore idē faciunt. S; si cyp̄iū in fornace adustū huic p̄mixtioni addes. veltoriani similitudo erit. Purpurissum ex creta argentaria cū purpuris parit̄ tingit. biberq; cū colore celerius. Lanis p̄cipuū ē. tū aliud qd̄ adhuc vase rudib⁹ medicamentis inebriatū. primū est. egesto eo addita creta in vas

idē. et quoties id factū est. eleuat bonitas preciosissime purpure causa est qd̄ iscino maxime inficit rubeaq;. Indicū in indicis inuenit̄ calamus spuma adherente limo. Est aut̄ coloris cianci mixturam purpure ceruleiq; mirabilē reddens. Est alterū genus in purpurariis officinis spume. i creis corinis innatans. quam insectores detrabentes siccant. Atramentū dictū q̄ sit atrū. cui⁹ species et picture. et quotidiano vsui necessaria ē. istud inter facticios ē. Fit enī ex fuligine plurib⁹ modis. superardentes telas resina adiecta lacusculo edificata q̄ fumū retineat. Huic pictores cū aq̄ admiscēt gluten. ut illustri⁹ resplendeat. Ad festinationem aut̄ opis etiā sarmentoz veterū carbonēs cū glutino triti inducendis parietib⁹ atramenti specie reddūt. Sūt et qui vini fecē siccitam excoquant. affirmantq; si ex bono vino fex fuerit. indici speciein atramentū id p̄bere. S; et sarmentum vūe nigre vino optimo tinctū postea q̄ siccitate aruerit si eturas et conteras. adiecto glute nitorem indici reddet vstaq; plurimū necessaria est. nullo negotio puenit. Nā et si glebam silicis bonē igne excoquas. et aceto acerrimo supfusam extinguas madefacta sfungia colore purpureū reddit. Eam vbi contriueris vsta erit. Dē aut̄ atramentū sole pficit̄. Omnes colores calcis admixtiōe corūpūt̄. Melinū dictū q̄ eius metalli ferax sit vna ex cycladibus insula. melos noīc. Est enī candidū. nec vtunt̄ eo pictores p̄pter nimiam pinguedinē. Annulare qd̄ vocant candidū. est quo mulieres picture luminant̄. Fit et ipsū ex creta admixtis vitreis gemis. Cerusa fit hoc modo. In vase enī aceto acerrimo impleto sarmenta aminea in eodē vasculo ei⁹ collocabis ac sup sarmenta tabulas plumbi tenuissimas pones. deinde vas diligentissime claudis illinisq; ne aliqd̄ spiraminis exeat. Post dies aut̄. xxx. vas aperit̄. et ex distillatiōe tabularū innata cerusa inuenit̄. Qd̄ ablatū et arefactū terit̄. atq; iterū aceto admixtū in pastillis diuidit̄ et in sole siccāt̄. Hac obseruantia si laminas creas sarmentis supponas. eruginē creant. Calcantū dictū qz calcis est thymū. id est flos. vnde et apud latinos cris flos appellatur.

De instrumentis edificioz Cap. xviii.

Instructura autē parietum ad normam fieri et ad ppendiculū respondere oportet. Norma dicta gr̄co vocabulo. extra quā nihil rectū fieri potest. Componit̄ aut̄ ex tribus regulis ita. ut due sint binū pedū. tertia habeat pedes duos. vncias. x. quas equali crassitudine politas extremis acuminib⁹ sibi iūgit ut scemam trigoni faciāt. id erit norma. Regula dicta q̄ sit recta. q̄si rectula et impedimentū nō habeat. Perpendiculū est qd̄ semp appendit̄. Deniq; in fabrica nisi oia ad ppendiculū et regulā certā fiant. necesse est ut cuncta mendosa instruant̄. ut aliqua praua sint. aliqua cubantia. p̄na nōnulla. alia supina. et p̄pter hoc vniuersa sūt cōstructa. Linea a

genere suo appellata. q: et lino fit. Trulle nomen factū. eo q: trudit et derrudit. id ē includit calce ul luto lapides. *Marcell.* mediocri malle' dicit' p diminutionē. *Machines* dicti a machinis i qb' insistūt p' altitudinē parietū. *Scale* a scandēdo id ē ascēdēdo vocat'. hērent enī parietib'. *Scale* āt dicit'. quē aut vne sūt aut plures. q: numeri tm pluralis ē nomē. ut litterē quē epistolā significāt.

De lignarijs Cap. xix.

Lignari' generalit' ligni opifex appellat'. *Carpentari'* speciale nomē est. *Carpentari'* enī solū facit. sicut *nauculari'*. q: tm nauiū est fabricator: et artifer. *Sarcitecto:* dictus q: ex multis hincinde cōiunctis tabulis vnū recti faciat co: p'. Idē et *signari'* q: rectoria lignis inducit. *Lignū* vocat' grēca etymologia. q: incensū in lumen conuertit' et in flāmā. Unde et *lycbiniū* dicit' q: lumē det. *Materia* inde dicit' oē lignum q: ex ea aliqd efficiat'. uel si ad ianuam referas uel ad statuā. materia erit. Ad aliqd enī semp materia accipiēda ē. sicut elemēta materiā rerū esse dicimus. q: inde ea quē sūt facta videm'. et materia q: si mater dicta. *Trabes* vocat' q: in transuerso positę vtrosq: parietes contineāt. Aliud aut sūt *igna*. aliud *trabes*. *Iigna* enī iuncta trabē faciūt. *Trabes* āt sūt. cū sūt *dolatē*. *Tolus* p'prie ē veluti scutū breue. qd i medio recto ē. in q: trabes coeūt. *Luplę* vocat'. q: copulēt in se luctātes. *Luctātes* dicunt' q: erecti inuicē se teneant more luctantiū. *Agrantes*. *R.* *Asseres* ab asse dicti. quia soli ponunt neq: cōiuncti. *Scindulę* eo q: scindant'. id ē diuidāt. *Epigri* et *clauī* sūt quib' lignū ligno adheret. *Clauī* āt dicti quasi *chalybi*. q: ex *chalybe* fiūt id ē ferro. *Chalybs* enī ferrū ē. *Tabulę* a veteribus *tagulę* vocabant'. a tegēdo scilicet. vnde et *regulę*. *Cōmissura* dicit' tabulaz cōiunctio. *Seccio* aut dicta a sequēdo ea quē ceperit. *Nā* secare sectari et sequi est. *Serre* aut nomen de sono factū est. id est a stridore. *Serre* circiniq: vsū per dices quidā adolescēs inuenit. quē puerū *dēdalus* frater matris suę. studijs pdocendū acceperat. Cui' pueri tantū ingeniū fēf. ut dū materię diuidendę compendiū quēreret. spinā piscis imitat' de ferro laminā exasperans dentiū mor: dactate armauit. quā ferrā artifices nūcupāt. *Pro* cui' artis inuentione *dēdalus* magister ei' inuidiē liuore p: motus p: cipit' puerū ex arce deiecit. Delinc exulat' creatam abūt ibiq: aliquādiu fuit ut fabulę ferunt. ex creta pennis volauit et in ciliciā venit. *Circinus* dictus q: vergēdo efficiat' circulū. Huius modus duplicata linea fit. quę simplex p latitudinē extensa fuerat. *Punctus* aut in medio circini centrū a grēcis dicit'. in cui' medio cuncta conuergūt. *Securis* vocat'. eo q: ea arbores succidant'. q: si *sucuris*. *Frē* securis quasi *semicuris*. Ex vna enī parte acuta est. ex altera fossoria. *Hec* apud veteres *penna* vocabat'. vtrāq: aut habens aciē *bipennis*. *Nā* *bipennis* dicit'. q: ex vtrāq: pte habeat acutā aciē

quasi duas pennas. *Pennū* aut antiqui acutū dicebant. vnde et *auiū* *pennę* q: acute. Et ecce nomē qd reseruauit antiquitatē. q: veteres dicebāt *pennas*. nō *pinnas*. *Hec* et *dolabra*. q: habeat duo labra. nā *securis* simplex est. *Dextralis*. *dexterę* habilis. *Ascia* ab *astulis* dicta. quas a ligno erimit cuius diminutiuum est *asciola*. Est autem manu: breui ex aduersa parte referens uel simplicē malleum aut cauatū uel bico: ne *rastrum*. *Scalpus* dicit' q: *scalpturis* et *foraminib'* sit apertus q: si *scalphorus*. cui' diminutiuū *scalpellus*. *Terebra* vocata a verme ligni qui vocat' *terebra*. quē grēci *teredonā* vocant. Hinc *terebra* dicta q: ut vermis terendo forat. quasi *terephora*. uel quasi *trāsforans*. *Taratrū* q: si *teratrū*. *Scophina* dicta q: hēdō *scophē* faciat. *Canteriū*. *Gallia*. *Guvia*.

De inuentione laneficij Cap. xx.

Incruā quandam gentiles multis ingenijs p: dicant. Hanc enī primā laneficij vsū monstrasse. hanc etiā telā ordisse. et colorasse *lanas* p: bēnt. *Oliuę* quoq: hanc dicūt inuentricē. et fabricę. multarūq: artium repertricē. Ideoq: illi vulgo opifices supplicant. Sed hoc poctice fingit'. Nō enī *minerua* istaz artium p: nceps est. s: q: sapientia in capite esse dicit' hoīs et *minerua* de capite *iouis* nata fingit'. hoc ē ingeniū. ideoq: sensus sapientis qui inuenit hęc oīa. i capite est. Ideo et *dea* artium *minerua* dicitur. q: nihil excellenti' est ingenio quo regunt' vniuersa.

De veste sacerdotali Cap. xxi.

Ero sunt in lege genera sacerdotaliū vestimētōz. *Podaris* ē tunica sacerdotalis linea. corpi astricta. et vsq: ad pedes descendēs. vnde et nūcupat'. *Podas* enī grēci pedes dicūt. *Hec* vulgo *camisia* vocat'. *Abaneth* cingulum sacerdotalē rotundū polymita arte ex cocco purpura *hiacynthoq:* contextū. ita ut flores atq: gēme in eo videant' esse distinctę. *Pilleū* ē ex byssō rotundū q: si *sphēra* media. caput tegēs sacerdotalē et in occipitio vitta constrictū. Hoc grēci et nostri *triarā* uel *galeā* vocant. *Machil* qd ē tunica talaris tota *hiacynthina* habēs ad pedes. lxxij. *tintinabula*. toridēq: intermixta ac dependentia punica mala. *Ephor* qd latine interpretat' superindumētū. Erat enī palliū suphumeralē ex quatuor coloribus et auro contextū habens in vtroq: humero lapides duos *smaragdinos* auro cōclusos in quib' sculpta erant noīa patriarchaz. *Logium* qd latine dicit' rationale. pann' duplex. auro et quattuor textus coloribus habēs magnitudinem palmi p quadrū. cui interti erant. xij. preciosissimi lapides. *Hic* pann' suphumerali cōtrapectus pōtificis annectebat'. *Petalū*. aurea lamina i fronte pōtificis. quę nomē dei illud ineffabile *tetragramaton* hebraicis lris habebat scriptū. *Batin*. siue *feminalia* id est brachę lineę vsq: ad gēua pertingētes. quibus *verecunda* sacerdotis velabāt'. *Bar* enim hebraicē linum dicitur.

De noibus vestium ceterarū Cap. xxii.
 Quersitas vestimentorum tegmen. regu-
 men. indumentū. vestimentum et reliqua
 Tegmen dictū eo q̄ regat mēbra. sic re-
 gumē. recta quē regūt corpa. Indumentū q̄ intus
 ad corpus induit. q̄si intumentū. Amicū. Vesti-
 mētū nō ē qd̄ vsq̄ ad vestigiū. prendit. q̄si vesti-
 gimentū. ut ē tunica talaris. S; et hęc cōsuetudo
 sermones auctoz pfundit. Discernit aut̄ vestit̄ a
 cultu. qm̄ lauti intelligit̄ cult̄. Itē cult̄ ab habi-
 tu. nā habit̄ ad naturā p̄tinet. cultus ad hoies.
 Plerq̄ aut̄ vestitū aut a tpe quē marimeī vsū sūt
 appellāt. aut a locis vbi uel primū cōfectē uel ma-
 rime vendicāt. aut a genere coloris. aut a noie re-
 perroz. Vestis antiq̄ssima hoīz fuit p̄comatū.
 id ē succinctoriū. q̄ t̄m genitalia contegunt. Hoc
 primū p̄m̄ mortales e folijs arboz sibi fecerunt.
 qm̄ p̄p̄uaricationē erubescētes pudēda velabāt.
 Qui vsū quedā barbarē gētes dū sint nudē vsq̄
 hodie tenēt. Hęc et campestria nūcupant. p̄ eo q̄
 eis dē iuuenes q̄ nudi exercent̄ in campo pudenda
 opiunt. Tunica vestis antiq̄ssima appellata q̄ in
 motu incedētis sonū facit. Tonus enī son̄ ē. Pri-
 mū aut̄ fuere pellicez tunice. quib̄ post offensam et
 deiectionē de paradiso adam et eua iduti sūt. Ta-
 laris tunica dicta eo q̄ ad talos vsq̄ descendat et
 ad pedes defluat. sic pectoralis quē apud antiq̄s
 breuis erat ut t̄m pect̄ opiret. licz nūc pfusior sit.
 Manicleata tunica. id ē manicata. eo q̄ habeat
 manicas. quā chirodytā grēci vocāt. Dalmatica
 vestis primū in dalmatia. puintia grēcie recta est
 Tunica sacerdotalis cādida cū clauis ex purpura
 Russata quā grēci phēniceā vocāt. nos coccineā
 repta est a lacedemonijs ad celandū coloris simi-
 litudinē. sanguinē quotiēs q̄s in acie vulneraret̄
 ne contēplanti aduersario anim̄ aufereret. Hac
 sub cōsulib̄ romani vsi sūt milites. vnde etiā rus-
 sati vocabant̄. Solebāt enī pridie q̄ dimicandū
 esset an̄ p̄ncipia proponi. q̄si admonitio et indicatiū
 futurę pugne. Laculata vestis ē. quē lac̄ q̄dratos
 quosdā cū pictura habet itextos. aut additos acu
 Diacynthina vestis est aereo colore resplendēs.
 Molocinia quē malua; stamine cōficīt. quā alij
 melocinā. alij maluellā vocāt. Bombycina ē quē
 a bombyce vermiculo. q̄ longissima ex se fila ge-
 nerat. quoz textura bombycinū dicit̄. pficītq̄ in
 insula coo. Apocalama. Serica a serico dicta. uel
 q̄ eam serēs p̄m̄ miserunt. Oloserica tota serica.
 Olo enī totū. Tramoserica stamine lineo. trama
 ex serico. Oloporphyrā tota ex purpura. Byssi-
 na candida cōfecta ex q̄dā genere lini grossioris.
 Sūt et qui gen̄ quocdā lini byssiū esse existimēt.
 Sabina tramam a sibi lana habens. Caprina.
 Aena q̄ sit colore nigro. Grēci enim melan ni-
 grum vocant. Masticina q̄ colorem mastice ha-
 beat. Linea quē ex solo lino fit. Linoftema ve-
 stis ē ex lana linoq̄ contexta. Et dicta linoftema
 q̄ i stamine linū. in trama lanā habet. Recta di-
 cit̄ vestis. quā sursum versū stātesq̄ textūt. Segmē-

tata. conis quibusdā et q̄si p̄cisamentis ornata.
 Nā et particulas cuiusq̄ materie abscisas p̄se-
 gmina vocāt. Leuidensis q̄ raro filo sit leuiterq̄
 densata. Dauitensis. contraria leuidensi. dicta q̄
 grauit̄ pressa atq̄ calcata sit. Citrosa q̄si cōcrispa
 ad similitudinē citri. Neui. Pulchrāq̄ ex auro
 vestēq̄ citrosam. Uelenēsis tunica ē quē affert̄ ex
 isulis. Erotica vestis ē pegrina de foris veniēs.
 ut in hispania a grēcis. Polymita multi coloris
 polyimit̄ enī text̄ multoz color̄ ē. Acupicta vestē
 acu textilis uel acu ornata. Eadē et phrygia. Hui
 enī artis piti phrygiones dicūt. siue q̄ i phrygia
 inuēta ē. Un et artifices q̄ id faciūt phrygiones
 dicunt̄. Virgilius: Phrygiāq̄ chlamyde. Tri-
 licis a trib̄ licis. q̄ ē simplex et bipler. Kalla quē
 vulgo rasilis dicit̄. Interpolā vestis illa vocatur.
 quē dū sit vetus ad nouā speciē recurrat. Panuria
 nūcupata q̄ sit diuersis pannis obsita. Colobiū
 dictū q̄ longū est et sine manicis. Antiq̄ enī ma-
 gis hoc utebant̄. Libitonariū ē colobiū sine ma-
 nicis. quale monachi egyptij vtūt̄. Lumbare vo-
 cat̄ q̄ lumbis religet̄. uel q̄ lumbis hēreat. Hoc
 i egypto et in syria nō t̄m femine s; et viri vtunt̄.
 Un et hieremias trans euphraten tulit lumbare
 suū. ibiq̄ illud in foramine petre abscondit. et po-
 stea scissum reperit. Hoc a quibusdā et renale di-
 cit̄. q̄ renib̄ alligat̄. Linus est vestis. quē ab um-
 bilico vsq̄ ad pedes pducit̄. Hęc aut̄ vestis habet
 in extremo sui purpurā limā. id est flexuosam. in-
 de et nomen accepit. Nā limū obliquū dicimus.
 Licinū vocatū. q̄ textura ei ligata sit in totū. q̄si
 diceret liginū. c. p. g. littera cōmutata. Armelausa
 vulgo vocata q̄ ante et retro diuisa atq̄ apta est.
 in armos t̄m clausa. q̄si armiclausā. c. lra. ablata.
 Camifias vocam̄. q̄ in his dormimus in camis
 id est i stratis nostris. Femoralia appellata. eo q̄
 femora regant. Ipsa et brachē q̄ sint breues. et ve-
 recūda corpis his velenē. Tubucos vocatos di-
 cūt. q̄ tibias brachasq̄ regant. Tubraci q̄ a bra-
 chis ad tibias vsq̄ pueniant.

De vestibus quatuor dam gentiū Cap. xxiii.
Quibusdā aut̄ nationib̄ sua cuiq̄ pp̄ia ve-
 stis ē. ut parthis sarabare. gallis linne.
 germanis rhenones. hispanis stringes.
 sardis mastruce. Sarabare sunt fluxa ac sinuosa
 vestimēta. De quib̄ legit̄ in danielē: Et sarabare
 eoz nō sūt imutatz. Et Publi: Ut qd̄ ḡ in ven-
 tre tuo parthi sarabara suspēderūt. Apud quos-
 dam aut̄ sarabara quedā capitū regmina nūcu-
 pant̄. qualia videm̄ in capite magoz picta. Lin-
 ne saga quadra et mollia sūt. De qb̄ plaut̄. Lin-
 na coop̄ta ē rextina gallia. Rhenones sūt vela-
 mina humeroz et pectoris. vsq̄ vmbilicū. atq̄ in
 totis villis adeo hispida. ut imbres respuant. q̄s
 vulgo reptos vocāt. eo q̄ longitudo villoz quasi
 reptat. De quib̄ Salustius: Germani intectum
 rhenonib̄ corp̄ regūt. Dicti aut̄ rhenones a rhen-
 germanię flumine. vbi his frequēt̄ vtunt̄. Ma-
 struca vestis germanica ex pelliculis feraz. De q̄

Licero p scauro. Quē purpura regalis nō cōmo-
uit cū sardoꝝ mastruca mutauit. Mastruca autē
dicta q̄si monstruosa. eo q̄ qui ea induunt quasi
in ferarū habitū transformant. Dinoscunt et gen-
tes ita habitu. sic et lingua discordes. Persę bra-
chia et crura liniamētis. caput tiara regunt. omi-
nēt apicib⁹ fastigiatis alani. horrēt et malis tecti-
cū latrantib⁹ linguis scoti. sagati sunt alainani.
linteati indi. gēmati p̄se. sericari seres. pharetra-
ti armeni. Nonnullę etiā gētes nō solū in vestib⁹
h̄ et i corpore aliq̄ sibi p̄pria q̄si insignia vendicāt. ut
videm⁹ cirros germanoꝝ. um. granos et cinnabar
gorthoꝝ. stigmata britonū. Circūcidūt q̄ iudei
p̄putia. prundūt arabes aures. flauēt capitibus
intextis gete. nitēt albanī albētib⁹ crinib⁹. mau-
ros habet terra noꝝ corpoꝝ. gallos cādidā cutis.
sine equis inerres erant alani. nec abest gens pi-
croꝝ. nomē a corpore. qd̄ minū opifex acus pun-
ctis et exp̄ssos natiui graminis sucos includit. ut
bas ad sui specimen cicatrices ferat. pictis artu-
bus maculosa nobilitas. Habet et sexus institutā
speciē habit⁹. ut in viris tonsi capilli. i mulierib⁹
redūdātia criniū. qd̄ maxime virginib⁹ insigne ē.
quarū et ornat⁹ ipse p̄prie sic ē. ut cōcumulat⁹ i ver-
ticē ipsam capitis sui arcē ambitu criniū cōregat

De pallijs viroꝝ. xxiiii.

Palliū ē in q̄ ministrantiū scapulę conte-
gunt. ut dū ministrant expediti discor-
rāt. Plaut⁹: Si qd̄ factur⁹ es appende in
humeris palliū. et pergat quātū valet tuoꝝ pedū
pnicitas. Dictū autē palliū a pellib⁹. q̄ p̄us supin-
dumēta pellicea veteres induebāt. q̄si pellea. siue
a palla p̄derivationē. Chlamys ē quę ex vna pte
induit neq̄ cōsui. h̄ fibula infrenat. Hinc et grę-
ce nomē accepit. Toga dicta q̄ velamēto sui cor-
pus regat atq̄ operiat. Est autē palliū purū for-
ma rotūda et fusioꝝ et q̄si iundāte sinu. et sub de-
xtero veniēs. supra humeꝝ sinistrū ponit. cui⁹ si
militudinē in operimentis simulacroꝝ uel pictu-
rarū aspiciunt. easq̄ statuas togatas vocant. To-
ga autē romani in pace vtebāt. belli autē tpe palu-
damētis. Mensura togę iuste. si sex vlnas habe-
at. Toga autē palmata dicebat. quā merebant hī
qui reportabāt de hostib⁹ palmas. Ipsa vocabat⁹
et toga picta. eo q̄ victorias cum palmis intertas
haberet. Toga cādidā eadēq̄ cretata. in q̄ cādi-
dati. id ē magistratuū potētes ambiebāt. addita
creta quo candidioꝝ insignioꝝq̄ cēt. Licero i ora-
tione quā habuit cōtra cōpetitoꝝ. i toga cādidā
scripsit. Cinct⁹ gabin⁹ ē. cū ita imponit toga. ut
togę lacinia. quę post sec⁹ reñcit. attrahit ad pecc⁹
ita ut ex utroq̄ latere ex humeris picture pēdeāt
ut sacerdotes gentiliū faciebāt. aut cingebāt p̄e-
toꝝes. Trabea erat togę species ex purpura et coc-
co q̄ opti romanoꝝ reges initio p̄cedebāt. Hanc
primū romul⁹ adinuenisse phibet ad discretionē
regū habitus. Trabea autē dicta q̄ i maiōꝝ glia
hoiēm trāsueheret. h̄ ē vltra. et i postēꝝ amplioꝝ
ori dignitate bonoꝝis beatū faceret. Paludamē-

tū erat insigne palliū impatoꝝ cocco purpuraq̄
et auro distinctū. De q̄ Salustius: Togā inquit
paludamento mutauit. Erat enī palliū bellicū.
dictū ut quibsdā videt q̄ eo indutus palā faceret
impatoꝝ bellū futurū. Circūtextū ē qd̄ gręce cy-
clas dicit. De q̄ Virgili⁹: Et circūtextū croceo ve-
lamen achanto. Circūtextum autē dictū. q̄ ē ro-
tundū palliū. Diplois gręcū nomē. ab eo q̄ sit du-
plex amict⁹. Horati⁹: Contra quē duplici panno
patiētia velat. Est autē vestis militaris. cui⁹ vsus
gallicis primū expeditionib⁹ cepit et p̄da hostili.
De q̄ ē vox illa senatui. Togis depositis quirites
ad saga cōuersi fuerūt. Sagū autē gallicū nomen
est. Dictū autē sagū quadrū eo q̄ apud eos primū
q̄drat⁹ uel q̄druplex esset. Penula est palliū cum
fimbrijs lōgis. Lacerna palliū fimbriatū q̄ olim
soli milites vtebant. vnde et in distinguenda ca-
strensi urbanaq̄ turba hos togatos. illos lacer-
natos vocabant. Inde autē lacernę. q̄si amputat⁹
capitib⁹ fimbriarū. neq̄ ita laxis ut sūt penularū
Quantum hispani vocāt q̄ man⁹ tergat t̄m. Est
enī breue amictū. Prętexta puerile palliū ē. q̄ vsq̄
ad. xvi. annos pueri nobiles sub disciplinę cultu
vtebant. vñ et p̄textati pueri appellati sūt. Dicta
autē p̄textata. q̄ p̄textebat ei latio: purpura. La-
sula ē vestis cucullata. dicta p̄ diminutionē a casa
q̄ totū hoīem regat. q̄si minoꝝ casa. Unde et cu-
culla q̄si minoꝝ cella. sic et gręci. Planetas dictas
volūt. q̄ oris errantib⁹ euagant. Un et stelle pla-
netę. id ē vage. eo q̄ vage suo errore motuq̄ dis-
currunt. Birr⁹ a gręco vocabulū trahit. illi enim
birrū bibrū dicūt. Melotes quę etiā pera vocat⁹
pellis est caprina. a collo pendens p̄cincta vsq̄
ad lūbos. Est enī habit⁹ p̄prie necessari⁹ ad op̄is
exercitiū. Fiebat autē prius ut quidā estimant. de
pelliculis melonum. vnde et melotes vocat⁹ sunt.
Fimbrię vocat⁹ ora vestimētoꝝ. h̄ ē fines. ex grę-
co vocabulū trahūt. Gręci enī t̄minū ὀπὸν vocāt

De pallijs feminaz. Cap. xxv.

Regillū ē p̄claurū reginaꝝ amiculū. vn-
de et appellatū. Dep̄lū matronale palliū.
ex purpura signatum. cui⁹ fimbrię aureis
staminis sumitate resplendent. Palla ē quadrū
pallium muliebris vestis deductum vsq̄ ad ve-
stigia. affixis in ordinē gemmis. Et palla dicta
ἀπὸ τοῦ πᾶλλειν. id est a mobilitate quę est
circa finē huiusmodi indumenti. siue q̄ rugis vi-
bratib⁹ sinuata crispet. Stola matronale operi-
mentū. q̄ coopto capite et scapula a dextro latere
in leuū humeꝝ mitrit. Stola autē gręce vocata q̄
supinittat. Eadē et riciniū latino noīe appellatū.
eo q̄ dimidia ei⁹ pars retro eicitur. qd̄ vulgo ma-
uortē dicūt. Vocatam autē dicūt mauortē quasi
martē. Signū enim maritalis dignitatis et pote-
statis in eo ē. Caput enī mulieris vir ē. inde et su-
percaput mulieris est. Amiculum est meretricū
pallium lineū. Hoc apud veteres matronę ad-
ulterio deprehensę inducebantur. ut in tali ami-
culo poti⁹ q̄ in stola polluerēt pudicitia. Erat enī

hoc apud veteres signū meretriciē vestis. nunc in hispania honestatis. Theristrū pallium muliebze dictū. q̄ in theri. id ē in c̄stu ⁊ caumate corpa mulierū. p̄regat. quo vsq; hodie arabiz ⁊ mesopota- micē mulieres velant. quib; in c̄stu tutissimō regūt vmbzaculo. de quo in Isaia legīt: Anaboladiū amictoriū lineū feminarū quo humeri operiunt. qđ gr̄ci ⁊ latini syndonē vocant.

De stratu ⁊ reliquis vestibus que in vsu habent. Cap. xxvi.

Stragulū vestis ē discolor. qđ manu ar- tificis diuersa varietate distinguitur. Di- ctū autē q̄ in stratu ⁊ in amictu aptū sit. De quo Salomon: Stragulatā vestē fecit sibi. Ludices a ludis. id est theatris vocatas quidam existimāt. Lū enī egrediebant de ludi prostibulo iuuenes horū velamento tegebant caput ⁊ faciē. quia solebant erubescere qui lupanar introissent. Fulcra sunt ornamenta lectorum dicta q̄ in his fulcimur. id est sustinemur. uel q̄ thoros fulciāt. siue caput. que reclinatoria vulgus appellat. Cer- vicalia autem eo q̄ ponant sub ceruice uel cubi- to. Puluillus dictus a puluinarī qui ē diuitū le- ctus. Culcitre vocatē q̄ calcenē. id ē farciant plu- ma siue tomento quo molliores calidioresq; sint. Tapeta dicta q̄ pedib; priuū sternerent. q̄si ta- pedia. Tapeta autē aut simpla sūt. aut āphitapa. Simpla tapeta ex vna parte villosa. quasi sim- pla. Amphitapa. ex vtraq; parte villosa tapeta. Lucilius. Atq; amphitapa villis ingentibus molles. Mantelia nunc pro operiendis mensis sūt. que ut nomē ipsū indicat olim tergendis ma- nibus p̄beebantur. siue mandelia a mandendo. Mape cōuinij ⁊ epularū appositarum sūt quasi manupē. atq; ob id nominatē. cuius diminutiū mappella ē. Lotalia. longē p̄peruq; mappē a to- ro dictē. Sabanū gr̄cū nomē est. Facitergiū ⁊ manutergiū a tergendō faciē uel manus vocata. Vela dicta. q̄ obiectu suo interiora domorū ve- lent. Aulea. vela picta ⁊ grandia. que ideo aulea dicta sūt. q̄ primū i aula attali regis asie. cui suc- cessit populus roman; inuēta sūt. Cortinē sūt au- lea. id est vela de pellib;. qualia in exodo legunt. a quib; tabernaculū extrinsecus tegebat. Dictē autē cortinē a corijs. eo q̄ pus ex pellib; fuissent factē. Unde ⁊ i eodē tabernaculo legis iubet cortinas fieri ex pellib; arietū rubris. ⁊ ex pellib; biacyn- thinis. Cilicia arabes nuncupant velamenta pi- lis caprarū contexta. ex quib; sibi tentoria faciūt.

De lanis Cap. xxvii.

Lana a laniendo. id est a vellendo dicta. Hinc ⁊ vell; dictū q̄ prius lanē vellerēt. nō tonderent. Linū ex terra specie nitēti oritur deslexiq; nomē ei; ex gr̄co. Nā linū gr̄ci linarin dicunt. siue q̄ sit molle ⁊ lene. Strappa nō canabi ē siue lim. Hec s̄m antiquā orthographiā stappa dicūt. q̄ ex ea rimē nauū stipentur. Unde ⁊ stipatores dicunt qui in vallib; eam componunt

Tomētū appellatū. q̄ aut in filo aut i telis tume- at. nec subtilitatē habeat. Canabum a similitudine canne vocatū. siue a gr̄ca etymologia. Nam illi canabū canabin vocāt. Bissū gen; ē quoddā lini nimis candidi ⁊ mollissimi. qđ gr̄ci papatē vo- cāt. Fibrinū lana ē aialiū q̄s fibros vocāt. ipsos ⁊ castores existimant. quos dū venatores sequūt. ipsi sibi testiculos adiungunt. Aranea vocata eo q̄ aeris infusione in frondib; nutria. Sericū dictū q̄ id seres primi miserūt. Vermiculi enī ibi nasci phibent. a quib; hęc circū arbores fila ducuntur. Uermes autē ipsi gr̄ce bōbices noiant. Placiū est stappa ⁊ q̄si crassedo serici. ⁊ ē gr̄cū nomen.

De coloribus vestium Cap. xxviii.

Incrura vocata. q̄ tingitur ⁊ in aliā su- catā speciē nitore gratia colorat. Loccū gr̄ci. nos rubrū uel vermiculū dicimus. Est enī vermiculus ex filuestrib; frondib;. Con- chyliū dictū. eo q̄ ex conculis marinis colo- eius colligitur. Idē ⁊ ostrū vocat. Ostrū qđ p colore purpure tēperat. plurimis qđē in locis. s̄ optimū in insula cyp̄o gignit. siue i his quas pprie solis cursus illuminat. Lōchyliā at sūt maris. que cir- cūcisa ferro lachrymas purpurei coloris emittūt. His collectis colo- purpure tēperat. Et ostrū exinde appellatū dicūt. q̄ ex teste humore elicitur. Purpura apud latinos a puritate lucis vocatur. Apud gr̄cos aut purphrya dicūt cū aspiratiōe. apud nos purpura sine aspiratione. Ferrugo est colo- purpure subnigrē que fit i hispania. ut fer- rugine claro biberā. Dicta at ferrugo q̄ ois pur- pura p̄ma tinctura eiusmodi coloris existat. Blau- cus colo- ē ferrugine subniger. Elbidū ab elbo colore vocatū. Elbū est enī medi; colo- inter nigr ⁊ album. ab albo deriuatum. Luteus colo- rubi- cūdus qđ ē croceus. Nā croc; lutei coloris est. ut croceo mutata vellera luto. Menum q̄ sit colore nigro. B̄cci enī melan nigrū dicunt. Masticinū q̄ colore mastice habeat. Blatteū Blauū. Me- stitiū. Ostitiū. q̄ ex vsto ē. Fit enim ex depēdēti fuligine rectoz egesta assiduis ignibus. Unde ⁊ colo- eiusdem tincturę flammeus est.

De instrumentis vestium Cap. xxix.

Ela p longitudine staminū dicta. cuius deriuatiū est telaria. Insubuli dicti. q̄ infra ⁊ supra sūt. uel q̄ insubulāt. Radij dicti. q̄ radendo fiūt. Decrines q̄ p̄ra fila red- dāt ⁊ imprimāt. Colū q̄ sit i lōgitudine ⁊ rotun- ditate quasicolūna. Fusum q̄ p cū fundat qđ ne- tum est. Alibrum q̄ in eo librantur fila. id est sol- uantur. Calatbū. leue gestamen ex ligno uel can- na aut ex iunco factum. in qua uel pensa ponitur uel legūt flores. Cala enī gr̄ce ligū ē. a q̄ deriua- tū ē calatbū. Nā latine quassillū dicūt. Cicero in philippicis. Aut hō inter quassilla pendat aurū. Pensum mulierū a pendendo dictum. Un pensa ⁊ impensa. Merum fila dicta. uel q̄ ex pilis ani- malū sūt. uel q̄ laneficiū filis tenuib; constat. in

modū piloz. id ē q̄si filoz. **M**atara q̄si metara a circuitu scilicet filoz. Nam meta circuit? dicit. uel q̄ trāfferat. Subellū. corrupte a globo dictū per diminutionē. quasi globellū. Panulic uel panu/ cle q̄ ex eis panni texant. Ipse enī discurrūt p te/ lam. Stramen dictū q̄ rectū stat. Trama q̄ via recta transmittat p relam. Est enī filiū inter sta/ men currens. Licia sunt quib? stamina ligant. q̄si ligia. **O**dire est texere.

De ornamentis Cap. xxx.

HActen? de veste. dehinc ad ceterū cultum veniamus. **O**namēta dicta eo q̄ eorum cultu ora vultusq̄ decorēt. **P**rimū orna/ mentū corona insigne victoriē. siue regū honoris signum. **Q**uē ideo in capite regū ponit. ad signi/ ficando circūfusus in orbe p̄pos. quib? accinct? quasi caput suū coronat. **H**ec a lucilio corolla. ab homero stephane dicta ē. **H**uius p̄ncipiū a libe/ ro quodā gentiles existimāt. q̄ is in potādo mo/ ra vino capita vincire fasciis instituerit. idcirco olim linci ac lanci generis coronas fuisse. sic erat i sacerdotib? gētiliū. **N**omē coronē hac ex causa vocatū eo q̄ i initio circū aras curreret. atq̄ ad imaginē circuit? uel chori. et formatā et noiātā co/ ronam. **I**mpatores romani et reges quidā gētiū auris coronis vtunt. **P**erse tiaras gerūt. h reges rectas. satrape incuruas. **R**eperta autem tiara a semiramide assyrioz regina. **O**d gen? ornamētū exinde vsq̄ hodie gens ipsa retinet. **A**rthenienses enim cycladas aureas gerebāt. partim in vertice. nonnulli in fronte. **N**on enī eadem sūt insignia oīus regnoz. **S**entiliū vates infula apice pilleo siue gallerio vrebant. **I**nfula ē fasciola sacerdotā/ lis capitis alba in modū diadematis a qua vitte ab vtraq̄ parte dependent. quē infulam vinciūt. vnde et vitte dicte sūt q̄ vinciunt. **I**nfula autem plerūq̄ lata erat. plerūq̄ tortilis ex albo et cocco. **A**per ē pilleū subtile. quo sacerdotes gētiles vrebantur. appellat? ab apiendo. id ē alligando. **N**ā virgula quē i pilleo erat cōnectebat filo. qd fiebat ex lana hostie. **B**aleriū pilleū ex pelle cese hostie factū. **P**illeū aut dictū a pelle hostie vnde fiebat. **L**ydarim et ipsum sacerdotum erat. qd a plerisq̄ mitra vocatur. **O**namēta capitis feminaz. dia/ dema. nimbū. capitulū. et mitra. **D**iadema ē orna/ mentū capitis matronaz ex auro et gemmis con/ textū. qd i se circūactis extremitatib? retro astrin/ gitur. et erinde dictū grēce q̄ p̄cliget. **N**imbus est fasciola trāsuersa ex auro assuta in linteo qd ē in fronte feminaz. **P**lant? **Q**uo magis cā aspi/ rio. tam magis nimbata ē. **N**ā et lumen qd circa angeloz capita pingit nimb? vocatur. licet et nim/ bus sit densitas nubis. **C**apitulū ē qd vulgo capi/ tularē dicunt. **I**dem et cappa. uel q̄ duos apices ut cappa littera habeat. uel q̄ capitis ornamētū ē. **M**itra ē pilleū phrygiū caput. p̄gens. quale ē ornamētū capitis deuotarū. **S**ed pilleū virozū est. mitre aut feminarū. **R**edimicula aut sūt qui/

bus mitre alligant. **P**illeū at ut p̄dixim? a pelle erat. **N**ā mitra ex lana ē. **R**igula ē mitra virgi/ nalis capitis. **V**itte at sūt quē crinib? innectūtur quib? fluentes religāt capilli. et vitte dicte q̄ vin/ ciāt. **T**enia aut ē vittarū extremitas dependens diuersoz colorū. **I**te vitta est qua corona vinci/ tenia et extrema pars vitte qua depēdet coronē. **R**eticulū ē qd colligit comas. dictū ab eo q̄ reti/ net crines ne effundāt. **D**iscriminalia capitis mu/ lierum sūt. vocata ex eo q̄ caput auro discernant. **N**ā discriminare diuidere dicit. **A**ncie sūt cin/ cinni dependentes. ipe auriculas. grēco vocabulo ab auribus dicte. **A**cus sūt quibus in feminis or/ nandoz crinium compago retinet. ne latus flu/ ant et sparsi dissipent capilli. **I**naures ab aurium foraminib? nuncupatē. quibus preciosa grana la/ pidū dependent. **M**arū vsus i grēcia puellē vtraq̄ aure. pueri tū dextra gerebant. **T**orques sūt cir/ culi aurei a collo ad pectus vsq̄ depēdētes. **T**or/ ques aut et bullē a viris gerunt. a feminis et mo/ nilia et catella. **D**icte autem torques q̄ sint torce. et bullē q̄ sint similes rotunditate bullis. quē in aq̄ vento instantur. **M**onile. ornamētū ex gēmis ē qd solet ex feminaz pendere collo. dictū a mune/ re. **H**oc etiā et serpētū dicit. qd cōstat ex ampho/ rolis quibsdā auris gēmisq̄ variis in modum facturē serpētis. **M**onnuli hoc et segmēta. et lon/ gos habitus. licet et segmentatas vestes dicamus. ut ipsa segmētatis dormisset paruula cunis. **P**le/ rūq̄ aut et p monile oia ornamēta matronarū significant quicqd illis munere datur. **M**urena vulgo vocatur. qd scilicet auri metallo in virgulis lentescēte. quēdā ordinis flexuosi cathena cōtexit. i similitudinē murene serpētis. quē ad collū ornan/ dum aptat. **H**ec interdū auri atq̄ argenti textur virgulis. **U**nde et in cāticis dicit cāticoz. **M**u/ renulas aureas faciem? tibi vermiculatas argen/ to. **C**atellē sūt catenulē colli inuicē se cōprehēden/ tes in modū catenē. vnde et appellatē. **D**extras cō/ munes sunt viroz ac feminarū. q̄ vtriūsq̄ sexus dextrē sunt. ampla et ante manicam portāt. et pnt ibi iungi clauo vno. **A**rmillē aut pprie viroz sūt. collatē victoriē causa militib? ob armoz virtutē. **U**nde et quondā vulgo viriliē dicebant. **A**b in/ tellectu aut circuli armillē nomē discrepat. q̄ ipsa q̄ vbi ponitur ambiendo cōstringit. h armilla latius extēdit. circulus rotūd? sit. **F**ibulē sūt q̄b? pect? feminaz ornat. uel palliū tenet a viris i hu/ meris. seu cingulū i lūbis. **L**unulē sunt ornamēta mulierū in lunē similitudinē bullulē aureē depēden/ tes. **S**pecula dicuntur in q̄b? femine vultus suos intuent. **D**ictū aut speculum. uel q̄ ex splendore reddat. uel q̄ ibi femine intuentes considerēt spe/ cie sui vultus. et quicqd ornamēti deesse viderint adiiciāt. **P**eriscelides sūt ornamēta crurū mulierū siue armillē pedū. quibus gressus earū ornantur. **O**lfactoriola vascula sūt muliebria in quib? odo/ ramenta gestantur.

De anulis Cap. xxxi.

Primus promerbens fertur circuli ferreū
incluso lapide digito. circū dedisse. Qua
cōsuetudine hoīes vñ anulos habere ce-
perūt. Anuli aut p diminutionē dicti a circulis z
anis qui sūt circū brachia z circū crura. Tñ z si-
gna eoz p diminutionē sigilla. Nam signa ma-
iora sūt. sigilla vñ qñ minora signa. Anulos ho-
mines primū gestare ceperūt quarto a pollice di-
gito. q eo vena quedam ad cor vsqz ptingat. quā
notandā ornandāqz aliquo insigni veteres puta-
uerūt. Apud romanos anuli de publico dabant.
z non sine discrimine. Nam dignitate pceptis
viris gemmati dabant. ceteris solidi. Anulum au-
reū neqz seruus neqz libertinus gestabat i publi-
co. h anulo aureo liberi utebant. libertini argen-
teo. serui ferreo. Apud veteres vltra vnum anulū
vri infame habitum viro. Braccus in meuium.
Considerate quirites sinistra ei. en cuius aucto-
ritatē sequimini qui ppter muliez cupiditatem ut
mulier est ornatus. Crassus q apud parthos pe-
rūt in senectute duos habuit anulos. causam p-
ferēs quo pecunia ei imensa creuisset. Multi etiā
romanoz p grauitate anulū gestare in digito ab-
stinuerūt. Femine nō vsqz sūt anulis. nisi qñ vir-
gini spōsus miserat. neqz amplī qz binos anulos
aureos in digitis habere solebāt. At nūc p-
auro nullū feminis leue ē atqz inuene mēbrū. Inter
genera anulozū sunt. vngulus. samotraci. tyni.
Vngul⁹ ē gemmat⁹. vocatusqz. hoc noīe. qz sicut
vngula carni. ita gēma anuli auro accingit. Sa-
motracius aure⁹ ē quidē. h capitulo ferreo. a loco
ita vocat⁹. Lynius pur⁹ ē primū in bithynia fa-
bricatus. quā olim tynā vocabāt. Flacc⁹. Lugen-
te mea vita nec smaragdus berillusqz mihi flacce
nec nitentes per cādida margaritā quero. nec qñ
tynica lima poliuit anellos nec iaspīos lapillos.

De cingulis Cap. xxxii.

Cinctus ē lata cōna. z min⁹ lata semicin-
ctiū. z vtrisqz minima cingulū. Nam a
cincto p diminutionē cingulū nominat.
Cincto aut inuēnes in exercitatione cāpestri ve-
recūda velabant. vnde z cāpestris dicebat. Bal-
teus cingulū militare ē dict⁹. ppter q ex eo signa
dependent. ad demonstrandā legionis militaris
sumā. id est sex milium sexcentoz. ex quo numero
z ipsi cōsistūt. Unde z balteus dicit⁹ non tñ quo
cingit. h etiā a quo arma dependent. Cōna grēcū
ē. quā illi cōnariū. nos cingulū nūcupam⁹. Stro-
phiū est cingulū aureū. cum gemmis. De quo ait
cinna. Strophio lactantes cincta papillas. Et
prudētius. Nomē hoc gemine strophio illiga-
ta ē. Limus ē cinct⁹. quē publice habēt serui. Et
dictus limus. qz transuersas habet purpuras. id
est limas. Calculū cinguli genus a coacto loco di-
ctū. Fibula grēcū est. quā illi fiblin dicunt q li-
gat. Subfibulū subligaculum. Redimiculū ē qd
succinctozū sine brachile nūcupamus. qd descēdēs

p ceruicē z a laterib⁹ colli diuisū. vtrariqz alarum
sinū ambit atqz hincinde succingit ut cōstringēs
latitudinē vestiāt corp⁹. atqz coniūgēdo cōponat.
Hoc vulgo brachile qñ brachiale vocāt. qñ nūc
non brachioz h renū sit cingulū. Succinctozium
aut vocatū q ut dictū ē sub brachijs ductū. alarū
sinū ambit. atqz hincinde succingit. Fascia ē qua
tegīt pectus. z papillē cōprimunt. atqz crispante
cingulo angustī pectus artat. Et dicta fascia q i
modū fasciculi corp⁹ alliget. Hinc z fascide qd
vulnera colligāt. Vltra dicta q ea pectus vincit
instar vitis ligantis. Limbus quē nos ornaturā
dicim⁹. fasciola est quē ambit extremitatē vestī
aut ex filis aut ex auro cōtexta. assutaqz extrinse-
cus i extrema parte vestimēti ul chlamydis. De q
Virgili⁹ dicit: Sidonia picto chlamyde circū/
data limbo. De calciamentis Cap. xxxiii.

Sutores nūcupati sūt. qz insertis filo por-
toz setis suāt. id est cōsuāt. quasi setozes.
Caligari⁹ vñ non a callo pedū. h a calo
id ē ligno vocat⁹. sine q cōsui calciamēta non pnt.
qd grēci calopodion dicunt. Fiebāt autē prius ex
ex salice tñ. Hinc z calciamēta dicta qd i calo. id
est in ligno fiāt. uel qz calcent. Crepitas grēci an-
reptas vñ sūt. Est aut gen⁹ singulari forma. z idē
vtriqz apū pedī. uel dextro ul sinistro. Crepitas
āt. dictas q cū sono stringāt. siue a pedū crepitu
in ambulādo. Calceis reges utebantur. z cesares
forma eoz. Patricios calceos romul⁹ reppit qua-
tuor corrigiarum. assutaqz luna. His soli patricij
utebant. Luna aut i eis nō sideris formā. h notā
cērenarij numeri significabat. q iitio patricij se-
natores centū fuerint. Ocrez tibialia calciamēta
sūt dicta q crura tegāt. Coturni sūt qd calciabāt
tragedi. q i theatro dicturi erāt z alta intonatiqz
voce carmina cantaturi. Est eni calciamētū i mo-
dum crepidaz q herodes utebant. h tale ē ut i de-
xiro z leuo cōueniat pede. Barrea calciamentum
comedoz erat. sic tragedoz coturni. Quos qdā
etiā calones appellāt. eo q ex salice fierent. Nam
grēci ut dixim⁹ lignū calo vocabāt. Calares cal-
cei socci sūt. q inde noīari vidēt. q ea figura sint
ut cōtingāt talū. sicut subtalares q sub talo sunt.
qñ subcalares. Obstrigilli sūt q p plātas confuti
sūt. z ex supioze pte corrigia trahit ut cōstringāt.
vñ z noīant. Olas puto ab oso primum factas. z
qñ nūc ex alio genere. tñ nomē pristinū retinēt
Nulli similes sūt coturnoz. solo alto. superiore
aut parte cū ossis uel eneis malleolis. ad qñ lora
deligabāt. Dicti autē sūt a colore rubro. qualis ē
nulli piscis. Solez sūt quib⁹ tñ pedū plantē te-
gunt. dictē a solo pedū. Item solez materiales. ex
materia corio interta. Socci. cuius diminutiū
soccelli appellati inde q soccū habeant. in q pars
plantē inijciat. Caligule. calige uel a callo pedū
dictē. uel qz ligēt. Nā socci nō ligāt. h tñ intro-
mittūt. Cernui socci sūt sine solo lingulari. quos
nos foliatos vocam⁹. Clauari. qñ calluari eo q

minuē clauis. id ē acuris sola calcis vinciāt. *Perones* et *culponiē* rustica calciamēta sunt. *Baree* calciamēta mulierū sūt. *Corrigiē* a corijs vocant uel a colligatione. quasi colligiē.

Incipit liber vicesimus.
De mensis Cap. I.

Primus dedit

lus mēsas et sellas fecit. Coquinē apparatū apitius qdā prim⁹ composuit. qui in eo absūptis bonis morte voluntaria perijt et merito. qā

is qui gulę atq; edacitati seruit. et aiam et corpus interficit. Ab esu et comēsu mēse factū dicit vocabulū. Nullū enī aliū habet vsum. *Thor⁹* dicit a torris herbis quę accūbētū humeris supponūt. *Stipadiū* a stipitib⁹ dictū. qsi stipiadiū. sic enī prius ceptū ē. *Accubitū* a cibo vocatū. qsi accubitū epularū. *Cōuiuiū* apud grēcos a cōporatiōe συμποιον. apud nos vero a conuictu rectius appellatur. uel quia vitę collocutionē habet. *Itē* conuiuiū dicit a multitudinē cōuēscētū. *Nā* priuata mēsa victus ē. cōuiuiū nō ē. *Cōuiuiū* triplex est mod⁹. discūbendi edēdi et bibendi. Discūbendi ut. *thoris* iussi discūbere pēctis. Edendi et bibēdi ut. postq; pma quies epulis mēsq; remotę. *Cra*teras magnos statuūt et vina coronant.

De cōscis Cap. II.

Cibus dicit q; capit ore sicuti esca. q; eam os capit. *Uicit⁹* pprie vocat. q; vitā retinet. vnde et ad cibū vocare iutare dicit. *Alimonia* dicit eo q; ei⁹ supru corp⁹ alāt. *Hāc* iuuenes accipiūt ad incrementū. senes ad p̄seuerantiā. Neq; enī subsistere poterit caro nisi cōforret alimentis. *Alimentū* enī ē quo alimur. *Alimoniū* alendi cura. *Affluētia* nūcupata qsi rei nimium eruberantis effusio vltra q; satis ē. modusq; non est. *Opulētia* ab ope dicta ē. quā si discutias inuenies eā tenere modū. *Nam* quō opitulat quod nimū ē. cū incōmod⁹ sit sepe q; parū. *Epulę* ab opulētia rerū dicte. *Epulę* aut simplices in duo necessaria diuidūt. panē et vinū. et in duo supflua quę terra et mari v̄scendi causa erquirūt. *Dapes* aut regū sūt. epulę priuatoz. *Delitię* nūcupatę q; his delectēt hoies easq; suauiter appetant. *Pulmentū* vocat a pulte. siue enī sola pulvis. siue quid aliud ei⁹ p̄mixtiōe sumat. *pulmētū* pprie dicit. *Satietas* aut et saturitas sibi differūt. *Nā* satietas ex vno cibo dici pōt. p eo q; satis sit. *Saturitas* aut a saturo nomē accepit. qd ē vario alimentozū apparatu cōpositū. *Crapula* ē imoderata voracitas. qsi cruda epula. cui⁹ cruditate grauāt cor. et stomachus indigest⁹ efficit. *Immoderata* enī voracitas vitii ē. h̄ tantū id salutis ē. quātū sustentationi natureq; sufficiat. *Gastriculū* ē prim⁹ cib⁹ quo ieiuniū soluit vnde et nūcupatū. *Rigid⁹* et

Nos ipsi ieiunia iantriculis leuib⁹ soluim⁹. *Prandiu* ab apparatu edendi dictū. *Proprie* aut v̄terres prandiu vocabant omniū militū cibū an pugnā. vnde ē illud ducis alloquiū. *Prādeam⁹* tāq; ad inferos cenaturi. *Merēda* est cib⁹ q; declināte die sumit. qsi post meridiē edenda et primo cenę. *Un* et antecēnia a qbusdā vocant. *Itē* merēda. re. qsi meridiē edere. *Annona* tractū ē a tpe q; romani veteres ad cibos aduocabant. sic *martialis* Imperat excelsos frāgere nona thozos. qd. usq; hodie p̄se faciūt. *Lenā* vocari a cōmuniōe v̄scētū. *Lenon* q̄ppe grēci cōmune dicūt. *Unde* et coicantes q; coiter id ē parit cōueniant. *Apud* veteres enī solitū erat in ppatulo v̄sci et coiter epulari ne singularitas luxuriā gigneret. *Est* aut cena v̄spertin⁹ cib⁹. quā v̄spertinā antiqui dicebāt. *In* usu enī nō erant prandia. *Panis* dicit q; cū oī cibō apponat. uel q; oē aial cū appetat. *Pan* enī grēce omne dicit. *Libari⁹* ē q; ad cibū seruis dat. nec delicat⁹. *Fermentati⁹* fermentis cōfectus. *Açim⁹* non fermentat⁹. *Nā* açim⁹ ē sine fermēto sincer⁹. *Acricim⁹* leuit⁹ fermentat⁹. qsi acroaçini⁹. *Siliginē* panis a frumenti genere nūcupat. *Siligo* enī gen⁹ est tritici. *Rubid⁹* recoc⁹ et rubefactus. *Subcineriti⁹* cinere coc⁹ et reuersat⁹. *Ipse* est et focat⁹. *Libaniti⁹* i testa coc⁹. *Sfungia* panis aq; diutissime laxat. simlā modicā accipit. et fermentū modicū et habet humectatiōes plus q; oīs panis. vnde et sfungię nomen accepit. *Placētę* sūt quę sūt de farre. q; ali⁹ liba dicūt eo q; libeāt et placeāt. *Lagenū* est lat⁹ et tenuis panis q; primū in aq; postea i oleo frigit. *Dulcia* sūt genera pistorij opis a sapore dicta. *Melle* enī asperso sumūt. *Crustula* diminutiū est a crusta. panis oleo cōspersus. in medio cōcau⁹ et tor⁹. *Hęc* et torra panis. *Crusta* aut ē supficies panis. *Ip̄sa* ē et fragmēta. q; diuidūt ut fracta. *Simila* subtilissima est farina. *Amolū* flos farine tenuissim⁹ p̄se leuitate de mola egestū. vnde et appellatū qsi a mola. *Farina* et fursures a farre dicte. cui⁹ sūt purgamēta. *Dollen* gen⁹ est farine cādidissime. *Fermentū* a feruore nūcupatū. q; plus vna hora non potest cōtineri. *Crescendo* enī excedit. *Carnes* dicte. q; carē sūt. siue a creando. vnde et a grēcis creas vocant. *Crudū* q; sit cruentū. est enī cū sanguine cōctū. *Sed* et multi t̄pis aliquid coctū vocat. *Assū* q; ardeat. qsi arsu. *Elitū* eo q; i aq; sola decoquit. *Lira* enī aq; dicit. ab eo q; sit soluta. vnde et solutio libidinis lux⁹ et mēbra loco mota luxa dicūt. *Frizū* a sono dictū. qn ardet i oleo. *Salsū* qsi sale aspersū dēptis e medio syllabis trib⁹. *Raucidū* ex vitio nūcupatum q; raucos efficiat. *Succidia* carnes in vsū repositę a succidēdo dicte. *Lardus* dicit eo q; i domo reposit⁹ cōseruat. *Nā* antiqui domos lares dicebāt. *Larea* lard⁹ ē gallicę dictū. *Un* dicit. *Afram⁹* in rosa. *Sallū* saginatū. pingui pastum tarea. *Arungia* ab vnctione vocata. *Sebū* a sue dictū qsi suebū. qd plus pinguedinis

hoc animal habeat. Offa est ipse frustū dentū. cui⁹ diminutiū ofella facit. Unde et offarij coci. q: particulatim id ē offatim excoquūt. Nūc offa est latrantū. q: si in os canis iacitur. satiat⁹ illico compescit et silescit. Frustū vocatū q: capiat a frumine. Est enī frumē sūma pars gulę. Pulpa dicta. q: cū pulre olim cōmixta vefcebat. Unde et pulmentū et pulmentariū dicit. Pulpa autem est caro sine pinguedine. dicta q: palpitet. resilit enī sepe. Hāc pleriq: viscū vocāt. eo q: glutinosa sit. Lucanice dictę q: prius in lucania factę sūt. Farcimen caro concisat minuta. dictū q: eo intestinū farciat. hoc est impleat cū alijs rez cōmixtione. Minutal vocatū q: fiat de piscib⁹ et isicijs oleribusq: minutatim concisis. Afratū q: latine spumeū vocat. Afro enī gręce spuma dicit. Marisilia. i. mortario ex pisce fiūt. vnde et noiata. Iso. cē piscē quēdā dicit. ex quo primū isicia facta sūt. et quīs ex alio genere pisciū fiant. initū tñ piscis vocabulū dedit. Galatice a colore lacteo nōiatę. Gręci enī gala lac dicūt. Sphēras a rotunditate gręco vocabulo appellatas. quicqd enī in rotūdū format sphaera a gręcis dicit. Jus. coquine magistri a iure nūcupauerūt. q: ea ē lex condimēti eius. Hanc gręci cemam vocāt. Casus vocatur q: careat sero. q: si careū. Nā serum ei omne deducit. ut ponderib⁹ arguat. Colostrū lac nouū. q: neutri generis ē. Lac a gręco sermone derivatū ē p candore. Gręci enī albū gleucon dicūt. Lac hō et sanguis q: nutrit et q: nutrit. Nā lacte nutrimur. viuim⁹ sanguine. Quactū quasi coactū. et q: si coagulatū. Accepta enim secum alia specie coagulat. Mel gręce appellatōis ē. q: ab apib⁹ nomē habere. pbat. Nam apis gręce mellese dicit. Antea aut mella de roze erant. inueniebanturq: i arundinū folijs. vnde et Virgili⁹: Hacten⁹ aerij mellis celestia dona. Siquidē bucusq: in india et arabia colligatū repit. ramis inherēs i similitudine salis. Omne aut mel dulce dicit. Gardū amarū ē absinthij causa. cui⁹ copia ei⁹ regiōis apes nutriunt. Fauū vocari. q: comedit magis q: bibi. Fagere enī gręci comedere appellāt. Alii aut medici et qui de humanoꝝ corpoꝝ scripsere naturis precipueq: galien⁹ i libris q: rū titul⁹ ē in quo pueroꝝ et iuuenū ac pfectę etatis viroꝝ mulierūq: corpora insito calore feruere et noxios esse his etatib⁹ cibos q: calozē augeant. sanitatēq: cōducere frigida queq: i esū sumere. sicuti cōtrario senib⁹ q: pituita laborant et frigore. calidos cibos et vina vetera. pdesse.

Depotu Cap. III.

Potio a gręca derivatione vocata. Hanc enī illi poros dicūt Aqua gnālī vocata q: superficies eius cōlis sit. hinc et equora. Hanc quidā recentē vocāt. q: reiicit noua. a fonte uel a flumine. Nam ver⁹ putrescit. q: nō est vtilis vetusta ut vinū. h. statim sublata de fluie fonte uel puteo. ferescit enī vetusta. Vinū inde dictū

q: eius pot⁹ venas sanguine cito repleat. Hoc alij q: nos cura soluat. licū appellāt. Vterres vinum venenū vocabāt. Sed postq: iuuentū ē virus letiferi fuci. hoc vinū vocatū ē. illud venenū. Unde et Hieronym⁹ in libro quē de virginitate cōseruan. da scripsit. adolescētulas dixit ita vinū debere fugere ut venenū. ne p etatis calore feruēt bibāt et pereāt. Inde ē q: apud veteres romanos femine non utebant vino. nisi sacroz causa certis dieb⁹. Merū dicim⁹ cū vinū purū significam⁹. Nā merum dicim⁹ quicqd purū atq: sincerū ē. sic et aquā merā. nulli vtiq: rei mixtam. Hinc et merēda q: antiquit⁹ id tps pueris oparijs quib⁹ panis merus dabat. aut q: meridiēt eodē tpe. id est soli ac separatim. nō ut in prandio aut in cena ad vnam mensam. Inde credimus etiam illud tēp⁹ q: post mediū diē est. meridiē appellari. q: purū sit. Mustū est vinū e lacu statim sublātū. Dictū aut credif mustum q: in se limū et terram habeat mixtā. Nā mus terra ē. vnde et humus. Cuius et tāta vis feruoris est. ut vasa quīs grandia ex eo plena absq: spiramine repleta illico disrumpat. Roscū vinū id est cū rubore. Rosa enī rubet. Alminū hō q: si sine minio. id ē sine rubore. nā albū ē. Sucinatū sucine gemine similis est. id ē fului coloris. Limpidum vinū. id est pspicuū. ab aque specie dictum quasi lymphidū. Lympha enī aqua ē. Turbidū q: si terbidū. id ē terra cōmixtū q: ē fece. Phalerū vinū vocatū a phalerna regiōe campanię vbi optima vina nascunt. Colatū vas ipriū nūcupauit. in quo deportat. Bactū hō a regiōe vnde deferē. Bacta enī oppidū est palestine. Infertū vinū dicitur q: altario libat atq: offert. Spurcum q: offerri non licet. aut cui aqua admixta ē. q: si spurū. hoc est imundū. Honorariū vinū q: regibus et potentib⁹ honoris gratia offertur. Lato de innocentia sua. Cū essem in puincia legatus q: plures ad pretores et cōsules. vinū honorariū dabāt. nunq: accepi nec priuatus quidem. Crudū vinū est insuauē q: serui potant. Acidū. uel q: acutū uel quia aqua mixtū. Vinū enī aqua mixtū cito i hunc sapozē redigitur. Unde et acidū q: si aquidū. quia aqua lauant vne iu roznari post expressum vinū. Est vilis potus seruīs aptus. Conditū vocatum q: non sit simplex h. cōmixtione pigmentozū compositū. Lactatū est porio e lacte. Mulū ex melle mixtū. Est enī porio ex aq: et melle. q: gręci melli cratū vocant. Inomellū mustum melle admixtū vehemēt agitāt atq: cōmotū. Hydro mellum q: fiat ex aqua et malis marianis. Saccatū liquor ē aque feci vini admixt⁹. sacco expressus Luria. R. Oximellū appellatum q: aceri et mellis p mixta cōfici materia. vñ et dulcedinē retinet et acorem. Rodomellus dicitur eo q: i suco rose mel admisceat. Mellicratū vinū melle mixtū. Med⁹ quasi melus. q: ex melle fit. sic calamitas. p cada mitas. Secula vna pinguis decocta vsq: ad crassitudinem mellis. ac refrigerata vtilis stomacho.

Passum quicquid ex vna passa compissum effluerit. Dicitur autem passum a patiēdo. nam patitur vna siccior et decoquitur. et inde fit passum. De frutu dictum est quod de fructu. et quasi fraudē patiat. Carenū eo quod feruēdo parte careat. Tertia enim parte musti amissa. quod remanserit carenū est. Cui contraria sapa est. quę feruendo ad tertiā redacta descēderit. Siccera est ois portio quę extra vinū inebriare potest. Cui licet non inēbebrēt sit. tamen latinū sonat. pro eo quod ex succo frumenti uel pomorum conficiat. aut palmarum fructus in liquore exprimant. coctisq; frugibus aqua pinguior quasi succus colat. et ipsa portio siccera nūcupat. Ceruisia a cerere. id est fruge vocata. Est enim portio ex seminibus frumenti vario modo confecta. Celia a calefaciēdo appellata. Est enim portio ex succo tritici per artē confecta. Suscitatur enim igne illa vis germinis madefactę frugis. ac deinde siccat. et post in farina redacta molli succo admisceat. Quo fermentato sapor austeritatis et calor ebrietatis adiicitur. quę fit in his partibus hispanię. cui ferax vini locus non est. Fer dicta quod sese vasis emergendo affigat. Barū est liquor piscium salus. qui olim conficiebatur ex pisce. quę greci garon vocabant. et quous nunc ex infinito genere piscium fiat. nomen tamen pristinum retinet a quo initium sumpsit. Liquamen dictum eo quod soluti in salsamento pisciculi eundem humorem liquant. Cui liquor appellatur salsugo uel muria. Proprie autem muria dicitur aqua sale commixta effecta gustu in modum maris. Sucus dicti quod sacco exprimitur ut trisang. Trisang. gema. apocima gręca vocabula sunt.

De vasis escarijs Cap. III.

Uas dictum a vascendo quod in eo esse apponant. Cuius diminutivum vasculum quasi vasculum. Fictilia dicta quod fiant et fingantur ex terra. Fingere enim est facere. formare et plasmare. unde et figuli dicunt. Et vas fictile dicitur non fictum illud quod mendacium est. sed quod format ut sit et habeat aliquam formam. unde et apud ait. Numquid dicit figmentum ei quod se finxit. quare sic me fecisti. Fictilia vasa in samo insula prius inuenta tradunt. facta ex creta et indurata igni. unde et samia vasa. Postea inuentum et rubricam addere. et ex rubra creta fingere. Antiquiores autem fuisse dicunt usum fictilium vasorum quod fundēdi cretis aut argenti. Apud veteres enim nec aurea nec argentea. sed fictilia vasa habebant. sic ad vina dolijs excogitatis. ad aquas amphoribus. hydrijs ad balneas ac reliquis quę in usibus hominum aut rota sunt. aut manu aptantur. Argilla autem a terra excocta teste vocabulum suscepit. quod dum mollis esset efficitur testa. nec coicat cum vocabulo pristini generis. quod quod fuit non est. Arenina vasa ex arenio municipio italię dicuntur ubi sunt. sunt enim rubra. De quibus seduli? Rubra quod appositum testa ministrat olus. Samia vasa quidam putant ab oppido samo gręcię habere nomen. Alij dicunt creta esse italię. quę non longe a roma nascitur quę samia appellatur. Celata vasa argentea uel aurea sunt signis

eminētiorebus intus extrave expressa. a celo vocata. quod est genus ferramenti. quod vulgi cilionē vocant. Chrysen dicta vasa deaurata. gręci est. Anaglyphi. quod superius sunt sculpta. Greci enim ana sursum. glyphi sculpturam dicunt. id est sursum sculpta. Discus antea scutum vocabatur a specie scuti. unde et scutella per diminutionem. Est enim eiusdem similis. Postea discus vocatur quod det escas. id est apponat. A quo et discubentes dicti. siue ἀπὸ τοῦ Νίκειν. id est quod iaciant. Disforium vocatum a mensa per derivationem quasi mensorium. Parapsis quadrangulum et quadrilaterum vas. id est paribus absidis. Patena quod dispanis patentibus sit oris. Lancis. Sauata quasi cauata. g. p. c. littera posita. Hinc et concha. sed illa cauata. ista concaua. sic et greci hec nūcupant. Apophoreta a grecis. a ferendo poma uel aliquid noiata est enim plana. Salinum vas aptum salibus. Idem et salicica quasi salicica. Acetabulum. quasi acetiferum. quod acetum ferat. Cochlear ab usu prius cochlearum dictum. Hinc est illud verecundis disticon. Si cochleis habilis et nec minus utilis ouis. Numquid scis potius cur cochleare vocor. Trisiles gręce latine tripedes. Qui autem quattuor pedibus insistent abusive dicuntur. In vasculis autem tria querunt quę placeant. manus artificis. pondus argenti. splendor metalli.

P De vasis potatorijs Cap. V.
Poculum a potando noiatum. Est enim ois vas in quo bibendi est consuetudo. Pbialis dicitur quod ex vitro fiant. Vitrum enim gręce hyalin dicitur. Patere pbialis sunt dicitur. uel quod in ipsis potare solemus. uel quod patentes sunt. dispanisq; labris. Cratera calix est duas habens ansas. et est gręci nomen. Declinat autem apud eos hic crater. Nam latine hec cratera dicitur. unde Persius: Si tibi crateras argenti. Virgilius: Crateras magnos statuunt et vina coronant. Fiebant autem primum a connexionibus viregularum. Unde et dicitur crater. apud tu cratin. id est quod iuncte se teneant. Lyarbi quod cyphi. cymbia et ipsa poculorum sunt genera. Ex quibus cymbia pocula sunt ex similitudine cymbę navis. Emistea species poculi quę ducim. id est vno spiritu bibitur. Bachia primum a bacho quod est vinum noiata. postea in usibus aquarum transiit. Calices et calati et scale poculorum genera antea ex ligno facta. inde et vocata. Greci enim omne lignum cala dicebant. Ampulla quasi ampla bulla. similis est enim rotunditate bullis. quę ex spiritu aquarum sunt. atque ita inflantur vento.

De vasis vinarijs et aquarijs Cap. VI.

O Enophorum vas ferens vinum. oivo enim vinum est. De quo est illud: Veritatem enophori fundus sententia nobis. Flasce a gręco vocabulo dicitur. Hę per vehēdis ac recondēdis pbialis primum factę sunt. inde et nūcupant. Postea in usum vini transierunt. manente gręco vocabulo unde sumptum initium. Lagena et situla gręca nomina sunt. inflexa ex parte ut fierent latina. Illi enim laginos. nos lagena. illi sitile. nos situlum dicimus. Catar. Hydria genus vasis aquatilis per

derivationē vocata. Ydo: enī grēci aquā dicūt. Sicula q̄ sitientib' apta sit ad bibēdū. Qd̄ vas grēci cadū vocant. Latinū vas fictile. qd̄ melius neutro genere dicit̄ q̄ masculino. sicut 7 salinum dicit̄ vas aptū salib'. Oxa ē amphorę species. cuius minore vocabulo vrcus. diminutiuo vrcelol' est. Typhus in quo man' lauam'. Seriola est orca: ordo directus. uel vas fictile vini. apud syriā primum excogitatū. sicut cilicises a cilitia nūcupatę vñ p̄mū aduectę sūt. Doliū. R. Cupos 7 cupas. a capiēdo. id ē accipiēdo aquas uel vinū vocatas volūt. vnde 7 caupones. Urres ab vtero. Mulgariū vas in qd̄ mulgēt pecora. Idē 7 mulcrū. ab eo q̄ in eo mulgeat lac. Labrū vocatū. eo q̄ in eo lauationē solitū ē fieri infantū. cui' diminutiūū labellū. Idē 7 alucū. q̄ in eo lauationem fieri solitū sit. Belues vocatę q̄ pedes ibi lauent. Siphon vas appellatū. q̄ aq̄s sufflādo fūdat. Utū enim hoc orientales. Nā vbi senserint domū ardere currunt cū siphonib' plenis aquis. 7 extingunt incendia. sed 7 cū eis aras expressis ad superiora aquis emundant.

De vasis olearijs Cap. vii.

Oleadium vas olearium. Scortia vas oleariū dictū eo q̄ sit ex corio. Alabastz vas vnguētariū. a lapide sui generis cognominatū. quē alabastriten vocāt. q̄ incorrupta vnguēta conseruat. Dixides vascula vnguētaria ex buto facta. Nā qd̄ nos butū. grēci pītū vocāt. Lēricula modicū vas encū uel argēreū. quadrangulū i latere aptū. qd̄ 7 lechitū. Est enī vas olei q̄ reges 7 sacerdotes vngēbant. a liniēdo dictū.

De vasis coquinarijs Cap. viii.

Omnia vasa coquēdi causa parata cocula dicunt. Plaurus: Encis oculis mihi excocata est omnis mia. Olla dicta pro eo q̄ ebulliat i ea aqua igne subiecto. ut altius vapor emittat. Unde 7 bulla dicit̄ quē i aqua vēti intus spū sustētāt. Patella q̄si patula. Olla est enī oris parentibus. Lacab' 7 cucuma a sono feruoris cognominant. Hęc i grēcis 7 latinis cōmunia noia habent. Sed utrū latini a grēcis. an grēci a latinis hęc vocabula mutuassent incertū est. Lebetes enē sūt grēco sermone vocatę. sunt enī olle minores i vsū coquēdi paratę. Sarrago a strepitu soni vocata q̄n in ea ardet oleū. Tripedes appellatę q̄ trib' pedibus constēt. has grēci tripodas vocāt. Adola a rotunditate sui vocata. ut mala pomorū. sic 7 grēci. Librū dictū q̄ ibi currat frumentū. quasi curri frugū. Korabulū dictū a prūedo sterco: siue ignē. panis coquēdi gratia.

De vasis reposito:ijs Cap. ix.

Gracophylatiū arca ē vbi colligūt i templo ea quę ad indigentiam pauperū mittunt. Lōpositum ē autē nomē de lingua persa 7 grēca. Baqa enī lingua persaz thesaurus. phylation grēce custodia interpretat. Arca dicta q̄ arceat vsū atq̄ phibeat. Idine 7 arcuū. bine

7 arcanū. id est secretū vnde ceteri arcent. Libu: tū grēcū nomen est. qd̄ nos arcā dicim'. Locus ad aliqd̄ ponendū in terra fac' loc' seu ad vestes uel pecuniā custodiēdā. vñ 7 p̄ diminutionē dicit̄ Adocia q̄si modicia. vñ 7 modicū ē. p̄ d. sicut solēt itali dicere oge p̄ bodie. Scrinia. R. Sacc' a lago dicit̄ q̄ eo cōsuto efficiat̄ q̄si sag'. Adarsu: piū sacculus nūmoz. quē grēci marsippa appellāt. Quēdā enī grēca noia i latinū paululū inflectūt. ppter romanū eloquiū. Sitarcię nautaz sunt. ab eo q̄ sūt sūt. Inuolucrū dictū q̄ aliquid in se tenet inuolutū. Fiscus saccul' ē public'. vnde 7 fiscielle 7 fiscine dicūt. hūc habēt exactores. 7 in eo mittūt debitū publicū qd̄ reddit̄ regib'. Fise' autē p̄mēpositiōis est. derivatiūū fiscina. diminutiūū fiscella. Canistrū fissis cannis contextitur. vnde 7 nuncupatū. aliū grēcū asserūt. Listella a costis ex canna uel ligno quib' cōtextit̄ noiata. Cophin' est vas ex virgultis aptū mūdare sterco: 7 trā portare. de q̄ dicit psalmista. p̄ isrl. Adan' ei' in cophino seruierūt. Dicit̄ aut cophinus q̄si couus uel cauus. Corbes dicti q̄: curuat virgis contextunt. Sportula diminutiūū a sporta. Sporta aut dicta q̄: ex portet aliqd̄. uel q̄: ex sparto sit. Spart' vō ē frutex virgolus sine folijs. ab asperitate vocatus similis carici herbe. 7 funes de eo conficiuntur.

De vasis luminariū Cap. x.

Colēdo ignē 7 ligna antiqui appellauerūt focū. Fos enī grēce latine ignis ē. vñ de 7 iuxta philosophos q̄sdā cūcta p̄ceat. Et reuera siue calore nihil nascit̄. adeo ut de se: p̄tritione dicat: sterili non quicq̄ frigore gigni. Varro aut focos ait dictos. q̄ foueāt ignes. Nā ignis ipsa flamma est. quicquid autē ignem fouet focus vocatur. seu ara sit. siue quid aliud in quo ignis fouetur. Lucerna a lychno dicta ē. vnde 7 b: cuius ē lu. ut Persius: Dispositę pingue nebula vomueret lucernę. Si enī a luce diceret. nō staret vsus. Lychini aut q̄si lucin'. Est enī cicēdela lucernę. Cādelabzū a cādelis dictū q̄si cādelaserū q̄ cādelā ferat. Lere' p̄ derivationē a cera nomē habet ex q̄ format. de q̄ quidā: Hic tibi nocturnos prestabo cęrens ignes. Subducta luce altera lux tibi sū. Candelā a candendo dicit̄. eo q̄ candēdo delectat. Lacunaria pendētia sūt lumina. q̄si lucanaria. id ē in acre lucētia. Funalia sūt quę intra cęram sūt. dicta a fumib' quos añ vsū papyri cęra circūdatos habuere maiores. vnde 7 funera dicuntur. Funalia aut grēci scolaces dicūt q̄ sint scolice. b ē intorti. Hos romani funes 7 funalia nominabant. Funalia candelabra apud veteres extantes stimulos habuerunt abuncos. quib' funiculi cęra uel huiusmodi alimēto luminis obli: figebant. Idem itaq̄ 7 stimuli peracuri funalia dicebantur. Lampas flāma est i vertice lucēs. dicta q̄ lambētis motū oñdere videat. Fax dicta q̄ focos faciat. cui' diminutiūū facula. Laterna dicta q̄ lucē interius habeat clausam. Sit enī ex

vitro recluso int' lue. ut veti fiat adire non pos-
sit. et ad prebendum lumē facile ubiq; circumferat. Lu-
cubrū vocatū qd luceat i vmbra. Est enī modicus
ignis q̄ solet ex tenui stupa ceraq; formari. Py-
ra ē quē i modū are ex lignis cōstrui solet ut ar-
deat. Pyro enī ignis dicit. h̄ pyra ē ipsa lignorū
cōgeries. cū nōdū ardet. rogos ē cū ardere cepit.
bustū vō iā crustū vocat. Pharū ē turris maxi-
ma quā grēci ac latini in cōmune ex ipsius rei vsu
pharū appellauerunt. eo qd flāmarū indicio longe
videat a nauigantib' sicut supra diximus qualē
ptolem' iuxta alexandriā cōstruxit octingētis
talentis tradit. Vnus ei' ē nocturno nauū cursui
ignes ostendere ad p̄nunciāda vada portusq; in-
troitus. ne decepti tenebris nauigātes in scopu-
los incidant. Nā alexandria fallacib' vadis in-
sidiosos accessus habet. Vnc igit' in porticibus
machinas ad p̄ducendi ministeriū fabricatas
pharos dicunt. Nā phos lux ē. oros visio dicit
Unde et lucifer grēce phosphorus appellatur.

De lecticiis et sellis Cap. xi.

Lectice a lectis herbis vocat. Stratus
a sternēdo dictus. q̄si stornat'. In his so-
lis antiq; ad dormiendū accubabant. nō-
dum lancis stramentis reptis. Stornia qd sit terra
strata. Cama ē breuis et circa terrā. Grēci enī ca-
mi breue dicūt. Cubile ē cubandi locus. Straba-
tum grēcum est. Baionula ē lectus qui in itinere
baiulatur. a baiulando id est deportando. Pului-
nar lect' diuitū est. inde et puluillus. Spingēs sūt
lectice i quib' sūt spingate effigies. quos nos gri-
fos dicim'. Punicani lecti parui et humiles pri-
mum a cartbagine aduecti. et inde noiati. Lectice
siue plutei lecti. de quib' satili' rufus de vita sua
prima inquit cōsuetudinē impator ipse. p.
lectis lecticiis utebat. Sponda aut' exterior pars
lecti. pluteus interior. Beniales lecti p̄prie sūt qui
sternūtur puellis nubentibus. dicti a generādis
liberis. Lunabula sunt lectuli in quibus infan-
tes iacere consueverunt. dicta qd partui adhibe-
ant. q̄si cinabula. Nā cine ē grēce eniti. Pheret-
rū dicitur eo qd in eo mortui deferantur. et ē grē-
cū nomē. Nā pheretron dicit apo tu pheresin.
id est a ferēdo. nā latine capul' dicit qd sup capita
hoiūz ferat. sic Plaut' ait: Capularis senex. id ē
vicin' capulo. Scamna sūt quē aliorib' lect' ap-
ponūt. dicta a scāddēdo id ē ascēddēdo. Vnc et sca-
belli. qd lectis paruis uel sellis ob ascēdū apponūt.
Scabellū aut' et suppedaneū dicit. Nā qd dicunt
grēci ippodion. dixerūt latini scabellū. et alij dixe-
rūt suppedaneū. qd sub pedib' sit. Scansilia grad'
sūt vbi honorati in sedib' herēt. Sedes dicte. qm̄
apud veteres romanos nō erat vsus accumbēdi.
vnde et confedere dicebant. Postea ut Varro ait
de vita ppli romani. viri discubere ceperūt. mulie-
res sedere. q; turpis visus ē i muliere accubitus.
Sedes singulari numero p̄prie regni est. qd grēce
thron' dicit. Itē thronū grēci dicūt. nos solium.

Subsellia vō ceterorū cathedre doctoz. Soliū in
q̄ reges sedēt p̄pter tutelā corpis sui. fm̄ quosdā a
soliditate dictū q̄si solidū. fm̄ alios p̄ antisticon
q̄si sedū a sedēdo. Vñ et sella q̄si sedda dicta ē et
subsellia q̄si subsedia. Selle curules erāt in quib'
magistratus sedētes iura reddebāt. Dicte aut' cu-
rules. q; apud veteres p̄tores et cōsules p̄p̄ itine-
ris longinquitatē curru for. puebebant. selle aut'
quē post eos uehebant quib' sedentes dicere iura
solebant. a curru curules selle sūt noiare. Tripo-
des scabelli sūt. habētes tres pedes. h̄ et candela-
bra tripoda sūt. q; similiter tres habent pedes.

De vehiculis Cap. xii.

Rotā a cardine rotarū dictū. Vñ et curi'
dicti qd rotas habere vident. Rota autē
dicta qd ruat. et rotundū a rota vocatum
Reda genus vehiculi quattuor rotarū. has antiq;
retas dicebant. p̄p̄ qd haberent rotas. Carpentū
pōpaticū vehiculi gen' est. q̄si carrū pompaticū.
Plaustrū vehiculū duarū rotarū qd onera deferū-
tur. Et dictum plaustrū. q; voluit. q̄si diceret. pi-
lastrū Caracutiū vehiculū altissimarū rotarū q̄si
carrū acutū. Lapsus carruca vndiq; contexta. q̄si
capla. Dilētū uel p̄torū cōtextū quattuor rota-
rū vehiculū. qd matrone olim utebāt. Virgil'
Dilēntis matres molli'. Horat'
Plures calo-
nes atq; caballi pascendi ducenda p̄torā. Erāt
aut' antea pilēta veneti coloris. nō ut nūc sūt ros-
sati. qd nisi castę matrone vti nō poterāt sic nec
vittis. Basterna vehiculū itineris. q̄si vasterna
molliibus stramentis cōposita. a duobus anima-
libus deportatur.

De reliquis quę in vsu habentur. Cap. xiii.

Baculus a bacho reptoze vitis ferē inēt'.
in q̄ hoies moti vino inniterēt. sicut aut'
a bacho bacul'. ita a baculo bacillus per
diminutionē. Fustes dicti qd p̄fixi in terrā stēt.
q̄s palos rustici vocāt. qd iuuenes p̄ criminib' fe-
riūt. Vectes dicti qd manib' vectent. vnde hostia
saraq; euellūt. Forfices fm̄ etymologiā si a fi-
lo dicūt. s. ponit ut forfices quę sūt sartoz. Si a
pilo p. ut forcipes. eo qd formū capiāt quę sunt
fabroz. Formū enī dixerūt antiqui calidū. vnde et
formosus. Nouacula ferrū subtile satiq; acutū.
Dicta aut' nouacula eo qd inouet faciē. Decren di-
ctus eo qd p̄tos capillos faciat atq; compositos.
Calamistrū ē acus quę calefacta et adhibita. ca-
lefacit et intorquet capillos. Unde et calamistrati
appellāt qd comā torquent. Clauis dicta qd clau-
dat et aperiat. Catenatū qd capiēdo tēneat. Ho-
rologiū. qd ibi horas legamus. id ē colligamus.
Est enī i solarijs positū. vbi a clauo p̄ lineas cur-
rit vmbra. ut quācūq; diei horā ostendat.

De instrumentis rusticis Cap. xiiii.

Vomer ē dictus qd vi humū eruat. seu ab
euomēdo trā. de q̄ Lucret' : Vnc' ara-
tri; ferre' occulto decreuit vomer i aruis

sumpsitq; per detrimenta fulgozem. Aratrum ab arando terram vocatū. quasi arateriū. Buris est curuamētum aratri. dictum q̄si Bousove qđ sit in similitudine caudę bonis. Dentale est aratri pars prima in qua vomer inducit. quasi dens. Cultelli a cultura dicti. eo qđ ex ipsis putatiōe veteres in arboze utebant̄ et vitę prius qđ falces eēnt repte. Falx ē qua arbozes putat̄ et vitę. Dicta aut̄ falx qđ hac primū milites herbam filicē solebant abscidere. vnde est illud: Pax me certa ducis placidos curuauit i vsus. Agricole nūc sum. militis ante fui. Falcastrū a similitudine falcis vocatum. Est aut̄ ferramentum curuū cum manubrio longo ad densitatem vepriū succidendam. Hi et runcones dicti. quibus vepres secantur. a runcando dicti. Serrula est pretenuis lamina ferri dentiū mordacitate resecās arbozes seu ramos. Rastra quoq; aut a radendo trā. aut a raritate dentium dicta. Ligones qđ terram leuent. quasi leuones. Scudicia dicta eo qđ circa caudicem terram aperiat. Et q̄nis eius vsus in reliquis opib; habeat. nomē tñ ex caudice retinet. Hanc alij generalit̄ fossoriū vocant. qđ foueam faciat. quasi fouessoriū. Sarculū ferrū fossoriū est. habens duos dentes a sarriendo. id est fodiendo dictum. Sunt autē uel simplices uel bicornes. Pastinatum vocant agricole ferramentum bifurcū. quo semina sparguntur. Unde etiam repastinari dicte sunt vineę veteres. quę refodiuntur. Cylindrus lapis est teres i modū colūne. qđ a volubilitate nomē accepit. de quo Virgili; Area tū primū ingēti equanda cylindro. et vertēda manu Tribula gen; vehiculi vnde teruntur frumēta. et ob hoc ita vocat̄. Pala quę ventilabruū vulgo dicitur a ventilandis paleis noiata. Furcille dicte eo qđ his frumenta cillent. id est mouentur. Unde et oscilla dicta ab eo qđ cillant. hoc ē moueāt oza. Nam cillere ē mouere. Tesseres sūt quibus frumentorū numer; designatur. Trapetū mola oliuaria. Prēli traves quo vna calcata premitur a premēdo vocatū. q̄si pressoriū. Lac; prēli quo premit oleū qđ liquat; pfluat. et qđ ab vuis uel oliuis torquēdo oleū vinūq; erigitur. Uerennes a vehere. id ē portare noiata. Qualus corbes colaq; pceloz p quē mustū fluit. a colādo dictus. Fiscum quasi fisculum a colando oleum dictum uel quasi fiscella olei.

R De instrumentis hortoz Cap. xv.
Ora dicta qđ quasi ruat. Est enī machina de qua a flumine aqua extrahit̄. Lucetius: In flumio versare rotas atq; austra videm; Austra aut̄ id est rota. ab hauriendo aquas dicta. Syrgill; dicte qđ in gyro vertat̄. Est enī lignū in transversa pertica mobile ex quo funis cum situla uel vtrei puteum dimittitur. hauriendę aque causa. Telonem hortulani vocāt lignū longum quo hauriūt aquas. Et dicte telona longitudine. Telon enī dicitur iuxta grecos qđ quid longū ē. Unde et mustela vocata quasi mus

longus. Hoc instrumentū hispani ciconiā vocāt. ppter qđ imitetur eiusdē nominis auem. leuantis ac deponentis rostrū dum clangit. Lupus qui et canicula ferreus arpar. quia si quid in puteū decidit. rapit et extrahit. vnde et nomē accepit. Arpar autem dictus. quia arripit. Arpe enim gręce rapere est.

De instrumentis equozū Cap. xvi.

O Malere ornamēta equozū sūt. et ē gręcus sermo. Frena dicta qđ equos fremere cogant. uel qđ hęc equi frēdant. id ē imprimant dentib; et obmordeant. Unde et nefrendes dicti adhuc lactētes porculi. qđ nōdū aliqd frenant. id est cōminuant dentib;. Hinc et faba fresa quę molita est. Lupati sūt freni asperissimi. Dicti aut̄ lupati. a lupinis dentib; qui inęuales sūt. vnde etiā eoz; morsus vehementer obest. Chama; genus asperi freni. quo caballi supbi coerceri solent. dictus a curuitate. Chamos enī greci curuū dicunt. Habene; ab habendo dicte. qđ his equos habeam; hoc ē teneam;. vñ et equi habiles dicti. Hęc et retinacula. a retinēdo lora. Capistrū a capite iumentoz; dictū. Sella a sedendo. quasi sedda. Antella quasi antesella. sicut et postella quasi postfella. Lingulū hoiuz generis neutri ē. nā animalū genere feminino dicim; has cingulas. Sagma quę corruptę vulgo salua dicūt. a stratu sagmoz; vocat̄. vnde et caballus sagmarius. mula sagmaria. Capulum. funis a capiendo. qđ eo indomita iumenta cōphēdant̄. Calcaria dicta quia in calce hois ligant̄. id est in pedis posteriore pte ad stimulandos equos. quibus aut pugnandum est. aut currendū ppter pigritiā animalū aut timorē. Nā ex timore stimuli nuncupati. licet sint et libidinis stimuli. Strigiles nuncupati. a tergendo. qđ his equi tergantur. Character ē ferrū coloratū. quo note pecudib; inrunt̄. Character aut̄ gręce latine forma dicitur. Lauterū dictum quasi canturiū. qđ vrat et puida sit in eū seueraq; cautio. ut dū videt̄ cui sit. auericia refrēnet̄. Qđ interdū p signo. interdū p cura adhibetur. ut vis morbi ignis ardore sicetur.

Finit liber etymologiarum
Isidori hispalensis episcopi.

Rubricę libri primi de sumo bono
sancti Iſidori hispalensis episcopi.

i	Q deus sumus et incō/ mutabilis sit	Cap. I.
i	Q imensus et omnipo/ rens sit deus	cap. II.
i	Q inuisibilis sit deus	cap. III.
i	Q ex creature pulchritudi/ ne cognoscit creato:	cap. IIII.
i	Q ex nostro vsu quedam species ad deū referant	cap. V.
i	Q ex rerum inferiorum similitudine et humanis motib ⁹ figurat deus	cap. VI.
i	Q nō fm essentia h fm si/ militudine species dicunt ad deū. neq. p substantię pprietate h p efficientis causaz rerum species in ipso describunt	cap. VII.
i	Q deo nulla temporum successio ascribat	cap. VIII.
2	De temporibus	cap. IX.
2	De mundo	cap. X.
2	Unde malum	cap. XI.
2	De angelis	cap. XII.
3	De homine	cap. XIII.
3	De anima ceterisq. sensib ⁹	cap. XIII.
4	De sensibus carnis	cap. XV.
4	De xpo filio dei	cap. XVI.
4	De spiritu sancto	cap. XVII.
5	De lege	cap. XVIII.
5	De ecclesia et heresib ⁹	cap. XIX.
5	De hereticis	cap. XX.
5	De gentilib ⁹ philosophis	cap. XXI.
5	De differētia testamētōz	cap. XXII.
6	De symbolo et oratione	cap. XXIII.
6	De baptismo et cōmuniōe	cap. XXIII.
6	De septem regulis	cap. XXV.
6	De martyrio	cap. XXVI.
6	De sanctorū miraculis	cap. XXVII.
7	De antixpo et ei ⁹ signis	cap. XXVIII.
7	De resurrectione	cap. XXIX.
7	De iudicio	cap. XXX.
7	De gehenna	cap. XXXI.
7	De penis impiorū	cap. XXXII.
7	De gloria sanctorū	cap. XXXIII.

Rubricę libri secūdi

7	De sapientia	Cap. I.
8	De fide	cap. II.
8	De charitate	cap. III.
8	De spe	cap. IIII.
8	De gratia	cap. V.
8	De p̄destinatione	cap. VI.

9	De conuersis	cap. VII.
9	De primordiis cōuersōz	cap. VIII.
9	De conflictu conuersōz	cap. IX.
9	De remissa cōuersione	cap. X.
9	De exemplis sanctorū	cap. XI.
10	De compunctione cordis	cap. XII.
10	De confessione peccatorum et penitentia	cap. XIII.
10	De desperatiōe peccantiū	cap. XIII.
10	De his q. a deo descriunt	cap. XV.
11	De his q. ad delictū post lachrymas reuertunt	cap. XVI.
11	De peccato	cap. XVII.
11	De leuiorib ⁹ peccatis	cap. XVIII.
11	De grauiorib ⁹ peccatis	cap. XIX.
11	De manifestis occultisq. peccatis	cap. XX.
11	De peccati amore	cap. XXI.
11	De peccandi necessitate	cap. XXII.
11	De peccadi consuetudine	cap. XXIII.
12	De peccati recordatione	cap. XXIII.
12	De cogitatione	cap. XXV.
12	De conscientia	cap. XXVI.
12	De intentione mentis	cap. XXVII.
12	De sensibus carnis	cap. XXVIII.
12	De sermone	cap. XXIX.
13	De mendacio	cap. XXX.
13	De iuramento	cap. XXXI.
13	De virtijs	cap. XXXII.
13	Q ex virtijs vitia et ex vir/ tutib ⁹ virtutes oriunt	cap. XXXIII.
13	De male vsis virtutib ⁹	cap. XXXIII.
13	De simulatis virtutib ⁹	cap. XXXV.
13	De appetitu virtutū	cap. XXXVI.
14	De pugna virtutū aduer/ sus vitia	cap. XXXVII.
14	De superbia	cap. XXXVIII.
14	De fornicatione	cap. XXXIX.
15	De continentia	cap. XL.
15	De cupiditate	cap. XLI.
15	De gula	cap. XLII.
16	De ebrietate	cap. XLIII.
16	De abſtinentia	cap. XLIII.

Rubricę libri tertij

16	De flagellis dei	Cap. I.
16	De gemina pcussione dei	cap. II.
17	De infirmitate carnis	cap. III.
17	De tolerantia diuine correctionis	cap. IIII.
17	De tentationib ⁹ diaboli	cap. V.
18	De tentamētis somniorū	cap. VI.
18	De oratione	cap. VII.
19	De lectione	cap. VIII.
19	De assiduitate legendi	cap. IX.
19	De doctrina sine gratia	cap. X.

20	De supbiis lectoribus	cap. xi.
20	De carnalibus lectoribus et hereticis	cap. xii.
20	De libris gentiliū	cap. xiii.
20	De collatiōe	cap. xiiii.
20	De cōtēplatiōe et actiōe	cap. xv.
20	De cōtēptoribus mūdi	cap. xvi.
21	De sanctis q̄ se a cō-	
	sortio sēculi sepant	cap. xvii.
21	De p̄ceptis aliorū	
	bus monachorū	cap. xviii.
21	De repositōe monachorū	cap. xix.
21	De humilitate mona-	
	chi uel opere	cap. xx.
21	De monachis qui cu-	
	ris sēculi occupant	cap. xxi.
21	De his q̄ a deo mundi	
	amore p̄p̄ediuntur	cap. xxii.
21	De iactantia	cap. xxiii.
22	De hypocrisi	cap. xxiiii.
22	De inuidia	cap. xxv.
22	De simulatione	cap. xxvi.
22	De odio	cap. xxvii.
22	De dilectione	cap. xxviii.
22	De fictis amicis	cap. xxix.
22	De amicitia munere orta	cap. xxx.
22	De concordia malorū	cap. xxxi.
23	De cōceptiōe fraterna	cap. xxxii.
23	De p̄positis ecclesię	cap. xxxiii.
23	De indignis p̄positis	cap. xxxiiii.
23	De indoctis p̄positis	cap. xxxv.
23	De doctrina et exem-	
	plis p̄positorū	cap. xxxvi.
23	De his q̄ bene docent	
	et male viuūt	cap. xxxvii.
23	De exemplis prauorū	
	sacerdotū	cap. xxxviii.
23	De p̄positis carnalib⁹	cap. xxxix.
24	De iracundiis doctorib⁹	cap. xl.
24	De superbis doctorib⁹	cap. xli.
24	De humilitate p̄po-	
	sitorū	cap. xlii.
24	De doctrinę discretione	cap. xliii.
24	De silentio doctorū	cap. xliiii.
24	De p̄benda sacerdotali	
	ptectione in plebe	cap. xlv.
24	De disciplina sacerdotis	
	in his qui delinquūt	cap. xlvi.
25	De subditis	cap. xlvii.
25	De p̄latis	cap. xlviii.
25	De iusticia principū	cap. xlix.
25	De paciētia principū	cap. l.
25	De delictis principū	
	siue exemplis	cap. li.
26	De p̄ncipes legib⁹ teneāt	cap. lii.
26	De potestate principū	
	in ecclesia	cap. liii.

26	De iudiciis	cap. liii.
26	De prauis iudicib⁹	cap. lii.
26	De s̄bosis et elat⁹ iudicib⁹	cap. lvi.
26	De iudicib⁹ qui acceptio-	
	ne p̄sonarū et causa ami-	
	corū subuerrūt iudiciū	cap. lvii.
26	Quib⁹ rebus subuer-	
	situr iudiciū	cap. lviii.
26	De falso teste	cap. lix.
26	De causidicis	cap. lx.
26	De oppressorib⁹ pauperū	cap. lxi.
27	De tribulatiōe iustorū	cap. lxii.
27	De amatorib⁹ mundi	cap. lxiii.
27	De diuitijs et elemosyna	cap. lxiiii.
28	De t̄m in vita est licitū	
	operari bonum	cap. lxv.
28	De metu mortis	cap. lxvi.

Laudes deo.

In christi nomine incipit liber primus sancti
 Ihsidori hispalensis episcopi de summo bono.
 De deus summus et incommutabilis sit. Cap. I.

Summū bonū

Deus est, quia incommutabilis est et corrumpi omnino non potest. Creatura vero bonum si non summum est, quia mutabilis est. Et dum sit quidem bonum, non tamen esse potest summum. Quid est dei immortalitas nisi eius incommutabilitas? Nam et angeli et anime immortales sunt, si imutabiles non sunt. Ideo solus deus dicitur immortalis, quia solus incommutabilis est. Nam anima moritur dum deserere deo de bono in malum mutat, sic et angelus est mutatur dum deserto deo est lapsus. Quod materiam habet unde existat mutabile est, quia de informi ad formam transit. Quod vero non habet materiam immutabile est, sicut deus utique est. Bene ac substantialiter sunt ista in deo, id est incorruptio, immortalitas, incommutabilitas, inde et merito cuncte preponitur creature. Opus non consilium apud deum credimus mutari, nec variari eum quia per varia tempora diversa precipit, sed manens idem incommutabilis et eternus; quid cuius congruum esset tempori ab ipsa eternitate in eius mansit dispositione consilii. Non usu nostro aliud deum putari aliud pulchritudine eius atque aliud magnitudine ipsius, sicut aliud est homo aliud pulchritudo eius quia desistere pulchritudine homo manet. Ac per hoc qui ita intelligit deum, corporeum esse credit, dum pulchritudo et magnitudo dei ipse deus sit. Ideo deus dicitur simplex, siue non amittendo quod habet, seu quia non aliud est ipse et aliud quod in ipso est. Inordinate dici seu conferri vitium ea que ordinate in deo sunt, utpote simplicitas que aliquando dicitur pro stulticia et non est in deo, apud deum vero summa simplicitas est. Iuxta hanc regulam et cetera existimanda sunt.

De inensus et omnipotens sit deus. Cap. II.

Non ideo celum et terram implet deus ut contineat eum, sed ut ipsa potius contineantur ab eo. Nec particulariter deus implet omnia, sed cum sit idem unus, ubique tamen est totus. Nec ita putandus est esse in omnibus deus: ut unaqueque res per magnitudine portionis sue capiat eum, id est maxima maius et minima minus; dum sit potius ipse totus in omnibus siue omnia in ipso. Omnipotentie diuine maiestas cuncta potestatis sue immensitate concludit; nec euadendi potentiam eius quis aditum inuenire poterit: quia ille omnia circumquaque costringit. Cuncta enim intra diuini iudicii omnipotentiam coartant, siue que continenda sunt ut salua sint, siue que amputanda sunt, ut pereant. Nullatenus ergo dicimus posse effugere deum quempiam. Qui enim eum non habet placatum, nequaquam euadet iratum. Immensitas diuine magnitudinis ista est ut intelligamus eum intra omnia, sed non inclusum.

extra omnia sed non exclusum. Et ideo interiorum ut omnia contineat, ideo exteriorum, ut incircumscripse magnitudinis sue immensitate omnia concludat. Per id ergo quod exterior est ostenditur esse creator, per id vero quod interior, gubernare omnia demonstratur. Ac ne ea que creata sunt sine deo essent, deus intra omnia est. Verumne extra deum essent, deus exterior est, ut omnia concludantur ab eo. De consumatione alicuius facti dicitur perfectio, deus autem qui non est factus, quomodo est perfectus? Sed hunc sermonem de usu nostro sumit humana inopia: sicut et reliqua verba, quatenus id quod ineffabile est utique dici possit, quam de deo nihil digne humanus sermo dicit. Dum localis non sit deus, localiter tamen in suis ambulat sanctis, dum de loco in loco predicat ab eis. Nam deus qui nec loco mouetur nec tempore in seruis tamen suis et tempore et loco mouetur, quoties ab eisdem localiter predicat. Dum de deo nec secundum quantitatem nec secundum qualitatem nec secundum situm nec secundum habitum aut motum aliquid digne dicatur: Inest tamen ei quodammodo latitudo charitatis que nos et ab errore colligit et continet in veritate. Inest ei et longitudo qua nos longanimitate malos portat donec emendatos patrie future restituat. Inest ei et altitudo per quam omnem sensum sue scientie immensitate exuperat. Inest ei et profundum quo damnandos inferius iusta equitate disponens preordinat.

De inuisibilis sit deus. Cap. III.

Quoniam de deo loquens scriptura plerumque dicit: ecce deus, non quasi visibile ostendit, sed ubique esse presentem significat. Per id quod dicitur: ecce dominus, uel quod magnitudine diuinitatis eius nullus possit sensus attingere etiam nec angelicus, quousque usque ad paritatem angelicam humana post resurrectionem natura perficiat: et ad contemplandum deum indefessa consurgat, videre tamen eius essentiam plene non valet: quam nec ipsa perfectio angelica in totum attingit scire, secundum apostolum qui ait: Pax dei que exuperat omnem sensum, ut subaudias etiam angelorum. Solam enim trinitas sibi integre nota est, et humanitas a christo suscepta que tertia est in trinitate persona. Intelligibiliter quodam miro modo dei essentia sciri potest dum esse creditur. Opus vero eius quod utique equari ei non potest et iudicia a nullo penitus sciuntur. Dei secreta iudicia non posse sensu penetrari uel angelico uel humano, et ideo quia occulta sed iusta sunt tantumde venerari ea opus est, et temere non discutere aut inquirere quis audeat, secundum apostolum qui ait: Quis enim cognouit sensum domini: aut quis consiliarius eius fuit?

De ex creature pulchritudine cognoscitur creator. Cap. IIII.

Spe ad incorpoream creatoris magnitudinem creaturarum corporea magnitudo comparatur, ut magna considerentur ex paruis et ex visibilibus inuisibilia estimantur, atque ex pulchritudine factorum effectorum operum agnoscat, non tamen paritate consumili sed ex quadam subdita et creata specie boni. Sicut opus uel ars in artifice rectorque laudem, ita rerum creator per creaturam suam laudatur.

Et quanto sit excellentior: ex ipsa opis conditioe monstrat. Ex pulchritudine circūscriptę creature pulchritudinē suam quę circūscribi nequit facit deū intelligi. ut ipsis vestigijs reuertat homo ad deū. quib⁹ auersus est. ut q; p amorē pulchritudinis creature a creatoris forma se abstulit. rursum p creature decorē ad creatoris pulchritudinē reuertat. Quibusdā gradib⁹ intelligentię p creaturam pgređit homo ad intelligendū deū creatorē id est ab insensibilib⁹ surgēs ad sensibilia. a sensibilib⁹ surgēs ad rationabilia. a rationabilib⁹ surgēs ad creatorem. Intelligibilia p se collaudant deū. irrationabilia ⁊ insensibilia non p se s; p nos dū ea considerantes deū laudam⁹. S; ideo dicūt laudare ipsa. q; eandē laudē eaz pturrit causa. Dixerūt antiqui q; nihil tam ebes sit qđ nō sensum habeat in deū. Hinc est illud q; ex filice duro scintilla excutitur. Et si ignis in saxo. vtiq; ibi sensus sentit vbi se vita nō sentit.

De ex nostro vsu quedam species ad deum referantur Cap. v.

Nostro vsu deus celare dicitur vel dolere. Hoz enī motuū apud deū pturbatio nulla est. apud quē tranquillitas sūma est. Nō ita ē precipitāda mentis sentētia ut credam⁹ posse deo furoris vel mutatiōis accedere pturbationem. s; ipsam equitatē iusticię qua reos punit iracūdiā sacra lectio nominauit. qm qđ iudicātis equū ē. furor est ⁊ indignatio patientis. Ita ergo intelligere opus est ⁊ alias passiōes quas de affectione būana ducit scriptura ad deū. ut ⁊ iuxta se incōmutabilis sit credēd⁹. ⁊ tñ p causarū effectib⁹ ut facili⁹ intelligat. nostrę locutiōis ⁊ mutabilitatis genere appellet. Tam clementer deus humane infirmitati consulit. ut q; cū sicut ē nō possumus agnoscere; nostrę locutionis more seipsum nobis insinuet. Unde ⁊ membrorū nostrorū qualitatem habere describit ⁊ passionū indigna dici de se voluit. quaten⁹ ad sua p nostra nos traheret. ⁊ dum condescendit nobis consurgeremus ei.

De ex rerū inferiorū similitudine ⁊ humanis motibus figurat deus Cap. vi.

Multis modis deus ad significandum se hominib⁹. de inferiorib⁹ rebus species ad se trahit. ut q; oia videt dicat oculus. ⁊ ppter q; audit oia dicat auris. pro eo autē q; auertit ambulat. p eo q; expectat stat. Sic ⁊ in ceteris hoz similib⁹ ab humanis motibus trahit similitudo ad deū. sicut ē obliuiscēs ⁊ memorās. Hinc est qđ ppheta dicit; Jurauit dñs exercitū p animā suā. nō q; deus animā habeat. s; hoc nostro narrat affectu. Et alibi simili figura. ⁊ vermis ⁊ scarabeus intelligit. Nec mirū si vilib⁹ significationibus figuret. qm vsq; ad nostraz passionum seu carnis contumelias descendisse cognoscit. Nā ⁊ xps agnus nō p natura. s; p innocentia. ⁊ leo p fortitudine nō p natura. ⁊ serpens p morte ⁊ sapientia nō p natura scribit. Nā ⁊ i ppheta plau-

stri portantis fenū species ducit ad deū. Et hec omnia ideo p figuram christus. quia nihil ē eorum ad ppietate substantię eius. quē reuera iuxta ppiā substantiā inuisibile esse ⁊ incorporeū cōstat.

De nō fm essentiam s; fm similitudinē species dicunt ad deū. neq; pro substantię ppietate s; p efficientijs causarū rerū species in ipso describunt Cap. vii.

Plerūq; de corporibus ad deū lumuntur qualitatū species. quę tamen in deo nō sunt. quia in propria natura incorporeus est ⁊ incircūscriptus. S; p efficientijs causarū rerū in ipso species scribunt. dum nō fm essentia sed fm similitudinem species dicuntur ad deum. neq; pro substantię ppietate s; pro efficientijs causarū. Unde ⁊ creditur deum nūq; visibiliter hominibus apparuisse. nisi p assumptā creaturaz speciem. Fallunt quidam stultorum dum legunt ad imaginem dei factum esse hominē. arbitantes deum esse corpus. dum nō caro id est corpus. s; anima id est spiritus dei imaginē habeat. Nō ergo esse corporis formam in deo credamus. qui hominem ad imaginē suam fecit. q; mentem nō carnem ad similitudinem suā creauit. Cogita igitur quale corpus habeat veritas. ⁊ dum nō inueneris. hoc ē deus. Facies dei in scripturis sanctis nō caro s; diuina cognitio intelligitur. ea ratione qua per faciē conspectā quisq; cognoscitur. Hoc enim in oratione dicit deo: Ostende nobis faciē tuam. ac si dicat. da nobis cognitionē tuā. Os dei vniigenitus eius est. Nam sicut p verbis quę per linguam fiunt sepe dicim⁹. illa ⁊ illa lingua. ita ⁊ pro verbo os dei ponitur. quia mos est ut verba ore formentur. Et si volueris genere locutionis illo demonstrare quo is qui efficit per id qđ efficitur nominatur. bene os pro verbo ponis sicut linguā p verbis. sicut man⁹ p litteris. Vestigia dei sunt quibus nunc deus per speculū agnoscitur. Ad perfectum nō omnipotēs reperit. dum i futuro faciē ad faciem quibusq; electis pēsentabitur. ut ipsam speciem contemplant. cuius nunc vestigia comprehendere conantur. ⁊ hoc est q; p speculum videri deus dicit. sic ⁊ cetera.

De deo nulla temporum successio ascribatur Cap. viii.

Omnia tempora pcedit diuina eternitas. nec in deo pteritū pēsens futurūve aliqd credit. s; oia pēsentia in eo dicunt. q; eternitate sua cūtra complectit. Alioquin mutabilis est deus credendus si ei successiones temporum ascribunt. Si semper aliqua essent cū deo tempora. nō esset tempus s; esset eternitas. nec mutarent tempora. s; starent. Pēsens pteritū ⁊ futurum. nostrum est habere. nō dei. Verbi causa. dicimus p pēsentī. teneo codicē. pro pterito tenui. pro futuro tenebo. Uniuersitatem vero deus tenet. ⁊ pro tenuit ⁊ tenebit tenet dicitur. Sed nec ipsorum angelorū discessio accessiove est tem-

porum. Nam duas esse in creaturis res quibus vicissitudo temporis non valet. angelis scilicet propter quod incommutabili inherant creatori. siue materie illi informi prius quam ex ea omnia ista que temporaliter iam volunt formarentur. nec ipsi vtrique valebat tempus. Tempus igitur non ad eas creaturas que super celos sunt. sed ad eas que sub celo sunt pertinere cognoscitur. Non enim angelis accedunt tempora vel succedunt. sed nobis qui sub celo versamur in hoc infimo mundo.

De temporibus Cap. ix.

Nulla ante principium mundi fuisse tempora manifestum est. quod dum sit ipsum tempus creatura in principio cum mundo factum esse credendum est. Ideo ergo principium dicitur quod ex ipso cepit rerum vniuersarum exordium. Nullum spatium corporaliter habet tempora. quod ante abscedit pene quam veniat. Ideoque in rebus nullus status est temporis. quod celeriter creature motu mutantur. Nec centum anni vnum tempus est. nec vnus annus vnum tempus est. nec vnus mensis vnum tempus est. nec dies nec hora. quod dum hec omnia particulis accedunt suis et decedunt: quomodo vnum dicendum est quod non simul est? Vtrum sit preteritum futurive tempus sicut presentia querendum est. Et si est. scire oportet qualiter aut ubi est. sed aduerte quod cuncta et futura et preterita et presentia in animo potius sunt requirenda. Tria ista preterita presentia et futura in animo tamen inueniri possunt. preterita reminiscendo. presentia cōtuedo. futura expectando. Speramus igitur aduenientia. inuenimus presentia. recolimus transiitua. Hec non ita in deo sunt. cui simul omnia adsunt.

De mundo Cap. x.

In vno ex rebus visibilibus huius tamen inuestigabilibus consistat. Homo autem ex rerum vniuersitate compositus. alter in breui quodammodo creatus est mundus. Ratio mundi de vno consideranda est homine. Nam sicut per dimensiones creatum ad finem homo vergit. ita et mundus per hoc quod distendit tempore deficit. quod vnde homo atque mundus crescere videtur. inde vterque minuitur. Frustra dicitur per tanta retro tempora deo vacanti nouam per mundum faciendam ortam fuisse cogitationem. quam in suo eterno maneret consilio huius mundi constructio. Nec tempus ante principium huius eternitas fuit. Tempus vero a substitutione creature. non creatura cepit a tempore. Quidam autem: Quid faciebat deus antequam celum faceret? Cur noua voluntas in deo ut mundum cōderet orta est? Sed noua voluntas in deo orta non est. quod et si in re mundus non erat. in eterna tamen ratione et consilio semper erat. Dicitur quidam. quid subito voluit deus facere mundum quem ante non fecit? voluntate dei immutari arbitratres qui aliquando voluit quod aliquando non voluit. Quibus respondendum est. Voluntas dei deus est. quod non ipse aliud est. aliud voluntas eius. sed hoc est illi velle. quod ipse est. Et quod ipse est. vtrique eternum et incommutabile est. hoc est ergo voluntas eius. Materia ex qua formatus est mundus. origine non tempore res a se factas precessit. ut sonus cantum. prius

enim est sonus cantu. quod suauitas cantilenę ad sonum vocis. non sonus pertinet ad suauitatem. ac per hoc vtrique simul sunt. sed ille ad quem pertinet cantus prius est. id est sonus. Materia ex qua celum terraque formata est. ideo informis vocata est. quod nondum ex ea formata erant que formari restabant. Verum ipsa materia ex nihilo facta erat. Aliud est aliquid fieri posse. aliud fieri necesse esse. Fieri necesse est quod deus naturis inseruit. Fieri autem posse est quod extracursum. inditum naturarum creator: ut faceret quando voluit sibi reseruauit. Non ex hoc substantiam habere credende sunt tenebre. quod dicit dominus per prophetam: Ego dominus formans lucem et creans tenebras. sed quia angelica natura que non est preuaricata. lux dicitur. illa autem que preuaricata est. tenebrarum nomine nuncupatur. Unde et in principio lux a tenebris diuiditur. Sed quia et hos et illos deus creauit. ideo dicitur: Formans lucem et creans tenebras. Verumtamen bonos angelos non tamen creans sed etiam formans. malos vero creans tamen non formans. Hoc et de hominibus bonis malisque accipiendum est. Post annumeratam celi terreque creaturam ideo nominatur in genesi spiritus sanctus. ut quod superferri cum dici oportebat ante illa nominaretur: quorum creator spiritus sanctus superferri diceretur. quod et apostolus indicat. dum supereminere viam charitatis demonstrat. Ideo superferri aquis sanctus dicitur spiritus. quod donum est dei. in quo subsistentes requiescimus. atque pregrado nos superferri nobis. Unaqueque natura suo potestate nititur. Ignis autem et oleum merito superiora semper appetunt. quod per ipsorum figuram superferri vniuersę creature spiritus sanctus probatur. Dies prius factus. angeli sunt: quorum propter vnitatem insinuandam non dies primus sed dies dictus est vnus. Et idcirco ipse repetitur semper in executione creature. Quia dies habet natura angelorum quam creaturam ipsam cōtemplabat quodammodo vesperscebat. non autem permanendo in eius creature contuitu sed laudem eius ad deum referens. eaque melius in diuina ratione conspiciens continuo manebat. Si vero permaneret neglecto creatore in creature aspectu. iam non vespere. sed nox vtrique fieret. Dum se creatura melius in deo quam in seipsa nouerit. ipsa sui cognitio que maior: in deo est dies et lux dicitur. Cognitio vero sua in seipsa ad compensationem cognitionis illius que est in deo quia longe inferior est vespere nominatur. Ideoque post vespere manebat. Quia dum suam in se cognitionem sibi satisfaccere non agnosceret. ut se plenius nosse potuisset ad deum se referere creatura in quo se diem agnoscendo melius fieret. Non sic que admodum nos transitorie dicimus fiat aliquid. sic deus dixit: Fiat celum in principio. Illud enim sempiternum in verbo vniico dictum est. Si transitorie dictum est a deo fiat. erat vtrique creatura aliqua. vnde iam talis fieret vox. Sed quia antequam diceretur fiat. nulla exiit creatura. ipsum fiat quod dictum est in eternitate verbi non in vocis sono enunciaturum est. Non sepius a deo visa septiesque laudata est creatura que antequam

ficeret perfecte ab illo est visa; sed dum nos singula videntes laudamus. tanq̃ ipse videat laudetq̃ per nos. sicut illud: *Nō estis vos qui loquimini s̃ spūs patris ṽri q̃ loq̃t̃ i vobis.* Proinde sic ipse p nos loquit̃. ita videt et laudat p nos sed p se perennit̃ ac sempiternē videt. p nos nō tēporaliter. Attende vniuersaliter creaturā in p̃ncipio valde bonam vocari. singulariter nō t̃m bonam. Quia et membra corporis cum sint singula bona. maius tamen bonum faciunt dum singula omnia valde bonum corpus efficiūt. Deco: elementorū omniū in pulchro et apto consistit. sed pulchrum est quod p seipsum est pulchrū. ut homo ex anima et membris omnibus constans. Aptum nō est ut vestimentū et victus. Ideoq̃ hominem dici pulchrum ad se. q̃a nō vestimēto et victui ē homo necessarius s̃ ista homini. Ideo aut̃ illa apta. quia nō sibi s̃c̃ homo pulchra. aut ad se s̃ ad aliud. id ē ad hominem accommodata nō sibi nec necessaria. Hoc et de ceteris elementorū naturis dicendū. Cuncta quę sunt et facta sunt. mira valde sunt s̃ consuetudine viluerūt. Ideoq̃ sic diuina scrutare opera ut semp ea cogites imensa.

Unde malum Cap. xi.

Malum a diabolo nō est creatum s̃ inuentum. et ideo nihil est malū. quia sine deo factum est nihil. Deus aut̃ malum nō fecit. nō quia alicubi aut aliquādo erat malū unde fieret diabolus s̃ quia vitium ē. dum esset angelus bonus. supbiendo factus est malus. et ideo recte dicit̃ ab eo inuentū malum. Nullā esse creaturam mali constat. quia natura omnis aut incommutabilis est ut deus. aut commutabilis ē ut creatura. Malum nō ideo natura nulla ē. quia accedendo in bonam naturam efficit eam vitiosam. Quod dum discedit. natura manet. et malum qd̃ inerat nusq̃ est. Ex eo quod vitium nocet naturę agnoscit̃ vitii naturā nō esse. quia nihil qd̃ naturale est nocet. Dum natura bona damnatur ppter voluntatē malam. ipsa voluntas mala testis est naturę bonę. quę intantū testat̃ eam esse bonā. ut illam deus p malo nō relinquat inultam. Credit̃ ab hereticis mentem a deo. vitia a diabolo fuisse creata. unde et ab ipsis duę naturę bona et mala putant̃. Sed vitia natura nō sunt. et dum vere a diabolo sint. nō tamen creata sunt. Quā ob causā permiserit deus mala oboziri statim nisi ut ex contrariis malis. bonę naturę deco: emereret? Modus iste etiā in verbis esse comperitur. Qui mod⁹ antiterba gr̃ce dicit̃. qd̃ latine oppositū vel contrapositum nominat̃. Et fit pulchra locutio quando mor contraria prosperis pferunt̃. Ita et in rebus p̃mixtum est malum. ut naturę bonū ad compationem excelleret mali. Fecit deus omnia valde bona. nihil ergo natura malum. quando et ipsa quę in creaturis videntur esse penalia si bene vtant̃ et bona et prospera sunt. si male vtantur nocent. Ita ergo p̃sanda est creatura ex nostro vsu

nō bona. nā ex sua natura valde bona. Si radas superciliū hominis paruam rem demis. s̃ totius corporis ingeris seditatem. Ita et in vniuersitate creaturę est. si extremum vermiculum natura malum dixeris. vniuersę creaturę iniuriā facis. Cuncta mala p peccatum p̃mi hominis. p p̃na sunt translata in vniuersum genus humanū. Proinde quęcūq̃ vident̃ mala partim nobis sciūt originē partim culpa. Mala dicunt multa i creaturis p̃uasi. ut ignē quia vrit. ut ferrū quia occidit. ut feram quia mordet. s̃ cōmoda ipsorum nō intendēs homo accusat in illis quod sibi debet potius imputare: cuiq̃ p peccato ista effecta sūt noxia quę illi omni ex parte fuerūt ante peccatū subiecta. Nostro vitio nō sua natura nobis mala sūt ea quę nobis nocent. Nam lux cū sit bona. infirmis oculis noxia est. et tūc oculorum vitium non lucis est. sic et cetera. Cum creaturarum stimulis et elementorum aduersitatibus homo verberatur peccati hoc exigente p̃na ut deo supbiens homo ea quę infra ipsum sunt pariat̃ aduersa. Unde et in sapientia legit̃ pro deo. Pugnabit cum eo orbis terrarū contra insensatos. Merito ergo peccatorū hoc actum est ut naturaliter prospera mutent̃ homini in aduersa. Unde et salomon dicit et creatura exardescit in tormentū aduersus iniustos. et lenior est ad benefaciendū bis qui in deo confidunt. Nō erit caro subiecta animę nec vitia rationi. si animus nō est subditus cōditori. Tūc autē recte subiiciunt̃ nobis omnia quę sub nobis sūt. si nos subiicimur ei a quo nobis illa subiecta sunt. Nam et quę vidēt̃ subiecta esse ei qui deo subiect⁹ nō est. ille potius subiicit̃ eis qui suā voluntatē subiugat amori eorū quę sibi eē subiecta existimat.

De angelis Cap. xii

Angelorum nomen. officij est nō nature. Nam s̃m naturam spiritus nuncupant̃. Quando enim de celis ad annunciandū hominib⁹ mittunt̃. ex ipsa annūciatione angeli nominant̃. Natura enim spiritus sūt. Tūc autē angeli vocant̃. quādo mittunt̃. Natura angelorum mutabilis est. quia inest illis mutabilitas in natura. s̃ facit eos incorruptos charitas sempiterna. Gratia dicimus nō natura esse incommutabiles āgelos. Nā si natura incommutabiles essent diabolus nō vtiq̃ cecidisset. Mutabilitati itaq̃ naturę suffragat̃ in illis cōtēplatio creatoris. inde et priuatus est apostata angelus dum fortitudinē suam nō a deo. s̃ a se voluit custodiri. Ante omnē creaturam angeli facti sūt dum dictū est fiat lux. De ipsis enim dicit scriptura: P̃rio: omniū creata est sapientia. Lux enim dicuntur participando luci eterne. Sapientia vero dicuntur. ingenitę inherendo sapientię. Et dum sint mutabiles natura. nō tamen sinit eos contemplatio mutari diuina. Ante omnē creaturam mundi creati sūt angeli. Et ante omnē creationē angelorū diabolus

conditus est. sicut scriptum est. Ipse est principium viarum dei. Unde et ad comparationem angelorum archangelus appellatus est. Prius enim creatus existit ordinis prelatione non temporis quantitate. Primatum habuisse inter angelos diabolus excel-
lencia prelationis. ex qua fiducia cecidit. ita ut si-
ne reparatione laberet. Cuius prelationis excel-
lentiam propheta his verbis annunciat. Cedri non
fuerunt altiores illo in paradiso dei. Abietes non
adequauerunt summitatem illius. Omne lignum para-
disi non est assimilatum illi: quoniam speciosior fecit
eum deus. Distat conditio angeli a conditione ho-
minis. homo enim ad dei similitudinem conditus
est. archangelus vero qui lapsus est. signaculum dei
similitudinis appellatus est. testante domino per Eze-
chiel: Tu signaculum similitudinis plenus sa-
piencia perfectus decore in delictis paradisi dei fuisti.
Quanto enim subtilior est eius natura. tanto ple-
nius existit ad similitudinem diuine virtutis expressa.
Prius de celo cecidisse diabolus quam homo conde-
ret. Nam mox ut factus est in superbiam erupit. et
precipitatus de celo est. Nam iuxta veritatis te-
stimonium. ab initio mendax fuit et in veritate non
steterit. quia statim ut factus est cecidit. Fuit quidem
in veritate conditus. sed non stando confestim a ve-
ritate est lapsus. Uno superbie lapsu dum deo per
tumorem se conferunt. et homo cecidit et diabolus. Sed
homo reuersus ad penitentiam. deo se inferior esse
cognouit. Diabolus vero non solum in hoc conten-
tus quod se deo equalem existimans cecidit. insuper
etiam superiorem deo se dicit. sicut apostoli dicunt: qui ait
de antichristo. Qui aduersus et extollit supra omne
quod dicitur deus aut quod colitur. Diabolus ideo
non perit veniam. quia non compungitur ad peniten-
tiam. Membra vero eius sepe per hypocrisis de-
precant. quod tamen per mala conscientia adipisci non
merent. Discat humana miseria quod ea causa citius
proceat deus prestare veniam dum infirmo com-
patitur homini. quod ipse homo traxit ex parte infe-
riore infirmitatem peccandi. hoc est ex carne. qua
inclusa anima detinet. Apostate vero angeli ideo
veniam non habent. quia carnalis fragilitatis nulla
infirmitate grauati sunt ut peccarent. Moies autem
post peccatum idcirco reuertuntur ad veniam. propter
quod ex lutea materia pondus traxerunt infirmitatis.
Ideoque per infirma carnis conditione reditus pa-
tet homini ad salutem. sicut et psalmus dicit. Ipse
scit figmentum nostrum. Memeto domine quod ter-
ra sumus. Et iterum: memorare inquit quod mea
substantia. Postquam apostate angeli ceciderunt.
ceteri perseuerantia eterne beatitudinis solidati
sunt. Unde et post celi creationem in principio re-
peritur. fiat firmamentum: Et vocatum est firma-
mentum celum. nimirum ostendens quod post angelo-
rum ruinam hi qui permanserunt firmitatem merue-
runt eterne perseuerantie et beatitudinis quam antea
minus acceperant. Unde oportet agnosci quod ma-
lorum iniquitas sanctorum seruiat utilitati. Quia

unde mali corrumpunt. inde boni perficiunt. Bonorum
angelorum numerus. qui post ruinam angelorum
malorum est diminutus. ex numero electorum homi-
num supplebitur. qui numerus soli deo est cognitus.
Inter angelos distantia potestatum est. et per graduum
dignitatem ministeria eisdem sunt distributa. alique
alijs preferuntur. tam culmine potestatis quam scientia
virtutis. Subministrant igitur alij aliorum preceptis
atque obediunt iussis. Unde et ad prophetam Sacha-
riam angelus angelum mittit. et quicumque annun-
ciare debeat precipit. Nouem esse distinctiones uel
ordines angelorum sacre scripture testatur. id est
angeli. archangeli. throni. dominationes. virtu-
tes. principatus. potestates. cherubin et seraphin.
Horum ordinum numerum etiam Ezechiel propheta
describit sub eodem nomine lapidum cum de
primatu apostate angeli loqueretur. Omnis inquit
lapis preciosus operimentum tuum. Sardius et ro-
pachius et iaspis chrysolithus. et onyx et berillus. sa-
phirus. carbunculus et smaragdus. Quo nume-
ro lapidum ipsi ordines designati sunt angelorum.
quos apostata angelus ante lapsum quasi in vesti-
mento ornamenti sui affixos habuit. ad quorum
comparationem dum se clariores cunctis asperit
confestim intumuit et cor suum ad superbiam eleua-
uit. Angeli semper in deo gaudent non in se. Malus
vero ideo est diabolus. quia non quod dei. sed quod sua
sunt requisit. Nulla autem maior iniquitas quam
non in deo sed in se velle quicquam gloriari. Angeli
in verbo dei cognoscunt omnia antequam in re fiant
et quod apud homines adhuc futura sunt. angeli
iam reuelante deo nouerunt. Peruicaces ange-
li etiam sanctitate amissa. non tamen amiserunt vi-
uacem naturam angelicam sensum. Triplici enim mo-
do scientie acumine vigent. id est subtilitate na-
ture. experientia temporum. reuelatione superio-
rum potestatum. Quotiens deus quocumque flagello
huius mundi irascitur. ad ministerium vindicte apo-
state angeli mittuntur: qui tamen diuina potestate
coercentur ne tantum noceant quantum cupiunt.
Boni autem angeli ad ministerium salutis hu-
mane deputati sunt. ut curas administrarent mundi
et regant omnia iussu dei. testatur apostolo: Nunc
omnes inquit sunt administratores spiritus in mi-
nisterium missi. propter eos qui hereditatem ca-
piunt salutis. Angeli corpora in quibus homini-
bus apparent de superno aere sumunt: solidamque
speciem ex celesti elemento induunt per quam huma-
nis obtutibus manifesti demonstrant. Singule
gentes prepositos angelos habere credunt. quod
ostenditur testimonio angeli danieli loquentis:
Ego inquit veni ut nunciarem tibi sed princeps re-
gni persarum restitit mihi. et post alia. Non est qui me
adiuuat nisi michael princeps noster. Item omnes
homines angelos habere probant. loquente domino
in euangelio. Amen dico vobis. quia angeli eorum
semper vident faciem patris mei qui est in celis. Un-
de et petrus in actibus apostolorum cum pulsaret

ianuam. dixerunt intus apostoli: Non est petrus huius angelus eius est. Si dei angeli contuentur et videntur cur petrus apostolus dicit: in quem desiderant angeli dei conspiciere? Item si cum non contuentur nec videntur: quomodo iuxta sententiam domini angeli eorum semper vident faciem patris qui est in celis? Sed bene utrumque est. Nam veraciter credimus quod deum angeli et vident et videre desiderant. et habent et habere festinant. et amant et amare nituntur. Si enim sic videre desiderant ut effectum desiderii non praestuant. desiderium hoc necessitatem habet. necessitas ista penalis est. huius beatitudinis angelis omnis pena longe est. quia: nunquam simul pena et beatitudo conveniunt. Rursum si eos dicimus dei visione satiari. satietas fastidium habere solet. et scimus illos dei visionem quam et desiderant fastidire non posse: quid ergo est nisi ut miro modo simul utrumque credamus. quia et desiderant et satiantur? Sed desiderant sine labore. et satiantur sine fastidio. Ne enim sit in desiderio necessitas. desiderantes satiantur. Et iterum ne sit in satietate fastidium satiati desiderant. Vident ergo angeli faciem patris per satietatem. sed quia satietas ista fastidium nescit. angeli desiderant in eo prospicere semper. Ubique in scripturis sanctis per deum angelus ponitur. non pater. non spiritus sanctus. sed per incarnationis dispensationem solus filius intelligitur. Ante dominice incarnationis adventum discordia inter angelos et homines fuit. Veniens autem Christus pacem in se et angelis et hominibus fecit. Eo quippe nato clamaverunt angeli. In terra pax hominibus bonae voluntatis. Per incarnationem igitur Christi non solum deo reconciliatus est homo. verum etiam pax inter homines et angelos reformata est. Discordia igitur ante adventum Christi hominum et angelorum fuisse per id maxime agnoscitur. quod salutari in veteri testamento ab hominibus angeli despiciebant se salutari ab eis. quod in nouo testamento a iohanne factum non solum reuerenter angelus suscipit. verum etiam ne faciat interdicere. Ob hoc homo in veteri testamento despiciatur. nec resalutatur ab angelo. eo quod homo adhuc nondum transisset in deum. Suscipitur autem homo a deo et reuerenter salutatur ab angelo. Nam et maria angelus gabriel legitur salutasse. et iohanni angelum salutanti ab eodem angelo dicitur. Vide ne feceris. conseruus enim tuus sum et fratrum tuorum. Per quod agnoscitur per incarnationem dominicam pacem hominibus fuisse et angelis redditam.

De homine Cap. xii.

Omnia sub celo propter hominem facta sunt homo autem propter seipsum. Unde et omnia per figuram ad eius similitudinem referuntur. Communia homini omnia naturalia esse cum omnibus rebus quae constant. et in homine omnia contineri. atque in eo omnium rerum naturam consistere. Universitatis creaturae homo magna quaedam portio est. tantoque gradu est ceteris excellentior: quanto imagini diuinae vicinior. Quantum ceteris creaturis praestet homo dignitate virtutis. ex ipsa reuerentia discitur

creationis. dum per omnia dixit deus: fiat. et facta sunt. Creare vero hominem quadam aeterni consilii deliberatione voluit. dicens: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Quia enim boni sumus naturaliter conditi. culpe quodammodo merito contra naturam mali sumus effecti. Sicut praesciuit de hominem peccaturum. ita et praesciuit qualiter illum per suam gratiam repararet. qui suo arbitrio deperire potuisset. Originaliter adam et eua simul creati sunt. specialiter vero postea mulier de latere viri formata est. Pariter ergo conditi sunt utriusque rationis ordine. non pariter temporis unitate. Vir ad imaginem dei factus est. mulier ad imaginem viri formata est. vnde et illi lege naturae subiecta est. Item vir propter semetipsum factus est. mulier ad adiutorium viri creata est. Homo propter peccatum tunc traditus est diabolo. quando audiuit: terra es et in terram ibis. Tunc enim dictum est diabolo: terram manducabis. Unde et propheta ait serpenti: pulvis panis eius. Serpens enim diabolus est. pulvis impij. et ipsi sunt cibi diaboli. Quia prava voluntate ad imaginem collabimur. recte ad bene agendum cum labore consurgimus. quod non ita esset si delectatio flagitiorum primorum hominum non persuasisset. quibus ad bene viuendum tantum velle sufficeret et sine difficultate statim acrio obtemperaret. Diuisio et pugna ut sit in hominis animo pena peccati ex primo homine in omnes eius filios propagata. ut qui voluit cum deo esse unitus. esset in seipso diuisus. et qui imperati domino noluit esse subiectus. fieret sibi imperator. ipsi rebellis atque contrarius. Unde nec sibi poterit subiugari si prius deo non fuerit subiugatus. sibi quae seruiet nolens quod deo noluit volens. Quae varie per diuersa humanum defluxit genus. dum se ab una stabili semper manente diuinitatis soliditate subtrahit. Nam dum opus quod libet appetit. quasi ibi iam requiem mentis infigit. Sed dum ei non sufficit. mutata intentione ad alias atque alias actiones transit. diuinoque per diuersa requiem solidam quaerit nec inuenit. in labore miser et varietate vivit et vacua requie manet. Quis eadem mutabilitas non sit homini concreta. sed per merito primae praecuratiōnis illi accesserit. iam tamen naturalis facta est. quia originaliter a primo homine sicut et mors in omnes homines transiit.

De anima ceterisque sensibus Cap. xiii.

Utraque corporis anima. vita animae deus est. Et sicut corpus mortuum est sine anima. ita anima mortua est sine deo. Anima hominis non est homo. sed corpus quod ex humo factum est. id tamen homo est. Inhabitando autem in corpore anima. et ipsa participatione carnis hominis nomen accepit. sicut apostolus interiorum hominem dicit animam. non carnem conditam esse ad dei imaginem. Male ergo a quibusdam creditur animam hominis esse corpoream. quae per id ad dei imaginem facta est ut si non incommutabilis ut deus esset. tamen

incorporea ut de^o existeret. Sicut angeli ita et ani-
me. Habent enim initium. finem vero nullū. Quā
quedam in rebus temporalia sunt. quedam perpetua
quedam vero sempiterna. Temporalia sunt quibus
inest ortus et obitus. Perpetua quibus ortus. non
terminus. Sempiterna quibus nec ortus nec ter-
minus. Animam non esse partem diuinę substan-
tię uel nature. nec esse eam prius quā corpori misceat
sed tunc eam creari quando et corpus creatur cui
admixci videtur. Philosophorum sententię dicunt esse
animā prius quā nascatur in corpore. Quod verū esse
nullis approbatur indicijs. Quā verū antea fuisse
mus. nec ipsi nouimus. nec quis hominū dicat ha-
bemus. Non est ergo querendū quod querendo ma-
gis est irridendum. Gentiles et heretici de ani-
ma disputare conantur. sed quomodo de illa ali-
quid recte sentire possunt. qui auctorem ad cuius
imaginem facta est non nouerunt. Et ideo multa
errore digna dixerunt. Mutabilis est anima non
localiter. sed temporaliter suis affectionibus. Cor-
pus autem et loco et tempore mutabile. quia et tem-
pore mutatur et loco variatur. Quod est ad corpus
mutatio locorum. hoc est ad animā mutabilitas
cogitationum. Quę varietas male motionis tunc
menti inhaerit. quando ab eternorum contem-
platione prius homo recedens in illo stare no-
luit a quo male recessit. Et iusta damnatione in-
constans per rerum raptus varietatem defluxit.
Multū ex sua natura splendorem possidet ani-
ma. sed fuscat commixtiōe carnis qua retinet inclu-
sa. Ex eius enim parte vertitur ad peccandi in-
firmitate. salomone dicente: Corpus quod corrum-
pit aggrauat animam. et deprimit terrena inha-
bitatio sensum multa cogitantem.

De sensibus carnis Cap. xv.

Non virtute. non sensu corporis. sed ra-
tione mentis excellimus animalibus ceteris.
Pro rebus corporeis vtriusque sufficit sen-
sus carnis. non pro spiritualibus capiendis. Illecti
autem homines usu corporearum rerum nihil pu-
tant aliud esse preter quod carnis sensu concipiunt.
Sicut precellunt sibi corporei sensus diuersitate
locorum. ita sibi met et virtute sentiendi precellunt.
Nam prestantior est odoratus sapore et positiōe
loci et sentiendi longinquitate. sic auris odoratu.
longius enim audimus quā odoramus. et sic oculi
auribus. longius enim videmus quā audimus. Ani-
mus autem et loco et merito his vniuersis sensibus
superfertur. In arce enim capitis constitutus quod
illi corporaliter non attingunt. iste intellectualiter
contuetur. Amplius excellit oculorum sensus cete-
ris sensibus. quando quidem quę ad alios perti-
nent sensus inde dicantur. veluti cum dicimus: vide
quomodo sonat. vide quomodo sapit. sic et cetera.
Quęadmodum oculus ita et animus cetera videt
se se non intuetur. Aliarum enim rerum origines. spe-
cies et magnitudines perspicit. de se autem tanta
veri ignorantia inficitur. ut in his omnibus nihil

certius contempletur. Homo qui miraris siderum
altitudinem et maris profunditatem. animi tui aby-
sum intra et mirare si potes. Multa cogitan-
tes sine sensu carnis et sine imaginibus viuimus ani-
mo tamen cernentes intuemur memoriaque mentis
ibi eas fingente tenemus. Multa quoque intelli-
gimus sensu. quę lingua explere non possumus. In-
notios esse infantes opere. non esse innotios cogi-
tatione. quia motum quę gerunt mente. nondum
possunt explere opere. ac per hoc in illis etas est im-
becillis. non animus. Ad nutum enim voluntatis
nondum obtemperat illis fragilitas corporis. nec
adeo opere nocere possunt. sicut cogitatione mo-
uentur. Ex causa vocabulum sortita est cogitatio.
Cogendo enim animū reminisci quod memorię com-
mendatum est. dicitur cogitatio. Rerum omnium the-
saurus memoria est. Ipsa est enim custos rebus in-
uentis. ipsa cogitatio. de qua ad liquidū difficile est
aliquē disputare. quia grandis eius pplexitas est
et animus ipse est. Imago a sensibus corporis re-
mota sue speciei similitudinem relinquit in me-
moriam. similitudinem autem non per imagines si-
cut cetera. sed sicut gaudium sine imagine reminisci-
mur. Dum obliuionē memoramus non per seipsam
adest. Quod si per seipsam adesset vtriusque non obliuisceremur
Commune hominis animaliumque esse memoriā
nullū autem animalibus irrationabilibus intellectū
in esse nisi homini tamen preedito ratione. Ceteris
enim in ipsa qualitate considerationis sue. sensus
carnis non intelligentia mentis est.

De christo filio dei Cap. xvi.

Non dei perfecta nativitas nec cepit esse nec
desiit. ne preterita sit si desiit et ne impe-
cta sit si adhuc sit. sed sic eterna sit et perfe-
cta quatenus in ea natiuitate eternitas et perfe-
ctio habeatur. Ex utero virginis minor dicitur patre
christus. videlicet iuxta humanā assumptionem. non
iuxta diuinitatem. Christus et in forma serui ser-
uus. et in forma serui non seruus. In forma quippe
serui domini seruus. et in forma serui hominum dominus.
Christus in forma serui propter conceptionis excel-
lentiam dominus est hominum. quia et si suscepit carnem non
tamen ex carnis libidinosa contagione. Media-
tor dei atque hominum homo christus ihesus nequaquam alter
in humanitate alter in deitate est. sed in vtriusque na-
tura idem vnus est. Nec purus homo conceptus
est. nec purus homo editus est. nec postea meritū
ut deus esset accepit. sed deus verbum manente incor-
mutabili essentia quę illi cum patre et spiritu sancto est
coeterna. assumpsit carnem pro salute humana in qua
et impassibilis pati et immortalis mori et eternus ante
secula temporalis posset ostendi. Mediator dei et ho-
minum homo christus ihesus quis aliud sit ex patre aliud
ex virgine. non tamen aliud ex patre aliud ex virgine. sed
ipse est eternus ex patre. ipse temporalis ex matre. ipse qui
fecit. ipse qui factus est. ipse de patre sine matre. ipse
de matre sine patre. ipse conditoris templum. ipse
conditor templi. ipse auctor operis. ipse operis auctoris

manēs vnus de vtroq; et i vtraq; natura. nec natura-
 rum copulatione confusus. nec natura-
 ctione geminat. Ideo deus i hoie venit. q; p se
 ipsū ab hominibus cognosci nō potuit. S; vnde
 nobis cōsultuit. inde despectionē tulit. q; infirmi-
 tatē quā p nobis suscepit. homo supb' desuperit.
 Ob hoc infirma et stulta mūdi elegit ut fortiora
 et sapientiora p quē nō cognoscebat confunderet.
 Sicut cibū fortē inualidus infans capere nō po-
 test. nisi a matre prius editus i lactis sucū verta-
 tur. ut quod in cibo nō potuit vti. suggēdo potet
 in lacte p carnē. ita et nos dū essemus infirmi ad
 aspiciendā verbī eternitatē. factū ē ipsū vbi caro
 ut enatrin p carnē fortior: esq; effecti. cibū solidū
 id est verbū dñi cū patre sempiternū cōtemplan-
 do ut angeli satiemur. Prima dei dona esse quib'
 nos nobis reos. esse ostēdit q; dū iacerem' sub rea-
 tu culpę iustos nos esse credebam'. Venit medic'.
 patefecit vuln'. cōposuit semetipsū. et de sua morte
 nobis medicinā aptauit. ut non esset ostensio: tñ
 vulner' h; et sanatoz. Primū ad isrl' venit xps sic et
 ipse ait: nō sum missus nisi ad oues quę perierūt
 domus isrl'. Ad populū isrl' prius venit. h; q; non
 essent credituri ppheta nō tacuit. dicēs: Prim' ad
 syon dicet assum. et isrlm euāgelistā dabo. et vidi
 et nō erat. neq; extitit quisq; q; iniret consiliū et in-
 terrogatus responderet verbū. S; q; ad gentes
 trāsiuit. sequit'. Ecce seru' meus. suscipiā eū. elcet'
 meus. complacuit sibi i illo aia mea. dedi spiritū
 meū sup eū. iudiciū gentib' pferet. Quis ordinē
 nostrę liberationis nescierit diabolus. sciuit tñ q;
 p saluatione hoīz xps aduenit. h; q; sua idē nos
 morte redimeret ignorauit. vñ eū occidit. Nā si
 ille xpm p mortē redimere hūanū gen' scisset nō eū
 vtiq; permisit. Q; nouerit diabol' p salute hūani
 generis xpm venisse. euāgelij testimonio docet'.
 quē ut vidit cognoscēdo. primū dicens: qd no-
 bis et tibi fili dei. Venisti ante temp' pdere nos.
 Xps sicut peccatū qd pena dignū est nō admisit.
 ita penā peccati nostri suscepit. ut p indebitā pe-
 nā suā. debitā ablueret culpā nostrā. ut p b amir-
 teret diabolus q; reos tenebat. dū vñ interse-
 cit q; nihil peccati admiserat. Ideoq; quos quasi
 iuste tenuit amisit. q; iuste redemptorē nostrum
 occidit. Illulus est diabolus morte dñi qñ auis.
 Nā ostensa xps sue carnis mortalitate quā in-
 terimendā ille apperebat. abscondit diuinitatē. ut
 laqueū quo eū velut auē improuidā prudēti irre-
 turer decipula. Nā si innox' xps nō occideret. ho-
 mo diabolo addict' p pēuaricationē nō absolue-
 ret. Diabolus dū i xpo carnē humanitatis impe-
 tit quę patebat. quasi hamo diuinitatis ei' captus
 est q; latebat. Est enī in xpo ham' diuinitas. esca-
 ar. caro. linea genealogia. quę ex euāgelio recitat'.
 Tenēs vō hanc lineam. deus pater ē. de quo dicit
 apls: Caput xpi deus. Et lucas lineā generatio-
 nis xpi ab imis ad sūma contexēs inchoat a io-
 sep' et consumat in deū. dū dicit q; fuit heli. et psi-

ciens lineā generis. dicit: q; fuit dei. Idcirco dñs
 i infernū descendit. ut his qui ab eo nō pēnalit' de-
 tinebant viā aperiret reuertendi ad celos. fm te-
 stimoniū Esaię pphete dicētis: Posuisti pfundū
 maris viā. ut transirēt liberati. Tiam quippe xps
 in pfundū maris posuit. qñ in infernū descendēs
 sanctis iter ad celos reuertēdi monstrauit. San-
 cti ex tempore resurrectionis xpi statim ut de co-
 pore exēit. mox ad celestē habitationē ascēdunt.
 qd antiq; patrib' nō dabat'. Nā an aduentū sal-
 uatoris. q; sine pena supplicij. tñ non in celo h; i
 inferno sanctorū animę tenebant'. pro quibus ab-
 soluendis. dñs in infernū descendit. Christus in
 celū ascendens discessit quidē carne. h; pēsens est
 maiestate. fm illud qd ipse ait: Ecce ego vobiscū
 sū vsq; ad cōsumationē seculi. Sedet xps ad de-
 xterā patris. non ut dexterā corporeā habeat pa-
 ter. h; dexterā patris beatitudo ē. sicut sinistra mi-
 seria.

De spiritu sancto Cap. xvii.

Spiritus sanctus creator est. sicut pater et
 verbum. testante ppheta: Spūs dñi fecit
 me. et spiraculū omnipotētis viuificauit
 me. Spūs sanct' patris et filij est. et inde vnū sunt
 pater et fili'. q; nihil habet pater qd nō habet fi-
 lius. Nō enī res vna et duoz consubstantialis po-
 terit simul ab eis pcedere. et simul inesse. nisi vnū
 fuerit a quib' pcedit. Spūs sancti pignus accepit
 ecclesia. ut p eū in vno corpe vnū fierent credētes:
 per quē pater et fili' vnū essentialit' sint. ipso sal-
 uatore ad patrē dicente: Ut sint vnū. sicut et nos
 vnū sumus. Xps nō tñ a patre h; etiā a spū san-
 cto semissū testat'. dicēte ppheta: Accedite ad me
 et audite: Nō a principio in abscondito locutus
 sum vobis. ex tpe anteq' fieret ibi eram. et nūc do-
 minus misit me et spūs eius. Spūs sanct' p eo q;
 cōsolato: sit. paraclitus nūcupat'. Nā latine pa-
 raclitis cōsolatio dicit'. Et reuera dū dona sacra-
 mentoz distribuit. consolationem animę pberet.
 Credo equidē q; magnā leticiam sentit qui aliqd
 reuelante spū dicit. Donū sancti spūs in membris
 ecclesie sigillatim diuidit'. et in singulis singula do-
 na tribuunt'. Xps aut' omnē plenitudinē gratiarū
 habuit. de quo ita legit': Plen' grā et veritate.
 In xpo ergo ois plenitudo gratiarū est. nā singu-
 lis electis singula dona tribuunt'. In spū sancto
 ois gratia donoz cōsistit. Ipse enī put vult gra-
 tiarū dona largit'. alijs dans sermonē sapientię.
 alijs scientię. alijs fidem. atq; ita vnicuiq; virtute
 spūs sci diuisio gratiarū tribuit'. et i oibus idē vn'
 habet'. Ipse enī etiā ineffabilia docet quę pfer-
 re humanus sermo nō potest. Ante aduentū dñi
 tñ pphete et pauci ex omni ipso iusti donū sancti
 spūs merebant'. post aduentū aut' dñi spūs sanct'
 cunctis ē credentib' distribut'. iuxta qd p pphetā
 dñs loquit' dicens: Et erit in nouissimis diebus
 effundā de spū meo sup omnē carnē: et pphetabūt
 filij vestri et filie vestre. Lūctis enī nūc gentibus

gratia sancti spūs tradita ē. neq; in paucis aut i
iplo isrl. h̄ i omni credētiū multitudine spūs san-
cti grā manet. Aliqñ nō dignis r̄ rep̄obis dona
sancti spūs conferunt. sicut saulo data ē pphētia r̄
balaā. Un̄ r̄ multi in fine dicturi sūt: dñe virtu-
tes i tuo noīe fecim⁹. quibus dicturus ē domin⁹:
Nescio vos vnde estis. Xpi aduentū nō tñ ple-
bis iudeq; sancti pphetantes expectauerūt. h̄ fuisse
etiā in nationib⁹ plerosq; sanctos viros pphētię
donū habētes quib⁹ p spm̄ sanctū xp̄s reuelabat r̄
a quib⁹ ei⁹ expectabat aduen⁹. sicut iob. sic balaā
q̄ xp̄i vtiq; predicauerūt aduentū. Cōuersio gen-
tiū veteri iplo latebat. h̄ tñ in consilio dei erat ut
fieret. r̄ iā tñc a sanctis pphetis occulte p spm̄ san-
ctū predicabat aduentus xp̄i. sicut dicit pphēta:
Cū appropinquauerint anni cognosceris. dū ad-
uenerit temp⁹ ostenderis. Nūc nō reuelatū patet
qđ tñc carnalibus latebat. spiritualib⁹ nō notum
erat. nondum tñ manifeste dicebat. eo qđ tempus
ostensionis nō esset.

De lege Cap. xviii.

U Ja p quā itur ad xp̄m lex est p quam va-
dunt iusti ad deū. r̄ ut est intelligūt eam.
Sanctarū scripturarū altitudo qñ mon-
tes pascue sūt. ad quos dñ quisq; iustorū conscen-
dit. se pascue in deficientis refectionē inuenisse cō-
gaudet. In scripturis sanctis qñ i montib⁹ excel-
sis. r̄ viri pfecti habēt sublimia intelligētię. qui-
bus gressus contemplationis qñ cerui erigant. r̄
simplices qñ pua aialia inueniūt modicos intelle-
ctus. ad quos humiles ipsi refugiant. Scriptura
sacra infirmis r̄ sensu paruulis. fm̄ historiā hu-
milis videt in verbis. cū excellentiorib⁹ aut viris
altius incedit. dū eis sua mysteria pādīt. ac p hoc
vtrisq; manet cōmunis r̄ puulis r̄ pfectis. Scri-
ptura sacra p vniuscuiusq; lectoris intelligentia
variatur. sicut manna quē iplo veteri. p singulorū
delectatiōe variū dabat saporē. Iuxta sensuū ca-
pacitatē singulis fm̄o dominic⁹ cōgruit. Et sin-
gulis dñ sit p vniuscuiusq; intellectu diuersus. in
se tñ pmanet vn⁹. Ideo i libris scis quedā obscu-
ra. quedā apta repiunt. ut intellect⁹ lectoris r̄ stu-
diū augeat. Nam si cūcta pateret. statim intelle-
cta vilescerēt. Rursus si cūcta clausa existerēt. cō-
festim diffidentia gignerēt. Ne ergo de obscuris
desperatio fiat. ea quē manifesta sunt sciant. r̄ ne
de intellectis fastidiū existat. ea quē clausa sūt de-
sideriū excitant. Nā pleraq; quanto magis latēt
tanto magis desideriū p̄bēt. In scripturis san-
ctis sepe ea quē futura sūt quasi facta narrantur.
sicut est illud: Dederūt in escam meā fel. r̄ pota-
uerūt me aceto. Sz cur futura quasi p̄terita scri-
bunt. nisi qđ quē ad huc faciēda sūt in opere. iā fa-
cta sūt in diuina p̄destinatiōe. Nobis igit̄ tem-
poraliter accidūt. quē a conditore omniū sinetem-
pore. puidēt. Propterea pphēta rerū futurarū ge-
sta p̄terita p̄sentib⁹ misceat rebus. ut ita credan-
tur illa futura. quēadmodū ista cernunt esse com-

pleta. Adde enim suo p̄sentia de futuris loquit̄
sicut in p̄sona isrlm de ecclesia. r̄ sicut in p̄sona ef-
fraim de hereticis. Pro factis diuinis plerūq; r̄
dicta ponunt. idcirco qđ nō opatione manū de-
h̄ dicendi imperio opat̄. sicut scriptū ē: Dixit r̄ fa-
cta sūt. mandauit r̄ creata sunt. In scripturis
sacris vna bis repetit̄ sententia. aut cōfirmatio-
nis causa est. aut mysterij. sicut lex r̄ gratia. sicut
initij r̄ p̄fectio. sicut bonū r̄ melius. Lex diuina
in tribus distinguit̄ partib⁹. id est in historia. in
p̄ceptis. r̄ i pphetis. Historia ē in his quē gesta
sūt. p̄cepta i his quē iussa sūt. pphētia i his quē
futura p̄nūciata sūt. Lex diuina triplici sentiēda
est modo. Primo ut historice. secūdo ut tropolo-
gice. tercio ut mystice intelligat̄. Historice nanq;
iuxta litterā. tropologice iuxta moralem senten-
tiam. mystice iuxta spiritalē intelligentiā. Ergo
sic historice oportet fidē tenere. ut eam r̄ moralit̄
debeamus interpretari r̄ spiritaliter intelligere.
Tria r̄ septem. decē p̄cepta sūt. h̄ tria ad amo-
rem dei p̄tinent. septē ad hoīes. Illa tria quē ad
amorē dei p̄tinent. in vna tabula scripta fuerunt.
reliq; septē i secūda. In p̄ma tabula triū mādatorū
hoc primū ē: Diliges dñm deum tuū. In secūda:
Honora patrē tuū r̄ matrē. Hinc ē qđ r̄ saluator:
scribe interroganti qđ p̄ceptū est primū in lege
ait: Audi isrl. dominus deus tuus deus vnus est
hoc primū est. Secundū nō simile est huic: Dili-
ges primū tuū sic teipsū. Unū nāq; p̄ceptū de
p̄ma tabula dixit qđ ad dei p̄tinet amorē. alterū
nō de alia tabula. qđ ad hoīs p̄tinet dilectionē.

De ecclesia r̄ heresibus Cap. xix.

Emina est ecclesię pulchritudo. vna quā
hic bene viuendo consequitur. altera per
quā illic ex retributiōe glorificabit̄. Ec-
clesię ppter xp̄m geminę tribulationes existūt. id
est siue quas a paganis ptulit i martyribus. siue
quas ab hereticis p̄fert in diuersis cōcertationi-
bus. Utrasq; aut p gratiā dei erupat. partim fe-
rendo. partim resistendo. Sancta ecclesia catho-
lica sicut male viuētes in se patienter tolerat. ita
male credentes a se repellit. Sancta ecclesia con-
tra gentiliū atq; hereticorū pertinaciā sumope sa-
pientiā r̄ patientiā opponere studet. h̄ exerceat eius
sapiētiā cū tentat̄ verbis. exerceat patiētiā cū ten-
tat̄ gladijs. Nūc enī p̄secutionib⁹ appetit̄. nūc fal-
sis assertionib⁹ lacessit̄. Causa prauitatis hereticę
doctrinis ē p̄pagata ecclesia. nā antea simplici tñ
fide vigeat. Hereticorū igit̄ occasiōe p̄pagari sūt
doctores i fide. r̄ p acumina heresū ecclesię magi-
stri creuerūt. Nā tñc clari⁹ manifestat̄ veritatis
assertio qñ patuerit quēlibet dissensio. Sancta ec-
clesia ideo dicit̄ catholica. p eo qđ vniuersaliter p
omnē sit mundū diffusa. Nam hereticorū ecclesię
in partib⁹ mūdi coartant̄. hęc nō i toto o:be dif-
fusa expandit̄. paulo attestāt aplo: Gratias in-
quit ago deo meo. p omnib⁹ vobis qđ fides vestra
annūciat̄ in vniuerso mūdo. Hereses aut in aliq̄

angulo mudi. aut in vna puintia inueniunt ver-
fari. Ecclesia vero catholica. sicut p totum mundu
extendit. ita et omniu gentiliu societate construit.
Qui sunt heretici nisi qui relictas dei ecclesia pri-
uatas elegerunt societates? De quibus dominus
dicit: Duo mala fecit populus meus. me dereli-
querunt fontem aque viue. et foderunt sibi cister-
nas dissipatas que continere non valent aquas.
Causa heresis ob qua rem fit? Ad exercitatione
fidei. Vis vero p quam fit. obscuritas est diuinaz
scripturarum in qua caligantes heretici aliud q se-
res habeat intelligunt. nec esse possunt. q id ipsum
qd existunt hereses ia non sunt. Male eni sentien-
do esse ia defierunt. ad nihilu eni tendunt. Heretici
ingenti studio mendacia sua discunt. et labore ve-
hementi ne in vnitatem ecclesie veniant decertant.
de quib' pphetam congrue dicit: Docuerunt lin-
gua sua loqui mendaciu. et ut inique ageret labo-
rauerunt. Dum vicissim heretici mutuo se lacerant
qn alterutrum sei prias sectas inducunt. sic tm in in-
uice sese colligunt ut contra ecclesiam pari erroris spi-
ritu decertent. Et qui ab inuice sunt diuisi. i aduer-
sitate ecclesie simul existunt vniti: eisq q p eo q
tm valeant hereses vident habere veritate: hoc
respondendum est. Non ideo saluti preponendi sunt
morbi. quia plerumq ita generalit mundu occupant
ut paru saluti locum relinquunt.

De hereticis Cap. xx.

Non posse hereticos habere veniam. nisi p
ecclesiam catholicam. sicut et amici iob non p
se placare deum potuerunt. nisi p eis iob sa-
crificiu obtulisset. Opera bona que heretici fa-
ciunt et iusticia eorum. nihil eis pdest. restante dno p
hieremia: Quia mei oblitus es. ecce ego annuncia-
bo iusticiam tuam. et opa tua non pderunt tibi. Hereti-
ci quis legem et prophetas adimpleant. ex eo tm q ca-
tholici non sunt. non est deus in eorum conuentibus.
ipso domino testante: Si steterint moyses et sa-
muel coram me. non est anima mea ad populu istu.
Ecce eos a facie mea et egrediantur. Per moysen
quippe et samuelem legem accipe et prophetas. quos quis
heretici ope implere contendunt. propter erroris
tamen impietatem a vultu dei piciunt. et a iustorum
conuentibus sepant paganus et hereticus. ille quia
numquam fuit cum dei populo. iste q recessit a dei popu-
lo. uterq recedentes a christo ad diaboli prinent co-
pus. Qui ab idolatria ad iudaismu vel heresim
transiunt. iuxta prophetam. de malo ad malu egres-
si sunt. et dominum non cognouerunt. q de infidelitatis er-
rore i errorem aliu transierunt. Cuius doctrinam quisq
sequitur. huius et filius nuncupatur. sicut et p prophetam
amorreu patrem et cerbeam matrem esse israhel. dominus di-
cit. non vtriusq nascendo sed imitando. Sic et in melio-
re patrem filij dei nuncupant q precepta dei custo-
diunt. Unde et nos non natura. sed optione clama-
mus deo dicentes: Pater noster qui es in celis. Non
solum tm natiuitate sed etiam imitatione filios posse
alicui vocari. Nam iudei secundum carnem filij abrahe.

secundum vero conuersationem filij diaboli nuncupant. ac p
hoc illi sunt semen abrahe qui eius imitant fidem.
non qui ex eius generati sunt carne. De errore au-
ctoress trahitur a quibusdam et nomen et culpa. ut
ipsius vocabulo censeatur cuius errorem et sequitur.
sicut ecclesie pergamini in apocalypsi dicitur: Ha-
bes tenentes doctrinam balaam et iezebel. Doctri-
nam igitur balaam dicitur habere. propter imi-
tationem non propter presentiam corporalem.

De gentilibus philosophis Cap. xxi.

Philosophi gentium non sicut oportet deum
querentes in angelos inciderunt preuari-
catores: factusq est illis mediator: dia-
bolus ad mortem. sicut nobis christus ad vitam. Mul-
tum mundi philosophi predicant in dimensione tem-
porum. cursuq siderum ac discussione elementorum. et
tamen hoc non nisi a deo habuerunt. Volando enim
superbe ut aues aerem. et emergentes in profundum ut
pisces mare. et ut pecora gradientes terram descri-
pserunt. verumtamen tota mente auctorem eorum in-
telligere noluerunt. Quare non possunt aialia bruta
interrogare? Quia nesciunt ratiocinari. Ideo
non dissimiles gentiles homines animalibus erriterunt
q talia non considerantes et ipsa amplius diligentes
vsq ad eorum cultum euauerunt. Via christus est.
Si quis in ea non graditur. non est quomodo veniat ad
deum. Philosophi autem mundi vtriusq deum co-
gnouerunt. sed quia displicuit illis humilitas christi
in inuio transierunt et non in via. Ideoq euane-
scentes gloriam dei in mendaciu mutauerunt. et re-
critudinem vite relinquentes in anfractus inciderunt
errorum. Primum unicuique est scire quid appetat.
secundum vero est ut id quod appetit apprehendat.
Imperfecta quippe sapientia est quo tendas scire. et
nescire iter per quod expediat ire. Quid enim pdest
si quis famis tempore vbertatis regionem videat.
et viam per quam ad illam pergat ignorat? Ecce pa-
triam quisq querit. sed viam perdidit. errando gra-
ditur. non proficiendo: quantoq plus ambulat tan-
to magis ab eo quod querit elongatur. Qui viam
regiam. hoc est christum deserit. et si videat veri-
tatem a longe videt. quia nisi per viam non est quo-
modo ad eam propinquet. Qui si gradientes per desertum
leonem incurrerit. semetipsum redarguat dum in
diaboli faucibus heserit.

De differentia testamentorum Cap. xxii.

Quidam ideo non recipiunt vetus testa-
mentum. pro eo q aliud in tempore preisco
aliud agatur in nouo: Non intelligentes
q deus quid cuiq congruerit tempori incogni-
ta quadam distributione concesserit. sicut in lege
imperat nuptias. in euangelio virginitatem co-
mendat. in lege oculum pro oculo auferre. in euan-
gelio alteram prebere percutienti maxillam. Sed
illa pro tempore fragili populo. ista vero perfecto.
vtraq tamen pro tempore sua queq conuenien-
tia comodans. Et tamen pro ista mutatione non

est credendus deus mutabilis. sed potius inde admirabilis predicandus est. quia manens incommutabilis quid cuius ut diximus tempore commodum fuit. magna cum distributione concessit. Sub veteri testamento minoris culpe erat peccata. quia in eo non ipsa veritas. sed umbra veritatis aderat. Nam in testamento nouo preceptis altioribus veritate manifesta facta quedam que in illo populo umbræ veritatis deservierant. deserenda nobis precipiunt. Illic enim fornicatio et retributio iniurie promissa sunt. nec nocebant. In testamento autem nouo graui animaduersione damnantur si admittantur.

De symbolo et oratione Cap. xxiii.

Adei symbolum et dominica oratio. pro ta lege paruulis ecclesie ad celorum regna sufficit capessenda. Dis enim latitudo scripturarum in eadem oratione dominica et symboli breuitate concluditur. Unde et propheta esaias dicit: Abbreuiationem audiui a domino deo exercituum super universam terram. Attendite et audite eloquium meum. Sed hec abbreuiatio. aut illud intelligit quod dominus dicit omnem legem et prophetas in duobus preceptis dilectionis dei et proximi pendere. aut propter ipsam orationem dominicam vel symboli breuitatem in quibus ut predictum est omnem scripturarum coartari cernimus latitudinem.

De baptismo et comunione Cap. xxiiii.

Sciam ecclesiam catholicam habere baptismum ad salutem. Zacharias propheta testatur. In die inquit illa erit fons patris domus dauid et habitantibus in hierusalem in ablutionem peccatorum et menstruatæ. Domus quippe dauid et hierusalem christi ecclesia est. in qua manat fons in ablutionem peccatorum. Heretici autem id solum imaginaria ostentatione faciunt. ideoque illis baptismus non ad remissionem peccatorum. sed ad supplicii testimonium datur. Pro solo reatu originali luit in inferno nuper nati infantuli penas si renouati plauacrum non fuerint. Proinde qua causa nup natus damnatur infans si non regeneratur? quia originis noxietate perimitur. Cur paruuli peccato originali carentes per baptismum et nec dum proprium habentes delictum a bestiis penisque ceteris laniantur? Hec igitur causa est. Baptismum enim a pena eterna non a presentis vite supplicio liberat. Quod si a pena presenti homines liberarentur per baptismum ipsam putaret baptismi premium. non illud eternum. Ergo soluto reatu peccati manet tamen quedam temporalis pena. ut illa vita feruenti requiratur que erit a penis omnibus aliena. Nullus negat fidelium etiam post baptismum quo peccata delentur. quotidie quod diu in isto seculo sumus ad deum nos debere conuertere. Quod quis sine intermissione sit quotidie agendum. nonnunquam tamen fecisse sufficit. Qui in maternis vteris sunt. ideo cum matre baptizari non possunt. quia qui natus adhuc secundum adam non est. renasci secundum christum non potest. Neque enim dici regeneratio in eo poterit. que generatio non precessit. Qui intra ecclesiam non ex

dignitate ecclesie viuunt. sed fide quam verbo tenent opibus destruunt. de ipsis legitur: Multiplicati sunt super numerum. ut subaudias in regno predestinatorum. Qui scelerate viuunt in ecclesia et communicate non desinunt. putantes se tali comunione mundari. discant nihil ad emundationem sibi perficere. dicente propheta: Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Numquid carnes sancte auferet a te malicias tuas? Et apertius: Probet inquit seipsum homo. et sic de pane illo edat et de calice bibat.

De septem regulis Cap. xxv.

Sepem esse inter cetera regulas locutionum sanctarum scripturarum quidam sapientes dixerunt. Prima regula est de domino et eius corpore que de vno aut ad unum loquitur atque in vna persona. modo caput. modo corpus ostendit. sicut Esaias ait: Induit me vestimento salutari quasi sponsum decoratum corona. et quasi sponsam ornatum monilibus suis. In vna enim persona duplici vocabulo nominata. et caput. id est sponsum et ecclesiam id est sponsam manifestauit. Proinde notandum in scripturis. quando specialiter caput describitur: quando et caput et corpus. aut quando ex utroque transferat ad utrumque. aut ab altero ad alterum. sicque quod capiti. quid corpori conueniat prudens lector intelligat. Secunda regula est de domini corpore vero et permixto. Nam videntur quedam vni conuenire personæ. quod tamen non est vnius. ut est illud: Puer meus tu israel. ecce deleui ut nubem iniquitates tuas. et sicut nebulam peccata tua. conuertere ad me et redimam te. Sed ad unum non congruit. Nam altera pars est cui peccata deleui. cui dicit: puer meus es tu. et altera cui dicit: Conuertere ad me et redimam te. Qui si conuerterentur. eorum peccata delerent. Per hanc enim regulam sic ad omnes loquitur scriptura. ut boni redarguantur cum malis. et mali laudentur cum bonis. Sed quid ad que pertineat. qui prudenter legerit discet. Tertia regula est de littera et spiritu. id est de lege et gratia. lege. per quam precepta facienda admonemur. gratia per quam ut operemur iuuamur. uel quod lex non tantum historice. sed etiam spiritualiter sentienda sit. Namque et historice oportet fidem tenere et spiritualiter legem intelligere. Quarta regula est de specie et genere. per quam pars pro toto. et totum pro parte accipitur. veluti si vni populo uel ciuitati loquatur deus. et tamen intelligatur omnem contingere mundum. Nam licet aduersus vnam ciuitatem babiloniam per Esaiam prophetam dominus cominetur. tamen dum contra ecclesiam loquitur. transit ad genus de specie. et conuertitur contra totum mundum sermonem. Certe si non diceret aduersus vniuersum orbem. non adderet infra generaliter: et disperdam omnem terram. et visitabo super orbis mala. et cetera que sequuntur ad interitionem mundi pertinentia. Unde et a dicitur: Hoc est consilium quod cogitavi super omnem terram. et hec est manus eius extensa super omnes gentes. Item postquam sub persona babilonicæ arguit vniuersum mundum. rursus ad eandem quasi de genere

ad speciem reuertit. dicens que eidem ciuitati specialiter contrigerunt: Ecce ego suscitabo super eos medos. Nam regnare balthasar. a mediis est obrepta babilonia. Sic et in onus egypti ex persona eiusdem totum vult intelligere mundum. dicendo: Et concurrere faciam egyptios aduersus egyptios. regnum aduersus regnum. cum egyptus non multa regna. sed vnum habuisse describitur regnum. Quinta regula est de temporibus. per quam aut pars maior temporis per partem minorem. aut pars minor temporis per partem maiorem inducitur. sicut est de triduo dominice sepulture. dum nec tribus plenis diebus ac noctibus iacuerit in sepulchro. sed tamen a parte totum triduum accipit. Vel sicut illud. quod quadringentis annis predixerat deus filios israel in egypto seruitorios. et sic inde egressuros. qui tamen dominante ioseph egypto dominati sunt. nec statim post quadringentos annos egressi sunt ut fuerat repermisum. quadringentis triginta pactis ab egypto recesserunt. Est et illa de temporibus figura. per quam quedam que futura sunt quasi iam gesta narrantur. ut est illud: Foderunt manus meas et pedes meos. dinumerauerunt omnia ossa mea. et diuiserunt sibi vestimenta mea. et his similia. in quibus futura tanquam si iam facta sint ita dicuntur. Sed cur que adhuc facienda erant iam facta narrantur? Quia que nobis adhuc futura sunt. apud dei eternitatem iam facta sunt. Quapropter quando aliquid faciendum esse pronuntiat. secundum nos dicitur. quando vero que futura sunt. iam facta dicuntur. secundum dei eternitatem accipienda sunt. apud quem iam omnia facta sunt que futura sunt. Sexta regula est de recapitulatione. Recapitulatio enim est dum scriptura redit ad illud cuius narratio iam tranfierat. sicut cum filios filiorum noe scriptura commemorasset. dixit illos fuisse in linguis et gentibus suis. et tamen postea quasi hoc etiam in hoc ordine temporum requiritur: Et erat inquit omnis terra labium vnum. et vox vna omnibus erat. Quod ergo secundum suas gentes et secundum suas linguas erant. si vna lingua erat omnibus. nisi quod ad illud quod iam tranfierat recapitulando est reuersa narratio. Septima regula est de diabolo et eius corpore. quod sepe dicitur ipsius capitis. que suo magis conueniunt corpori. sepe vero eius videntur dicta membrorum et non nisi capiti congruunt. Ex nomine quippe corporis intelligitur caput. ut est illud in euangelio de fructu tritici admixtis. dicente domino: Inimicus homo hoc fecit. hominem ipsum diabolum vocans. et ex nomine corporis caput designans. Item ex nomine capitis significatur corpus. sicut in euangelio dicitur: Duodecim vos elegi. sed vnum ex vobis diabolus est. iudam utique indicans. quia diaboli corpus fuit. Apostata quippe angelus omnium caput est iniquorum. et huius capitis corpus sunt omnes iniqui. sicque cum membris suis vnitus est. ut sepe quod corpori eius dicitur ad eum potius referatur. rursum quod illi. ad membra iterum ipsius deriuatur.

De martyrio Cap. xxvi.

O Si seruus aduersitate vlla non frangitur. sed pro veritatis defensione vltro se certamini offert. nec vnquam pro veritate diffidit. Sepe ex discipulis ad martyrium eliguntur. qui suos doctores ad coronam precedunt. et qui sunt ordine postremi. fiunt nonnumquam in certamine primi. Vir sanctus vltro se in agone pro certamine debet offerre iusticie. sed tamen si agonis fructum videt verum. non debet declinare laboris periculum. Quod si maior est labor. quam animarum lucrum. declinandum est labor: quem minimam comitatur augmentum. Vtrumque enim fecit apostolus qui et periculis se vltro dedit ubi maximum animarum lucrum vidit. et sapienter se periculo abstulit in quo potior est labor. quam lucrum esse prospexit. Vltro se paulus apud epheesus periculis obtulit. quia potius periculo lucrum vidit. Damasci autem ideo a periculo subtraxit semetipsum quia nullum periculi ipsius arbitratus est fructum. Disce quomodo se ad martyrium offerat quisque vltro. vel quomodo iuxta sententiam dei cingatur ab altero. et quo non vult ipse ducatur. nisi quod et propter gloriam futuram de certamine iustus gaudet. et propter passionis violentiam refugit subire quod dolet. Accipe exemplum adendum sub trepidatione martyrii. de usu bellandi in quo exercitatur quisque in prelio et per audaciam certamen aggreditur. et per timorem cunctatione mouetur. Item accipe exemplum martyrii de reparatione humani corporis ad salutem. dum quisque et de spe reparationis gaudet. et de incisionibus seu amarissimis poculis meret.

De sanctorum miraculis Cap. xxvii.

Et si apostolis virtus data est signorum propter fidem gentium nutriendam. ecclesie tamen data est virtus operum propter eandem fidem ornandam. Et tamen in ipsis apostolis plus erat mirabilis virtus operum quam virtus signorum. Ita et nunc in ecclesia plus est bene viuere quam signa facere. Quod nunc ecclesia non ea miracula faciat que sub apostolis faciebat. ea causa est. quia tunc oportebat mundum miraculis credere. nunc vero iam credentem oportet bonis operibus corroborare. Nam ideo tunc signa fiebant exterius. ut interiorius fides roboraretur. Jam in fide miracula quicumque requirit. vanam gloriam ut laudetur querit. Scriptum est enim: Lingue in signum sunt non fidelibus sed infidelibus. Ecce signum non est fidelibus necessarium qui iam crediderunt. sed infidelibus ut conuertantur. Nam paulus pro non credentium infidelitate patrem publici de infirmitate febrilium virtutibus curat. Infirmantem vero timotheum fidelem. non oratione. sed medicinaliter temperat. ut noueris miracula pro incredulis non pro fidelibus fieri. Antequam antiripus appareat. virtutes ab ecclesia et signa cessabunt. quatenus ea quasi abiectiorem persequatur audacius. Ob hanc utilitatem cessabunt sub antiripo ab ecclesia miracula et virtutes. ut per hoc sanctorum clareat patientia. et reproborum qui scandalizabunt leuitas ostendatur.

et psequentiū audacia fortior efficiatur.

De antixpo et eius signis Cap. xxviii.

Omnis qui secundum christiane professionis normā aut non vivit aut aliter docet antixpus est. Plerique autē antixpi tpe non visuri sunt. et tñ in membris antixpi inveniēdi sūt. Anteq̃ veniat antixpus multa eius membra p̃ceserūt. et p̃añctionis merito caput p̃p̃iū p̃uenierunt. scdm̃ apli sentētiā qui iam iniquitatis mysteriū opari illū affirmat etiam anteq̃ reuelē. Magnitudo signorū fiet sub antixpo. ut electi si fieri pōt errorē mittent. Sed si electi: quō sunt in errorem mittendi? Ergo ibunt in errorem titubatiōis ad modicū pro multitudine p̃digiorum. nō tamē deiciēdi sunt a stabilitate sua terroꝝ impulsu atq̃ signorū. Unde et ideo ponitur si fieri potest. quia electi perire non possunt. h̃ cito resipiscētes cordis errorem religione coercebunt. scientes p̃dictū a domino esse. ut dum hoc fecerint aduersarij. non cōturbentur sancti. Tam mira facturus est prodigia et signa dum venerit antixpus. ut etiā electis quoddam cordis gignatur scrupulum. quod tamen cito erupere in illis ratio per quam scient i deceptionem reproboꝝ et electoꝝ probationē eadem fieri signa. In quo tempore p̃ patientiam glorioſi erūt sancti nō per miracula. sicut martyres fuerunt p̃iores. Illi enī et p̃secutores sustinebunt. et faciētes p̃digia. Proinde et duri bellū sustinebūt. quia non solū cōtra persequentes. sed etiā contra miraculis coruscantes dimicaturi sunt. Bravius sub antixpi temporibus cōtra ecclesiam deserviet synagoga q̃ i ipso aduentu saluatoris xp̃ianos est p̃secuta. Dum in martyres diabolus iam exercuerit crudelitatem magnam etiā ligatus. crudelior erit tamen antixchristi tēporib⁹. quādo etiā erit solvendus. Nam si tanta ligatus facere potuit: quāta solut⁹ faciet? Quanto p̃pinquius finem mūdi diabolus vider. tanto crudelius p̃secutiones exercet. ut q̃ se continuo damnādū conspicit. socios sibi multiplicet cum quib⁹ gebēne ignib⁹ addicat. Quanto breue temp⁹ videt sibi restare diabolus ut damnet. tanto in magna p̃secutiōis ira movet. diuina iusticia p̃mittente. ut glorificentur electi. sordidenē iniqui. et ut diabolo durior crescat damnationis sententia.

De resurrectione Cap. xxix.

Inchoatio pacis sanctorū ē in hac vita non p̃fectio. Tunc aut erit plenitudo pacis. dum ad dei contemplationē absorpta carnis infirmitate cōualuerint. Resurrectio mortuorum ut apostolus ait. in virū p̃fectū in mēsuram etatis plenitudinis xp̃i futura est. i etate scilicet iuuentutis quē p̃fectu nō indiget. et absq̃ inclinatione defectus in p̃fectione ex vtraq̃ parte et plena ē et robusta. Quis nūc filioꝝ dei nomine homines fideles vocentur. tamen ex eo q̃ hāc scrupulū corruptionis patiuntur. adhuc iugo ser-

uitutis addicti sunt. accepturi plenam dei filioꝝ libertatem. dum corruptibile hoc induerit incorruptionem. Nunc deus p̃ speculum agnoscitur. in futuro autē quisq̃ electus facie ad faciem p̃sentabitur. ut ipsam speciem contempletur quam nunc per speculum videre conat⁹. In hac vita electoꝝ numero ad dexteram p̃inentiū. et reproboꝝ qui ad sinistram ituri sunt. ecclesiā dei cōpleri. in fine autē seculi cicania a frumento disiungi.

De iudicio Cap. xxx.

Iudicij diē nouit xp̃us: sed in euangelio dicere et scire discipulos voluit. Nam dum dicat idem dominus per p̃phetam: Dies ultionis in corde meo. indicat se non nescire sed nolle indicare. De domo domini. sicut scriptū est incipit iudicium. quando electi id est dom⁹ dei hic p̃ flagella iudicantur. impij hō illic ad dānationem iudicandi sunt. Unde et sequit⁹: Si autē primū a nobis: quis finis eorū qui nō crediderunt? Ad districti examen iudicis nec iusticia iusti secuta est nisi pietate diuina. ut et ipsa iusticia qua quisq̃ iustus est deo iustificante iustificetur. Alioquin apud deum et ipsa peccatū est. Inde est qd̃ ait iob: Innocentē et impiū ipse consumer. Consumitur quippe a deo innocens. quando ipsa innocentia liquidius requisita et diuine innocentie comparata nihil efficitur nisi et ibi misericordie pietate homo iustificetur. Consumitur item a deo impius. quādo examinis diuini subtilitate requirit⁹. eiusq̃ detecta impietas. iudicata damnatur. Consumitur innocens et impius simul fine carnis. non pena damnationis. Doctus pariter et indoctus moriuntur. sed morte carnis. non pena damnationis. Omnia aut pergunt ad vñ locum. dum morte corporali in terram et iustus et impius reuertuntur. Retributio autē dissimilis sicut p̃ eundem salomonem dicit⁹: Quid plus habet sapiēs a stulto: nisi q̃ illuc pergat ubi vita est. Ergo omnes in terrā pariter redeūt. Nā ubi vita est non pariter pergunt. Semina punit⁹ sententia impius. dum aut hic pro suis meritis mentis cecitate pcutitur ne veritatem videat. aut dum in fine damnabit⁹ ut debitas penas exoluat. Beminum est diuinum iudiciū. vñum quo et hic iudicātur homines et in futuro. alterū quo p̃pterea hic iudicātur ne illic damnētur. Ideoq̃ quibusdam ad purgationē tp̃alis p̃oficit pena. quibusdam hō hic inchoat dānatio et illic perfecta sperat p̃ditio. In iudicio reprobi hūanitatē xp̃i in q̃ iudicatus ē videbūt ut doleant. diuinitatem hō eius non videbunt ne gaudeant. Quibus enī diuinitas ostēdit⁹. vñq̃ ad gaudiū demonstrat⁹. Pro diuersitate conscientiarū et mitis apparebit in iudicio xp̃s electis. et terribilis reprobis. Nā qualē q̃sq̃ cōscientiā tulerit. talem et iudicē habebit. ut manente in sua tranquillitate xp̃o. illis solis terribilis appareat quos conscientia i malis accusat.

Due sunt differentie vel ordines hominum in iudicio hoc est electorum et reproborum. qui tamen diuiduntur in quattuor. Perfectorum ordo unus est qui cum domino iudicatur. et alii qui iudicantur. utriusque tamen cum christo regnabunt. Similiter ordo reproborum partitur in duobus. dum iniqui intra ecclesiam sunt mali iudicandi sunt et damnandi. qui vero extra ecclesiam inueniendi sunt. non sunt iudicandi. sed tamen damnandi. Primus igitur ordo eorum qui iudicantur et pereunt. opponitur illi ordini bonorum de quo sunt qui iudicantur et regnant. Secundus ordo eorum qui non iudicantur et pereunt. opponitur illi ordini perfectorum. in quo sunt ubi qui non iudicantur et regnant. Tertius ordo eorum qui iudicantur et regnant. illi ordini est contrarius de quo sunt qui iudicantur et pereunt. Quartus ordo eorum qui non iudicantur et regnant. opponitur illi contrario ordini in quo illi sunt qui non iudicantur et pereunt.

De gebenna Cap. xxxi.

Oplex damnatorum pena est in gebenna. quorum et mentem vixit tristitia. et corpus flamma. iuxta vicissitudine. ut qui mente tractauerunt quod perficeretur corpore. simul et animo puniantur et corpore. Ignem gebenne ad aliquid lumini habere et ad aliquid non habere. hoc est habere lumen ad damnationem ut videant impij unde doleant. et non habere ad consolationem. ne videant unde gaudeant. Aptus fit comparatio de camino trium puerorum ad exemplum ignis gebenne. Nam sicut ille ignis non arsit ad trium puerorum supplicium. et arsit ad comburenda ligamina vinculoz. ita ignis gebenne et lucebit miseris ad augmentum penarum. ut videant unde doleant. et non lucebit ad consolationem. ne videant unde gaudeant. Inter huius vite et future infelicitatis miseriam multa discretio est. Illic enim et miseria est. propter cruciationem dolorum. et tenebre propter lucis auersionem: quorum vnum in hac vita. id est miseria est. aliud non est. in inferno autem utriusque est.

De penis impiorum Cap. xxxii.

Sicut fasciculi lignorum ad combustionem de similibus colligantur. ita in iudicii die similis culpe rei suis similibus iungentur. ut ex quo pena constringat quasi in fasciculum. quos actio similes fecit in malum. Sicut unusquisque sanctus in futuro iudicio per quantitatem virtutum glorificabitur. ita et unusquisque impius pro quantitate facinorum condemnabitur. nec decrit in supplicio futuro damnationis ordo. sed iuxta qualitatem criminum discretio erit penarum. propheta firmante: De carorum quoque suorum supplicij addit etiam pena defunctis. sicut apud inferos diuitis sermo predicat euangelicum. sicut per augendo inde supplicio. dicit etiam psalmus: Comotio de moueant filij eius et mendicet. Impij ex hoc durius in iudicio puniendi sunt mentis dolore. ex quo visuri sunt iustos. glorie beatitudinem meruisse. Luctis videntibus precipitandus diabolus. quando sub aspectu omnium bonorum an-

gelorum et hominum cum eis qui de parte eius erunt in ignem eternum mittendus est. Dum sublati fuerint diabolus ut damnetur. multi electi qui in corpore sunt inueniendi domino ad iudicium veniente metu concutiendi sunt. videntes tali sententia impium esse punitum. quo terrore purgandi sunt. quia si quid eis ex corpore adhuc peccati remanserit. metu ipso quo diabolus damnari conspiciunt purgantur. Hinc est quod ait iob: Cum sublati fuerint timebunt angeli et territi purgantur. Multos posse perire ex eis in die iudicii. qui nunc electi esse videntur et sancti. dicente propheta: Vocabit dominus iudicium ad ignem et deuorabit abyssum multam et comedet partem domus. Pars quippe domus deuorabitur. quia illos etiam infernus absorbebit qui nunc se in preceptis celestibus gloriantur. de quibus dominus dicit: Multi dicent mihi in illa die. Domine domine nonne in nomine tuo prophetauimus. et in nomine tuo demonia eiecimus. et virtutes multas fecimus: Tunc confitebor illis. quia nunquam noui vos. Discedite a me qui operamini iniquitatem. nescio qui estis.

De gloria sanctorum Cap. xxxiii.

Non faciet in futurum cor miserum iustorum ex compassione damnatorum condolendi affectio. ubi tamen erit sanctorum de dei contemplatione gaudium. ut tristitie nullus tribuatur introitus. Sicut comparatus color candidus nigro color fit pulchrior. ita et sanctorum requies comparata damnationi malorum gloriosior erit. Sic iusticia iniusticie. sic virtus vitio. Crescit ergo sanctorum gloria. dum debita damnantur impij pena. Post resurrectionem sanctis in carne promissa est celorum ascensio. dicente ad patrem christo: Volo ut ubi sum ego. et ipsi sint mecum. Si enim membra capitis sumus. et vnus in se et in nobis est christus. utriusque ubi ipse ascendit. et nos ascensuri sumus.

Finit liber primus de summo bono sancti Ihsidori hispalensis episcopi. Incipit liber eiusdem secundus De sapientia Cap. i.

Omnis qui secundum deum sapiens est et beatus est. Vera vita cognitio diuinitatis est. Cognitio diuinitatis virtus boni operis est. Virtus boni operis fructus eternitatis est.

Nullus autem magis sapiens quam quem docuerit deus. Excelsior est rebus omnibus sapientia. nec esse potest vlla iusticia sine prudentia. Qui secundum seculum sapiens est. secundum deum stultus est. Unde et propheta: Stultus inquit factus est omnis homo a scientia sua. Primum est scientie studium. querere deum. deinde honestatem vite cum innocentie opere.

Nullus sapiētiā dei plene recipit. nisi qui se ab omni abstrahere actionū cura contendit. Unde et scriptum est. Sapiētiā scribe in tēpore ocū: et qui minoratur actu ipse percipiet eam. Nō ad parūc intelligētiē arcem peruenit. qui scit secreta dei se penetrare non posse. Tunc autē deum recte cognoscimus. quando cum pfecte scire non dēcēgamus. Interdū quēdam nescire cōuenit. Nullus autem in culpa maior. est. q̄ ille qui deum nescit. Inuestigationem veri multorum est querere. sed paucorū est inuenire. Ea autem quę supra hominis intelligētiā sūt. scrutanda non sunt. Quicquid supra hominis intellectum est. querendū nō est. Consilio autem diuino seruandum ē. ut hoc credatur esse iusticia. qd̄ diuine placuerit volūtatī. Non enī poterit esse iniustū: quod iusto complaceat iudici. Omnis sapiētia ex scientia et opinatione consistit. melior est autem ex scientia veniens q̄ ex opinatiōe sentētia. Nam illa vera ē. ista dubia. Ad maioris culpę cumulū prinet scire quēq̄ qd̄ sequi debeat. et sequi nolle qd̄ sciat. Unde et dominus: seruus inquit sciens voluntatē domini sui et nō faciēs. digne plagis vapulabit multis. Et iacobus: Scienti inquit bonum et nō facienti peccatum est. Simplicitatem cum ignavia vocari stulticiā. simplicitatem vō cū prudentia vocari sapiētiā. Utile ē multa scire et recte viuere. Quod si vtrūq̄ nō valemus. melius est ut bene viuendi studiū q̄ multa sciendi sequamur. Non pertinere ad beatitudinem consequendā scientiā rerū. nec esse beatum multa scire. sed esse magnū beate viuere. Nihil prodesse hominē scire pudentiā cum ignorantia dei. et nihil obesse scientib⁹ deum. ignorantiam mundi. Perfecte autē scit qui prius deum et ista non pro se sed pro deo scit. Nihil obesse cuiq̄ si per simplicitatem aliqua de elementis indigne sentiat. dummodo de deo vera pronunciet. Nam q̄uis de inco:porēis corporisq̄ naturis nequeat quisq̄ disputare. beatum tamen illū facit vita recta cum fide.

De fide Cap. II.

Non posse ad veram beatitudinē puenire nisi per fidem. Beatum autē esse. qui et recte credēdo bene viuit et bene viuendo fidem rectam custodit. Deus si credit. merito inuocatur et queritur. ac p hoc tunc pfecte laudatur. quando inuocatur et creditur. Non t̄m id credēdū est qd̄ sensu carnis dinoscimus. s̄ magis etiā qd̄ intellectu mentis conspiciamus. id est deū. Sine fide nemo pōt placere deo. Omne enim qd̄ non est ex fide. peccatū est. Fides nequaq̄ vi extorquetur. sed ratione atq̄ exemplis suadetur. A quibus autem erigitur violenter. pseuerare in eis non potest. exemplo ut ait quidam nouellē arboris: cuius si quis cacumen violenter impellerit et demū dum laxatur in id qd̄ fuerat confectū reuertitur. Sicut homo libero arbitrio conditus

sua sponte diuertit a deo. ita ex p̄pria mentis conuersiōe credēdo recurrit ad deū. ut libertas agnoscat arbitrii per p̄p̄iam voluntatē. et beneficiū gratiē per acceptam fidei veritatem. In corde respicit deus fidem. vbi se non possunt hoīes excusare: qui ore simulant veritatis p̄fessionē et corde retentant erroris impietate. Sic nihil proficit fides quę ore retinetur et corde nō creditur. ita nihil profutura est fides quę corde tenetur si ore nō profiteatur. De tali enī fide. p̄pheta ita quosdā obiurgat dicens. Perijt fides. ablata ē de ore eorū. Fides enī quę corde credit. confessiōe oris ad salutem p̄fertur. Vacuam esse sine operib⁹ fidem. et frustra sibi de sola fide blanditur. qui bonis opibus nō ornatur. Qui crucē portat. debet et mundo mori. Nam ferre crucem et mori. mortificare seipsū est. ferre et nō mori. simulatio hypocritarū est. Qui p fidem cognitionem dei habent et operibus obscurantur. exemplū balaam sequuntur q̄ cadēs opere apertos oculos habuit p contemplationis fidem. Carnales. fidē nō p virtutē animi. sed p cōmodo querere tpali. Unde et dominus dicit: Queritis me non q̄ vidistis signa. sed q̄ manducastis de panibus meis. Xp̄ianus malus dum fm euangelij doctrinā non viuit. etiā ipsam fidem quam verbo colit. oborta tentatione facile perdit. Multi fide t̄m xp̄iani sūt. opē vō a xp̄iana doctrina dissentiunt. Multi quoq̄ fidē xp̄i ex corde non amant. sed humano terrore eandē per hypocrisim tenere se simulant. Et qui esse nō pnt aperte mali. p terrore ficti boni noscunt. Amatores nūdi pugnant aliquādo. p fide et alijs quidem proficiunt. ipsi vō amore terreno implicati celestia non requirūt. s̄ verbo t̄m fidē defendunt. Quidam p fide etiam hereticos insequuntur. sed per arrogantiam eos qui intra ecclesiā sūt contemnūt. Aduersarios quidē fidei confutant pro infidelitate. sed fideles premiūt fasce superbię.

De charitate Cap. III.

Namuis nōnulli fide atq̄ opib⁹ sanctis esse videantur participes. tamē q̄ priuantur a charitate fraternę dilectiōis. nullū habent incrementū virtutis. Nā sic ait ap̄lus: Si tradidero corpus meū ita ut ardeā. charitatē autē nō habuerō. nihil mihi pdest. Sine amore charitatis q̄uis quisq̄ recte credat. ad beatitudinē puenire nō pōt. q̄ tanta ē charitatis virt⁹. ut etiā p̄pheta et martyriū sine illa nihil esse credantur. Nullū premiū charitate pensatur. Charitas enī virtutū omniū obtinet principatū. Unde et vinculū perfectionis charitas ab apostolo dicit. eo q̄ vniuersę virtutes eius vinculo religēt. Dilectio dei mortui comparat. dicente salomone: Valida ē ut mors dilectio. idcirco q̄ sicut mors violenter separat animam a corpore. ita et dilectio dei violenter segregat hominem a mundano et carnali amore. Qui dei p̄cepta contemnit. deū nō

diligat. Neque enim regem diligimus. si odio leges eius habemus. Tenenda est cum sanctis viris unitas charitatis. et quanto se quisque subtrahit mundo. tanto opus est ut se associet bonorum consorcio. Charitas in dilectione dei et primi constat. Seruat autem in se dilectionem dei qui a charitate non diuiditur. Qui a fraterna societate secernitur a diuine charitatis participatione priuatur. Nec poterit deum diligere. qui noscitur in proximi dilectione errare. Christus deus est et homo. Totum ergo christum non diligit qui hominem odit. Bonorum discretio est non odire personas. sed culpas. et recta dicta per falsis non spernere. sed probare. Qui imperfecti sunt in dei amore. sepe se a virtutibus separare disponunt. sed ponere vitiorum grauati. rursus ad ea vitia que optant relinquere reuoluuntur.

De spe Cap. III.

Qui male agere non desistunt. vana spe indulgentiam de dei pietate requirunt. Quam recte quererent. si ab actione praua cessarent. Detrahendum valde est ut neque per spem venientiam quam promittit deus. pseueranter peccemus. neque quia iuste peccata dstringit veniam desperemus. sed utroque periculo euitato et a malo declinemus et de pietate dei veniam speremus. Omnis quippe iustus spe et formidine nitet. quia nunc illud ad gaudium spes erigit. nunc ad formidinem terror gehennae adducit.

De gratia Cap. V.

Inter dum peccantibus nobis deus dona sua non retrahit. ut ad spem diuine participationis mens humana consurgat. Nam non potest conuersum spernere. qui peccantem suis beneficiis puocat ad se redire. Confessionem hominis non esse humane virtutis. Nam si confessionem boni operis non in nobis deus operatur. cur per prophetam dicitur: confessio et magnificentia operum eius. Ab illo enim nobis omnia bona gratia preueniente donant. Nam nihil boni operis dedimus. per quod confessionem fidei accipere mereamur. Profectus hominis donum dei est. Nec a se potest quisque. sed a domino corrigi. Non enim quicquam boni habet proprium homo. cuius via non est eius. restantem prophetam. Scio domine quia non est hominis via eius. nec viri est ut ambulet et dirigat gressus suos. Sciant liberi arbitrii defensores nihil posse homines in bonum sua preualere virtute. nisi diuine gratie sustentent iuuamine. Unde et per prophetam dominus dicit. Perditio tua israel. tamen in me auxilium tuum. quasi diceret: ut pereas tuo merito. ut salueris meo auxilio. Hominis meritum superna gratia. non ut veniat inuenit. sed postquam venerit facit: atque ad indignam mentem veniens facit in ea meritum quod remuneret. que solum inueniat. quod puniret. Quid enim ex se ille latro meruit qui de faucibus inferni crucem ascendit. de cruce paradisum adiit. Reus quidem ille et fraterno sanguine venit cruentus. sed diuina gratia in cruce mutat. Sciendum quod et nostra sit iusticia in his que recte agimus. et dei gratia eo quod eam mereamur. Nec enim et dantis dei et accipientis est

hominis. sicut et panem nostrum dicimus. quem tamen a deo accipe postulamus. Spiritus gratia non omnibus distribuitur. sed tantummodo electis donatur. Non enim omni est fides quam quidem et si plurimi suscipiunt. operum tamen fidei non consequuntur. In diuisione donorum diuersi percipiunt diuersa dei munera non tamen conceduntur uni omnia ut sit per humilitatis studio quod alter adiuuetur in altero. Nam quod in ecclesiasticis aliamque altera ad alteram percutiuntur. virtutes designantur sanctorum. mutuo sese affectu. puocantur. atque alterno exemplo inuicem sese erudientur. Munera gratiarum. alia isti. alia vero donantur illi. Nec dantur ita habere uni. ut non egeat alterius. Possibile fieri non est dubium ut hi quos quidam virtutum excellentia antecedunt. dei repentina preuenienti gratia. quosdam compendio sanctitatis preueniant. et dum sint conuersione postremi. subito efficiuntur virtutis culmine primi. Dum quisque aliquid donum accipit. non appetat amplius quam quod meruit. ne dum alteri meriti officium arripe tentat. id quod meruit perdat. Conturbat enim corporis ordinem totum quod non suo contentus officio subripit alienum. Alii dona ideo ad damnationem accipiunt. quia illis non ad dei laudem sed ad suam vanitatem vtuntur. Bonis male vtuntur quia ea que a deo illis donata sunt. in malos usus assumunt. sicut ingenium. sicut et cetera dei dona. Multis dei donis gaudemus. que nos ab eo percipisse cognoscimus. Nam quod sapientes sumus. quod diuites. quod potentes existimus. non alteri. sed potius diuino munere sumus. Utamur ergo optime diuinis beneficiis. quatenus et deum non peniteat dedisse et nobis accepisse sit utile. Sicut auferre deus dicit homini donum aliquid quod homo non habuit. id est quod accipere non meruit. sic et obdurare dicitur deus hominem non eius faciendo duriciam. sed non auferendo eam quam sibi ipse nutriuit. Non aliter et obsecrare dicitur quosdam deus non ut in eis eandem ipse cecitatem faciat. sed quod per eorum inutilibus meritis cecitatem eorum ab eis ipse non auferat. Plurisque dei dona dantur. pseuerantia vero doni non datur. Et inde est quod quidam principia habent conuersionis bona. sine vero malo clauduntur. Electi vero et conuersionis dona accipiunt et pseuerantiam doni. Eadem causa est quod quidam et bene incipiunt et bene finiunt.

De predestinatione Cap. VI.

Gemina est predestinatio. siue electorum ad requiem. siue reproborum ad mortem. Utraque agit diuino iudicio ut semper electos superna et interiora sequi faciat semperque reprobos ut infima et exteriora delectentur descendo permittat. Sicut ignorat homo terminum lucis et tenebrarum vel utriusque rei quis finis sit. ita plenius nescit quod ante suum finem luce iusticie preueniatur. vel quis peccatorum tenebris usque in suum terminum obscuret. aut quod post lapsum tenebrarum conuersus resurgat ad lucem. Lucta hec deo patet. hominibus vero latent. Quis iustorum conuersatio in hac vita probabilis sit. incertum tamen hominibus esse ad que sint

finē predestinati. h̄ oia reseruati futuro examini. Mira dispositio ē sup̄ne distributionis. per quā hic iustus ampli⁹ iustificatur. impius ampli⁹ sordidat. Malus ad bonū aliquādo conuertitur. et bonus ad malū aliquādo reflectitur. Vult quis eē bonus et non valet. vult alter esse mal⁹ et non permittit interire. Datur ei q̄ sit mal⁹ q̄ vult eē bon⁹. alius nec vult nec datur ei ut sit bonus. Iste nascit⁹ i errore et morit⁹ ille i bono quo cepit vsq; ad finē pdurat. Tandiu i bono iste stat quousq; cadat. ille male diu viuēdo i fine saluat respectusq; cōuertit. Vult pdesse i bono iustus. nec p̄ualet. vult nocere malus et p̄ualet. Iste vult deo vacare. sed seculo impedit. ille negocijs implicari cupit nec pficit. Dominat mal⁹ bono. bonus damnatur p̄ impio. impius honorat⁹ p̄ iusto. Et i hac tāta obscuritate nō valet homo diuinam scrutari dispositionem et occultum predestinatiōis ppendere ordinem.

De conuersis Cap. vii.

Non inchoantib⁹ premiū promittit. sed persenerantibus. Scriptum est enim: Qui pseuerauerit vsq; in finē hic saluus erit. Tunc enim placet deo nostra conuersio. qū bonum quod inchoamus pseuerāti sine complemus. Nam sicut scriptū est: Ue his qui sustinentiam pdiderunt. id est opus bonū nō consumauerunt. Indulgentia peccatorū sciendū. ubi. quando uel qualibus datur. Ubi quippe nisi intra ecclesiam catholicam? Quando nisi ante venturū exitus diem? Quia ecce nunc tempus acceptabile. ecce nunc dies salutis. Qualibus. nisi conuersis. qui p humilitatē ad paruulorū trāseūt imitationē. de quibus dicit: Talū ē enī regnū celorū. Nemo pp̄dere pōt quāti sit ponderis iniusticia uel quanti fulgoris radio iusticia clareat. nisi qui prius toto mentis nisu conuertat⁹ ad deum. quatenus ipso lumine quo illustrat⁹. et suā felicitatem agnoscat. et lumē qd ceco corde nō intuebatur intelligat. Tunc autem inattingibile intelligi posse iusticiam. dum eā quisq; sequi conuersus tentauerit. q; lux non intelligit nisi cū videtur. Iudiciū qd in hoīs potestate cōsistit cōuersionis ē gratia per quam nosmetipsos iudicamus. quando flentes mala nostra punimus. et bono qd ex deo nobis est solidius inherem⁹. Tripartitus describit⁹ eē vniuscuiusq; cōuersi profect⁹. id ē prīm⁹ corrigendi a malo. secundus faciēdi bonū. tertius cōsequēdi boni opis p̄miū. Nam qd ait propheta: Solue fasciculos dep̄mētes. mali est emendatio. qd h̄o adiecit: Frange esuriētī panē tuum. operis boni ē actio. In eo h̄o qd subiūgit: tunc erumpet q̄si mane lumen tuū. operis boni est retributio. Ergo non pficit facere bonū. nisi correctū fuerit malū. Nec poterit quisq; ad contemplationē dei pficere. nisi se prius in bonis studuerit acrib⁹ exercere. Multis modis terret de⁹ homines. ut uel sero conuertant⁹. atq; exinde magis

erubescant q̄ tamdiu expectati sunt ut redirent. Nā nūc minis. nūc plagis. nūc reuelatiōib⁹ quosdam concurrit. ut qui volūtate cōuerti despiciunt. cōmoti terrorib⁹ corrigant⁹. Plurim⁹ ex sola mentis deuotione conuertūt⁹ ad deū. nonnulli h̄o coacti plagis conuertunt⁹ qui ex deuotione nō conuerrebāt. Iuxta capitulū psalmi dicētis: In freno et chamo maxillas eorū constringe qui nō appropinquant ad te. Plurim⁹ autē dū deuotiōe nō cōuertūt⁹. plage stimulis feriūt⁹. q̄ tñ nec sub verberē sentiūt ut aliq̄ten⁹ corrigant⁹. sic egypt⁹ cui et penas dedit et emendare nequiuit. De talibus enī ait p̄pheta: Percussisti eos et non doluerūt. attriuiisti eos et reuerunt suscipere disciplinā. Nonnulli viri seculares elatiōe mentis tumētes postmodū conuersi ad deum religiosa sequuntur obedientia xpm. et qui antea celsitudine mundiali tuebant. postea ipsam elationē in studio humilitatis cōmutant. Quidam sunt qui iam secrete conuersi sunt. quorū cōuersio q; nō p̄cedit ad publicum. apud estimationē humanā quales fuerūt tales adhuc esse putant⁹. iam tamen in dei oculis surrexerunt. Ite quidam adhuc humano iudicio stare cernūt⁹. iam tamē in oculis dei ceciderunt. Multi apud homines reprobi sūt. et apud deum electi. atq; itē multi apud homines electi putant⁹. et apud deum reprobi existunt. Salomone dicente: Vidi inquit impios sepultos qui cum adhuc uiuerēt in loco sancto erant. et laudabant⁹ i ciuitate quasi iustorū operum. Null⁹ ergo se putet electū ne forte iam apud deum sit reprob⁹.

De primo: dijs conuersorum Cap. viii.

Et rimodum genus est conuersionis ad deum. inchoationis cum dulcedine. meditationis cum labore. perfectionis cū requie. Sed tamē plerūq; alij incipiūt a dulcedine. alij a tentationū amaritudine. Omnis cōuersus ante ex fletu inchoet p̄ctōz. et sic transeat ad desiderii supernorū. Prius enim lachrymis purgāda sunt vitia quę gessimus. et tunc mundata mentis acie id qd querimus mentis gaudio contemplerur. ut dum antea flendo peccati a nobis caligo detergitur. mundatis cordis oculis libere superna inspiciant⁹. Ante necesse est timore cōuerti ad deum. ut metu futurarū p̄narū carnales illecebre deuincantur. Deinde oportet abiecto timore ad amorē vitę eterne trāsire. Perfecta enī charitas foras mittit timorē. qui autē timet p̄nā habet et nō ē p̄fectus. Unde et apostolus: non enim inquit accepistis spiritū seruitutis iterū in timore. sed accepistis spiritū adoptiōis. p̄ quem scilicet iam nō peccati p̄na seruos comprimit. sed amor iusticię liberos reddit. Necesse est oī conuerso. ut p̄ timorē p̄surgere ad charitatē dei debeat q̄si fili⁹ ne sp̄ sub timore iaceat q̄si seru⁹. Tūc enī amorē nr̄e p̄uersiōis ostēdim⁹. si denuo ut patrē diligim⁹ quē prius seruilī mēte vere ut dñm formidabam⁹.

Primordia conuersorū blandis refouenda sunt modis. ne si ab asperitate incipiant. exterriti ad priores lapsus recurrant. Qui enim cōuersum si ne leuitate crudiri. exasperare potius q̄ corrigere nouit. Cōuersus quisq; antea ab ope corrigēdus est. postea nō a cogitatione. ut prius resfrēnet prauū actū. deinde appetitū ac delictū. ut qd̄ iā in ope non apparet. in cogitatione nequaq̄ pduret. Dis noua conuersio adhuc pristinae vitē habet cōmitionē. p̄pterea nequaq̄ ea virtus pcedere ad hominū oculos debet. donec cōuersatio vetus fūditus ab animo extirpet. Quisq; ex deteriore iam melior esse cepit. caueat de acceptis extolli virtutibus. ne graui p̄ vanā gloriā corruat. q̄ p̄us cum p̄ lapsum vitiorū iacebat.

De conflictu conuersorū Cap. ix.

Quisq; cōuersus si mor̄ oēs carnis stimulos calcare cupiat. et sūma virtutū subire contendat. si adhuc forte aliqua aduersa decarnis molestijs tolerat. non frangat. quia dispensator bonorū nouit aduersitates reprimere vitiorū successionē virtutū. Tūc magis grauari se quisq; impulsu vitiorū agnoscit dū ad cognitionē dei accesserit. sicut populus isrl̄ grauiori onere ab egyptijs premit. dū p̄ moysen diuina illi cognitio aperit. Vitia enī ante cōuersionē quasi pacem in boie habēt. quando aut̄ expellunt. acriori virtute cōsurgūt. Fiunt aut̄ inimica cōuerso quē pctōri prospere blandiebant. atq; itē fuit blanda conuerso quē pctōri aduersa extiterunt. Multos habet conflictus dei seruus ex recordatione operum p̄teritorū. multiq; post cōuersionē etiā uolentes motū libidinis sustinēt. Qd̄ tamē ad damnationē non tolerant. sed ad p̄bationē. scilicet ut semp habeant p̄ excutienda inertia hostē cui resistent. dūmodo nō cōsentiāt. Unde et nouerint serui dei se etiā a peccatis iam esse mundatos. s; tamen cogitationū turpiū adhuc interpellatione pulsari. Antecōuersionē p̄cedit turba pctōrū. post conuersionē sequit̄ turba tentationū. Illa se obijciunt ne ad deū conuertamur. ista se ingerunt ne liberius cordis oculis deū cernamus. Atriusq; tumultus insolentiā nobis gignit. intētionēq; nostram sepe fraude multimoda intercludit. Utile ē dei seruo post p̄uersionē tentari. q̄ten? a tepore negligentie sollicitatibus vitijs ad virtutes animū p̄exercitiū prepararet meritoz.

De remissa conuersione Cap. x.

Multos remissa cōuersio i pristinos errores reducit. ac viuēdi tepore resoluit. Idcirco ergo exēpla q̄sq; cōuersus euita. ne dū timorē dei a tepore incipis. rursus mūdānis erroribus inergaris. Tepidus in conuersione. ociosa verba et vanas cogitationes noxias esse nō conspicit. Qd̄ si a tepore mentis euigilauerit. ea quē leuia existimabat cōfestim q̄si horēda atq; atrociora primescit. Fraus et desidia i omni bono opere formidanda ē. Fraudē facim? deo. quoties de ipsi?

donis et munerib; gloriā p̄p̄iā et humanā laudem appetimus et de bono opere nostro nosmetipsos non deū laudamus. Desidia nō agimus quotiens p̄ tepore languide ea quē dei sūt operamur. Dis ars seculi hui? strenuos amatores habet et ad exequendū. p̄mptissimos. et hoc. p̄inde fit. q; p̄sentē habet operis sui remunerationē. Ars nō diuini timoris p̄rosq; habet sectatores languidos. tepidos. pigritie inertia congelatos. s; hoc. p̄inde q; labor eorū nō. p̄ p̄sentē. s; p̄ futura remuneratione differit. Ideoq; dum eorū laborē mercedis retributio nō statim cōsequit̄. spe ipsi pene dissoluta languescunt. Unde et magna illoz gloria p̄dicatur q̄ bonē conuersionis p̄incipia augmento solidiore consumāt. atq; eo ad promerendam retributionē clariores preparantur. quo firmitus duri itineris labores et inchoāt et cōsumāt. Quidam primo cōuersionis calore ad virtutes sese accingūt. accedente nō. p̄gressu dum imoderate terrenis rebus incūbunt. puluere infimi appetit? obscurantur. Unde et dñs de bonis seminib; i spinis iactatis dicit: Qd̄ aut̄ cecidit i spinis. hi sūt qui audiūt v̄bū dei. et a sollicitudine seculi uel fallacia diuitiarū suffocant verbū. et sine fructu efficiunt. Nup̄ conuersi nequaq; debent in curis exterioribus puchi. Nā si simpliciter. cōfestim quasi plantata arbuscula et nec dū radice p̄fixa concutiantur pariter et arescunt. Valet interdū cōuersis. p̄ animę salute mutatio loci. Plurūq; enī dū mutat̄ locus. mutatur et mentis affectus. Congruū ē enim inde etiā corp̄alit̄ auelli. vbi q̄sq; illecebris deseruiuit. Nā loc? vbi prauē quisq; vixit. h̄ in aspectu mētis opponit. qd̄ semp̄ ibi uel cogitauit uel gessit

De exemplis sanctorū Cap. xi.

Ad cōuersionē seu correctionē mortalium multū p̄sūt exēpla bonorū. Mores enī inchoantiū non queunt p̄ficere ad bene viuēdū. nisi p̄fectoz informētur exemplis patrū. Reprobi aut̄ nō attendūt documenta bonorū quē imitentur in melius. s; p̄ponūt sibi exempla malorum quibus ad suoz morū pueritatem vtantur i p̄cius. Ob banc utilitatē scribunt̄ sanctorū ruine et reparationes. ut spem faciant salutis humane ne quisq; post lapsum penitendo desperet veniā dum conspiciat sanctorū reparationē fuisse etiam post ruinam. Sciant flagitio dediti ad quā utilitatem eorū exemplā p̄ponantur. sanctorum scilicet ut aut sint quos imitentur ad reparationem. aut certe ex eorum comparatione duri? de inobedientia puniātur. Propterea virtutes sanctorū ad exemplum nostrū deus p̄posuit. ut quanto de imitatione eorum conferri possunt nobis iusticie p̄emia. tāto de p̄seuerantia mali sint grauiora tormenta. Si enim ad boni incitamentum diuina quib; admoneremur p̄cepta decissent. pro lege nobis sanctorum exempla sufficerent. At contra dum et nos deus p̄ceptis suis admoceat et vitē sanctorum boni operis nobis exempla p̄ponat. nulla est

iam de reatu excusatio. quia et lex dei ad aures nostras quotidie pulsatur. et factorum documenta bonorum cordis nostri intima puocant. Et si prauorum sepe secuti sumus exempla. cur non imitemur sanctorum digna et deo placita facta? Et si apti fuimus imitari iniquos in malum. cur pigri sumus imitari iustos in bonum? Quod est deus ut virtutes quas preparauit sanctis ad coronam. nobis ad perfectum sint posite. non ad penam. Proficient autem ad perfectum nostrum si tot exempla voluerimus imitari virtutum. Ceret si ea potius auersati quam imitati fuerimus. ad damnationem nostram erunt qui ea legendo implere neglexerimus. Multi vitam sanctorum imitantur. et de moribus alterius effigiem virtutis sumunt. tanquam si imago quolibet intendatur. et de eius similitudine species picta formetur. sicque fit ad imaginem similis ille qui ad similitudinem viuit imaginis. Qui sanctum virum imitatur. quasi exemplar. aliquid intuetur. seseque in illo quasi in speculo respicit ut adiciat quod deesse virtutis agnoscit. Unde enim seipsum homo ex semetipso considerat. sed dum alter intendit id quod minus est luminis adicit. Perfectorum est iam viros non quolibet sanctorum imitando. sed ipsam veritatem intuendo. ad cuius imaginem facti sunt. iusticiam operari. Et hoc indicat quod scribitur: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. quia ipsam intelligendo imitatur diuinitatem ad cuius factus est similitudinem. Iste ergo tantus est ut non egeat homine demonstratore iusticie. sed ipsam contemplando imitetur iusticiam. Exempla sanctorum quibus edificatur homo. varias faciunt consuetudines virtutes: humilitatis ex petro. deuotionis ex petro. charitatis ex iohanne. obediencie de abraham. patientie de ysaac. tolerantie de iacob. castimonie de ioseph. mansuetudinis de moyse. constantie de iosue. benignitatis de samuele. misericordie de dauid. abstinencie de daniel. sic et cetera facta priorum quo labore. quo moderamine. quauis intentione uel compunctione gerantur. vir sanctus imitando considerat.

De compunctione
cordis Cap. xii.

Compunctio cordis est humilitas mentis cum lachrymis. exoriente de recordatione peccati et timore iudicii. Illa est conuersio perfectior compunctionis affectio. que omnes a carnalium desideriorum affectus repellit. et intentionem suam toto mentis studio in dei contemplationem defigit. Semina esse compunctionem. quia propter deum anima cuiusque electi afficit. id est. uel dum operum suorum mala considerat. uel dum desiderio eternę vite suspirat. Quattuor esse qualitates affectionum quibus mens iusti tedio salubri compungitur hoc est: memoria preteritorum facinororum. recordatio futurarum penarum. consideratio peregrinationis sue in huius vite longinquitate. desiderium supernę patrię: quatenus ad eam quanto magis valeat peruenire. Quisquis peccatorum memoria compungitur ad la-

menta. tunc dei se presentia sciat visitari. quando id quod se admisisse recollit. interius erubescit. suoque iudicio penitendo iam punit. Nam tunc petrus fleuit quando i cum christus resperit. Unde et psalmus: Resperit inquit et commota est et contremuit terra. Gressus dei sunt in corde hominis interioris. quando bona desideria surgunt ut calcantur mala. Quando ergo ista in corde hominis fiunt. sciendum est tunc esse deum per gratiam cordi humano presentem. Unde se tunc magis homo acuere ad compunctionem debet. quando sentit deum interiorius operantem. Quod mens hominis iusti ex vera compunctione rapiatur. et qualiter infirmata reuertatur degustate lucis magnitudine. illud nosse posse qui iam aliquid exinde gustauit. Sunt qui non ex vera cordis compunctione sui accusatores fiunt. sed tamen ad hoc esse se peccatores assignant. ut ex ficta humilitate confessionis locum inueniant sanctitatis.

De confessione peccatorum et penitentia
Cap. xiii.

Ex eo unusquisque iustus esse incipit. ex quo sui accusator extiterit. Multi autem contra semetipsos peccatores fatentur. et tamen semetipsos a peccato non subtrahunt. Magna iam iusticie pars est seipsum nosse homo quod prauus est. ut ex eo diuine virtuti subdatur humilior ex quo suam infirmitatem agnoscit. Bene se iudicat iustus in hac vita. ne iudicetur a deo damnatione perpetua. Tunc autem iudicium de se quisque sumit. quando per dignam penitentiam sua praua facta condemat. Amaritudo penitentie facit animum et sua facta subtilius discutere. et dona dei que contempsit flendo commemorare. Nihil autem prius quam culpam agnoscere nec deslere. Duplicem habere debet fletum in penitentia omnis peccator. siue quia per negligentiam bonum non fecit. seu quia malum per audaciam perpetravit. Quod enim oportuit non gessit. et gessit quod agere non oportuit. Ille penitentiam digne agit qui reatum suum satisfactione legitima plangit. condemnando scilicet ac deslendo que gessit. tanto inde plorando profusius. quanto extitit in peccato procliuus. Ille penitentiam digne agit. qui sic preterita mala deploret. ut futura iterum non committat. Nam qui plangit peccatum. et iterum admittit peccatum. quasi si quis laet laterem crudum. quem quanto magis eluerit tanto amplius lutum facit. Quis quisque sit peccator et impius. si ad penitentiam conuertatur. consequi posse veniam creditur. Nullus enim de bonitate dei dubitat. sed sola accipientium prauitas conferri sibi indulgentiam abnegat. In hac vita tamen penitentia patet libertas. post mortem vero nullam correctionis esse licentiam. Unde et dominus dicit: Nunc oportet operari opera eius qui me misit donec dies est. Venit autem nunc quando nemo potest operari. Unde et propheta: Date inquit domino deo nostro gloriam antequam

cōtenebrescat. id est anteq̃ mors eterna p̃ueni-
at. In hac vita dū estis. deū p̃ penitentiā glori-
cate. Adhuc in hoc seculo penitentiā operantibus
dei misericordia subuenit. In futuro aut̃ iam nō
operamur. sed rationē nostrorū operū ponimus.
Per id deteriorant̃ plerūq̃ iniqui q̃ per pacien-
tiā dei spaciū accipiūt emendandi. quia illi mora
vivēdi nō vtrūq̃ ad penitentiā. s̃ ad peccādi vsur-
pant audaciā. A malo aut̃ in deterius vadit. qui
temp̃ sibi ad penitēdū indultū ad libertatē pra-
ui operis vertit. Festinare debet ad deū peniten-
do unusquisq̃ dū pōt. ne si dum pōt noluerit. cum
tarde voluerit oīo nō possit. Proinde p̃pheta ait:
Querite dñm dum inueniri pōt. inuocate eū dū
p̃pe est. Et vbi inueniri pōt nisi i hac vita. in qua
etiā p̃pe est omnib⁹ inuocantib⁹ se? Nam tūc iā
longe erit quando dixerit: Ite in ignē eternum.
Modo autem nō videt̃ p̃pe est. tūc videbitur et
p̃pe non erit. q̃ et videri poterit et nō poterit inue-
niri. Si quādo quisq̃ peccare pōt penitet. vitāq̃
suam viuens ab oī crimine corrigit. non dubiū q̃
moriens ad eternā transeat requiē. Qui aut̃ pra-
ue vivēdo penitentiā in mortis agit periculo. si-
cut eius damnatio incerta est. sic remissio dubia.
Qui ergo cupit certus esse in morte de indulgen-
tia. sanus peniteat. sanus p̃petrata facinora defle-
at. Sunt qui penitentibus securitatē cito polli-
centur. quibus benep̃ p̃pheta dicitur: Curabant
contritionē filiē populi mei cū ignominia dicen-
tes: pax. et nō erat pax. Cum ignominia igit̃ cu-
rat contritionem. qui peccanti et non legitime pe-
nitenti. p̃mittit securitatē. Unde et seq̃uit̃: Con-
fusi sūt q̃ abhominatiōē fecerūt. id ē cōfusi sūt
non penitēdo. s̃ penas luendo. Aliter enī cōfun-
ditur coram iudice reus dum plectitur. atq̃ aliter
qui de malo ope erubescens corrigit̃. Ille enim q̃
rephensus est confundit̃. iste q̃ se malū fecisse me-
moratur. Quis per penitentiā p̃pitiatio peccorū
fir. sine metu tamē hō esse nō debet. quia peniten-
tis satisfactio diuino tm̃ pensat̃ iudicio non hu-
mano. Proinde quia miseratio dei occulta ē. sine
intimissione flere necesse est. Neq̃ enī vnq̃ opor-
tet penitētem habere de peccatis securitatē. Nā
securitas negligentia parit. negligentia autē sepe
incautū ad vitia transacta reducit. Dū p̃ peniten-
tiā expulsa fuerint ab homine vitia. si forte post
hec intercedente securitate quēlibet culpa subre-
psit. cōfestim delectatiōes pristinē vitiorū mētē
quidius irrepunt. pulsantesq̃ hominē in consue-
tis opibus grau⁹ p̃trabunt. ita ut sint nouissima
hoīs illius peiora prioribus.

De desperatione peccantiū Cap. xiiii.

Non p̃ locoꝝ spacia. sed p̃ affectum bonū
uel malum itur recediturve a deo. Neq̃
enim gressu pedū s̃ gressu operū uel mo-
rum elongamus uel p̃pinquamus ad deum. Per-
petrare flagitiū aliquod mors animē est. cōtem-
nere penitentiā et p̃manere in culpa. descendere in

isernū post mortē ē. Ergo peccare ad mortē pri-
net. desperare hō in isernū descendere. Unde et
scriptura ait: Impius dum in profundū malorū
venerit contēnit. Sepe diabolus eos quos con-
uerit ad penitentiam aspicit. immanitate scelerū
p̃cussos ad desperationē deducit. ut subtracta spe
venię. trahat in diffidentia quos nō potuit reti-
nere p̃seuerantes in culpa. Sed penitens p̃uidere
debet callidas contra se hostis insidias. sicq̃ dei
iusticiā incernat. ut tamē q̃uis in magnis sceleri-
bus de misericordia eius cōfidat. Amplius letat̃
deus de anima desperata et aliquādo conuersa. q̃
de ea quē nunq̃ extitit p̃dita. sicut de prodigo fi-
lio qui mortu⁹ fuerat et reuixit. perierat et inuen-
tus ē. de cui⁹ regressu magnū fit gaudiū patris.
Non aliter corā deo et angelis copiosius ē gau-
diū de eo qui a periculo liberat̃. q̃ de eo q̃ nunq̃
nouit peccati periculum. Quanto enim cōtristat
res p̃dita. tanto magis si fuerit inuenta letificat.
Sicut i euangelio pastor ille exultat qui perditam
ouem inuentam humeris suis gaudens repositat.
Nullus desperare debet veniā. etiam si circa fi-
nem vitę ad penitentiā conuertat̃. Unūquēq̃ enī
deus de suo fine nō de vita p̃terita iudicat. Hoc
quippe et legis testimonio edocet̃. q̃ homo de suo
extremo iustificat̃ quādo de⁹ p̃ a fini p̃mogenito
onē iussit offerri. h̃ est imundiciā vitę prioris mu-
tandā p̃ innocētiā boni finis. Unde et cauda iu-
betur offerri in hostiā. id est vita extrema in pe-
nitentiā. Multis supna resperfi gratia in extre-
mis suis ad deū reuertūt̃ p̃ penitentiā. et quęcūq̃
mala gesserūt quoridianis fletibus purgant. atq̃
in bonis factis mala gesta cōmutāt. Quib⁹ in ste-
totū qd̃ deliquerāt ignoscūt. q̃ ipsi qd̃ male gesse-
rūt penitēdo cognoscūt. In vita hoīs finis quę-
rendus est. quoniā deus non respicit quales an-
tea viximus. sed quales circa finē vitę erimus.

De his qui a deo deserunt Cap. xv.

Deserente deo nullū penitere. deo respici-
ente sua vnumquēq̃ facta videre et plan-
gere et vnde ceciderit cogitare. Nonnulli
autem ita despiciunt a deo ut deplozare mala sua
non possint etiā si velint. Cōsilio imundorū spi-
ritū hoc ē. quia ipsis negatū est post p̃uarica-
tionē regredi ad iusticiam. obserare aditū peni-
tentię hoīb⁹ cupiunt. ne uel ipsi reuertant̃ ad deū.
eosq̃ socios in p̃ditione habere contendūt. qui-
buscūq̃ fraudib⁹ insistentes. ut aut deserantur a
deo. aut flagelli immanitate desperēt. In gemiscē-
dum ē iugiter et postposita securitate lugendū. ne
dei secreto et iusto iudicio deserat̃ homo. et p̃den-
dus in potestate demonū relinquat̃. Nam reue-
ra quē deus deserit. demones suscipiūt. Dominici
cōtemptores p̃cepti. statim ut auertunt̃ a deo. a
malignis spiritibus occupantur. a quibus etiam
ut mala faciant persuadentur. Hinc est illud pro-
pheticū. Inimicos dei persequuntur tenebrę. quę
intelliguntur demones. Unde et i psalmo legit̃ et

Immisiones p̄ angelos malos. Quidā reproboz inpt̄ate demonū occulto dei iudicio ⁊ iustissimo redigunt. elia testante: Ipse misit eis sortem. ⁊ manus ei⁹ diuisit eis eā in mēsurā. vsq; in eternū possidebunt eā. Quidā electoz dimittunt diuina iusticia incidere i errore peccati. h̄ tñ miseratiōe ei⁹ reducti denuo cōuertunt. De talib⁹ enī p̄ pphēram dñs loquit: Et dimisi eū ⁊ reduxi eū ⁊ reddidi ei consolationē. Nōnūq; etiā reuertēs de⁹ ad hominē quē deseruerat. rursus affligēs visitat. ⁊ p̄ lamēta lachrymarū ac penitētiē afflictionē a peccatis expurgat. dicēte Job ad deū. Propter superbiam inquit q̄i legnā capies me. reuersusq; mirabiliter me crucias. Reuertēs enī deus hominē cruciat. qñ quē peccantē deseruerat. flagellando iterū visitat. Malis actib⁹ contra nos ampli⁹ cēlestem iracundiā nequaq; puocare debem⁹. quin potius si penitēdo digna deo acta gesserim⁹. seueritatem ei⁹ in clemētiā cōmutabim⁹. Nā ille qui nos malos tolerat. nō dubiū ē q̄ cōueris clemēti ignoscat. Nā q̄ seruat nobis temp⁹ penitētiē ut non simul morte obruamur p̄cipiti. h̄ de⁹ loc⁹ satisfactiōis. hoc totū de dei p̄cedit clemētiā. ut nos nō damnet crudeliter. h̄ expectet ad penitentiam patienter.

De his qui ad delictum post lachrymas reuertuntur. Cap. xvi.

I Kriso: ē nō penitēs q̄ adhuc agit qd̄ penitet. nec videt deū poscere subditus. sed subsannare supbus. Lanis reuersus ad vomitū. ⁊ penitēs ad peccatū. Multi enī lachrymas indefinenter fundunt. ⁊ peccare non desinūt. Quosdā accipere lachrymas ad penitētiā. ⁊ effectū penitētiē nō habere. q; incōstantia mētis nūc recordatione peccati lachrymas fundūt. nunc hō reuiscēte vsu ea quē fleuerūt iterādo cōmittunt. Qui ⁊ p̄terita vult plangere. ⁊ actionib⁹ secularib⁹ incubare. iste iustā mūdationē nō habet. qm̄ adhuc agit quē penitendo. desistere possit. Esaias peccatozib⁹ dicit: Lauamini. mūdus estote. Lauat itaq; ⁊ mūd⁹ ē. q̄ ⁊ p̄terita plangit ⁊ flenda iterū nō cōmittit. Lauat ⁊ nō est mūdus q̄ plāgit quē gessit nec tñ deserit. ⁊ post lachrymas ea quē desierat reperit. Sic deniq; ⁊ alibi animā penitentem atq; iterū delinquentē sermo diuin⁹ increpat dicēs: Vilis facta es nimis iterās vias tuas. Quisquis ergo culpas p̄teritas plozat. hūc necesse est modū teneat. ut sic admissa desinat. ne iterū flenda cōmittat. Ue mihi misero Isidoro qui ⁊ penitere retro acta negligo. ⁊ adhuc penitenda cōmitto.

De peccato. Cap. xvii.

O vobis modis peccatū cōmittit. id ē aut vi cupiditatis. aut metu timoris. dū uel quisq; vult adipisci qd̄ cupit. uel timet ne incurrat qd̄ metuit. Quattuor modis cōmittit peccatū in corde. q̄tuor ppetrat ex ope. Admittit corde suggestionē demonū. delectatione carnis.

cōsensione mentis. defensione elationis. Cōmittit opere. nūc latenter. nūc palam. nūc cōsuetudine. nūc desperatione. Jitis ergo gradibus ⁊ corde delinquit. ⁊ ope malitia ppetrat. Tribus modis peccatū gerit. hoc est. ignorantia. infirmitate. industria: periculo autē penarum diuerso. Ignorantiē nāq; modo peccauit in paradiso eua sicut ap̄lus ait: Vir nō est seduct⁹. mulier autē seducta in p̄uaricatione fuit. Ergo eua peccauit ignorantia. adam hō industria. q; nō seductus h̄ sciēs prudensq; peccauit. Qui hō seducit. quid consensiat euidenter ignorat. De infirmitate autē petrus deliquit. qñ ad metum interrogantis ancille xpm̄ negauit. vnde ⁊ post peccatū amarissime fleuit. Grauius est infirmitate q̄ ignorantia quēq; delinquere. grauiusq; industria q̄ infirmitate peccare. Industria nāq; peccat qui studio ac deliberatione mentis malū agit. Infirmitate autē q̄ casu uel p̄cipitatione delinquit. Nequ⁹ autē ⁊ de industria peccat. qui nō solū nō bene viuūt. h̄ ad huc ⁊ bene viuētes si possunt a veritate diuertūt. Sūt enim qui ignoranter peccant. ⁊ sūt q̄ sciēt. Sūt etiā ⁊ qui p̄ ignorantie excusatione scire nolunt. ut minus culpabiles habeant. qui tñ seipsos nō muniūt. h̄ magis decipiūt. Nescire enī simpliciter ad ignorantia p̄tiner. noluisse. hō scire ad cōtumaciē supbiam. Voluntatē quippe p̄p̄t dñi velle nescire. quid aliud ē q̄ velle dñm supbiendo contemnere? Nemo igit se de ignorantia excuset. quia deus nō solū eos indicat qui a cognitione sua reuertunt. h̄ etiā ⁊ illos qui nescierūt. restante codē dño p̄p̄tā: Disperdā inquit hoīes a facie terre ⁊ eos qui auertunt post tergū dñi. ⁊ qui nō quesierūt dñm. nec inuestigauerūt eum. Et psalmus: Effūde inquit irā tuā i gētes quē te nō nouerūt.

De leuiozib⁹ peccatis. Cap. xviii.

Multi vitam sine crimine habere possunt sine peccato nō possūt. Nā quis in hoc seculo magna iusticie quisq; claritate resplendeat. nūq; tñ ad purū peccatozū sordib⁹ carer. Johanne ap̄lo attestante q̄ ait: Si dixerim⁹ q; peccatū nō habem⁹. ipsi nos seducimus. ⁊ veritas in nobis non est. Quedā sunt facta similia peccatis. h̄ si bono animo fiant. nō sunt peccata. utpote potestas. si nō se vlciscendi cupiditate. h̄ magis corrigēdi studio vlciscat i reū q̄ delinquit. Item sunt peccata leuia quē ab incipientib⁹ quotidiana satisfactiōe purgant. quē tñ a p̄fectis viris velut magna crimina euitant. Quid autē homines peccatores de magnis scelerib⁹ agere debēt quando etiā p̄fecti leuia quēq; delicta quasi grauissima lugent? Nō solum grauia. h̄ ⁊ leuia sunt cauenda peccata. Multa enim leuia vnū grande efficiunt. sicut solent ex paruissimis guttis imēnsa flumina crescere. Numerositas enī in vnū coacta exundantē efficit copiā. Peccata quē incipientib⁹ leuia sunt. p̄fectis viris grauia reputant. Tanto enī maius cognoscit eē peccatū. quāto maior qui

peccat habet. Crescit enim delicti cumulus intra ordinē meritoy. et sepe qđ minorib⁹ ignoscit maioribus imputatur.

De grauioribus peccatis Cap. xix.

Experimento uel contēptu minorū peccatorū maiora cōmitti peccata. ut durius feriant⁹ p magnis scelerib⁹: qđ de paruis corrigi noluerūt. Iudicio autē diuino in reatū nequiorē labunt⁹. qđ distringere minora facta sua cōtemnūt. Multi a crimine in crimen corruūt. quia dei cognitionē habētes. timorē eius negligūt. et quē nouerūt p scientiam. p actionē nō venerationē. Ideoq; cecant diuino iudicio puniēda cōmittere et in penā cōmissi facinoris. facin⁹ deteri⁹ addere. Sepe peccatū alteri⁹ peccati causa ē. qđ cōmittit cum aliud ex ipso qđ sua soboles oritur. sicut fieri solet nasci libidinem ex nimia ventris ingluuiē. Penā hō peccati peccatū admittit. qñ p merito cuiusq; peccati. deo deferente in aliud peccatū deterius itur. de quo ampli⁹ qui admiserit sordidē. Ergo pcedēs peccatū causa ē sequentis peccati. sequēs hō peccatū penā ē pcedētis delicti. Pcedētia itaq; peccata sequentiū sūt criminū causa ut illa quę sequunt⁹ sūt pcedentiū penā. Pcedentium peccatorū penā. ipsa vocat⁹ induratio veniens de diuina iusticia. Hinc est qđ ait ppheta: Indurasti cor nostrū ne timerem⁹ te. Neq; enim quicūq; iusti sūt a deo impellunt⁹ ut mali fiāt. sed dū mali iā sūt. indurant⁹ ut deteriores existant. sicut et apłus dicit: Quā veritatē dei nō receperūt ut salui fierēt. imisit illis deus spm̄ erroris. Facit ergo de quosdā peccare. h̄ in quib⁹ talia iam peccata pcesserint. ut iusto iudicio ei⁹ mereant⁹ i deterius ire. Alia quippe peccata pcedentib⁹ alijs peccatis. plabunt⁹ in penā quā peccata merent⁹. Quēdā de ira dei veniūt peccata. quę pro merito alioy compensant peccatorū. Unde et ppheta: ecce inquit tu iratus es et nos peccauim⁹. in ipsis fuimus semp. tanq̄ si diceret: Quia semp in peccat⁹ fuimus. iratus es ut deteri⁹ peccarem⁹. Quid enī sit irā dei mereri. qđ hō puocare. prudēs lector debet scire. Grauior nāq; est ira quę puocatur qđ ea quę meret⁹. Nā meremur qñ ignorando peccam⁹. puocamus qñ scimus bonū facere nec volumus. Nūc irā dei dū viui sumus vitare possum⁹. Timeamus qđ ne veniente illo terrore iudicij. sentiri possit. vitari nō possit.

De manifestis occultisq; peccatis Cap. xx.

Maioris est culpę manifeste qđ occulte peccare. Duplicit⁹ enī reus est qđ apte delinquit: et agit et docet. De talib⁹ Esaias dicit: Et peccata sua qđi sordoma pēdicauerūt. nec absconderūt. Multi enim publice delinquentes sine vllō pondere sua flagitia pēdicāt. nec vlla vtunt⁹ sceleris verecūdia. Quēdā enī iam iusticię portio est iniquitatē suā hōi abscondere. et in semetipso de peccatis ppijs erubescere. Peccatum ppetrare crimē est. peccatū pēdicare clamor ē. De quo etiā

dicit apłus: Et clamor auferat⁹ a vobis cū oī malitia. id ē cū ipsis peccatis. Et eo ipso quo quisq; peccatū qđ agit nō abscondit. iudiciū iā esse iudiciū. qđ nō erubescit nisi de consciētię reatu. Ergo et hoc ipso quo quisq; de facto suo erubescit. ipse sibi iam iudex sit.

De peccati amore Cap. xxi.

Aliud est nō peccare amore dilectiōis dei aliud timore suppliciū. Qui enī amore charitatis dei nō peccat. horrescit oē malum amplectēdo iusticię bonū. nec cū delectat peccatū etiā si sceleris impunitas pmittat⁹. Qui hō sola pena suppliciū in se vitia reprimit. Quis nō expleat opus peccati. viuit tñ in eo volūtas peccadi: doletq; sibi illicitum. qđ lex. phibere dinoscit. Ille qđ mercedē boni opis pcipit qui amādo iusticiā facit. nō is qui eā solo metu penāz iuitus custodit. Quidā et diligūt peccatū et faciūt. quidā diligūt tñ et nō faciūt. pleriq; hō faciūt tñ et nō diligūt. nōnulli peccatū nō faciūt et tñ iusticiam odiunt. Graui⁹ autē peccat. qđ nō solū peccatū diligit sed et facit. qđ qui non facit et diligit. grauiusq; interdū qđ diligit et nō facit. qđ qđ facit et odit. Grauiissimū ē nō solū facere. h̄ et diligere peccatū. Nā sūt quidam qui confestim pacto flagicio confundunt⁹. et sūt qui nō solum nō dolet gessisse malū. h̄ etiā de ipso malo ope gloriānt⁹. Sicq; ad compationem mali sit deteri⁹. dū de virtijs gratulātes. extollunt⁹ in peius. De talib⁹ ait salomon: Qui letantur cū male fecerint et exultant in rebus pessimis.

De peccandi necessitate Cap. xxii.

Interdū qđ mali sumus. necessitate potius nō volūate existimus. Uertēda est autē necessitas mali in voluntatē boni. Pleriq; nō volūate h̄ sola necessitate peccāt. per timescētes tpālē inopiā. Et dum presentis sculi necessitatē refugiūt. a futuris bonis priuant⁹. Itē nōnulli peccatū voluntate nō necessitate cōmittūt nullaq; coacti inopia existunt iniqui. h̄ tñ gratis cupiūt esse mali. Neq; enī ipsam rem amant quā appetunt. h̄ ipsa tñ peccati malicia delectant⁹.

De peccandi consuetudine Cap. xxiii.

Melius est peccatū cauere qđ emēdare. Facilius enī resistimus hosti a quo nōdum victi sumus. qđ ei a quo iam supati ac deuicti cognoscimur. Omne peccatū anteq̄ admittat⁹ amplius ptimescit. Quis autē graue sit. dum in vsū venerit leue existimat⁹ et sine vllō metu cōmittit. Istis fomitib⁹ quasi quibusdā gradibus coalescit oē peccatū. Cogitatio nāq; praua delectationē parit. delectatio consensionē. consensio actionē. actio consuetudinē. consuetudo necessitatē. sicq; his vinculis homo implicat⁹ quādam cathena vitiorū tenet⁹ astrictus. ita ut ab euelli nequaquā valeat. nisi diuina gratia manū iacentis apprehendat. Peccatū admittere cadere est in puteū. cōsuetudinē hō peccandi facere. os putei est coangustare. ne is qui cecidit valeat exire.

Sed interdū etiā tales deus liberat. dū eorū despe-
rationē ad conuersionē libertatis cōmutat. Ipso
enī miserante peccata dimittunt. quo. p̄egente fit
ne in deterius peccādo eaf. Nequissimū ē pecca-
re. peius est peccādi consuetudinē facere. Ab illo
facile. ab hoc cū magno labore resurgit. dū male
cōsuetudinē repugnat. Male agēdi consuetudinē
recessum esse p̄pheta asserit in p̄fundū. cui v̄su q̄si
quādā lege homo tenet astrict. ut etiā q̄n nō vult
peccatū admittat. A lapsu nō cito resurgere. nō ē
in p̄fundū ire. A plus legē peccati dicit esse i mem-
bris suis. quē lex consuetudo est. quam peccando
concupim. et nō ab ea cū volumus discedimus. q̄
iā necessitatis vinculo p̄ cōsuetudinē retinemur.
Aultū veri amor. agit in hoīe. sed resultat caro
male consuetudinis lege. Bene aut andacter pro
bona consciētia exultat. qui valent in se reprimat
q̄ insolent impugnat. Frequent peccare cauē-
dū ē. nā hoc ipsū q̄ de malo nostro plerūq̄ deus
nobis salutē opat. quāto mirabile est. tanto pra-
rum est. Propterea metuendū ē confidere ita sal-
uari. ne forte dū expectam. a viriis sanari. et vitia
multiplicem. et salutē nō adipiscamur. Ergo stu-
deamus aut non cadere. aut cito conuersi a lapsu
cōsurgere. Omnino peccare cauēdū ē. Si hu-
mana fragilitate peccatum subreperit. confestim
erit corrigendū q̄ nequit sentit cōmissum. Cito
enī corrigit culpa quē cito cognoscit. tardius aut
sanat vuln. q̄ iā putrescētib. mēbris longo post
tpe curationib. adhibet. Iteratio peccati grauior
est. sicut ē si morbus sup morbū veniat. sicut si im-
ber sup imbrem occurrat. Apta peccādi immanita-
tem facit sceleris. Unde et p̄pheta. Ne inq̄t q̄ tra-
bitis iniquitatē in funiculis vanitatis et q̄si vin-
culū plaustrī peccatū. Trahit enī iniquitatē ut
funiculū. q̄ tardat cōverti ad deū. Trahere enī
iniquitatē. ē morā facere in iniquitatib. Unde et
psalmus. Prolongauerūt iniquitates suas. dñs
iustus concidet ceruices peccatorū.

De peccati recordatione Cap. xxiii.

Bonū est homini semp ante oculos p̄pria
adhibere delicta. s̄m psalmi sententiam.
Et peccatū meū ante me est semp. Sicut
enī non oportet reminisci peccati affectū. sic semp
necesse est vnūquēq̄ suū in deslendo cōmemorare
peccatum. Apud iustū recordatio peccati facit re-
diū animi. Qui aut luxurie et cupiditati subditi
sūt. cōtumaci supbia etiā de ipso peccati ope glo-
riant. Serui dei tanta recordatio esse debet pec-
cati. ut ea quē gessit semp lachrymās confiteatur.
Unde et psalmus dicit. Conuersus sum in crūna
dū configit spina. peccatū meū cognitū tibi feci.
diri p̄nāciabo aduersū me iniusticias meas dño.
Supra enī dixerat. q̄m tacui. hoc est. non sū con-
fessus. inueterauerunt oīa ossa mea dū clamarem
tota die. Quid ergo tacuisse se penitet. nisi con-
fessionē peccatorū. Quid clamasse se dolet. nisi de-
fensionē malorū. Qui ḡ peccatorū suorū defensor

extitit. necesse est ut penitēdo accuset q̄ supbiens
prauē admittit.

De cogitatione Cap. xxv.

Bipartita est causa peccādi. id est opis. et
cogitatiois. quorū vnū iniqtas dicit q̄
ope gerit. aliud iniusticia q̄ cogitatione
admittit. Prius aut actio rescāda est. postea co-
gitatio. Prius praua opa. postmodum desideria.
Uicissim aut et a cogitatione opa pcedunt. et ab
ope cogitatio nascit. Quis et si ab ope malo quisq̄
vacer. p̄ solius tñ prauē cogitationis malicia nō
erit innocens. Unde et dñs p̄ elaiā. Auserte in-
quit malum cogitationū vestrarū ab oculis meis.
Nō enī solū factis s̄ et cogitationib. delinquim.
si eis illicite occurrentib. delectemur. Sic vipe-
ra a filiis in vtero positīs lacerata pimit. ita nos
cogitationes nostrē intra nos enutrite occidūt. et
cōcepto interi vipereo veneno cōsumūt. animāq̄
nostrā crudeli vulnere perimūt. Nō est arbitrii
nostri cogitationes prauē suggestionis p̄uenire.
iacere aut i animo cogitationē. nostrē atinet vo-
lūtati. Illud ergo ad culpā nō redigit. istud cul-
pe p̄prie imputat. Nā cogitationes illicitas oc-
currere. demonū ē et cogitationib. oblectari puer-
sis. nostrū est. Plerūq̄ fieri solet ut imūde corpo-
raliū rerū spēs quas didicim. nostris mentibus
opponant et nolentes eas cogitem. quantūq̄ ab
eis acie mēris auertere nitimur. tanto illē se ma-
gis animo ingerūt. obscenīq̄ in nobis moribus
obrepunt. Sed sit b̄ p̄ cōditione mortali. quā me-
ruit p̄mū homo in penā sui peccati. Dū vnūq̄sq̄
diuina illuminatiōe p̄uenitur. statim molestiis
turpiū cogitationū pullat. Sed dei seruus iudicio
timoris dei carū tentamenta a semetipso reiicit.
bonīq̄ contra obiectis cogitationib. turpes a se
repellit. Magna obseruantia circa cordis est cu-
stodiam adhibenda. q̄ aut bonē aut malē rei ibi
cōsistit origo. Nā sicut scriptū est. ex corde creūt
cogitationes malē. Ideoq̄ si prius prauē cogita-
tioni resistimus. in lapsū opis nō incurrim. Nō
est timendū si bona malaq̄ i cogitationē veniāt.
s̄ magis gloriandū est. si mens mala a bonis in-
tellectu rationis discernat. Itē nihil iuuat q̄ int
bonū et malū sensu prudētorū discernim. nisi ope
aut mala cogitata caueamus. aut bona intellecta
faciamus.

De conscientia Cap. xxvi.

Humana conditio dū diuersis vitiosis
tribus mentē conturbat. etiā ante penas
gehēne p̄ inconditū animē appetitū iam
penas consciētiē patit. Dia fugere poterit homo
p̄ter cor suū. Nō enī potest a se quisq̄ recedere.
Ubicūq̄ enī abierit. reat sui consciētia illum nō
derelinquit. Quis humana iudicia subterfugiat
omnis qui male agit. iudicium tñ consciētiē suē
effugere nō potest. Nā et si alijs celat quod agit.
sibi tamen celare nō potest q̄ plene nouit malum
esse q̄ gessit. Duplex fit ergo in eo iudiciū. quia et

hic sue conscientie reatu punit. et illic perpetuali pe-
na damnatur. Hoc enim significat: abyssus abys-
su inuocat in voce cataractarum. Abyssus enim
abyssum inuocare est de iudicio sue conscientie ire
ad iudicium damnationis perpetue. In voce cata-
ractarum id est in predicatione sanctorum.

De intentione mentis Cap. xxvii.

Oculus hominis intentio operis eius est. Si
ergo intentio eius bona est. et opus inten-
tionis ipsius bonum est. Alioquin male
intentionis etiam si bonum in factis opus appareat.
bonum tamen iam non est. quoniam ex sua intentione aut
probat bonum aut reprobat indignum. Bona est er-
go intentio que propter deum est. mala vero que pro
terreno lucro aut vana gloria est. Qui opus bo-
num bona intentione non faciunt. pro hoc magis ce-
cant ope pro quod illuminari potuerunt. Quisquis
bonum opus quod agit intentione bona agit. quoniam pro
mala intentione. plerumque opus bonum quod agimus
perdimus et minus a culpa vacamus. Sepe que apud
hominum iudicium bona patent. apud examinem di-
ligentissimi et acutissimi iudicis reproba detegunt.
Ideoque omnis sanctus vereatur ne forte bonum quod
agit pro aliqua animi intentione in oculis dei re-
probum sit.

De sensibus carnis Cap. xxviii.

Per sensus carnis morbus irrepit menti.
vnde et per prophetam dominus dicit: Omnes co-
gnationes terre ab aquilone venient: et po-
nerunt vultus suos solum suum introitu portarum iherusalem.
Regna aquilonis vitia sunt. que sedes suas in por-
tis ponunt. quando per sensus carnis labem anime
ingerunt. ideoque in ipsis portis. id est in ipsis sen-
sibus regnant. Neque enim aliunde peccamus nisi
videndo. audiendo. atrectando. gustando atque tan-
gendo. Unde et alias dicit: Intravit mors per fe-
nestras nostras. et alibi. Et extranei ingrediebantur
per portas eius. et super iherusalem mitterent sortem. Extra-
neos quippe imundos esse spiritus. qui tamquam per portas
ita per sensus carnis animam irrepunt. et eam illece-
brando deuincunt.

De sermone Cap. xxix.

Omnis quedam parua vitiorum verba non cui-
ramus. in magno lingue plabimur crimi-
ne. et dum facta quedam non grauius li-
bere ac sine metu committimus. ad peiora scelera et
horrenda peccandi consuetudine labimur. Sicut
plerumque multiloquorum stulticia reprehenditur. ita rur-
sum nimis tacentium vitia denotant. Illi enim satis
laxando linguam in leuitatis vitio defluunt. isti ni-
mis reticendo ab utilitate torpescunt. Impiri sicut
loqui nesciunt. ita tacere non possunt. Mente enim
incruditi. ore loquaces. verbis pretereunt. sensu ni-
hil dicunt. Sicut falsitatis crimina a perficientibus
primescunt. ita ociosa verba a perfectis viris vitantur.
Nam sicut ait quidam: Sicut pro ocioso verbo
ratio ponitur. ita per sermone inuito pena exoluitur.

Vani sermones in ore christiani esse non debent. Nam
sicut mali mores in bono colloquio corrigunt. ita
praua colloquia bonos mores corrumpunt. Lu-
stodia ori ponitur. dum quisque non se iustum. sed quod ma-
gis verum est peccatorem fateatur. Nam super os ponit
qui bonis operibus lingue excessum operit. Nam
super os ponit. qui male locutionis culpas bonae actio-
nis velamine tegit. Loquens que ad dominum pertinet
nec faciens. et si inutilis sibi est. audientibus tamen
prodest. Qui de sapientia se laudari affectant. lo-
quentem prophetam attendant. Ne qui sapientes estis
in oculis vestris. et coram vobismet ipsis pruden-
tes. Recte ex sententia dicit: qui veram sapientiam
gustu interni saporis sentit. A sentiendo enim sen-
tentia dicitur. ac per hoc arrogantes qui sine humilitate
dicunt. de sola scientia dicunt non de sententia. Ille
enim sapit qui recte et secundum deum sapit. In sua ducunt
contumeliam doctores. si dum sint ab eis dicta sapi-
enter. nimium tamen eloquent. Horret enim sapientia
spumantem verborum ambitum. ac fucum mundialis eloque-
ri inflatis sermonibus porratum. Quidam curiosi
delectantur audire quoslibet sapientes. non ut verita-
tem ab eis querant. sed ut facundiam sermonis eorum
agnoscant. more poetarum. qui magis compositionem
verborum quam sententiam veritatis sequuntur. Qui bo-
num sine charitate dicit. tamquam es aut cymbalum so-
num facit aliis. ipse tamen sibi manet insensibilis.
Quadrimoda est dicendi ratio. qua prouidendum
est: quid. cui. quando. uel quomodo aliquid perfer-
ratur. Item quadrimoda est dicendi ratio. qua aut
bene sentiendo quid bene perferat. aut nil sentiendo
nil dicit. aut parum sentiendo loquacitas sola osten-
tat. aut optime sentiendo non eleganter perferitur quod
intelligitur. Item quadriparsita est loquendi ra-
tio. qua uel bonum bene. uel malum male. seu bonum
male. uel malum bene perferitur. Bonum quippe bene
loquitur qui ea que recta sunt humiliter annuntiare
videtur. Malum male loquitur. qui quodlibet
flagitium persuadere conatur. Bonum male loqui-
tur. qui quodcumque rectum arroganter predicare sen-
tit. Malum bene loquitur qui aliquod narrando
vitium detestat. ut ab eo homines auertant. Eor-
um bene loquitur qui charitatem non dissimulat. De
bene loquitur. qui veritatem annunciat. Factis
bene loquitur. qui alios bonis exemplis edificat.
Eorum male loquitur. qui interius cogitationes
noxias meditatatur et cogitat. Lingua male loqui-
tur qui pro eo quod male agit flagellatur et murmu-
rat. Factis male loquitur qui male viuendo exem-
plis suis alios ad prauum viuendum informat. Se-
mel bene loquitur qui se penitendo redarguit. Bis
bene loquitur qui bene viuendo et alios instruit.
Semel male loquitur qui post vitium cito non cor-
rigitur. Bis male loquitur. qui male viuit et male
docet. Item bis male loquitur. qui et male cogitat et
male refert cogitata. Item bis male loquitur qui et bo-
num quod debuit non egit et malum quod non oportebat

admisit. Alii mala respondēt pro bonis. et aduersa pro optimis. Boni bona respondēt pro malis. et prospera pro aduersis. Aduersus conuiciū lingue fortitudo adhibenda est patientiē. ut tentatiōis verba quę foris impugnat tolerantie virtute deuicta discedant. Nō oīs qui patitur probra iustus est. sed qui pro veritate ab alijs innocens patitur: ille tūmodo iustus est. Inter vituperatiōes lingue et opprobria hominū isto se remedio mens iusti corroborat. ut tanto solidius in deū figat interior. quāto exterius ab humanis spernit sensibus. Qui illatas sibi contumelias tranquillo animo perdit. dolorē cordis aperit. et virus quod feruet in animo facile reijcit. Vulnera enim mentis aperta cito exhalant. clausa nimis exulcerant. Qui dolorē iniurię clauso pectore regit. quāto amplius per silentiū linguā premit. tanto acriorē dolorē intrinsecus nutrit. Unde et vere quidam poetarū gentiliū dicit: Quos magis regitur. rectus magis estuat ignis. Ecce enim languor vebemens est ac nimius. quia tacitum viuit sub pectore vulnus.

De mendacio Cap. xxx.

Mendaces faciūt ut nec vera dicentibus credat. Reddit enim sepe hominē multa falsitas etiā in veritate suspectū. Sepe vera permittit qui falsa dicitur est. ut cum primū acquisierit fidē. ad reliqua mendacia audientes credulos faciat. Multis videtur vera esse quę falsa sūt. et ideo nō ex deo. sed ex suo mendacio loquuntur. Nōnūquam falsitas veriloquio adiungitur. et plerūque a veritate incipit quod falsa cōfingit. Latet sepe venena circumlita melle verborū. et tādū deceptor veritatē simulat quousque fallendo decipiat. Nōnūquam peius est mendaciū meditari quā loqui. Nam interdū quis incautus solet ex precipitatiōe loqui mendaciū. meditari autē nō potest nisi per studiū. Grauius ergo ille ex studio mereri prohibetur. quā is qui ex precipitatiōe sola meretur. Summope cauendū est omne mendaciū quousque sit aliqd mendaciū genus culpe leuioris. si quisque pro salute hominū mentiat. Sed scriptū est: De quod mentis occidit animā. et perdes eos qui loquuntur mendaciū. Hoc quod mendaciū generis perfecti viri summope fugiūt. ut nec vita cuiuslibet pro eorum fallaciā defendat. ne sue anime noceant. dum prestare aliene carni nituntur. quod hoc ipsi peccati genus facillime credamus relaxari. Nā si quolibet culpa sequenti mercede purgat. quāto magis hec facile abstergit quā merces ipsa comitat. Multa merentur multaque fiugunt homines propter humanā laudē. sicque fit ut et isti meritiendo pereant. et eos quos laudat ad vanę glorię ruinā perducant. Sicut bene sibi conscius nō meruit aliene lingue conuiciū. ita et qui laudat ab alio. nō debet errorē aliene laudis attendere. sed magis unusquisque testimoniū cōscientię suę querat. cui plus ipse presens est quā ille quod eū laudat. Opus enim suū unusquisque probet. ut ait apostolus. et tūc in seipso tantum quisque gloriā habebit. id est occulte in sua cōscientia. nō palā in aliena lingua. Perfecti qui alta ra-

dice fundati sūt et si flamine laudis ac vituperatiōis utriusque quasi ventorum interdū curuent impulsu. funditus tamē nō deiciunt sed. primum firmitate radicis ad se redeunt. Bona mens. ad malū nec premijs nec terrozibus vincit. Nā iniqui terrore blanditijs miscet. ut aut oblectatiōe quę decipiat. aut terrozibus frangat. Qui laudat in auditorum amore inseritur. sed si veraciter et nō fecte laudet. hoc est si vera sunt quę de illo dicuntur.

De iuramento Cap. xxxi.

Sicut mentiri non potest qui nō loquitur. sic periurare nō poterit qui iurare nō appetit. Laudandam igitur esse iurationē. nec ea vitendum nisi in sola necessitate. Nō est contra dei preceptū iurare. sed dū vltimū iurandi facinus. plurimum crimē incurrimus. Nūquid ergo iuret. qui periurare timeret. Multis dū loquuntur. iurare semper delectant. dum oporteat hoc tū esse in ore. est. non non. Amplius enim quod est et nō est. a malo est. Multis ut fallant periurant. ut per fidem sacramenti fidē faciant sibi. sicque fallendo dum periurāt et mentiuntur. hominē incautū decipiunt. Interdū et falsis laudibus seducti decipimur. et creditur dum plorat quibus credendū nō erat. Plerūque sine iuramento loqui disponimur. sed incredulitate eorum qui nō credunt quod dicimur iurare cōpellimur. talique necessitate iurandi cōsuetudinē facimur. Sūt multi ad credendū pigri. qui nō mouentur ad fidē verbi. Grauius autē delinquit quod sibi loquentes iurare cogunt. Quacūque arte verborum quisque iuret. deus tū qui cōscientię testis est ita hoc accipit. sicut ille cui iuratur intelligit. Dupliciter autē reus fit qui et dei nomē in vanū assumit et. primum dolo capit. Nō est obseruandū iuramentū quo malū incaute promittit. veluti si quispiā adulterē perpetuo cum ea permanendi fidē polliceat. Tolerabilius est enim nō implere sacramentū quā permanere in stupri flagitio. Iurare dei est illa prouidentia qua statuit non cōuellere statuta. Penitentia autē dei rerū mutatio est. nō penitere autē. statuta nō reuocare. ut ē illud Iurauit dñs et nō penitebit eum. id ē quę statuit nō mutabit.

De vitijs Cap. xxxii.

Recedens homo a deo statim vitijs traditur potestati. ut dum patitur infesta vitia. reuertendo vnde ceciderat resipiscat. Et si sancti toto animi nisu contendunt superare vitia nec extinguunt. quid agunt hi qui non solum non odiunt vitia. sed toto ea amore sectantur. Satis delicate se palpat qui vult sine labore vitia superare. dum peccati legē quā sibi deseruiendo vitijs fecit. sine violentia doloris refecare nō possit. Perfecte renunciat vitio. qui occasionē euitat in perpetrando peccato. Nam si velis tantūdem non peccare et data occasiōe peccaueris. tu tibi et reus et iudex es. qui et cōmissa damnas et damnata cōmittis. Se autē iudice reus est. qui vitia et accusat et perpetrat. Quędam vitia dum non perfecte

vitant. suos in se faciunt relabi auctores. Nam si vnum vitium districte vitetur et alia negligant. inanis labor est. Non enim potest in vnius observatione virtutis fortiter perurare. cum alia vitia dominant in corde. Non quod hominem sua vitia persequantur. quia nimirum qui prius volendo ea sibi fecit socia. postea sentit etiam nolens stimulos. Non nulli non antea in errorem vitiorum labuntur. nisi prior interioris rationis perdidit oculos: sicut samson non antea ab allophiliis ad erroris ligatus est machinam. nisi postquam ei sunt lumina oculorum extincta. Quidam vegetati mentis ratione vitiorum superant in cursu. sicque deinde intentione bonorum operum perdunt. sicut rex babilonis in oculis sedebat prius filios ipsius interfecit. et sic postea oculos eius euulsit. ac per hoc post malorum operum consuetudinem. et interemptionem bonorum. perit quorundam et ratio.

Ex vitis vitia et ex virtutibus virtutes oriuntur Cap. xxxiii.

Sic gignuntur ex peccato peccata. ut dum non evitantur parva. incidunt in maximis. et dum defenduntur admissa nec lamentantur. ex flagitio ad superbiam itur. Unde fit ut et duplicari sit criminis reus qui et admittit scelera per voluntatem et defendit ea per contumaciam tumorem. Sic vitio vitium gignitur. sicut virtus virtute concipitur. Ex vitio enim gignitur vitium. sicut david qui dum non evitavit adulterium. perpetravit et homicidium. Item virtus virtute concipitur. sicut per veritatem euangelice predicationis virtutem martyrii apostoli meruerunt. In cordibus seculariter viventium invicem sibi succedunt vitia. ut dum unum abierit succedat aliud. iuxta iobeli prophetam testimonium. qui ait: Residuum crucis comedit locusta. et residuum locustae comedit bruchus. et residuum bruchi comedit rubigo. Per id ergo ista sub vitiorum allegoria colliguntur. quia sequitur: Expergiscimini ebrii et flete. Aliquando vtiliter peccat in minimis vitis. ut maiora vtiliter caueantur. Lege paulum apostolum. minora permittente peccata ne maiora perpetrentur. Veraciter autem sanantur vitia quae virtutibus et non vitis excluduntur. Quorundam autem quaedam latentia vitia tunc apparent. quando ab alijs vitis desinunt.

De malevsa virtutibus Cap. xxxiiii.

Interdum et male vix virtutes ex se vitia gignunt. Quod fit per immoderatum animi appetitum cui non sufficit donum quod meruit nisi inde aut laudes aut lucra dampnanda quaesierit. Interdum virtutes vitia gignunt. dum aliquando per tempore opportuno minime relaxantur. sicque fit. ut quae loco congruo virtutes sunt. incongruo vitia deputentur. veluti si per fratris adventu canonicum non solvatur ieiunium. Virtutis igitur discretionem a paulo apostolo sume. qui ad tempus egit quod agendum esse omnino prohibuit. Item quaedam virtutes dum discretionem non servant. in vitia transeunt. Nam saepe iusticia dum suum modum excedit. crudelitatis sententiam gignit. et ni-

mia pietas dissolutionem disciplinae parturit. et celi studium dum plus est quam oportet. in iracundiae vitium transit. et multa mansuetudo. torporis segnitiei gignit. Prudentis autem viri discretio solerter prospicit. ne bonum intemperanter agat et de virtute in vitium transeat. Item apud quosdam ex virtute vitium gignitur. dum quisque de castitatis et abstinentiae meritis gloriatur. Nam et qui elemosinam vane gloriae causa impartit. ex virtute vitium facit. Sed et is qui de sapientia arrogantiam habet. et qui per iusticiam premium appetit. et qui aliquod donum dei quod meruit in suam laudem convertit. aut in malos usus assumit. percul dubio virtutem in vitium transfert. Homines de virtutibus vitia nutriunt ex quibus pereant. Item deus arte potentissima ex nostro vitio virtutes format. quibus nos ab iniquitate reformet.

De simulatis virtutibus Cap. xxxv.

Quedam vitia species virtutum praeserunt. ideoque peritiosi suos sectatores decipiunt. quia se sub velamine virtutum tegunt. Nam vitia quae statim virtutibus contraria apparent. cito dum in palam venerint emendantur. propter quod sequaces eorum de talibus criminibus erubescunt. Carnales autem plerumque per insensibilem mentis cecitatem non agnoscunt vitium esse culpabile. quod dignum videtur damnatione. Item quaedam vitia species virtutum esse videntur. sed tamen virtutes non sunt. Nam interdum sub praetextu iusticie crudelitas agitur. et putatur esse virtus: quod nimirum est vitium. sicut et remissa segnities mansuetudo esse creditur. et quod agit torpens negligentia. putatur agere indulgentia pietatis. Non quod etiam virtutem largitatis imitatur vitium. perdit effusionis. et virtutem parcitatis tristis tenacitas imitatur. et vitium pertinacia abscondit sub virtute constantie. Item timor sub specie obediencie occultatur. et dicitur virtus humilitatis quod tamen vitium est timoris. Sed et peracitas vocis per veritatis libertate accipitur. et vitium pigritie quietis virtutem imitatur. Porro vitium inquietudinis virtutem se vult vocari sollicitudinis. et precipitationis facilitas fervor boni studii creditur. et bene agendi tarditas consilii mora esse videtur: dum tamen ista sit virtus. illa vitium. Tali igitur exemplo vitia species virtutum imitantur. et tamen se nonnulli esse iustos confidunt. unde maxime reprobanter. Aptum exemplum vitiorum de latronis specie sumitur. Nam sicut ex insidijs latro prodit. sequitur agentibus iungit. fingens se socium donec decipiat improvisum. et dum subito eruperit ad exitum latro manifestus ostenditur. ita se miscunt interdum periculose virtutibus vitia. quousque omnem operis efficaciam in suis visibus rapiant. ut anima quae sibi erat placens de virtutibus. deceptam se conspiciat vitis damnabilibus.

De appetitu virtutum Cap. xxxvi.

Ad virtutes difficile consurgimus. ad vitia sine labore dilabimur. Ista enim prona

illa ardua sunt. Brandes enim sudores pperimur ut ad celum conscendere valeamus. Quēadmodum ad virtutum tendentes culmen non a summis inchoāt sed a modicis ut sensim ad altiora per-
tingant ita et qui delabuntur ad vitia nō statim a magnis criminibus incipiūt sed a modicis assue-
scunt et sic in maximis prozuūt. Sicut paulatim homo a minimis vitijs in maximis prozuīt ita a modicis virtutibus gradatim ad ea que sunt ex-
cellsa conscendit. Qui autem inordinate virtutes comprehendere nitit cito periclitat. Hec est causa in rerū natura ut quecūq; velociter ad profectum tendūt sine dubio celeriter finiantur sicut herbe que tanto festinus pereūt quanto celeriter crescunt. At vero contra arbores alta radice fundatę ideo perdurāt diutius quia gradatim ad pfectum per-
ueniūt. Nihil prodest admixto malo agere aliqd bonum sed prius est cohibendū a malo deinde ex-
ercendum bonū. Hoc enim indicat propheta cū dicit: Quiescite agere puerse discite bene facere. Prius vitia extirpanda sūt in homine deinde in-
serende virtutes. Nam coherere et cōiūgi nō po-
test veritas cum mendacio pudor cum perulāria fides cum pfidia castitas cum luxuria. Quēdam sūt sūme virtutes quēdam vō medie. Fides spes et charitas sūme virtutes sunt. Nam a quib; ha-
benē vtiq; veraciter habentur. Alię vō virtutes medie sunt quia et ad vtilitatē et ad pernitiē pos-
sūt haberi si de his arroganter quisq; tumuerit utpote doctrina ieiunium castitas scientia siue temporales diuitię de quibus scilicet et bene ope-
rari possum; et male. Quisquis ex deteriore iam melior esse cepit caueat et de acceptis extolli virtu-
tibus ne grauius per virtutes corruat q̄ prius ex lapsu vitiorum iacebat. Quem deus iustificat ne iterū se de virtutibus erigat: quēdam illi virtu-
tum dona tribuit deus quēdam retrahit ut dñs mens de hoc qd̄ habet erigitur iterū de hoc quod nequaquā habere cognoscitur humiliet. Quisquis dono celestis gratię inspiratus ad virtutes eri-
gitur si forte moderātis dei manu aliqua aduer-
sitate reprimi ne de acceptis virtutibus attollat frangi non debet quia et hoc ipsum q̄ plagis hu-
miliat equanimiter ferre pcul dubio virtutis est magnę.

Depugna virtutū aduersus vitia Cap. xxxvii.

Tunc se viri sancti veracius a vitiorum col-
luuione detergūt dum ab eis contra sin-
gula vitia virtutes singule opponuntur. Interdū vitia cum virtutibus ad vtilitatem con-
fligūt ut ipso certamine uel mens exerceat uel ab elationis concursu animus restringat. Aduersus impetus vitiorum contrarijs virtutibus ē pugnan-
dum. Contra luxuriam enī cordis est adhibenda munditia contra odium dilectio est preparanda contra iracundiam patientia proponēda. Porro contra timorē fidutię adhibenda est virtus con-
tra torporē celi pceliū. Tristitię quoq; gaudiū

accidię fortitudo auaricię largitas supbię humi-
litas opponenda est sicq; singule virtutes nascentia contra se vitia reprimūt ac tentationū motus virtute diuinę charitatis extinguunt. Libidinē abstinentia domat. Nam quantū corpus inedia frangit tanto mens ab illicito appetitu reuocat. Aduersus iram tolerātia dimicat ira autē semet ipsam necat sustinendo autē paciētia victoriā por-
tat. Tristitię mērorem spes eterni gaudiū super-
et quem turbata mens de exterioribus afficit dulcedo interioris tranquillitatis lenit. Aduersus inuidiā preparat charitas et aduersus irē incen-
dia māsuetudinis adhibeatur tranquillitas. Superbiam autē diaboli imitantur superbi aduersus quā opponitur humilitas christi: quia humiliantur elati. Principaliū autem septem vitiorū re-
gina et mater superbia est eademq; septem prin-
cipalia multa de se parturiunt vitia que ita sibi-
met quadam cognatione iungunt ut ex altero al-
terum oriatur. Sicut princeps septem vitiorum superbia nos eorum potestatibus subdit ita xp̄s sepiiformi gratia plenus a dominatu vitiorum nos eruit et quos illa addidit septēplici vitio iste li-
berat sepiiformis gratię dono.

De superbia Cap. xxxviii.

Omnis vitio deteriore esse superbiā seu ppter q̄ a summis psonis et primis assumit seu q̄ de opere iusticię et virtutis exoritur minusq; culpa eius sentit luxuria vō carnis ideo notabilis omnibus est qm̄ statim p se turpis est. Et tamē pensante deo supbia minor est. Sed qui detinet superbia et nō sentit labit carnis luxuria ut per hanc humiliatus et a confusione surgat et a superbia. Omnis peccans superbus est eo q̄ faciēdo vitia contemptui habeat diuina pcepta. Recte ergo initium omnis peccati superbia q̄ nisi pcesserit mandatorum dei inobedientia transgressionis nō sequit culpa. Omnis superbia tanto in imo iacet quāto in alto se erigit tantoq; profundius labit quāto excelsius eleuat. Qui enī p propriam attollit superbiā p dei iusticiā inclināt. Qui inflant superbia vento pascuntur. Unde et propheta: omnes inquit pastores tuos pascet ventus hoc est superbus spiritus. Qui de suis virtutibus supbiunt ex ipsis iudicandi sūt operibus quibus p virtutibus vtunt q̄ rem bonam nō bona voluntate faciūt. Nam reuera sine humilitate virtus quelibet et sine charitate in vitio deputatur. Merito supbię diabolus a superna beatitudine corruit. Qui ergo de virtutibus attollunt diabolū imitant et exinde grauius corruūt quia de excelso labuntur. Superbia sicut origo ē omnium criminū ita ruina cunctarū virtutū. Ipsa est enī in peccato prima ipsa in conflictu postrema. Hec enim prima aut in exordio mentē p peccatū prosternit aut nouissime de virtutibus eicit. Inde et omnium peccatorū est maxima quia tam p virtutes q̄ per vitia humanam mentem exterminat.

Ubi cadit superbia. ubi et nascitur. ut non sit superbia aliud culpa aliud pena. sed ipsa culpa sit illis et pena. De superbia nascitur arrogancia. non de arrogancia nascitur superbia. Nam nisi precesserit occulta elatio mentis. non sequitur aperta iactantia laudis. Ita ergo in culpa preponitur superbia arrogantie. sicut prefertur ex origine. Plerumque ad elationis emendationem. prudentia dei aliquo casu nonnulli cadunt. per quo lapsu reprehendi a semetipsis humiliter sapiant et de muneribus dei laudari non appetant. sed laudent deum a quo acceperunt unde laudari se volunt. Utilis est arrogantia in quocumque vitio labi et humilem post casum deo fieri. quod per elationem superbire. grauioremque ruinam et damnationem per superbiam sumere.

De fornicatione Cap. xxxix.

Et culpa superbie plerumque in abhominandam carnis imunditiam itur. Nam alterum pendet ex altero. sicut per superbiam mentis itur in perstitutionem libidinis. ita per humilitatem mentis salua fit castitas carnis. Deus autem non nunquam deicit occultam mentis superbiam per carnis manifestam ruinam. Libidinis nasci imunditiam de animi occulta superbia. exemplo primi hominis qui mori ut per superbiam contra deum tumuit. statim carnis libidinem sensit et pudenda operuit. Quapropter unusquisque suę deputet culpe quod cecidit. quociens libidine vincitur. quod nisi precessisset latens superbia. non sequeretur libidinis manifesta ruina. Nonnunquam gemino vitio christianus a diabolo appetitur et occulto per elationem et publico per libidinem. Sed dum enitatur quis libidinem. cadit in elationem. item dum incaute declinat elationem. cadit in libidinem. sicque ex occulto vitio elationis itur in apertum libidinis. et de aperto libidinis itur in occultum elationis. Sed dei seruus discrete utrumque pensans. sic cauet libidinem ut non incurrat elationem. et sic premit elationem ut non resoluat animum ad libidinem. Luxuriosis atque superbis demones plus fautores existunt: dumque in ceteris vitijs spiritus maligni deseruiant. his tamen maiori familiaritate iunguntur eisque amplius iuxta eorum desiderium famulantur. Principaliter his duobus vitijs diabolus humano generi dominatur. id est superbia mentis et luxuria carnis. Unde et dominus in Job loquitur de diabolo dicens: Sub umbra dormit in secreto calami in locis humen-ribus. Per calamum enim inanis superbia. per loca vero humentia carnis demonstratur luxuria. Per hec enim duo vitia diabolus humanum possidet genus. uel dum mentem in superbiam erigit. uel dum per luxuriam carnem corrumpit. Multi luxurie subditi sunt et contumaci superbia de ipso luxurie opere gloriantur. et inde magis elati sunt unde humiliari debuerant. Ad comparationem mali fit deterius. quando non solum flagitia committuntur sed etiam de ipsis flagitijs vanitate laudis periti extolluntur. sicut scriptum est: Quoniam laudatur peccator in desideriis anime sue. Quid enim peius quam

in flagitijs miseros gaudere. de quibus iam debent copiosi deplorare? Libido tunc magis queritur dum videtur. Nam sicut quidam sapiens ait. Prima fornicationis oculorum tela sunt. secunda verborum. Sed qui non capitur oculis. potest verbis resistere. Sufficit natura ubi adhuc liber affectus est. Qui delectationem refrenat libidinose suggestionis. non transit ad consensum libidinis. Cito enim resistit operi qui titillanti consensum non accomodat delectationem. Durius impugnat qui usque ad consensionem et finem usque ad perorationem tentatur. Quis is qui sola suggestionem pro conditione carnis tentamentis sollicitat. Stimuli carnis qui in paulo. excitante sathane angelo inerant. ex lege peccati erant. que in membris hominum de necessitate libidinis habitant. Quam reluctantem dum in se expugnat perficit virum. et de infirmitate libidinose titillationis virtutem suscipit gloriosi certaminis. Seruo dei multa certamina de sua carne mouentur. Nam quis in amore dei eorum sit inconcussa intentio. mens tamen in carne quam exterius gestat interna prelia tolerat. Deus autem qui hec ad probationem permittit gratia. pregentes suos non deserit. Ideoque nonnunquam electi lapsu carnali corruunt ut a vitio superbie quod de virtutibus tumet sanentur. Et qui de virtutum effectibus existunt superbi. ut cadant. carnis vitio humilianentur ut surgant. Antequam perficiatur adulterium in opere. iam extat adulterium in cogitatione. Ex corde enim primum fornicationes sunt auferende. et non prorumpunt postea in opere. Hinc est quod per prophetam dicitur: Accingite lumbos vestros super vbera vestra. hoc est. in corde libidines refecate. que ad lumbos pertinent. Nam cor: sub vberibus est non in lumbis. Libidinis imoderata licentia nescit habere modum. Nam dum se vitiosus animus in explenda fornicatione. carne luxuriare laxauerit. nihilominus ad alia nequanda scelera suadentibus demonibus transit. dumque imoderate metas pudoris excesserit. crimen criminibus adiicit. paulatimque ad deteriora preedit. Non ita suavis est amanti immoderati incerta carnis libido. sicut expta. nec ita delectat fornicatio dum primum committitur. nam repetita maiorem delectationem ingerit. Nam non si in usu venerit. tanto perditis dulcius fit. ut superare difficile sit. Unde et sepe ex consuetudine delinquendi. quasi captiuus ad peccandum cum quadam violentia trahimur: sensusque nostros contra rectam voluntatem in nobis rebellare sentimus. Si plus oblectat mentem delectatio fornicationis quam amor castitatis. adhuc in homine peccatum regnat. Certe si amplius delectat pulchritudo incontinentie castitatis. iam non regnat peccatum. sed regnat iusticia. Nam non solum de commissa fornicatione peccatum regnat in homine. sed si adhuc delectatur. atque animum teneat. procul dubio regnat. Fornicatio carnis adulterium est. fornicatio anime seruitus idolorum est. Est autem et spiritalis fornicatio secundum quod dominus ait: Qui

viderit mulierē ad concupiscendū eam. iam me-
chatus ē eam in corde suo. Omnis imunda pol-
lutio fornicatio dicitur. quā quis quisq; diuersa tur-
pitudinis voluptate prostituatur. Ex delectatio-
ne enim fornicandi varia gignūt flagitia. quibus
regnum dei clauditur. et homo a deo separatur.
Inter cetera septē vitia fornicatio maximi ē sce-
leris. quia p carnis imundiciā templum dei vio-
lat et tollens membrū xpi facit membrū meretri-
cis. Maxime p carnis luxuriam humanū genus
subditur diabolo. q̄ p cetera vitia. Cum enim ille
varijs tentamentis illectos homines conet puer-
tere. magis tamen mechandi desiderii suggerit.
quia vtrūq; serum in hoc vitio amplius egrotare
intendit. Demones scientes pulchritudinē esse aīe
castitatem. et p hanc hominem angelicis meritis
e quibus illi lapsi sūt coequari. liuore pcussi inui-
dię inīcūt p sensus corporis opus desideriumq;
libidinis. quatenus a celestibus deorsum deiectā
animā ptrahāt. secūq; quos vicerint gloriātes ad
tartara ducāt. Quando impulsu demonū incens
ad delectationem fornicationis impellitur. diui-
ni iudicij merus et eterni tormenti incendij ante
oculos pponantur. quia nimirū omnis pena gra-
uioris supplicij formidine superat. Sicut enī cla-
uus clauū expellit. ita sepe recordatio ardoris ge-
benne ardorem excludit luxurię. Quidam in iu-
uentute luxuriose viuentes. in senectute continen-
tes fieri delectantur. et tūc eligūt seruire castitati
quando eos libido seruos habere cōtemnit. Ne-
quaq; in senectute continentes vocandi sunt. qui
in iuuentute luxuriose vixerūt. Tales nō habent
p̄miū. quia laboris nō habuerūt certamen. Eos
enim expectat gloria. in quibus fuerint laboriosa
certamina.

De continentia Cap. xl.

A Deo datur continentia. h̄ petite inquit et
accipietis. Tūc autē tribuit. quādo deus
gemitu interno pulsāt. Delatā esse vir-
ginitatem nuptijs. Illud enim bonum. hoc opti-
mum. Coniugiū concessum est. virginitas admo-
nita tūc. nō iussa. Sed ideo tūc admonita. q̄ ni-
mis excelsa. Seminū est bonū virginitatis. quia
et i hoc mundo sollicitudinem seculi amittit. et in
futuro eternum castitatis p̄miū percipit. Vir-
gines feliciores sunt in vita eterna: cetera testante
Hec dicit dominus eunuchis: Dabo eis in domo
mea et in muris meis locum. et nomen melius a fi-
liis et filiabus. nomen sempiternū dabo eis quod
nō peribit. Nec dubium q̄ qui casti p̄suerant et
virgines. angelis dei efficiuntur equales. Amanda
ē pulchritudo castitatis cuius degustata delecta-
tio dulcior inueniē q̄ carnis. Castitas enī fructus
suauitatis est. et pulchritudo inuiolata sancto-
rum. Castitas securitas mentis. sanitas corporis
Unde et aliquos gentiliū gymnicos legimus p-
peruam veneris abstinentiam exercuisse. ne virtu-
tē libidine frangerent. Luxuriosa nāq; vita car-

nem cito debilitat. fractaq; celeriter ducit ad se-
nectutem. Vinne peccatum p penitentiam reci-
pit vulneris sanitatem. virginitas autem si labit
nullatenus reparat. Nam quā quis penitendo veniē
fructum p̄cipiat. incorruptionem tamen nullate-
nus recipit pristinā. Virgo carne nō mente. nul-
lum p̄miū habet in re promissione. Unde et in-
sipientibus virginibus saluator i iudicio veniēs
dicit: Amen dico vobis nescio vos. Ubi enī iu-
dicans mentē corruptam inuenerit. carnis procul
dubio incorruptionem damnabit. Nihil prodest
incorruptio carnis. vbi nō est integritas mentis.
nihilq; valet mundū esse corpore cum qui pollu-
tus est mente. Adulteri sunt reproborum qui car-
nalis corruptelę contagium nesciunt. qui sicut in-
fecundi sunt corpore. ita steriles manent et mente.
opis boni fecunditate: Qui recte de virginitate
gauderēt. si alijs prauis operibus nō inscruirent.
Qui continentiam proficetur et ab alijs terrenis
desiderijs nō subtrahit. quā hunc luxuria car-
nis nō polluat. diuersa tamen mūdane conuersa-
tionis opatio maculat. Virgines de suis meritis
gloriantes hypocritis comparant. qui gloriam
boni opis foris appetunt quam intra conscientia
humiles habere debuerūt. Tales igitur ad p̄miū
sa celestia nō pueniunt. quia ipsi sibi virginitatis
p̄miū p elationis vitium auferūt. Hoc est enim
in euangelio nō habere virgines in vasis oleum.
id est. nō seruare intra conscientiam boni operis
testimonium. sed in facie gloriari apud homines
nō in corde apud deum. Ruina adulterij excipit
de contemptu matrimonij. Adulteriusq; est vxorem
ducere q̄ p libidinis ardorem perire. Quidā cō-
iugale decus nō pro gignendis filiis delectant. h̄
hoc p turbulenta carnis et libidinosa consuetu-
dine appetunt. sicq; bono male vtunt. Vitia per
se mala sunt: Coniugia vō et potestates p se qui-
dem bona sunt. p ea vō quę circa ea sunt mala ex-
istunt. Coniugia enim p id mala sunt. p quod di-
cit apostolus: Qui autem cum vxore est. cogitat
quę mundi sunt: Et ppter fornicationē vnusq; suā
suam vxorem habeat. Sic et potestates p elatio-
nem. p oppressionem. p iusticię quoq; p̄uarica-
tionem male existunt. Nocent enim nuptię. no-
cent et potestates. h̄ p id qd eis iuxta ponit non p
se. exemplo itineris recti iuxta qd sp̄inē nascuntur
quę surgentes e latere nocent eis qui recto itinere
gradiuntur.

De cupiditate Cap. xli.

N On posse quēpiam spiritalia bella susci-
pere. nisi prius carnis edomauerit cupi-
ditates. Nō potest ad contemplandum
deum mens esse libera. quę desiderijs huius mun-
di et cupiditatibus inbiat. Neq; enī alta conspi-
cere poterit oculus. quem puluis claudit. Omni
peccato peior ē auaricia et amor pecuniar. Unde
et p salomonē dicit: Nihil est scelestius. q̄ amare
pecuniam: hic enim animam suam venalem facit

quoniam in vita sua peccit intima sua. Cupiditas omnium criminum materia est. Unde et apostolus ait: Radix omnium malorum cupiditas est. quam quidam appetentes errauerunt a fide. Si ergo succidit radix criminum. non pullulant ceterae soboles peccatorum. Multa causa cupiditatis terrene. etiam ipsam fidem abnegauerunt. Cupiditas enim christum vendidit. Nam et plerisque tantum in rebus alienis est desiderium. ut etiam homicidium perpetrare non vereantur. sicut achab qui appetitu cupiditatis sue sanguinis expleuit effusionem. Sepe iniqui mala que concupiscunt assequuntur. quatenus de affectu mali desiderii fortius puniantur. Electos autem suos deus non dimittit ire in desideriorum malorum perfectionem. sed in dolore mentem conuertit eorum pro eo quod in seculo nequiter appetunt: ut hac experientia resipiscant. et conuertantur ad deum. a quo mente recesserunt. Deum ergo sibi spiritum nouerit aduersari. qui quod temporaliter concupiscit. non permittit adimplere. Secreto autem dei iudicio fieri credit. ut durius pereant hi quorum cupiditate effectus statim sequitur actionis. Numquam satiari nouit cupiditas. Semp enim auarus eger. quantoque magis acquirit. tanto amplius querit. Nec solum desiderio augendi excruciat. sed etiam amittendi metu afficit. Inopes nascimur in hac vita. inopes recessuri de hac vita. Si bona mundi huius peritura credimus. cur peritura tanto amore cupimus? Plerique potentes tanta cupiditatis rabie inflantur ut de confinibus suis pauperes excludant. nec habitare permittant: Quibus recte per prophetam dicitur: Ne qui coniungitis domum ad domum et agrum ad agrum copulatis usque ad terminum loci. Numquid soli vos habitabitis in medio terre? Tales quippe homines infernum. id est diabolum rapere ad perditionem. idem propheta consequenter annunciat dicens: Propterea dilatauit infernus animam suam et aperuit os suum absque ullo termino. et descendunt fortes eius et sublimes glorioseque eius ad eum. Nec mirum quod morientes inferni ignibus deputentur. qui viuentes flammam cupiditatis sue minime extinxerunt. Qui desiderio cupiditatis exstuant. flatu diabolice inspirationis vruntur. Accendit enim mentem eius superbia. ut de ligno verito manducaret. Accendit cayn mentem inuidia. ut fratrem occideret. Accendit salomonem luxurie facibus. ut pro amore libidinis idola adoraret. Accendit achab cupiditate. ut homicidium auaricie annecteret. His ergo inspirationibus diabolus corda hominum occultis deprauat cupiditatibus.

P De gula Cap. xlii.
Prima concupiscentie suggestio panis est. cui si minime ceditur. diuersa edacitatis desideria comprimuntur. Unde et daniel panem inquit desiderii non comedi. hoc est. ei concupiscentiam non impleui. Prima est luxurie ma-

teries. saturitas panis. unde et propheta sodomam de satietate panis accusat dicens: Hec fuit iniquitas sodomorum: superbia. saturitas panis et abundantia aque. Panem quippe sodomite immoderate sumentes in turpitudines deflueret flagitiorum. atque inde meruerunt comitare superbia celestibus aduri incendiis. ex quo modum non tenuerunt edacitatis. Utile est cauere gulam ciborumque concupiscentiam. Quid enim tam noxium quam ut animus seruiat ventri et escæ. que sunt destruenda. testante apostolo ac dicente: Deus autem et hunc et hanc destruet. Proxima est ventri libido. sicut loco sic vitio. Ubi enim ventris cura. ibi et eorum que circa ventrem sunt proxima. In ordine namque membrorum genitalia ventri iunguntur: Dumque vnum ex his immoderate reficitur. aliud ad luxuriam excitatur. Non ad luxuriam uel ad satietatem: sed tantummodo ut corpus sustentet. epulis est utendum. Nam ut philosophi dixerunt. cibandus est venter ut contineat animam. non ut corumpat. Qui nimium cibis vruntur: quanto magis ventrem pascunt. tanto amplius sensum mentis obrundunt. Nam greci dixerunt ex crasso ventre subtilem sensum gigni non posse. Nam gule saturitas nimia aciem mentis obrundit. ingeniumque bebecere facit. Libidinis ignes ciborum fomite incresecunt. Corpus autem quod abstinentia frangit. tentatio non exurit. Unde et tres pueros abstinentes flamma babilonij incendij et si terigit non combussit. quia nimirum et si desiderio carnalium ignis abstinentium mentes inflamat. usque ad consensum tamen concupiscentie uel operis non exurit. Cui abundantia est epularum. ardentis diuitis incendat supplicium. cuius tanta in inferno inter ignes erat inopia. quanta hic epularum fuerat copia. In hoc enim seculo esurire et sitire noluit. propterea illic inter flammam sitiens. stillam aque quesituit nec meruit. Considerandum quod vehementer arguantur comessatio et sumptuosa conuiuia. Nam per prophetam comminatur dominus. se non hanc relaxare iniquitatem his qui eam libenter ambiunt. Dicit enim per Esaiam prophetam. Ecce gaudium et leticia occidere vitulos et iugulare arietes. comedere carnes et bibere vinum. Si dimitteretur iniquitas hec vobis donec moriamini. Sicut omnes carnales cupiditates abstinentia refecantur. ita omnes animæ virtutes edacitatis vitio destruntur. Unde est quod et princeps cocorum muros hierusalem subuerit. quia et venter cui seruitur a cocis. virtutes anime destruit. Neque enim posse quepiam virtutum perfectionem attingere. nisi prius ventris edomauerit ingluuiem. Nemo potest dominari ceteris virtutibus. nisi prius ingluuiem ventris restrinxerit. Nec quisque facile poterit a semetipso seorsus inundos expellere. nisi per abstinentiam gule. Tunc enim hostes qui extra nos sunt a nobis fortius superant. quam prius que intra nos sunt vitia extinguunt. Nam frustra foris agit bellum. qui intus habet piculum. Non qualitate

ciborum huius eorum cupiditate cauenda. Nam sepe accuratius preparata sine gula concupiscentia degustantur. et sepe abiecta et vilia edendi cupiditate sumuntur. Sicque fit ut non sit in culpa ciborum qualitas sed illud reputetur in vitium quod cum desiderio degustatur. Quattuor sunt genera distinctio in gula appetitu id est quod quando quantum et quomodo appetatur. Quid ad rem ipsam pertinet quod appetitur. Quando si ante legitimum tempus quod appetatur. Quantum hoc ad imoderationem refertur. Quomodo ad impatienciam festinationis ascribitur. Nullus homini tam importunus exactor est quam venter: qui quotidianam refecionem quotidiana famis exactioe adimplet. Cum ceteris enim vitis. et si interdum nascimur interdum tamen cum eis non morimur. Cum isto autem et nascimur cum isto et morimur. Plerumque voluptas descendit ita sub obrentu necessitatis subrepat ut dum putat seruire necessitati voluptatis desiderio seruatur nec facit discernit utrum quod accipiatur gula an indigentie deputetur.

De ebrietate. Cap. xliii.

Escra crapula potus ebrietatem generat. Ebrietas autem perturbatione gignit mentis furore cordis flammam libidinis. Ebrietas ita mentem alienat ut ubi sit nesciat. Unde etiam malum non sentitur quod per ebrietatem committitur. Verum est quod iuxta prophetam fornicatio et ebrietas aufert cor. Fornicatio enim sicut ait salomon infatuat sapientem. Ebrietas sicut in loth sensus et ratione capriuat. Unde et in prouerbis: Potentes inquit qui iracundi sunt vinum non bibant ne cum biberint obliuiscantur sapientiam. Plurisque laus est multum bibere et non inebriari. Audiatur hi aduersum se dicentem prophetam: Ne qui potentes estis ad bibendum vinum. et viri fortes ad miscendam ebrietatem. Vino multo deditos et luxuriose viuentes esaias sic arguit dicens: Ne qui consurgitis mane ad ebrietatem sectanda et potandum usque ad vesperrum ut vino estueris. De talibus et alio loco dicit: Ne tibi iuuentas cuius rex iuuenis est. et cuius princeps mane comedit. Multi enim a mane usque ad solis occubitum ebrietati et gula voluptatibus deserviunt nec intelligunt cur nati sunt sed consuetudine beluina detenti luxurie tamen tota die epulis inseruiunt. Clamat iob propheta his qui ebrietati deserviunt dicens: Expergiscimini ebrii et flete. et volutate omnes qui bibitis vinum in dulcedine. Quo testimonio non ait tamen: flete omnes qui bibitis vinum ut bibere oio non liceat sed adiecit in dulcedine quod ad voluptuosam pertinet et prodigam effusionem. Nam quantum satis est necessitati edocet timotheum bibere apostolus dicens: Vino modico utere. Non solum ex vino inebriantur homines sed etiam ex ceteris potandi generibus que vario modo conficiuntur. Unde et nagaeris qui se sacrificabant domino preceptum est vinum et siceram non bibere. Utraque enim statum mentis evertit et ebrios facit luxuriaqueque carnis utraque equa-

liter gignunt. Quidam continentes sicut panem cum pondere edunt ita et aquam cum mensura sumunt asserentes ad castimoniam carnis etiam aquae abstinentiam conuenire.

De abstinentia. Cap. xliiii.

Hoc est perfectum et rationabile ieiunium quoniam noster homo exterior ieiunat et interior orat. Facilius per ieiunium oratio penetrat celum. Tunc enim homo spiritalis effectus angelis coniungitur deoque liberior copulatur. Per ieiunium etiam occulta mysteriorum celestium reuelantur diuini sacramenti archana panduntur. Sic namque daniel angelo reuelante mysteriorum sacramenta cognoscere meruit. Hec enim virtus et angelorum manifestationes et eorum annunciationes ostendit. Ieiunia fortia tela sunt aduersus tentamenta demoniorum. Lito enim per abstinentiam deuiuncuntur. Unde etiam dominus et saluator noster eorum incursus ieiuniis et orationibus premonet superare dicens: Hoc genus non eiicitur nisi per orationem et ieiunium. Immundi enim spiritus ibi sese magis iniiciunt ubi plus viderint escam et potum. Sancti quod diu in huius seculi vita habitant desiderio superni rois corpus suum aridum portant. Unde et psalmus: Sitiuit inquit in te anima mea quam multipliciter et caro mea. Caro enim tunc deum sinit quoniam per ieiunium abstinet et arescit. Abstinentia et viuificat et occidit. viuificat animam corpus necat. Sepe abstinentia simulate agitur ieiuniaque per hypocrisim exercentur. Quidam enim mira inedia corpus suum laniant exterminantes sicut ait euangelium facies suas ut appareant hominibus ieiunantes. Quoniam namque palleant corpore atterunt cordis alta suspiria ducunt. Ante mortem quoque mortiferis se supplicis tradunt tantumque miseri laboris exercitium non pro dei amore sed pro sola humane laudis ammiratioe sectantur. Quidam incredibiliter abstinent ut hominibus curiosis sancti appareant sed hoc bonum abstinentie talibus non est virtus reputanda sed vitium quod bono male utitur. Ieiunium et elemosyna in abscondito escamant ut solus deus qui inspicit omnia meritum operum bonorum rependat. Nam qui ea sub populari manifestatione faciunt nequaquam a deo iustificantur quia iuxta sermonem euangelicum mercedem suam ab hominibus recipiunt. Ieiunia cum bonis operibus deo acceptabilia sunt. Qui autem a cibis abstinent et prauae agunt demones imitantur quibus esca non est et nequitia semper est. Ille enim bene abstinet a cibis qui et a malitie actibus et a mundi ieiunat ambitionibus. Qui creationis studio non abstinentie voto ab escis carniem se suspendunt hi potius execrandi sunt quod dei creaturam visibus humanis concessam reiciunt. Nihil enim fidelibus inquinatum nihilque esse iudicat imundum paulo attestante apostolo: Quia munda mundis coinquatis autem et infidelibus nihil est mundum sed polluta sunt eorum et mens et

conscientia. Spernitur ieiunium quod in vespere de-
litiosa repletionem ciborum reficit. Neque enim repu-
tanda est abstinencia. ubi fuerit ventris saturitas
subsecuta. Spernitur ieiunium quod in vespere deli-
ciosa compensat. dicente esaias propheta: Ecce in die
ieiunij vestri inuenit voluptas vestra. Voluptas
enim delitiae intelligitur. Sicut enim repetitio debiti et
lites et contentio. et percussio. ita et delitiae improbantur
a propheta in ieiunio. Lora enim die epulas in cogi-
tatione ruminat. qui ad explendam gulam vespere sibi
delicias preparat. Non est corpori adhibenda imo-
derata abstinencia. ne dum amplius grauatur caro pon-
dere inedia. malum agat postea. nec bene facere in-
cipiat. et quae addicitur ut vlti mali careat. simul et
boni officium. dum plus premium perdat. Sollicita
igitur discretione carnis est moderanda materies.
scilicet ne aut integre extinguatur. aut imoderate la-
xetur. Infirmitate carnis nimia praeparata ad per-
fectionem perungere nemo potest. Nam quis sancti-
tatis amorem quisque habeat. exequi tamen non va-
let operis meritum cui intentione cordis deservire
conatur. Corporis debilitas nimia etiam vires ani-
me frangit. mentis quoque ingenium facit marcesce-
re. nec valet quicquam boni per imbecillitatem perficere
ne dum quid nimis. Nam quicquid cum modo et
temperamento fit. salutare est. quicquid autem nimis
et ultra modum est. perniciosum fit. studiumque suum in
contrarium vertit. In omni ergo opere modum et tem-
peramentum oportet habere. Nam omne quod exce-
dit periculosum est. Sicut aqua quae si nimis im-
bres praebet. non solum nullum vltum adhibet. sed
etiam periculum exhibet.

Finit liber secundus de summo bono
sancti Ihsidori hispalensis episcopi.
Incipit liber eiusdem tertius
De flagellis dei Cap. I.

Inuine sapientie

subtilitas sicut interius ut re-
stis scrutatur conscientias. ita
exterius ut iudex irrogat pe-
nas: ut verum sit testimonium
prophetarum: quia ipse est testis et iu-
dex.

Miserere domine misero Ihsidoro indigna age-
ri et digna patienti. assidue peccanti et tua flagella
quotidie sustinenti. Ordinata est miseria dei
quae prius hic hominem per flagella a peccatis emendat. et
postea ab eterno supplicio liberat. Electus enim dei
doloribus vite huius atteritur ut perfectior vite future
lucretur. Nequaquam deus delinquenti parcit. quam-
vis peccatore aut flagello temporaliter ad purificationem ferit.
aut iudicio eterno puniendum relinquit. aut ipse in se
homo penitendo punit quod male admisit. Ac pro-
inde est quod deus delinquenti non parcit. Iuste temporalia fla-
gella ad eterna perficiunt gaudia. ideoque et iustus in pe-
nis gaudere debet. et impius in prosperitatibus tri-
-

mere. Neque iusto neque reprobo deus misericordia
et iusticiam subtrahit. Nam et bonos hic per afflictio-
nem iudicat. et illic remunerat per miserationem. et
malos hic remunerat per temporalem clementiam.
et illic punit per eternam iusticiam. In hac enim vita deus
parcit impiis. et tamen non parcit electis. in illa
vita parcit electis. non tamen parcit impiis. Peri-
culosa est securitas in hac vita malorum. et bonorum
dolor tranquillior. Nam iniquus post mortem du-
citur cruciandus. iustus vero dormit post laborem
securus. Non tamen de corporalibus passionibus.
sed etiam de spiritualibus oportet intelligi. ut quanto
quisque aut in corpore aut in mente flagella susti-
net. tanto se i fine remunerari speret. Sepe occul-
to dei iudicio extra flagelli correptionem sunt re-
probi in hoc mundo. dumque multa damabilia commi-
sisse videantur. despecti tamen a deo nullo emenda-
tionis verberare feruntur. Plus corripitur flagello
qui a deo diligitur si peccauerit. dicente propheta: Tan-
tummodo vos cognoui ex omnibus nationibus terre.
idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras.
Quem enim diligit dominus corripit. flagellat autem omnem
filium quem recipit. Valde necessarium est iustum in hac
vita et virtus tentari et verberari flagello. ut dum
virtus pulsatur. de virtutibus non superbiat. Dum vero aut
animi aut carnis dolore atteritur. a mundi amore re-
trahatur. Tentari autem oportet iustum. sed tentatione
plage. non tentatione luxurie. Durius circa suos
electos in hac vita deus agit. ut dum fortioribus
flagelli stimulis feruntur. nulla oblectamenta pre-
sentis vite delectentur. sed celestem patriam ubi certa re-
quies expectatur indefinenter desideret. Electos vite
ultius aduersitate perbari. ut secundum petrum iudicium a
domo dei incipiat. dum in hac vita electos suos
deus iudicii flagello castigat.

De gemina percussione dei Cap. II.
Gemina percussio est diuina. Una in bona
parte qua percutimur in carne ut emende-
mur. Altera qua vulneramur in conscientia
ex charitate ut deum ardentius diligamus. Se-
cundo more deus respicit vel ad veniam. vel ad vin-
dictam. Ad veniam sicut petrum. ad vindictam sicut
dum facta sodomorum se descensurum et visurum testatur.
Trimoda ratio deus quos voluerit percutit. id
est ad damnationem reprobos. ad purificationem quos
errare videt electos. ad propagandam meritorum glo-
riam iustos. Primo namque modo egyptus celsa est
ad damnationem. Secundo modo pauper lazarus ad
purificationem. Tertio modo percussus est Job ad per-
bationem. Flagellatur homo plerumque a deo ante pec-
catum ne malus sit. ut paulus qui satanæ angelo in-
stigante carnis tolerabat stimulos. Flagellatur etiam
et post peccatum ut corrigatur. sicut ille in apostolo qui traditus est
satanæ in interitum carnis ut spiritus saluus esset. Non
tamen iuste murmurat etiam qui nescit cur vapulat.
Nam deus ideo plerumque iustum flagellat. ne de iusti-
cia superbiens cadat. In hac vita deus tanto magis

studet ut parcat. quāto magis expectādo flagellat. Sed alios feriendo corrigit. alios nō feriendo interficit. Feriendo nāq; corrigit de quib; dicit: Ego quos amo arguo et castigo. Alios feriendo perimit. quos incorrigibiliter delinquētes aspicit quosq; non iam sub disciplina ut filios pater. sed districta damnatiōe ut hostes et aduersarios pcutit. De quibus dicit: Flagello inimici pculsi te. castigatione crudeli. Et iterū: Quid clamas ad me sup contritionē tuā. insanabilis ē dolo: tuus. Unusquisq; festinet et timeat ne simul feriat vitā eius cū culpa. Flagellum nāq; tunc delet culpam cum mutauerit vitā. Nam cuius mores nō mutant. actiones non eripiat. Omnis diuina pculsio aut purgatio vitę pręsentis ē. aut initiū pęne sequentis. Nam quibusdā flagella ab hac vitā inchoant et in ęterna pculsione pdurant. Unde per moysen dñs dicit: Ignis exarsit in ira mea et ardebit vsq; ad inferos deorsū. A quibusdā dici solet: Non iudicat deus bis in idipsum. qui tñ non attendūt illud qđ alias scriptū est: Iesus populū de terra egypti liberans. secundo eos qui nō crediderūt pdidit. Quis enim si vna culpa bis non pcutitur. vna tamen pculsio intelligit. que bic ępta illic pficitur. ut in his qui oīo nō corrigunt. pcedentū pculsio flagellorū. sequentiū sit initiū tormentorū. Hinc est qđ i psalmo scribit: Operiantur sicut diploide confusione sua. Diplois enī duplex vestimentum est. quo figuraliter induuntur qui et tñali pena et ęterna damnant. Unde et Hieremias ait: Contritio sup cōtritionē. id ē gemina damnatio. et hic et in futuro seculo. Et idē alibi: Duplici cōtritione conterere eos. id est gemina pena. pęsenti scilicet et futura. Quibusdā secreto dei iudicio hic male est. illic bene. scilicet ut dñs hic castigati corriguntur. ab ęterna dñatiōe liberentur. Quibusdam nō hic bene est. illic male. sicut diuiti illi accidit. qui hic potētię claritate conspiciunt. post mortē gehennę incendijs traditur cruciandus. Porro quibusdam et hic male et illic male ē. q; corrigi nolentes. et flagellari in hac vitā incipiunt. et i ęterna pculsione damnant. In tanto quosdā imergi desperatiōis profūdo. ut nec p flagella valeāt emēdari. De quibus recte p prophetā dñs dicit: Frustra percussisti filios vestros. disciplinam nō receperūt. Plerūq; iustus plangit q; nescit virū p oib; suis pēis pęsentia patiat flagella. an pro vno tñ. et nescit quę sit culpa illa p qua meruit eiusmodi pati supplicia. et pro ipso ambiguo maxime in uero: versat. Quis flagella pęsentia iustum a pēis absoluūt. ad huc tñ sub metu vindicę turbatur. ne instantes ei plage nō sufficiant ad purganda delicta. Proinde qđ dñs pęsentia patitur et futura pñescit. quodāmodo sicut ait ppheta. pro suis peccatis duplicia recipit.

De infirmitate carnis Cap. iii.

Ese nōnullos eiusdē qualitatis hoīes q; nesciant corrigi nisi alios viderint flagel-

lari. sicq; proficiunt comparatione malorū. dum sibi id accidere timent in quo deperire alios vident. Quosdā deus vidēs nō le ppho voto corrigit. aduersitatū tangit stimulis. quosdā etiā pęscēs multū peccare posse. in salutem flagellat eos corporis infirmitate ne peccent. ut eis vtilius sit frangi languorib; ad salutē animę. q; manere incolumies ad damnationē. Visitatio dei nec semp in bonū accipitur. nec semp in malū. In bonū enī accipitur. sicut ē illud: Visita nos in saluari tuo. In malū nō. iuxta illud: In tempore visitatiōis sue peribunt. Tribus ex causis infirmitates accidunt corpori. id est ex peccato. ex tentatione. et ex intemperatię passiōe. h; huic tñ nouissime humana potest medicina succurrere. illis nō sola pietas diuinę misericordię. Qui valentiores sunt et sani. vtile ē illis infirmari et non peccare. ne p vigorem sanitatis illicitis sordidentur cupiditatū et luxurię desiderijs. Duritia quę mentē premit nec sentitur. vtiliter mutatur in carnem ut sentiat atq; intellecta emēdetur. Nam citius vulnera carnis sentiunt q; aīę. ideoq; per carnis flagella errantes citius corrigunt. Hoc qđpe indicāt i pauli oculis squamę infidelitatis. quę dñ mutate sūt p iucerpationē in oculis carnis. confectum resoluta ē duritia mentis. Est pñitiosa sanitas quę ad inobedientiam hominē pducit. Est et salubris infirmitas quę p diuinam correptionē mentem a duritia frangit. Languor animę id est pēorū infirmitas pñitiosa ē. de qua etiā apłus ait: Quis infirmatur et ego non infirmor? Quis scandalizat et ego non vroz? Nam infirmitatem carnis vtilem esse idē apłus approbat dicens: Quando infirmor tunc fortior sum.

De tolerantia diuinę correptionis Cap. iii.

Murmurare in flagellis dei peccator homo nō debet. quia maxime p hoc qđ corrumpitur emendatur. Unusquisq; autē tñc leuius portat quod patitur. si sua discusserit mala pro quibus illi infertur retributio iusta. Discat nō murmurare qui mala patitur. etiā si ignorat cur mala patiat. et per hoc iuste se pati arbitret p qđ ab illo iudicatur: cuius nunq; iniusta iudicia sūt. Qui flagella sustinet et cōtra deū murmurat. iusticiam iudicantis accusat. Qui nō se cognoscit a iusto iudice pati qđ sustinet. etiam si p quod patitur ignoret. per hoc iam iustificatur. per qđ et seipsū accusat et dei iusticiā laudat. Dum ex rebus pspēris vtilia iustus exempla pęstat hominib;. necesse ē cum iterū et aduersitatib; tangi. quatenus eius patientia comprobet. ut denuo fortitudinis documenta ex eo sumant hi qui pspēritatis eius tēperantiā agnouerūt. Qui passiōib; animę insidiāte aduersario cruciat. nō idcirco se credat alienari a xpo. q; talia patit. h; magis p b deo cōmendabile se cē cristimet si dñ hęc patitur laudet deū potius nō accuset. Ad magnā vtilitatem diuino

iudicio mens iusti diuersis passionū tentationib⁹
agitur. pro quibus si deo gratias egerit. suęq;
culpe q̄ talia dignus sit depurauerit: hoc qđ ex
passione tolerat. ei pro virtutibus reputabit. qz
diuinā agnoscit iusticiā. ⁊ suā culpā intelligit.

De tentationibus diaboli Cap. v.

Multis calamitatū tentationib⁹ mens iu-
sti in hac vita pulsatur. Unde ⁊ opat ab
hoc seculo funditus euelli quo ⁊ erūnis
careat. ⁊ firā illic securitatem inueniat. Inter eas
penas quas iust⁹ i corpore patit. atq; eas quas men-
te p fraudem diaboli tolerat. multū interest. Nā
gravius fert quas interius luget. q̄ eas quas ex-
teri⁹ sustinet. Has enim ⁊ loco euitat ⁊ tpe. illas
nō nec loco nec tpe pōt euitare. Nā ampli⁹ ten-
tat electos diaboli q̄ dei voluntas pmittit. Ten-
tando autem sanctorū pfectibus seruit. ⁊ si nō
lens. vtilitati tamē sanctorū seruit diabolus. qñ
eos tentationibus suis non decipit. sed poti⁹ cru-
dit. Nam tentatiōes quas ille ad humanū inte-
ritum mouet. interdum xps ad exercitiū virtutū
salubri vtilitate conuertit. Insidię diaboli atq;
astutię q̄uis huc atq; illuc querentes quē deuocēt
diffundantur. a potestate tñ diuina nō egrediūt.
ne tantū noceant quantū maliciose contendunt.
Nam quomodo sanctorū virtus tanta tolerare
potuisset. si superna dispensatio pio moderamine
nequitia dem onū nō refrēnaret. Et licz diabol⁹
tentationē iustis semp inferre cupiat. tamen si a
deo potestātē nō accepit. nullatenus adipisci pōt
quod appetit. Unde ⁊ oīs voluntas diaboli iu-
sta ē. ⁊ tamē pmittere deo omnis potestas iusta.
Et se enī tentare quoslibet iniuste appetit. h̄ eos q̄
tentandi sūt. ⁊ prout tentandi sūt. non nisi tenta-
ri deus iuste pmittit. Unde etiam in libris regū
de diabolo scriptū ē. qz spūs dñi malus irruebat i
saul. vbi iuste queritur. si dñi. cur malus: si mal⁹
cur dñi dicatur. Sed duob⁹ verbis comprehensa ē
⁊ dei potestas iusta. ⁊ diaboli voluntas iniusta.
Nam spūs malus p nequissimā voluntatē. ⁊ idē
spūs dñi p acceptam iustissimā potestātē. Diabo-
lus nō ē immissor. h̄ incentivo: potius virioz. Neq;
enim alibi concupiscentię fomēta succendit. nisi
vbi pri⁹ prauę cogitatiōis delectatiōes aspererit.
qui si a nobis spernitur. sine dubio ille confusus
abscedit. statimq; frangūtur iacula cōcupiscentię
eius. cōrēptęq; iacent. ⁊ sine luce faces illi⁹. Sol-
licite hostis insidias intelligere pariter ⁊ cauere
dei seruū oportet. sicq; innocētia virē existere sim-
plicē. ut tñ oporteat cum simplicitate eē pruden-
tem. Qui prudentiā simplicitati non miscet. iu-
rta pphetam colūba est seducta non habens cor.
Sed ideo colūba. qz simplex. ideo aut cor nō ha-
bens. qz ignara prudentię ē. Sepe fraus sathane
sanctorū cordibus aperitur. quādo p speciem bo-
ni angelū se simulans lucis. dum nititur electos
decipere deregitur atq; contēnitur. Sic ⁊ verba
fallacis doctrine deus sanctos suos facit intelli-

gere. quatenus diabolicū errorem interi⁹ cogno-
scant ac sollicite caueant. Discretio sanctorū tāta
esse debet ut inter bonū ⁊ malū p̄diti ratiōe di-
iudicēt. ne eos diabolus p speciē boni fallat. Hęc
est enim pcunctatio iosue dicentis: Noster es an
aduersarioz. Propt̄ hoc ⁊ hieremię dicitur: Si
separaueris preciosum a vili. quasi os meū eris.
Tunc enī bene de se iudicant sancti quādo ab eis
deus fallacia demonū tentamenta facit intelligi.
Multi decipiūtur a diabolo. ⁊ ignorāt se eē de-
ceptos: Osee pphete testimonio declarāte: Co-
mederūt inquit alieni robur ei⁹ ⁊ ipse ignorauit.
Alieni nāq; maligni spūs significant qui virtu-
tes mentis comedūt. sed hoc corda negligentium
non intelligūt. Tanq̄ inermis diabolus vincit.
quādo de aperta iniquitate hominem deprauare
conatur. Armat⁹ nō tñ incedit. dñ p speciē san-
ctitatis ⁊ virtutis ea quę sancta sunt destruit. qñ
⁊ qui decipitur sua detrimenta non sentit. h̄ tāq;
sint virtutes quę sunt vitia sectatur ⁊ diligit. In
oculis carnaliū diabolus terribilis est: in electo-
rum oculis terror eius vilis est. Ab incredulis ut
leo time⁹. a fortibus in fide ut vermis contēnit.
atq; ad momentū ostensus repellitur. Qui sug-
gestionē diaboli nō recipit. in eius insidias mi-
nime transit. Nam facile in consequēti opere re-
pellitur. si prima oblectamēta illius respuantur.
Diabolus enim serpens est lubricus. cuius si ca-
piti. id est primę suggestioni non resistit. totus in
interna cordis dum non sentitur illabit. Tenta-
tionū diabolicarū initia fragilia sunt. quę si non
caueantur. sed p vsū in consuetudinē transeāt. in-
nomissimis fortiter conualescūt. ita ut aut nunq;
aut cū difficultatē vincantur. Cū i tota vita dia-
bolus hoīem preuaricari cupiat. ampli⁹ tamē in
fine molitur decipere. Hinc ē qđ i principio con-
tra proroplastū serpenti est dictū. Et tu insidia-
beris calcaneo ei⁹. quia nimirū hominē quē dia-
bolus in cursu p̄terire vitē nō decepit. in nouis-
simis supplantare disponit. Proinde q̄uis quisq;
sit iustus. nūq; necesse est ut sit in hac vita secur⁹
sed semp humilis caueat. semperq; ne in fine cor-
ruat sollicitus prinescat. Diabolus suis fautori-
bus blanditur. dei nō seruis molitur tentamēta
cōtraria. exemplo dñi. qui se post baptisimū pas-
sus ē a diabolo tentari. Diabolus sanctos oēs nō
tenendo possidet. sed tentando psequitur. Nam
qz nō i eis intrinsecus regnat. p̄ra eos extrinsec⁹
pugnat. Et qui intrinsec⁹ amisit dominiū. exte-
rius cōmouet bellū. Tunc contra eum quē possi-
det diabolus acrius scuit. quādo se virtute diui-
na ab eo expellendū cognoscit. Unde immūdus
spūs tñ decerpit grauius puerum in quo habi-
tabat. quando ad xpi imperiū exire ab eo coact⁹
est. Qđ factum ⁊ ad iob verba respicit. vbi i no-
uissimis vehemotib⁹ caudā suā q̄si cedrus astrin-
git. Plus contra eos diabolus diuersis tentati-
onibus insistit qui possunt ⁊ alijs sua vtilitate

prodesse. ut dum illi impediuntur. nō proficiant qui docendi sunt. **M**alignus spūs hoc qđ intra nos mandare cupimus. sine intermissione tentat iter sordidare. **S**cī autē eoz insidias p̄sago spū p̄cognoscūt. ⁊ qđd i semetipsis terrenū sentiūt indefinenter operib⁹ sanctis exhauriūt. ut de intimis puri inueniant. **E**odē blandimento decipiunt. nūc p̄ diabolu hoies. quo proplasti in paradiso sūt decepti. **M**ultis enī vizioz p̄stigijs mentes reprobozū tentando deludit. **N**unc enim promissis decipit. nunc rebus transitorijs quasi necessarijs illicit. nūc etiā ipsa inferni supplicia q̄si leuia ⁊ transitoria suggerit. quaten⁹ miseroz corda i cupiditatē lasciuiaq; dissoluat. secūq; ad rartara ducat. **A**rgumēta machinationū malarūq; cogitationū semina que in cordib⁹ hoīuz diabol⁹ fundit. ita sepe vñdīq; captā implicat mentē. ut ex q̄ parte euadere q̄sq; tentauerit. sine periculo exire nō possit. veluti si iures hoc facere. quod si feceris pecces. si nō feceris reus piuri⁹ sis. **I**n tanto ergo mali discrimine ut euadēdi aditus pateat. minora potius eligenda sūt. ut maiora vitent. **D**iabolus quādo decipe quēq; querit. p̄ naturā vniū cuiusq; intendit ⁊ inde se applicat. vñde aptū hominē ad peccandū inspererit. **E**x ea parte hoies diabolus tentat qua eos p̄ crescente humore facile inclinari ad vitia cōspicit. ut fm humoris cōspersionē adhibeat ⁊ tentationē. **L**egē balaam q̄ in figura diaboli contra populum dei ex ea parte precepit p̄ciosos pretendere laqueos. ex q̄ sensit eos facilius esse lapsuros. **N**am ⁊ qui aquā alicubi deducit. non eam p̄ aliā partem mittit nisi vbi imperiū eius intenderit. **N**ullus culpā existimet quā ex conspersione p̄pria sustinet. s̄ quantū valet contra id qđ tolerat pugnet. **N**am si compassiōi ceditur. tentatiōi uel vitio nequaquā resistit. **I**deo diabolus in sacris eloquijs vebemoth id est animal dicitur. qz de celis lapsus ad terras cecidit. iuxta psalmistā iumentis insipientib⁹ comparatus. **I**deo leuiathan id ē serpens de aquis dicit. quia i huius seculi mari volubili versat astutia. **A**nis hō p̄pterea nominat. qz p̄ supbiā ad alta sustollit. **E**x recte his trib⁹ vocabulis appellatur. qz p̄ suo merito aerē q̄si auis. p̄ carcere meruit. vebemoth terrā. qz ut animal brutū in imis delectat. serpens eo qđ i huius seculi mari insana iacet fluctuatōe. **E**x inde enī qđ p̄ membra sua diabolus opat. sortitur vocabula. ita ut qđ singuli agūt incitāte illo ipse nomine ex eo. **Q**uē enī nō decipit diabolus vñde animal ē. hoc ē. p̄ carnis luxuriā. tentat vñde serpens ē. hoc ē. cupiditatis ac nocēdi malicia. **Q**uē autē nec sic decipit. insidiatur ei vñde auis est. hoc ē. supbiē ruina. **U**ndiq; enī dolos p̄parat quousq; inueniat viam p̄ quā incautū decipiat. **A**liud est intrare mentē cuiusq; diabolū. aliud hō inhabitare. nam ⁊ in cordib⁹ sanctorū diabolus ingredit. dum malam suggestionē insinuat. sed non habitat in eis qz in suo corpore nō

eos transducit. **Q**ui hō in corpore eius sūt. ipsos inhabitat. quia ipsi sūt templū eius. **E**t si subripiat mentibus electozū diabolus. nō autem in eis requiescit sicut in cordibus reprobozū. nā calore fidei mor excitatur ut exeat ab electis. **N**onnulli quos iam auido ore diabolus deuorauerat. rursus diuini iudici occulta miseratione ab ei⁹ ore eripiuntur ⁊ saluti restituuntur. **N**am sepe multos quos antiquus hostis luxuriē voragine immeros tenuit. potētia diuina p̄ penitentiā ab ei⁹ faucibus traxit. **Q**uomodo bonozū interitū p̄pheta electam dicit esse diaboli escam. dum alibi scriptū sit de illo: sēnū sicut bos comeder. nisi qđ in oculis dei sēnū sūt qui electus cibus fm homines eē videntur. **A**c p̄ hoc qui de bonozū numero perierunt. apud hoies electi. apud deum sēnū existunt. **E**um diabolus iam deglutisse dicitur. quem iam p̄fecto scelere deuorare videtur. **E**um hō quē nō deglutit operis perfectione. sed tentationū illecebris mordet ut deuoret. adhuc quasi i maxilla mandit. **U**nde ⁊ paulus habet stimulos carnis quibus humilietur. non habet peccandi p̄fectionem qua deglutiatur. **D**s diaboli verba ei⁹ sūt. **V**erba hō eius inspirationes occulte sūt. quibus corda hominū alloquens occultis vrit cupiditatib⁹. **Q**uidam ob incozigibilē iniquitatē. quia sponte non corriguntur. imundis spiritibus vexandi tradunt. ut arripiēdi eos demones corporaliter habeant potestātē. terroribusq; eoz afflicti humiliēt. peniteāt ⁊ saluent. **S**ic ⁊ apostol⁹ corinthijs scribens dicit: **T**radere huiusmodi hominē sathane in interitū carnis ut spūs salu⁹ sit i die dñi. **U**tile ē enī quosdā peccātes ut in aia saluentur. sathane corporaliter deputari. quatenus ex p̄senti correptione futurū iudiciū timeant. ⁊ de cetero delinquere caueant. **Q**uidam autē potestari demonū ad emendationē deputant. quidam hō despecti ad solā p̄ditionē tradūt. **N**ūq; vacat diabol⁹ aduersus hoīem iustū. **A**ut enī tribulationes cordis illi eraggerat. aut dolores corporis suscitāt. **H**inc est quod ap̄lus ait: **D**atus est mihi stimulus carnis mee angel⁹ sathane qui me colaphizat. **S**epe mentē iusti varijs vexationū doloribus. vis demonū cruciat. vñde ⁊ interdū vsq; ad desperationis angustiam coartatur. **P**ermanenti autē in dei amore animē ⁊ ipsa talis angustia ad meritū proficit. **N**am siue in animo siue i corpore p̄ instinctum imundozū spiritū quēlibet aduersa iustus patiat. ex dei vtiq; permīssu id patitur. **S**i hocipsū ad dei gloriā humilis referat. ⁊ dicat qđ p̄ corporis passiōe iob dixit: **S**i bona suscepimus de manu domini. mala quare non sustineamus? iste qui sic loquitur non separatur a deo. sed coniungitur. qualibet atroci angustia torqueat. **M**ulta iust⁹ aduersa i aia patit instigatione demonū. s̄ talib⁹ tētamētis perire a vita et̄na nō pōt. qz p̄ dñs ad dānationē culpę nō reputat qđ de suę maiestatis p̄missu. nolēs qđ patit porrat.

Nam ibi peccamus ubi cupiditate uel voluntate deflectimur. Ubi non violenter addicimur et si facinus aut flagitium non est. miseria tamen et per flagitium et facinorose est. Sed qui deum per irrogata laudat miseria commisso peccato dubio caret facinorose.

De tentamentis somniorum. Cap. vi.

Plerumque demones in noctibus occurrentes humanos sensus per visiones conturbant. ut formidolosos et timidos faciant. Aliquotiens etiam ex desperatione peccatorum mentem conuersi per soporem conturbant horridaque gehennae supplicia imitantur. Nonnunquam autem et aperta impugnatione grassantes humana corpora verberant. quod tamen deo permittente malis sit ad vindictam iustis ad tolerantie gloriam. Plerumque imundi spiritus eos quos incumbere seculi amore conspiciunt. dormientes quidam vana spei prosperitate illudunt. Quosdam vero quos formidare aliqua aduersa praesentiunt. dormientes inani timore concutiunt. Sicque miseros corda variis illusionibus tentantes modo vana prosperitate demulcent. modo inani formidine terrent. Qui autem nullis aut raris consilij sunt delictis. aut nunquam aut raro terribus fatigant nocturnis. hoc pacato somno quiescentes. interdum etiam per soporem quendam archana et mystica conueniunt ac videtur. Qui vero corda sua grauioribus vitij polluerunt. conscientie pauore illius speciem tremedam aspiciunt. Fallat enim imago mentes miseros diuersis eludit imaginibus. et quasi vigilantes in vitia trahit. dormientes fatigat. ut nunquam se curios requiescere sinat. Nonnunquam etiam electorum mentes horrendis imaginibus somniorum spiritus imundi terrificare conantur. et quos vigilantes vitij tentant nec superant. acriter dormientes impugnant. Sancti autem et si ad momentum huiusmodi visionibus commoueantur. mox tamen euigilantes illusionum vanitates despiciunt. intentionemque suam protinus ad deum conuertunt. Diuersae qualitates sunt somniorum. Quaedam enim ex saturitate seu inanitione occurrunt. quae etiam per experientiam nota sunt. Quaedam vero ex propria cogitatione oriuntur. Nam saepe quae in die cogitamus. in noctibus recognoscimus. Nonnullae autem visiones spirituum imundorum sunt illusiones. salomone probate: Multos inquit errare fecerunt somnia et illusiones vanae. Porro quaedam iusto sunt modo. id est supernae reuelationis mysterio. sicut legitur in lege de ioseph filio iacob qui per somnia fratribus preferendus praedicatur. uel sicut in euangelio de ioseph sponso Mariae qui ut fugeret cum puero in egyptum somnio admonetur. Nonnunquam et permixta accidunt visiones. id est cogitatione simul et illusiones. atque item cogitatione et reuelatione: Daniele dicente: Tu inquit rex cogitare cepisti in stratu tuo quid esset futurum post haec. et qui reuelat mysteria ostendit tibi quae futura sunt. Et inde saepe ea in quibus cogitationum nostrarum sensum porrigimus. quodam mentis excessu reuelant dum requiescimus. Quis nonnulla vera sint somnia. facile tamen credi eis non oportet. quia diuersis imaginationum qualitatibus oriuntur. et ynde ve-

niant raro considerant. Tam facile igitur somniis fides habenda non est. ne forte satanas in angelum lucis se transformans quolibet incautum fallat. et aliqua erroris fraude decipiat. Nonnunquam interdum demones deceptorum fraude ita quosdam curiosos obseruantesque illudunt ut quaedam somnia non aliter euentiant quam ostendunt. Ut enim in multis fallant. interdum et vera pronuntiant. Sed quis ita accidat. contemnenda sunt ne forte de illusione peccent. recolentes testimonium scripturae dicentis: Si dixerint vobis et ita euenerit non credatis. Somnia similia sunt auguriis. et qui ea intendunt reuera auguria non noscuntur. Non esse vera somnia quae cogitans animus die noctisque sibi imaginatur. Mentis enim nostrae nonnunquam ipsa sibi somnia fingunt. Saepe dum priora mala per tristem memoriam ad mentem reducant. per haec gehennae vindictam in nobis ipsis recoleundo imaginamur. Huiusmodi mentis imaginationes quae aut de praeteritis admissis. aut de futuris supplicij memoria vigilantibus fiunt. et per visiones somniaque occurrunt. et cogitantium mentes concutiunt. Nam una vi memorie sunt utraque. siue vigilantibus siue dormientibus nobis. Tali enim ammonitione horribili. pauore etiam per quietem concutimur. et quae graui sunt quae commisimus. et quae dura quae primisimus mentis aspectu etiam in somnio contemplamur. Non esse peccatum quando nolentes imaginibus nocturnis illudimur. hoc tunc esse peccatum si antequam illudamur cogitationis affectibus praueuiamur. Futurique quippe imagines quas in veritate gessimus. saepe dormientibus in animo apparent. hoc innoxie si non concupiscendo occurrat. Qui nocturna illusionis pollutione. quis et si extra memoriam turpius cogitationum sese praesentiat inquinatum. tamen hoc ut tentaret culpe suae tribuat. suamque imundiciam statim fletibus tergat.

De oratione. Cap. vii.

Hoc est remedium cuiusdam quod vitiorum tentamentis exstuat. ut quotiens quolibet tangit vitio toriens ad orationem se subdat. quia frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. Tamen praesuerant intendere oportet animum nostrum orando atque pulsando. quousque ipso: tunc desideriorum carnalium suggestiones quae nostris obstrepunt sensibus fortissima intentione superemus. ac tam diu insistere. quousque persistendo vincamus. Nam negligentes orationes. nec ab ipso homine impetrare valent quod volunt. Non quisque orat. sanctum ad se spiritum aduocat. At ubi aduenit. confestim tentamenta demum quae se mentibus humanis immergunt. praesentia eius ferre non sustinentes effugiunt. O ratio cor: dis est non labiorum. Neque enim verba deprecantis deus intendit. hoc orantis cor: respicit. Quod si tacite cor: oret et vox fileat. quis homines lateat. deum latere non potest qui conscientie praesens est. Melius est autem cum silentio orare corde sine sono vocis. quam solis verbis sine intuitu mentis. Nunquam est sine gemitu orandum. Nam peccatorum recordatio maiorem gignit. Dum enim oramus. ad memoriam culpam reducemus. et magis reos

tunc nos esse cognoscim⁹. Ideoq³ cū deo assisti-
mus. gemere ⁊ flere debem⁹. reminiscētes q³ gra-
uia sunt scelera quę cōmisimus q³q³ dira inferni
supplicia quę rimem⁹. **D**ens qualē se in oratione
offert. talē post orationē se cōseruet. Nam nihil
pficit oratio si denuo cōmittitur. vnde iam iterū
venia postulet. Ille enī precis desideratū effectū
sine dubio pcipit. qui q³ orando abluī postulat.
delinquendo non iterat. **D**ens nostra celestis ē
⁊ tūc orādo deū bene cōtēplā. quādo nullis ter-
renis curis aut errorib⁹ impedit. Apra est enī
ad bonū in sua natura. in aliena nō turbat. Pu-
ra est oratio quā in suo tpe seculi non interueniūt
curę. longe autē est a deo anim⁹ qui in oratione co-
gitationib⁹ seculi fuerit occupat⁹. Tūc ergo ve-
raciter oramus q³ aliunde non cogitamus. Sed
valde pauci sūt qui tales orationes habeant. Et
licet i quibusdam sint. difficile tñ est ut semp sint.
Dens quę añ orōnē vacās a deo i illicit⁹ cogita-
tionib⁹ occupat. dū i orationē venerit. confestim
illi imagines rerū quas nup cogitauit occurrūt.
aditūq³ precis obstruūt ne se mēs libera ad cele-
ste desiderū erigat. Purgandus est itaq³ p^{ri}mū
animus atq³ a tēporaliū rerū cogitationibus se-
gregand⁹. ut pura acies cordis ad deū vere ⁊ sim-
pliciter dirigat. Nam reuera tūc impetrāda di-
uina munera credimus. q³ simplici affectu assi-
stimus cū oramus. Multis modis interrūpitur
orationis intentio. dū se p incuriā vana mūdi in-
gerūt in cuiuscūq³ orātis animo. Tūc autē magis
diabolus cogitationes curāq³ seculariū humanis
mentibus ingerit. quādo orantē aspererit. Duo-
bus modis oratio ipedit ne impetrare quisq³ va-
leat postulata. hoc ē. si aut quisq³ adhuc mala cō-
mittit. aut si delinquēti sibi debita non dimittit.
Q³ geminū malū dū quisq³ a semetipso absterse-
rit. protinus securus studio orationis incūbit. ⁊
ad ea quę impetrare precib⁹ cupit mentem libere
erigit. Qui ledit non desistat orare. p se ledentib⁹
alioquin iuxta dñi sentētiā peccat qui p inimicis
non orat. Sicut nullū pficit in vulnere medica-
mentū si adhuc ferrū in eo sit. ita nihil pficit ora-
tio illius cuius adhuc dolor in mēte uel odiū ma-
net in pectore. Tantus debet eē orantis erga deū
affectus. ut non desperet precis effectū. Inaniter
autē oramus si spei fiduciā non habemus. Perat
ergo ut apl⁹ ait unusquisq³ i fide nihil dubitās.
nam q³ dubitat similis ē vnde maris quę a vento
fertur atq³ dispergit. Diffidētia nascit⁹ impetran-
di orata. si se adhuc animus sentiat circa peccan-
di affectionem versari. Non enim potest habere
precis certā fiduciā. qui ad huc in preceptis dei
pigrat ⁊ peccandi recordatione delectat. Qui a
preceptis dei auertitur. q³ in oratione postulat
accipere nō meretur. nec impetrat ab illo bonum
q³ poscit. cuius legi non obedit. Si enī id q³ de⁹
precepit facim⁹. id q³ petim⁹ sine dubio obtine-
mus. Nam sicut scriptum est: Qui auertit aurē

suā ne audiat legem. oratio eius execrabilis erit.
Multum apud deum vtrāq³ sibi necessario cō-
mendantur. ut oratione operatio. ⁊ opere fulcia-
tur oratio. Unde etiam hieremias ait: **L**euem⁹
corda nostra cū manibus ad deum. **C**or enim cū
manibus leuat. qui orationem cum opere suble-
uat. Nam quicunq³ orat ⁊ non operatur. cor le-
uat ⁊ manus nō leuat. Quisq³ nō operatur ⁊ nō
orat. leuat manus ⁊ cor nō leuat. Sed quia ope-
rari necesse est ⁊ orare. bene iuxta vtrūq³ dicitur
ē: **L**euem⁹ corda nostra cū manib⁹ ad dominū.
ne de negligētia mandator⁹ corde rephendāmur
dū salutē nostram obtinere aut sola oratiōe aut
sola operatione contendimus. Postq³ bonū op⁹
agimus lachrymę orationū fundant. ut meritū
actionis humilitas impetret precis. Culpabiliter
manus ad deū expandit. qui facta sua orādo ia-
ctanter prodit. sicut phariseus in templo iactan-
ter orabat. seq³ magis q³ deum de operibus iustis
laudari volebat. Quorundam oratio in peccatū
conuertit⁹. sicut de iuda proditore scribitur: Qui
enim iactanter orat laudem appetendo humanā.
non solū eius oratio non delet peccatū. s^{ed} etiā ipsa
vertitur in peccatū. Sic iudei uel heretici qui licet
ieiunare ⁊ orare videantur. cor tamen oratio nō
delet peccatū. nec ad purgationis pficit meritum
sed mutatur potius i peccatū. Ideo interdū ora-
tio electorū in pressuris eorū differtur. ut impio-
rum peruersitas augeatur. Verū dum iusti tem-
poraliter audiuntur. pro eorum fit salute qui eos
affligunt. ut dum illis temporali remedio subue-
nitur. p^{ri}uorum oculi ad cōuersionē aperiantur.
Unde ⁊ trium pucorū frigidus ignis fuit. ut na-
buchodonoso: deū verū agnosceret. Sic ⁊ pro-
pheta in psalmis ait: **P**ropt⁹ iūmicos meos eri-
pe me. Proinde tardius exaudiuntur quorūdam
orationes. ut dū differunt. fortius excitati maio-
rib⁹ p^{ri}mijs cumulēt. exēplo pruinae ⁊ repressiōe
messiū. in q³ quātō tardi⁹ lata semina exēit. tāto
ad frugē cumulat⁹ erekūt. Quoties orātes nō ci-
to exaudimur. n^{ra} nobis facta in oculis p^{ro}ponam⁹
ut hocipsū q³ differtur diuine reputetur iusticie.
⁊ culpę nostre. Interdum q³ p^{se}ueranter orantes
non cito exaudimur. utilitatis nostre est non ad-
uersitatis. Sepe enī multos deus non exaudit ad
voluntatē. ut exaudiat ad salutem. Multi oran-
tes non exaudiuntur. quia prouidēdo illis deus
meliora q³ petunt reseruat. sicut contingere solet
parulis qui ne in scholis vapulent deum exorāt.
sed nō datur illis postulatiōis effectus quia im-
peditur talis auditio ad p^{ro}fectum. Non aliter
quibusdam contingit electis. Deprecantur enim
deum pro nonnullis vitę huius cōmodis uel ad-
uersis. prouidentia nō diuina temporaliter eorū
desiderio minime cōsultat. quia meliora illis i eter-
nū p^{ro}mittit. Oratio p^{ri}uatis locis opportunis fun-
dit. magisq³ obtēti impetrat. dū deo tñ teste de-
promit. Propt⁹ autē hypocritarū est offerre se

i oratione vidētib⁹. quorū fruct⁹ ē nō deo placere sed gloriā ab hoib⁹ comparare. Non i multiloquo exaudiunt hoies a deo. q̄si plurimis cū verbis conent inflectere. Neq; enī conciliat cū multiplex orantis sermo. s; pura sinceraq; orationis intentio. Bonū est corde semp orare. bonū etiā ⁊ sono vocis deū spiritualibus hymnis glorificare. Nihil est sola voce canere sine cordis intēriōne. s; sicut ait apl⁹: cantātes in cordib⁹ vestris. hoc ē nō solū voce. s; ⁊ corde psallētes. Unde ⁊ alibi: Psallā spū psallā ⁊ mente. Sicut orationib⁹ regimur. ita psalmoz studiis delectamur. Psallēdi enī vtilitas tristitia corda consolā. gratiores mētes facit. fastidiosos oblectat. inertes exsuscitat. peccatores ad lamenta inuitat. Nam q̄uis dura sint carnaliū corda. statim ut psalmi dulcedo insonuerit. ad affectū pietatis animū eorū inflectit. Dū xpianū non vocis modulatio. s; tñ verba diuina que ibi dicuntur debeāt cōmouere. nescio tñ quo pacto modulatione canētis maio: nascit cōpunctio cordis. Multi enī reperiuntur qui cant⁹ suauitate cōmori sua crimina plangūt. atq; ex ea parte magis flectunt ad lachrymas. ex qua psallentis insonuerit dulcedo suauissima. Oratio in p̄senti tñ vita p remedio pctōz effundit. psalmoz aut decantatio pperuam dei laudē demonstrat in gloriā sempiternā. sicut scriptum est: Beati qui habitāt in domo tua dñe. in secula seculoz laudabūt te. Cuius opis. ministerium quicunq; fideliter intentaq; mente exequit. quodāmodo angelis sociat.

De lectione Cap. viii.

Orationib⁹ mundamur. lectionibus instruamur. vtrūq; bonū ē. si liceat. si non liceat. melius ē orare q̄ legere. Qui vult cum deo semp esse. frequent debet orare. frequē ⁊ legere. Nam cū oram⁹ ipsi cū deo loquimur. cū cū dō legimus. deus nobiscū loquit. Dis pfect⁹ ex lectione ⁊ meditatione procedit. Quē enī nescim⁹ lectione discimus. quē aut didicimus meditationibus conseruam⁹. Seminū confert donū lectio sanctaz scripturaz. siue q; intellectū mentis erudit. seu q; a mundi vanitatib⁹ abstractū hominē ad amorē dei pducit. Excitati enī sepe illi⁹ sermone. subtrahimur a desiderio vitę mundanę. atq; accensi in amore sapiētie tanto vana spes mortalitatis hui⁹ nobis vilescit. quāto amplius legēdo spes eterna claruerit. Seminū ē lectiōis studiū. primū quō scripturę intelligant. secūdū qua vtilitate uel dignitate dicant. Erit enim antea q̄sq; p̄mptus ad intelligēdū quē legit. sequenter idoneus ad pferendū quē didicit. Lector strenu⁹ potius ad agendū quē legit q̄ ad sciendū erit. p̄missimus. Adinor enī pena est nescire quid appetas. q̄ ea quē noueris non implere. Sicut enī legendo scire concupiscim⁹. sic sciendo recta quē didicimus implere debem⁹. Lex dei ⁊ p̄miū habet ⁊ penā legētib⁹ eam. p̄miū his qui eā bene vi-

uendo custodiūt. penā hō i eis q̄ eā male viuendo cōtemnunt. Dis qui a p̄ceptis dei discedit opere. quotiēs eadē dei p̄cepta legere uel audire potuerit. corde suo rephēsus confundit. q; id qd non agit memorat. ⁊ teste conscientia interi⁹ accusatur. Un ⁊ dauid p̄beta depecat dicens: Tūc non cōfundar dum respicio in oia mandata tua. Braniter nāq; vnusquisq; confūdīt qñ mandata dei uel legendo uel audiēdo respicit. quē viuendo contēnit. Corde enī rephendit dum mandatorū meditatione docet. quia nō impleuit ope qd diuina didicit iussione.

De assiduitate legēdi Cap. ix.

Nemo pōt sensū scripturę sanctę cognoscere. nisi legēdi familiaritate. sicut est scriptū: Ama illam ⁊ exaltabit te. glorificaberis ab ea cū eam fueris amplexat⁹. Quāto quisq; magis in sacris eloquiis assidu⁹ fuerit. tanto ex eis vberio:em intelligētiā capit. sicut terra quē quanto amplius excolit. tāto vberi⁹ fructificat. Quāto amplius ad quālibet artem homo conscēdit. tāto magis ad hoīem ars ipsa descendit. sicut in lege scribit: Adoyfes ascendit i montem. ⁊ dñs descendit. Verū est de ocio spirituali q̄ ille tñ secreta diuinorū scrutat mandatorū. qui ab actione terrenę curę renouauerit animū ⁊ sedula familiaritate scripturis sanctis inheserit. Nā sicut cecus ⁊ videns pōt quidē vterq; ambulare. s; non cōsimili libertate: dum cecus p̄gens quo nō videt offendat. vidēs hō offendicula cauet ⁊ q̄ sit p̄gendū agnoscat. Sic ⁊ qui nubilo terrenę curę fuscatur. si tentet dei scrutari mysteria nō valet. q; caliginē curarū nō videt. Qd ille tantundem efficere valet qui sese de exteriorib⁹ seculi curis abstrahit. ⁊ totū se in scripturarū meditatione defigit. Quidā habent intelligentie ingenii. sed negligūt lectionis studiū. ⁊ qd legēdo scire potuerūt. negligendo contēnūt. Quidā hō amorē sciendi habent. s; tarditate sensus p̄pediunt. q̄ tñ assidua lectione capiūt qd ingeniosi p̄ defidiā nō nouerūt. Ingeniū tardius ⁊ si non p naturā. per assiduitatē tñ lectionis augmentat. Nam q̄uis sensus beberudo sit. frequēs tñ lectio intelligentiam adhibet. Sicut qui tardus ē ad capiendum p̄ intentione tñ boni studiū p̄miū p̄cipit. ita qui p̄stitū sibi ex deo ingenii intelligentie negligit. condemnatione reus existit. quia donū qd accepit despicit ⁊ per defidiā derelinquit. Quidā dei iudicio donū scientie quod negligūt accipiunt. ut durius de rebus creditis puniantur. Tardiores aut ideo qd scire cupiunt difficulter inueniunt. ut p̄ maximo exercitio laboris maximū p̄miū habeant retributiōis.

De doctrina sine gratia Cap. x.

Doctrina sine adiuuante grā q̄uis infundat⁹ aurib⁹. ad cor nūq; descendit. foris quidem p̄strepit. s; interius nihil pficit. Tūc aut dei fmo ifusus aurib⁹ ad cordis vltima.

puenit qñ dei gratia mentē interius ut intelligat tangit. Sicut enim quosdā flāma charitatis sue deus illuminat ut vitaliter sapiant. ita quosdam frigidos torpentesq; deserit ut sine sensu pñtāt. Plēriq; acumine intelligēdi viuaces existunt. sed loquendi inopia angustant. Quidā hō i vtrisq; pollent. quia et sciendi copiam et dicendi efficaciam habent.

De supbis lectoribus Cap. xi.

Plēriq; scientia accepta scripturarū. non ad dei gloriā. h; ad suā laudē vtunt. dum et ipsa scientia extollunt. et ibi peccāt ubi peccata mūdare debuerunt. Nunq̃ consequunt legendo pfectam scientiā arrogantes. Nā q̃uis sapientes in supficie videant. medullitus tñ veritatis archana non tangūt. q; supbiq; nube pēpe diunt. Semp enī supbi legūt. querūt et nūq̃ inueniūt. Diuinę legis penetralia humilib; et bene ad oculum intrantib; patent. prauis autē atq; supbis claudūtur. Nam q̃uis diuina eloquia in lectione arrogātib; sint aperta. in mysterio tamē clausa atq; occulta sūt. Dum sermo dei fidelib; lux sit. reprobis autē ac superbis quodāmodo tenebre. scit. et vnde illi illuminantur. inde isti cecantur.

De carnalibus lectoribus

et hereticis Cap. xii.

Nequaq; legem intelligit qui carnaliter verba legis pcurrit. sed is qui eam sensu interioris intelligētię pspicit. Nā q̃ ad litterā legis intendūt. eius occulta penetrare non possunt. Multi enī non intelligendo. spiritualiter scripturas. nec eas recte sentiēdo i heresim deuo luti sūt. atq; in multis erroribus defluerunt. In solis fidelibus religata est lex. restante dño p prophetā: Signa testimoniū. signa legē in discipulis meis. ne eam aut iudex intelligat aut hereticus. quia non est xpī discipulus. Unitatē quippe pacis quā xp̃us docuit non sequūtur. de qua idē dñs dicit: In hoc cognoscēt oēs q; mei estis discipuli. si dilectionē int̃ vos habuerit. Scripturas heretici sano sensu non sapiūt. h; eas ad errorem prauę intelligētię ducūt. neq; semetipsos eaz sensibus subdunt. sed eas puerse ad errorem ppiūm ptribūt. Doctores errorū prauis pñsionib; ita p argumenta fraudulētię illigāt auditores suos ut eos quasi i labyrinthū implicent. a quo exire vir valent. Tanta ē hereticorū calliditas. ut falsa veris malaq; bonis pmisceant. salutaribusq; rebus plēriq; erroris sui virus intēserunt. quo facilius possint prauitatē puerse dogmatis sub specie persuadere veritatis. Plēriq; sub noīe catholicorū doctoz heretici sua dicta conscribunt. ut indubitanter lēcta credant. Nonnūq; etiā blasphemias suas latenti dolo in libris nr̃oz inserūt. doctrinamq; veram adulterando corumpūt. scilicet uel adūciendo quę impia sunt. uel auferendo quę pia sunt. Laute meditanda cautoq; sensu pbāda sūt quę legūt. ut iuxta apostolica monita teneamus

quę recta sunt. et refutemus quę cōtraria veritati existunt. sicq; in bonis instruamur ut a malis illesi pmaneamus.

De libris gentiliū Cap. xiii.

Petē ideo in libris suis venerē impudicam martēq; adulterū deū appellare voluerūt. ut pñaderēt mentes hominum quasi de imitari malū. ut dū libidinosa pñsiōe ad intentionē eoz flagitia confidenter cōmittūt. nō quasi hoīes pñtos. h; quasi celestes deos imitari videant. Ideo phibetur xpianis figmēta legere poetaz. q; p oblectamēta ianiū fabulaz mētem excitant ad incentiua libidinū. Non enī solum thura offerendo demonib; imolat. sed etiam eoz dicta libentius capiēdo. Quidā plus meditari delectant gentiliū dicta ppter tumentē et ornātū sermonem. q; scripturam sanctā p eloquiū humile. Sed qd pdest i mūdanis doctrinis pñficere et inanescere i diuinis: caduca sequi figmēta et ad celestia fastidire mysteria: Lauendi sūt igit tales libri et ppter amorē scārū scripturaz vitādi. Gentiliū dicta exteri; verborū eloquentia nitent. interius vacua virtutis sapiētia manēt. Eloquia autē sacra exterius incompta verbis apparēt. intrinsecus autē mysterioz sapiētia fulgēt. Unde et apłus: habemus inquit thesaurū istū in vasis fictilib;. Sermo quippe dei occultū habet fulgorem sapiētię et veritatis repositū in verborū vilissimis vasculis. Ideo libri sancti simplici sermone conscripti sūt. ut non in sapiētia verbi. sed in ostensiōe spūs hoīes ad fidē pducerent. Nam si dialectici acuminis versutia. aut rhetoricę artis eloquentia editi essent. nequaq; putaret fides xpī in dei virtute. h; in eloquentiē humane argumentis consistere. nec quēq; crederem ad fidem diuino inspiramine puocari. sed potius verborū calliditate seduci. Omnis scularis doctrina spumantibus verbis resonans. ac p se eloquentiē tumorem attollens. p doctrinā simplicē et humilem xpī euacuata est. sicut scriptum est: Nonne stultā fecit deus sapiētiā huius mundi? Fastidiosus atq; loquacibus scripturę sanctę minus ppter sermonē simplicē placēt. Gentili enī eloquentiē comparata videtur illis indigna. Et si animo humili mysteria ei; intendāt. confestim aduertūt quātū excelsa sūt. quę i illis despiciūt. In lectiōe nō verba. h; veritas ē amāda. Sepe autē reperitur simplicitas veridica. et composita falsitas. quę hominem suis erroribus illicit. et p linguę ornamenta laqueos dulces aspergit. Nihil aliud agit amor mūdane scientiē. nisi extollere laudibus hominē. Nam quanto maiora fuerint litteraturę studia. tanto animus arrogantię fastu inflatus. maiore intumescit iactantia. Unde et bene psalmus ait: Quia nō cognoui litteraturam introibo in portētiās dñi. Simpliciorib; litteris nō ē pñponēdū fuc; grāmaticę artis. Meliores sūt enī cōmunes litterę. quia simpliciores et ad solam humilitatē

legentium pertinētes. illę & o nequiores. q: ingerūt hominib' perniciosam mentis elationē. Meliores ēē grāmaticos q̄ hereticos. heretici enī hauitū leniteri luci hoībus psuadendo p̄pīnāt. grāmaticorū autē doctrina potest etiam proficere ad vitam. dum fuerit in meliores vsus assumpta.

Decollatione Cap. xiiii.

Quam sit vtilis ad instruēdū lectio. adhibita aut collatione maiorē intelligentiā p̄bet. Melius ē enī conferre q̄ legere. Collatio aut docibilitatem facit. Nam p̄positis interrogationib' cūctatio rerū excluditur. & sepe obiectionibus latens veritas approbat. Qd enī obscurū aut dubiū est. conferendo cito p̄spicitur. Multū p̄sunt in collatiōe figurę. Res enim quę minus p̄ se aduertunt. p̄ comparationē rerū facile capiuntur. Nam sepe sub specie alia spirituales causas scripturę diuinę insinuant. & nisi p̄ aliquā euidentē ostēsiōē vix apparēt occulta legis mysteria. Sicut instruere solet collatio. ita contentio destruit. Hęc enī relicto sensu veritatis lites generat. & pugnando verbis etiā in deū blasphemīa ingerit. Unde & hereses & scismata. quibus subuertit fides. veritas corrūpitur. scindit charitas. Contentiosorū studiū nō p̄ veritate. s; p̄ appetitu laudis certat. tantaq; est in his peruersitas ut veritati cedere nesciant. ipsamq; rectam doctrinā euacuare contendunt. In disputatione infidelīū cauenda ē p̄positionū artificiosa subtilitas. quę callidis obiectionib' renia tendit. Ita enī versutis assertionib' p̄uoz disputatio innodatur. ut recta esse simulent quę p̄uersa psuadēt. Lectio. memorię auxilio eget. Qd si fuerit naturaliter tardior. frequēti tamen meditatione acuit ac legendi assiduitate colligitur. Sepe p̄ura lectio longitudinis causa memoriā legentis obliterat. Qd si brevis sit submotoq; libro sentētia retractetur in animo. tūc sine labore legit. & ea quę lecta sunt recolendo memoria minime excidunt. Acceptabilior est sensibus lectio tacita q̄ aperta. Amplius enī intellectus instruit q̄ vox legentis quiescit. & sub silentio lingua mouet. Nam clare legēdo & corp' lassat & vocis acumen obtundit.

De contemplatione & actione Cap. xv.

Actiua vita innocentia est operū bonorū. contemplatiua speculatio supernorū. Illa cois multorū est. ista & o paucorū. Actiua vita mundanis rebus bene vitatur. contemplatiua & o mūdo renuncians. soli deo viuere delectat. Qui prius in actiua vita p̄ficit. ad contemplationem bene cōscendit. Merito enī in ista sustollit. q: in illa vtilis inuenitur. Quicumq; adhuc tēporalem gloriā aut carnalē affectat concupiscenciā. a contemplatione phibet. ut positus i actualis vitę operatiōe purget. In ista enī prius p̄ exercitiū boni operis cuncta exhauriēda sunt vitia. ut i illa iam pura mentis acie ad contemplandū deū q̄sq; p̄transcat. Et licet conuersus statim ad contēpla-

tionē conscendere cupiat. tamē ratione cogit ut prius in actiue vitę opatione versetur. Exemplū enim actiue vitę de iacob sume. q̄ dū ad rachel b̄ est ad visū p̄ncipiū destinaret. quę cōtēplationē significat: lia illi. hoc est. laboriosa vita supponit quę actiua demonstrat. Sicut sepultus ab oī negotio terreno p̄inat. ita & cōtēplationi vacans ab oī occupatione actuali auertitur. Et sicut ab actuali vita cōscendētes in cōtēplatiōis quiete sepeliunt. ita ab actione seculi recedētes eos vita actiua i se quasi sepeliēdo suscipit. ac p̄ h̄ vitę mundanę actiua vita. & vitę actiue cōtēplatiua sepulchrū ē. Viri sancti sicut a secreto cōtēplationis egrediuntur ad publicum actionis. ita rursus ab actionis manifesto ad secretū cōtēplationis intine reuertuntur. ut intus deum laudent vbi acceperunt vnde & foris ad eius gloriā operant. Sicut aquile moris est semp oculū i radiū solis infigere. nec deflectere nisi escē solius obrentu. ita & sancti a cōtēplatione ad actualē vitam interdum reflectunt. considerantes illā sūma sic esse vtilia. ut tamē ista humilia sint paululum nostrę indigentię necessaria. In actiue vitę genere humana intentio pseueranter incedit. in cōtēplatione aut sese p̄ interualla resumit. q: diurnitate cōtēplandi lassat. Visio animalium in ezechiele. quę ibant & non reuertebant. p̄ncipia ad vitę actiue pseueratiā. & iterū ea animalia quę ibant & reuertebantur p̄ncipia ad cōtēplatiue vitę mēsuram. in qua dum quisq; intenderit. sua reuerberat' infirmitate reflectit. atq; iterū renouata intentiōe ad ea vnde descēderat. rursus erigit. Qd fieri in actiua vita nō pōt. de qua si q̄sq; deflectat uel ad modicū. statim vitiorū excipitur fluxu. Oculus dexter sandalicans quę euelli dominus p̄cepit. vita cōtēplatiua est. Duo oculi in facie. actiua vita & cōtēplatiua i hoīe. Qui igitur p̄ cōtēplationē ceciderit in errorem. meli' est si euellat cōtēplationis oculū. seruans sibi vnū vitę actualis obtutū. ut sit vtilius illi p̄ simplicem actionē ire ad vitam. q̄ p̄ cōtēplationis errorem mitti i gehennā. Sepe mens ad sūma ab imis erigit. & sepe a sūmis ad infima pondere carnis inclinata reflectit. Multos de' ex carnalibus sua gratia visitat. & ad cōtēplationis fastigiū eleuat. multosq; a cōtēplatione iusto iudicio deserit. & lapsos i terrenis opib' derelinquit.

De contemptoribus mundi Cap. xvi.

Ea quę seculi amatorib' chara sūt. sancti velut aduersa refugium. plusq; aduersitatib' mundi gaudent q̄ prosperitatib' delectent. Alienos esse a deo quib' hoc seculū ad omne cōmodū p̄spertat. Seruis autē dei cuncta huius mūdi contraria sūt. ut dū ista aduersa sentiunt. ad celeste desiderium ardentius excitentur. Magna apud deū refulget gratia. q̄ huic mūdo contemptibilis fuerit. Nam reuera necesse est ut quę mundus odit diligat a deo. Sanctos viros

in hoc seculo legimus peregrinos esse et hospites. Unde et reprehendit petrus quod tabernaculum in morte fieri cogitavit. quia scis in hoc mundo tabernaculum non esse. quibus patria et domus in celo est. Sancti viri ideo continere cupiunt mundum. et mortui meritis ad superna revocare. ut ibi se recolligant unde defluerunt. et inde se subtrahant ubi dispersi sunt. Iusti quoque rebus honoribusque ac vite blandimentis renunciant. proinde se ab omni terrena possessione mortificant ut deo vivant. ideoque seculi huius blanditias calcant ut validiores ad vitam illam de huius vite mortificatione consurgant. Lucta quippe temporalia quasi herbe virentes arcescunt et transeunt. ideoque et per eternis rebus que nunquam arcescunt. recte ista dei servus contemnit. quod in eis stabilitatem non aspicit. Qui post renunciationem mundi ad supernam patriam sanctis desideriis inhiat. ab hac terrena intentione quasi quibusdam peninis subleuat. erigit. et in quo lapsus erat. per gemitum conspicit. et ubi puerit. cum gaudio magno intendit. Qui vero a contemplationis requie reflexus in curis huius seculi incidit. si ad memoriam sui revertatur. prostratus ingemiscit. quantumque fuerint tranquilla que perdidit. et que confusa sint in quibus ceci- dit. ex ipsa laboris sui difficultate cognoscit. Quid enim in hac vita laboriosum quam terrenis desideriis estuare. aut quid hic securius quam huius seculi nihil appetere. Qui enim hunc mundum diligunt. turbulentia eius curis et sollicitudinibus conturbantur. Qui autem eum odium nec sequuntur. interne quietis tranquillitate fruuntur. future pacis requiem quam illic expectant. hic quodammodo habere iam inchoant.

De sanctis qui se a consortio seculi separant Cap. xvii.

Sancti viri funditus seculo renunciatores. ita huic mundo moriuntur ut soli deo vivere delectentur. quantoque ab huius seculi conversatione se subtrahunt. tanto interne mentis acie presentiam dei et angelice societatis frequentiam contemplantur. Malorum tam prava sunt opera manifesta. ut hi qui supernam patriam desiderant. non solum mores eorum sed et consortia fugiant. Quidam etiam corporaliter separari desiderant ab iniquis. ut eorum non involvantur delictis. Nonnulli et si non corporali discessu spiritualitatem ab eis intentione recedunt. qui et si communes sunt conversatione. discreti tamen sunt corde vel opere. Et licet sepe in medio carnalium vitam deprecatur electorum. tamen satis rarum est ut quisque inter seculi voluptates positus a vitiis maneat illibatus. in quibus et si non cito implicetur. aliquando tamen attrahitur. Neque enim diu fuit esse poterit qui periculo proximus fuerit. Vita sine offendiculo. vita monachi sine cupiditatis et timoris impedimento. Dum enim quisque a consortio mundi abstrahitur. nec cupiditas eum obligat consentientem. nec cruciat sentientem. Bonum est corporaliter remotum esse a mundo. sed multo est melius voluntate. utrumque vero profectum. Ille ergo profectus est qui huic seculo et corpore et corde discretus est. Onager ut ait iob. contemnit civitatem. et mona-

chus communem secularium civium conversationem. Hi adversa vite nostre appetunt. prospera contemnunt. ut dum ab eis haec vita despiciunt. futura inveniant.

De preceptis altioribus monachorum Cap. xviii.

Alia sunt precepta que dantur fidelibus communem vitam in seculo agentibus. atque alia seculo huic renunciantibus. Illis enim dicitur ut sua omnia bene gerant. istis ut sua omnia derelinquant. Illi preceptis generalibus astringuntur. isti precepta generalia profecti vivendo transcendunt. Ad profectum non sufficit nisi ut abnegat omnes suos etiam seipsum quod abneget. Sed quod est seipsum abnegare. nisi voluntatibus propriis renunciare. ut qui superbus erat sit humilis. qui iracundus. cesset studeat mansuetus. Nam si ita quisque renunciet que possidet omnibus. ut suis non renunciet moribus. non est christi discipulus. Qui enim renunciat omnibus rebus suis. sua abnegat. qui vero renunciat moribus pravis. semetipsum scilicet abnegat. Unde et dominus. qui vult inquit post me venire. abneget semetipsum.

De tempore monachorum Cap. xix.

Qui non rigida intentione monachi professionem sectantur. quanto superni amoris propositum dissolute appetunt. tanto periculius ad mundi amorem denuo reducuntur. Nam professio non profecta. presentis vite reperit desideria. in quibus et si nondum se monachus alliget opere. iam tamen alligat cogitationis amore. Longe quippe a deo est animus cui haec adhuc vita dulcis est. Iste enim quod de supernis appetat. quidve de infimis fugiat nescit. Nam sicut scriptum est. qui apponit scientiam apponit et dolorem. Quantum enim quisque potuerit superna scire que appetat. tanto de infimis acriter quibus inheret dolere debet. Propter hoc enim et iacobus apostolus dicit. Miseri estote. lugete et plorate. risus vester in luctum convertatur et gaudium in merorem. Hinc etiam dominus. beati inquit qui lugent quoniam ipsi consolabuntur. Et rursum. ve vobis qui ridetis. quoniam flebitis. Qui ad hoc conversionem sanctitatis pretendit. ut aliis quicquid preesse desideret. iste non discipulus christi sed pravitatis sectator existit. quod non pro deo sed pro seculi honore portare studet crucis christi laborem.

De humilitate monachi vel opere Cap. xx.

Summa virtus monachi humilitas. summa vitium eius superbia est. Tunc autem se quisque monachum iudicat. quando se minimam existimaverit. etiam cum maiora virtutum opera gesserit. Qui mundum deseruit et tamen virtutes preceptorum sine cordis humilitate sequuntur. isti quasi de excelsis gravi corruunt. quod deterius per virtutum elationem deiciunt quam per vitia plabi potuerunt. Dis dei servus de suis meritis non debet extolli. dum posse videat et inferioribus sibi prelatioribus alios fieri. Noverit autem omnis sanctus se alteri non preponere sanctitati. Sempiterni profectus servi dei humilis esse debet et tristis. scilicet ut per humilitatem non superbiat. et per vile merorem cor ad lasciviam non dissolvat. Dei servus dum bonum aliquod opus agit. vitium eius ad boni remunerationem pertineat que facit. incertus est. ne forte discussione

celestis iudicis reus penset. et in his que dei sunt negligenter aut superbe aliqd operasse inueniat. Ideoq. p. hoc ipso tristis meretq. efficit atq. indefinenter turbat reminiscens. paul. dubio scriptum esse: maledictus qui facit opus dñi negligenter. Nā veraciter condēnamur si per torpore ea que bona sūt agimus. Dei seruum sine intermissione legere orare et operari oportet. ne forte mentē ocio dedita spūs fornicationis subripiat. Cedit enī labori voluptas. anīmū aut vacatē cito preoccupat. Cōtinere salomonē per ociū multis fornicationib⁹ inuolutū. et per fornicationis vitium vsq. in idolatriam lapsum.

De monachis q. curis seculi occupāt. Cap. XXI.

Huiusmodi p. dei timore seculo renūciāt et tñ curis rerū familiarū implicāt. quāto se res studiis occupāt. tāto a charitate diuina scipos separāt. Qui simul et terrenis parere curis et diuinis exercere studēt. utrūq. cōplectere simul nō valent. Nam duas curas pariter in se pectori humano nō posse. et duob⁹ seruientē dñis utrisq. placere difficile esse. Nisi prius a secretioribus cordis expellat inportuna seclariū multitudo curarū. anima que intrinsecus iacet nequāq. resurgit. Nā dū se per innumeras seculi cogitationes spargit. ad considerationē sui se nullaten⁹ colligit. Arguit eorū tepor. qui deo vacare volētes et mundo renūciant et curas pprias aspernantur. h. dū propinquoꝝ utilitates pcurant. a dei amore se separant. Vir spiritalis ita pdesse debet suę p. pinqtari. ut dū illis gratiā carnis prestare studet ipse a spiritali pposito nequāq. declinet. Multri enī monachorū amore parentū nō solum terrenis curis. sed etiā forensib⁹ iurgis inuoluūt et p. suoz tēporali salute suas aias pdiderūt. Interdū ordinata discretio est dū negat. primo qd. pstat et tranco. ut noueris nō pbiberi pietatis officiū sed negari carnalitatis affectū. Parentib⁹ enī carnaliter pstatatur. qd. extraneis pie impendit. Sicut nostra nobis nō odicnda ē aia. sed eius carnales affect⁹ odio habere debem⁹. ita nec parentes odio a nobis habēdi sūt. sed eorū impedimēta que nos ab itinere recto p. p. dū tñ dñs ita p. cipit a nobis parētes odire. sicut et aias nostras. Figuram sanctorū viroz renūciantū seculo vacas designasse allophilorū archam dei gestātes. Nam sicut ille pignozū affectib⁹ a recto itinere minime digressi sunt. ita et vir sanct⁹ mūdo renūcians parentele obtentu nō debet a bono impediri p. p. posito.

De his q. a deo mūdi amore p. p. dū tñ dñs ita p. cipit a nobis parētes odire. sicut et aias nostras. Cap. XXII.

Multi cupiunt cōuolare ad gratiā dei. sed timent carere oblectamenta mūdi. Pro uocat qd. eos amor. xpi. sed reuocat cupiditas seculi. Qui proinde obliuiscūt voti. quia capiūt illeceberis vanitatis. Quicūq. mens procellis mūdi huius inuolucris. lignū cōscende crucis ut a mari id est tēpestare huius seculi libereris

Nā nullus te a lacu mortis humane saluabit nisi xps eruerit. Qui seculo renūciare disposuit. trasgressiōis reatu astringit. si votū mutauerit. Atrociter enī in discutiōe diuini iudicij arguendi sūt. qui qd. professiōe sponponderāt. implere ope contempserūt. Mirabiliter cōparat similitudo a voluptatib⁹ mūdi conanti redire ad deū retinētib⁹ cū cupiditatib⁹ seculi. ci qui dormitans exurgere conat⁹ et sopore sonni deprimi. Ille enim ad bonū nouit redire et voluptatū fascib⁹ nō simit. iste meli⁹ degit vigilare h. soporis torpore tenei. A bono in deteri⁹ lapsos supra carbones frigidos fieri nigriores. q. p. torpore mentis ab igne charitatis detinēti sūt. et p. mūdi appetitū a luce sup. il. luminatiōis p. nati nigredine pctoz fuscāt. Qui dā intētiōne bonę opationis metu extinguit inopie. nec p. mittit infirma mēte desiderata pficere et cum indigere in mundo metuūt. a gloria sup. nā semetipos abscindūt. Multis cōsilioꝝ argumētis insidiat eis diabol⁹ in acq. rēdo plurima. q. in paucis et modicis nouerant esse cōtenti. Opponit igit in eorū mētes futuras filioꝝ egestates. p. sua det habere plura unde sibi egenisq. sufficiat. q. tenus his blandimētis intētiōne bonę deuotionis subuertat. atq. in terrenis lacris deceptā mentem reducat. Multis argumētis insidiat diabol⁹ eis q. renūciāt seculo. ut ei⁹ se itez amori substernant. Graui⁹ aut illos in cōcupiscētis seculi serit. quos post renūciationē ad mundi amorē reduxerit. Et maxime p. cenodoriā subiicit sibi diabol⁹ monachū. ut que p. seculi amorē retinere non potuit. ab humilitatis culmine subtrahat. et sup. biē tumore sibi subditū faciat. Dei seru⁹ semp fallētis diaboli p. uidere debet insidias. et magis i bonis operibus cordis debet adhibere cautelā. ne p. vanā gloriā p. dat semetipsū ac pereat. cūctaq. bona amittat que recte agēdo obtinuerat.

De iactantia. Cap. XXIII.

Gam in factis q. in dictis caueda ē iactantia. flenda tamē est ruina sibi quēq. magis q. deo placere. et laudem ab hominibus cōparare. Vanus et erroris ē anim⁹ plenus. famā appetere et ad cupiēdā terrenā laudē studiū dare. Circūspice tenetipsū homo. nibilq. tibi arroges de his que in te sūt p. ter peccatū. Nō declinat ad dexterā. qui nō sibi h. deo tribuit bona que agit. neq. ad sinistrā se vertit qui de dīna indulgentia peccādi licentiā nō p. sumit. Hoc ē qd. p. b. a ait: Hec via ambulate in ea. neq. ad dexterā neq. ad sinistrā declinātes. Verū ē q. natura expetit delectari in laudib⁹. h. tñ recte si in deo nō in se q. s. laudet. sicut scriptū ē: In dño laudabit aia mea. Sepe vanā gloriā contēnendo. in aliud gen⁹ elatiōis incidit. dū in se q. s. gloriatur p. eo qd. cōtēnat ab hominibus laudē. Quibusdam concessum est tantū dē bene agere et fructum boni operis non habere. qd. ipsi sibi auferunt per studiū humane iactantię. Semp suam aspiciant et

fecunditate qui vanę glorię fauores diligunt et perdidisse bonũ opus doceant quod per humana ostentatione fecerunt. Amato: vanę glorię unde possit semper laudari agere non quiescit. et subinde illi vires vanitatis. prauus appetitus auget. Boni opis inchoatio non debet citius palam ad hominũ cognitionem venire. ne dum boni inchoatio humanis oculis reserat. a virtute perfectiõis inanescent intentio sanctitatis. Ante maturitatis enim tempus menses florentes cito pereunt. germinaque iutilia fiunt. Virtutes sancti per ostentationis appetitũ dominio demonũ imundorum subiiciunt. sicut ezechias rex quod diuitias suas chaldeis per iactantiam perdidit. et propterea pituras per prophetam audiuit. ut significaret dei seruũ virtutes suas dum vanę glorię studio perdidit. statim demones suorũ operũ dños facere. sicut ille per ostentationem chaldeos rerũ suarũ dños fecit. Optima est illa discretio. ut et nota sint opa nostra ad dei agendam gloriã. et occulta per elationem vitãdã humana. Ille autem debet publicare bonũ quod agit. quod perfecta humilitate fundatur. nulla iam elatione contingit. Nam is qui se intelligit adhuc amore laudis pulsari. facta bona in occulto agat. ne forte quod egerit perdat. Interdum viri sancti dum cupiunt funditus suã mutabilitatem corrigere. aliquando timore tangunt elationis sue consuetudinis actionis iusticie. habet subreptionis malo humilitatis compunctione purgant. Viri sancti nonnunquam quosdam de se audientes instruunt. et tamen in his alia se consideratione custodiunt. ne dum alios a terrena intentione erigunt. ipsi in terrene laudis appetitu demergant. Quidam per incautam virtutũ iactantiam relabunt ad vitia. et quidam dum virtutũ impulsu frequenter plangunt. de ipsa infirmitate per humilitatem validi conualescunt. Plurimum vtile est arrogantibus deseri a deo. quatenus sue infirmitatis consuetudinis ad humilitatem redeant et humiles post casum existant. Nonnulli falsa opinione arrogantie se esse perfectos existimant. dum non sint qui obortis tentationibus innotescant. Tanto quisque sit veritatis viciniore. quanto se esse longius ab ea fuerit arbitrat. Hoc enim humilitatis est. que deo hominem iungit. Ceterum iactantia oculos quibus deus videri poterat claudit. Sicut solis radius dum conspicitur acies oculi bebetatur. sic et quod imoderate altiora se scrutatur. ab intentione veri obtunditur. Sicut aqua ex alto ad escas collabatur. sic homo de alto bonę conuersationis per carnalem appetitum ad inferiora demergitur.

De hypocrisis Cap. xxiiii.

Hypocrita verba sanctorum habet. vitam non habet. et quod per sermonem doctrine genuerit. non sonet exemplis sed deserit. quod quos verbo edificat. vita et moribus destruit. Hypocrite simulatores dicunt. quod iusti non esse querunt sed tamen videri cupiunt. Hi mala agunt. et bona profitentur. Per ostentationem quippe boni apparent. per actionem vero mali existunt. Dia possunt a simplicibus vitia perpetrari. simulatio vero et hypocrisis non committitur nisi

a male astutis per calliditatem valentibus vitia sub specie virtutũ celare et non veram sanctitatem obijcere. Sancti non solum gloriã supra modum suum omnino non appetunt. sed etiam hoc ipsum videri refugiunt quod esse meruerunt. Hypocrite autem malicie sue occulta regentes ante oculos hominũ quadam innocentie sanctitate se vestiunt ut venerentur. Quibus bene diuina voce dicitur: *Ue vobis hypocrite quia similes facti estis sepulchris dealbatis. que foris quidem apparent hominibus speciosa. intus vero plena sunt ossibus mortuorum.* Ita et vos quidem foris apparetis hominibus iusti. intus vero pleni estis auaritia et iniquitate. Duplicitate damnantur hypocrite. siue per occulta iniquitate. siue per aperta simulatione. Ex illo enim condemnantur. quod iniqui sunt. ex isto quod ostendunt quod non sunt. Non semper latent hypocrite. nam et si in principio sui quidam non pateant. prius tamen quam vita eorum finiat. simulare vixerint deteguntur. Omne enim sincerum permanet. Nam que simulata sunt diuturna esse non possunt. Non eorum desperanda est salus. quod adhuc aliquid terrenũ sapiunt dum possunt et in occultis agere unde iustificentur. Hi enim meliores sunt hypocritis eo quod mali sint in aperto et in occulto boni. Hypocrite vero in occulto mali sunt. et bonos se palam ostendunt. Hypocrita iustus arguere prohibet ne deterior castigetur. existat. dicente salomone: *Noli arguere derisorem ne oderit te.*

De inuidia Cap. xxv.

Libor alieni boni sui punit auctorem. Nam unde bonus proficit. inde inuidus contrahescit. Homines prauę viuentes sicut de bonorum lapsibus gratulantur. ita de eorum recre factis bonique pseuerantia confundunt. Inuidus membrum est diaboli. cuius inuidia mors introiit in orbem terrarum. Sicut et superbus membrum est diaboli. de quo scriptum est: *Omne sublime videt. et ipse est rex super omnes filios superbie.* Nulla est virtus que non habeat contrarium inuidie malum. Sola miseria caret inuidia. quod nemo inuidet misero. cui reuera non liuo: obijcitur sed sola misericordia adhibetur. Multi et bonos imitari volunt et de bonorum precibus inuidie liuo: tabescunt. Quo fit ut nec illi corrigantur a malo suo. sed per inuidiam deteriores. et bonos a recto studio quantum in ipsis est. si posuerint deprauare conentur. Nam malos boni. proficere vident. non scandalizant. sed quem sint finem habituri maxime cogitent. Hoc omnis inuidus alienis virtutibus prestat. quod beato iob satban prestiterit. Nam dum emulat prosperitatibus. commouit aduersa. Sed dum credidit cum diabolus posse prosternere. inde ei tanta sunt merita atque inde claruerunt probabilia patientie documenta. Ita requirunt inuidi aditum male fame. per quam bonorum vitam maculent. sicut querebant ostium sodomice. quo domum Loti nocturni introiret. Illi vero cecitate erroris percussi parietes videbant. ostium non inueniebant. Non aliter inuidi videndo velut parietem virtutes dissimulant vitia vero perquirunt per que eorum conscientiam vrant.

De simulatione Cap. xxvi.
 Raudulentię genus in modū pharetre
 subnili insidiarū sagittas celat. ut falsam
 faciat securitatē decipiatq; callide cū con-
 tra quē molit occulre. Latendus ē inimicus qui
 manifest⁹ est. h̄ magis ille q̄ videri nō potest. Fa-
 cile enī vincimus quē videm⁹. quē aut nō videm⁹
 difficile a nobis erpelli⁹. Raro nocet homo ab
 extraneis. si sui cū nō ledant. Magis enī insidijs
 nostrorū q̄ aliorū piclitamur. Latent sepe venena
 circūlita melle verborū: Et tamdiu deceptor: bo-
 nitatē simulat quousq; fallendo decipiat.

De odio Cap. xxvii.
 Non hoies h̄ vitia odio habēda sūt. Fle-
 biliter aut deplozandi sūt. q̄ odio in fra-
 trē tabescūt ⁊ contra alios p̄nitiosū ani-
 mi dolū fuant. A regno enī dei se sepant. q̄ semet-
 ipsos a charitate dissociant. Sicut mater ecclesia
 prave ab hominib⁹ hereticis premi⁹. h̄ tñ eos ve-
 nientes ad se benigna charitate amplectit. ita ⁊
 singuli nostrū quoscūq; inimicos sustinemus. re-
 uertentes materna imitatioe amplecti statim de-
 bemus. Lito ē ignoscendū cuiq; dñ veniā postu-
 lat. Non posse peccata dimitti ei. qui i se peccari
 debita nō dimittit. Formā enim nobis indulgen-
 tię deus ex merito conditionis nostrę imposuit.
 dñ ita orare nos precepit: Dimitte nobis debita
 nostra. sicut ⁊ nos dimittim⁹ debitoib⁹ nostris.
 Iustū ē enī dei iudiciū. tantūq; peccatori a se in-
 dulgere ostendit. quantū alterutro vnusquisq; in
 se offenso indulget. Quidam de suis fidentes me-
 ritis pigre in se delinquentib⁹ veniā prestant. sed
 nihil p̄ficat esse illibari a culpa. qui nō est paratus
 ad veniā. dñ potius hec magna sit culpa q̄ tar-
 dius relaxant fraternā delicta. Qui fratrem sibi
 tardius reconciliat. deū sibi tardius placat. Fru-
 stra enī p̄pitari sibi deū querit. qui cito placari in
 proximū negligit.

De dilectione Cap. xxviii.
 Duo sunt erga dilectionē primi. conser-
 uanda. vnū ne malū quis inferat. alterū
 ut bonum intendat. Primum ut caueat
 ledere. sequentē ut discat prestare. Amicitia ē ani-
 morum societas. Hec quippe a duob⁹ incipit. Nā
 minus q̄ inter duos dilectio esse nō poterit. An-
 tiqui enī dixerūt de societate duorū vnā esse animā
 in duob⁹ corporib⁹. p̄pter vim scilicet amoris. sicut i
 actibus ap̄lorū legimus: Erat illis cor vnū ⁊ aia
 vna. nō q̄ multa corpora vnā habebant animam
 h̄ q̄ vinculoz igne charitatis cōiuncti vnū omnes
 generalit̄ sine dissensione sapiebant. Amicitia ⁊
 p̄speras res dulciores esse facit ⁊ aduersas cōmu-
 nione temperat. leuiorēq; reddit. q̄: dum in tri-
 bulatione amici consolatio adiungit. nec frangit
 animus nec cadere patit. Tūc vere amic⁹ amat. si
 nō p se h̄ p deo amet. Qui nō p se amicū diligit
 insipienter cū amplectit. Multū in terra dimer-
 sus est. qui carnalit̄ hominē moriturū plus dili-

git q̄ oportet. Qui enī intemperant̄ amicū amat
 p se magis illū q̄ p deo amat. Quantū ergo bo-
 nus ē qui p deo fratrem diligit. tantū p̄nitiosus q̄
 cū p seipso amplectit. Plurūq; diligit in alio ho-
 mo. q̄ odit in se. utpote i infantib⁹. Amam⁹ enī
 quandā eorū ignauitā. ⁊ tñ odimus. q̄: ignauī esse
 nolum⁹. Sic lapides equos ⁊ cetera quēlibet di-
 ligimus. h̄ tñ nolumus hoc esse etiā si possumus.

De fictis amicis Cap. xxix.
 Pro p aduersa fraudulentus pater amic⁹
 Nam in p̄sp̄ritate incerta est amicitia.
 nec scit vtrū p̄sona an felicitas diligatur
 Sepe p̄ simulationē amicitia colit. ut q̄ nō potuit
 apte decipere. decipiat fraudulent⁹. Tunc quisq;
 magis sit pietati iusticieq; diuinę contrarius. q̄
 despiciat amicū aliqua aduersitate p̄cussū. Qua
 in re ⁊ sibi occasionē mercedis tollit. ⁊ erga p̄cul-
 sionem. primi crudelis existit. veluti actū est inter
 Lazarū vlcerosum diuitēq; supbum. Per aduersa
 igit⁹ ⁊ p̄sp̄ra comprobāt. si vtrūq; vere diligat de⁹
 ⁊ primus. q̄: dñ aduersa p̄cedunt. amicus frau-
 dentus derigit. statimq; despiciat quē se diligere
 simulauit. Amicitia certa nulla vi excludit. nullo
 tempore abolet. Ubicūq; enī se verterit tempus.
 illa firma est. Rari sūt amici qui vsq; in finē cri-
 stant chari. Nā multos a charitate aut aduersi-
 tas temporis aut cōrentio quēlibet actiois auer-
 tit. Sepe ⁊ p honores quorūdam mutant⁹ ⁊ mo-
 res. ⁊ q̄s ante conglutinatos charitate habue-
 runt. postq̄ ad culmen honoris venerint. amicos
 habere despiciūt.

De amicitia munere orta Cap. xxx.
 Inter veros amicos amicitia ex beniuo-
 lentia orit. inf̄ fictos benefico adiungit.
 Nō sunt fideles in amicitia quos mun⁹
 nō gratia copulat. Nā cito deserūt nisi semp̄ ac-
 ceperint. Dilectio enī quē munere glutinat. eodē
 suspensio dissoluit. Illa vera est amicitia quē nihil
 querit ex rebus amici nisi solam beniuolentiā. sci-
 licet ut gratis amet amantē. Plurūq; amicitia ex
 necessitate vel indigētia nascit. ut sit p quē quisq;
 quod desiderat consequat. Ille aut eam veraciter
 querit. qui nihil egendo eam appetit. Nam illa ex
 inopia brevis est ⁊ fucata. ista pura atq; p̄petua.

De concordia malorū Cap. xxxi.
 Amicitia in rebus tñ bonis habenda
 est. Nam qui ea in malo vtunt. non sibi
 amici h̄ inimici existūt. Concordiā ma-
 lorū contrariā esse bonorū. Et sicut oprandum est
 ut boni pacem habeant inuicē. sic oprandū est ut
 mali inuicē sint discordes. Unanimitatē quippe
 malorū bonorū esse contrariam. Paulus ap̄lus ap-
 probat: qui malos contra se diuidit. quos in necē
 suam concordasse consperit. Unde ⁊ in lege. mare
 rubrū hoc est concordia malorū hominū. diuidit.
 ut electorum via tendens ad beatitudinē nō im-
 pediat. Impedit autē iter bonorū. si mare. hoc est
 vnitas nō diuidatur iniquorum.

De correptione fraterna Cap. xxxii.

Non debet vitia aliena corrigere. quod ad huc vitiorum contagionibus seruit. Improbum est enim arguere quemquam in alio. quod adhuc deprehendit in semetipso. Qui veraciter fraternam vult corrigere ac sanare infirmitatem. tale se prestare fraternae utilitati studeat. ut cum quem corrigere cupit humiliter corde ammonere. et hoc faciens ex compassione quasi communis periculi. ne forte et ipse subiaciat tentationi. Sicut viri spirituales alieni peccati emendationem expectant. ita perituri delinquentibus deridendo insultant. et quantum in ipsis est eos insanabiles putant. nec inclinant cor ad compatiendi misericordiam. sed superbi et detestantur atque blasphemant. Nonnunquam accidit ut intra amicos aliqua redargutionis enutrita discordia. maiorem postea charitatem parturiat. utpote dum corrigunt ea quae displicere in amico videntur. et hoc quidem primum non sine quadam emulatione ammonitus suscipit. sed correptus postmodum gratias agit. At contra multi per parua lesione vim charitatis rescindunt. et ab amore dilectionis sese perenniter retrahunt. Plerique correptionem suam officium charitatis existimant. plerique vero hoc ipsum quod ex charitate corrigiunt ad iniuriam contumeliam trahunt. Unde evenit ut ex eo deteriores efficiantur per quod emendari obediendo potuerunt. Salubriter accipiunt iusti quotiens de suis excelsibus arguuntur. Superflua autem est humilitas eorum. qui se gessisse accusant quae non admiserunt. Qui vero sine arrogancia bona facta sua pronuntiat. percul dubio nequaquam peccat. Est quorundam excusatio perversorum. qui dum per suis facinorosis arguuntur. verba iustorum per censura declinanda abiciunt. servantes se diuino iudicio quo puniendi sunt durius. dum temporaliter contemnunt iudicari sese ab hominibus. Iniquis molestata est veritas et amara disciplina iusticie. nec delectantur nisi placetia propriae imbecillitatis. iniusticie fecundi et steriles veritati. ceci ad contuendam lucem et oculari ad tenebrarum aspiciendum errorem. Corda reproborum lubrica sunt ad malum consentiendum et fluxa ad bonum vero consentiendum durissima. Probat salomon et iusti emendationem correpti. et stulti obstinationem admoniti. dicens: Doce iustum et festinabit accipere. De stulto autem ait. Qui erudit derisorem. ipse sibi facit iniuriam. Nonnullos tantum esse prauitatis homines. qui dum ipsi a malo corrigi negligunt. corrigentium vitam falsa criminatione detrahunt et ad sui sceleris solatium usurpant si uel falso compererint quod ad infamiam bonorum obiciant. sicut est illud ex salomone: Bona in malum conuertit impius. et in electis imponit maculam. Ne autem illi qui et suam renuit vitam corrigere. et bonorum non desunt detrabere famam. Plerique mali similes sibi in malum defendunt et patrocinio suo prauos contra correptionem bonorum suscipiunt. ne unde displiceret emendationem adiacentes in se aliena delicta. ut non tamen de suis malis. sed etiam de aliorum facinorosis puniant quorum peccata defendunt.

De prepositis ecclesie Cap. xxxiii.

Utriusque ecclesiasticus et crucifigi mundo per mortificationem proprie carnis debet: et dispensationem ecclesiastici ordinis. si ex dei voluntate puenerit. nolens quod est humilis gubernandam suscipiat. Multis intercipit satanas fraudibus eos qui vite et sensus utilitate prestantes: preesse et posse alios nolunt. et dum eis regimen animarum imponitur renouunt. consilium arbitantes ociosam vitam agere quam lucris animarum insistere. Quod tamen decepti agunt per argumentum diaboli fallentis eos. per speciem boni. ut dum illos a pastoralis officio retrahit. nequaquam perficiant qui eorum verbis atque exemplis instrui poterant. Sancti viri nequaquam occupationum secularium curas appetunt. sed occulto ordine sibi superimpositas gemunt. Et quis illas per meliorem intentionem fugiant. tamen per subditam mentem portant. Quas quidem summo si liceat vitare festinant. sed timores occultam dispensationem dei suscipiunt quod refugiunt. exercent quod vitare nesciunt. Intranant enim ad cor: et ibi consulunt quid velit occulta voluntas dei. seseque subditos debere esse summis ordinationibus cognoscentes humiliant ceruicem cordis iugo diuine dispensationis.

De indignis prepositis Cap. xxxiiii.

Non sunt promouendi ad regimen ecclesie qui adhuc vitiis subiacent. Hinc est quod preceptum est dauid non edificare visibile templum quia sanguinum vir. id est belli frequentia illi esset. Quia figura illi spiritualiter admonent qui vitiis adhuc corruptioni sunt dediti. ne templum edificet hoc est ecclesiam docere ne presumat. Non debet honoris ducatum suscipere qui nescit subiecti tramite vite melioris perire. Neque enim quisque ad hoc tam perficit ut subditorum culpas corrigat et ipse vitiis seruiat. Qui non se dignum ad episcopatum existimat locum eius qui dignus est non preoccupet. Nam tam sanctum est sacerdotii nomen ut nulla vitiorum nota maculari se sinat. Grauius enim condemnabitur. qui indignus suscipit quod non meretur. Qui regimen sacerdotii contendit appetere. ante in se discutiat. si vita bonori sit congrua. Quod si non discrepat. humiliter ad id ad quod vocatur accedat. Reatum quippe culpe geminat. si quisque cum culpa ad sacerdotale culmen aspirat. Hec me miserum in explicabilibus modis astrictum. Si enim susceptum regimen ecclesiastici ordinis retineam criminis conscius timore concutor: si vero deseram ne deterius sit culpa susceptum gregem relinquere amplius formido. vndique miser metuo. et in tanto rei discrimine quod sequar ignoro. Uniuscuiusque casus tanto maioris est criminis. quanto et prius quam caderet erat virtutis. Precedentium namque magnitudo virtutum. crescit ad cumulum sequentium delictorum. Plerique saepe ardore sue magis utilitatis causa quam gregis preesse desiderant. nec ut prosint presules fieri cupiunt. sed magis ut diuites fiant et honorentur. Suscipiunt enim sublimitatem culmen non per pastorali regimine sed per soli bonorum

ambitione atq; abiecto ope dignitatis. solā nois appetūt dignitatē. Dum mali sacerdotes deo ignorante nō fiant. tamē ignorantē a deo. ipso p. pphē tam testante: Principes extiterūt. h. nō cognoui. h. hoc nescire dei. reprobare est.

De indoctis p. ppositis Cap. xxxv.

Sicut iniqui et peccatores ministeriū sacerdotale assequi. phibent. ita indocti et impiti a tali officio retrahunt. Illi enim exemplis suis vitā bonorū corrumpunt. isti vō sua ignavia iniquos corrigere nesciunt. Quō docere poterūt. qd ipsi nō didicerūt. Desinat locum docendi suscipere. q nescit docere. Ignorātia quippe p. pfulū. vitē nō congruit subiectorū. Lēcus enī si ceco ducatū p. buerit. ambo in foucā cadūt. Sacerdotes indoctos p. esaiā pphētā dñs improbat dicens: Ipsi inquit pastores ignorabāt intelligentiā. Et iterū: Speculatores cecī omnes. id ē imperiti episcopi. Nescierunt inquit vniuersi canes muti non valentes latrare. hoc ē plebes cōmissas nō valentes resistendo malis p. verbum doctrinē defendere.

De doctrina et exemplis p. ppositorum Cap. xxxvi.

Tam doctrina q̄ vitā clarere debet ecclesiasticus doctor. Nam doctrina sine vitā arrogantē reddit. vitā sine doctrina inutilē facit. Sacerdotis p. dicationis operib. confirmanda est. ita ut qd docet verbo. instruat exemplo. Vera est illa doctrina. quā viuendi sequit̄ forma. Nam nihil turpi. q̄ si bonū qd quisq; sermone p. dicit. ex plere ope negligat. Tūc enim vtiliter p. dicationis p. fert. qñ efficaciter adimplet. Unusq; p. dicator et bonę actionis. et bonę p. dicationis habere debet studiū. nā alterū sine altero nō facit p. fectum. h. p. cedit iustū bene facere ut sequentē bene possit docere. Dis vtilis doctor plebib. subiect. ita se p. stare debet atq; insistere doctrinē. ut quanto claret verbo. tanto clarescat et merito. Nā q̄ ap. l. timotheo p. cipit cum oī impio docere. non hortat̄ ad tumore supbię. h. ad bonā actionē et vitę auctoritatē. videlicet ne libertatē p. beret peccandi. si bene doceret et male viueret. Unde et dñs: Qui soluerit vnū de mandatis istis minimis et sic docuerit. minim. erit in regno celorum. Vides q̄ auctoritatem magisterij caret. qui quod docet nō facit. Sicut in nūmismate metallū figura et pondus inquiri. ita i omni doctore ecclesiastico. quid sequat̄. quid doceat. quomodo viuat. Per qualitatem igit metalli doctrina. p. figuram similitudo patrū. p. pondus humilitas designat. Qui vō ab his tribus discrepauerit. nō metallum h. terra erit.

De his qui male docent et male viuūt Cap. xxxvii.

Interdū doctoris vitio etiam ipsa vera doctrina vilescit. q: dum non viuūt sicut docet. ipsam quā p. dicit veritatē con-

tempribilem facit. Arcus puerfus est lingua magistro. n. docentiū bene et viuentiū male. Et ideo quasi ex puerfo arcu sagittam emittunt. dum suā prauam vitam p. p. lingue ictu confodiunt. Qui diuina p. dicit et ex eiusdē p. dicationis dignitate viuere minus curant. habētes v. b. dei ore et in ope nō habētes. multa bene docentes. nihil autē opantes. imitant̄ balaam ariolū. q̄ cor. uens ope. aptos habuit oculos ad contuendā lucē doctrinē. Qui bene docet et male viuūt. tanq̄ es aut cymbalū sonū facit alijs. ipse tñ sibi manet insensualis. Qui bene docet et male viuūt. q̄ docet bene viuentib. p. ficit. q̄ vō male viuūt seipsum occidit. sicut sacerdos qui si digne agit ut sacerdotem decet. ministeriū eius et ipsi et alijs vtile est. Indigne autē viuens. alijs quidē vtilis est loquendo. se autem interficit prauē viuēdo. ac p. hoc qd in illo mortuum est p. p. eius est. quod vō viuūt i eo. id est sacrum ministerium alienum est. Qui bene docet et male viuūt. equat̄ cecro. qui bonam quidē alijs lucem p. stare. se vō in malis suis cōsumere videt atq; extinguere. Qui bene docet et male viuūt. videt bonum malo coniūgere. lucem tenebris cōmiscere. veritatem mendacio mutare.

De exemplis prauorū sacerdotū Cap. xxxviii.

Sepe p. quos iusticia docetur. p. ipsos peccati morib. irrepit. et mors ad plebes pertransit. scilicet uel dum mala docent. uel dum praua faciunt. Pleriq; sacerdotes et clerici prauē viuētes forma ceteris in malū existūt. qui in bonis exemplum esse debuerūt. Hi enī quoscūq; exemplo malę conuersationis suę perdūt. de illis rationem sine dubio reddituri sunt. Ex carnalium p. pposito. n. exemplo plerūq; fit vitā deterior: subditorum. et plebis merito fiūt tales sacerdotes. qui exemplo deteriore populum destruant nō edificent. Ex merito enim plebis nōnq̄ episcopi deprauant. quatenus p. ocluius cor. uat qui sequunt̄. Capite languente cetera corporis membra inficiuntur. Unde et scriptum est: Dinne caput languidum et omne cor merens. a planta pedis vsq; ad verticem nō est in eo sanitas. Caput enim languidū est doctor: agens peccatum. cuius malum ad corpus puenit. dum eo uel peccante uel prauē docēte pestifer languor: ad plebes subditas transit. Deteriores sunt qui sine doctrinis seu exemplis vitam morēq; bonorum corrumpūt. his qui substantias aliorū prediaq; diripiūt. hi enim ea quę extra nos sūt sed tamen nostra auferunt: corruptores vō morum p. p. nos ipsos diripiūt quoniam diuitiē iustorum mores eorū sūt. Multum ergo distant damna morum a damnis temporalium rerum. dum ista extra nos sunt. mores vō in nobis.

De p. ppositis carnalibus Cap. xxxix.

Prouidentia plerūq; diuini cōsiliij ordinant p. ppositi mūdāna et exteriora sectantes. ut dū tpalib. reb. se totos impendūt

Spirituales tutiorē vitam cōtemplationis exerceāt. Quia durę sunt quiere viuere volentium sarcinę curarū episcopaliū. prouidet sepe deus curis de-
ditos secularib⁹. ad susceptionē regiminis. ut dū
hi exteriora sine tēdio procurant. spirituales reb⁹
interioribus sine impedimento rerum terrena-
rū deseruiant. Dei ergo ordinationē accusant a q̄
instituiuntur qui episcopos cōdēnant. dū min⁹ spi-
ritualia. sed magis terrena sectant. Ex diuini eni
tabernaculi dispositione ob iniurias mūdi feren-
das ⁊ turbines. quosdā institui episcopos secula-
ribus curis insistentes. ut hi qui interiorē supna
desiderant nullo terreno obsistente negotio libe-
rius hoc quod amant intendant. Non est itaq̄
iudicāndus a plebe rector. inordinatus. dū magis
nouerint populi. sui fuisse meriti peruersi regimē
suscepisse pontificis. Nam pro meritis plebium
disponit a deo vita rectorū. Exemplo dauid pec-
cant ad cōparationē principū. qui ex merito ple-
bis preuaricant. Sententia damnant cham filiū
noe: qui suorum prepositoꝝ culpas in publico pro-
dunt. sicut cham qui patris pudenda. nō operuit
sed deridenda monstrauit. Habituri sūt sem me-
ritū ⁊ iaseth q̄ reuerent operiunt quę patres suos
excessisse cognoscunt. si tamē patrū facta non di-
ligant sed tū operiant nec imitentur. Nam sunt
qui prepositoꝝ suos peruersē iudicant. dū terre-
nis studiis eos plus viderint eē intētos si uel pa-
rū iam ipsi de spiritualib⁹ cogitauerint. Recto-
res ergo a deo iudicandi sūt. a suis autem subdi-
tis nequaquā iudicandi sunt. exemplo dñi. qui per
se vendentes colūbas ⁊ nūmulariorū mēsas pro-
prio euerit flagello ⁊ proiecit a tēplo. uel etiā sic
dicit psalmista: Deus sterit in synagoga deoꝝ:
i medio autē deos discernit. Q̄ si a fide exorbita-
uerit rector. tūc erit arguēdus a subditis. p mori-
bus nō reprobis tolerāndus magis q̄ distringen-
dus a plebe est.

De iracundis doctoribus Cap. xl.

Iracundi doctores p rabiē furoris disci-
pline modum ad imanitatē crudelitatis
cōuertūt. ⁊ vnde emēdare subditos po-
terāt. inde potius vulnerāt. Ideo sine mēsurā vl-
ciscit culpas prepositus iracundus. q̄ cor ei⁹ dis-
persum in rerū curis nō colligit in amorē vnius
deitatis. Mens enī solita i diuersis. caritena cha-
ritatis nō astringit. s̄ male laxata male ad omnē
occasionē mouetur.

De superbis doctoribus Cap. xli.

Bonus doctor ⁊ i humilitate seruat di-
sciplinam. ⁊ per disciplinam nō incurrit
supbiam. Elati autē pastores plebes ty-
rannicę premūt. nō regūt. quicq̄ nō dei s̄ suā glo-
riam a subditis erigūt. Multi sunt qui in verbo
doctrinę nō humiles s̄ arrogantes existūt. qui ⁊
ipsa recta quę predicāt. nō studio correctionis sed
vicio elationis annūciant. Multi sūt qui nō ex
consilio edificādi s̄ ex timore supbiendi docent.

nec ut p̄sint sapientes sunt. s̄ ut sapiētes videant
docere studēt. Estimatio praua arrogantū sacer-
dotū p̄ quam imitant sanctos rigore discipline. ⁊
sequi negligūt charitatis affectione. videri volūt
rigida scuritatem. sed formā humilitatis p̄stare
nequeūt. ut magis terribiles q̄ mites aspiciant.
Supbi doctores vulnerare potius q̄ emendare
nouerūt. salomone restante. qui ait: In ore stulti
virga supbię. q̄ increpādo rigide feriūt. ⁊ cōpati
humiliter nesciūt. Bene alieni peccati curāda vi-
tia suscipit. qui hoc ex cordis dilectione ⁊ humili
cōscientia facit. Eterū qui delinquentē superbo
uel odioso animo corripit: nō emendat s̄ percutit.
Quicq̄ enī peruersus uel indignantis anim⁹ ptu-
lerit. obiurgantis furor ē. nō dilectio corrigētis.

De humilitate prepositoꝝ Cap. xlii.

Qui p̄ficiat ad regimen. talit̄ erga disci-
plinā subiectoꝝ p̄stare se debet. ut non
solū auctoritate. v̄x etiā humilitate cla-
rescat. S̄ tū ita erit in eo virtus humilitatis. ne
dissoluat vita subditoꝝ in vitiis. atq̄ ita auctori-
tas aderit potestatis. neq̄ timorē cordis scuri-
tas existat imoderationis. Hęc est enī in dei sa-
cerdotib⁹ vera discretio qua nec p̄ libertatē supbi
nec p̄ humilitatē remissi sūt. Hinc ē q̄ sci cū ma-
gna constantia redarguerūt etiā principum vitia
in quibus cū sūma esset humilitas. loco tū neces-
sario libere. transgressores iusticię increpabant.
Aliqñ etiā subditis nos oportet animo eē humi-
liores. qm̄ facta subditoꝝ iudicāt a nobis. nostra
vero deus iudicat. Agnoscat ep̄us se esse conser-
uū plebis. nō dominū. v̄x hoc charitas nō con-
ditio erigit.

De doctrine discretionē Cap. xliii.

Non oib⁹ vna eadēq̄ doctrina ē adhibē-
da. s̄ p̄ qualitate morū diuersa exhorta-
tio erit doctorū. Nam quosdā increpa-
tio dura. quosdā nō exhortatio corrigit blanda.
Sic periti medici ad varios corpis morbos di-
uerso medicamine seruiunt. ita ut iuxta vulnē
varietates medicina diuersa sit. sic ⁊ doctor eccle-
się singulis quibuscq̄ hominib⁹ congruū doctri-
nē remediū adhibebit. ⁊ quid cuiq̄ oporteat pro-
ptate p̄ seru ac p̄fessione annūciabit. Nō omnib⁹
ea quę sūt clausa aperienda sūt. Multi sūt enim
qui capere nō possunt. quib⁹ si indiscrete manife-
stent. statim aut detrahūt aut negligunt. Prima
quippe prudentiē virtus ē eam quā docere opor-
teat existimare p̄sonā. Rudibus populis seu car-
nalib⁹ plana atq̄ cōmunia non sūma atq̄ ardua
predicāda sunt. ne imensitate doctrinę opprimant
potius q̄ erudiant. Unde ⁊ paul⁹ ap̄lus ait: Nō
potui vobis loqui quasi spiritualib⁹ s̄ quasi carna-
libus. tāq̄ paruulis in xp̄o lac vobis potum de-
di nō escā. Carnalib⁹ quippe animis. nec alta ni-
mis de celestib⁹ nec terrena conuenit predicare. s̄
mediocriter. ut initia eoz moresq̄ desiderāt edo-
ceri. Corū dum suos pullos viderit albi coloris.

nullis eos cibis alit. h̄ tantūdem attendit donec paterno colore nigrescāt. 7 sic illos frequēti cibo reficit. Ita 7 ecclesię doctor strenuus nisi eos q̄s docet viderit ad suam similitudinē penitētię confessione nigrescere. 7 nitore sęculi deposito laminationis habitum de peccati recordatiōe induere utpote adhuc exterioribus. hoc est carnalib⁹. non aperit intelligentię spiritualis pfundiora mysteria ne dū audita nō capiūt. prius incipiāt contemnerē q̄ venerari mādāta celestia. Aliter est agendū erga eos qui nostro cōmittunt regimini si offendunt. atq; aliter cū his qui nobis cōmissi nō sunt qui si iusti sunt venerandi sūt. si nō delinquant. p sola charitate ut locus est corripiendi sunt. nō tū cū ea seueritate sicut hi qui nobis regendi cōmissi sunt. Prius docendi sūt seniores plebis. ut p eos infra positi facilius doceant. Unde 7 apl⁹: hec inquit cōmendo hominib⁹ fidelib⁹ qui idonei sūt 7 alios docere. Ingeniū boni doctoris ē incipere a laudibus eoz quos salubriter obiurgatos corrigere cupit. sicut apl⁹ ad corinthios facit quos a laudibus inchoat 7 increpationibus pbat. Erant apud corinthios qui 7 laude 7 increpatione digni essent. ille nō indiscrete loquit. q̄ sic vtraq; omnib⁹ loquit ut oib⁹ vtraq; cōuenire videant.

P De silentio doctorum Cap. xliii.
 Pro malo merito plebis auferit doctrina predicationis. Pro bono merito audientis tribuit sermo doctoris. In potestate diuina consistit cui velit deus doctrinę verbū dare uel cui auferre. 7 hoc aut p dicentis aut p audientis fit merito. ut modo p culpa plebis auferatur sermo doctoris. modo nō p vtilib⁹ meritis tribuat. Nam 7 bonus docet bonū. 7 malus malum. 7 bonus malum. 7 malus bonū. qd̄ tamen fit iuxta meritū populor. Nō omnia tempora congruūt doctrinę. fm salomonis sententiam dicentis: Tempus tacendi 7 tēpus loquēdi. Nō quidem p tumorem h̄ p discretionem ppter malorum incorrigibilem iniquitatē. nōnūq; electos oportet a doctrina cessare. Interdum doctores ecclesię calore charitatis ardentēs conticescūt a docendo quia nō est qui audiat. testante propheta qui ait: Ciuitates austrī clausę sunt 7 nō est qui aperiat. Qui docendi accepit officiū. interdū ad tempus facta primi taceat. quę statim corrigere nequaq; existimat. Nā si corrigere potest 7 dissimulat. verum est q̄ consensum alieni erroris habeat. Plēriq; sancti doctores p mali p̄nacia q̄a iniquos emendare nequeūt his tacere disponūt. h̄ calorem spiritus feruoris quo agunt ferre nō sustinentes. iterū in increpationē p̄siliūt iniquor.

De prebenda sacerdotali p̄tectione in plebe Cap. xlv.
 Quibus docendi forma cōmissa ē. multū subeūt piculi si cōtradicientibus veritati resistere voluerint. dū p̄pheta doctorē ecclesię instruat. ad sūmū vsq; iusticię puenire. cum

dicat: sup montē excelsū ascende tu q̄ euangelicās syon. scilicet ut ita p̄cmineat merito. sicut 7 gra/du. Sequenter ne forte debeat a docendo timore restringi audiat: Et alia in fortitudine vocē tuā 7 noli timere. Unde 7 hieremię ita dñs ait: Accinge lumbos tuos 7 surge loquere ad eos. ne formides a facie eoz. nec enī timere te faciam vultū eoz. vnde apparet. q̄ 7 nō timere donum dei est. Qui psonā potentis accipit. 7 veritatē loqui p̄mescit. grauis culpę mulctat sentētia. Multi enī sacerdotes metu potestatis veritatē occultant. 7 habent rei q̄ a bono ope uel a iusticię p̄dicatiōe rei alicui⁹ formidine aut potestate terrente auerunt. S; heu p̄ochdolo: inde metuūt. q̄ ul' amore rex sęculariū implicant. uel q̄ aliquo facinorosi ope confundunt. Multi p̄cules ecclesiā timētes ne amicitia sęculariū pdant. 7 molestia odior incurrant. peccantes nō arguūt 7 corrigere pauperū oppressores verent. nō p̄mescētes qd̄ de veritate sint reddituri rationē. p eo q̄ cōticescunt de plebib⁹ sibi cōmissis. Quā a potentib⁹ pauperes opprimunt. ad eripiendos eos boni sacerdotes p̄tectionis auxiliū ferūt. nec verent cuiusq; inimicitia molestias. h̄ oppressores pauperū palam arguūt. increpant. excommunicant. minusq; metuunt eoz nocendi insidias etiā si nocere valeāt. Pastor enī bonus animā suā ponit p ouib⁹. Sicut p̄gil pastor contra bestias oues custodire solet. ita 7 dei sacerdos sup gregē xp̄i sollicit⁹ esse debet. ne inimic⁹ vaster. ne p̄secutor infestet. ne potentioris cuiusq; cupiditas vitā pauperū inquietet. Praui aut pastores nō habēt curā de ouibus. h̄ sicut legit in euangelio de mercenariis. vident lupū venientē 7 fugiūt. Tūc enī fugiūt quando potentibus tacent. 7 malis resistere metuūt.

De disciplina sacerdotis in his qui delinquūt Cap. xlv.
 Sacerdotes p populor iniquitate damnant. si eos aut ignorantes nō erudiant. aut peccātes nō arguāt. testante dño ad p̄phetam: Speculatorē dedi te domui isrl. Si nō fueris locutus ut se custodiat impi⁹ a via sua. ille i iniquitate sua moriet. sanguinē aut ei⁹ de manu tua requirā. Sicut enī heli sacerdos p filiorū iniquitate damnat⁹ est. 7 licet eos delinquētes amouerit. h̄ tamē nō ut oportebat redarguit. Sacerdotes exquirere debent peccata populor 7 sagaci sollicitudine vnūquęq; pbare. iuxta testimonium dñi ad hieremiā loquētis: Probatorē inquit dedi te in p̄plo meo robustum. 7 scies 7 pbabis vias eoz. Sacerdotes studio corrigēdi facta p̄scrutari debēt subiectoz. ut emēdatos lucrifacere possint. Sicut aut peccatorē cōuenit argui. ita iustum nō exulcerari. Sacerdotes curā debēt habere de his qui pereunt. ut eoz redargutione aut corrigant a peccatis. aut si incorrigibiles existunt. ab ecclesia separentur. Atrociter arguuntur. qui decipiendo peccantes nō solum quia non arguūt pro

+ ezechielim. ut ibi. 33. ca.

peccato. sed etiā adulanter decipiūt. dicente ppheta: Et erūt qui beatificant populū istū seducētes ⁊ qui beatificant p̄cipitāt. Atrociter iterū arguntur qui peccantē nō recipiūt. sed despiciunt ⁊ spernūt. nec alterius delictū tanq̄ p̄p̄iū ingemiscūt. De talibus p̄ esaiam domin⁹ cōminās dicit: Qui dicunt recede a me. non appropinques mihi q̄: imundus es. Isti fumus erunt in furore meo. ignis ardens tota die. Unde ē q̄ ⁊ ap̄l⁹ omnib⁹ omnia fact⁹ est. nō imitatione erroris. s̄ compassiōis miseratione. scilicet ut ita vitia aliena fieret. quēadmodū si tali ⁊ ipse implicaret̄ errore. Boni pastores populi debent delicta deslere: ⁊ totos se placentibus tradere. imitantes hieremiā pphetam dicentē: Quis dabit capiri meo aquam. ⁊ oculis meis fontē lachrymarū. ⁊ plorabo die ac nocte interfectos populi mei. Tanq̄ p̄p̄ia igitur delicta. plebis peccata sacerdos flere debet. s̄ affectu cōpatiendi nō accusatiōe cōmissi. Nōnulli p̄sules gregis quosdā p̄ p̄cō a cōmunionē eiciūt. s̄ qualiter post viuere debeāt. ad melius exhortādo nō visitant. Quib⁹ congrue sermo diuin⁹ increpans cōmunatur: Pastores qui pascitis populū meum. vos dispersistis gregē meū. eiecistis ⁊ nō visitastis eos. ecce ego visitabo sup̄ vos maliciā studio rū vestroz. Bonoz studia sacerdotū multa diligentia etiā p̄aua plebiū facta p̄quirūt. ut dñi minimis subditoz peccatis se acerrimos p̄stant. de maiorib⁹ malis cautos sibi subiectosq̄ ac sollicitos faciant. Sicut medici morbos iminentes curandos suscipiūt. futuros nō ne irrepant. medicinē obiectu quadā p̄scentia antecedūt. ita ⁊ doctores boni sic ea quē male acta sunt rescant. ut ea quē admitti possūt ne p̄perrent doctrina sua succurrēte p̄ueniāt. Qui blādo verbo castigatus nō corrigi. acius necesse ē ut argnatur. Cū dolore enī abscindenda sunt quē leuiter sanari nō possūt. Qui admonitus secrete de peccato corrigi negligit. publice arguēdus est. ut vuln⁹ qd̄ occulte sanari nescit manifeste debeat emendari. Manifesta p̄cā non sūt occulta cōceptiōe purganda. Palā enī sunt arguendi qui palā nocent. ut dñi aperta obiurgatiōe sanant. bi qui eos imitando deliquerāt corrigātur. Dum vn⁹ corripitur plurimi emendant. Utilius est enī ut p̄ multoz saluatione vnus cōdemnet. q̄ p̄ vnus licentiam multi periclitent. Ita cōtra delinquētes sermo ē p̄ferendus. sicut ei⁹ qui corripit expostulat salus. Si opus ē aliquā medicamēti asperitatē ⁊ boz p̄dicatiōe aspergere lenitatem tñ corde opus est retinere. Doctores nōnq̄ durius feriūt increpationib⁹ subditos. qui tñ a charitate eozū q̄s corripit nō recedūt. Sēpe ecclesię censura arrogantiū videt̄ eē supbia. ⁊ qd̄ a bonis pie fit. crudelit fieri putat a p̄auis. q̄ nō discernunt recto oculo qd̄ a bonis recto fit animo. Notādū ē vebement ab oi pontifice. ut tāto cauti⁹ erga cōmissos agat quāto durius a xpo iudicari formidat. Nā sicut

scriptū est: In qua mensura mensi fueritis. i ipsa remetiet vobis. Quotidie nāq̄ oēs delinquimus ⁊ in multis erroribus labimur. Qui enī i nostris delictis clementes sum⁹. in alieno p̄cō rigore tenere nequaq̄ debem⁹. Multi alioz vitia cernūt. sua nō aspiciūt. Et cū ipsi maximis criminib⁹ obnoxij teneant. minora p̄cā fratrib⁹ nō dimittūt. Hypocrite trabē in oculo suo consistētē nō sentiāt. ⁊ herentē festucā in lumine fratris intēdūt. Facilius rephēdim⁹ vitia aliena q̄ nostra. Nā sēpe quē p̄uersa i alijs iudicamus. i nobis nocibilia esse min⁹ sentim⁹. ⁊ qd̄ i alijs rephēdim⁹. agere ipsi nō erubescim⁹. Facilius vitia vniuscuiusq̄ q̄ virtutes intendim⁹. nec quid boni quisq̄ gesserit agnoscere cupimus. sed quid mali egerit perscrutamur.

De subditis Cap. xlvii.

Propter peccatū primi hoīs humano generi pena diuinitus illata ē seruitutis. ita ut quib⁹ aspiciat nō cōgruere libertatem his misericordius irroget seruitutē. Et licet p̄cā humanę originis p̄ baptisimi gratiā cūctis fidelibus dimissū sit. tamen equus deus ideo discreuit hoīb⁹ vitā. alios seruos constituēs. alios dños ut licētia male agēdi seruozi. potestate dominantū restringat. Nā si oēs sine metu fuissent. quis esset q̄ a malis quēpiā p̄hiberet? Unde ⁊ in gentibus p̄ncipes regesq̄ electi sūt. ut terrore suo populos a malo coercerent. atq̄ ad recte viuendum legib⁹ subderēt. Quantū attinet ad rationē. non ē p̄sonaz acceptio apud deū. q̄ mūdi elegit ignobilis ⁊ cōreptibilia ⁊ quē nō sūt. ut ea quē sūt destrueret. ne gloriē oīs caro. hoc ē. carnalis potentia corā illo. Un⁹ enī dñs equalit⁹ ⁊ dñs fert consiliū ⁊ seruis. Melior ē subiecta seruitus q̄ elata libertas. Multi enī iueniūt deo libere seruientes sub dñis cōstituti flagitiosos. q̄ ⁊ si subiecti sūt illis corpe. p̄clari tamen sūt mente.

De p̄clatis Cap. xlviii.

Uir iustus aut oi potestate seculari eruitur. aut si aliqua cingit. non sub illa curuatur ut supb⁹ tumeat. s̄ eam sibi subijcit ut humilioz imotescat. P̄obāt autē hoc ap̄lico exēplo q̄ data sibi potestate etiā nec ad hoc vsus est qd̄ licebat. s̄ dñi posset. ut illicita abnuir. seseq̄ ut paruulum i medio eozū quibus p̄cerat ostendit. Qui in appetendis bonorib⁹ seculi aut p̄speritatibus mūdi instanti desudat labore. ⁊ hic ⁊ in futuro vacu⁹ inuenit a requie. tantoz sarcinis peccatoz grauabitur. quāto a bonis operib⁹ eritit alien⁹. Quāto quisq̄ ampli⁹ secularis bonoris dignitate sublimatur. tanto grauius curaz ponderib⁹ aggrauat. eisq̄ magis mente ⁊ cogitatione subijcit. quib⁹ sublimitatis gradu p̄ponit. Nam ut quidā patrū ait: Omne qd̄ supeminet. plus microzibus afficitur. q̄ bonoribus gaudet. Quanto quisq̄ curis mundi maioribus occupatur. tanto facilius vitijs premitur. Si enim vir

valet peccata animi deuitare quietus. quāto magis occupatiōe seculari detent? Non statim utile est oē potestatis insigne. sed tunc vere ē utile si bene gerat. Tunc autē bene geritur quādo subiectis pdest quib⁹ terreno honore pferat. Potestas bona est qñ deo donante ē. ut malū timore coerceat. non ut temere malum cōmittat. Nihil autē prius ē q̄ p potestātē peccandi libertatē habere. nihilq; infelicius male agēdi felicitate. Qui in h seculo bene imperat. sine fine in ppetuū regnat. et de gloria seculi huius ad eternā transmeat gloriam. Qui hō prauē regnū exercent. post vestem fulgentē lapillozq; nitore. nudi et miseri ad infernū torquēdi descendēt. Reges a recte agendo vocati sūt. et ideo sicut recte faciendo regiū nomē obtinetur. ita peccando amittitur. Nam et viros sanctos. pinde reges vocari i sanctis eloquijs. eo q̄ recte agāt. sensusq; ppios bene regant. et mor⁹ resistētes sibi rōnabili discretionē cōponāt. Recte igit illi reges vocāt. q̄ tā semetipsos q̄ subiectos bene regēdo modificare nouerūt. Quidam ipsū nomē regiminis ad imanitatē transuertunt crudelitatis. dumq; ad culmē potestatis venerint i apostasiam confestim labūtur. tantoq; se timore cordis extollunt ut cūctos subditos i sui comparationē despiciāt. eosq; quibus pcesse cōtingit nō agnoscat. Quos cōgrue ecclesiastes admonet dicens: Duce te constituerunt. noli extolli. sed esto illis quasi vnus ex ipsis. Dum mundi reges sublimiores se ceteris sentiūt. mortales tñ se esse agnoscant. nec regni gloriā qua i hoc seculo sublimantur aspiciant. sed opus qd secū ad inferos deportent attendāt. Si ḡ amissuri sūt huius temporis gloriā. illa agant quē post finē momentaneū sine fine possideant. Dum ap̄lus dicat: non ē potestas nisi a deo. quō dñs p pphētā de quorundā pncipatu dicit: ipsi regnauerūt. h nō ex me? Quasi diceret: nō me p̄pitio. h me irato. Unde et inferi⁹ p eundē pphētā addidit: Dabo inquit tibi regē in furore meo. Quo manifestius elucet bonam malāq; potestātē a deo ordinari. h bonā p̄pitius malā iratus. Reges quādo boni sūt. muneris est dei. quādo hō mali. sceleris ē populi. Scdm enī meritū plebiū disponit vita rectorū: testante iob: Qui regnare facit hypocritā ppter peccatā ppli. Irascente enī deo talē rectorē ppli suscipiūt. qualem p peccato merent. Nōnūq; p malicia plebis etiā reges mutant: et q̄ ante videbant esse boni. accepto regnō fiūt mali.

De iusticia principū. Cap. xlix.
Qui recte vrit regni potestate. ita se pre-
 stare oībus debet ut quāto magis hono-
 ris celsitudine claret. tanto semetipsum
 mente humiliet. preponēs sibi exemplū humilita-
 tis dauid q̄ de suis meritis non tumuit. h humi-
 liter sese deniciēs dicit: Uilis incedā. et vilioz ap-
 parebo ante deū qui elegit me. Qui recte vritur
 regni prāt e. formam iusticię factis magis q̄ ver-

bis instituit. Iste nulla p̄speritate erigitur. nulla
 aduersitate turbat. nō innitit p̄p̄is virib⁹. nec a
 dño recedit cor ei⁹. regni fastigio humili p̄sider
 animo. nō enī delectat iniquitas. nō inflāmat cu-
 piditas. sine defraudatiōe alicui⁹ ex paupē diuitē
 facit: et qd iusta potestate a pplis extorquere po-
 terat. sepe misericordiē clemētia donat. Dedit deus
 principibus p̄sulatum pro regimine populorū.
 et illis eos p̄cesse voluit. cum quib⁹ vna est eis na-
 scendi moriēdiq; conditio. Prodesse ergo debet
 populis principatus non nocere. nec dominando
 premere. sed condescendēdo consulere. ut vere sit
 utile hoc potestatis insigne. et dono dei p ruitiōe
 vrant mēbroz xpi. Mēbra quippe xpi fideles sūt
 populi. quos dñ a potestate quam accipiūt opti-
 me regūt. bonam vtiq; vicissitudinē deo largito-
 ri rependūt. Bonus rex facilius ad iusticiā a de-
 licto regreditur. q̄ de iusticia ad delictū transfe-
 ratur. ut noueris hic esse casū. illic propositū. In
 pposito ei⁹ esse debet nūq; deuiare a veritate. Qd
 si casu titubare contigerit. mox resurgere.

De patientia principū. Cap. l.
Perūq; princeps iustus etiā maloz erro-
 res dissimulare nouit. nō q̄ iniquitati cor
 consentiat h q̄ aptum temp⁹ correctiōis
 expectet quando eorū vitia uel emendare valeat
 uel punire. Multi aduersus principes cōiuratio-
 nis crimine deteguntur. sed probare volens deus
 clemētiā principū. illos male machinare pmit-
 tit. istos non deserit. De illoz malo bene istis fa-
 cit. dum culpas quas illi faciūt. isti mira patiētia
 indulgēt. Reddere malū p malo vicissitudo iusti-
 cię est. h qui clemētiā addit iusticię. non malū pro
 malo culpatis reddit. h bonū p malo offensis im-
 parit.

De delictis principū siue exemplis. Cap. li.
Difficile est principem regredi ad melius
 si fuerit vitijs implicat. Populi enī pec-
 cantes iudicē meruūt. et a malo suo legi-
 bus coercentur. Reges autē nisi solo dei timore
 metuq; gehēne coerceant. libere in p̄ceptis p̄uūt
 et p abruptū licentię in omne facin⁹ vicioz labūt.
 Quanto quisq; in supiori cōstitut⁹ est loco. tanto
 in maiori versat periculo. et quāto splendoris ho-
 nore celsior: quisq; ē. tanto si delinquat peior: ma-
 ior est. Potentes enī potentē tormenta patientur.
 Qui eteni plus cōmittit. plus ab eo erigit. etiam
 cū vltura penaz. Reges vitam subditoz facile ex-
 emplis suis uel edificāt uel subuertūt. ideoq; p̄n-
 cipem nō decet delinquere. ne formā peccandi fa-
 ciat peccati ei⁹ impunita licentia. Nā rex q̄ ruit i
 vitijs. cito viā ostēdit erroris. sicut legit de hie-
 roboā qui peccauit et peccare fecit isrl. Illi nāq;
 ascribitur quicqd exemplo ei⁹ a subditis ppetra-
 tur. Sicut nōnulli bonoz principum deo placita
 facta sequuntur. ita facile multi praua eoz exēpla
 sectantur. Pleriq; aut apud iniquos pncipes ne-
 cessitate magis q̄ voto mali existūt. dñ imperijs

eorum obediunt. Nonnulli autem sicut proprii sunt sequi reges in malum. sic pigri sunt imitari illos in bonum. Sepe unde mali reges peccant. inde boni iustificati. dum precedenti cupiditate et malicia corrigunt. Nam reuera peccatis eorum communicant. si quod illi diripuerunt. isti retinent. Cum peccatum quisque sequitur. necesse est ut eius penam consequatur. Neque enim impar erit supplicio. cuius errori quisque par est ac vitio.

De principibus legibus teneantur Cap. lii.

Iustum est principem legibus obtemperare suis. Tunc enim iura sua ab omnibus custodienda existimet. quando et ipse illis reuerentiam prebet. Principes legibus teneri suis. nec in se conuenit frustrare iura. quae in subiectis constituunt. Iusta est enim vocis eorum auctoritas. si quod populis prohibent. sibi licere non possunt. Sub regiminis disciplina seculi praeterea subiecti sunt. et quousque culmine regni sunt praediti. vinculo tamen fidei tenentur astricti. ut et fide christi suis legibus praedicet. et ipsam fidei praedicationem moribus bonis conservet.

De potestate principum in ecclesia Cap. liii.

Princes seculi nonnunquam intra ecclesiam potestatem adepti culmina tenent. ut per eandem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Ceterum intra ecclesiam potestates necessarie non essent. nisi ut quod non praevalet sacerdos efficere per doctrinam sermonem. potestas hoc impleat per disciplinam terrorem. Sepe per regnum terrenum ecclesie regnum perficit. ut qui intra ecclesiam positi contra fidem et disciplinam ecclesie agunt. rigore principum conterant. ipsamque disciplinam quam ecclesie humilitas exercere non praevalet. cervicibus superborum potestas principalis imponat. et ut venerationem mereatur. virtute potestatis impartiat. Cognoscant principes seculi deo debere se rationem reddere pro ecclesia quam a christo tuendam suscipiunt. Nam siue augetur pax et disciplina ecclesie per fideles principes siue solvantur. ille ab eis rationem exigit qui eorum potestati suam ecclesiam credidit.

De iudicibus Cap. liiii.

Ad delictum pertinet principum qui prauos iudices contra voluntatem dei populis fidelibus praefecerunt. Nam sicut ipsi delictum est. quando principes mali sunt. sic principis est peccatum quando iudices iniusti existunt. Bonus iudex sicut nocere cuilibet nescit. ita prodesse omnibus nouit. Alii enim praestat censuram iusticie. alii bonitatem. qui iudicia sine personarum acceptione suscipiunt. non infirmat iusticiam auaricie flamma. nec studet auferre alteri quod cupiat sibi. Boni iudices iusticiam ad solam obtinendam salutem eternam suscipiunt. nec eam muneribus acceptis destruiunt. ut dum de iusto iudicio temporalia lucra non appetunt. premio eterno ditentur. Omnis qui recte iudicat statum in manu gestat. et in utroque penso iusticiam et misericordiam portat. sed per iusticiam reddit peccati

sententiam. per misericordiam peccantis temperat penam. ut iusto libramine quaedam peccitatem corrigat. quaedam vero per miserationem indulgeat. Qui dei iudicia oculis suis preponit. semper timens tremensque in omni negotio reformidat. ne de iusticie tramite deuians cadat. et unde non iustificatur. inde potius condemnatur.

De prauis iudicibus Cap. lii.

Neminem stultorum vel improborum oportere iudicem esse. Nam stultus per ignauiam ignorat iusticiam. improbus autem per cupiditatem corrumpit ipsam quam didicit veritatem. Grauius lacerant pauperes a prauis iudicibus. quam a crudelissimis hostibus. Nullus enim praedo tam cupidus in alienis. quam iudex iniquus in suis. Latrones in accensis faucibus ac latebris latentibus insidias ponunt. isti palam rapacitatis auaricia seuiunt. Hostes in alienorum tantum sanguinem intendunt. iudices quasi crudelissimi carnifices civium. oppressionem suam subiectorum vitam extinguunt. Qui enim destruant multi sunt. rari sunt autem qui populos legum moderamine regant. Plerumque et boni iudices sunt. sed ministros rapaces habent. Horum figura ut ait quidam tanquam scylla pingitur atque describitur. ipsa quidem humana specie. sed capitibus caninis accincta et circumdata. Non aliter quibusdam potestatibus accidit ut ipsorum humanitatem inhumanitas iniquorum sociorum perturbet. Sepe iudices prauis cupiditatis causa aut differunt aut pervertunt iudicia. nec finiunt ceptra negotiorum. quousque maris supbia eorum qui causantur exhauriant. Quando enim iudicant non causam sed dona considerant. et sicut negligentes sunt in discussione causarum. sic in eorum damno solliciti sunt. Iudices prauis iuxta prophetam verbum quasi lupi praedam vespere non derelinquunt in mane. hoc est quod de presentis vite tantum commodis cogitant non de futuris. Vita enim ista vespertina. futura vero mane accipitur. Et bene ait quasi lupi. quia luporum more cuncta diripiunt. et vix pauca pauperibus derelinquunt.

De verbosis et elatis iudicibus Cap. lii.

Verbosi iudices et elati ut sapientes videntur non discutunt causas. sed afferunt. sicque conturbant iudicij ordinem dum non suo contenti officio aliena presumunt. Quidam enim dum iudicare incipiunt irascantur. ipsamque iudicij sententiam in insaniam vertunt. De quibus recte per prophetam dicitur: Qui conuertunt in furore iudicium. Qui enim iratus iudicat. in furorem iudicium mutat. cum ante profert sententiam quam cognoscat. Furor in iudice inuestigationem veri non valet attingere. quia mens eius turbata furore ab inuestigatione alienatur iusticie. Iracundus iudex iudicij examen plene considerare non valet. quia caligine furoris non videt. Qui autem repulso furore discutit. facilius ad conueniendam veritatem mentis serenitate consergit. et sine ulla perturbatione ad equitatis intelligentiam peruenit.

De iudicibus qui acceptiōe plonaz et causa
amicorū subuertūt iudiciū Cap. lvi.

Non ē psona in iudicio obseruāda h̄ cau-
sa. sic enī scriptū est: Non accipias pso-
nā in iudicio. Et iterū: Non miserebe-
ris pauperis in iudicio. Qui enī consanguinitatē
uel amicitie fauore. siue inimicitiarum odio iudi-
ciū puerit. sine dubio i xpm q̄ ē veritas et iusticia
peccare noscuntur. Iniqui iudices errāt i veritate
sentētie. dū intēdūt in q̄litate psonę. et exulcerant
sepe iustos dū improbe defendūt iniquos. q̄ autē
recte p̄sidere studet. nec partem palpare nouit.
nec cohibere a iusticia didicit.

Quib⁹ rebus subuertitur iudiciū Cap. lviii.

Qui recte iudicat et p̄miū inde remune-
rationis expectat. fraudē in deū ppetrat.
q̄ iusticiā quā gratis impartiri debuit
acceptiōe pecunie vendit. Bonis male vtunt⁹ qui
iuste p̄ tpali lucro iudicāt. Tales q̄ppe ad verita-
tē nō iusticie defensio. h̄ amor pecunie p̄uocat.
Quibus si spes nūmi subtrahit. confestim a iu-
sticie defensione recedūt. Acceptio muneris p̄qua-
ricatio veritatis ē. Un̄ et p iusto dicitur: Qui ex-
cutit man⁹ suas ab oi munere. iste in excelsis ha-
bitabit. Diues numerib⁹ cito corripit iudicē. pau-
per aut dū non habet qd offerat. non solū audiri
contēnit. h̄ etiā contra veritatē opprimitur. Cito
violatur auro iusticia. nullāq̄ reus p̄mescit cul-
pā. quā redimere nūmis existimat. Plus enī ob-
rinet mentē censoris amoris lucri q̄ equitas iudiciū
Tres sūt munerū acceptiōes quib⁹ cōtra iusticiā
humana vanitas militat. id est fauor amicitiaz.
adulatio laudis. et corporalis acceptio muneris. Fa-
cilis aut pueritur anim⁹ rei corporee munere q̄
gratie laudisq̄ fauore. Quattuor modis puerit
būanū iudiciū. timore. cupiditate. odio. et amo-
re. Timore. dum metu potestatis alicui⁹ veritatē
loq̄ pauescim⁹. Cupiditate. dū p̄mio. muneris
alicui⁹ corripimur. Odio. dū cōtra quēlibet ad-
uersari molimur. Amore. dū amico uel p̄pinq̄is
placere contēdim⁹. His enī quattuor causis sepe
equitas violat. sepe innocentia leditur.

De falso teste Cap. lix.

Et si mēdaciū gratis dicitur. quāto ma-
gis si venale queratur. Neq̄ enim decet
multiplex cōuent⁹ falsoz. si t̄m p̄sentia
sit nūmoz. Testis falsidic⁹. trib⁹ ē psonis obno-
xius. Primū deo quē piurando contēnit. et sequēt
iudici quē mentiendo fallit. postremo innocenti
quē falso testimonio ledit. Testib⁹ falsis cōiun-
ctis tarde mēdaciū falsitas repit. Si separati fue-
rint. examine iudicantis cito manifestant. Nam
sic in vnitate prauoz grādis ē forritudo. ita in se-
paratiōe maior ifirmitas. Fraudulētia cito rep̄-
hēditur cū mēdaciū falsidicoz sibi cōuenit. Unū
pene crimē habēt. et q̄ falsitatē p̄mit. et q̄ sup̄pri-
mit veritatē. q̄ et ille obesse vult. et iste p̄desse nō
vult. Peior ē aut testis q̄ ledit. q̄ q̄ p̄stare nolit.

Nā ille malign⁹ ē. iste inutilis. Iniqu⁹ testis quē
sua falsitate corpi rebusq̄ officiat. animę tū nihil
oberit. imo maximū lucrū cōfert si impetir⁹ q̄ni-
miter tulerit. Erit aut ille apud deū cōdēnat⁹. q̄
aduersus innocentē falsū testimoniū uel dicit. uel
dicētib⁹ credit. Nā non solū ille reus ē q̄ falsū de
aliō pfert. h̄ et is qui cito aurē criminibus p̄bet.
Qui metu potestatis veritatē occultat. eiusdē ve-
ritatis iracundiā sibi celitus. puocat. q̄ plus pri-
mescit hoīem q̄ diuinā trepidet indignationem.
Br̄is cuius testimonio innocēs ab scelere obie-
cto purgat. impi⁹ cui⁹ p̄ditiōe etiā iniqu⁹ peri-
mit. Neq̄ enī decet xpianū morti obnoxiiū. p̄dere
et ad effundēdū sanguinē infeliciū voce testifica-
tionis p̄bere sermonem. Iusti enim t̄m ad mi-
nisteriū debēt esse salutis. ira nō indignatiōis et
tribulationes et imissiōes per angelos malos.

De causidicis Cap. lx.

Negociorū forensiū sectatores p̄p̄. primi
dilectionē sēulare negociū deserere de-
bēt. aut certe manēre. primi charitate ne-
gociū sequāt terrenū. Sz q̄ prarū ē ut inter iur-
gātes charitas maneat. postponēda ē rei causa.
ut pseueret dilectio. Antiq̄ forensē eloquen-
tiā caninā faciēdiā nūcupabant. eo q̄ causidici in
certamib⁹ carū omīssis quę agūt veluti canes al-
terutrū sese lacerāt. iurgiaq̄ carū ad iniurias su-
as cōmutant. De oppressorib⁹ pauperū Cap. lxi.

Pauperū oppressores t̄m se sciant grauiori
dignos sentētia. quādo p̄ualuerint his
quib⁹ nocere voluerūt. Nā tāto atroci⁹
futuro supplicio cōdēnādi sūt. quāto hic fortius
contra miseroz vitā inualuerint. Audiant iudi-
ces et q̄ p̄sunt p̄lis. q̄ p̄p̄alibus molestijs q̄s
plebib⁹ ingerūt eterno incēdio cremabūt. testan-
te dño per esaiā p̄phetā: Irat⁹ inq̄t sū sup populū
meū. et dedi eos in manu tua. nō posuisti eis mise-
ricordiā. h̄ aggrauasti iugū tuū valde. Descende
in puluere. sede. tace et intra in tenebras. Veniet
sup te malū et nescies ortū ei⁹. et irruet sup te cala-
mitas quā nō poteris expiare. Veniet sup te re-
pente miseria quā nescis. Magis mala faciētib⁹
q̄ mala patientib⁹ dolere debem⁹. Illi enī praua
faciēdo i malū. pficiūt. isti patiēdo a malo corri-
gūt. De⁹ aut p̄ malas volūtates alioz i alijs mul-
ta opat bona. Malignantiū hoīuz volūtas ne-
quaq̄ pōt ipleri. nisi de⁹ dederit potestātē. Nam
dū hoīes deo p̄mittēte malū qd cōcupiscūt pfici-
unt. ipse dicit facere qd p̄mittit. Unde ē qd scriptū
est per p̄phetā: Si erit malum qd dñs non fecit.
Verūtāmē qd iniqui mala expectunt voluntate.
idcirco deus pficiendi dat potestātē p̄ suam bonā
voluntatem. quia de nostro malo ipse multa bo-
na operatur. Quidam cum dei volūtati resistunt
nescientes consilium dei faciunt. quo noueris sic
deo subiecta esse omnia. ut ipsi qui eius disposi-
tioni aduersant ei⁹ impleāt voluntatē. Propterea
in hac vita boni iudicātur a malis. ut itez in illa

vita mali iudicentia bonis. siue ut etiā sit hic bonis temporalis afflictio. et illic eterna remuneratio. Idcirco sunt necessarij mali. ut quoties boni offendunt flagellentur ab illis. Hinc est quod assur virgam furoris sui testatur dominus. Sed quotiens ita fit. de dei indignatione preedit. ut deus per illos in eos seuiat quos flagellando emendare desiderat. Sed ille iustissima voluntate. illi non sepe crudeli intentione sicut per prophetam de eodem assur dicitur: Ipse autem non sic arbitrat. sed ad conterendum paratum est cor eius. Atrocē super eos diuinū furorē venturū qui existunt persecutores et violenti fidelibus. Consolando enim per prophetā de suis. ita indicare permittit aduersarios. Eos inquit qui iudicauerunt te ego iudicabo. et cibus hostes tuos carnibus suis. et quasi a multo sanguine suo inebriabunt. Habet aliquē vsum et malorum iniquitas. quod electos dei suis moribus laniant. ac per hoc vita impiorum sibi deperit. iustorum autem non perit sed perficit. dum eos mali per tribulationis exercitiū ad presentē odiendam vitam et futurā desiderandam erudiunt. Interdum enim perdest perversorum prauitas vtilitati iustorum. dum eos malicia sua erudiunt. et ad regna celorum requirenda. molestia temporalis impellunt. Probat hoc exemplum israeliticę plebis. quę tunc durū agebat in egypto. quoniam oportebat eā per moysen ad terrā repromissionis vocari. et ex malis quę in egypto patiebatur discedere. et ad promissam patriā festinare. Iniqui dum constantiā iusti in persecutionibus suis aspiciunt. mentis confusione tabescunt. Et dum aduersa ostentat nec vincunt. tandem de superbia infantia confundunt. Multum contra bonos studiū compassumur. quod dum prosperitas elucet. iactanter de suis meritis gloriātur et bonorum atque iustorum afflictionibus detrahunt. dumque eis aduersa contigerint mox ad blasphemiam pusillanimitate animi conuertunt. Quidā simpliciū nescientes dispensationē dei. in malorum perfectibus scandalizant. dicentes iuxta prophetam: Quare via impiorum prosperat? bene est omnibus qui preuaricantur et inique agunt? Qui enim hoc dicunt. non mirentur quod prauorum hominum temporalē et caducam felicitatē aspiciunt. sed magis nouissima eorum intendat. quanta illis per hęc eterna supplicia preparent. dicente propheta: Ducunt in bonis dies suos et subito ad inferna descendunt.

De tribulatione iustorum Cap. lxii.

Testis i aduersis. probari se cognoscat. non dei. Viri sancti plus formidant prospera quam aduersa. quod dei seruos prospera deiecit. aduersa vero erudiunt. Idcirco sancti viri constantia ita portare debet aduersa ut frangi non queat. Tunc magis sunt dei oculi super iustos. quando eos affligi ab iniquis. prudentia superna permittit. Nam tunc eis gaudia disponuntur eterna. quam presentis tribulatione probant. Quę vite huius tribulationes ad similes comparant preteritis. propterea quod si quid in hac vita tribulationis acciderit. non stat sed celeriter transiit. Qui vite future premia diligenter excogitat. mala oia vite presentis equanimiter por-

tat. quam ex illius dulcedine huius amaritudinē temperat. et ex eternitate illius breuitatem huius despiciit transitoria. Grauari diuerso malo temporalis per vtilitatem eorum est qui vite istius mala perferunt. quod cum dolore grauant. cupiditatis et luxurie vitiorumque ceterorum mala non appetunt. Plus perdest salutem. tentationes seculi quam prosperitates. Nam ex prosperitate in deteritur. ex tentationis dolore in melius perficit. Unusquisque ad tentationē animū preparare debet. Adin enim dum sperat tentatio grauat. dure autem premit si non sperata aduenierit. Sapiētis est contra oia aduersa ante meditari. nec inueniri casus debet quoniam non consilia eius preueniant.

De amatoribus mundi Cap. lxiii.

Mundi amatores non solum ex eo rei sunt quod infima per sumis appetunt. verum etiam et miserum per hoc quod graui eterna ad ipsa desiderata perungunt. Grauius torquetur impius mundi exaggrando comoda. quam iustus tolerando aduersa. Qui enim bona mundi diligit. velit non velit timoris et doloris penę succubit. Quis plus quam oportet res transitorias diligit. maiorē sibi ingerit dolorem rei ablate quam amorē parturiebat possessi. Cum graui enim dolore amittunt. quę cum magno amore habent. Adin autem carēdo dolemus. quę minus possidendo diligimus. Sciāt seculi lucra secretas quantum sint vana uel aduersa quę diligit. quę etiam nec in hoc seculo sine contritione graui conquirit. et per quod in futuro supplicio penas dabit. His qui in voluntate secularium desideriorum persistunt. bene testimoniū prophete dicitur: Factus est effraus panis subcineritius. qui non reuersat. id est ita obruitur cecitate secularis amoris ut nunquam resipiscat ad deū amorē retorquerentis. Multis mortuus est mundus. ipsi tamen viuissimum mundo mortui non sunt. Bona enim seculi diligunt. et tamen ipsa quę diligit minime consequuntur. in utroque vacui. quod et futura perdunt et presentia non acquirunt. Egestas est electorum qui peregrinantur a bonis semper terminis. et in hoc exilio diutius remorantur. Egestas est reproborum qui abundant vitis et virtutibus vacuant. seque esse inopes nesciunt. Quod probat per apocalypsim iohannis qui contra huius mundi amatores sic ait: Dicis quod diues sum et locuples et nullus ego et nescis quia tu es miser et miserabilis et pauper et cecus et nudus. Glorie temporalis sequaces et si nitidi sunt foris fulgore potentie. interius tamen vacui sunt elatione superbie. sicut calami exterius quidem nitent. sed interius vacuant. Ob hoc reprobi exteri ut calami nitidi. interius vero vacui. electi vero exterius quasi arborum cortices fedi. interius vero solidi. Qui precioso cultu incedunt audiāt prophetā. quem admodum dum detestatur eorum corporalia ornamenta. et quę successus habeat cultus secularis composuit et ornatus. hoc est pro suauis odore fetorem. et pro cona funiculum. et cetera. Legant prophetam diuites quorum spes opulencia est. et audiāt eū dicentē: Ne qui opulenti estis. Quāto enim quisque potentia maior est. tāto magis liber est ad peccandum. Nam patrimonium grade. gradis

tentatio ē. Plus venerant hoies i b seculo p tpa-
li potētia q̄ p reuerentia sanctitatis. Suscipiūt
enī qd̄ magis sūt diuites. et q̄ hoies sūt oīo despi-
ciūt. Sūt quidā iusti qui sine lesione cuiusq̄ suis
rebus vtunt. Itē sunt quidā diuites humiles. q̄s
nō inflat supbia rerū. veluti pleriq̄ fuerūt sci ve-
teris testamenti. q̄ et affluēbant diuitijs. et tñ hu-
militate pollebāt. At cōtra quosdam supbos di-
uites rerū copia facit elatos: quoz nō sūt opes i
vitio. s̄ volūtas. Nam crimē in reb⁹ nō ē. sed in
vsu agentis. Est elatio pauperū quos nec diuiti-
e eleuāt et volūtas sola i eis supba ē. His et si opes
desūt. ppter mētis tñ tumorē plus q̄ supbi diuites
condēnāt. Secur⁹ vult eē diues. paup eē nō vult.
Sed quō erit diues quic⁹ quem suis stimulis res
ipsē ne careantur semper faciunt inquietum? Et
ideo elegit cupiditas inquietum eē et timidū di-
uitem. q̄ securū pauco sumptu contētū eē et pau-
perē. Bonis bene vtunt qui diuitijs sibi cōcessis
in reb⁹ salutaribus pfuunt. Bonis male vtunt.
qui aut iuste. p tpali lucro iudicāt. aut aliqd̄ boni
p vane glorię appetitu faciūt. Malis male vtunt
qui noxias cogitationes opibus prauis pficiunt.
Bene malis vtunt q̄ luxuriā carnis cōiugali bo-
nestate restringūt. Sed sicut malo bñ vti bonū ē
sic bono bene vti meli⁹ ē. Et sicut bono male vti
malū est. sic malo male vti pessimū est.

G De diuitijs et elemosyna Cap. lxiii.

Rauiter in deū delinquent. q̄ diuitijs a
deo cōcessis nō i rebus salutarib⁹. s̄ i vti-
bus prauis vtūt. Nesciūt enī impartire paupib⁹.
oppōsis subuenire despiciūt. et inde magis augent
delicta. vnde redimere debuerūt. Hoc habet tñ
bonū possessio prēsentiū rerū. si vitā reficiat mise-
rorū. Preter hoc tētatio est mundi lucrū. tantoq̄
maiora supplicia i futurū dabūt. quāto et ipsa ma-
iora sūt. Potētes enī potēt tōmē. a patiūt. Ter-
rena oia seruādo amittim⁹. largiendo seruamus.
Patrimoinū enī retentū perit. manet aut erogā-
tū. Diu enī cū reb⁹ nostris durare nō possum⁹. q̄a
aut nos illas moriendo deserim⁹. aut illę nos vi-
uentes deserūt. Pro diuersitate vsus aliq̄ de rebus
mundanis percūt. q̄s cupid⁹ rapiūt. aliq̄ ho sal-
uant. dū in eoz pulchritudine cōditoris pulcher-
rimā. puidentiā laudātes mirant. uel dū p mise-
ricordię opib⁹ ex eis celestia bona mercant. Mi-
sericordia a cōpatiēdo aliene miserie vocabulū
sortita ē. Nullus aut i alio misericors eē pōt qui
prauē viuendo in se misericors non ē. Qui enim
sibi nequā ē. cui bon⁹ est? Nulla scelera elemosy-
nis posse redimi. si in pctis q̄sq̄ pmanferit. Tūc
autē fructu elemosynarū indulgentia consequit⁹
qñ ab scelez ope desinit. Verū ē q̄ pctā oia mise-
ricordię opib⁹ expurgāt. s̄ iā caueat peccare q̄ mi-
sericordiā impartitur. Ceterz nulla ē delicti venia
qñ sic pcedit misericordia ut eā sequāt pctā. Nō
est elemosyna quę glorię magis causa q̄ miserieor-
dię impartitur intuitu. Quali enim intentione

ab vnoquoq̄ largitur. taliter et apud deū recipit.
Qui ergo hic de bono laudem prēsente appetit.
spem pdit et gloriā mercedis i futuro nō recipit.
Dū enī causa iactantię paup pascit. etiā ipsū mi-
sericordię opus in pctm cōuertit. In tātm elemo-
synaz opa pctā extinguūt. atq̄ in tantū ad regnū
seculi futuri pficiūt. ut etiā iudex celestis in futu-
ro iudicio veniēs. in dextera consistentib⁹ dicat:
Esuriui et dedistis mihi manducare. sitiui et de-
distis mihi bibere. hospes eram et collegistis me.
nudus eram et cooperulistis me. Quib⁹ etiā bene
pmittit dicens: Venite bñdicti patris mei. pci-
pite preparatū vobis regnū. His aut quos nulla
pcedentia elemosynaz facta sequūt. eterni iudi-
cis voce sic dicit: Esuriui enī et nō dedistis mihi
manducare. sitiui et nō dedistis mihi bibere. Qui-
bus iuste dicit: Discedite a me maledicti i ignem
eternū q̄ parat⁹ ē diabolo et angelis ei⁹. Qui hic
misericordiā nō impartit. illic pietatis fructū nō
iuenit. exēplo ardētis diuitis q̄ in inferno ad re-
nuissima pctēda compulsus ē. qui hic tenuissima
neganda studuit. Quid tribui subnili⁹. quid di-
strict⁹ petere poterat? Butta aque ardēs petijt q̄
micas panis negauit. Sero diues oculos aperuit
quādo laçaz pauperē requiescentē vidit. quē ia-
centē ante ianuās videre deseperit. Non solū qui
esuriēt et sitiēt nudo beneficiū largitatis ipen-
dit. uel siqd̄ aliud indigenti largit⁹. s̄ et q̄ inimicū
diligat. et q̄ lugēt affectū cōpassiōis et cōsolatiōis
ipartit. aut errantē fratrem charitatiue ponigēdo
ad viā veritatis reuocat. aut in q̄bilibet neces-
sitatib⁹ cōsiliū adhibet. elemosynam pcul dubio
facit. Nā et doctrine uel discipline bonū elemo-
syna ē. et misericordia caruali eminetior ē. Qui-
cūq̄ egēs poscit etiā si indigentē se simulet. ex ro-
to illi corde cōmisereri oportet. Et licet ille fortas-
se falsam indigētis speciē pferat. is tamē q̄ sim-
pliciter impartit fructū misericordię nō amittit.
Quis quisq̄ sit egēs. nullus tamē vnde tribuat
indigēt excusationē inopię pōt obtendere. qñ ex
pcepto saluatoris etiā calicē aque frigide preci-
piamur indigēt p̄bere. Nā si aliud nō habē-
tes idipsū benigne tribuamus. mercedē. pcul du-
bio nō amittim⁹. Ceterz si ampli⁹ possum⁹ et ege-
statē simulādo min⁹ largimur. nō egentē s̄ deum
fallim⁹. cui cōscientiā nostrā abscondere nō pos-
sum⁹. Hęc sūt elemosynę. vna corporalis scilz egēt
dare quicqd̄ potueris. Altera spiritalis. dimitte-
re a q̄ lesus extiteris. Harz prima adhibēda ē mi-
seris. secūda malis. Erit ḡ quod semp impartis-
as. et si nō pecuniā saltē uel gratiā. Non erit ele-
mosyna cū murmuratiōe p̄bēda. ne comitante
tristitia merces pereat dispēsata. Tūc aut bñ tri-
buit. quādo cū mētis hilaritate p̄bet. Unde et
ap̄lus: hilarē inq̄ datorē diligit de⁹. Aferuēdū
est itaq̄ ne paup aut cū tēdio nostra oblata susci-
piat. aut ne oīo p̄termisus merens tristisq̄ re-
cedat. De rapinis alienis elemosynā facere nō est

officiū miseratiōis. h̄ emolumentū magnū sceleris. Unde et salomon: Qui offert inquit sacrificiū de rapina pauper. tanq̄ si quis victimet filiū in cōspectu patris sui. Qui enī iuste tollit. iuste nūq̄ distribuit. nec bene alteri p̄ebet qđ ab alio male extorquet. Magnū scelus ē. rem pauper p̄gitare diuitib⁹. et de sumptib⁹ inopū acquirere fauores potentū. arenti terrē aquā tollere. et flumina quē nō indigent irrigare. Nōnūq̄ largitas diuitū. p̄diga nō ad vtilitatē h̄ ad elationē effundit. comparati hypocritis qui nō ad edificatiōē docent audientiū. h̄ ad suę glorię exaggerandū coturnū. Reprehēibilis ē sup̄flua effusio largitatis. Nā qui modū seruat. auar⁹ nulli est. h̄ oib⁹ largus est. Dispensator non debet eē p̄dignus. h̄ discret⁹. largiri enī debet quātū oportet: ut tenendo mēsuram in vno sufficiat pluribus.

De tñ i vita ē licitū opari bonū Cap. lxxv.

Entū enī in hac vita ē licitū opari bonū illic nāq̄ non iam opatio expectat. h̄ retributio meritorū. Hęc vita impijs lōga et grata ē. i oculis aut iustoz amara et breuis. Et licet vita ista breuis sit. moras tñ sibi fieri credit. q̄: quātūlibet breue sit t̄pis spaciū. tñ et si viuenti parū ē. non amanti. p̄cul dubio longū ē. Qui vitę p̄sentis longitudinē nō de suo spacio. h̄ de ei⁹ sine cōsiderat. q̄ sit breuis et misera satis vtiliter pensat. Vita enī p̄sens. q̄ ipsis suis incrementis deficit breuis est. Suo enī augmento perit. dū id qđ videt i futuro. p̄ficere. in p̄terito deficit. Itē ex ipso eē breuis vita p̄sens ostendit. ex quo nō p̄manet h̄ finit. Tela enī consumat filis. et vita hois expletur diebus singulis. Qui diu in hac vita viuit. queritur vtrū augmentū. an recti⁹ detrimentū dicatur. S; quō possit recte dici augmentū. qđ p̄ dimensionē etatū ad mortis tendit detrimentū. Qui vitā longā queris. ad eā tende vitā. p̄ qua xpian⁹ es. id est eternā. nō ad istā de qua ad erudū te descēdit vita eterna. id ē xps verbū carni coniūctū. Hęc ē enī vita vitalis. nam ista mortalis ē. Mori oportet hoīem i carne mūdo. ne moriatur in aia xpo. Nā vere tūc viuere quisq̄ creditur si fm seculū moriēs in solo deo viuere delectetur. De mora vitę istius tēdiū patit iustus. eo qđ ad desideratam patriam tarde pueniat. et vitę p̄sentis erūnā segnius amittat.

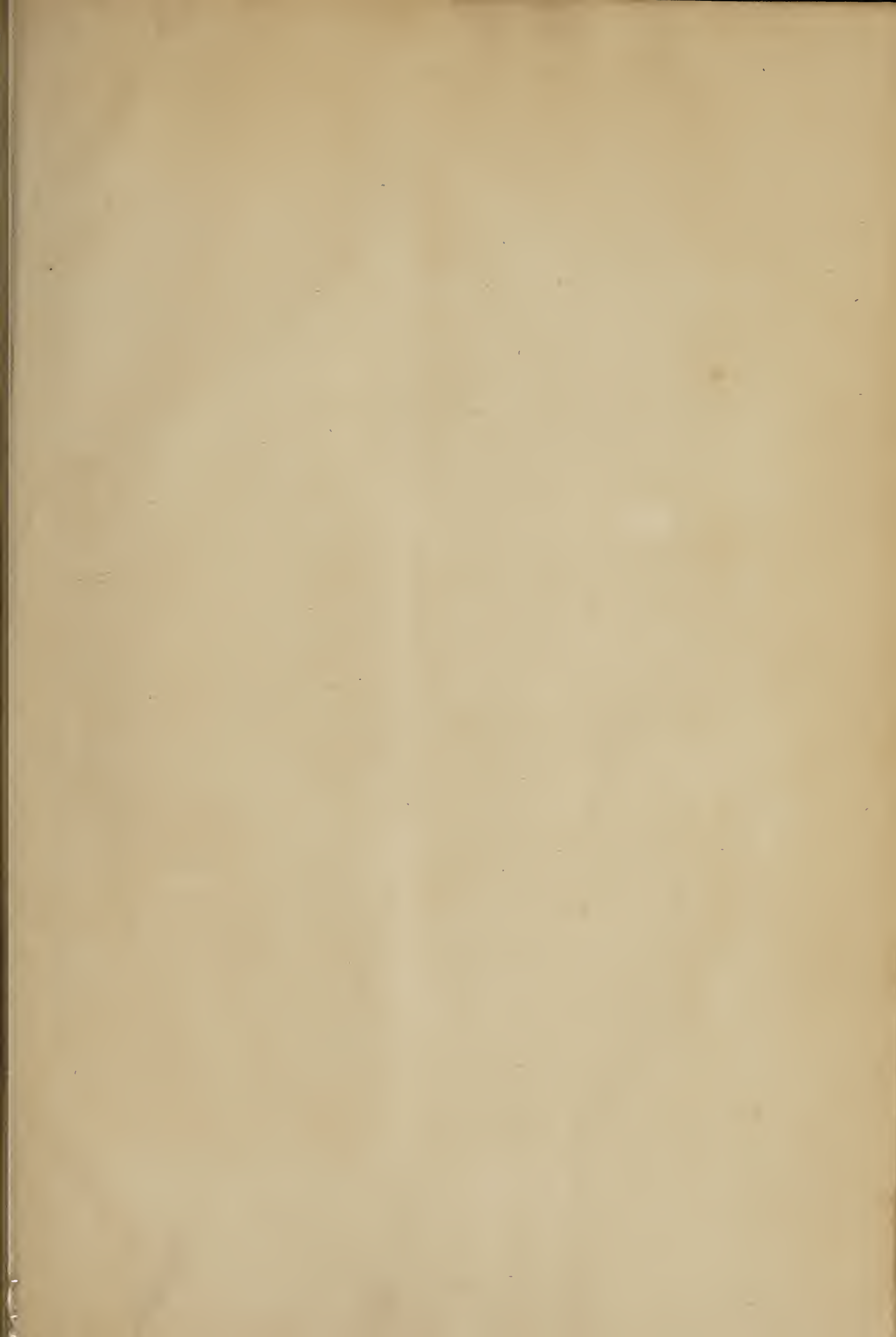
De metu mortis Cap. lxxvi.

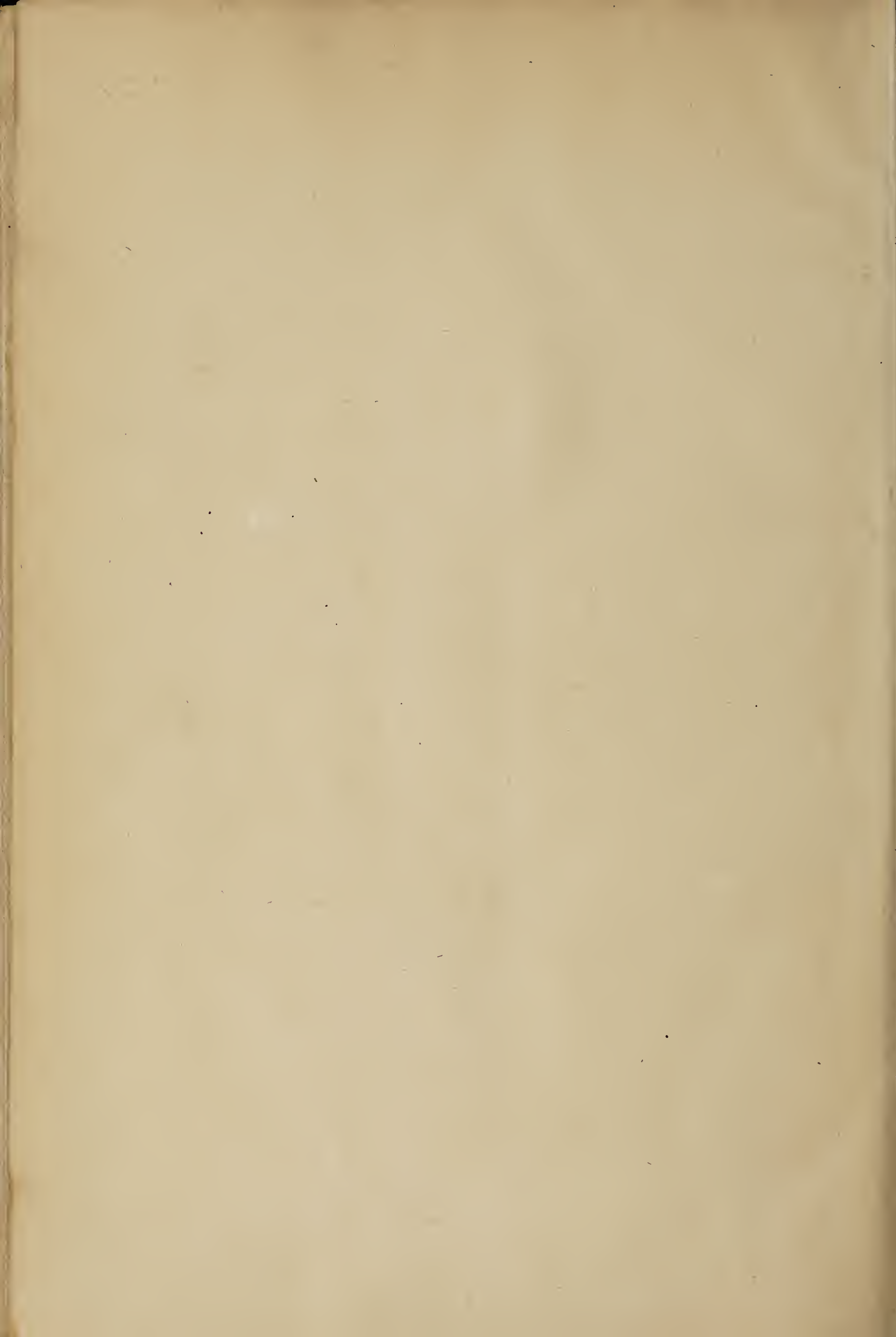
Quamuis sancti ab hui⁹ vitę erūnis liberari se cupiāt. cito volētes exire de corpore. dei tñ dispensatiōe plerūq̄ diu in hac vita versantur. ut p̄ longa tolerantie experimenta solidius eoz patientia roborēt. Multa vitā odio habēt. et tñ mori timent. qđ plerisq̄ in angustia contingere solet. sicq̄ cōtrario affectu et viuendi habent tēdiū. et moriendi metū. Sollicite debet vnusquisq̄ viuere et semp terminū vitę suę considerare. ut de cōtemplatione illi⁹ animi⁹ se semp ad alta sustollat. et hui⁹ seculi blanditias cū timore

caueat. Scriptū est enī: In omnib⁹ opibus tuis memorare nouissima tua. et in eternū nō peccabis. Venturi exitus ignorātia incerta ē: et dū quisq̄ mori nō existimat tollitur. Unde vnusquisq̄ festinet. ne in iniquitatibus suis rapiat. simulq̄ finiatur vita cū culpa. Nam incētor diabolus eos quos viuētes accendit ad vitia. subito moriētes. prahere nitit ad tormenta. Sepe diuites in hac fallaci vita dum de potētiē gloria uel rez abundantia gestiūt. ab his repente hora qua nesciunt improviso exitu rapiunt. atq̄ absorbente. p̄fūdo cruciandi eternis gehēnē incendijs deputant. De quib⁹ bene p̄phetam dicit: Ducūt in bonis dies suos. et in p̄cto ad inferna descendunt. Iniquus moriens q̄ imitatiōe sua multos ad culpā traxerat delectatiōe p̄cti. multos a culpa reuocat terrore tōmēti. Qđ etiā psalmista testat dicēs: Leta bitur iustus cū viderit vindictā impioz. manus suas lauabit in sanguine p̄ctoꝝ. In peccatoꝝ enī morientiū sanguine iusti lauant man⁹. q̄: dū eoz pena conspiciat. conspiciētis vita mūdat. Qui enī talis tā crudelis exit⁹ cernit: nō solū q̄ viderit refugit. h̄ alios etiā ab imitatione illi⁹ quāta valuerit exhortatione cōpescit. In exitu vitę anime electoz nimio terrent metu. incerti vtrū ad p̄miū an ad suppliciū transeant. Quidā aut electi in fine suo purgant a leuibus quibusdā p̄ctis. quidā nō i ipso exitu suo hilarescūt ex eterno cōtēplatiōe bonoz. Quis enī q̄sq̄ i hac vita sit iust⁹. tñ dū ex corpore isto egredit̄ p̄mescit. ne dignus supplicio sit. Null⁹ est enī homo absq̄ p̄cto. nec q̄sq̄ pōt de dei secur⁹ esse iudicio. cū etiam et de ociofis v̄bis reddēda sit ratio. Finē iustoz optimū vocatio tranquilla cōmendat. ut ex eo intelligantur scōz habere cōsortiū angeloz. ex quo ab hoc corpore sine vexatione dura tollūt. Prauos aut homines apostatę angeli excipiūt morientes. ut eis sint ipsi tortores in penis q̄ fuerūt suatores i vitijs. et si pietas p̄ defunctis fidelibus flere iubeat. fides tñ p̄ eis lugere vetat. Illi enī deplorādi sūt in morte quos miseros infern⁹ ex hac vita recepit non quos celestis aula xpi letificandos includit. Hic est enī xpian⁹ miseratiōis affectus ut p̄ vno quoq̄ mortuo sacrificiū deo offerat. Unde est qđ scriptū est: Et mortuo ne fraudes misericordiā.

Finit liber tertius et vltim⁹ de sūmo bono sancti Ysidori hispalensis epi: Impressus Venetijs per Petrū losslein de Langencei.

.M. cccc. lxxxiij.

Hain 9279; B.M.C., part V, p. 379.

Printed with gothic type, in two columns. It has 136 leaves, the fifth blank; ff. 6-106 and 109-136 are numbered as 1-101 and 1-28; from the Library's copy the blank leaf is missing. The size of a leaf is 286 × 188 mm., and the text in a column measures 232 × 68 mm. The initials are in red.

The "Etymologies" is an encyclopedia of all knowledge. It was written between 622-633 A.D., during the last years of the author's life. As the preface emphasizes, the work was the product of life-long reading. This encyclopedia is, indeed, as comprehensive as any of the similar Roman works; its information, however, is superficial, based on bookish knowledge and never on personal observation.

The title expresses the nature of the work. Isidore believed that by explaining the origins of words he could get nearest to their meaning. His encyclopedia is a dictionary, containing a vast number of derivations, many of which are ingenious while others are amusing. Yet Isidore himself warned against a blind confidence in words. His chapter "On etymology" may best elucidate his view, providing also a good example of his method; here is an excerpt:

"Etymology is the derivation of words, when the force of a verb or a noun is ascertained through interpretation. This Aristotle called σύνβολον, and Cicero, *notatio*, because it explains the names of things; as, for example, *flumen* is so called from *fluere*, because it arose from flowing.

"A knowledge of etymology is often necessary, for, when you see whence a name has come, you grasp its force more quickly. For every consideration of a thing is clearer when its etymology is known. Not all names, however, were given by the ancients in accordance with nature, but certain also according to whim, just as we sometimes give slaves and estates names according to our fancy . . .

"Etymologies are given in accordance with cause, as *reges* from *regere*, that is *recte agere*; or origin, as *homo*, because he is from the earth (*humus*); or from contraries, as *lutum* (mud) from *lavare* — since mud is not clean — and *lucus* (sacred grove), because being shady it has little light (*parvum luccat*).

"Certain words also were formed by derivation from other words; as *prudens* from *prudentia*. Certain ones also from cries, as *graculus* (jackdaw) from *garrulitas*. Certain ones also have sprung from a Greek origin, and have changed over into the Latin, as *silva*. (Elsewhere Isidore explains that *silva* or *xilva* is derived from ξύλον, wood.)"

The "Etymologies" is divided into twenty books, treating of grammar (1), rhetoric and logic (2), arithmetic, geometry, music, astronomy (3), medicine (4), law and chronology (5), theology (6-8), languages, races, empires (9), human anatomy and physiology (11), zoology (12), cosmography and physical geography (13-14), architecture and surveying (15), mineralogy (16), agriculture (17), military science (18), ships and buildings (19), and of provisions and utensils (20). The tenth book consists of a number of words arranged in an alphabetical order, without any organization of the material according to subject-matter.

Isidore's indebtedness to the Roman encyclopedists is obvious. Varro and the elder Pliny were his chief sources, though he was acquainted with the writings of many other Roman writers as well as with the works of the Church Fathers. His influence during the Middle Ages was immense; all the later medieval encyclopedias were modelled upon his work. But even in his time he was recognised as the greatest scholar of the age. In his own "De viris illustribus" Bishop Braulio, his friend, inserted a note after his death: "In him antiquity reasserted itself — or rather our time created in him a picture of the wisdom of antiquity . . ."

The theological writings of Isidore are also numerous. Among these "De summo bono" (often called "Libri tres Sententiae") is one of the best known. The work is based on the "Moralia" of Gregory the Great.

(For notes on St. Isidore, Bishop of Seville, see also pp. 14-18 in the January issue of MORE BOOKS.)

Received in April, 1871.

